Ralamb
Observ. Jur. Pract.
Och
Constantinop. Resa

OBSERVATIONES JURIS PRACTICÆ.

Thet är/

Åthskillige Påminnelser vthi Råttegångs Saker/

Grundade vthi Gudz Ord/ Sweriges Lagh och Recesser: Förklarade aff then Andelige och främmande Werldzlige Lagh: Med förnähme Lärde Mäns Skriffter och öfwerecens stämmande stadfästade:

Tienlige så wälkärandom som Swarandom.

Til rättelse och underwißning sammandragne för en rum tijd sedan

Aff nu warande

Hans Kongl. Mayst. Högtbetrodde Man / Rådh och Præsident vthi Kongl. Giöta HoffRätt i Jönkiöping/

Then Högwälborne Herre/

Herr CLAS RÅLAMB/

Frijherre til Bystad/ Herre til Länna/ Broo/ Biörkwijk/ Beatelund och Traan-näs.

Med H. K. M. Privilegio andra gång vplagde/ och i några måål förökade.

Hwar hoos ock nu Högtbemälte Herres Beskriffning om theß Constantinopolitaniske Resa och Legation til Portam Ottomannicam bijfogad är.

STOCKHOLM/

Tryckt aff Henrich Keyser/ Kongl. Booktr. Åhr 1679.

Kongl. Mayestetz Privilegium
på thenne Book.

Wij CARL med Gudz Nåde / Sweriges / Göthes och Wendes Konung / Storfurste til Finland / Hertigh vti Skåne / Estland / Lifland / Carelen / Brehmen / Vehrden / Stettin-Pommern / Cassuben och Wenden / Furste til Rügen / Herre öfwer Jngermanland och Wißmar ; Så ock Pfaltz Grefwe wid Rhein i Beyern / til Gülich / Clewe och Bergen Hertigh. Göre här med witterligit / at althenstund Wår Troo Man / Rijkz Rådh / Oß Elskeligh / Wålborne Herr Clas Rålamb / Herre til Bysta och Lenna / hafwer skrifwit och samanfattat ett Wärck öfwer Lagen / kallat Observationes Juris Practicæ, nödigt icke allenast then studerande Vngdomen / vthan och nyttigt för Wåre Domhafwande / såsom thet / hwilket med Sweriges Lagh / Recesser, Stadgar och Besluter sampt åthskillige Juris Consultorum Skriffter jämpnfördt / jemwäl och i månge stycken til Praxin emot Lagsens mörcke Förstånd är lämpat och vthfördt : Altså hafwe Wij vppå Wårt Collegii Antiquitatum i Vpsala ansökiande / at få tryckia och publicera samma Wärck / thet samma gärna welat til thet gemene bästa berörde Collegio effterlåta / effter som Wij här med / och i thetta Wårt öpne Breffs krafft effterlåte och förunne bemälte Collegio Antiquitatum Frijheet och tilstånd til at få tryckia och publicera bemälte Herr Clas Rålambs Wärck; med thet alfwarlige widhängde Förbudh / thet vthan Authoris willie och wethskap / ingen annan än som Collegium Antiquitatum må sigh vnderstå bemälte Wärck antingen styckewijs eller helt afftryckia och publicera vthi Wårt Rijke och theß vnderliggiande Provincier, eller ock vthom Landz tryckt eller translater at införa låta / wid alla Exemplarens confiscation sampt arbitral straff tilgörande. Thet alle som wederböre sig hafwe hörsamligen at effterrätta / icke görandes här emot i någon måtto nu eller framdeles. Til yttermera wisso hafwe Wij thetta med egen Hand vnderskrifwit / och låtit sättia Wårt Kongl. Secret här nedan före. Aff Stockholm den 14. Maij, Anno 1673.

C A R O L U S.

S. Franc.

Then Stormächtigeste Högborne Furste och Herre

Herr CARL/

Swériges/ Göthes och Wändes Konung/ StoorFurste til Finland/ Hertigh vthi Skåne/Estland/ Lifland/Carelen/Brehmen/Verden/Stettin-Pommern/ Cassuben och Wenden/ Furste til Rügen/ Herre öfwer Ingermanland och Wißmar; Så ock PfaltzGrefwe widh Rhein i Beyern/ til Gülich/Clewe och Bergen Hertigh.

Wår Allernådigste Konung.

Stormächtigste Konung/
Allernådigste Herre.

TWenne ting äre ibland andre/ som en högh Herre vthi werldzlig måtto wäl beprydа/ Wijßdom och förnähm Afkomst. Wijßdom händer icke allom at tilfalla: men förnähm Hårkomst mångom. Wijßdom hafwer fuller myckit sin Root aff naturlige gåfwor: men vtan theß flijtige efterletande aff Barndomen/ styrckio aff Wijse Måns Böcker och Bokelige Konster är ingen så fullkomlig som then/ hwilken både aff naturligh godheet och egen flijt hafwer sig then förskaffat. Wårt Fådernesland Swerige hafwer sigh högt at berömma aff många så-

dana Män i Rijket/som sin höge Stämma och anfödde böyelse til Wijßdom med Ungdoms flijt och studier hafwa ökt och förwidgat/så at Rijket hafwer nu i mång Åhr stort Lius hafft aff högt-begåfwade Män widh Regementet; Ja och the Konungar hafwa warit lyckfalige som sådane i sin tijdh hafft hafw[illegible] Theras Regemente hafwer sig förwidgat och fast ståndit/och lembnat efter sin Affgång ett odödeligit beröm för Werldenne. Ibland andre som GUdh hafwer Eders Kongl. Mayest. vppå thenne tijdh förlånt/ hafwe wij Orsak widh thetta tilfälle myckit at beröma then Högwälborne Herre/Herr CLAS RÅLAMB/ E. K. M. sampt Sweriges Rijkes Rådh/och Öfwer-Ståthållare i Stockholm/ hwilken både aff goda naturlige gåfwor/ och egen Vngdoms flijt hafwer sig then förfarenheet och Wijßdom förskaffat i Bokelige Konster/Sweriges Lag/Stadgar och vthrijkes Laghfarne Mäns Skriffter; At han ther aff i sine Studiers mogne åhr håfwer sammanfattat ett berömmeligit Wärck öfwer månge måål i Sweriges Lagh/hwilke ther anten icke så liusliga finnas vthsatte/ eller ströningom hittas i mångom Flockom/eller ther icke så wist stadgade som sigh borde. Och förthenskull ther aff tagit sigh Orsak alla sådana Måål/som han hafwer funnit såledés til Lagen och Laga Processi tiena/tilhopa hämpta/och hwar the felas i wår Swenska Lagh/aff the wittreste och snälleste vthländste Juris Consultorum Skriffter/slijta och decidera, hwilket Wärk han med godh Ordning vthi wisse Böcker/ Capitel och Observationer författat hafwer/ som thet nu för ögonen år. Såsom nu thetta Wärck hafwer aff många/höga och låga i Rijket warit myckit begärligit/och förthenskull myket affskrifwits til Vnderwißning för hwar och en som thet hafwer behofwat; så hafwa ock wij aff thetta Collegio igenomläsit samma Wärck/ sammanstämt med andres gode omdöme här vthinnan/ och funnit thet wara Fäderneslandet gagneligit

om

om thet bliswer publicerat/allom Laghsökiandom til effterrättelse och nytta. Sådant tå wii vthi största vnderdånigheet på förledne Åhr hoos E. K. M. tilkänna goswo/ låt E. K. M. thet sigh i alla Nåder wäl behaga/ och oß sitt nadigste Tilstånd och Privilegium öswer theß publication, sampt Medel ther til meddeelte. Hwarföre inkomma wii nu för Eders Kongl. Mayst.tz höga Thron medh samma Wärck/ och thet E. K. M. vnderdånigst dedicera, wisserligen förmodandes/ at thet bliswer hoos Eders Kongl. Mayst. med sådan Nåde ansedt som nyttan här medh är ansedd/ och mångas begärligheet haswer til theß framkomst i Trycket warit. Gudh then Aldrahögste wälsigne E. K. M.tz Rijke med många sådana Män/ som willia styrckia Lagh och Rätt/ hålla hand och godh Ordning ther öswer/ fördämpa Orätt/ Wåld och Olagh; Mädh Lagh rätta krankra manna sidhi/ ok mädh jämnadh afläggia manna missämi/ hålla Lagh fatökum til wärnar/ spakum til fridher/ ospakum til näsſst ok rättningar/ thy at tha stande Land wäl/ tha Laghum fylghis. Förbliswandes här med

Eders Kongl. Mayestetz

Stockholm den 1. Maij. 1674.

Vnderdånigste/ Troplichtigeste Vnder såthare

Colleg. Antiquit.

In Illustrissimi Domini

CLAUDII RÅLAMB/

Domini in Lånna & Bystad/

S. R. M.tis Regniq; Sveciæ Senatoris, &

Regiæ Arcis Civitatisq; Holmensis Gubernatoris

OBSERVATIONES JURIS PRACTICAS.

EX merito, CLAUDI, Regni pars lecta Senatus,
Quod bene sis Iuris Consiliiq; potens.
Nobilitas sueta est armorum laude vigere.
Adseritur per Te nunc quoque Iuris honor
In pace haud solũ est cuius, sed & usus in armis:
Arma cui, quæso, sint nisi justa, bono?
Ingenio quantum possis, quantũ arteq; Legũ,
Hic tua testantur publica Scripta satis.
In dubiis monstrant quæ Veri rite cubile.
Obscurisque instar luminis esse queunt.
Quantum Nobilibus patriæq; scientia Iuris
Sit decus, exemplum Te bona fama feret.

Upsaliæ KL. Martii
An. M. DC. LXXIV.

Ex devoto affectu scribebat

JOH. LOCCENIUS.

Företal til Läsaren/

NThaff alt hwad som vthi Dageligit vmgånge förehaffs och talas/ benägne Läsare/ är intet högre at wärdera/ än thet som tienar til at vthwijsa/ oß Menniskior wara födde til at öfwa Råttwijsan/ och at hon icke flyter aff hwars och ens inbillade opinion, vtan hafwer sin grund och vhrsprung aff sielfwe Naturen/ *a* Ja/ är til wår Wäl-leffnad så nödwändig/ at ingen Societet kan vtan theß Öffning sammanhängia. *b* Vthi hwilket anseende alla Nationer henne med särdeles Lagh och wisse Stadgar hafwa welat styrckia.

Men såsom all Lagh och goda ordningar hafwa tagit theras vpkomst och orsak aff onda seder/ *c* med hwilka the/ såsom en starck siukdom aff Läkedomar fördrifwas: *d* Altså är thetta altijd ett förebodh til all oreda/ olycka och Confusion, när wetenskap aff Lagh och Rått begynnar vthi ett Land at wanwördas/ och Jurisprudentia hålles för en generosa stultitia, *e* Ther hon lijkwäl är then högste och förnämste aff alle/ och begriper vthi sigh kundskap både aff Andelig och Werldzligh Rättwijsa; *f* therföre och vthi förre tijder/ Konungar och Herrar vthi henne ett stort beröm sökt. *g* Salomon giorde thet första Proff aff sin stora Wijßheet vthi dömande/ och lade ther med grunden til all then fruchtan och wördnad han af sine Vndersåtare hade emedan han regerade. *h* En jämlijk dom har blifwit fäldter aff Dirik/ en aff the Göthiske Konungar/ som vthi Italien regerat/ hwilken honom til ewigt beröm vthi Historierne ännu blifwer läsen. *i* Och är thenne wethskap them för alle andre Menniskior nödigh/ emedan theras Embete icke allenast är at förswara sine Vndersåthare för vthländes anlopp och wåld: vthan och them för inbördes orätt beskydda. *k* Til hwilken ände aff Gudi Konungen Lagen öfwerantwardas/ at han thet vthi skal läsa *l* och ther effter döma låta. *m*

Thenne theras myndigheet sträcker sig icke allena til Werldzlige vtan och Andelige saker/ *n* så at Konungen med rätta må säyas högste Dom af Gudi gifwen öfwer alla Domar/ oachtat at thet ordet Werldzlig/ som i wår Lag står/ *p* synes honom willia ifrån the Andeliga afstängia. Ty thet är ännu en aflefwa aff thet Påfweska tagne Herrewäldet och Regemente. Men emedan wij wete at Konungar förträda här på Jordenne Gudz Embete/ och förthenskull kallas Gudar/ *q* och Gudz Församblings Skaffare och Ammor/ *r* Altså måste och them wara högste myndigheet aff Gudi gifwen/ så

wål

a Cicero I. de Legibus.
b Idem II. de Legibus.
c Tacitus XV Annal. 20
d Curt. V. 9.
e Trasymachus apud Platon. de repub.
f q. 1. Instit. de Iustitia & Iure, Leg. 10. q. 2. ff. eod. tit.
g Cicero II. Offic.
h 3. Reg. III. 16. & seqq.
i Joh. Mag. Hist. IX. 29.
k 1. Sam. VIII. 5. & 20. c. 4. q. 5. Kong. B. L. l. c. 9. Ting. B. Esa. LVI. Rom. XIII. 4.
l Deut. XVII. 18. 19.
m d. c. in pr.
n Clapmar. de Arcan. Rerump. l. 15. in princ.
o c. 4. in fin. Kong. B. L. l.
p dicto cap.
q Ps. LXXXII. 1. 2. 7.
r Esa. XLIX. 23. LX. 16.

wäl vthi Andelige som Werldzlige saker. Såsom vthaff alle Werldennes tijder then Praxis warit/ at bägge thesse wälden vthi en Person hafwa warit sammanfogade. s The gamble **Romare** som ett Exemplart Regemente fördt/ hafwa skadgat thetta: Rex sacrorum Præses esto, och lemnade allenast Pontifici Administrationen aff GUdztiensten/ medh hwad Offer/ på hwad Dagar/ vthi hwad Kyrckior/ hon skulle förrättas. t **Abraham**/med hwilken GUDh thet första förbund ingick/ tilägnades then ypperste myndigheten/ och så vthi the Andelige och Religions sakerne/ i thet han skulle befalla sinom Barnom och sino huse effter sigh/ at the skulle hålla HErrans Wägar. u **Moses** hade i sin tijdh både thet Andelige och Werldzlige Regementet vthöfwer Gudz Folck. x **Josua** i lijka måtto. y Så länge Gudz Folck war vnder Domare/ war then myndigheet/ vthi öfwerste Prästerne sammanfogad. z Icke mindre sträckte sig Konungarnas Regemente til thet Andelige. a Med fåå ord at säya/ så hafwer ifrån **Abrahams** tijd in til **Christum** warit hos Konungen myndigheet och befallning/ så wäl vthi Andelige som Werldzlige saker/och icke mindre effter Christi tijdh. Keyser Justinianus säger sigh hafwa så hågh omsorg om Församblingen/ som om sitt egit lijff. b Ty såsom vthi Werldzlige Regementen/Vndersåtarne äre then/ som aff Konungen til Regera blifwer subordinerat/ til lydno vthi alt förplichtade/ med mindre han binder sådant som länder til hans Principals och then rätte Öfwerhetens wanheder och förderff/ som plägar aff the Lärde kallas Crimina Læsæ Majestatis: Altså är man ock Konungen/som Gudz Person drager och hans Regemente här på Jordenne förestår/ vthi alt förbunden/ medh mindre han ock något befaller som är emot Gudh/ och länder til förklening aff hans högheet/ som är effter Naturen högste Konungen. c Blifwer altså thetta otwifwelachtigt/at hela Lagen til bägge sine Taflor som ansee så wäl thet Andelige som Werldzlige Regementet/ Konungen aff Gudi är förtrodt; Och ther med honom wäldgifwit Religionen at förswara/ Gudz Ordz Tienare til hörsamheet och lydno hålla/ e så wäl Andelige som Werldzlige Frågor och Handlingar jempnlijkt Gudz Ord och Sweriges Lagh at determinera, Doch så/ at han thet som hörer til potestatem Ecclesiasticam internam, samt äre mysteria fidei, igenom Prästmän förrättar/ ty the kräfwia en särdeles Gudz Wälsignelse och vplysning/ hwilken igenom ordenteligh kallelse och händers åliggande aff Christo tilskickas. f Vtaff thetta seer man/ at Juris studium som begriper vthi sigh Wijßdom både aff Andelige och Werldzlige saker/är Konungzlige Personer/som thesse bägge regera/icke allenast prydeligit/ vthan och nödwändigt. Förthenskull thet vthi wårt Fäderneslând

s Carpz. jurisp. Consist. l. 1. tit. 1. def. 1. num. 3.
t Livius I.
u Gen. XVIII. 19.
x Exod. XIX. XXIV. XXV. Num. XI. 25. XII. 2. & seqq.
y Jos III. 5. 6.
z 1. Reg. II. 27. 28. III. 4. 5 6. & seqq.
a 2. Reg. VI. 12. 20. 21. 4. Reg XXII. 23.
b Novel. 3. in fin.
c Thomas Hobb. de cive cit. Religionis, c. 16. q. 13.
d Josua I. 7 8. III. 5. 6. Rom XIII. 1.
e C. Principes. 20. q. 5.
f 1. Tim. IV. 13. 14. Actor. XIII. 2. 3.

land vthi stoor respect för dom warit/som är til at sluta aff then myndigheet och anseende Lagmän i förtiiden hafft/ g ja och ännu behåller ibland Collegierne thet aff Justitien förste grad och ställe/så at när wij the Seder som här vthi Rijket aff ålder warit/och ännu äre brukelige ansee/finne wij them indraga vthi alle Stånd en nödwändigheet aff Juris studio. Ty Laghmän och Domare hafwa tagitz aff the ypperste i Landet/och theras Embete har warit at skippa Almogen Lagh och Rätt/ h så at Laghman ägher Lagh skilja/ i och försware Allmogen för olagh. k The aff thet Andelige Ståndet hafwa och måst Konungens Rättare-Ting bijwista. l Borgare skole Domare Embetet vppå theras Rådstugur förrätta. m Then gemene Allmogen sitter i lijka måtto så wäl vthi Laghmäns som Häradz Rätter/ ja och i förtiiden vthi Konungz Rättare Ting. n Therföre så frampt thesse sine Embeten wille fullgiöra och icke i staden för Lagh och Rättwijsa/skippa Olagh/är them thenne wettskap och förstånd nödwändig/ Ty at kunna skillia olagh ifrån Lagh/skeer igenom intet annat medel/vthan Juris studium.

g Sturleson Norske Crönica pag. 216. seqq. item 227 seqq.
h cap. 3. §. 1. Ting. B.
i c. 41. in fin. eod.
k Sturleson p. 215.
l Cap. 10. Ting. B.
m vid. Rådstu B.
n cap. 41. Ting. B.
o Grot. Ep. ad Gallos 127.

Vthi betrachtande aff alt thetta/såwäl som hwars och eens privat tarff och nödwändigheet/o sin egendom wid Rätta at förswara/ hafwer iagh then tijdh iagh widh Academierne wistades/låtit wara mig thenne öffning angelägen/och vthi läsande aff Sweriges Lagh/ Recesser och Ordningar någon flijt anwändt. Men effter iagh har funnit Lagen tämmelig kort til orden/doch diupsinnigh/och rijkare til materien, än at han vthan förstånd och wettskap aff the Reglor som höra til the aff Jure Naturæ & Gentium flytande händelser/ skulle med Nytto kunna läsas: Altså hafwer iagh til theß wijdare Information och liws/ then Romerske Lagen/med en deel aff the förnämste Practicis som honom förklarat/ sampt andre Nationers Lagh företagit/them med Sweriges Lagh jämnfördt/ hwad honom jemnlijkt/eller icke emot warit/noterat och vthdragit alt thet som iagh har sedt lända til theß styrckia och förklaring.

Sedan iagh thet Academiske lefwernet/sampt the Vthländske Resor hade aflagt och begynte lefwa vthi Republica, hafwer iag hafft godt tilfälle/ hwad vthi wårt Fäderneslånd så wäl Publicum som Privatorum Jus tilhörde/ vthan hinder aff andre beställningar at observera. Och förthenskull til at fästa migh vthi thet ringa iagh tilförende aff Jure fattat/ begynte iag wid paß för halfft annat åhr sedan föra mina tanckar til Papper/på thet sätt/at alt thet iag således vthi een materie och annan/ discurswiis vpsatt/ hafwer iagh lämpat til Praxin forensem aff wårt Rijke/och vthi intet skridit vthöfwer thet til-

fälle som Sweriges Lagh och Landzens Bruk medgifwit Icke heller några quæstioner införa welat / som anten sällan eller aldrigh förefalla: myckit mindre them som theß förvthan allom kunnige/och vthan all twärigheet äre; vthan allena them / som brede widh thet at the offta förefalla / och så både Domare och Parterne twifwelsmål och betänckiande förorsaka.

Hwad iagh således framfördt/ hafwer iagh aff Gudz Ord och Sweriges Lagh / såsom grunden och rättesnöre aff alle controversiers vplösande bewijst. Och til större prytnad och liws förmält / huru wiida andre Folcks Lagh och Jus Canonicum, men särdeles then Romerske / med wår så wäl Lagh som praxi öfwereens stämmer. Doch thet icke vthi mening at vnderhielpa wår Lagh / lijka som han i sigh sielff wore ofullkomligh/ vthan at wisa theß fullkomligheet ther igenom / at han är / vthi alle the aff then Naturlige rättwijsan flytande händelser lijkmätigh then Romerske/ som ibland alle i werlden är then perfecteste / och vthi all måhl then noaaste rättwijsa hafwer vthsökt/ p Förthenskull mera än någon Nations Lagh wärd til at läsas och förstås. J betrachtande at han i så långa tijder som thet Romerske Regementet wahrat/ och vthaff så månge förnähme Lärde och Samwetzmän/ som ifrån Roms förste begynnelse / in til Keyser Justinianum lefwat / är sammanhämtad: Hwars Rättwijsa och fullkomligheet sig flere Nationer bemächtigat / än som then Romerske Monarchien medh sine Wapn kunnat twinga / q i thet han aff åthskillige Folck / som aldrig the Romare warit vnderkastade / allenast för theß rättwijsa skull är wedertagen.

p Vesemb. Comment in Cod. l. 1. tit. 17

q Grot. Ep. ad Gallos 156

Thet iagh aff wår Lagz grund och förklaring aff then Romerske sampt andre Nationers Lagh förmält / hafwer iagh med åthskillige skiäl styrckt / och them hämptat aff the förnämste Lärde Practicorum Skriffter och meningar/ på thet hwad tilförende aff wår Lagh och Rättwijsan war bewijst / vthaff så månge Lärde Måns samtyckie / skulle blifwa otwifwelachtigt. Jagh hafwer thetta icke giordt til at vnderhielpa och fördriifwa then ledsamheet / som Landzbygden och Hwßhåld effter någras Sinnen är widhängiande / ty iag har bägge thesse brukat på thet sätt som Plinius r skrifwer sigh hafwa agerat en Jägare / och förthenskull ther vthi intet wederwärdigt / eller för en Adelsman nesligit funnit. Icke heller har migh til thetta arbete vpäggiat någon ambition, at så ther aff ett särdeles beröm / ty thet plägar wara theras Sedh/ som vthi alle sine actioner vthwärtes anseende sökia/ och tyckia intet wärdigt nogh/ som icke lyser i ögonen: Vthan såsom iag altijd gärna har förlustat migh vthi thet arbete som med Sinnet och Hiärnan förrät-

r lib. 1. Ep. 6

förråttas / finnande thet icke mindre nödigt til conservation aff hwad som hälst Adeligit med råtta kallas / ån Kropsens bewågelse tienligh til thet som hälsan erhåller : Ty har iagh så myckit mindre tröttas widh thetta / som för materiens wårdigheet skull ibland alle år thet noblesse / och förvthan hwilkens förstånd och råtta bruk / icke allena hela Regementet / vthan och theß Ledemöter i synnerheet stå i fahra aff Siukdom och förderff ; Therföre iag aff blotta behagh til materien thetta skrifwit / förvthan tanckar thet at publicera, oachtadt åthskillige mine Wånner / vnder hwars ögon thet råkat war / mig myckit styrckt at låta thet komma vthi Liuset / men thet har aldrig kunnat vthi mina Tanckar skattas wårdigt nogh ther til / vthan har iagh tyckt nogh wara til min förnöyelse / at berörde mine Bekånde / som hafwa warit både aff wårdigheet och förstånd hår vthi Rijket / hafwa thetta Wårket mycket approberat / låtandes mig vti thet öffrige nöya om mine Barn wid theres tilwåxt kunde hafwa ther aff någon råttelse och nytta. Men i fall thet vthi framtijden skulle råka vthi fleres hånder / och kunde hånda skattas tienligit aldeles at göras gemeent / så har iagh thesse rader welat ther hoos foga / på thet at om någon icke funne widh theß igenomlåsande then förnöyelse som wederborde / Låsaren tå måtte weta at Scriptoris Intention icke har warit annan / ån hår ofwan til förmålt år / och således hålla hoos sigh endskyllat / ja / åth minstonne oppåtalt och oblamerat hwad han finner icke hinna til then fullkomligheet / som hans mognare förstånd hår wedh kunde åstunda. Skrifwit vppå min Gård Lånna Anno 1652.

Cicero III. de Legibus.

Clas Rålamb.

Förteckning aff the tryckte Böcker och Auctoribus, vthur hwilke thenne Tractat är bewijst.

ADelige Privilegier.
Ambrosius.
Andreæ Fachinæi *Controversiæ*
Andreæ Gail *Observationes Pactica.*
Tractatus de pignorationibus.
Andreæ Pernederi Anleitung in des Römischen Reichs Rechten.
Anonym usom Morgongåfwor/ Tryckt 1651.
Anonymus *De Regimine Rusticorum.*
Aristotelis *Politica.*
Ethica.
Arii Pinelli *Commentarii.*
Arnoldus Clapmarius De *Arcanis Rerumpublicarum.*
Articuli Smalcaldici.
Augustinus *De Civitate DEi.*
Baldvinus *vid.* Franciscus.
Baptista Fulgosius.
Bartolus.
Benedicti Carpzovii *Responsa Juris Electoralis.*
Jurisprudentia Forensis.
Practica Rerum Criminalium.
Jurisprudentia Consistorialis.
Asylum Debitorum.
Arbor Consangvinitatis.
Decisiones.
Biblien.
Bodinus *vid.* Johannes.
Bronckhorstius *ad tit. ff. de Reg. Juris.*
Calmare Recess An. 1474.
Calvinus *vid.* Johannes.
Caroli V. Peinliche Gerichts Ordnung.
Caroli IX. Mandat om Konungs Rättare Ting 1602.
Stadfästelse på Lagboken/ 1608.
Caroli XI. Placat om Skatte- sampt Cronehemmans förminskande/ 1673.
Stadga öfwer Executioner i gemeen/ 1669.
Påbud om Executioner wid Domstolarne/ 1669.
Christiani III. Recess.

Chri-

Christiani IV. Förordning om Göldsaker/ 1623.
Recess citerad aff Dawid Swenson.
Dr. Christinæ Tijonde-Ordning/ 1638.
Ordning om Morgongåfwor/ 1644.
Ordning om Jachter och Diurefång/ 1651.
Krögare-Ordning 1643 och 1649.
Rijkzdagz Beslut 1650. 1652.
Ordning om Skattbönder/ 1651.
Caspari Brockmanni *Systema Theologicum*,
Caspari Manzii *bellum Civile inter rigorosos Creditores & calamitosos* Debitores.
Ciceronis *Officia.*
Epistolæ ad Familiares.
De Legibus.
Conradi Wolffii *Oeconomia regularum juris.*
Cor vinus *vid.* Johannes.
Cotmanni *Consilia citata Mario.*
Curtius.
Cypræus *vid.* Paulus.
Damhauderi *Praxis rerum* Civilium.
Criminalium.
Patrocinium pupillorum.
Danielis Heinsii *paraphrasis in libros Politicorum Aristotelis.*
David Mævii *Commentarii in Jus Lubecense.*
Didaci Covarruviæ *Resolutiones.*
Dionysii Petavii *Tabulæ Chronologicæ.*
Domare Reglor.
Fachineus *vid.* Andreas.
Ferdinandi Vasquii *Controversiæ Illustres.*
Franciscus Baco de Verulamio *De Augmentis Scientiarum.*
Francisci Balduini *Casus Conscientiæ.*
Fulgosius *vid.* Baptista.
Gail *vid.* Andreas.
Gustavi Adolphi Beslut i Norköping/ 1604.
Råttegångz-Ordinantie, 1614.
Råttegångz-Process, 1615.
Handelß-Ordinantie, 1617.
Mandat om Arendatorer och Skattbönder/ 1622.
Resolution emellan Arend. och Skattbönder/ 1627.

Gifanius *in Codicem.*
Grotius *vid.* Hugo.
Grœnvegen *vid.* Simon.
Guidonis Papæ *Decisiones.*
Haffenrefferus *vid.* Matthias
Hartmanni Pistoris *Quæstiones Juris.*
Heinsius *vid.* Daniel.
Helfrici Huunii *Resolutiones.*
Henningi Gœdenii *Consilia.*
Hermanni Vulteii *in Institutiones Juris Commentarii.*
Consilia.
Hermannus Laterus *citat. a Mevio.*
Hieronymus.
Hogebertus *de foro competenti.*
Hugonis Grotii *De Jure Belli & Pacis.*
Epistola ad Galles.
Ordd. Holl. ac VVest-Frisi Pietas.
Jacobus Menochius *De arbitriis Judicum.*
De Præsumptionibus.
De adspicienda & retinenda possessione.
Jason.
Joachim Mynsingeri *Apotelesma.*
Singulares Observat. Imperialis Cameræ.
Johannes Bodinus *de Republica*
Johannis Buxtorffii *Dissertationes de Sponsalibus & Divortiis.*
Johannis Calvini *Medulla Lexici Juridici.*
Johannis Corvini *Jurisprudentia Romana Contracta.*
Tractatus ad Digesta.
Johannis Dilecti Durandi *De arte testandi & cautelis ultimæ voluntatis.*
Johannis Loccenii *Antiquitates Sveo-Gothicæ.*
Synopsis Juris.
Johannis Magni *Historia Sveo-Gothica.*
Johannes Mohedanus *de cons. poss. & propriet. decis.*
Johannis Petri de Ferrariis *praxis Aurea.*
Johannis Schneidevini *Commentarii in Institutiones Justiniani.*
Johannis Seldeni *Mare Clausum.*
Junius *vid.* Melchior.
Jus Canonicum

Civile Romanum
Lubecense.
Prussiæ
Saxonicum, alias Saxen-Spiegel.
Kyrckie Ordningen tryckt i Stockholm/1571.
Lancellotti *templum omnium Judicum*.
S. LandzLagh.
StadzLagh.
UplandLagh.
WästgiötheLagh.
ÖstgiötheLagh.
WästmanneLagh.
HelsingeLagh.
DaleLagh.
Lex Allemannorum.
Anglorum.
Bavariorum.
Burgundionum.
Frisionum.
Longobardorum.
Ripuariorum.
Salica.
Saxonum *Antiqua*.
Werinorum.
Wisigothorum.
Livius.
Loccenius *vid* Johannes.
Mansius *vid.* *Casparus.*
Martini Lutheri *Tomi Jenenses.*
Matthiæ Berlichii *Conclusiones.*
Decisiones.
Matthiæ Haffenrefen LL *Communes.*
Melch. Junii *Quæstiones Politicæ.*
Menochius *vid* Jacobus.
Mævius *vid* David.
Paschalis *Legatus.*
Paulus Cypreus *de Jure Connubiorum.*
Petrus Bembus *citatus a Cypreo.*
Petri Gregorii Tholosani *Syntagma Juris.*
Pernederus *vid.* Andreas.
Petavius *vid.* Dionysius.
Pinellus *vid.* Arius.
Plato *De Republica.*
Plautus.
Plinii *Historia Naturalis.*
Plinii Secundi *Epistolæ.*
Reuchlini *Annot. ad Guid. Pap.*
Rebuffus *de lit. obligat.*
Rolandi a Valle *Consilia.*
Sauri *Lex Politica DEI.*
Schneidevinus *vid.* Johannes.
Seldenus *vid* Johannes.
Simon a Grœnvegen *De Legibus abrogatis.*
Snorre Sturlesens Norske Crön.
Tacitus.
Tassilonis Ducis *Decretum.*
Terentii *Comœdiæ.*
Theodorici *Regis Gothorum Edictum.*
Theodorus Reinking *de regimine seculari & Ecclesiastico.*
Thomæ Hobbes *Elementa Philosophica De Cive.*
Ubb. Emmii *Opus Chronolog.*
Verulamius *vid.* Franciscus.
Wesembecii *Paratitla.*
Virgilius.
Upsala Concilium, 1593.
Vultejus *vid.* Franciscus.
Xenophon *de institutione Cyri.*

Någre

Någre Manuscripter,

Artiklar stadgade aff R. Rådh i Strängnäs / 1437.
Autoris incerti om Arfftächt / skrifwit i Stockholm 1579.
Calmare Recessen / 1484.
Hert. Carls IX. Instruction för Gårdz- och HåradzFougder / 1574.
Hwsesyns-Ordning / 1590.
K. Carls XI. Dom om Gäldz betalning aff Hustrun / som giord är aff Mannen för theras Echrenskap / 1667.
Resolution för Åbo HoffRätt i samme måhl / 1669.
K. Christierns I. och RijkzRådz Resol. om Skattegodz Besittian-bruk och Sälliande / 1459.
Drottn. Christinæ Resolution 1649.
Dawid Swensons Tractat om Domare skrifwen i Halmstad 1647. Öfwer then Danske Lagen.
Någre JCtorum betänckiande öfwer någre Puncter Justitiæ-Wäsendet angående / 1643.
Domare Balcken.
K. Erick aff Pommerns Stadga.
H. Erick Ericksons Ridd. och Laghmans i Tijohärad Dombreff emellan Magnus Drake och hans Syskonbarn om Arfftächt. 1475.
Greger Mathsons Dombreff / 1490.
K. Gustaffs I. Besluth i Upsala / 1538.
i Stockholm / 1555.
H. Johans III. Siörätt 1570.
Dombreff om Arff til fempte Man / 1580.
K. Magni Laduläses Herredagzhandel i Stockholm / 1282.
Om Meeneed en gammal Book på Pergament.
Michel Oloffsons Discurs om Arfftächt.
R. Rådz Breff och Resolution öfwer någre puncter aff Sweriges Lagh / i Telge / 1380.
Dombreff emellan Herr Lindorm Hanßon och Per Bengtson om Arff til femte man / i Stockh. 1475.
K. Regeringens Resolution om Arfftächt / 1633.
Resolution för Åbo Hoffrätt 1652.

För-

Förste Book /

Om Ågande-Rätt / och theß Besittiande.

CAPUT I.

Besittiarens Förmån och Fördeel.

OBSERVATIO I.

Ottåhanda Förmån hafwer Besittiaren för then som intet besitter.

SUMMARIA

1. Aff Besittning föllier ågande Rätt.
2. Aff ågande Rätt Frijheet til åt skänkia eller sällia.
3. Aff Besittning kommer Häfd.
4. Man kan sin Egendom med macht anten wederkänna eller förswara.
5. Besittiaren bewijser intet: Han behåller Räntan i warande Besittning.
6. Besittiaren hafwer altijdh förmån fram för then som intet besitter.
7. 8. Blifwer altijd om mera betrodd än en löös Person.

EMedan man sigh företagit / här at förhandla the Materias Practicas, som vthi Justitiæ wäsendet effter anledning aff Sweriges Lagh / sampt Fäderneslandzens wilkor och brwk / förefalla kunne / och ärnar i förstonne alla Civilia igenomlöpa; tager man til en begynnelse ståligen för sig thetta / Om ågande Rätt / och theß Besittiande / vthaff hwilket såsom aff en Källa / allehanda Contracter, Arff / Testamenten, Processeer, Exceptioner och Executioner draga sin begynnelse och vhrsprung. Hwa-

CAP. I.

dan som possessiones förorsakas/ förmåler til en deel wår Lag. *a* Men at the skifftas in Civiles och Naturales, och huru den förre skeer animo, then senare corporali apprehensione, och hwad flere distinctioner the Lärde här om hafwa/ går iag förbij/ effter the icke så stort göra til praxin, thet man lijkwäl högst söker/ strijdandes til theß nytto och wärckan.

1\. J förstonne præsumeras vthaff possessionen sielfwe Ägande Rätten. *b* 2. Kan man förmedelst henne igenom lagligit sälliande eller skänckiande transferera Ägande Rätt på Köparen och Donatarium. *c* 3. Vtan henne är ingen Häffd/ som lijkwäl är thet Siette Laghafång/ *d* Medan Häffd kommer aff Godzetz Besittiande. *e* 4. Förmedelst possessions Wärckan är lofligit medh macht intaga sitt Godz/ som sig en annor hemligen eller vppenbarligen hafwer tilwällat; *f* (wäl förståendes om fast Godz som med Wäldzwärck enom affhändes/ och om Lößöre/ som med Stöld och Rään fråntages/ när thet borttagne strax in re continenti hindras och igentagas kan med Tiuffs- eller Ränsmannen/ eller i theß hws/ som taget hafwer finnes: Men kommer thet i någons annars Hws/ tå är säkrast ther til bruka Lagen och Magistratens Hielp/ doch huru warsamt en bör här medh vmgås/ thet vthwijsa the nästföliiande Observ. II, IV & V.) Kan man nu således intaga sitt fasta/ och igentaga sitt lösa Godz/ mycket mehra kan man med Wäria och Wapn drijfwa then tilbakars/ som wil göra ens possession ofredlig. *g* 5. Sitter bonæ fidei possessor, thet är/ dhen som vthan Sweek och Falskheet besitter/ säker för onere probationis eller beswär til at bewijsa. *h* Och ther han lagligen drifwes ther ifrån/ behåller han såsom bonæ fidei possessor, all vpburen Ränta vthi warande besittning; allena den som winner/ får henne sedan han

a cap. 1. Jord. B. L. L. *b* c. 43. §. 1. d. tit. Leg. 3. ff de usu cap. Leg. 20. Cod. de pactis leg. 2. §. fin ff. pro hæred. Bartol in l. pen. ff. de condit. inst. n. 4. *c* Cap. 4. Jord. B. L. L. *d* cap. 1. §. 1 eod. tit. *e* Cap. 18. in princip. & §. 1. eod. tit. Guid. Papa Q. 356. num. 1. *f* Guid. l. cit. (c. 6. Tiuf. b. L. L. c. 2. §. eod. St. L. c. 13. eod. L. L. c. 2. St. L.) *g* cap. 25. Edz. B. St. L. cap. 5. 6. 19. 20. 25. 37. 43. eod. tit. L. L. c. 27. Kong. B. L. L. cap. 28. eod. tit. cap. 2. Sår. m. wil. L. L. Genes. 21. 25. Treutl. select. disp vol. 2. disp. 21. thes. 5. Gifan. in cod. ad leg. 1. unde vi. pag. 280. in fin. & princ. pag. 281. Edict. Theod. Reg. Wisigoth. cap. 16. 75. *h* cap. 4 Jord. B. L. L. cap. 43. Bygg. B. L. L. leg. 2. l. 15. l. 16. & 24. cod de prob. l. 2. cod. de petit. hæred. l. 7. cod. de Testibus lib. fin. ff de rei vendicat. Treutl. de loco. Menoch. de arbitr. Iudic. lib. 2. cent. 1. casu 48. num. 12. 34.

6. han är kommen vthi possession. *i* 6. Om twänne aff enahanda Orsak träta om en Ting/ och Saken är twifwelachtig/ bör honom förmon/ som i handom hafwer/ *k* therföre talar Upländz-Lagen: Ilt är widh äganden at dela. *l* 7. Drager hon til äganden och possidenten alt affgående Affrad och Inkomst. *m* 8. Blifwer en sådan icke mißtänckt lätteligen för hwariehanda Orsak at fly/ *n* är ock wittnesföhr/ och vthi alla måtto meer betrodd än en lööß Person/ *o* effter Regulam juris Plus cautionis in rem est, quam in personam: *p* Det är/ man hafwer mera Försäkring om Tinget eller Godzet/ än om sielfwe Personen/ och bättre är/ hafwa en Pant vthi händren/ än en lööß Persohn kräfia. *q* Förvtan detta/ är åthskilligt mehra som hoos ICtos widlyffteligen beskrifwes. Men thesse äre the förnemste nyttigheter/ the öffrige wil iag här förbijgå; och med Regn. Sixtini Ord sluta: Qualiscunque possessor, hoc ipso quod possessor est, plus juris habet, quam ille, qui non possidet. *r* Thet är/ Besittiaren må wara huru dan han wara kan/ lijkwäl hafwer han mera rätt/ än then som intet besitter/ allenast therföre at han är Besittiare. Wijdare handlar här om Carpzovius *ſ* och Hieronimus Treutlerus. *t*

CAP. I. *i cap. 19. q. 1. Jord. B. L. L. cap. 9. q. 5. Upl. L.* Bartol. *l eg fi fur. in pr. ff. de u u fr.* Corvin *jur. P. Rom. contracta lib. 1. c. 67. in fin. k cap. 43. Bygg. B. L. L. leg. 128. ff. de Reg. Iuris. l. c. 5 Jor. b. m c. 19. d. tit. n* Vesemb. *parat. ff. qui satisd. cog. n. 11. o c. 33. q. 1. Tin. B. c. 26. eod. tit* Gail. *lib. 2. obſ. 10. 14. r* Herm. *Vult. Consil. vol. 1. conſ. 9. num. 116. ſ Resp. Iur. lib. 1. tit. 1. Resp. 1. l. 6. Tit. 4. Resp. 36. num. 6. 7. 8. & seqq.* *num. 6. p Leg. 25. ff. de diversis Reg. jur. q Instit. de obligat. quæ ex delict q. t Select. Disp. vol. 2. disp. 21. thes 5.*

OBSERVATIO II.

Ingen må lätteligen drifwas vthur possessionen.

SUMMARIA.

1. 10. Hwar och en som wil börja något klander/ skuddar gärna vppå sin Wederpart beswäret til at bewisa.
2. 8. Domaren bör icke tilstädia någon at depossideras, vthan föregången noga Ransakning.
3. Man måste så wäl höra then Orättferdige/ som then Rättferdige.
4. En Domare som annars giör/ kan förklagas/ och blifwa straffad.
5. Dom och Befallning emot Lagh/ hafwer ingen autoritet.
6. Öfwerheetz Personer och Domare skola med besscheedenheet förklagas.

CAP. I. 7. Restitutions Natur.
9. Thet twistige kan offta med god skäl förbindas til theß Brwk.
11. Thet är en Domares Embete / at förekomma Kiff och Slagzmåhl.

I Anseende aff een så stoor Fördehl och Förmån / söker gemeenligen hwar och en / som wil börja någon Procesſ, först at komma sigh vthi posſesſion igenom alle giörlige medel / til at giöra Posſidenten til Kärande / och sålunda påläggia honom onus probationis, eller beswäret til at bewijsa. *a* Men såsom en Domare och Öfwerheetz Person ingen Dom bör fälla / vthan föregången Ransakning / och Parternes förhör / så måste han i thetta fall så myckit nogare taga sigh til wara / anten Posſidenten är bonæ eller malæ fidei, *b* såsom thet ock wår Lag är lijkmätigt. *c* — 1.

År ock emot Råttwijsa och alt losligit Brwk / at begynna någon procesſ aff Executionen, *d* hwilket skedde ther Posſesſor på Actoris blotta begiäran / blefwe dresfwen vhr sin posſesſion. Och ehuruwäl rättmätige orsaker nogsamt wore til at drifwa honom ther vthur / måste thet lijkwäl icke skee för sakens noga Ransakan och öfwerwägande / ty man måste så wäl höra then Orätträdige vthföra sin Rått / som then Rätträdigaste / effter thesse Werß: — 2.

Nil statuat Judex, etiamsi litigat actor,
Sit nisi delati cognita causa rei.

Thet är så mycket / Ehuru hårdt Käranden klagar / skal Domaren lijkwäl intet döma / förr än Swarandens saak är öfwerlagd och förhörd. *f* Förthenskull äre högre och ringare Rätter / sampt Lagh och Stadgar giorde / at ingen skal sielff göra sig någon Rätt / och hämnas i sin egen Saak / vthan fly til them såsom en Medelwågh. *g* Där förthenskull en Domare eller ringare Öfwerheetz Persohn sålunda de facto procederade, kunde han skiäligen anklagas för Råån. *h* Förty en sådan obetänckt Domare gör sig sielff owärdig til Domare Embetet / och skattas som en privat, therföre han ock medh Rätta ex spolio kan förklagas. Ty som the Bud och Befalningar / hwilke lägre Öfwerheetz persöner läta vtgå emot Lag och Lagli- — 3. 4. 5.

a Menoch. *de arbit. Iudic. lib. 2. cent. 1. cas. 48. n. 12. 34*
b Guid Papa *decis.* 366 *num.* 1.
c *Cap.* 7. 9. 2. Rådst. B. *cap.* 20. Edz. B. l. l. *cap.* 12. Ting. B. *cap.* 13. 28. 29. 31. *ad tit. Privil. Nobil. art.* 13. 16. Gail. *lib. 1. obs.* 5. *num.* 5.
d Herman Vult. *consil. vol.* 1. *consil.* 9. *num.* 119.
e *cap. in literis de restitut. spoliat.*
f Dawid Swensons en Tractat om domare skrifwen i Halmstad A. 1647.
g *Leg. nullus cod. de Iudæis*
h *cap.* 20. Edz. B. l. l. *cap.* 31. Ting. B.

Laglige Domar / icke allena äre ogille / och som en annan privatz, aldeles krafftlöse / vthan ock aff högre Ofwerheet straffwärde: Så hafwer med Domare som emot Lagh procedera, samma orsaak och skiäl / och sålunda åthskillies aff I Ctis, thet som är Rånt aff Domaren / och thet en Privat hafwer Rånt / at then förre icke förr än Saken är skiärskodat / restitueras, men thenne strax vthan föregången Ransakning. *i*

6. Icke kan migh heller förekastas at på sådant wijs Öfwerheetz Persohner och Domares respect och tilbörlige wördning skulle læderas. Förty kan en Vasallus anklaga godzetz ågande för Råån / *k* hwilken lijkwål all åhrerörigh action emot Hwsbonden är förbuden / wed fahra at mista sitt beneficium, så kan thet ock hända en Domare / förvthan förkränckning aff Magistratens Heder och respects. Här til gifwer ock wår Lagh Tilfälle. *l* Förty som Råån i sigh sielff icke hafwer nesa med sigh / eller beswärat Hwßbondens Nampn och Rychte / vthan Orsaken och wijset til at bedrijfwat / om ther vthi är förefallit wåld / bedragande / eller annat sådant nesligit / hwars nampngifwande Klaganden wed ett sådant fall wål kan gå förbij / och allenast blifwa wedh *restitutionen*, hwar på actio de spolio förnembligast är ansedd. *m*

7. Hwilken *restitution* intet ther vthi består / at thet sätties i qwarstad / eller Lösören sätties i Rättens Förwaring / vtan thet lefwereres honom i händer igen / som thet är affhändt. Thet bewijsas aff restitutions betygning / hwilken är / at thet kommer i sina förre Wilkor igen / och så mycket måste restitutionen gifwa igen som læsionen hafwer affhändt. *n*

8. Altså bör ingen drijfwas vthur sin possession, förvthan

9. een föregången fullkomligh Ransakning: *o* Doch är achtandes at en Domare offta med god Skiäl / thet som är twistigt / kan förbiuda til theß Brwk / vthan föregången ordinarie Procels eller Doom / synnerligen när Parterne alle föregifwa sig wara possessores, och willia alla wara Swarande / begärandes blifwa conserverade wed possessionen, then lijkwål ingen

10. thera hafwer tilfyllest bewijst / Hwilket the gemeenligen giöra

CAP. I.

i Carpz. *Resp. jur. lib.* 1. *tit.* 1. *Resp.* 2. *num.* 14. Bronchorst. *ad jur. Reg p.* 97.

k Mynsing. *obs. cent.* 4. *obs.* 9. *n.* 7.

l *cap.* 29. 31. Ting. B.

m Joh. Mohedan. *de caus. poss. & propriet. decis.* 13.

n Carpz. *Resp. jur. lib.* 5. *tit.* 6. *resp.* 50. *num.* 18.

o Herman Vult. *Consil. vol.* 1. *consil.* 9. *num.* 115.

til at undfly Kärandens wilkohr/ för then Förmån skull som Swaranden hafwer emot Actorem, som här tilförende är om talt/ förty actore non probante reus absolvitur, thet är/ Hwar Käranden intet bewijser/ blifwer Swaranden frij erkänd. [p] Vthöfwer en sådan twist kan offta processen skrijda ifrån Ord til slag/ när Parterne äre eensinte och plumpe [q] Förthenskull kan i sådant fall effter föregången Förmaningzskrifft/ på entheres begäran/ göras en inhibition eller Förbud på thet twistige/ til theß Domaren blifwer generaliter underrättadt/ hwem til possessionen närmast är/ at således then andra olägenheten kan förekommas/ Såsom thet och icke är 11 thetringaste aff en Domares Embete/ sådane inconvenientier at affstyra.

p leg. 4. cod. de edend.

q Leg. 16. ff. de Reg. jur. Bronchorst. pag. 316. ad Reg. jur. Menoch. de adipis. poss. remed. 6. num. 19.

Observatio III.

Här kunde man fråga/ om icke genom sådan Process Saken begyntes aff Executionen, effter Domaren vthan föregången Ransakning skrede til thenne Inhibition, och sålunda præjudicerade Possidenten vthi sin Rätt/ der lijkwäl vthi alle actibus præjudicialibus Stembning och noga Ransakning bör föregå?

Summaria.

1. Inhibition och Förbud tillåtas/ i fall aff wåldsam åwärckan.
2. Tillåtes ock/ ther Besittningen är owiß och heelt twifwelachtigh/ och huru thet är til förstående. n. 3. 4. 18.
19. Och ther Possessor är contumax.
5. Alle förbud måste en förmaningzskrifft föregå. num. 9.
6. Förmaningzskrifftens innehåld.
7. Atskildnaden emellan Förmaningzskrifft och Förbudh.
8. Förmaningzkrift hafver wärkan aff Stämbning.
10. Förbudh skal Clausulam justificatoriam innehålla/ och hwad hennes wärckan är. n. 11.
12. Hvar then Förbudnas Inwändningar göra tilfyllest/ befrijes han aff förbudet.
13. Sådant Förbud tienar Domaren til liws vthi Saken. n. 15.
14. Swarandens sampt Kärandens Personer och Rätt måste icke

icke förwärlas.
16. Förbud måste ingen til willie skee.
17. Inhibition måste skee effter Rättens sed och Lagsens förskriffning.
20. Ther vthi en wiß possession är fahra aff Slagzmåhl/giörs befallning de non turbando, i staden aff Inhibition.

CAP. I.

1. THenne difficulteten at affhielpa/ måste man först weta/ hwilka the fall äre/som sådan inhibition tillåta/och bör hon restringeras; Först til the fall som hafwa vthi sig en wåldsam Äwärckan/ vthi hwilken Casu på thet Possessor icke wijdare må turberas, eller och turbatus icke strax förvthan stiäl må restitueras, effter man icke weet hwilken rätte posses-
2. sor är/ kan sådant Förbud tienligit wara. För thet andra bör Saken wara twifwelachtig och disputerlig/ doch icke på thet wijs/ som en Saak giörs disputerlig effter litem contesta-
3. tam, thet är begynd Rättegångz-Procefs, eller effter vtwär-
4. kad Stemning/eller vthi warande procefs: vthan i hwilken intet aff thetta vptahlde är förelupit/vthan then som aff sig sielff i begynnelsen är twifwelachtig och owiß/ ther bägge Parterne gifwa sigh vth för possidenter och turbera hwar andre/ hwar
5. aff Slagzmåhl och sådant plägar förorsakas. Doch måste alle Förbud föregå en Förmaningzskrifft/ til then man sig vth-
6. öfwer beswärar/at han antingen låter Klaganden oturberadt/ eller ock innan förelagd tijd gifwer Domaren orsakerne til sin
7. förmente Rätt och possession tilkänna. *a* Och sålunda är emellan inhibitiones och monitoria thenna åthskildnaden; at thesse
8. skee strax vthan föregången Ransakning/ men the förre intet vtan föregången förmaning/ oc är monitorium såsom en stem-
9. ning/ hwilken then Förmahnte skal fullgiöra. Hwarföre såsom Laga Doom icke fortsätties vthan föregången Stämbning/ *b* så bör ey heller göras någon inhibition vtan föregån-
10. gen Förmaning eller monitorio. *c* Sedan måste ock hoos alla inhibitioner clausula iustificatoria wedhängd wara/hwars wär-
11. kan är sådan/ at then förbudna/ antingen skal lyda förbudet eller ock innan en wiß tijd komma och gifwa Domaren sine exceptioner tilkänna/ hwarföre han förmenar sigh icke wara
12. plichtig thet at efterkoma/ Hwilke ther the göra tilfyllest, binder honom intet förbud/ och sålunda hafwer then förbudna icke til.

a Rätt-procefs. art. 22. Carpz. *Resp. jur. l. 2. tit.* 3. *R.* 46. *n.* 27.
b cap. 28. Ting. B.
c cap. 30 §. 4. Jord. B. I. I. Lud. Gilhaus *in Tract. arboris Iudiciaria criminalis c.* 2. §. 3. *n.* 18. *tit.* 34. *de injuriis & famosis libellis.*

CAP. I. til at klaga öfwer någon orätt. Thetta är Lagen lijkmätigt. *d*

d cap. 30. §. 4. Jord. B. L. L.

13 Och huru wil en Domare ellieft komma vthi ett sådant twifwelachtigt fall til rätta/ ther bägge parterne willia wara Possidenter och Swarande/ och han sålunda icke wiste hwem Stämningen skulle tilägnas. 14 Förty til at stämma then som med rätta borde wara Käranden/ och sålunda affskära Swaranden all then Förmån som honom effter Lagh tilkommer/ och draga honom på Käranden/ woro en stoor oförsichtigheet och orätt/ begynt aff Executionen, och sålunda är Inhibitio icke allena tienlig 15 til Domarens vnderrättelse och information, vthan nödwändigh til conservation aff thens rätt som re vera wore Possessor, Ty är then lyckfalig/ hwilken Domaren genom inhibitionen kommer til hielp/ förordnande honom til Possident. *e*

e Carpz. lib. I. Tit. 3. Resp. 21. n. 9.

16 Doch måste en Domare see sigh wäl före/ at sådane förbud icke förwidt extenderas, så at han icke gör vtaff casibus inhibitivis, casus pro amico *f* thet är/ at han them icke låter någon til 17 wilies vthgå/ förthenskul måste han sådan sin myndigheet icke låta öfwerstrida Rättens sedh/ Lag eller Stadgar. 18 Och medan the icke äre stälige/ vthan när the skee vthi owisse och helt twifwelachtige saker/ eller/ ther Possessor icke wille comparera, *g* 19 vthan wore contumax, therföre må icke inhibitio then bejakas som henne begär emot någon/ om hwilkens possession man hafwer wiß kundskap/ ty tå är icke possessio owiß/ och thet måste noga achtas fast ther än wore fruchtan för Slagzmåhl/ eller annat scandalo, tå i stället aff inhibition görs en simpel 20 befallning til Wederparten/ de non turbando. *h*

f ibid. resp. 22. num. 20.

g c. 30. in fin. Jord. B. L. L.

h Gail. l. I. obs. 5. n. 5. 6.

OBSERVATIO IV.

Ett Barn hafwer icke rätt at drifwa Fadren vthur possessionen aff theras Moders Morgongåfwor/ vthan effter hans Död måge the henne tilträda.

SUMMARIA.

1. Theras grund som äro här emot.
2. The sara wille om Lagsens mening.
3. Lagen wil vnderhålla emillan Förälrar och barn/ heder oc kärlek.

4. Men

4. Men om thet 10 cap. Gifft. B. som the wille/ blifwet vthtydt/ woro thet emot thenna Lagens mening.
5. Och emot GUDZ Lagh.
6. Sampt then Naturlige Lagen.
7. Jus patriæ potestatis hafwer sitt rum i wår Lagh.
8. Then förnämste wärckan aff Jure patriæ potestatis.
9. Bewijs aff Swerigis Lagh.
10. Krafft och wärckan aff långligh sedh och wana.
11. En stoor oginhet bewijses följa aff theras mening / som statuera contrarium.
12. Til rätt decision skal göras åtskilnad emillan sielfwe ägande Rätt/ och theß bruk samt nyttiande.

1. The som vthi widrig mening äre / taga sig til hielp thesse ord af Lagen: Tå see the Morgongåfwo barnomen
2. för Möderne oc ey för Fäderne. *a* Men når wij jemnföre thetta med andre ställen aff wår Lagh/ skole wij finna honom aldrig hafwa hafft en sådan mening: vthan wij finne
3. honom hafwa sökt / at erhålla emillan Föräldrar och Barn all Kärlek / barnslig plicht och pietet, i thet han wed särdeles
4. Wijte och straff biuder barnen at föda sina föräldrar. *b* Skulle han nu vthi berörde 10. Cap. Gifft. B. gifwa them tilfälle at stöta Fadren vthur Morgongåfwan/ och ther med hans nåhring förminska/ så hade jw Lagen med thet ena så mycket kullslagit /
5. som vthi thet andra vpbygdt. Ja han wore emot all rättwijsa / bestående i Gudz- och then Naturlige Lagen: Emot Gudz Lagh sålunda / at han gåfwe tilfälle sine Föräldrar at wanhe-
6. dra / *c* Ty armod föder altijd förachet vthaff sigh. Icke mindre är thet emot then Naturlige Lagen/ och emot Jus antipelargias, at affhända them sine nåringzmedel (förty Morgongåfwa begriper offta vthi sigh all wår egendom/ och som offtast en största part ther vthaff) hwilkom wij / näst Gudh / skole tilräkna at wij hafwe Lijff / ja / at wij thet hafwe fått niuta förmedelst födo och god vpfödzel. *d*
7. Sedan tillåtes vthi wår Lagh Jus patriæ potestatis, thet är / Faderlig rätt och myndigheet öfwer barnen. *e* Talas vthi Östgiöthe Lagen: Sun Bonda är ey at mera kiöpgilder än Träl hans. *f* Är nu patria potestas wår Lagh lijkmätig vthaff berörde ställe / så måste icke heller theß förnemste
8. effect och wärckan wara honom emot / som effter alle Lärdes samtycke / består ther vthi / at Fadren vthi sin Lijffztijd niuter

a cap. 10. Gifft. B. L.L.
b cap. 31. JordB. L.L. cap. 15. eod. tit. Stadzl. 42. Fl. Jorda. B. Weß. L. c. 21. §. 5. Jord. B. VpL.L.
c Exod. 20. 12. Deut. 5. 16. math. 15. 4. Ephes. 6. 2.
d Synops. Iuris Loccen. differt. extr. 2 n. 14. & seqq.
e c. 1. 2. 3. 4. GifftB. L. L. cap. 12. Erffd. B. L.L. cap. 4. Kiöp B. L. L. cap. 3. eod. tit. St. L. c. 15. KongB. L. L. Dobl. B.
f cap. 8. WinsordB.

CAP. I. usum fructum, thet är bruket och räntan aff barnens afflade Mödernes Godz / thetta bewijsar vthförligen Carpzovius. *g* Är icke heller ogilt vti wår Lag / i thet Föräldrar äre fram för 9. alle Måhlsmän för räkenskap obeswärade/ *h* Barnen koma och effter Fadrens dödh i possession aff Morgongåfwone / som hon war gifwen i Jord effter Silfwer eller Penninga tali / men icke hafwa the förthenskull prætension aff then Ränta Fadren vthi wahrande besittning vpburit. *i* Hwilkom och then rätteligen hade bordt / ther Fadren henne titulo illegitimo, thet är / moot Lag / och sålunda malâ fide, hade innehafft. *k*

Thetta är vthi wårt Fädernesland aff långligit bruk så- 10 lunda gillat / hwilket hafwer laga krafft / och kallas wara then bästa Vthtydare aff Lagh / *l* Ja / kan gammal Lag affskaffa. *m* Ehuruwäl en eller några få thenne Christelige och Lag lijkmätige sedh / kunna hafwa emot handlat. sed una hirundo non facit ver, thet är/ een Swala gör ingen Wåår.

Men wele wij de facto gå ifrån en sådan sedh / må- 11 ste wij föllia bemälte 10. Capitels ord/ och theß mening och förstånd förkasta / låtande them alla böta 40 Marck som öfwer thet / för hwart stånd bestreffne wärde / *n* theras Morgongåfwor aff vrminnes tijder extenderat, hwilket iagh troor / skulle hållas för oskäligt eller omöyeligit.

Sluter förthenskull iagh aff ofwanberörde skiäl / Lagen 12 vthi berörde rum / *o* sålunda mena / Morgongåfwan böra wara effter Modrens dödh / Barnomen för Möderne quo ad proprietatem, thet är til sielfwe ägande Rätten/ men icke quo ad usum fructum, thet är/ til theß bruuk och ränta / förr än Fadren är dödh/ och i så måtto blifwer så wäl Lagens ord som mening tilfyllest giorde: doch hafwer thetta icke wijdare stoor swårigheet / sedan vthaff Kongl. M.tt Morgongåfwor i Jord äre förandrade vthi Lijffgedingz Rätt och Wilkohr. *p*

g Iuris p. for. part. 2. const. 10. defin. 7. 9. resp. Iur. elect. lib. 6. tit. 7. resp. 70. n. 13. & seqq. Arius Pinel. ad leg. 1. cod. de bon. mat. part. 2. n. 6. 17. 20. 51. &c.

h cap. 20. Gifft B. L. L.

i cap. 18. eod. tit.

k cap. 19. Jord. B. L. L. Carpz. resp. Iur. l. 1. tit. 4. resp. 39. n. 1. & seqq.

l Id. l. 2. tit. 3. obs. 4. n. 3.

m l. 32. ff. de leg. Helfric. Hunn. variar Res. l. 1. tract. 1. q. 27.

n cap. 10. §. 2 Gifft. B. L. L.

o dict. c. §. 1.

p Ordning om Morgongåfwor Anno 1644.

Observatio V.

Om man hade giordt med sin Landboo eller annan Gäldenär thet afftaal / ther han feelte wedh en wiß

tijdh

tijdh vthi betahlningen/ at tå Creditor skulle hafwa macht sielff vthan procefs eller Öfwerhetenes bijstånd göra sigh aff Giäldenärens Godz betalt/ frågas om man sig efter afftaal skulle förhålla/ eller Lagligen procedera?

CAP. II.

SVMMARIA

1. Thet man sielff samtycker/ öfwergår enom icke med orätt.
2. Förord och afftahls krafft.
3. Rättens bijstånd är bättre at söka/ än aff egen myndigheet något företaga.
4. Med fyrahanda skiäl blifwer thenna mening bekräfftat n. 5. 6.

1. TIl thenne Frågans samtyckie äre månge och krafftige skiäl/ i thet at Giäldenären icke hafwer til at beklaga sig öfwer wåld och orätt/ emådan han sig then Lagen sielff giordt hafwer/ ey heller behöfwer Creditoren aff Rätten någon hielp/ effter han på all händelse sielff sigh förfedt/ och sålunda Giäldenärens egendom effter afftaal wedertäntz/ och hoos JCtos hålles lijka en afftald som dömd saak. *a*
2. Förvthan månge flere starcke skiäl/ som pläga framföras/ hwarom Carpzovius är til at läsa. *b*

3. *Men thetta alt oachtat är säkrare och bättre at bruka Rättens adsistens vthi thenne måtton / hwilken vthi intet*
4. fall skadar eller är præjudicerligh. *c* Sedan förtages genom Rättens vthskickade wederparten tilfälle aff mootstånd/ smädesord och kijff/ så wäl som annan wärn; förty om han böde til at wäria sigh/ hwad olyckor och wijdlyfftigheter skulle ther aff föllia? hwilket fall beskrifwes vthi wår Lagh. *d*
5. Thetta alt til at förekomma/ hålles säkrare taga Rättens eller Öfwerhetens bijstånd och adsistens/ hwilket aff Lagen är
6. lijkmätigt. *e* Thetta gillas aff alle Lärde/ och är så wäl för ofwanberörde orsaker skull nödwändigt/ såsom ock therföre at ther man sielff finge göra sigh rätt/ och sitt vthan Domarens tilhielp vthtaga/ skulle ther med hwars och ens/ synnerligen the ringas egendom/ wara vnderkastade the högre och myndigas girigheet och begärligheet/ hwilkom icke skulle fela Prætex-

a leg. 26. ff. de re jud. Casp. Manz. *in tract. sup. prior. creditor part. 2. quæst. 10. n. 4. 5.*

b tit. 1. resp. jur.

c leg. 26. eod. de testam.

d cap. 23. Jord. B. L. L.

e cap. 13. Ting. B. *cap. 22. eod. tit.* c 7. Rådst. B. *q. 1. cap. 26.* Jord. B. L. L.

CAP. I.

texter oc förewändningar aff förord och andre orsaker. *f* Myc-ket oklokare handlas vtaff them som vthi andre fall / ther icke förord och afftaal äre / vtan saken twiswelachtigh / så at then ene så wål som then andre hafwer skiäl at vppästå / lijkwål gå åstad och de facto kännas wedh Skogz-eller andre ägor / eller Giärdes Gårdar / Torp / Katzor eller hwad annat wara kunde med brännande / nederhuggande eller bortförande / spilla och fördärfwa / vthi mening ther med sin wederpart ifrån theß rätt at affskräma / eller wända beswäret aff Käranden ifrån sigh på honom.

Thetta är lijkwål mächta därligen och emot all rättwijsa handlat / rätt effter thet wijß som Naturens wärckan vtan förnufftet medgifwer / förmedelst hwilken man föllier sin naturlige begärligheet / och aff theß frijheet kännes wedh alt thet man lyster / men behåller thet ey längre / än til theß någon starckare kommer som enom thet affhänder. *g*

Thetta hafwer warit en ting tienande til Menniskiors förderff och vndergång / mera än theß vpbyggelse. *h* Ty thet ofåliga diwr göra hwar annan skada / skeer i then mening at the sigh skole förbättra. *i* Men emådan förnufftet oß medgifwit / at wij och offta igenom wår nästas skadande förderfwa oß sielfwe / *k* (ty så länge man til all ting wille wara berättigad / hade man til intet någon rätt / i anseende at een annan / thet med samma rätt widkändes /) *l* therföre hafwer förnufftet then naturlige begärligheten så mycket ihopaknäpt / at wij nu måste hafwa återhåld andre at skada / fast thet vnderstundom tyckes skee med wår olägenheet / och wij sålunda then förre / aff blätta Naturen ingiffne Frijheten afftrådt / och oß wisse Reglor / Lagh och Stadgar vnderkastat. *m* Ibland hwilke icke är then ringaste / vthan grunden aff wår conservation denne / at wij egen hämbd wedersake / och wårt igenom Lagens och Öfwerhetens bijstånd sökia eller förswara. Hwilken förthenskuld sålunda de facto procederar, wijser ther med sigh ostickeligh til at lefwa vthi civil förbindelse och societet, til hwilken oß rationis dictamen drifwit / *n* och träder tilbakars til Naturens cen-

f Helfric. Hunn. *varia. resol. l. 4. part. I. quæst. I.*

g vid Thom. Hobbes *de cive tit. libert. c. I. q. 6. 10. II.*

h Cicero *off. III, 21. 22. 23*

i Hobbes *de cive tit. libert cap. I. q. 10. in fin.*

k Hobbes *de cive tit. imperii cap. 6. q. 4*

l Hobbes *d. loco q. II.*

m Hobb. *d. loc. cap. 2.* leg. Visigoth. *lib. I. tit. 2. cap. 5.*

n Paschalii Legat. *cap. 5. vers. ideoq; nullis adhuc.*

enskylte ingifwandt / som ifrån Förnufftetz gemeenskap är affsöndrat / och således til then Naturlige Rätt (som lijkwäl icke egentligen kallas rätt / o ther aff oskälige Creatur drifwas / och lefwer them lijkare / än förnufftige Menniskior.

Men såsom en eller några med theras oförnufft icke kunna stöta omkull then rätta Naturliga Lagen / som är rectæ rationis dictamen, och är vphofwet aff alle andre gemenare så wäl som synnerlige Stadgar och Rätter / altså blifwa thesse oskälige / til skäligheten aff Lagen och rättwijsan medh straff hållne / ty wij skole med Lagum drifwa igen / thet som wij tycke oß orätteligen wara affhändt / p item dela Twe om Jordena / etc. tå hafwi then afradt aff thy åhreno som hona med Lagum winner. q Ja the som annars göra / kallas wåldzwärckare och få bötha 40. Marck för sådana gerning. r Sammaledes hafwa ock the gambla Giöthar / som vthan Landz regerat / vthi theras Lagh sådan procels ogillat / och then honom begådt / straff til erkändt. s

CAP. II.

o Grot. de I. B. et P. l. 1. II.
p cap. 18. Jord. B. L. L.
q cap. 19. ¶. 1. d. tit. c. 26 ¶. 2. B. B. L. L
r cap. 28. Kong B. L. L. c. 40. 41. Edz. B. L. L cap. 23. eod. tit. St. L. c. 53. B. B. L. L. K. Erickz Pomer. stadga / art. 17.
s Leg. Visigoth. l. 8. tit. 3. cap. 6. lib. 10. tit. 3. c. 4. in. fin. Leg. Burgund. tit. 27 cap. 1. Leg. Salica tit. 36. c. 1. Leg. Bavar. tit. 16. cap. 1.

CAPUT II.

Om Häffd.

OBSERVATIO I.

Om någon Syssloman må förvthan ågandens special Fullmacht / sällia / förbyta / eller på annat sätt alienera ågandens Jord och Godz?

SUMMARIA.

1. Ingen må annars saak vthan fullmacht drifwa.
2. Mycket mindre vthan befallning eens Egendom alienera.
3. Then sig vppåtager thet han intet förstår / bör sitt mißförstånd vmgälla.
4. Vthtydning aff thet 18. Cap. Jord B. L. L. num. 10.
5. Tree åhrs Häffd är hoos oß legitimum usu-capiendi tempus.
6. När bona fides, titulus onerosus samt Juris solennia äre ther hoos / num. 7.
8. Hwad aff begynnelsen är orätt / kan aff tijdens långheet icke blifwa rättwijst.
9. Vndantagandes vrminnes Tijd.

CAP. II.

SÅsom vthi annor fall ingen må främmandes Saak v- 1. than befallning och Fullmacht drifwa / *a* Så myckit 2. mindre må en Sysloman sin Herres Jord och Egendom vthan hans willia och fullmacht honom affhända / med mindre widh Jordägandens pådrifwande innan Laga tijd / sådan alienation går tilbakars igen / *b* Och then som går öfwer 3. sin commission, må therföre lijda straff / effter then är wållande til ogierning som tager sigh ett Embete på / thet han intet förstår. *c* Men här synes Lagen strijda emot sigh sielff. *d* 4. At ther man sällier annars mans Jord / och Köparen besitter then i tree åhr oklandrat / hafwer Jordäganden ingen recurs mera til Jorden / vthan til honom som ohemåhlt sålde. *e*

Här til swaras / at åthskilnaden består först ther vthi / at 5. thet 15. Cap. talar om then händelse / når man sällier annars / såsom Ambudzman aff then samme / men thenne / når man sällier annars Jord såsom sin egen. Wedh then förra casum är Fullmacht ett essentielt requisitum, wedh then senare / intet: Sedan vthi the tree åhr som hoos oß är legitimum usu capiendi tempus, hwilken tijdz förlöpande förswarar possidenten och vpfyller Lagens föreskriffning aff hemålande. *f* För 6. thet andra är Lagens mening / at han som Jorden besitter / skal hafwa bonam fidem, *g* och wara titulo legitimo, och o- 7. neroso, thet är lagligen och med beswär ther til kommen / *h* såsom är Kiöp / Bythe / eller annat wederlagh / och thet med laglige ceremonier, *i* ellieſt gäller här then regula juris, Quod initio vitiosum est, non potest tractu temporis convalescere, *k* 8. Hwilket är så myckit sagdt / thet som aff begynnelsen är orätt / kan aff tijdens långheet icke blifwa rättwijst. Skiäl här til är thetta / at såsom tijden icke kan stadfästa / eller vphäfwa någon obligation eller contract, så kan han icke heller vthan någon annan ny orsaks tilhielp / thet som aff begynnelsen är olagligit och krafftlöst stadfästa / når han icke öfwerskrider menniskligit minne. *l* Men på thet rätta Ägan- 9. den icke blifwer här med præjudiceradt / och sålunda then som ohemåhldt sålde / aff then andras skada göra sigh ett gagn / *m* kom-

a cap. 29. §. 1. Kong B. L. L. c. 14. eod. tit. St. L.
b cap. 15. Jord. B. L. L. cap. 9. eod. tit. St. L. c. 4. §. 5. Vpl. L.
c leg. 7. §. ult. & leg. 8. ff. ad leg. Aqu.
d c. 18. eod. tit.
e cap. 18. Jord. B. L. L.
f cap. 12. 14. eod. tit. Guid. Pap. decis. 151. in fin. Carpz. resp. jur. lib. 5. tit. 6. resp. 52. n. 56.
g Synop. jur. Loccen. diss. 6. quæst. 2. in princ. cap. 30. Jord. B. L. L.
h l. 6. §. hoc edict. ff. quæ in fraud. credit. facta sunt.
i c. 2. Jor B. Stadz. L. Carpz. resp. jur. lib. 5. tit. 6. resp. 52. n. 14.
k leg. 29. ff. de Reg. Iuris. Hart. Pistor. quæst. jur. l. 2. Q. 25. n. 14.
l c. 1. §. 1. Jord. B. L. L.
m l. 9. §. ult. ff. de tribut. act. leg. 2. §. 3. ad Sctum Vellejanum.

kommer honom Lagen til hielp med annor jempngod jord. n 6. Deceptis enim non decipientibus, jura subveniunt. o och honom som sälde straff pålägger. p

CAP. II.
n c. 18. Jord. B. L.L.
o Gisan. ad leg. 1. cod. de sententiis quæ pro eo quod interest proferuntur.
p cap. 18. Jord. B. L.L.

Observatio II.

Man kan igenom Bruk aff annars ågor tilägna sigh ägande Rätt.

Summaria.

1. Här fordras bona fides, och förmähles hwad hon är.
2. Owettenheet aff Lagh indrager ingen god-troheet.
3. Vthi hwad slagz Häffd bona fides effter sombligas mening fordras.
4. Resolveras objectionen aff then Andelige Lagen.
5. Decisionen och medelwägen aff thesse meningar.
6. Vhrminnes häffd hafwer särdeles art i anseende aff titelen.
7. Ther mala fides är bewijsligh / är hon med titel aff häffd intet til bota.
8. Tijden aff vhr minnes häffd/är icke med wist åhrtahl at beskriswa.
9. Til bewijs aff vhrminnes häfd hörer trenne witnesbörder.
10. Vpräknas några hinder/som skole wara vthur wägen/ther vhrminnes Häffd skal gå för sig num. 11.
12. Häffd är them til straff som sin egendom med försummelse förestå.
13. Igenom bruk frånkännes enom icke allena hans egendom / vthan och offta tilägnas ther vppå en särdeles rättigheet/ och huruthet är at förekomma / num. 14.
15. Vpräknas några Requisita til häffd/ ibland hwilke thet förstaat bruket är continuerligit / n. 22.
16. At Saken som häffdas/ icke är aff menniskligit bruk frånskild.
17. Thet som kan besittias/ kan ock häffdas.
18. Några Saker vndantagande.
19. Rättigheter och Jurisdictioner blifwa fast godz tilräknade.
20. Skogh kan ock icke enom fråhäffdas.
21. Byar skillias i Skoug medh Råå och Röör.
23. Häffd är Jure Gentium, och Civili inbracht.
24. Til Häffdande är Gårdh och stångzel nödwändig.
25. Possessio eller besittiande är stricti juris.
26. Byägor Grannar emillan äre ock från häffd befrijade.
27. Bylag och Bolag aff en natur.
28. Societet indrager gemeenskap aff Godz.
29. Byskiffte bör skee effter proportion aff Tompt.
30. The Visi Giötars Stadga om häffd.
31. Samma Stadga förswånskadh

Then

CAP. II.

THen som genom brwk aff annars Ägor wil tilägna sigh 1. ägande Rätt / måste wara vprichtig / och vthan Falskheet til theß brwk och besittning kommen. *a* Thenne 2. vprichtigheet eller bona fides är ignorantia rei alienæ, at man icke weet thet höra en annan til *b* doch bör thenne ignorantia wara facti, non juris, emådan owettenheet aff Lag och Rätt indrager ingen god-troheet. *c* Ty Lagen böre alle wetta / *d* och thet är lijka / något til at weta / eller böra weta. *e* Thenne bona fides fordras besynnerligen vthi 3. 3. åhrs häffd *f* Men vthi häffd aff långlig tijd är större twifwelsmåhl / ty the Lärde willia til en deel mena / *g* at de jure civili fordras hon intet / vthan thet är nogh / at vthi warande besittning en så lång tijd nembl. 30. eller 40. Åhr äre förlupne ty tanto tempore tollitur omne jus, omnis actio realis, & personalis non attentâ bonâ fide; Thet är / af en så lång tijd vphäfwes all Rätt och action, både then som anseer personen / oc thē som anseer sielfwa tinget / oachtat med hwad vprichtigheet man är ther til kommen. Icke heller gör något här 4. emot then Andelige Lagen / emedan han intet derogerat juri civili, quo ad actiones personales, vthan han talar allena om actionibus realibus, nembligen om rätta possidenten, men på Debitoris sijda är ingen possessio in personalibus, vthan præscriptionen skeer mera igenom thens / som tiger / försummelse och wållande. *h* Här med samtycker och Vesembecius vthi sina annotationibus. *i* Men huru här om är / så är iagh 5. aff then mening / at bona fides bör wara så wäl vthi thenne / som then förre / mådan thet skiäl och consideration aff synd och samwet / måste så wäl ansees vthi real som personal actioner, på thet wij icke så läggie oß Godz samman / at wij besmitte wårt Samwet / och på sidstonne förmedelst häffd / sielfwe Helfwetit oß tilägne.

Then tridie slagz häffd är immemorial eller vhrminnes / vthi hwilken mala fides, thet är Falskheet / fuller intet 6. hielper / när man weet then at bewijsa / men såsom then sällan eller aldrig skee kan / emedan hon är sådan / cuius initii

memo-

a cap. 30. Kong. B. L. L.
b Schneid. ad tit. inst. de usu c. Rubr. quæ requirũt ad usu c. n. 21
c Leg. 26. ff. de usurp. & usucap.
d Leg. Visigoth. l. 2. tit. 1. cap. 3.
e Vesemb. parat. ff. l. 41. tit. 3. Helfric. Hunn. variar. resol. lib. 2. tract. 2. q. 7.
f cap. 18. §. 1. Jor B. L. L.
g Schneid. d. loco n. 29. Menoch de præsump. lib. 3. præsumpt. 31. num. 38.
h Schneid. dict. loc. n. 20.
i Ad d. Schneid. locũ sub lit. a. b.

memoria non extat, thet är/ vhrminnes/ *k* at engin minnis eller aff sanne sagu weet huru thet först vndir Kronona kom: *l* Altså behöfwes bona fides ther hwarcken at allegeras eller bewijsas; *m* Effter thet som i så lång tijdh är besuttet och brukadt/ förstås rätteligen wara besuttit och innehafft. *n* Här vthaff iagh sluter at ther mala fides är bewijsligh/ och ther faller tree eller flere åhrs rolig possession vppå/ kan hon lijkwäl icke göra thet godt som aff begynnelsen är vitieust, som vti föregående Observation är sagdt/ nec contra signa evidentia debitum dominium ullum longæ possessionis tempus excludat. *o* Men effter intet titulus, bona eller mala fides vthi vhrminnes Häffd kan vthwijsas/ wil man andre hennes behörligheter förmåhla; så at thet första som wedh vhrminnes Häffd är at ihugkomma/ är Tijden/ ifrån hwilken hon bör räknas. Then samma är icke medh hundrade åhr/ flere eller mindre/ thet är med något wist åhrtahl at bestrifwa/ som någre sigh vnderstådt hafwa: *p* Vtan han är allena ther wedh at känna/ at ingen mins eller aff sanna sagu annat weet/ som sagdt är; förty thet är vhrminnes/ cuius memoria non est in contrarium, thet är/ at ingen något annat och widrigt mins tilbakars. *q* Och thet kan stundom icke hända vthi ringare/ än öfwer Etthundrade åhrs tijd/ stundom och ther vnder. *r* Therföre och om thenne Häffd rätt säges/ at hon vthesluter omnem terminum, atque initium memoriæ omnium hominum, all tijdh och begynnelse aff Menniskians minne. *s*

7.

8.

9. När förthenskul vhrminnes Häffd skal bewisas/ måste thet skee med thesse trenne moment eller witnesbörder: Såsom först/ at the som ther om wittna/ aldrig hafwa sedt eller hördt något annat. 2. At the icke heller hafwa spordt thet theras Förfäder eller andre hafwa sedt eller hördt något widrigit. tå 3. At altijd sådan mening aff ett gement rychte och fama publica ther om warit hafwer. Thetta hafwer sitt fundament aff wår Lag. *u* Och samtyckia fast åthskillige Lärde här medh. *x* Thet andra är Personen ifrån hwilken häffdas/ hwilken iagh här kallar rätte

k cap. 1. §. 1. Jord. B. L. L.
l cap. 4. §. 4. Kong. B. L. L.
m Mynsing. cent. 1. obs. 30.
n Schneid. d. loco. n. 27. Syn. jur. Loccen. differt. 6. Thes. 14. Menoch. de præsumt. l. 3. præs. 131. n. 43. 44.
o Lib. 10. tit. 3. cap. 4. leg. Visigoth.
p Schneid. dict. tit. rubr. quot sunt species num. 35.
q Carpz jurisp. For. part. 1. const. 16. def. 74. n. 11.
r idem d. loco n. 12. 13.
s idem loco cit. num. 15.
t Syn. juris Loccen. differt. 6. thes. 11. in fin.
u cap. 4. Kong. B. och 1. Jord B. L. L.
x Schneid. d. loco n. 36. 37. Carpz. d. loco n. 17. 18. 19. Mynsing. cent. 1. obs. 30. Gail. l. 2. obs. 66. num. 9.

CAP. II.

ägaanden. Thenne bör wara kommen til sine åhr och förstånd / wara inrijkes stadd / vthi en summa: icke hafwa något sådant förfall som förmäles i wår Lagh. *y*

11 Han skal och tijga til bruket och medh sin försummelse gifwa then andre tilfälle til Häffd. Hwar til är thetta ett stiähl / at then som tijger / han tyckes samtyckia. *z* Ey heller kan han förewända någon owettenheet / effter hwar och en måste wetta sin Egendom / huru then blifwer förestädd / hafwandes ther om som offtast tilsyn och bekymber: *a*

12 Förty Jura data sunt vigilantibus non dormientibus, thet är / Lagen är giord för them som wakande äre / och icke them som sofwa; och i så måtto är longi temporis præscriptio them til straff och påminnelse förordnat / som äre försummelige at see på sin Rätt och Egendom / och aff wårdzlööshеet låta then blifwa förtegadt. *b* Men ther ingen försummelse är / ther är icke heller någon longi temporis præscriptio. *c* Hörer altså thetta requisitum egenteligen til Häffd aff långlig tijd / men vthi vhrminnes præsumeras thet mera / än thet effterfrågas och bewijses.

13 Elliest kan ock enom hans Egendom anten aldeles fråkännas / eller åth minstonne läggias ther på en servitut eller särdeles Rättigheet / hurudan han och kunde wara. Hwar emot är förbiudande aff ett owant bruk *d*

14 eller pantande / ett godt och lagligit medel. *e* För thet tredie är sielfwa Bruket eller possessio at ihugkomma / hwilken intet bör wara interrupta, thet är Skåfwetahls:

15 vthan som hoos oss talas / jempt och sampt / som Vesembecius säger: *f* Non sufficit possessionem justo titulo & bona fide munitam esse, sed super hæc necessarium est per tempus lege definitum eam continuari, & non interrumpi. Thet är icke nogh / at besittiandet medh en laglig titel och vprichtigh Samwete är bekräfftat / vthan ther vthöfwer fordras ännu / at thet warar then tijdh vth som Lagen förordnat / och icke stadnar eller någon gång vphörer. Här med komer och öfwerens ÖstGiötha Lagen: Laghäffdat handwirki gange firi / älla Lagha häfdir. Thet är Lagha

y cap. 8. 16. 18 Jor B. L. l. c. 10. eod. tit. St. L. l. 10. tit. 2. c. 6 Leg Visigoth.

z Reg. 43 de Reg. Iur. in sexto Gail. lib. 2. obs. 66. n. 4. 5.

a Vesemb, parat. ff. l. 41. tit. 3. n. 11. Synops. Iur. Loccen. quæst. 3. dissert. 6.

b Vesemb. parat. ff. de except. præsc. n. 12. Bart. ad l. cum notissimi n. 1. cod depræscript. 30 annorum. Mevius ad Jus Lubec. l. 1. tit. 8. l. 1. princip. n. 2. 3. 4.

c Bartol. in l. sicut. n. 2. cod. de præscr. 30. ann.

d cap. 16. B. B. L. l. c. 29. §. 12. c. 31. §. 2. cap. 32. c. 3. 4. eod. tit.

e cap. 9. § 3. cap. 25. §. 1. B. B. L. l. c. 10. c. 11. §. 2. cap. 12. c. 18. §. 8. eod. H. l. 3. tit. 3. c. 15. Leg. Visigoth.

f parat. ff. lib. 41. tit. 3. num. 11.

Lagha häfdir. wirkar man i Skoghe annars/älla taker in til ödzmala/ok kumber um garde/ then garder hete Rijßhöffde ok Ransgarder. Rutnar then garder aff/ ok kumber um andrum/ rutnar aff/ han är ok Ransgarder/kumber um thridhia ok thrim fleri/tha rinder hã Synrättu. Nu hwar sum möthas Synrätta ok lagha Häfdir/ tha rinda lagha Häfdir Synarättu. Nu ähuar madher hawer theßũ lundum laghäfdat/tha a han wits
16 ord wärja. *g* Thet 4. är Tinget som brukas/hwilket skal wara sådant at thet kan häffdas/och icke thet som ifrån all possession sampt menniskligit bruk är exempt, såsom res sacræ, religiosæ, fisci, Jure Gentium publicæ &c. item res divinæ, förthenskull ock legi divinæ och Gudz Ord aldrigh med någon
17 præscription kan blifwa derogerat. Men thet som kan possi-
18 deras eller blifwa besuttit/ kan och häffdas/ några saker vndantagande/såsom äre (1) eens egne/*h*(2) omyndige Barns /*i* (3) stulne eller röfwade/och the ther aff äre afflade/*k* Landz och Provinciers Grentzor/ med mindre the äre heit twifwelachtige och owisse. *l* Ty elliest gäller Jus præscriptionis intet emillan Konungar och Furstar/ emillan hwilke Jus Civile intet achtas/vtaff hwilket flyter Häffd/nembligen til determination aff wisse åhr: *vthan ther måste man fly til then* Naturlige och all Folckz Lagh/ som heter Jus Gentium, hwilken annorlunda indrager eller gör åthskildnadt/ än Civil Lagh förmår; Ehuruwäl Råå och Röör sampt Häffd hafwa sitt vphoff och första begynnelse ex Jure Gentium. *m* Må ock vnderstundom thet som intet proprie eller egentligen possideras, lijkwäl genom Häffd enom tillågnas/ såsom res incorporales, rättigheter och tienster/ Jurisdictioner &c. och thet aff skiäl at thesse blifwa fast eller oröhrligit Godz tilerkände. *n* Må icke
19 heller Skoug præscriberas eller med Häffd enom från kännas/ som i wårt Fäderneland är aff mången ett stort miß-
20 förstånd/ the intet mindre i store Skougar och Ödhemarker titulo præscriptionis wille tilwälla sigh Ägor/ hwilket lijkwäl är emot Lagh och præscriptions Natur : Emot Lagh sålun-
21 da/ at intet tertium år/ vthan Byar stillias i Skogh med Råå

CAP. II.

g cap. 28. ¶. 4. B. B.

h lib. 4. ¶. Lancel. *ff. de usurp. & usucap. l.* 12. ¶. 1. *ff. de captivis.*

i l. 48. *ff. de acq. dominii.*

k ¶. *Furtiv. instit. de usu cap. l.* 4. *q. de illo ff. de usurp. l. ancilla. cod. de furtis. Syn. Iur.* Loccen. *dissert.* 6. *thes.* 6.

l Lancel. *in Tract. qui inscribit.* Templum omnium judicum. *l.* 1. *cap.* 2. *n.* 2. Mynsing. *obs. cent.* 6. *obs.* 28 *num.* 2.

m Fernand. Vasq. *contr. illustr. lib.* 2. *c.* 89. ¶. 30 Hobbes *elem. philo. de cive tit. imperii cap.* 13. ¶. 7.

n Vesemb. *parat. ff. lib.* 41. *tit.* 3. *n.* 10.

CAP. II. och Röör / och i feel aff them gånge til delningz effter öre och örtugh. o Sedan är Häffdz Natur thenne / at man brukar thet som Häfftd skal vnderkastas / och ther icke skåfwetahls / vthan bruket skal wara continuerligit / som sagdt är. Skal och wara sådant / som äganden kan med then åhoga / som en flitig Hwsman brukar / hafwa tilsyn om. Nu kan inter thera quadrera på Skogh; ty först kan icke kallas ett continuerligit bruk / at man vnderstundom om Winteren kiör vthur Skogen några Laß Wedh eller Stockar / thet är enom förment giöra om Sommaren: men at om Sommaren Boskapen drifwer öfwer Rägång på annor Skogh / kan icke kallas bruk / förty then går icke til at häffda Skogen / vthan at sökia sin föda; ey heller kan præscriptio tilägnas något Creatur som är vthan skiäl och förnufft: förty the hafwa ingen Lagh / vthan then Naturlige. Men Häffd är Jure Gentium & Civili introduceradt. Icke heller kan man sådan Skog med Gärd och Stängzel intaga / hwilket och är nödwändigt vthi Jordz Häffdande / wark thet Inwadi som han hafwer med gardom gripit. p Thet är Lagha Häfdir / wirkar man i Skoghe annars / ålla takir in til ödzmala ok kumber um garder. q Och förthenskull kan icke thet bruk eller possession man får i Skog kallas Rättmätigt eller Lagligit ad inducendam præscriptionem, i anseende aff Häffd / emedan tantum videtur intelligi in præscriptione, quantum videtur possessum, thet är / Så myckit tilägnas Häffd som man synes hafwa besuttit. r Nu är possessio strictissimi Juris, som aldrig och ingestådes bör extenderas vthöfwer eller vthom terminos possessionis eller Besittningens Grentzor och rum / s hwilka termini bestå anten vthi Gärdesgård eller Råå och Röör / som nu är sagdt. Förthenskull är klart och odisputerligit / at på Skoug icke faller någon Häffd / förmedelst Intakur eller Inwadi på annars Skog t Sammaledes när thet görs Intakor på Byägor / v om icke sådane Intakor blifwa så gamble til bruket / och med gård i så långan tijd omgrepne / at the kallas Laghäffdat Hondawircke / tå winner Laga Häffd Råå och Röör; x Och för en General observation bör tagas i acht / (1) at när twist är odal allena / så

22 · 23 · 24 · 25

o c. 28. B. B. l. Mynsing. sing. obs. cent. 6. obs. 27 num. 4.

p c. 29. §. 1. B. B. l.

q cap. 28. §. 4. B. B. Östg. l.

r Gail. lib. 2. obs. 68. n. 3.

s Vesemb. parat. ff. l. 41. tit. 3. n. 11.

t c. 29. §. 2. Byg. B. l.

v c. 32. eod.

x c. 28. §. 4. Bygd. B. Ö. G. l.

CAP. II

så gäller Syn/Råå och Röör emellan; Men när disputatio blir emellan Odal och laga Häffdir/ tå rinder laga Häfd Synrättu/ thet är häffd præfereras Råå och Röör/ ther som icke är disput om wärnkallader Skogh. *y* Ratio est: at wärnkallader Skog/ ther ey Råå och Röör äro/ bör skiptas effter öre och ortug. *z* (2) Så länge Intakor äro Ödzmali/ thet är/ nya Intakor som ännu icke äre mycket komne i bruk/ och hägnaden ther omkring är Rijßhöffde eller Ransgarder/ thet är/ oprijsat gärdzgård om Intakor/ som heter Hag/ och ther vthaff en Haga kallas/ när man lägger så mycken Skog neder/ then vpqwistar och omhägnar/ at man giör ther aff Äng och Åker/ hwilken omhägnad heter Rijßhöffdi och Ransgarder/ in til tridie Gärdesgård vphägnes/ bliswer Laga Häffder/ thet är/ then som så offta hafwer oklandrat hägnat Gärdesgård om thet han hafwer vpröögt/ han säyes kumit å laga häffd sine/ och hafwer witzord at wäria. *ſ* Ita longissimi temporis præscriptione ob negligentiam Domini, & eius quasi consensu purgatur a mala fide, quæ in principio possessionis impedimento erat: Ergo quod in initio vitiosum est, tractu temporis potest convalescere, consentiente scilicet Domino, qui sibi imputet, quod tam diu passus est adversarium *possidere*. Ty Besittnings Gräntzor bestå så wäl i Gärdzgård/ som Råå och Röör/ nemligen när Gärdesgård och theß Intakor blifwa laghäffdade/ som förbemält är.

y c. 28. ad fin. Byg. B. L. L.

z d. cap.

ſ c. 9. q. 2. B. B. O. S. L.

26 Sidst är icke heller Byägor Grannar emillan Häffd vnderkastade/ så at then ene Grannen må återkalla thet honom tillhörer/ ehuru länge thet aff then andre hade warit häffdadt. *t*

27 Skiähl ther til kunne thesse wara/ at Byelagh och Boolag äre bägge vnder nampn och Rätt aff Societet. Såsom nu the som vthi Societet sammanhängia/ intet kunna säya sigh 28 något egit hafwa/ vthan Godzet är them emillan för skipte gemeent/ *u* så wäl til winsten som först förskutne capitalet effter proportion af wederläggningen/ *x* och förthenskul med häffd 29 hwar annan icke kunna præjudicera; Altså skeer thet ock i Byelägh: är skipt/ äkt tå aff sino. *y*

t Cap. 28. B B. O S. L. 2. 26. in pr. ibid. q. 3.

u c. 32. B. B. L. L.

x Cap. 3. Erffd B. L. L.

y cap. 14. B. B. L. L.

 Se-

CAP. II. Sedan tillåter ock Bylagh skiffte / åfwen som annat Bolagh. z Nu är Tompt fundament aff Byskipte och är åkers Moder / sedan åker äger äng til siga / Engietegar Skogztega / Skogztegar Röörtega / Röörteger å wattn vth. Vthi en summa: all åwärckan i Byäger böör gå effter som man äger i Byemåhle och i Tompt / b therföre alt thet som är ther vthöfwer går vthi skipte tilbakars / oachtadt huru långe thet wore häffdat / emådan skipte skal regulera sig effter Rättighet i Tomt / och Tompt effter Penningzland och ortuge land / c så at thet icke må förminska Jorden / vthan en oförkortadt proportion emot Tompt och Bäälby indraga. d Therföre vthsluter skiptes nödwändighet häffdz wärckan. Lääs här om widare D. Loccenium. e

Vthi the gamble Giötars Lagh som vthan Landz hafwa regerat / är stadgat om häffd / lijkmätigt thet som Swenske Lagen innehåller / therföre iag then Titulum aff theras Lagh f här hafwer infördt / them til behag som äre curieuse til at wetta / at ehuruwäl the långe och widt hafwa warit skilde ifrån theras Fädernesland / lijkwäl vthi sinnen och seder lefwat lijka theras vhrsprung och härkomst.

z. c. 5. §. 4. c. 32. §. 1. cap. 25 §. 3. eod. tit. e. 11. §. 6. Erffd. B. Vpland. L. Carp. resp. jur. l. 1. tit. 10. resp. 103. num. 6.
a cap. 6. c. 7. B. B. L. L.
b cap. 25. §. 4. Cap. 14. §. 1. c. 41. §. 1. eod. tit.
c c. 4. eod. tit.
d cap. 33. eod. tit. cap. 14. § 1. Erffd. B. L. L.
e Syn. Iur. differt. Extr. 1. quaest. 6.
f Leg. Visigot. l. 10. tit. 3.

CAPUT I.

ANtiquos Terminos & limites sic stare jubemus, sicut antiquitus videntur esse constructi, nec aliqua patimur eos commotione divelli. 30

CAPUT II.

QUi studio pervadendi limites complanaverit, aut terminos fixos fuerit ausus evellere: si ingenuus est, per singula signa vel notas XX solidos, cui fraudem fecit, cogatur inferre: si servus est, per singula signa L flagella suscipiat. Si quis dum arat, aut pomaria vel vineam plantat, terminum casu, non voluntate convellet, vicinis præsentibus restituat terminum & postmodum ex hoc nullum damnum aut periculum vereatur.

CAPUT III.

QUotiescunq; de terminis fuerit orta contentio, signa quæ antiqvitus constituta sunt, oportet inquiri: id est, aggeres terræ

terræ sive areas, quas propter fines fundorum antiquitus apparuerit fuisse constructas atq; congestas; lapides etiam quos propter indicia terminorum, notis evidentibus sculptos constiterit esse defixos. Si hæc signa defuerint, tunc in arboribus notas, quas decurias vocant, convenit observari: sed illas quæ antiquitus probantur incisæ.

CAP. II.

CAPUT IV.

SI quis intra terminos alienos, per absentiam aut per ignorantiam Domini, partem aliquam forte possederit: ita ut diuturna mansio, ac sic etiam multo tempore molita, vel amplius quam L annis hominum, partis ejus habitatio publice & immobilter consistere aut permanere nullatenus comprobetur: statim cum per antiqua signa evidentibus inspectoribus fines loci alterius cognoscuntur, amittat Domino reformanda. Nec contra signa evidentia debitum dominium ullum longæ possessionis tempus excludat: sed hoc, si ex his contendentibus unius possessoris sive auctorum, ejus dominium reperiatur advenisse postremum. Nam si tanta tempora excesserint, ut nec ipsi, nec auctores eorum noverint, cujus primum aut dominium aut possessio fuit: *sed nec per testem aut per scripturam potuerit postremus possessor ostendi: quia nullum primæ possessionis patet indicium,* unusquisq; quod possidet irrevocabiliter possidebit. Verum ubi unus possessor sine alterius dominii mansionibus publice possidens per evidentia signa locum ex integro indicare videtur: nulla ratio sinit, ut quamvis per longa tempora ejus possessionis integritas decerpatur. Unde si alter illic, sed per præsumptivam introduxerit novitatem, nihil nocere poterit possessori. Si vero idem alienas appetens aliquid ex hoc repetit, non *præsumtivè* sed per judicium, *si meretur*, obtineat. Nam si incondite & improvise attentat *aliquatenus* accedere velle, liceat hunc domino verè ut violentum accusare, aut invasorem per judicium legibus abdicare.

Cap.

CAP. II. CAPUT V.

SI quodcunque ante adventum Gothorum de alicujus fundi jure remotum est: & aliquam possessionem aut venditione aut donatione, aut divisione, aut aliqua transactione translatum est: id in ejus fundi, ad quem à Romanis antiquitus approbatur adjunctum, jure consistat. Cum autem proprietas fundi nullis certissimis signis aut limitibus probatur, quid debeat observari, eligat inspectio Judicum, quos partium consensus elegerit: ita ut judex quos certiores agnoverit vel seniores, faciat eos sacramenta præbere, quod terminos sine ulla fraude demonstraverint. Et tamen nullus novum terminum sine consortis præsentia, aut sine inspectore constituat. Quod si forsitan liber hoc fecerit, damnum persvasionis excipiat quod legibus continetur. *Si vero id servus admiserit Domino nesciente*, CC *flagella publice extensus accipiat*, & nullum ex hoc præjudicium Domino computetur.

I.

WIj befalle at gamble Röör och Gräntzeskildnader skole så blifwa ståendes/ som the aff ålder hafwa warit vpsatte/ och tillåtom intet at the på något sätt blifwa vthur theras gamble ställen rörde. *g*

g Cap. 27. 9. 2. B. B. L. l.

II.

THen som aff begärligheet at intaga annars marck/ Råstreket förstörer/ eller stadige Råår borth fiwer/ *b* Är han frijborn skal han gifwa Måhlsäganden för hwart Råmärcke 20 öre/ är han en Tienare eller Trähl/ skal han för hwart Råmärcke vpbära 50 Slagh. Om någon med plöyande/ Trä- och Wijngårdars planterande/ medh wåde och owilliandes omkullkastar någon Råå/ skal han i närwahro aff sine Grannar/ Råån igen vpsättia/ *i* och sedan wara skadelös och otiltalt.

h l. cit. item Edict. Theod Reg. Visigot. *Cap.* 10. Leg. Bavar. *tit.* II. *Cap.* I. 2.

i C. 27. 9. 3. B. B. L. l.

III.

SÅ offta som man blifwer twistigh om Rååskildnadh/ måste the åldste Råår vpsökias *k* nembligen Jordhögar/ som

k C. 26. 9. 2. *in fin. eod. tit.*

som til Bålstadz skildnad i förtijden synas hafwa warit sammanhäffne; Så ock Stenar som man weet til Rååmärcken hafwa warit nedsatte/ och med tydelige märcken vthuggne. Om thesse intet finnas/ *l* tå skal man see effter teckn i Trään/ som man kallar Decurias, men sådane märcken som kunna betygas aff ålder warit inhuggne.

IV.

OM någon vthi rätta Ägarens frånwaro eller honom owettande/ *m* innan om hans Rågång någon dehl aff händelse besuttit: Således at långlig besittning som mycken tijd wahrat/ eller öfwer 50. åhrs stadigwarande boning offenteligen och oryggeligen icke kan bewijsas/ skal han så snart igenom beskedelige Syningzmän gamble Rååstreket och then andras ägoskildnad blifwa vpspanade/ straxt them mista/ och rätte Äganden afftråda; *n* och må icke någon långlig besittning eller tijdzlöpande emot klar Rågång någons Ägande Rätt vthsluta. *o* Doch thet således/ om then samme som twistar/ eller then aff hwilken han thet bekommit hafwer/ giordt första begynnelsen aff besittningen och bruket; ty om så lång tijd är förlupen/ at hwarcken the sielfwa/ eller *the som för them thet innehafft*/ wette hwars *then förste besittningen och ägande* Rätt warit/ *icke heller* med Wittnen och Skriffter *then förste besittiaren* kan vthwijsas/ emedan besittningens begynnelse vtur ingen *lijknelse* afftagas kan; *p* skal hwar och en thet han besitter oryggeligen behålla. *q* Men ther såsom någor besittiare/ förvthan flere Ägandens warande rättigheet/ brede widh vppenbarlig besittning/ och så med klare Råmärcken rummet befäster/ tillåter intet stiähl/ at honom hans besittning medh någon långtijdz förlöpande förtages. Therföre om then andre giör *ther* på aff förmätenheet någon äwärckan. kan then intet skada *besittiaren*: men om then samma någon dehl här vthaff/ såsom en annars återtager; doch icke aff förmätenheet/ vthan medh Lagh och Dom/ *r* är han theß wärd/ så erhålle thet. Ty om han oförsichteligen och aff egen myndigheet binder at stiga

l cap. 26. c. 7 q. 1. eod. tit. leg. Bavar. tit. II. cap. 3.

m C. 8. q. 1. C. 18. Jord B. L. L. Leg. Bav. tit. II. c. 3. §. 3.

n C. 1. q. 1. Jord B. L. L.

o Cap. 28. q. 5. B. B. D. S. L.

p C. 4. q. 4. in fin. Kon. B. L. L.

q C. 1. q. 1. Jord. B. L. L. Cap. 28. q. 2. q. 4. Byg. B. D. S. L.

r C. 18. 19. q. 1. Jord. B. L. L. Cap. 26. q. 2. B. B. L. L.

CAP. II. ther til / så står Äganden fritt thenne såsom Wåldzwärckare at anklaga / eller såsom en Råningzman lagligen affdrifwa. ſ

ſ Cap. 28. Kong. L. L. C. 45. Ed. B. L. L.

V.

OM någrehanda för Giöthernes ankomst ifrån någon Jordz Rättigheet skild är / och til någons besittning anten med kiöp / gåfwo / stipte eller förlijkningzwijs kommit / then skal blifwa vthi then Jordz rättigheet / som thet igenom the Romare aff ålder bewijses hafwa warit tillågnat. Men när igenom inge wisse Råmärcken kan bewijsas huru wijdt något hemmans rättigheet sigh sträcker / skal Domarens tilsynande / som aff parternes samtycke tilförende ther til äre walde / t förordna hwar skildnaden hållas skal / således / at när Domaren hafwer förfarit / hwilke såsom the äldste och wissaste Råmärcken äre / skal han låta Syningzmännerne swäria / v At the Råstreket vthan falskheet vthwijst: x doch lijkwäl skal ingen vpsättia något nytt Råmärcke / förvthan then anhöriges och Syningzmäns närwarelse; y giör thet någon Frij / skal han vndergå thet straff / som Lagen Wåldzwärckare tillägnar: men skeer thet aff någon Tienare / Hwßbonden owitterligen / skal han offenteligen nederläggias / och vndfå 200. Slagh / och Hwßbonden här igenom intet tilmätas.

t C. 26. §. 2. 4. B. B. L. L.

v Cap. 35. Kong. B. L. L. Cap. 33. §. 1. B. B. L. L.

x Cap. 20. §. 2. 4. eod. tit.

y Cap. 27. §. 3. eod. tit. Leg. Bavar. tit. 11. cap. 4.

Observatio III.

Skuld bestående i Lößörer / såsom äre Penningar eller andre Wahror / kan ock enom ifrån häffdas.

Summaria.

1. Såsom Jord / så äre ock privilegier, Rättigheter / sampt all action, real och personal häffd vnderkastat.
2. Sammaledes Giäld och Skuldfordran.
3. Hwad Tijdh til en sådan Häffd fordras.
4. Och hwar ifrån then begynner löpa / num. 6. 7.
5. Man måste icke strax öfwer löpa sin Giäldenär med påssan.
8. Lagliga Hinder måste wara vthur wägen.

Så-

1. SÅsom vthi wår Lagh/ Jord kiöpt eller skifft förmedelst Tree åhrs oklandrat brwk och possession, *a* mycket mera med vhrminnes/ *b* kan enom frånkännas; så är icke heller emot Lag/ at thet skeer vthi alle andre så wäl real som personal actioner, så och Rättigheter och privilegier, the måge wara particularia eller universalia; så äre the lijkwäl alle præscription vnderkastade/ allenast at the äre Menniskligit brwk och possession vndergiffne/ som vthi förre observation

2. sagdt är. Sålunda är ock vthi Skuldsaker/ *c* vthur hwariehanda contract the hälst förorsakas. *d* Allena effter om theß tijdh vthi wår Lag icke något wist finnes/ vthan the tree åhr *e*

3. och ett åhr och 6. Wekor/ *f* sampt vhrminnes. *g* Så hafwa framfarne Konungar thet dragit på 20 eller 30 åhrs tijdh/ såsom K. Gustaff Adolphs Resolutioner innehålla/ * jämwäl vthi praxi widh Hoff-Rätterne observeras; och vthaff then Kongl. Hoff-Rätten i Finland således dömdt emillan en Borgmästare ifrån Råsle och en Åbo Borgare.

4. Doch måste här vthi som all annan præscription wara bona fides præscribentis, och är således icke twifwelsmåhl/ at och Giäld kan præscriberas/ allenast måste man achta vthaff hwad tijdh præscriptionen bör taga sin begynnelse. Medan thet finnes fuller Domare/ som äre för godwillige at fordra præscriptionen, räknande henne ifrån thet dato som obligationen är gifwen. Men thetta är oskiäligt/ ty ingen hafwer

5. macht samma tijma han något hafwer vthlånt/ thet at igenfordra/ och genast öfwerlöpa debitorem medh påssan/ vthan måste gifwa någon tijdh thet vthlånte at bruka/ så framt han

6. ther aff skal hafwa något gagn. *h* Och sålunda måste aldrigh præscriptionen räknas ifrån obligations dato, vthan på en längre tijdh framåth/ effter som Domaren thet finner rättast.

7. För thet Andra om vthi obligationen är satt en wiß och lång tijdh på betahlningen/ så måste icke annars præscriptionen räknas än ifrån then nämbde tijden.

8. Til thet Tredie måste och the förfall wara vhr wägen/

CAP. II.
a Cap. 18. Jord. B. L. I.
b cap. 1. q. 1. eod. tit.
c Syn. Iuris Loccen. diss. 6. thes. 6.
d leg. Visig. l. 10. tit. 2. c. 3. 4. Leg. Burg. tit. 79. cap. 5.
e Cap. 18. Jord. B. L. I. c. 15. q. 1. c. 16. Erffd. B. L. I.
f c. 15. eod. tit. cap. 7. 8. Jor. B. L. I. cap. 2. ibid. cap. 13. Ting. B. L. I. Cap. 11. q. 2. Kyr. B. c. 12. Erff. B. St. L. C. 2. Jord B. St. L.
g cap. 1. q. 1. Jord. B. L. I.
* An. 1622. 13. Mart. item 1629. 10. Decemb.
h Rebuff. de lit. oblig. art. 2. n. 27.

som iagh tilförende *i* hafwer förmält vthur wår Lagh. *k* När thetta är/ tå hindrar tijdzens förlopp all action, så wäl personal som real.

CAP. II.
i obser. 2. n. 10. usq; ad 20
k Cap. 16. Jord. B. L. l.
l Carpz. resp. jur. lib. 5. tit. 9 Resp. 104. n. 16.

Observatio IV.

Emot Hustrw eller Barn faller ingen præscription.

Summaria

1. Försträckning som Hustrun gör Mannen/ eller Barn Föräldrar/ bliswer med wisse wilkor från Häffd vndantagen.
2. Thenna Exceptions skälighet bewises aff Orsaken til Hustruns stilla tijgande/ num. 4. 5.
3. Præscriptionen præsumerar theß stilla tigande/ moot hwilken hon faller.
6. Mannen eller Föräldrar kunna i thetta fall icke vthan mala fide häffda.

1. Vndantagandes lijkwäl här thetta fall / nembligen at moot en Hustrw eller Barn/ som sin Man eller Föräldrar hafwe försträckt Penningar/ tillåtes icke præscription: doch thetta så wijda til förstående/ som vthi Lößöre/ Mannen äger twedelarne vthi hennes Lößörer/ och hon allena tridiung *a* eller halffdelen i hans/ *b* sedan som bemälte penningar kunna hafwa Arfwe Jordz Natur. *c* 2. Skiäl til thenne exception äre thesse: at för then wördning och försyn som en Hustru bär til sin Man/ synes hon hafwa affstådt ifrån kräfwiande/ aff sine låhnte Penningar/ och effter 3. præscription præsumerar hennes tålamod och stillatijgande/ emot hwilken Häffden löper; *d* Såsom hon ock säyes hafwa en lijkheet med ett afftaal/ ty then synes samtyckia och såsom sielff alienera sitt/ som stillatijgandes låter sin Egendom häffdas. *e* 4. Och såsom vthi thetta fall icke något obetänckt tålamodh/ vtan en wördning och försyn hafwa wärckat thetta stillatijgande: Altså præjudicerar thet icke en Hustru eller Barn; *f* Vthan så mycket som en Hustrus eller Barns wördning emot Man och Föräldrar är mehra beröm wärd / så myckit mindre är thetta them

a Cap. 5. Gifft. B. L. l.
b Cap. 5. eod. tit. St. L.
c c. 5. Jord. B. L. l. item 9. eod. tit. & 16. eod. tit. St. L.
d leg. 15. §. 1. ff. de servit.
e leg. 28. ff. de verb. sign.
f leg. pen. ff. de furt.

5\. them præjudicerligit. För thet andra/ är ock offta en Hustrus eller Barns fruchtan/ som sådant stillatijgande haswer kunnat 6. förorsaka/ hwilket them icke skadar. *g* Til thet tridie är här i wägen Mannens eller Föräldrarnes mala fides, som jw vthan twifwel/ haswer wetat aff en sådan skuld/ och sålunda brukat the andras höfligheet sigh til fördeel / ther lijkwäl mala fides icke bör wara någon til fördehl : mycket mindre en annan til skada; *h* Hwar aff man sluter at emot Hustrun eller Barn icke gäller någon præscription.

g Carpzov. *Resp. jur. l. 1. tit. 4. resp. 40 num. 9.*

h *sub. cap. 1. obs. 1, 2.*

Observatio V.

Vhrminnes Häffd löper och i sompt emot Municipal Lagh och Stadgar.

Summaria.

1. Vhrminnes Häffd haswer bonam fidem.
2. Hon haswer krafft aff Privilegier.
3. Är aff ingen Lagh vthsluten.
4. Är öswer Lagh.

1\. FÖrst therföre at vhrminnes Häffd haswer altijdh bonam fidem medh sigh / fast man henne intet bewijser / och thet man vthi vhrminnes tijdh haswer nutit / 2. præsumeras man rätteligen wara tilkommen. *a* 2 Haswer ock vhrminnes Häffd krafft aff privilegier och jämföres medh ett Konungzligit eller Förstligit privilegio, som enom vthtryckeligen och med godt betänckiande är efftersåtit. *b* Är hon nu aff then Natur / hwij skulle hon tå icke löpa emot Municipal Lagh vthi thet som Lagen icke särdeles exciperar ? effter en Konung eller Förste kan vthdela privilegier vthom Lagh / (doch oskaddom allom Konungzligom Rätt/ Cronone och all Sweriges Allmoge) * som vthi sig sielfwe äre en exception ifrån Lagh. *c* 3. Och synes vhrminnes Häffd genom ingen Lagh eller Stadga wara vthsluten / ehuru generalt then ock talar / nisi in casibus 4. exceptis. *d* Thetta samtycker wår Lag/ alt olagliga fångit (thet

a Schneid. *ad tit. inst. de usucap. Rubr. quæ requiruntur ad usucap num. 27.*

b Carpzov. *Resp. jur. l. 1. tit. 4. Resp. 38 num. 9.*

* *c. 4. q. 1.* Kong B. L. L.

c *leg. princeps. ff. de legibus. q. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.* Kon. förminstande // B. L. L. *c. 4.* Tijond. Ord. 1638. *Placat* om Skatte-samp' Cronehemmans 1673.

d Schneid. *ad princip. inst. de usucap. Rubr. de speciebus præsc. n. 34.*

CAP. II.

(thet är emot Lagh fångit) är som ofångit/ til vhrminnis Håffd åkomber/ *e* och i så måtto vhrminnes Håffd sig sielff vnderkastar.

e cap. 1. q. 1. Jord. B. L. l.

OBSERVATIO VI.

Icke kan någon med hwariehanda Håffd tilwålla sigh Rätt til at skiuta eller jaga/ på annars Ägor.

SUMMARIA.

1. Effter Naturens Lagh äre Fuglar och Diwr gemene.
2. Jus Gentium hafwer inbracht wisse Herskaper och Egendom.
3. Hwart Landskaps särdeles Lagh hafwer hwars och eens Egendom ett wist bruk föreskrifwit.
4. Rättigheet til at jaga på annars ägor kommer aff ingen annor Håfd än vhrminnes/ num. 5.
6. Ty han allena är öfwer Lagh och privilegier.

Wij wete at effter Naturen äre alle Fuglar och Diur (1.) icke mindre til then ringas / än then högres nytta skapte/ och alle lijka rätt til them / som til alt annat hafwa / och ingen kan kalla sigh något äga / vthan thet han hafwer per occupationem intagit/ icke heller längre än han kan thz förswara. Aristoteles säger / *a* at örter och gräs äre för Diurens skul / Diuren för Menniskiorna/ the tahme til maatz/ och the wilde til Kläder och annat bruk; och såsom alla behöfwa föda och kläder / så äre the och allom til gagns skapte. Men (2.) sedan/ nembl. effter Menniskiones fall / synnerligen effter Nimrods tijdh/ är Jus Gentium kommit/ som hwart och ett ting effter föregången occupation eller intagande / hafwer fördelt i wissa Herskaper och Egendom. *b* Til exempel äre tahme Creatur/ som Fåår/ Boskap/ etc. Item Haaffz- eller Siöstrander / the hafwa och tilförende warit gemene. *c* Therföre Ambrosius talar : Geometram audivimus, Thalassometram nunquam audivimus, *d* thet är/ Man hafwer hördt aff Landtmåtare/ men aldrigh wist aff någon som Hafwet hafwer kunnat måta : Men nu för then fördelning som Jure Gentium är skedd/ blifwer thet icke meer occupantis. *e* Efferst hafwer Jus Civile (3.) thet-

a l. 2. polit. 6.
b leg. ex hoc jur. ff. de just. & jure.
c leg. quad. ff. de rerum divisione. Virgil. Æneid. 7. Plaut. in Rudente. act. 4. scen. 3. Grot. l. B. & P. II. 3. 9
d Haxemer. lib. 5. cap. 10. citatus a Selden. in Mari Claus. l. 1. c. 2.
e leg. quod in Littore ff. de acquirendo rer. dominio. K. Joh. III. Siörätt 1570 art. 12. 14. 28. item Skip. B. Cap. 1. 2.

thetta så myckit mera ihopaknäpt / at ingen må jaga eller skiuta på annars ägor / *f* ja och icke på sine egne ägor / *g* wijdare än Lagh förmår / vthan Konungen hafwer sig then Rätt allena förbehållen / 1. Icke allena på Konungzparckerne och Cronones enskylte ägor / *h* 2. Så och på wisse diwr / *i* Vtan och 3. allestädz jaga fritt / så wida the icke willia Adeln wara förnär. *k* Nu magho egh Bönder Ra taka / vthan ther håtin widh thrim markũ / ty at hon är Kunungx diur / *l* Oc förthenskul gande och skiutande ingen tilstår / vtan then som Konungen sielfwer hafwer priviligierat. *m* Här til hafwa Konungarne godh rätt och fogh Förty ehuruwäl GUDH och Naturen hafwer vnderkastat diuren all Menniskiors wälde: *n* Så hafwer han doch vnderkastat alle Menniskior Konungen / *o* effter Lagh at styra. Och såsom Lagen vppå wiß tijdh om Åhret tilstädier Undersåtherne at jaga på sine egne och icke annars ägor / *p* men icke i oskifft Skogh leya eller lofwa någon jaga / vthan Jordägandernes samtyckio: *q* Så är lijkwäl Konungens Rätt / Undersåthernes så at restringera och lämpa til ett rätt bruk / at icke Undersåtharne aff theras Rätt göra ett mißbruk; *r* antingen tå någon beropar sigh vppå Lagh och privilegier: Doch vndantagandes Högdiwr / *s* som Ridderskapet på theras egne ägor få jaga och skiuta; *t* men (som sades) i loffgifwen tijd och tijma / doch alle Skadediur at skiuta och vthöda förbiudes ingen. Flere orsaker och skiäl skrifwes wäl aff Fachinæo i hans

4\.

Controvers. Juris. *v* Må man förthenskul icke vthan särdeles Konungens Privilegio jaga på sine egne Ägor / huru mycket mindre på annars? Och såsom thetta är ett Regale och Beneficium Regium; så kan thet icke med hwariehanda præscription komma enom tilhanda / *x* vthan allena medh vhrminnes Häffd / *y* hwilken icke allena Lagen sigh vnderkastar / *z* vtan är och öfwer sielfwe Regalierne och Reg. privilegia. *a* Läås här om wijdare Andream Gail. *b*

5\.

6\.

CAP. II.

f Cap. 20. Bygg. B. L.L. art. 10. 11. 12. 13. Jachtordn. *g* cap. 23. 24. B. B. L.L. c. 15 Widerb. B. Vpl. L. Jachtordn. art. 6. *h* Cap. 34. Kong. B. L.L. *i* Cap. 23. Byg. B. L.L. *k* Adel. privil. Cap. 26. *l* c. 36. §. 6. B. B. Ö. G. L. item art. 1. 2. Jachtordning cap. 34. K. B. L.L. Calmar-Recess. 1474. art. 10 & 1484 art. 4. Instr. för Fogd. art. 44. Adel. Privil. art. 26. *m* dict. art. *n* Gen. 9. 2. *o* Hobb. de cive tit. imper. *p* Cap. 20. B. B. L.L. item, art. 26. Adel. privil. *q* c. 19. eod. tit.

CA-

r Ordn. om Jacht och Diurefång in priv art. 2 *s* art. 5. eod. *t* c. 21. Byg. B. L.L. och art. 15. Ordn om Jacht och Diurefång. & pracipue ibid. in princ. *u* l. 1. c. 1. Vesemb. parat. ff. de acquirendo rer. domin. 7. *x* Henn Goden. vol. 7. Consil. 2. n. 9. & seqq. *y* Gail, lib. 2. obs. 66. n. 7. 8. *z* Cap. 1. §. 1. Jord B. L.L. Schneid. ad pr inst. de usucap. Rubr. de speciebus præscript. num. 84. *a* Carpz. Resp. Jur. lib. 1. tit. 4. Resp. 38. n. 11. *b* lib. 2. obs. 66. 67. 68.

CAPUT III.

Om Rättigheter och Tienst.

OBSERVATIO I.

Förmedelst en Öfwerhetz wilie/ må Kiöphandel til wisse ställen förordnas/ eller wisse personer tilägnas.

SUMMARIA.

1. Monopolier hållas / i gemeen til tala/ för skadelige.
2. Men widh särdeles fall hafwa the sin nytto.
3. Såsom vthi betrachtande aff Handel och Handtwärck föredrages billigt Städerne.
4. SkattCammaren til förökelse må sättias tilbakars particular Handelsmäns fördehl.
5. Vthi nödfall kan Handel til wiß Orth och Personer förordnas / num.7.
6. Och aff Handels friheet blifwa en nödwändigheet och twång.
8. Bewijses aff thet som vthi andre Land är i bruk.
9. Thet algemene bästa öfwer gåår Commerciernes Friheet / Lagens Krafft och Konglige Contracters myndigheet och auctoritet.
10. Ty Konungen är mera för thet gemena bästa skul/
11. än synnerlige Personers Rätt.
12. Här vthaff slutes Öfwerheten hafwa wåld Monopolier i skälliga fall tillåta.

1. DOM Monopolier såsom ett skadeligit ting vthi ett Rijke/ discurreres vthi alla Academier, och effter alla Politicorum samtycke blifwa the förkastade/ i thet the äre thz allgemene bästa til stort hinder oc förfång/ och emot

2. sielfwe Commerciernes frijheet / vthaff hwilkes floor ett Land drager sin wälfärd och rijkedom : Men när wij thetta något nogare öfwerläggia / kunna vthi åthskillige fall Monopolia wara skiälige / och draga med sigh theras nytta.

3. Såsom först/ måste man hafwa större ögon på Städernes än Lantmannens fördehl / i anseende aff Handel och Handtwärckare / på thet at Städerne aff the andre icke praejudiceras och sålunda förderfwas. *a* Och när altså Monopolier hafwa sådan allgemeen nytta med sigh / såsom Städerne / så kunna

a Cap. 6, Kiöp B. L. L. Cap. 18. *ibid.* St. L. & 23. *ibid.* Hand. Ord. 1617 *art.* 18. Cap. 30. Köpb. St. L.

CAP. III.

kunna the wäl lijdas för samma skiäl och orsak skul *b*

4. Til thet andra/ När aff sådant fiscus eller SkattCammaren tager större ökelse/ såsom vthaff Compagnier aff åthskillige wahrur/ synnerligen når några particular Personer och Kiöpmän ther igenom anten lijtet eller intet bliswa præjudicerade. *c* Vthan i gemeen til säyandes/ ther Landzens wilkor så är/ at Monopolier kunna tålas/ vthan hinder aff Städernas tilwäxt/ och Landtmannens allgemene nytta (som giörligen widh all Handel pröfwas bör)/ ther måge sådane *d* wäl introduceras; doch at interessenters orichtigheet och theß egennyttigheet altijd tages aff wägen. *e*

5. Til thet tridie/ vthi nödfall såsom aff dyr tijd/rc. kan Öfwerheten göra förbud at the wahrur/ som man är nödstält om/ 6. icke föras vthrijkes/ vthan försällias vthi Landet. *f* Förty at the skulle pröfwa hwad thet må wara vthan Allmogens skada eller ey. *g* Och ehuruwäl ingen må twingas at kiöpslaga/ *h* kan lijkwäl göras befallning/ at man måste kiöpa och i tijdh 7. försöria sigh med the och the wahror; *i* Såsom och twert emot at the Rijke öfwer ett wist taal och mått icke måge inkiöpa/ *k* på thet them androm som ringare äre/ ock så må fritt wara at kiöpslaga/ och vice versa. *l* Här vthaff är jw klart at en Konung sådant rätteligen må förbiuda eller befalla. *m*

8. Såsom thet ock skeer vthi alle wälbestälte Republiquer, synnerligen i Holland och flerestädz/och i Tyskland är icke nytt/ at på ett godt stycke när någon Stad/ må vthi ingen By bakas eller bryggias/ vthan Bröd och Öl hämptas vthur Sta-9. den/ och sålunda är intet någon frijheet eller rätt aff Commercier så fast/ at honom ratione publicæ utilitatis icke kan derogeras, ja fast thet än skulle löpa emot sielfwa Konungens Contract och afftahl/ ty nöden hafwer ingen Lagh/ *n* och vthesluter alle privilegier och frijheter. *o* Vthi fall aff nödh kan man ock 10 gå ifrån Lagens föreskrifwande/ *p* och thet hörer en Konung til at låta thet allmänna bästa gå för alt privat. *q* Förthen-11 skul han ock på sådant fall kan kasta omkull eller förandra Jus privatorum, *r* therföre kallas Konungen och Undersåtharnes/ sår.

b c.31. in fin. Köp. B. L. l.
c Jason in l. quo minus n.155. & seq. ff. de flumin.
d c.31. in fin. Köp. B. L. l-
e d. c.31. l. unic. ¶. penult de caduc. toll.
f Jas. l.2. cod. d. nundin. & c Carpz. Resp. jur. l.1. tit.5. resp.42. n.13. 14. c.31 Köp. B. St. L. ¶.1.
g d. c.31. in fin. Köp. St. l
h l. nec emere. C. de Iur. delib.
i Schneid. ad ¶. ult. inst. de contra empt. num. 10.
k c.34. ¶.1. Köp. B. St. L. Schneid. de lib. num. 11.
l c.14. Köp. B. St. L. ¶.2. & seqq.
m Grot. de I.B. & P. II. II 16.
n c.2. §. fin. de obs. ieiunij.
o l.1. cod ut nemini liceat &c.
p Gail. l 1. obs. 102. n.6.

q l. un. in ¶. pen. C. de caduc. tollend. *r* l.11. in pr. ff. de evict. l.13. ¶. si constat ff com. prædior. &c.

CAP. III. särdeles the Usles / allmännelige Förswar och Fader. *f* Är han til alt thetta aff ofwanberörde berättigad / hwij skulle honom tå icke anstå vthi skälige och til thet gemena bästas wälstånd hörande fall at tillåta Monopolia? 12

f leg. un. cod. quand. imp. int. pupil. Rol. a Val. *part. 2. Cons. 18. n. 18.*

OBSERVATIO II.

Een Hwßbonde hafwer icke rätt at öfwerlasta sin Vnderhafwande och Bonde med hwariehanda arbete och tunga effter sin egen willia.

SUMMARIA.

1. Thet hörer til Rijkzens wälstånd / at Vndersåtharne theras Egendom rätt och vthan mißbruk handtera.
2. At betunga sin Bonde med förmycken tienst och vthgifft / är ock ett mißbruk.
3. Vthi tweggehanda anseende äre Bönder theras Öfwerheet förplichtade / effter åthskildnan aff theras wilkor.
4. Nampngifwen skyldigheet / och hwar then hafwer sin grund.
5. Onämd skyldigheet går them an / som annars Jord vthan specificerade Wilkor åboo.
6. Then blifwer icke altijdh rätt brukat.
7. Wijses vphofwet och grunden til thenne skyldigheet.
8. Tinget / hwar om contraheras / är Jorden eller Hemmanet.
9. Vnder annan skyldigheet som Jorden föllier / är ock tienst och arbete.
10. Thet sampt annan ränta hafwer Lagen icke kunnat til någon wißheet förordna / i anseende aff Hemmans och Jordz olijkheet.
11. Hwar effter thenne skyldigheten skal modereras, num. 14. 15.
12. Huru widt Hwßbonden sitt godtfinnande må extendera, n. 16. 19.
13. Hwad arbitrium boni viri är.
17. Then här öfwer gör / skal wänta Öfwerhetens straff.
18. Sampt Gudz förbannelse.

Såsom thet gemena bästa hafwer til en deel sitt wälstånd ther aff / at hwar och en sin egendom icke mißbrukar: *a* Altså är thetta en materia som skiäligen bör omröras / i anseende af thet stora mißbrwk / som hoos mången i wårt Fädernesland finnes / hwilke sine vnderhafwande en deel aff oförstånd / och en deel aff infödd grymheet / ochristeligen och emot Lagh handtera / thet som skiäligen må kallas sitt at 1. 2.

a Inst. de his qui sui vel alien. jur. & Schneid. *ad eund. tit. n. 3. 4. 5.*

at mißbruka. *b* Är för then skull hoos oß såsom åthskilligt slagh aff vnderhafwande och Bönder / altså och åthskillig skyldigheet / tienster och arbeten / 1. Namngiffne och föraffskedade. 2. Onämbde och aff Jordågandens behag / sampt Landzens Sedwänio flytande skyldigheet och tienster.

CAP. III

b Gail. *l.* 1, *obs.* 17, *n.* 5.

4. Thet förre slaget är så myckit mindre at tala om / såsom thet innan om sine wisse gräntzor begrijpit är / och medh then krafft som Contracter hafwa / eller thet wijte och efftertryck som Lagh och Konglige Ordningar och Påbud draga med sig / stadfästat. *c*

5. Men thet andre slaget aff tienster går them an / som icke sielfwe äre Jordägande / men annars Jord vtan särdeles förmählte och specificerade wilkor åboo / thet hafwer til thenne Dag warit skiäligheten så myckit lijkformigt / som Jordäganden sielff hafwer warit skiälig eller oskiälig; och som thet offtast öfwerstrijdit måttan / så wele wij see / innan hwad gräntz en sådan Hwßbondes frijheet / sampt Vndersåthernes skyldigheet / bör stadna och hafwa sitt återhåld.

6.

c *cap.* 20 q. 2. *c.* 21. 26. q 1 Jord. B. L. l. 28. K. B. 29. q. 3. B. B. L. l Ordning om Skattbönder 1651. *art.* 4. 650. åhrs R. Besl. *art.* 5. *in fin.* 652. åhrs R. Besl *art.* 7 Guid. Pap. *decis.* 62. Gail. *lib.* 1. *obs.* 17. *num.* 2.

7. Faller för then skuld i förstonne til at öfwerläggia vphofwet til Hwßbondens Rätt och Bondens plicht / som är / at the ingå med hwar annan ett Contract och wist afftaal: *Bonden begär besittia och bruka Jorden med alle ther til lydande Lägenheter; thetta honom Jordäganden bewilliar vnder wisse wilkor / nemligen:* 1. At draga ther vthaff all then tunga som the anten blifwa eense om / *d* eller Jordens wilkor och gamalt bruk eller Jordböcker thet tilsäya. 2. At Contractet blifwer stadigt och aff ingen thera rygges / på en wiß tijdh. *e* 3. Giffs nu här på til teckn aff bägges samtyckiande / aff Bonden ståndia / then anammas aff Jordäganden eller hans Fullmächtige. *f*

d Cap. 10. Jord. B. L. l.

e ibid. q. 2.

f eodem cap.

8. *Här hafwa the bägge sigh emot hwar annan förbundit / blifwer sälunda then ena Tienare / eller rätteligare at säya Vnderhafwande / then andra Hwßbonde. Ty then äger Land som vthleger / och then är Hwßbonde som är ägande til Hws och Jord / hwilken och förmedelst Contract hafwer giordt sigh sådan Bonde lydig til Landboplicht och rättigheet;* Och thet-

CAP. III. ta alt i ansende aff then Jorden/hwilken är materia circa quam, eller objectum huius pacti.

Såsom nu Bonden til all tunga eller onus som bör gå 9. aff Hemmanet sigh tacite förplichtat hafwer / så är ock vti then begripit thet arbete och tienst/ som Hwßbonden brede wid Affradet hafwa skal. Och ehuruwäl Lagen g allena nämpner affradet / så är thet ett generalt ord/ vnder hwilket förstås all then Rättigheet som bör gå aff Hemmanet/ och i så måtto sielfwa 10 arbetet / hwilket Lagen icke mera än annan Ränta hafwer welat eller kunnat til något wist determinera, vthan hemstält Hwßbondens godtyckio effter åhrlige Samwetzmäns pröfwande och Hemmanetz godheet at proportionera, som med andre Perzedler förmedelst gamble Land- och Jordmätningar skeer. h Thesse äre nu the onämbde och med ingen wiß tijdh eller mått beskreffne/ vthan aff Hwßbondens godtyckio flytande tienster. Men som ingen Rätt eller Lagh är så general, 11 at han jw innan om något måhl måste stadna / så är ock medh thetta. Ty här är Rättwijsan och ett Christeligit Samwet målet / vthöfwer hwilket man ey måste strijda/ här är Hemmanet then Källa vthaff hwilket skyldigheten flyter / så at onus 12 icke måste öfwergå beneficium, vthan the böre wara hwar annan lijke/ i här är Hwßbondens gottfinnande / som skal gifwa them ett mått / hwilket icke består vthi hwars och eens omåtelige girigheet och ondska / vthan här bör wara arbitrium boni viri. k Hwad thet är / talar Bronchorstius wäl/ l Thetta/ säger han / är boni viri arbitrium, thet en wil göra i sin egen saak/eller thet han wil hafwa giordt igen. Thetta samtyckes och i Romerske Lagen. m 13

Är förthenskull aff thetta klart/at thet icke tilstår en ty- 14 rannisk Hwßbonde effter sin ondska / icke en girigh effter sine tarfwer / (ty sådanes tarfwer äre ovpfyllelige) at måta sin Undersåthares tienst och skyldigheet / och them betunga / vthan the böra låta thet blifwa wid en åhrlig Samwetzmans godtycke/ widh Jordens wilkor/ widh gammal Sedh och Landzens Bruk. n Jagh sluter altså vthaff 16 ofwan-

g *dict. cap.*

h Läs K. *Magni* Ladulåses Herredagz Handel hållen i Stocholm 1282. 1. *Iulii. item* Calm. *Recess.* 1484. *art.* 27. 28.

i Bronchorst. *Reg. Iur. p.* 31.

k *l.* 22. *ff. de reg. Iur.*

l *pag.* 55. *ad reg. jur.*

m *l.* 24. *ff. locat.* & *l.* 79. *ff. pro socio.* Gail. *l.* 1. *obs.* 17. *num.* 3.

n Carpzov. *Resp. Iur. lib* 1. *tit* 6. *resp.* 54 *num* 13. 14. 15 1. 22. *l.* 13. §. 1. *ff. commun. prædior.* 36. *ff. de* ll.

ofwanberörde skäl/således med Andr. Gail. *o* Achte sig hwar och en/at en sådan Hwßbondes egen wilia icke wändes vthi Tyranni och omildheet/och Bonden icke med föhrande och arbetande så betunges/at honom afffkiärs tilfälle sigh och the sine at föda. Hwilket om thet skeer/ bör högre Öfwerheet see ther til/ och then broztlige straffa; och som bindes aff Gudh sielff: Håller Rätt och Rättwijsso/och hielper then bedröfwade vtur wåldzwärckarens hand. *p* item wänder igen aff thet onda/ lärer göra thet godt är/ farer efter thet som rätt är/och hielper then förtryckta &c. *q* Och skeer thet icke aff Öfwerheten/ så låter lijkwäl GUDh på sådane osedwanlige och omätelige beswär och tungar/ föllia öfwer them som them öfwa/ osedwanlige straff och plågor/ som han sielff talar. *r* Exempel här på finnes hoos then onampngiffne autorem/som hafwer beskrifwit Regimen Rusticorum. *s* Doch thetta altså til at lämpa/ at hwarcken Hwßbonden drifwer sin Rätt förhögt/ eller Bonden giffz tilfälle til sielffzwåld.

CAP. III.
o l. 2. obs. 62. in fin.
17
p Ierem. 22. 3.
q Esa. 1. 17
18
r Exod. 22.
s C. 4. p. 45. & seqq.

Observatio III

Thet andra Mißbruket emillan Hwßbonden och hans Bonde/plågar stå ther vthi/ at Bonden med otijdiga och otienliga straff oförrättas.

Summaria

1. Bondeståndet är icke trählsrätt vndergifwit.
2. Therföre icke heller som Trälar olagwnndne på theras Kropp at straffa.
3. Förmäles hwad Swériges Lagh här om säger.
4. Giöres åthskildnad emellan Iurisdictiones criminales och civiles, och hwad an the samma Rättigheter komma.
5. Hwad Hallsrätt är/eller Rättigheet är at straffa til Lijff och Lem.
6. Civil straff/ eller the som skee på Godz eller Egendom.
7. Criminal straff äre en privat Hußbonde intet efftterlåtne.
8. Civil Hembd är vnder limitation lijdeligh effter sombligas mening.
9. Theras skiäl.
10. Ther ingen Domare är/ ther är ock ingen åklagare.
11. The bewijsa thet wijdare aff gammalt bruk.
12. Sampt Lagens tilstädielse.
13. Swaras til theras mening och

 inför-

CAP. III. införde skiäl.
14. Hwßbonde måste sin myndighet och straffande medh beskedenheet bruka.

MAn weet nogsamt / at ibland then gemena Almogen finnas månge / som i staden för lydno och heder / bewijsa sine Hwßbönder all tresko och föracht / och är icke vthan / at jw sådane äre straff wärde / therföre talar iag här allena om sättet och tijden til at straffa.

1\. Här vthi wårt Fäderneslan är icke mindre Bondeståndet än andre ett fritt ständ / och icke någon Trählsrätt vndergiffne / för then skuld böre the ock på sin Kropp / så wäl som andre niuta then frijheten / at the icke med slående eller marterande / 2. vthan föregången Dom blifwa beswärade. 3. Lagen är vthi thenne måtto så noga / at han hwarcken ringa eller större brott hemställer Hwßbondens hämbd / vthan wijsar enom vthi alle fall til Domaren / a och thet icke allena i the straff som Kroppen angå / vthan ock jämwäl Godz och Ägodelar / så at thet som vthmätes vthan föregången Lagh och Dom / kallas Råån; b Item gamble Lagen / Nu kan Bolfaster man i Lagh bryta / ok wil sialwer vndan flya / wari hwat sak thåt heldst är / wil sialwer råt göra / ware saklös / wil han åi / tha laghbinde han rätter Malsäghande widh sak sina / ok söke til fuldra bruta med Domara sinum ok Hyndare sino / take ther hwar sin lot vp sum han i sakinne a. Och alt åger thet aff honom vthsökias med Dom och skiäl / etc. c

4\. Här vthaff see wij / at Lagens willie icke annorlunda är / än at man sine Bönder för hwariehanda brott skal lagföra / och med alt privat straff återhålla. Sedan bör ock göras åthskildnad emillan Criminal och Civil Jurisdictioner, hwars åthskildnad flyter vthaff Konungars Förordningar och Laga Stadgar / eller aff gammalt brwk och sedwana / så at them til at bewijsa / 5. måste man här til fly / tagandes ther aff sine skiäl och bewijs. d Men hwad Criminal eller Civil Jurisdict. är / talar wäl Carpz. e Thesse straff (säger han) kallas criminal ɔ: pijnlige som skee vppå Kroppen / såsom Lijffzstraff / slående eller piskande / händers affhuggande etc. 6. Men the andre ringare / såsom Penninge Böter / fängslande och fördrifwande / äre Civil straff. Byrglige Straf-

a C.20. §.1. c.12.25. in fin. 26 Jor. B. L. L. 31.35.56. §.3 & 4. cap 37. 38. B. B. L. L. 8. §.1.3. Gifft. B. L. L. 26.28 Ting. B. 10. H. B. L. L.

b c.31. Ting. B. L. L. 7. §. 2. Råst. B.

c C.22. Tin. B. Wesm. L. c.7 §.9. Vpl. Ting. B.

d Tolosan. l.2. Syntagm. jur. univers. c. 10 in fin.

e pract. crim part. 31. Q. 102. num. 51.

Straffen / theſſe förre / Nembl. pijnlige eller criminal ſtraff äre en Hwßbonde (några fåå ſtällen vndantagande / ſom Jurisdictiones criminales hafwa förmedelſt gambla och vhrminnes privilegier) aldeles förtagne / ſå wäl af the företalde ſkäl / ſom Sweriges Lag. *f* Men Civil ſtraff willia ſombliga limitera, emedan the förorſaka ſigh ſtundom aff händelſer / ſom i anſendet äre ringa / kunna lijkwäl draga med ſigh ſtoor Skada för Hwßbonden / ſåſom är förſummelſe eller treſka i andetijd / vthi Re-

9\. ſor eller andre fall / ſom intet drögzmål eller moram kunne lijda / huru wil man them Lagſökia / ther wij nu icke hafwa mera än tre Tingztijmar om åhret / vthaff hwilke innan någon thera förfaller / är ſkadan Hwßbondens / ſå ſtoor / at han ſedan

10 hwarcken med betalning eller arbete *g* är til at bota? menande för then ſkuld / effter Lagen / när han förböd civil hämbd eller ſtraff / befalte hålla Ting i hwar weka / *h* ſkola Häradzhöffdinge Ting hafwa å enom Dagh hwarie weka / *i* at man altijdh hade tilfälle at lagſökia then bråtzlige; therföre när thet ſtycket aff Lagen bleff corrigeradt / ſkulle ock tacitè thenne Sed vpkom-

11 mit / och ther med civil Straff Hwßbonden blifwit tillåtne: för ty ther ingen Domare är / ther är ingen klagare / och wore thet nu gångit til en gammal och vhrminnes præſcription. Til theß

12 ſtyrckio indraga the ock följande ſtällen aff Lagen: Nepſer han thy for bruth ſin ſkiälika / wari ogilt. *l* Radår Bondå hirdingi ſinum / ſwa eigh warder låſter ellar lytter / wåri ſaklöſ: Hudhſtryker han wåri ok ſaklöſ. *m* Sidhan takin Stadzens Swena ok Foghatens fullan pant fore Thryſkona / epter thy ſaken är til / *n* och pant magho Kyrckio wäriande / åth ſaklöſo göra vthan

14 Dom etc. *o* Men theſſe ſkiäl aff Lagen införde / ſynas icke wäl lämpa ſigh til thetta / emädan the tala om imperio och diſciplinâ domeſtica. Nu kan Landbo icke kallas wår dagelige Tienare / och höra til wår familia ſom hirdinge och Legohion. Sedan ock ther aff Rådſtugu Balken och Kyrckio Balken innehåller icke något extraordinarium eller privat wijs at ſtraffa / ty vti thet ena är föregången Dom vthi thet andra förmån aff pia cauſa, och Executionen aff Kyrkiowäriande / ſom ther icke

ſkat-

f C. 26. §. 2. B. B. L. L. 19 Sår. wil. L. L. 17. *eod. tit* St. L. 48 §. 1. & 5. B. B. L. L.

g C. 36. §. 3 *eod. tit.*

h c. 6. Ting. B. L. L.

i c. 7 & 12. gamble Lagh *eod. tit.*

k c. 48. §. 1. & 5. B. B. L. L.

l c. 19. §. 1. Sår. will. L. L.

m Bard. Wäſtg. L. ſl. 4.

n c. 7. §. 1. Råſt. B. K. Carls *Inſtr.* för Fougter, *art.* 25. *in fin.* 23. Jord. B. L. L.

o C. 1. §. 2. Kyrck B.

CAP. III. skattas som privati, vthan äre muniti publicâ quâdam autoritate. The öffrige skiäl aff præscriptione, och förandring aff Tingz tijmarne / kan fuller något wara / effter som aff Regulis Juris communis recedi potest, quoties periculum est in mora. p Doch synes wara önskeligare thet altijd tilfälle gofwes / sin Landboo för hans brätt at Tingföra / och wore bättre om en Hwßbonde wed Rätta skedde effter Lagens Förskriffning nöyachtig satisfaction, än at han skulle begära then Rätt aff egen Execution. Then praxin som här til dagz hafwer warit / och ännu är / står icke hoos migh at stadfästa eller ogilla / vthan sluter med thenne påminnelse / at hwilken Hwßbonde / som sigh ther wedh häller / han lämpe thenne sin myndigheet således / at straffet icke öfwergår brättet / eller skeer aff hämbdgirigheet och wrede / vthan til bättring och för exempel skull; och icke allenast wijsar sin myndigheet med straffande / vthan fast offtare sin mildheet med förskonande / och benägenheet med förswarande och hielpande / på thet hoos fruchtan och wördning icke må wara suckande / vthan kärlek och godwilligheet. q

p Gail. lib. 1. obs. 95. n. 4.

q Aristot. Polit. l. 2. c. 7.

14

Observatio IV.

En Tienare som för Stembnodag skillies wed sin Hwßbonde / hafwer ey rätt at kräfwia löhn för then tijd han tient hafwer / myckit mindre för then som återstår.

1. Hwad aff Tienarens Siukdom Hwßbonden brister i dagzwercken / drages honom aff i löhnen.
2. Och om Tienaren för Stembnodagh skillies ifrån Hwßbonden / mister han både Löhn och Fästepenning.
3. Skiäl aff Hwßbondens arbetes nederfällande.
4. Aff Tienarens ostadigheet.
5. Aff sielfwe afftalet och Contractens widhängde wilkor.

SÅsom wår Lagh a är med Tienare så noga räknad / at ther the för Siukdom icke förmå sin tienst fullgöra / tå skal swa mykit brista i Lego thera / som i dagzwerkiom brister före Bonda: Så är ock icke mindre skäligit at ther Tienaren skillies wider Hwßbonden för Stemnodagh

a c. 15. §. 3. B. B. L. L.

dagh / gifwin åter Fästepening och lego swa myckla som han haffde honom fäst. *b* Hwar til är thetta skiäl / at thet icke kan annars wara / än at aff Tienarens otijdige förlöpande Hwßbonden tager stoor skada och afffaknad / i thet at arbetet som Tienaren brukades til / antingen måste til en tijdh stadna och liggia nedre / eller och förtroos någon annan odugeligh i händer / then icke vthan mödo och omak Hwßbonden kan vpspöria.

CAP. III

3.

b d. Cap. in princ.

4. Ther til med hafwer ey heller Tienaren orsak at klaga / vthan öfwer sin egen ostadigheet / och såsom skulden är hans / så bör ock straffet råka honom. Til öfwerflödh är them emellan contraherat på en wiß tijdh och löhn. Nu såsom Tienaren icke håller vth tijden / så är icke heller Hwßbonden skyldigh at blifwa widh then andre conditionen om Löhnen. Här med samtycker ock Carpzovius. *c* Doch tillåter thetta en vndantagelse/ när Tienaren sigh befrijar/ tå nähr han sin Löön för then tijd han tient/och lijkwäl befrielse innan Stemnodagh (som några Lärde mena.) Skäl tages aff Echtenskapz befordran/ hwar ifrån lätteligen icke någon må hindras. *d*

c Iurispr. For. part. 2. const. 51. def. 13. priv. Nob. 1626. 15. Iunij art. 3. 5. 7.

d Mevius ad jus Lubec. l. 1. tit. 4. art. 5. num. 1. 2. 3.

Observatio V.

Hwßbonden är icke skyldig at erläggia Tienaren hwad Siukdom eller skada honom händer på Kroppen vthi wahrande tienst/ mycket mindre then han får aff annat tilfälle eller olycko.

Summaria.

1. Miskundsamheet emot sitt tienstefolck är berömmeligh.
2. Och drager Löhn aff GUDH.
3. Men icke är Hwßbonden effter Civil Lagh plichtig ther til.
4. Hwad Hwßbonden effter werldzlig Lag är plichtig sitt Tienstehion.
5. Hwßbonden skal betala hwad aff Tienarens godz förfars Hwßbonden til tienst / vthan Tienarens wållande.
6. Skiäl til thenne åthskillnad.

Christeligen och wäl gör then Hwßbonde/ som sin Tienare/ then vthi Tiensten aff Siukdom blifwer betagen / eller ellieft på sin Kropp skadder och sargad/ låter läkia/och vthi

CAP. III. vthi annan måtto skiöta och achta / wettandes at thet är hans jempnChristen och Nästa / och för thenskuld gör ett barmhertigheetz wärck / effter Höfwidzmansens Exempel / *a* hwilket drager Löhn med sigh aff GUdh. *b* Men ther en Hwßbonde sådant aff egen willia icke gör / må han ey heller ther til twingas / förty the som werldzlig Lagh hafwa sigh til en Regel / hafwa skiäl honom til at föllia / och vthi the fall icke plichtige gå effter Samwet och rationis dictamen. *c* Och effter Sweriges Lagh är Hwßbonden Tienaren intet mera skyldigh än then Löhn honom är loswat för sitt arbete / hwilken när Tienaren hafwer bekommit / är sedan intet mehr / hwar öfwer han kan sigh beswära. *d* Men ther han på sitt godz och egendom / vthi Hwßbondens tienst och åhrender lijder skada / then bör honom igen erläggias. *e* Hwar til är thetta skiäl at en Tienare är Hwßbonden til Personen / men icke til sin Egendom obligeradt och förbunden: thet han hafwer anten genom arff eller afiande / thet är hans egit / och är i then måtton icke thet vnderkastat / som vthi förtijden Trälar öfwergick. För then skull hwad ther aff i Hwßbondens tienst vpgår och förfahrs vtan Tienarens wållande / thet hafwer han skiäligen at kråfwia / med mindre the annars afftahlt. *f* Händer och offta at Hwßbonden är skyldigh at wedergöra then skada Tienaren på Kroppen vndfångit / nembligen / ther thet skeer genom Hwßbondens wållande / såsom ther han Tienaren brukar vthi the åhrender och orter / ther fahra wanckar / och Tienaren sigh til en sådan Tienst icke hafwer förplichtat. Item om Tienaren för Hwßbondens skuld blifwer sargat och slagen. *g*

2. 3. 4. 5. 6.

a Matth. 8. v. 6.
b Math. 25. 21. 23 Balduin cas. conscien. l. 4. c. 16. casu 2 & cas. 5. in fin
c Grot. de I. B. & P. II. 12. 12
d C. 15. §. 3. Bygg. B. L. L. Mevius ad jus Lubec. part. 3. tit. 8. art. 11. num. 10.
e C. 18. 19. Kong. B. L. L. item Adelige priv. art. 40.
f Mevius d. loco.
g Mevius d. loc. n. 4. usq; ad 10.

CAPUT IV.

Ägande Rättz beswär och obeqwemligheter.

OBSERVATIO I.

En Skattebonde hafwer icke macht at förminska någon dehl aff then Jord som lyder til hans Skatthemman / ehuruwäl han är Jordägande.

Sum-

CAP. IIII.

SUMMARIA.

1. Skattbonden är ägande aff sin Jord.
2. Hwar må göra vthi sin Egendom hwad han wil / doch vthan then tredies förfång/ num. 6.
3. Thetta appliceras til Skattbonden vthi thetta fall.
4. Synnerligen i anseende aff thet Cronan och Hwßbonden bör hafwa vthaff honom.
5. Proprieteten aff Jorden gör icke fyllest emot affkortningen vthi vtlagorne.

1. THetta tyckes vthi första anseende wara oskiäligt / effter som Skattbonden icke allenast hafwer utile Dominium aff sin Jord / som Emphyteuta, vthan ock Directum, så
2. at han är fullkomligh ägande aff Jorden/ och för then skull må hafwa ther öfwer en frij Disposition, ty at hwar och en må göra och låta i sin Egendom hwad han wil. *b*
3. Men så finne wij lijkwäl Lagh och Recesser, sampt skiäl
4. och wichtige Orsaker / som en Bonde sådant förbiuda. *c* Och thet aff orsak / at med alienation eller förminskande aff Jorden råkar Bonden på sidstonne vthi then armod / at han ey förmå göra Cronan eller Hwßbonden sin Skatt / hwilket ther medh icke bothas at Hemanet blifwer Skattwrak / och sålunda proprieteten aff Jorden Hwßbonden tilfaller / förty når Jorden
5. är förminskat / föllier och nödwändigt affkortning på affradet / hwilket är en åhrlig affsaknad / som i längden drager stoor skada med sigh / ja skulle ock på sidstonne aff lijten Ränta blifwa
6. alzingen. *d* Sluter förthenskul med Carpzovio at man må hafwa en frij Disposition öfwer sin Egendom / doch så / at thet skeer förvthan then tredies skada och förfång.

a Schneid. *ad tit. inst. de loc.* ¶ *adcò autem n.* 4. & *tit. de action.* ¶ *quadam actiones n.* 17. & *de fin regund. act.*
b *leg.* 21. *eod. mandat.*
c *Cap.* 30. Kong B. L. L. Calm. *Recess.* 1474. *art.* 43. & 46. Kon. Carls IX. Hwß-Ordn. *dat.* Nyköp. 1590. *art.* 14. Chr. III *Recess artic.* 40. 42. K. Carls XI. Placat/ *dat.* Stockhol. *in Majo* 1673.
d Gail, 12. *obs.* 153. *n.* 5. Carpzovius *resp. jur. lib.* 1. *tit.* 10. *resp.* 98 *num.* 8. 13.

OBSERVATIO II.

En Adelsman må icke med hwariehanda wilkor / synnerligen öfwer theß wärde / arfwejord försällia / sine Arffwingar eller Slächt til præjudicium.

SUMMARIA.

1. Vthi Frälsejord är icke thetta betänckiande aff Vthlagor.
2. Ther Orsaken til förbudet icke är / thet förbinder thet icke heller.

CAP. IIII.

3. Ett Regemente styrcker theß dehlars Conservation och tilhopahållande.
4. En Slächt hedrar conservation aff theß gambla Frälsejord och Godz.
5. The gambla hafwa ther vthinnan warit myckit observant.
6. Thet samma hafwa wåra Förfäder achtat.
7. At sällia sitt Godz öfwer theß wärde/ är emot Lagens willia.
8. Och affstår Laga opbudh theß wärckan.
9. Wijses här emot ett medel.
10. Befrässtas aff Vplandzlagen.
11. Juris retractus rätte wärckan och vthrättande.

Med en aff Adel tyckes thet hafwa sigh fast annorledes/ medan han med alienation aff sin Jord icke praejudicerar sin Öfwerheet/ effter han är frij och medh vthlagor obeswärad/ och ehwart han kommer inom frälßeståndet/ är Cronones Rätt altijd ther vthi oföranderligh. Kommer han vnder Ofrälse/ blifwer Cronones Rätt högre/ *a* Och i så måtto hwar orsaken til Lagens förbud icke är/ ther blifwer ock theß Förbindelse tilbakars. *b* Doch hafwer ock then sine mißbruk/ som icke mindre äre considerable, än the aff then förra observationen, och jw frijare thet ståndet är/ och aff mera lustre, jw trängare borde wara theß wilkohr vthi thetta fall. Förty såsom Clapmarius håller för en nödtorfftigheet eller arcanum wäl at regera/ thet intet någon Provintz/ Förstendöme eller Hertzskap alieneras och förskingras/ vthan at alle Regalia, Privilegier och Inkomster blifwa vnder en och tilhopa; *c* Altså är icke mindre thetta en nödwändigheet/ gamble Slächter wedh theras heder och respect at erhålla/ thet the icke måge hafwa alt för fritt theras Arfwegodz/ och gamble frälse at försällia och förskingra/ på thet genom förminskande aff theras Jordegodz/ the sedan icke måge råka i armod och fattigdom/ at sålunda claritas ejus familiae per inopiam rei familiaris obsolescat, *d* Thet är/ at anseendet aff Slächten för armod och brist på medel icke må förfalla.

Och hafwa the gamble ther vthi warit så noga/ at ock hoos the Locrenser hafwer warit heelt förbudit/ Arfwegodz försällia/ förpanta/ eller på någrehanda sätt at förskingra/ nisi perspicuam calamitatem accepisse docuissent, thet är/ med mindre the hafwa wijst något synnerligit trångmål. *e*

Och

a cap. 30. §. 1. Kong B. L. l.
b cap. 60. de appellat.
c lib. 2. cap. 22. de arcan. rerum pub.
d Clapmarius d. loc.
e Arist. II. Politic. 5.

CAP. III

Och vthur then Romerske Lagen synes/ huru nesligit och klageligit the gamble Romare hafwa hållit til at förskingra sitt gamble Arff/ och familiernes vrminnes egendom/ vthi hwilke
6. Fadren hafwer affallit/ och Sonen tilwuxit. *f* Thet samma hafwa ock wåra Förfäder wäl betänckt/ och för then skull vthi wår Lagh stadgat åthskillige beneficier för Bördemannen/ på thet at Arfwejord icke lätteligen skal komma vthur Slächten/ vthan wedh familien blifwa conserverad. *g* Och gifwer man någrom androm Godz/ Frendom eller Swenom/ tå stande thy eens ather erfwingia willia. *h* Här Gudz Ord och öfwerens stemmer med then sedh som hoos Judafolket warit. *i*
7. På thet och Lagens goda Intention icke blifwer eluderat, Så är thet oskiäligt/ at man sällier åth Fremmande sine Godz för twå eller tre gångor högre prijs/ än the kunna wara wär-
8. de. Ty sålunda hielper thet beneficium aff laga vpbud Slächten intet/ effter the ett sådant Godz vthan dubbel skada icke kunna lösa/ och ther med en annan fremmande/ som antingen på Penningar öfwerflödar/ eller then thet til lägenheet ligger/ och för then skul icke achtar hwad han therföre gifwer/ emot Lagh tilfaller.
9. Ther förthenskul ett sådant fall hände/ hafwer Slächten skäl ther emot at protestera. *k* Ty ehuruwäl Jord förbiudes at sälia effter Byrda budi/ som fordom war/ likwäl tillåtes icke Arfwejord öfwer theß wärde sine Fränder til præjudicium, at alienera vtan sättias thetta tertium; kiöpa effter thy som thre å thera wägna/ ock thre å hans wägna sigia hona wärda wara/ *l* hwilket är efter Måtesmanna ordom: hwar ther emot skeer/ hafwer Slächten skiäl at kasta ther vti ett klander/ och thet
10. lagligen återkalla/ eller effter Måtesmanna ordom lösa. *m* Vplandz Lagen beskrifwer thetta fall vthtryckeligen: *Nu komber Mader och biuder wård fore byrd innan threa thingx dagha/ then swarar sum sällia wil: wilt tu giwa sum annar biuder i slikum Werdörum/ sum iak thorf/ tha later iak tik Jord i Byrd kiöpa: Näy sigher hin/ iak wil giwa wärd ok päninga: dömis tha Jord i Byrd/ ok päningar i taka händer/ än han wil äy wid taka/*

f l. 2. ¶ ne verò cod. de administ. Tutor vel Curator. Item l. 3. 8. ff. de rei vendicat. Gail. l. 2. obs. 17. n. 2 Carpz. Arbor. consang. disp. 2. Thes. 21. n. 224.

g c. 2, 4. 6. 7. 10. 17. Jord. B. L. l. c. 1. eod. tit. St. L. c. 13. 27. Ting. B.

h c. 14. Kyr. B. ¶. 2.

i Ruth. 4. 3. 4. 5.

k cap. 8. 7. Jord B. L. L.

l c. 3. Jord. B. L. L.

m Synops. Iur. Loccen. diss. 22. n. 12.

ka/

CAP. IIII. ka sum Jord wil sälia. *n* Thetta lijkt/ är vthi thet följande Cap. Ty Aflinga Jord säli hwem han wil ok sum han giter dyrast/ vthan Jord se med Arff tilkumin. *o* Här äre klare ord/ at man intet må sällia Arffwejord/ som vthtryckeligen exciperas öfwer theß wärde/ medh mindre ther må återkallas/ i anseende at olagliga fångit/ är som ofångit. *p* Lägg här til ock thetta at aflinga jord åger ey byrdamannom biudas/ vthan then Jord hafwer aflat/ hafwi wåld giöra aff henne hwat han wil/ gifwa eller sällia/ och säli hwem han wil/ som han giter dyrast. *q* Vthi thetta Cap. hälles Arfwe Jord och Aflinge Jord emot hwar annan/ therföre hafwer man om Arfwejord aff thetta Capitis contrario sensu således at sluta; Arfwejord åger byrdamannum biudas/ och then Jord hafwer ärft/ hafwi ey wåld at giöra aff henne hwad han wil/ ey gifwa eller sälia/ ey sälia hwem han wil/ ey heller som han gitter dyrast. Jembnlijkt är thetta: Kombär arwå til at kiöpa Jord a Manådär Stämnu/ thet är wald: kombär han eigh/ tha skal han til Things fara. Läti döma sär at sälia them måst biudär wärd firi. *r* Och vnder nampn aff arwa förstås icke at swinge allena/ vthan om han ey wil inlösa/ kan lijkwist annor i Byrden willia thet göra/ som icke vthslutes/ vthan med arwa förstås nästa Fränder. *s* Och i så måtto Jus retractus wäl wärdt thet Nampn som Andr. Gail. thet gifwer/ ther han säger: Huiusmodi consvetudines de jure valere dubium non est, adeoq; tanquam generis, familiæ, nominis, & domus conservatrices non odio sed favore potius dignas esse, Thet är/ Sådan Sedwana må rätteligen gillas och såsom en Slächtz och Husetz Förswarare aldrig hatas/ vthan hållas i wördning.

Här med kan man ock jempnföra några ställen aff then Heliga Skrifft. *t*

n cap. 1. q. 5. Jord. B.
o c. 2. q. 5. eod. tit.
p c. 1. q. 1. eod. tit.
q cap. 9. eod. tit.
r Jord. B. Westgiöth. L. 6. fl. q. 1. c. 3. Egensell. Öst. G. L. cap. 37. Jord. B. L. L.
s l. 2. obs. 19. n. 1. Mevius ad Ius Lubec. l. 1. tit. 10. art. 6. n. 61. ad 67
t Levit. 25. 13. & seqq.

Andre

Andre Book

CAP. I.

Om Råttegångz Process

Caput I.

Huru man må vndfly Råttegång och Process.

Observatio I.

Om Råttegångz förderff och skadelige Wärckan.

Summaria

1. Mißbruk aff Processer vthi andre Land.
2. Processer begynna och här vthi Rijket blifwa långsamme
3. Processer lijknas wed Gudz Rijs.
4. Huru wijda Lagsökiande befrijar för armod.
5. Förmåles hwad på Rådstugun i Milan om Processer är skrifwit.
6. Aff then H. Skrifft ogillas benägenheet til Tråtor.

1\. När man theße materien igenomlöper/ kan man skälige förfäras af the olägenhet/ skada oc förderf/ som Råttegånger oc tråtor med sig draga: Synnerligen om man tänker på the Processer som i andre Land äre brukelige/ ther förmedelst Advocaters finesser, sampt andre tilfällen Tråtorne äro oöphörlige/ som Carpzovius förmäler/ Spiræ lites spirare, nunquam exspirare, litigantes diu sperare nunquam adsperare; *a* Hwarföre han vthaff Herman Later kallar Franckrijke Regnum Rabularium, såsom thet ther med samma Siuka är behäfftat/ om hwilke Land man fuller må säya/ at ther/ aff Advocater och Procuratorer, brukas mera Illsnijdigheet än Samwet/ och Tråtorne icke en mans ålder vthärda/ vthan såsom odödelige/ Föräldrar/ Barn och Barnabarn öfwerlefwa/ så at the som änteligen Hufwudsaken med expenser winna/ hafwa större orsak qwällia sig/ at the icke strax i begyn-

nel-

a *Iurisp. For. part. I. const. I. defin. I. n. 3.*

CAP. I.

nelsen theras rättmätige prætension hade affstådt / än til at glädias öfwer theß gode vthslag / och thet i anseende aff then store omkostnad / förtreet/ tijdspillan och omak the i wahrande Procels måste vthstå.

Hwilket fuller här til dagz här i Rijket icke så stort hafwer warit at klaga öfwer ; men såsom medh tijden allehanda annan Menniskiones odygd och ondska inslijker/ så är ock thenne Seden vpkommen/ så at man nu seer/ saker aff föga wärde åhren bortåth hängia vnder Rätterne / och Parterne aff Processens långheet vthtröttas snarare / än med Dom blifwa åthskilde; hwar vthöfwer iagh fuller hafwer hördt mången sigh förundra/ men mächta fåå läggiat på hiertat / och förthenskull sky Trätor och wijdlyfftigheet. Ther lijkwål the samme för ett stort och thet fierde GUdz Rijß måge skattas / ther medh han gemenligen the trätedryge oc högmodige (hwilkom heller lyster sin wederpart och sig förderfwa/ än vtlåta thz ringaste tilfälle Processen at förläggia) [b] plågar hemsökia: så at ehuruwäl the vndansly Pestilentie/ genom krijg och Örlig sig förkoffra/ vthi Hunger och dyr tijd sammanläggia Penningar; blifwa the lijkwäl genom Processer och Trätor arma / och aff armlingar Tiggiare/ så at the ändteligen mera aff feel på medel och penningar än egen willia och frijdsamheet / måste återwända. Och ehuruwäl man plägar säya/ at Lag och theß sökiande låter ingen lefwa i armod eller något tryta/ [c] så bör lijkwäl sådant förstås om Advocater och Procuratorer, hwars tanckar/ hugh och öffning aldeles är wändt effter Trätor och Processer, vthaff hwilke the/ som wij aff the fyra Elementer lefwa och vnderhållas.

Och weet iagh theras skadelige wärckan icke bättre eller kortare at beskrifwa / än thet vthi Milan vppå Rådstugun med thesse Ord är vthuggit : Vthi Rättegånger begynnes hufwud Fiendskap/ förspilles Godz och ägodelar/ Sinnet bekymbras/ Kroppen dageligen vthtröttas / föllia många Laster och Ogärningar/ åthskillige nyttige saker sättias tilbaka. Och offta then som förmenar til at winna/ förlorar/ ja om han än wunne / i anseende aff thet stora

[b] Carpzov. resp. jur. lib. 3. tit. 12. resp. 113 num. 1.

[c] Novel. 1. cap. ult.

CAP. I.

6\. stora omak och omkostnad som vpgår. Then som för then skul genom thesse beswär ifrån Trätor och Råttegånger icke affskräckes/honom må åth minstone Christi egne Ord beweka: *e* **Om någor wil gå til Rätta medh tigh/ och taga tin Kiortel ifrån tig/ låt honom ock hafwa Kåpona med.** Item Abrahams Exempel med sin Broder. *f* Vthaff thetta synes bättre wara gifwa något effter aff sin rätt/ än honom vti alle ringa ting fullföllia/ effter thet G. Swenska Ordspråket **Then som altijd wil hämnas sin harm/ han warder sidst både usell och arm.** För then skull ocksa Ambrosius *g* menar Christum hafwa sändt sina Lärjungar vthi werlden at predika/ vthan Wägeskräppo/ Penningar och Guld/ med ett ord sagdt / intet egit/ til at förtaga them all orsak til Trätor och Oenigheet. *h* Sluter iag förthenskul med Damhoudero: **Vthi Rättegånger år thetta then störste Försichtighet/ Rättegånger och Processer at vndfly.** *i*

e Matth. 5. 40.

f Gen. 13. 8. 9. Luc. 12. 58. 59. Math. 5. 25. 26.

g caus. II q. 3. caus. 68.

h Math. 10. 10.

i In prax. rerum civil. c. 27. n. 3.

OBSERVATIO II.

För hwadh Orsak/ och huru wijda Rätte-gångz Processer tillåtas.

SUMMARIA.

1. *Rättegångz vhrsprung och eende orsak.*
2. *Vthi hwad saker the äre skiälige.*
3. *Och huru at vthföra.*

1\. SÅsom vthaff then förre Observationen Processers ogagn och fahrligheter äre vthtryckte/ när the aff Kättia och förwetenheet begynnas/ så måste man här förmåla hwarföre och huru wijda the kunna tillåtas och äre nödwändige/ nembligen: Vthi gemeen til at tala/ äre the Jure Gentium introducerade, och sedermera effter åthskillige Nationers Lagh och Seder gillade/ så at the til sin form och approbation Juri Civili tilägnas kunne/ brukas och tillåtas vthi alle wälbestälte Republiquer, til at förekomma privat Hembd/ til at behålla hwar och en wedh sin rätt och wälfångne Egendom/ til at efterföllia GUdz egen ordning/ willia och befallning/ som Rät-

CAP. I.

tegånger sielff hafwer begynt och befallat hålla. a

a Gen. 3.9 10, ibid. 9.6. Exod 18.19. ad fin. Psal. 82. 1. Rom 13.2. & seqq. Esai. 1. 17.

2. Ar förthenskull losligit sin rätt lagligen at vthföra / allenast thet skeer vti saker som äre aff något wärde / som med sämja och förlijkning intet kunna bijläggias / icke mehra aff förwetenheet eller för winning skull / än til at vndfly skada ; 3. icke sin Nästa med ohöfwiske ord och beskylningar til at skämma / vthan at man blifwer widh saken och låter Personen blifwa oanfächtat / effter Ordspråket : Saksens Fiende / men Personens Wän. Och sålunda blifwa icke Rättegånger lastade / vthan en oloflig begärelse / sampt orätträdigh orsak til Trätor.

OBSERVATIO III.

En Domare bör icke tillåta Parterne skrijda til Process förr än han först hafwer tenterat Förlijkning.

SUMMARIA.

1. Bättre är förlijkningzwiß något aff sin Rätt efftergifwa / än honom med Process vthföra.
2. Hwad som hindrar at wij vthi wår egen saak oß icke rätt kunna skicka.
3. Owijsligen är at förtroo lyckones owisse vtslag / thet man vthi wänligheet hafwer hopp til at erhålla.
4. Tu ting måste tagas i acht / förr än man begynner någon Process.
5. Domarens Embete är i fehl aff egen benägenheet / Parterne til förlijkning at förmana.
6. Thetta bewijses aff Sweriges Lagh och andre.
7. Förlijkning bör wara godwilligh och icke twungen.
8. När hon ock kan wara twungen.
9. Are ock fall som ingen förlijkning tillåta.

1. THet är en osedh ibland Christeligit folck / thet man til Trätor är så benägen / at förr än man stiuter sigh til Rätten / icke skal försökia Saken wänligen at bijläggia / och hellre något för sämia och wänskap skull / aff sin rätt efftergifwa / än honom altijd med omak / omkostnad och äfwentyr til thet högsta fullföllia. a Förty thet är intet äfwentyrligare än sin Saak Domarens Censur vnderkasta / hwilken henne med myckit andre ögon anseer / än wij sielfwe / b effter

a Damhaud in praxi rer. civil. cap. 17. num. 3.
b d. l. n. 49.

oß

CAP. I.

oß wåre affecter, som owillia emot wår Nästa / begårelse til hans egendom / Kårleek til thet wij sielff possidera, och mera sådant / förblindar / at wij icke rått kunne finna oß vthi wår egen saak / så at thet wij tyckie wara aldrarättwisast / går oß offta med god Rått emot / hwar aff wij sedan hafwe skada / förtreet och föracht. Gör förthenskull ingen owißligare / ån then som sätter Lyckan i hånder / thet som med såmia kunde slättas / effter thet gamble Riim : **Thet jår högst i Laghum / Ne ok Ja / thet jår båst i Laghum Såt ok Såmia.** *e*

3\.

4\. Förthenskull bör man thesse tw stycken i acht taga / förr ån man til någon Procefs strider / först wål hoos sig öfwerlåggia / om man hafwer rått påstå eller icke / och kan man icke thet sielf så mårkia (ty hwar och en år blind vti sin egen saak / som nåst til förende år sagdt) therföre gör man wål / at man tager ther öfwer någre andras förståndigas och opartijskas betånckiande / at han ther om må wara så myckit wissare / *d* och icke sigh förhastar. *e* För thet Andra / når man nu hafwer alt wål öfwerlagdt / måste man icke strax strijda til Procefs, fast man ån funne sin saak råttferdigh / vthan först sökia förlijkning. *f*

5\. Men effter wår onde Natur altijd mera år benågen til oenigheet ån såmia / och hembdgirigheet år hoos oß så fast / at hon ock vthesluter all annan respect, Therföre hafwa Öfwerheetz Personer vthöfwer hela Christenheten med Lagh och Stadgar Domare pålagdt / at hålla strijdige Parter först til förlijkning / *g* och vthi feel aff then / sedan låta Saken strida til Procefs. *h*

6\. **Delas samman bygda Bya twe om Bolstada skiål / tå skole the dagh föreläggia och ågande Syn hafwa / såmber them å / thet år wål / såmber them ey / tå skola the til Tings fara** etc. *i* Såsom ock Aristoteles säger: *k* **En Domare mera bör sökia at erhålla enigheet / ån som råttferdigheet.** Hwilket måste skee med goda och icke med trugh. *l*

7\. J Processen står thet ordet benågne / förty til Enigheet kan man blifwa öfwertald / men icke twungen / och the Lårde såya / Enighet wara at intala / men icke at påtrångia. *m*

8\. Doch lijkwål kan thet vthi wisse fall skee / såsom ther man be-

e Öst G. L. B. B. *in fin.*

d Gail. *l.* 1. *obs.* 151. *n.* 6. Damhaud. *in praxi rerum civil. c.* 27. *n.* 18. 20. 21.

e an inducia quæst. 3. Damh. *d. l. n.* 20.

f Damhau. *d. l. num.* 7. 8. Carpz. *Resp. jur. l.* 2. *tit.* 3. *resp.* 51. *num.* 4. & 5.

g Carpzov. *d. l. n.* 6. & *seqq.*

h Råtteg. *process. art.* 23

i c. 26. §. 4. Bygg. B. L. I. Carpz. *jurisp For. part.* I. *const.* I. *def.* 10 *num* 11.

k Eth. 8. *c.* 1.

l artic. 23 Råtteg. *procesf.* Bartol. *in leg. congr. ff. de off. præsidis n.* 4, *in fin.*

m Menoch. *de arbit.* judic. *lib.* 2, *cent.* 5, *casu*, 442, *num*, 8.

CAP. I.

befruchtar sigh/ at Parterne til Wärior och Wapn skole strida / eller at the äre aff så stoor consideration, at med theras oenigheet *n* sielfwa Rijket skal blifwa turberat, &c. Såsom nu vthi wisse fall the stridige parter kunna twingas til förlijkning så äre och saker vti hwilke ingen förlijkning kan tilstådias/ vthan måste nödwändigt judicialiter affhielpas. *o* Såsom vthi hwilket är något märkeligit scandalum, eller ther publicum interesse, *p* eller præjudicium tertii vthi verserar, &c. 9.

n Carpzov. *jurisp. For. p.* 1. *const.* 1 *def.* 11 *n* 3. Bartol. *in leg. congr. ff. de offic præsid.s num.* 4.
o art. 23. Rätta process c. 17. 1... tag. B c 29 Kon. B ... c ... 1. Rest B. c. 24 Edz. B ... Nort. Best. *art* 6.
p art. 17. Rätt ord. Loccen. *Syn. Iur. diss.* 9. *quæst.* 17.
Diss. 29. quæst. 6.

Observatio IV.

Compromissum eller Commissorial Rätt är och ett Medel vthan wijdlyfftigh Process Trätor at slätta.

Summaria.

1. Compromissum är en Medel-Wäg emillan Förlijkning och ordinarie Process.
2. Haswer ringare widlyfftigheet med sigh.
3. Theras mening som thetta sätt ogilla.
4. Swaras til thenne Swårigheet.
5. Halfft i handen är bättre än helt i hugen.
6. Emot Commissarij latam culpam är Reduction ett medel.
7. Skiäl ther til.
8. Annat medh förbehåld aff ett wadh.
9. Compromissum wijses haswa sin grund i Sweriges Lagh.

Ithi feel aff wänlig förlijkning plägar mäst hoos alla Nationer brukeligit wara förmedelst bägge Parternes samtyckie och begäran/ at hemställa saken wisse Commissariis eller arbitris vthi händer / ther en eller flere vthi staden för Domare aff Parterne vthwälias / för hwilken the sin saak omständeligen servato juris ordine vthföra / och sigh förbinda widh theras censur at låta beroo wedh ett wist wijte. *a* Blifwer förthenskul på thetta sättet/ Saken med minste wijdlyfftigheet och omkostnad slättad och the stridige Parterne åtskilde. 1. 2.

a Gail. *l.* 1. *obs.* 150. *n.* 4. 8

Doch plägar thetta sättet aff mängen/ såsom fahrligit och skade- 3.

CAP. I.

skadeligit förskiutas/ effter man sigh ther med priverar alle the beneficiis juris, som enom i händelse aff oförrätt och præjudiciis äre reserverade/och binder sigh til en eller någre fåås Dom och betänckiande.

4. Men när man naturen aff en sådan Rått wål öfwerlägger/ hafwer man sådant icke at befahra/ förty ther en legis error eller culpa aff arbitris beginges (Såsom en arbiter och må gå något ifrån juris rigore, allena han observerar æquitatem,) *b* Wore thet icke til at skatta emot thet beswär / som en fullkommen Process med sigh drager / och altijd bättre / som säges / ett
5. Tene, tene, än hundrade Cape, cape, nembligen genom lång och beswärlig Process: *c* Thet är effter wårt Swenska Ordsätt: Ett halfft i Handen är altijd bättre än helt i hugen. Och ther arbiter beginge latam culpam, dolum och læsionem
6. enormissimam, wore compromissum icke så fast at jw medel wore at erhålla en Reduction eller/ impropric at tala / ther emot at wädia. Förty när man skiuter sigh til arbitros, för-
7. stås man hafwa meent ett sådant arbitrium eller Vthslag ther på skal föllia / som en vprichtig Samwetzman/Rättwijsan och skiäl är lijkmätigt. Men när ther emot skeer / gör en arbiter icke sitt Embete/ *d* och förthenskull är hans arbitrium nullum. *e* Och kan then læderade Parten icke binda / ty ea mens est personarum arbitrio substituentium, ut quia sperent eum recte arbitraturum, id faciant, non quia immodicè obligari velint thet är, the som sin Saak wisse Personers Dom vnderkasta / giöra i then mening/ at the förmoda honom skola döma rätt/men icke therföre/at the til oskiäl sig wille förbinda. *f* Til öfwerflöd är thetta medel / at the kunna ock vthi compromisso hafwa sigh förbehållit en Appellation til Öfwerheten / som then graverade må bruka / *g* hwilket är ock störste skiäligheet / emädan Konungen kan återbryta alle Skrock-Sochner och Offsochner vthi the Domar som äre gångne in rem Judicatam, *h* Hwarföre ock icke här sanning vthleta? *i* Är ock icke owant här vti Rijket / at sådan Rättegång blifwer practicerat, effter thet hafwer sitt fundament vthi wår Lagh: Nu kunno Garda midhre liggia / thå skulo

b Gail. dict. obs. num. 18.

c Carpz: jur. For. part. 1. const. 1. def. 5. num. 6.

d Gail. dict. obs. n. 9. 17. & in fin.

e dict. obs. num. 10.

f leg. 30. ff. de oper. libert.

g Carpz. resp. Jur, l. 3. tit. 12. Resp. 113. num. 3.

h cap. 41. Ting. B.

i Cap. 21. eod. tit.

CAP. II. Granna samman komma / och syn til nembna tre Mån / fälla the han / som Gården atte / tha böte han. k Nu giärder Bolstader vppå annan Bolstad / eller ock man a annan / och witnar swa syn thön the både nåmbna: Taki vp Gard och böthe tre marcker. l

k c. 8. §. 1. Jord. B. L.L.
l c. 26. §. 8. gjurd. tit.

CAPUT II.

Om Advocater och Procuratorer.

OBSERVATIO I.

Advocater och Procuratorer åre så wål hår vthi Rijket brukelige / som vthi andre Land.

SUMMARIA

1. Somblige mena at Procuratorer vthi Swea Lagh skole wara förbudne til at bruka.
2. Swar vppå theras inkast.
3. Med bewijs vtaff Sweriges Lagh.
4. Thet Capitel the taga sigh til bewijs / jembnföres med andre Lagens rum / och ther aff förklaras.
5. När man brukar en Procurator, gifwer man icke sin Rått ifrån sigh.
6. Huru thet 29. Cap. Kong. B. ord åre til förstå.
7. Ett Bewijs vthur Östgiötalagen.

THet åre en deel som mena / at vtaff wår Lagh skole Advocater eller Procurarorer icke kunna tillåtas / såsom thet ther vthtryckeligen skal wara förbudet; a Lijkwål år iagh vthi then mening / at ther wij ansee wår Lagh något nogare / skole wij ther aff skiäligen kunna sluta / sådant Folck ock vthi gambla tijden hafwa warit i bruk / och vthi wår Lagh tillåtne / ther står: Engin hafwi ock wåld at döma öfwer någons mans JordeGodz eller ågodela / vthan Jordågande wari lagliga ståmder och sielfwer til swars / eller hans wisse Ombudh / som hans fulla macht hafwer medh hans öpna Breff och Insegle. b Hwad år ett sådant Ombud annat än thet wij nu kalla Fullmächtig / Procurator eller Advocat? Sedan år ock thetta Ordet någon mans ågodela / indefinitè satt / och förthenskull icke til någon wiß Person eller särdeles casum

1.
2.
3.

a Cap. 29. Kon. B. L.L.
b Cap. 15. Jord. B. L.L.

restringeradt. För thet tredie / är thet ock wilkorligit / at han må comparera anten sielfwer eller genom sitt wisse Umbudh / hwilken condition eller wilkor wore aldeles onödig / ther han på något annat ställe skulle wara förbuden och således icke practicabel. Förthenskull när wij rätt ansee berörde rum / *c* skal thet sigh aff andre ställen wäl förklara / *d* hwilke alle tala om en saak / och med hwar annan öfwereens stämma. Såsom uthi thetta 29. Cap. står: **Hwår som gifwer målsåghandi Rätt ifrån sig / hafwe forgiordt sin egen Rätt i then sak.** Thetta förklaras i thet 18. Capitel Tinghmåla Balcken: **Komber Målsåghande til Ting / och gifwer androm Saak / wänder åter / och wil han ey laghsökia / söke thå Länsman som förr år sagdt: Målsåghande hafwe tå förtappat sinom Rätt.** Strax ther uppå föllier: **Och then som Målsåghande Rätt tigger / honom swaras hwarken med Laghum eller Penningū.** Thet bör förstås i thet fall / som näst förestår / nembligen när Måhlsågande hafwer gifwit ifrån sigh sin Rätt / *e* och thet är oloflig it. Nu så lijtet som Måhlsågande gifwer sin Rätt ifrån sigh / när han brukar en Procurator, (förty thet en Procurator winner / skeer icke honom / uthan Målsåganden til båsta) så lijtet kan ock Procurator kallas **tiggia Måhlsågande Rätt.** Therföre thesse Ord sätties them allena til hinder och meen / som gärna propter turpe lucrum, eller slem winst sökia fremmande Saker / och göra sigh ther med ett gagn / dragandes ther uthur anten halfwe eller hele winsten / och tå gifwer Måhlsågande ifrån sigh sin Rätt. Förthenskull kommer han och strax §. 1. och wijsar / at här med icke alle fall förstås böre / uthan allena en sådan turpis & avaritiæ obnoxius casus, uthi the öffrige som äro loflige / wijsar han oß til wår Lagh: **Uthan han Laga förfall hafwer / och wari then Målsåghande som åkärir.** *f* Och andre som skee aff förwetenheet och förthenskull theras straff wärde / nämbnes eendels strax med thesse Ord: **Hwar thet gör böthe tree Marcker;** eendels refererar han sigh in på annat ställe i Lagen. *g* Här til kommer ock thetta. **Nu är man Utländsker / ällar bor** **fiär-**

Marginalia: CAP. II. — 4. — *c* Cap. 29. Kon. B. L. L. — *d* Cap. 17. Ting. B. — 5. — *e* Wesemb. parat. ff. de contr. empt. num. 7. — 6. — *f* cap. 17. 18. Ting. B. cap. 15. Jor. B. L. L. item cap. 40. Ting. B. §. 2. — 7. — *g* Cap. 43. Ting. B.

CAP. II. fiärran/swa at han giter egh sialwer sina Sak sött/ällar är siuker/ ok giter egh farit/ ällar är witfärlinger ok kan egh/tha ma thässum lundum Ymbudzman hawa. h Aff thetta är klart/ Lagen hafwa tillåtit bruka Procuratorer och Advocater. At the nu måge brukas/ lärer dagelige förfarenheten/ såsom thet gillas och tillåtes vthtryckeligen: i Men at i the förre tijder Procuratorer så gemeent hafwa blifwit brukade/ såsom nu/ eller thet hafwer warit något allmänt Embete/ kan man fuller icke säya: vthan iagh kommer ther vthi medh D. Loccenio öfwereens/ ther han säger them hafwa tå warit/ anten inge eller mächta fåå. k

h Cap. 14. §.1. Rest.B. Öst.G.L.

i Art. 15. Rätt-Process

k Antiquitat. Sveo-Got. l. 2. cap. 6.

OBSERVATIO II.

Advocater och Procuratorer äre för särdeles orsaker och nytto skul tilstadde.

SUMMARIA.

1. Then förste art aff Procuratorer äre maletieuse och girige.
2. Andre oförståndige.
3. Then tridie art försummeligh.
4. Rätte Advocaters qualiteter, Och hwad the vthrätta.

Thet händer vthi thenne mätton/ såsom med alt annat som wäl är förordnat och stadgat/ at brede widh theß rätte och nyttige öfwande/ hafwer thet ock sitt store mißbruk/ i thet en Advocat som sine saker wäl förstår/ icke altijd är vir bonus, thet är/ En vprichtigh Samwetzman/ en sådan tager offta en ond saak/ mutzar henne vp medh bästa färgor/ drager henne genom alla Grader eller Rätter til ovphörlig Process, in til theß han änteligen hafwer anten vthtröttat wederparten/ eller kommit Målsäganden på stoor omkostnad/ Domaren stort beswär förorsakat/ och til lychtonne hele saken förlorat/ och thet alt til then ände/ at han aff sin Principal skal synas hafwa förskylt stoor wedergällning/ then han intet försummar at vthfordra/ handlar sålunda emot then förskriffning vthi Rättegångz process. a Förthenskul Christianus IV. Konung vthi Danmarck wäl talar/ at Procuratorer skole

1.

a Art. 15.

skole wara gode/ fromme/ vprichtige Dannemän som ingen orättferdigh Saak wettande för Rätta föra och förswara. *b* Advocati tales eligantur qui sciunt & volunt justitiæ causam discernere & determinare. *c*

2. Understundom äre the owettige och vthi sitt Embete helt oförfarne/ så at man aff thet G. Ordspråket må säya om them: In Institutis comparo vos brutis; in Digestis nihil potestis; in Codice scitis modice; in Novellis comparamini Asellis; Jn des Reichs Abscheidt seidt ihr kommen nicht weit/ & tamen creamini Doctores, ô tempora! ô mores! Hwilket wij vppå Swenska så kunne lämpa: Vthi Sweriges Lagbook finnes ingen aff eder klok/ til Recessernes rätte Förstånd/ wetten j icke wända eder Hand/ vthi Rijksens Besluth hafwen j knapt läsit en Rad vth/ Summa Rijksens Rätt wetten j mächta slätt/ j welen wara Jurister, ändoch j ären Asinister, och hete Procuratores, ô tempora! ô mores! Thesse måge kallas the Blindas ledare/ som bedraga mången eenfaldig Man/ förorsakande honom förlust/ icke allenast vthi sin goda saak/ vthan ock vthi sin Egendom och Penningar.

3. Thet tredie slaget är til all försummelse och wårdzlößhet begifne/ så at the taga öl eller sömn för åhrende: genom hwilke om man något skal vthrätta/ måste man tijdh och stund them mana/ offta vpwachta them/ til theß the hafwa sufwit ruset aff sigh eller klädt på sigh/ in summa, föllia them effter i hambn och hääl: gör man thet icke/ vthan försäkrar sigh på theras Ord/ blifwer man helt bedragen.

4. Thet fierde slaget äre the som vti sielfwe gerningen göra ett Procuratoris och Advocatz Nampn tilfyllest/ the som brede widh Förstånd och beläsenheet äre redelige/ rättrådige och flijtige. Thesse äre the som Lagh och Rättegångz Processſ medh ett sådant Nampn wördar/ thesse äre the som the beträngdes och oskyldiges goda saak/ Lijff/ Ähra/ Egendom/ Barn och Efftterkommande förswara och förfächta/ *d* the som förhindra at på orätt och wrångwiiß berättelse icke föllier en ogrundat och wrångwijs Dom. Thetta är then nytta som rätte

CAP. II.

b Christ. IV *Recess.* 1643. *l.* 2. *c.* 6. *art.* 16 citerad aff David Swenson aff Halmstad vthi en skrifwen *Tractat* om Domare. Damhaud. *in patrocin. pup.* von der Vormynder Ampt *c.* 2. *n.* 7 8. 9.

c leg. Longobard. *lib.* 2. *tit.* 47. *c.* 1.

d *Leg.* 14. *cod. de Advocat. divers. judiciorum l.* 1. §. 1. *ff. de postul.*

e *art.* 15. *Rätt-processſ.*

CAP. II. Advocater och Procuratorer förskaffa / och ther vthi består egenteligen theras Embete / hwilket så wijda the fullgöra / äre the Heder och beröm wärde.

OBSERVATIO III.

Ther en Procurator aff försummelse eller oförstånd förlorade sin Principals Saak / præjudicerar thet fuller Principalen, men han hafwer sin regress til Procuratoren.

SUMMARIA.

1. Procuratoris försummelse skadar Principalen.
2. Skiäl ther til.
3. Men Principalen kan sökia sitt skadestånd hoos Procuratoren.
4. Och hwarföre thet kan skee.

Thet är ingen disputation wärdt / at jw Procuratoris 1. Försummelse skadar sielfwa Principalen, effter han ingen annan än sigh sielff hafwer til at beskylla / at han hafwer vthwaldt en sådan försummeligh / ther han bättre hade bordt bespöria sig om hans Lefwerne och Seder. *a* Förty så- 2. som en Procurator, som en Saak är committeradt / ansees såsom Målsägande til sielfwa saken / altså skattas ock thet han i sama sak gör / såsom wore thet giordt aff Målsäganden sielff. *b* Doch lijkwäl hafwer Målsäganden skäligen sin regress til Pro- 3. curatoren, på thet han aff en annans wållande icke må lijda oskyldigt / och kan honom actione mandati förklaga / *c* och thet icke allena ratione doli eller negligentiæ, vthan ock culpæ levis & levissimæ propter tacitam assertionem industriæ, för hans vthlofwade Flijt och snällheet skull. *d* Här med synes ock 4. wår Lagh samtyckia: ähwar man wil och må med Laghum kära och sökia for annan / thå bör honom i sama sak swara och rätt gåra. *e*

a Gail. *l.* 1. *obs.* 55. *num.* 1. & 2.
b *l.* 22. *cod. de Procurat.* Carpz. *jurisp. For part.* 1. *Const.* 1. *def.* 22. *num.* 2.
c *leg.* 13. *l.* 21 *cod. mandati.*
d Gail. *l.* 1. *obs.* 45. *n.* 5. Bronckhorst. *in reg. jur. p.* 97 & 98.
e *c.* 29. *q.* 1. Kon. B. *l.* 1.

OBSERVATIO IV.

Om

Om Procurator icke wore solvendo, kunde få målsäganden begära restitutionem in integrum. CAP. II.

SUMMARIA.

1. Procuratoris försummelse är icke altijd til at see förvth.
2. Vthi hwad fall Principalen restitutione in integrum må blifwa hulpen.
3. Skäl til thetta.
4. Vthi Sweriges Lagh slås ett annat medel före.
5. Men thet gör i thetta fall icke tilfyllest.
6. Thenne restitutions grund wijses aff wår Lagh / vnder wilkor aff tregge wahrningar.
7. Hwilke fall restitutionem in integrum tillåta.
8. Blifwer i andre Land således brukat / och aff lärde Män för rättwist skattat.

1. Thet synes skäligheten lijkmätigt / så wijda som försummelse är en sådan odygd / som Målsäganden hoos sin Procurator icke hafwer kunnat see förvth / oachtat at thet honom i then förre observation til ett præjudicium är infördt / förty de Jure är thet fuller så / hälst när hoos Procuratoren är något til at sökia / hwar vth som och thet berörde ställe
2. aff Lagen är ansedt: *a* Men vthi thetta fall ther Procurator är blott / går thet effter thet Språåk i wår Lagh: Thet är ondt thår pänninger taka / som inga åre til. *b* Vthi sådant fall är billigt at Målsäganden blifwer hulpen restitu-
3. tione in integrum, thet är / at Saken på nytt vptages / på thet han en annars brott oskyldigt icke må vndgälla. Hwilket är emot all Rättwijsa / och emot sielfwa Lagen: Engom bör osakum böta / *c* Och ey åger man annars mans bruth gälda / ther han enkte vpbar eller wulte. *d*
4. Vthi Sweriges Lagh hafwe wij fuller ännu thetta:
5. Böte then med Kropp som ey ägher Koo. *e* Men thet medlet synes här icke göra tilfyllest / ehwad Procuratoren lijder / så är lijkwäl Rättwijsan icke tilfyllest giord / som Cuiq; suum wil tribuera, thet är / wil gifwa hwariom och enom thet honom med rätta tilhörer. *f* När then andre kommer i possession aff thet honom icke rätteligen tilhörer / therfö-
6. re är icke emot grunden aff wår Lagh / vtan honom lijkmätigt /

a C. 18. §. 1. Jord. B. L. L.
b Cap. 22. Erffd. B. L. L.
c Cap. 29. Ting. B.
d Cap. 23. Dråp. wil. L. L.
e cap. 8. §. 1. Gifft. B. L. L. Köp B. 14. c. 36. Byg. B. Dråp. will. 35. 36. 37. L. L.
f Inst. de just. & jur. §. 1.

CAP. III. ther man såger praxin här vthi Rijket böra tillåta restitutionem i thetta fall/ ja at han thet ock gör/när wij thenne Cautelam ther hoos hängia : At restitutio in integrum intet bör stee aff then Domaren som dömbt/ vthan aff Konungen/ hwilken vthi alle måhl må sanning vthleta. *g* Sedan at hon icke steer vthi andre fall än ther partens lijdne orätt vppenbarligen lyser / hwilke äre the Skrock-Socknir / och Aff-Socknir / som han må återbryta. *h* För thet sidsta at Målsåganden a tempore scientiæ sigh icke försummar / i förty thet enom händer aff mißförstånd / eenfaldigheet eller eens annars wållande / äre the rätte fall som förorsaka restitutionem in integrum. *k* 7. 8. Thetta gilla många förnämbliga JCti, *l* blifwer ock i andra Land sålunda practicerat. *m*

g c.12.c.41. §.1 Ting.B. Sim.a Grœnveg *de leg abrogat. ad eod l.2.tit.47.l.2 num.1.*
h eod.c 41
i cap. 36. Kong. B.L.L. c.5. Ting B. c.22. E.B.L.L
k Carpzov. *resp. Iur, l.* 5. *tit.*6. *Resp.*52 *num.* 40.
l Carpz *jur For. part.* 1. *Const.*1.*def.*23 Gail.*lib.*1.*obs.* 45.*num.* 6 & *seqq. item obs.* 139.*n.*9. Hart. Pist.*l.*1.*q.* 36.
m Gail. *l.*1. *obs.*45.*n.* 9.

CAPUT III.

Om Citationer och Ståmbningar.

OBSERVATIO I.

En Domare måste icke wara alt förhastig at vthgifwa Citationer och Ståmbningar.

SUMMARIA.

1. Treggehanda skal en Domare hafwa vpseende medh.
2. Vthi theß fullbordan är honom gifwin macht til at ståmma.
3. Wijses trenne inconvenientier aff en otijdigh Ståmbning.
4. At hon skal wara tijdigh / wil hon wara aff parten fordrad och begärd.
5. Och effter föregångit Domarens bespöriande vthgifwin.

THet är egenteligh en Domares Embete hafwa vpseende / at Lagh och laga Ordningar widh macht hållas / *a* at stridige parter medh förlijkning och Laga Dom åthskillies / *b* och hwariom och enom wederfars hwad rättwijst är; *c* hwil- 1.

a Rått process. art. 4. c. 4 §. 7. Kon. L.L. c. 10. Tin. B.
b art. 23. Rätt. process. c. 25. 34. Tin. B. c. 4. §. 3. Kong. B. L.L.
c art. 6. Rätt-process. *cap.* 1. §. 1. Ting. B. *cap.* 35. Kong. B. L.L.

CAP. III.

2. Hwilket at han må kunna fullgöra och icke bliswa hindrat aff then andre partens vtheblifwande / haswer han macht at stämma och Citera then åklagade / *d* och sedan öfwer honom döma anten han kommer til swars eller icke. *e*

3. Såsom nu thetta är en stoor myndigheet / så måste hon ock med stort besked och betänckSamheet brukas / så at icke then åklagade i någon måtto skeer förnär / och Käranden på orätt berättelse skeer något patrocinium, eller ock sakerne confunderas / och bliswa dragne ifrån theras rätta foro, och sidst / at processus icke turberas, och the saker som allaredo äre gångne in rem judicatam, icke på nytt göras disputerlige.

4. Förthenskull en Domare 1. icke aff sigh sielff obedin skal stämma någon / effter thet vthi Sweriges Lagh ingestädes befalles eller tillåtes / vthan aff andre lärde Män aldeles ogillas. *f* Orsaken säger Gail. Quia regulariter Judex ad utilitatem privatam non debet alicui officium suum impertire, nisi prius imploratum sit. *g* Thet är: **En Domare måste icke altijd bruka sitt Embete til någon privats nytto / med mindre han bliswer ther om bedin.**

5. 2. Icke heller strax på Actoris begäran / så at han ställer troo til hans anbringande / vthan först skriswer then beklagade til / och granneligen bespörier om Kärandens saak / såsom ock förwäntar hans entskyllan och Resolution. Hwilken ther han anten icke gör tilfyllest / eller och aldeles vtheblifwer / tå må Domaren icke allena Citera och Stämma / vthan ock på wijdare Contumacie döma och låta exequera. *h*

d art. 22. Rätt process. c.12. Ting B. Deutr. 25. 1.
e dicto loco Rätt. process. & Ting. B.
f Gail. l. 1. obs. 50. n. 3.
g Gail. d. l. n. 6. Vesemb. in parat. ff de in jus vocando num. 13.
h Rätteg. process art. 22 c. 12. ¶ 1. c. 13. Ting. B. cap. 40. eod.

OBSERVATIO II.

Hwad som fordras til en Laglig Citation, och at hon bör innehålla saken hwarföre man bliswer Stämbd.

SUMMARIA.

1. Stämbning är fundamentet aff all Process.
2. Ther hon til sin form är osullkomligh / bliswer hon vthan wärc-

CAP. III.

wärkan/ och som then icke wore stedd.

3. Thet första requisitum til hennes form är/ at Domarens Namn ther vthi förmäles.

4. Skiäl här til 5.6.7.

8. Thet andre/ at then som blifwer ståmbd/ wid Nampn/ och til namn förmäles.

9. Thet tredie/ at han som låter ståmma wid Nampn och til namn förmåles.

10. Til thet fierde skal saken/ för hwilken man blifwer Ståmder/ nämbnas.

11. Stället aff Råttegången skal och Nampngifwas.

12. Orsaken/ hwarföre thetta är nödwändigt. n. 13.

14. Dagen at Comparera skal wara nämbd.

15. På Helgone Dagh är man intet skyldigh at swara til Råtta.

Såsom Ståmbning är begynnelsen och fundamentet aff all Råttegång/ *a* Omnis actus Judiciarius requirit Citationem, thet är: all Råttegång fordrar Stembning/ och ther hon felas/ är Processen om intet och krafftlöös; *b* Altså måste hon ock i alle sine puncter wara fullkomligh och lagligh/ så at vthi sielfwe formen thet icke vthesluttes/ som nödwändigt bör wara förmält/ ellest är hon icke mindre krafftlös/ än om hon icke wore stedd. Citatio nulliter facta perinde, ac si facta non esset, habetur: *c* Thet är/ en olaga Stembning är/ som hon intet wore giord/ ty paria sunt aliquid non fieri, vel minus legitimè fieri, *d* thet är lijka/ intet wara giordt som olagligen giordt/ therföre ock then process och Dom som följer på en olaglig ståmbning/ är ogill och vthan wärckan. *e* Är förthenskull vthi en Citation förnembl. Sex puncter at märckia: 1. at Domarens nampn som ståmmer/ ther vthi blifwer förmält/ *f* och thet aff följande orsaker/ på thet then Ståmbde må ther aff kunna see/ om han är aff Judice Competente, eller behörligh Domare ståmbder eller ey: Ty ther Judex är incompetens, ther behöfwer then ståmbde icke Comparera, *g* Citatio notoriè injusta non adstringit Citatum, *h* Stembning som är vppenbarligen orätt/ förbinder icke then Ståmde; ther gerningen görs skal han wärias eller fällas/ och ther böta som han boor. *i* 2 At then Ståmde må kunna weta om han aff Domarens befallning/ eller honom williande/ är ståmbd/ ty vtan

1. 2. 3. 4. 5.

a c. 11 c. 40. Ting. B. Gail l. 1. obs. 48. n. 1. 2.
b cap. 28. Tin. B. Carpz. Jur. For. part. 1. const. 2. def. 21. num. 2.
c Carpzov. resp. jur. l. 3. tit. 2. resp. 22. num. 6.
d leg. quoties ff. qui satisd. cogun.
e Gail. d. l. n. 3. c. 28. 29. Ting. B.
f c. 11. 40. Tin. B. Rått. process. art. 13.
g l. b. 1. ff. si quis in jus vocatus.
h Gail. l. 1. obs. 48. n. 10.
i cap. 24. §. 1. Ting. B.

vthan Domarens willia och expresse befallning må ingen ståm-mas / effter Satsens efftersrågan och Ransakning bör föregå ståmbningen / hwilken ingen må göra vthan Domaren. *k* 3.

CAP. III.

k Råtteg. *process. art.* 22.

6. At han må wetta om thet år en ordinarie Domare han skal comparera före / eller någon annan aff Öfwerheten / Extraordin. delegatus eller förordnad / ther thet wore / skulle och Copien aff hans fullmacht bijfogas / eller åth minstonne nampngifwas. *l* Then 4. orsaken år thenne / at error in nomine Judicis vitiat Citationem : *m* Thet år / förseendet aff Domarens Nampn ogillar Stembningen.

l Gail. *d. obs.*

m l. si in judic. ff. de jud.

7.

8. Thet andre Requisitum år / at then ståmbde wed Namn / och tilnampn ther vthi blifwer förmålt / på thet man må förekomma all æquivocation, och Citatus må wara wiß at han ther med menas / och all förandring och bedrågerij för Kåranden hindras / Ellieft hafwer Ståmbningen ingen effect, förty på en onåmbd gåller ingen Execution eller contumacia, Cum non entis nullæ sint qualitates, thet år : honom tilågnas inge egenskaper / som icke år til. Prius persona quam ratio quærenda, & qualitas sine subiecto stare non potest. *n*

n l. quidam refer. §. 1. ff. de Iure codicill.

9. Thet tridie år / at Citans eller han som Ståmmer / wid Nampn / och til nampn skal vttryckias / på thet man må wara wiß om personen som ståmmer / och sedan hoos sigh öfwerlåggia / om rådeligare år wed Råtta at swara eller effter gifwa / förty thet åre månge i werlden aff enahanda Nampn / hwillet och offta gifwer orsak til twifwelsmåhl. 2 At then ståmbde ock må see / at han på Klagarens anhållande år ståmder / och icke aff Domarens förweth eller egen willia / som vthi förre observationen år ogillat.

10. Thet fierde år / at vthi Citationen skal förmålas / för hwad saak man blifwer ståmbder / *o* på thet Reus icke må hafwa tilfålle at draga ther öfwer twifwelsmåhl och begåra dilation til theß efftersrågan. Carpzovius kallar thet optimum litium abbreviandarum remedium, *p* Thet år : Ett godt medel Processer at förkorta.

o cap. 11. 12. 40. Ting. B. *art.* 2. Råtteprocess.

p Iur. For. *part.* 1. *Const.* 2. *def.* 21. *n.* 6.

11. Til then jemte skal Stållet aff Råttegången nåmnas / hålst

CAP. III. hälst vthi the nedrige Rätterne / såsom Lagmans- och Häredz Ting / the ther icke vthi wisse Ställen altijd hållas / så wäl som sielfwe HoffRätterne / hwilke ock från sine ordinarie rum stundom kunne transfereras. q Förty Citatio ratione loci incerta nulla est: r Stämbning som til rummetz omständigheet är owiß / är så myckit som ingen.

Sedan at then Stämde må weta / om thet är hans rätte forum ther han bör swara / eller icke / at han må wetta om han på thet stället är säker nogh eller intet. Ty om en Domare icke tillåter parten exceptionem loci non tuti, gör han honom ett sådant beswär / emot hwilket han skäligen kan wädia s Boot aff thenne exception är förordnad aff wår Lagh. t Elliest är thet emot Naturen / at sielff störta sigh i fahra aff Lijff och wälfärd / Quia nemo est Dominus membrorum suorum, liberumque corpus nullam recipit æstimationem, v thet är / ingen är widare Herre öfwer sine Ledemöter / än then mächtigare thet tilståder / och en frij man skattar intet wärde emot sin frijheet. 13

Sidst och för thet 6 / skal dagen och tijden til at comparera, wara vthtryckt / at then stämbde må wetta / om honom är gifwen laga tijdh / x såsom thet vthi Rätterne skäligen practiceras. Sedan ock therföre / at han må see om sielfwe dagen är Lagligh / ty på någon Helgedagh må ingen hålla någon Rättegång / ey heller swara til Rätta y 14 15

Thesse äre the förnämste requisita, som vthi ställande eller formen aff en Citation böre observeras, then som wijdlyfftigare thenne materien wil nagelfahra / han läse Andream Gail. z

q Rätteg. process. art. 1.
r Gail. l. 1. obs. 52. n. 1.
s Gail. d. obs. num. 3.
t c. 31. Kon. c. 16 § 1. c 22 Ed. B. c. 6. 12 dräp. wiß. L. 1.
v Gail. l. 1. obs. 52. n. 10.
x c. 11. 40. Ting. B.
y c. 7. Ting. B. Leg. Visigoth. l. 2. tit. 1. c. 11. Edict. Theod. Reg. Wisigoth. c. 154.
z l. 1. obs. 48. & seqq. & Vesemb. in Parat ff. de in jus vocando n. 3 Guid. Papa decis. 488.

Observatio III.

Om Peremptorie Citation.

Summaria.

1. Til Konungz Rättare Ting allena må peremptorie Citeras.
2. Requisita aff en peremptorie Stämbning

Term-

3. Terminen at comparera, huru lång then bör wara.
4. Hwarföre the ringare Råtter icke måge bruka peremptorie Ståmbning och hwij hon trenne Terminers Tijd bör innehålla.

1. Hthur wår Lagh hafwe wij intet något rum / ther vtaff man kan bewijsa Peremptoriam Citationem wara löffligh vthi någon ringare Rått ån Konungz Råttare Ting/ kommer han ey tå til swars förfallelöös / tå skal Konungen eller the hans Dom hafwa/ ey theß sijder döma om thet målet/som han sielfwer til swars wore: *a* Men the andre Råtter måste bruka Citationibus Dilatoriis, the ther hafwa sine trenne terminer, hwilka the ordine skole affbida. *b* Vthi Konungz Råttare Tingz stålle åre nu Hoffråtterne förordnade/ therföre the och skåligen Peremptorie måge Citera, effter bemålte 40. Capitel.

a cap.40.q. 1. Ting.B.

b c.12. q. 1. eod. tit. c.7. Råst.B.

2. Bör förthenskull vthi en peremptorie Ståmbning twånne ting achtas/ 1. At ther vthtryckeligen förmåles parterne peremptorie Citeras, och Wijtet widh försummelsen wedhånges/ hwilket år/ at Domaren lijkwål strider til Doms/ fast then Ståmde icke comparerar. *c* 2. At vthi en sådan Ståmning terminen til at swara blifwer förlångd / och thet ståligen/ 3. emådan twenne terminer vthi en Ståmbning sammandrages/ bör och then samme Ståmbningen innehålla åth minstonne trånne Terminers tijdh/ En termin effter Lagh / skal wara för then som boor innan Lagsagu och Håredet/ 14 dagar/ thet år Laga Ståmbning / til Lagmans Ting. *d* År han i Lagsagu och vthan Håredet / tå hafwer han tree Weckor. År han vthan Lagsagu och inrijkes / hafwer han Sex wikna dag. *e* Hår medh samtyckia the Lårde/ *f* såsom ock wår Lagh *g* ther Terminen blifwer tredubbel/ nembl. Sex wekor. Orsaken hwarföre La-4. gen hafwer welat tillåta så många Vpskoff/ år thenne/ til at förhindra Domaren / at han sigh vthi ingen saak skal præcipitera, eller förhasta. Ther förthenskull terminens förlångiande in peremptoriâ achtas / år han icke mindre lagligh / ån the andre trenne ståmbningar / effter Lagens Intention, så wål vthi henne som the andre/ blifwer tilfyllest giord.

c d. cap.40. Ting.B.

d cap. 11. eod.tit.

e cap. 16. eod. tit.

f Gail. lib. 1 obs.52. n. 21. 22. Carpzov. Iurispr. For. part.1. const.2. def.22. n.5.

g cap. 40. Ting.B.

CAP. III. OBSERVATIO IV.

Om Contumacia eller Ståmbningz förſittiande/ hwad ther hoos wil i acht tagas.

SUMMARIA.

1. Så många Participanter, så många Ståmbningar.
2. Skiäl ther til num. 3.
4. Domaren ſkal weta om Reus hafwer ſtåmbningen handfångit.
5. Hwar vthaff Contumacia är til at ſluta.
6. Felas något aff berörde Requiſitis, tå gör vthebliſwandet ingen Contumaciam.

Tilförende hafwer man förmält the Requiſita, ſom höra til en Laglig Citation, nembl. Per quem, A quo, Quis, Quare, Quando & Ubi, här til kommer ock ännu thetta / at ther flere participera vthi en ſaak / är icke nog / at en ſtämmes / vthan the måſte ſtämmas hwar för ſig; *a* och thet therföre / at så wijda the participera tilhopa vthi en ſaak / och draga hwar ſin part aff fördelen / så bör them ock lida beſwäret / och icke en för them alle. Ty emillan Intereſſenter eller Arfwingar delas alle actioner och obligationer pro rata portionis Hæreditariæ, icke allena activè, vtan ock paſſivè. *b* Ellieſt ſkulle ock thet hwarcken bliſwa dömt eller odömt / förty öſwer the oſtämdes part må ingen döma. *c* 1. 2. 3.

Thet andra ſom ännu är til at märkia / är thetta / at granneligen efterfrågas / om ſtåmbningen i rättan tijdh är then ſtämbde tilhanda kommen eller icke / och thet ſkriſwes ad acta, förty Actus relationis eſt actus ſubſtantialis, de quô in actis conſtare debet, *d* och hwad requiſita ther hoos achtas böre / ſkriſwer bem.te Carpzovius. *e* Vthaff thetta alt / är lätt til at ſluta / när then Stämde är förfallin in pœnam contumaciæ, nembl. ther alle theſſe berörde Requiſita Citationis bliſwa obſerverade / och han tå icke kommer til ſwars / anten ſielff / hans wiſſe ombud / eller endſkyllan innehaſwande hans laga förfall *f* 2. Om han kommer och icke wil ſwara. 3. Går från Tinget eller Rätten vthan Dom och Domarens minne / tå är han 4. 5.

a Mynſing. obſ. cent. 6. obſ. 6. n. 1. & ſeqq. l. 47. ff de re Iud. l. 39 ff. de adopt. l. 1 & 2. Cod. de conſort. ejuſd. lit. leg. 3. ff. Famil. Erciſc.

b cap. 21: Erffo. B. L. L. och l. 5 cod. de Hæred. action,

c Cap. 28. Ting. B.

d Carpzov. Iurisp. For. p. 1. Conſt. 2. def. 25. n. 8. Guid. Pap. deciſ. 488 num. 3.

e Reſp. Iur. l. 3. tit. 2. reſp. 22. n. 19. & ſeqq.

f Cap. 14. Ting. B.

Con-

Contumax, och förthenskull blifwer saker til böter/ sampt sielfwa Hufwudsaken affhielpes til sitt rättmätige vthslagh. *g*

6. Men om något aff berörde Requisitis försummades/ tå är sielfwe Stämbningen och Domen med hele Processen, som anseer Contumaciam, olaglig. *h*

CAP. III.

g Rätt-process. art. 22. c. 12. §. 1. Ting: B. c. 7, §. 1. Rådst. B.
h Gail. *lib.* 1. *obs.* 54. *n.* 7

OBSERVATIO V.

Then som vthi en wiß saak är stämbder / och kommer tilstädes / är förthenskull icke skyldig vthi en annan saak at swara/ then han intet är stämder vthi/ fast han är widh Rätten närwarande.

SUMMARIA.

1. Stämbningz högste wärckan Wederpartens närwarelse.
2. Swar til objectionen:
3. Kåranden skal så wäl effterkomma thet Lagen honom föreskrifwer / som Swaranden.
4. Bewijs aff Sweriges Lagh.

1. Thi förste anseendet tyckes fuller wara skiäligit / at när man är wedh Rätten närwarande / tå swarar til Kårandens tilmålan / ehuruwäl man icke wore stämbder / emädan högste stämbningz wärckan är thenne/at man kommer tilstädes för Rätten; *a* Effter thet nu är / hwad behöfwes tå särdeles Stämbning? *b* Ty then som är tilstädes kan jw blifwa om saken informerad, och hafwa medel sigh in för Domaren at förfächta / mera synes Lagen icke fordra. *c* 2. Men thetta oachtat/seer man vthaff thet som tilförende är omrördt/at therföre bör saken / för hwilken man fordras / vthi all stämbning blifwa förmält / på thet man först icke må draga twifwelsmål hwad saak thet är / och sedan hoos sigh öfwerläggia / om man wil eller förmenar sigh hafwa rätt nogh/ then til at förswara/ eller ey.

a leg. Salica *tit.* 1. *cap.* 1.
b Gail. *lib.* 1. *obs.* 51. *n.* 7. 8.
c *Cap.* 15. Jord. B. L. L.

Nu kan man ther til icke hafwa tijd och tilfälle/ ther man står in för Rätten / therföre man icke heller är skyldigh ther

CAP. III.

ostämbd at swara: Vthan såsom Reus är skyldigh på föregången Stämbning at komma tilstädes och swara wed Böter och förlust aff saken/ *d* så är ock icke mindre Actor plichtig at efterkomma alle the laglige moment, som honom äre föreskreffne/ ther han wil hafwa loff til at agera. 3.

Thetta är klart aff berörde rum/ Vtan Jordägande wari laglika stämbder *e* Nu wil man til annan kära/ thå skal then för Rättenom sitter/ stempna honom/ och åkärandin sighi saak the han honom stempnir fore. *f* 4.

Thetta är ock lijkmätigt then vthtydning som Rijkzens Råd giordt hafwa öfwer thet 6 Cap Ting.B. orden lyda så: Vthan the seen wider Nampn til Tings stämbde/ sakum eller kärum at swara. *g*

d c. 11. §. 1. Ting B. c. 7. §. 2. Räst. B. Rättg. *process art.* 22.

e c. 15. §. 1. Jord. B. k.k.

f c. 12. Tin. B. c. 11 28. *eod. tit.* Carpz. *Resp. jur. lib.* 3 *tit.* 2 *Resp. n.* 12. & *seqq.* Mynsing. *sing obs. cent.* 6. *obs* 6. *num.* 9.

g *Dat.* Tällie 1380 10 *Jan.* med Bo Jonsons R. drotzens Signäte förseglat.

OBSERVATIO VI.

Then som blifwer stämbd vthi en saak/ som honom förmedelst någon Contract aff en annan tilkommen är/ måste sin fångeman ther om tilsäya/ så frampt han wil hafwa til honom någon regress.

SUMMARIA.

1. Säliarens plicht emot Kiöparen.
2. Hwad Nampn thet hafwer vthi Romerske Lagen.
3. Thetta går ock vthom köp til alle Contracter, genom hwilke wij oß något affhände.
4. Vnder hwad wilkor fångeman til thetta förbindes.
5. Ther han i tijd intet fordras/ befries han ifrån sin skyldigheet.
6. Thetta bewises aff then Romerske/ så wäl som Sweriges Lagh/ num. 7.
8. Skäl til Lagens befallning.
9. Fångemannens Wettskap om klandret/ indrager ingen endskyllan för Kiöparen/ *num.* 11.
10. Hwarföre thet skeer.
12. Fordran är lijkwäl vthi wisse fall icke aff nöden/ num. 13.

Wär:

1. Wår Lagh hafwer på åtskillige ställen wäl föresedt Köparen vthi fall aff klander / at han icke allena Säliaren må til hemåls binda / *a* och hafwa honom fram saken at hielpa förswara / *b* vthan til öfwerflödh / ther saken går Köparen vnder ögonen / så hafwer han sin regress til fångeman / ther at anamma sitt vthlagda wärde. *c* Quia vacuam bonorum possessionem tradere & indemnem servare emptorem debet venditor, thet år: Säliaren bör öfwergifwa Kiöparen Godzet fritt och ledigt / och hålla honom i

2. alla måtto skadelös. *d* Thetta år thet som vthi then Romerske Lagen kallas Actio de evictione. Och churuwäl thet vthi

3. kiöpande och sälliande förnemligast och vthtryckeligen tillåtes / så år theß bruk lijkwäl sedan til allehanda andre Contracter skäligen dragit / emedan thet ordet köpa och sällia begriper hoos Jctos alle the Contracter, medh hwilke något ting alieneras. *e*

4. Och år til achta / thetta beneficium kiöparen tilkomma / vnder wilkor aff litis denunciatione, thet år / at honom bör fordra sin fångeman för Rätten / saken at förswara / ther han wil hafwa til honom någon regress. *f* Förty thenne år then förnemste wärckan aff litis denunciatione, Ut emptoribus detur regressus de evictione contra venditores. *g* Thet år / at Kiöparen må kunna Sälliaren til hemåhls binda.

5. Skeer thet icke / vtan kiöparen låter sin hemåhlsman blifwa oåthwarnat / och tager äfwentyret på sigh sielff / så går thet

6. effter som står i Romerske Lagen / Emptor fundi nisi auctori, aut hæredi ejus denunciaverit evicto prædio, neq; ex stipulatu, neq; ex dupla neq; ex empto, actionem contra venditorem vel fidejussorem ejus habet. *h* Thet år med ett Ord sagdt: Om kiöparen icke fordrar sin hemåhlsman / när klander åkommer / så må han intet sökia sin skada hoos honom igen / när Jorden eller hwad annat wara kan / gås kiöparen vndan. Och thetta år efter Sweriges Lagz

7. mening / *i* ther står / Nu griper annan til fångemans / etc. Här hafwer thet ordet griper / samma betydelse och effect, som

CAP. III

a c. 13. Jor. B. L. L.
b Cap. 12. eiusd. tit. cap. 15. §. 3. Jord. B. Vpl. L.
c cap. 14. & 30. J. B. L. L.
d Wesemb. in parat. ff. de evict. n. 2.
e Carpz. resp. Iur. l. 3. tit. 2. resp. 18. num. 4. 10. & seqq.
f Wesemb. d. l. n. 5. c. 10. §. 1 Eqn Sal. Öst. G. Lag.
g Carpzov. d. l. resp. 15. n. 3.
h l. 8. eod. de Evictiou.
i Cap 30. Jord. B. L. L.

CAP. III. hoos Romanos Litis denunciatio. Här til förmäles thetta skiäl / *k* Si cum possit emptor auctori denunciare, non denunciasset idemq; victus fuisset; quoniam parum instructus esset, hoc ipso videtur dolo fecisse, & ex stipulatu agere non potest : Thet är / hwar kiöparen icke gifwer sin hemåhlsman i tijd tilkånna / när klander åkommer / och han sedan tappar saken / så synes han hafwa enkom tegat / och förthen skull hemåhlsmannen blifwer af sin plicht ledig. 8.

k l.53.§.1. ff. de Evict.

Här med samtycker ock Vesembecius. *l* Och thenne denunciationen måste icke vnderlåtas / fast om fångemannen hafwer wettskap theßförvthan om klandret; Förty denunciatio skeer icke allena ad finem notitiæ, sed incitationem continet ad aliquid faciendum, nembl. at Säliaren skal komma tilstädes och förswara Kiöparen. *m* Och altså wärckar icke bara wettskapen aff klandret någon præstationem Evictionis eller hemmåhlande / så frampt litis denunciatio blifwer tilbaka. *n* Doch är denunciatio litis vthi thesse fall icke nödigh / när såsom thet är allom vppenbart / at käranden eller Evincens hafwer fogh och rätt på thet samma ting. *o* Förty tå blefwe denunciationen fåfäng och förgäfwes. *p* Och effter orsaken til Denunciationen är thenne / at man icke må säya köparen therföre hafwa förlorat / at han icke hafwer wist aff the bäste skiäl sigh at förswara / så är hon här onödig / emädan emot vppenbar rättwijsa / kunna icke wara någre rättwijse och gode skiäl. 2. Om hemåhlsmannen motu proprio eller af egen willia kommer tilstädes / och ingifwer kiöparen skiäl och argument sigh at förswara. Förty thet är jw icke nödigt honom at kalla / som allaredo vthi saken sigh sielff hafwer inwecklat / och til öfwerflödigt omak binder oß ingen Lagh. *q* 9. 10. 11. 12. 13.

l in parat. ff. de evict. n. 5.

m Schneid. *ad §.28. Rubr. de action. exempl. n. 48. inst. de action.* Carpzov. *resp. Iur. lib. 3. tit. 2. resp. 16. n. 2. 3.*

n Carpz. *d. l. num.* 10.

o Carpz. *d. l. resp. 15. n. 11.*

p Wesemb. *in parat ff. de evict. n. 5.*

q Carpz. *d. l. resp. 16. n. 5.*

OBSERVATIO VII.

Thet äre ock fall / ther fångeman icke kan til hemåhls bindas / fast denunciatio än skedde.

Sum-

SUMMARIA. CAP. III.

1. Otijdig fordran haswer fångeman aff sin plicht.
2. Item Köparens egit wållande.
3. Kiöparens godwilligheet sin rätt at effiergifwa.
4. Vthi the ting man förlijkningz-wijs haswer låmbnat vti annars händer / thet är / låtit blifwa o-vthtagit.
5. Ther man / wetande wara annars/sigh tilhandlat.
6. Ther man vthan laga Process mister och medh wåld enom affhändes.
7. Ther til räknas och Factum Principis.
8. Thet man aff Domarens orättrådigheet eller oförstånd går ifrån.
9. Fångemans dödh affskiär hemålande eller actionem de evictione.

HÄr til hafwer man talat / huru nödwändigt thet är / at man griper til fångeman / när thet ting klandras / som oß genom någon Contract är tilkommit, hafwer och wijst the fall vthi hwilke denunciationen icke är nödwändigh: Nu föllia the Casus som fångeman befrija ifrån all action, om han 1. än blifwer fordrad. Såsom 1. om Denunciationen icke skeer vthi rättan tijdh / medan saken är ännu integra, och förr än man sigh vthi actionen hafwer fördiupat / eller domen är 2. fäldt. a 2 Om kiöparen eller denuncians genom egit wållande såsom försummelse eller oförstånd något widrigit vthi saken 3. hafwer förorsakat. b 3. Om denuncians förmedelst Transaction eller Compromissum, saken förlorat / förty kiöparen bör ther til aldrigh samtyckia / vthan vnderkasta saken Laga doom / så frampt han wil hafwa sin regress til fångeman. c Si compromisero & contra me data fuerit sententia, nulla mihi actio de evictione danda est adversus venditorem, nulla enim necessitate cogente id feci. d Thet är: Om iag ingår förlijkning eller vnderkastar mig någon privat dom / och saken går migh vnder ögonen / så hafwer iagh ingen tilgång til min hemåhlsman / ty iag hafwer giordt 4. thet otwungen 4. När man medh förlijkning / någon sin wederpart efterlåtit / thet han tilförende i händer hafft / och thet samma går honom ifrån / hafwer han til migh såsom sin fångeman ingen regress. Thetta talas i Romerske Lagen medh

a c.30.q.3. Iord. B. L. L.

b Wesemb. parat ff. de evict. n. 10.

c Schneid. ad q. 28. rubr. de action. ex empt. nu. 56. inst. de action.

d leg. 56. ff. q. 1. de evict.

 sådane ord: Si tamen res ipsas apud te constitutas, ob quarum quæstionem litis intercessit decisio, Fiscus vel alius a te vindicavit, nihil petere potes, *e* Skiäl här til gifwer Carpzovius, förty säger han / här är nomine transactionis intet gifwet/ vtan man hafwer allenast wijkit ifrån träton / sembnande thet twistige hoos honom som thet i handom hade. Therföre måste göras åthskildnad Inter casum quo transactionis nomine aliquid datum, & quo aliquid dimissum est, thet är / emellan thet fall / vthi hwilket man förlijkningzwijs något gifwet / och ther man låtit blifwa okraffd eller otagit. Vthi then förre gäller actio de evictione, vthi then senare intet. *f*

5\. Om kiöparen wettande Jorden eller tinget en annan tilhöra/ lijkwål thet köper. *g*

6\. Om kiöparen mister thet ting genom wåldzwärckan eller tiuffnad / eller annan otänckt eller oförmodelig händelse: Förty Fångemannen är icke plichtig at achta Köparen för wåld och andre oförmodelige händelser. Für gewalt ist man zu gewehren nicht schüldig/ *h* vthan allenast thetta är hans plicht : wedh Rätta hielpa förswara saken / anten sielff eller genom sin fullmächtig / och stå omkostnaden. *i*

7\. Ibland oförmodelige händelser räknas factum principis eller när Öfwerheten gör til intet thet som hemåhlsman hafwer tilsagdt. Här om är til at läsa Carpzovius *k*

8\. Icke heller obligeras fångemannen när res blifwer evicta förmedelst Domarens oförstånd eller orätträdigheet. Skiäl här til gifwes här / Si per imprudentiam Judicis aut errorem emptor rei victus est, negamus auctoris damnum esse debere ; aut quid refert sordibus Judicis, an stultitia, res perierit ? injuria enim, quæ fit emptori auctorem non debet contingere. *l* Thet är medh ett Ord sagdt: Orätt som köparen händer / bör icke hemåhlsmannen swara til. Och i så mätte brukas och vthi kiöpe- och bytesbreff then formulen, ther N. N ginge honom med någon Rätt ifrån / etc.

Icke heller är Denunciatio nödig/ när fångemannen död är: Ty bårt i ängin fåst a fötår dödum och a ängin ganga til höghs at hemuld lete/ ty hemule hwar sialwer sik *m*

e l. 33. *Cod. de transact.*

f Carpzov. *resp. Iur. l.* 3. *tit.* 2, *resp.* 18. *n.* 18. *& seqq.*

g Schneid. *d. l. n.* 61. Wesemb. *d. l.*

h Schneid. *d. l. num.* 62. Carpzov. *resp. Iur. l.* 5. *tit.* 6. *resp.* 15. *num.* 8. *& seqq.*

i Schneid. *d. l. num.* 64. *& seqq.*

k *Resp. Iur. lib.* 5. *tit.* 6. *resp.* 46.

l *lib.* 51. *ff. de evict.*

m *c.* 10. Egn. Sal. Öst. g. L. *in princ.*

Caput IV.

Om Inlagor.

Observatio I.

Man må vthi wårt Riike skriffteligen agera sin saak widh Rätta.

Summaria.

1. Tilförende haswer man muntl. agerat,
2. Theras Skiäl som skriffteligh action ogilla.
3. Hwarföre skrifftelig action här i Riiket tillåten är.
4. Swar på theras inwändning / som skriffteligh action ogilla.

1. Vthi the gamble tijder haswer thet icke synnerligen warit i bruk at agera skriffteligen / vthan parterne haswa hwar annan mundteligen tiltalt och swarat / som man kan thet aff wår Swänska Lagh afftaga. *a* Men nu sedan är thet förmedelst Rättegångz processt tillåtit at framställa theras 2. klagan så wål skriffteligen som muudteligen. *b* Och ehuruwål thet i förstonne kan synas wara ett tilfälle / til at prolongera saken / när man hemma kan få vptänckia allehanda subtilitates juris, them vthi pennan fatta / och sålunda en ond saak med så gode färgor beskönia / at thet sedan en Domare bliswer swårare then at vthreda / ther man lijkwål mundteligen thet icke så kunde göra / vthan nödgas bliswa wedh eenfaldigheten. Såsom thetta alt aff Carpzovio *c* och Schneidevino *d* widlyffteligare beskriswes / hwilke ock mundtl. action för all annan gilla.

a cap. 15. & 23. Ting. B. c. 11. Råd. B:

b Råt-processt art. 24.

c Jurisp. For part. 1. const. 2. def. 1. n. 3. def. 2. num. 7.

d ad q. 1. inst. de action. num. 99.

3. Så är lijkwål hoos oß skrifftelige Inlagor icke vthan gode skiäl tillåtne ; både therföre at många then gåswan til at vthtala sin meniug icke är så giswen / ey heller thet minnet / at han ett och annat / som til saken hörer / ex tempore kan sig ihog komma / mången ock så klenmodig och blygsam / at han aff Rättens anseende eller sin wederpartz dierffheet och wåltalig-

CAP. IV. heet skulle blifwa confunderadt; kunde förthenskull aff thetta naturlige feel/ Domaren icke tilfylleſt vnderrätta/ och sålunda en godh saak offta förlora. Therföre thet andra medlet icke är otienligit/ effter som man plågar i Scholan tala/ Epistola non erubescit, *e* Thet är: **Skrifften blyges intet.** Och hafwa skrifftelige Inlagor icke then fahra med sig/ at the Processen skole prolongera när ther vthi achtas thet som bör/och vthi Processen föreskrifwes. *f* Ther til med hafwer man vthi wår Lagh icke så månge vndanflychter och subtiliteter som i then Romerske/ så at thetta icke är til at befahra. Och förthenskull altijd en kort och wäl sammansatt skrifft tiänligare til ett rättwijst vthslagh/ än ett ogrundat och enfaldigt tahl.

e Cicero Epist. fam. V, 12

4.

f art. 24. 25

OBSERVATIO II.

Män må ock vthur främmande Lagh/ loflige bruk och sedwaner sin saak bewijsa och vthföra.

SUMMARIA.

1. Mißbruk aff Allegationer vthi andre Land.
2. Huru widt the hos oß äre tillåtna.
3. Rätte Allegations wärckan.

SÅsom vthi andre Land Advocaters dristigheet ther til år kommen/ at the medh oändelige Allegationer sine skriffter vthsmyckia/ Processen förlänga/och förorsaka sielfwe Domaren/som acterne skal igenomläsa/ stort förtret och ledsamheet; Så hafwer man och ther vthi hoos oß rammat medelwägen/ och wijdlyfftig allegation förbudet/ och ther emot tillåtet ett nödtorfftigt bewijs/ vthur GUdz- och Swerigges Lagh/ Rijksens Recesser, Affhandlingar och Besluth/ loflige bruk och sedwaner / *a* och thet ſtiäligen. Förty såsom thet förre wiset icke annat är/ än at föreskrifwa Domaren huru han skal döma och påläggia honom necessitet, at föllia främmande Lagh / och wår egen förkasta / lijka som en patient wille föreskrifwa en Medico, hwad han skulle bruka: Altså är thet/ som otilbörligit/ och åthlöye wärdt/ förbudit. Men thetta sena-

1.

2.

a Rätteg. process. art. 25

3.

senare wijset som tienar til informationem Judicis sampt sakens styrckio / förkoffring och berömlige vthförning / tillåtit. *b* Thetta jämlijkt hafwa the gamble Göther / som vthan landz regerat / stadgat. *c* Alienæ gentis legibus ad exercitium utilitatis imbui, & permittimus, & optamus: ad negotiorum verò discussionem & resultamus & prohibemus.

CAP. II.

b dict. art.

c Leg. Visigoth. lib. II. tit. I. cap. 9.

Observatio III.

Huru Inlagan bör wara stält.

Summaria.

1. Hwad delar Inlagan bör innehålla.
2. Begäran måste grunda sigh på berättelsen.
3. Domen måste wara lijkmätigh partens fordran.
4. Huru thet är tilförståendes.

1. SÅsom vthi Scholan ett Argument måste bestå aff majore och minore propositione,. och sedan ther aff flyta beslutet eller conclusionen; Altså bör ock en Inlaga trenne delar innehålla / såsom först tilfället til åhrendet. 2. Sielfwa ärendet eller narrationen med theß omständigheter. För thet tredie och til besluth / bönen och begäran / hwilken sigh på sielfwe narrationen grunda måste / och icke gå ther vthom. Restringit enim conclusio narrata ad ea, quæ conclusivè petuntur. Thet är / Beslutet aff Inlagan drager berättelsen aff saken til thet som beslutzwijs begäres. *a* Hwar hon sålunda icke blifwer stält / blifwer hon icke vptagen / såsom then ther icke är laglig / vthan emot then form och beskriffning som 2. förmäles vthi Råttegångz Processen; *b* förty hwad wore orimmeligare än om begäran innehölle annat / än thet vthaff præmissis skäligen borde flyta. Elliest wore och Actori præjudicerligit / at han icke skulle weta sin begäran rätt at formera, vthelätande något som han skäligen kunde fordra / och sålunda sielff blifwa wållande / at hans action vthi någon sin clausel affginge vthan effect, emedan Domaren icke bör extendera sin dom vthöfwer kärandens begäran. Vthan altijd låta 3.

a Carpzov. Iur. For. part. I. const. 2. def. 11. num. 3.

b art. 21.

CAP. IV. then wara conform med Inlagan/ Quia poteſtas Judicis non extenditur ultra libellum, & fatuus dicitur Judex qui aliter condemnat, quam fuerit petitum. *c* Thet är / Domarens macht ſträcker ſig icke widare än til thet ſom klagas / och thet wore en dårachtig Domare ſom mera dömde/ än ſom blifwer begärt. Med mindre juris ratio thet ſynnerligen medgåfwe/ ty är loſligit at döma öfwer thet ſom är begärt/när thet är aff ſamma natur ſom thet begärta / och aff ſamma vrſprung. *d* Medan ſententia debet eſſe conformis libello, ſaltem quoad cauſam ipſam & res in libello petitas, non quoad concluſionem. *e* Thet är / domen bör wara Inlagan lijkformig allenaſt til ſielfwa ſaken / och thet vthi Inlagan ſaken lijkmåtig begäres/doch icke til theß beſluth : Vthförligare om Inlagors egenſkaper är til at läſa Andreas Perneder *f* ſampt Carpzovius. *g*

4.

c Carpzov. *reſp. Iur. l.3. tit.5. reſp.53. num.31.*

d *d.l.3. tit. 10. Reſp 17. n. 22.*

e *d. l. n.23.*

f *in tractatis de proceſſu jur. part 2. de Libellor. conception. & formis.*

g *Reſp. Iur. l.2. tit.4. reſp. 53.*

CAPUT V.

Om Bewijs.

MEMBRUM I.

De Probationibus per Inſtrumenta eller ſkrifftelige bewijs.

Observatio I.

Alla ſkrifftelige Documenter måſte aff hans Delobroder ſom them framteer / wederkännas eller edeligen förnekas/ förr än the kunne anten bewiſa/ eller förſkiutas.

Summaria.

1. Heela grunden aff en Saak beſtår i theß bewijs.
2. Trenne ſätt aff wår Lagh at bewiſa.

CAP. V.

1. SÅsom thet förnämste och bästa aff all action är thetta/ at hon sigh på gode skiäl och bewijs grundar/ Quia tota vis causæ consistit in probationibus, *a* Ty hela 2. grunden aff en saak består på theß bewijs; Altså finner man förnembligast i wår Lagh treme medel ther til/ nembl. genom skrifftelige Documenter, *b* sedan med Witnen/ *c* thet 3. tredie är Eedgång. *d* Med skriffter och skrifftelige Documenter finnes fast månge Skalckstycken wara bedriffne/ offta ens nampn aff andra efftermålat/ *e* offta öfwer nampnet som man med egen hand något långt vnder Breff skrifwit/ thet som oß är præjudicerligit/ falskeligen tilsatt / och med wåre Signeten (som oß kunna hemligen wara ifrånstulne) bekräfftadt.

4. Förthenskull Bartolus *f* til sådannes trowerdigheet/ wittnen fordrar/ som betyga sig hafwa sedt then skrifften skrifwas och vnderskrifwas/ och thet skiäligen/ ty ther alle skriffter vthan åthskildnad skulle hafwa vim probandi, skulle ther aff myckin orätt och bedragande föllia.

5. Förthenskul är thet icke allena skäligt/ vtan och fast nödwändigt at the skriffter som wid Rätterne emot enom framtees/ aff wederparten wederkännas/ förr än ther effter blifwer dömt/ och när thet skedt är / tå kan thet lagligen bewijsa/ medan partens wederkännande/ som thet angår/ hafwer sådant anseende/ som bekände han sigh ther med skyldig/ och från egen bekännelse må-6. ste man intet gå. *g* Och ther wederparten icke wederkännes Skrifften / är thet icke nogh at han nekar til henne / förty hwar thet giorde tilfyllest / skulle fuller mången thet lätteligen göra / til

a Carpzov. *resp. Iur. lib.* 3. *tit.* 9. *resp.* 87. *num.* 9.
b c.33. Kon. B. L. L. *cap.* 11. St. L.
c *cap.* 20. 24 Ting. B. *cap.* 24. 20. R. B
d *dict. loco.*
e Bartol. *in Auth. si contract. Cod. de fid. inst. n.* 6.
f *In leg. scriptur. c.* 11. *eod. qui part. in pign, num.* 3.
g *Leg.* 25. ¶ *ult. ff. de prob.* Carpz. *Iurisp For. part.* 1. *Const.* 17. *def.* 12. *n.* 7. 8. Bartol. *d. loco n.* 5.

til at affbööya then förplichtelse ther aff skulle flyta: Vtan han 7. måste henne neka med Eedz afläggiande/ *b* hwilken altijd hafwer större betänckiande och trowärdigheet än ett löst ord. Doch 8. exciperas här thenne casus, när producens håller sin wederpart mißtänckt/ at han skal swärja falsk Eed/ tå tillåtes honom sitt Document med wittnen at bewisa. *i* En sådan recognition 9. eller wederkänzel/är icke allena nödig vthi the skriffter man hafwer skrifwit med egen hand/ vthan them man genom en annan skrifwit hafwer/ allenast han kan tyckias hafwa hafft ther om wettskap *k* Item, thet en annan vthi hans nampn eller ställe 10 vnderskrifwit/ *l* förty thet är icke åfwen en nödwändig egen- 11 skap/ at man sielff alt skal vnderskrifwa/ helst then som intet kan skrifwa/ effter såsom qui per alium facit, per seipsum facere videtur, **man tyckes sielff hafwa giordt thet man gör igenom en annan.** *m* Item, ther ens Signete är vnder- 12 tryckt/fast thet ey är vnderskrifwit/ty för Signetz widhängiande vnder Nampnet/hafwer samma krafft/ som Nampnet vthan Signete/ helst när man kan förmärckia at thet med hans wettskap är skedt som thet angår. *n* Medan then wettande låter sättia sitt Signete vnder en ting/ tyckes ther til samtyckia/ och vthaff samtyckiande flyter skyldigheten/ och hwad en gång är samtyckt/ bör sedan skäligen hållas. *o* Vthi ett sådant fall 13 ther wederkännande icke hafwer rum/är thetta medel/ nembligen Skriffternes jembnförande; såsom ther then som Skrifften vthgaff/wore dödh/ eller wijda frånwarande/ och then som hon producerades emot/ icke kände then dödas Hand och skrifften/ey heller med witnen wore bekräfftad/ tå kunde henne icke gifwas något witzord vppå producentis blåtta ord/ icke heller aldeles ogillas/honom til ett stort præjudicium. Förthen skul- 14 borde i thetta fall andre aff then döda eller frånwarande giorde Skriffter aff wittnen vndertecknade/ eller vthi någon loco publico fundne/ in summa the ther vthan all twifwelsmåhl wore/ *p* med thenne jemnföras/och ther the vthi Styl och Signete funnes lijke/ tå för ett lagligit bewiß vptagas/ såsom i then Romerske Lagen/ om Deposito talas. *q*

h Carpzov. *resp.jur.lib.3. tit.8.resp.79. n.4.* L. Wisigoth.*lib.2.tit.5. cap.17.*

i Carpz.*jurisp.For.part.1.const.17.def.14.num.2.*

k Idem n 5. 6. d. Resp.

l Ibid.n.8. d.Resp.

m ibid. n. 9. d. Resp.

n Bartol.*in leg. qua dotis ff. solut. matrim. n. 27.*

o leg.1.ff. de pact.

p Carpz. *Resp Iur.lib.3. tit 8.resp.84. num.12. 13.*

q Novel.73. c.1.6.7. Leg. Visigoth.*l.2. tit.5. c.15.17.*

Observatio II.

En Skrifft som beropar sigh på ett annat Document, gifz intet witzord/med mindre thet som hon sig vppå beropar/framtees.

Summaria.

1. En blott Copia jembnföres med en sådan Skrifft.
2. En Clausel kan offta Saken förandra.
3. Medh hwad wilkor lijkwål en Skrifft som sig på en annor beropar/kan gifwas witzord.

1. Här til gifwes hoos the Lårde fast månge orsaker och skål/ ibland annat thetta: lijka som man icke tror en Copia med mindre sielfwe Originaler ock kommer tilstådes/ effter hwilket sedan dömes; åfwen så hafwer thet sigh ock här med/ at en Skrifftz berättelse/som talar om en annan/ icke heller kan gifwas witzord/ medh mindre then andre ock blifwer framteddet. 2. *a* Förty thet andra Document som allenast namnpngifwes/kan offta begripa ett ord eller Clausel vthi sigh/ som producentis intention wore til större hinder än befåstelse. 3. Eller ock ther hon intet kunde framwijsas/ måste then producerade Skrifften förmåla en fullkommen berättelse/ aff innehållet på then Nampngiffne/ så frampt hon skal widh rätta/ för ett ståligt bewijs kunna vptagas. *b*

a Carpzov. Resp. Iur. lib. 3 tit. 8. resp. 83. n. 3. arg. leg. 7 cod. de edendo
b Idem Jurisp For. part. 1. Const. 17. def. 4. n. 8.

Observatio III.

Swaranden är icke plichtigh at öfwergifwa Kåranden någre Documenter, vtan i särdeles fall och håndelser/men Kåranden år altijd skyldig at göra thet Swaranden.

Summaria.

1. Swarandens wilkor äro favorablare än Kårandens.
2. Förthenskul Kåranden onus probationis år pålagdt.

3. Syn-

CAP. V.

3. Synnerligen in Criminalibus.
4. Thet går ock för sigh i Civil actioner.
5. Besynnerligen i fall aff Documenters framteende.
6. Skiål ther til num. 7. 8.
9 Kunne finnas orsaker/ ther Swaranden hålles til at framtee skålen.
10. Doch måste the orsaker aff Actore bewisas,
11. Förmåles orsakerne til Editionen tweggiehanda.
12. Sampt andra tilfällen aff Arff/ Kiöp/ etc.
13. Och Causis favorabilibus.
14. Actor måste altijdh thee Swaranden sine Skål.
15. Orsaken ther til.

Uthi alle Råtter och Actioner år thetta skåligit och otwifwelachtigt/ at Swarandens wilkor måste wara favorablare ån Kårandens. *a* Therföre år ock Kåranden pålagt onus probationis, beswår til at bewijsa/ så at actore non probante, reus etsi nihil probaverit vel præstiterit, sit absolvendus, *b* thet år: Hwar åklagaren ey fulltygar sitt Kåremåhl/ skal Swaranden/ ehuruwål han hwarken hafwer bewijst eller gifwit i liuset sin oskyldigheet/ befrijas. Hwilket går för sig/ så wål vthi Criminal som Civil actioner. Förthenskul år vthi Romerske Lagen förordnat/ at ingen vti Criminal saker må fållas/ med mindre ther åre the klaraste och wissaste skiål til/ vthan heller slåppas och befrias. *c* [1.–3.]

Sålunda ock i Civil actioner, ibland annat år Swaranden intet obligeradt/ at öfwerlefwerera Kåranden någre skål och Documenter, som til stadfåstelse aff hans action kunde lånda. *d* Skiål hår til åre thesse/ at thet wore alt för hårdt handlat/ ther bewijs och skål skulle håmptas aff Swaranden/ Kåranden til godo. *e* Nimis enim grave esset destitutam actoris probationem in reum derivare velle. *f* [4.–6.]

Sielfwa Råttwijsan och orsaken/ hwarföre Documenterne skola framtees/ kommer hår ock intet til paß/ förty ther actor intet hafwer bewist/ år på hans sijdo ingen rått/ och förthenskull editionen icke nödig/ hwilken bör skee ad lites minuendas vel recte constituendas, *g* thet år: tråtor at förminska/ eller rått at begynna. Men ther Reus skulle lefwerera Actori sine Documenter, wore thet mehra til at vpwåckia Sinnen til Tråtor och bitterheet/ sampt klander och Råttegånger at föröka/ ån förminska. *h* [7.]

a Vesemb. parat. ff. de testibus, num. 3. & num. 6. de probat.
b leg. 4. cod. de edend. & Bronchor. ad Reg. Iur. l. 125.
c leg. fin. cod. de probat.
d leg. 4. cod. de edendo.
e Carpzov. resp. Iur. lib. 3 tit. 8. resp. 78. num. 5.
f Vesemb. parat. ff. de testibus n. 3. p. 759 tit. A.
g Idem parat. ff. 2. tit. 13 num. 12.
h idem dict. loco

gån-

8. Til öfwerflödhafwer Actor tilfälle at begynna Actionen, om och när han wil/och icke twungen/obetänckt och oberedd thet at göra/och förthenskull skäligt/at han sigh sielff ther til medh gode bewijs föreseer/hwilke ther the honom fehla/må han skylla sigh sielff/ och icke någon grund eller skäl aff Swaranden til sin Action begära. *i*

CAP. V.

9. Hwarvtaff skiäligen slutes/Swaranden icke wara förplichtad til Editionen aff några Documenter Käranden til bästa: Vthan i the fall/som en skiälig orsak ther til finnes på Kärandens sijda/hwilken han ock måste bewijsa/såsom Bartolus talar. *k* At så offta Lagen säger något skola skee för orsaker skul/så måste the orsaker warda bewijste / och then som någon exception allegerar, han bör then bewijsa. *l*

10.

11. The orsaker äre åthskillige/ och aff Matthia Berlichio *m* til en god deel vpräcknade. Men Carpzovius *n* delar them förnämbligast vthi twenne.

1. Om the Documenter som Actor begärer/ icke så stort tiäna til fundament aff hans action, som til widare illustration eller lius til henne/som han allaredo tilförende med godh skiäl hafwer bewiist.

2. Om the Documenter som Actor begärer/äre honom myckit angelägne och skada Reo litet eller intet; Tå må Käranden them aff Swaranden vthfordra/ elliest ther som actor och reus vthi några Documenter äre lijka deelachtige/som the 12 them bägge pärffde/ skiänckte eller tilköpte äre/ eller ther the elliest äre lijka interesserade vti/såsom vti Instrumentis emptionis, locationis &c. tå kan them Reus intet förhålla/ *o* Item vthi causis favorabilibus eller the ther i sigh sielff angeneme äre/ 13 och altijd heller fordras än hindras/såsom the ther angå fiscum, Morgongåfwor/Echtenskap/Testamenten, med flere theßlijke. *p* Skiäl ther til säger Bronckhorstius. *q* Ty säger han favor causæ prævalet favori rei: **Then benägenheet man bör hafwa för en sädan saak/bör här öfwerwäga thens aff Swaranden.** Här aff seer man Swaranden icke måga påläggias at thee sine Documenter Käranden/ vtan i thes-

i Carpz. *d. l.* Vesemb. *d. l.* Bronckhorst. *ad Reg. Iur. p.* 258 *in fin.* Gail *lib.* 1. *obs.* 106. *num.* 1. 10.

k *in leg. item si susp. ff. de procurat.*

l *leg.* 5. *ff. de probat.*

m *part.* 1. *Conclus.* 45. *num.* 28. *& seqq usq; ad num.* 71.

n *Resp. Iur. lib.* 3. *tit.* 8. *resp.* 78. *num.* 20. 22.

o Carpz. *d. l. num.* 11. 17. Gail. *l.* 1. *obs.* 106. *num.* 3.

p Vesemb. *parat. lib.* 2. *tit.* 13. *n.* 12.

q *ad Reg. jur. p.* 259.

CAP. V.

se nämbde serdeles fall och orsaker. Men Åklagaren är altijd förbunden at thee Reo them/ anten han them brukar eller ey/ Orsaken ther til förmåler Vesembecius, nembl. effter honom icke är witterligit/ eller han sigh någon wijdlyfftigheet förmodar/förr än hon aff actore honom påföres/ altförty bör honom hafwa actoris Documenter, at han må kunna hoos sig öfwerläggia/ om han vnderstår sigh at inträda vthi Process eller icke/och ther han sig ther til vnderstår/ må kunna göra sig beredd.

14 r Vesemb. d. l Bronckh. ad Reg. Iur. p. 258 Carpzov. Resp. Iur. d. l. & in Iurispr. For. part. 1. Const. 17. def. 26. n. 1. 2. 3.

15 f parat. ff. de edendo num. 12. p. 160. lit. e

OBSERVATIO IV.

Kiöpmans Räckningar såsom ett skriffteligit Document, kunna göra ett halfft bewijs / och thet vnder wisse wilkor.

SUMMARIA.

1. Ett privat Vpteckande må til then tredies förfång intet bewijsa. num. 2.
3. Med Kiöpmans Räckningar hafwer thet annat lagh/ty the kunna göra ett halfft bewijs.
4. Orsaken hwarföre thet skeer.
5. Twenne halfwe bewijs göra ett fult.
6. Juramentum suppletorium, och theß Egenskap.
7. Sex omständigheter äre nödhwändige/ innan Köpmans Räckning kan göra fyllest för ett halfft bewijs/ Kiöpmannen til båsta.
8. Emot honom bewijsar hon altijd otwifwelachtigt.

Thetta synes i förstonne myckit twifwelachtigt/emedan ingen privat Skrifft må honom til godo bewijsa / synnerligen ther thet rörer præjudicium tertii, a Såsom ock talas vthtryckeligen i thenne Materien i Romerske Lagen. b Exemplo perniciosum est, ut ei scripturæ credatur, qua unusquisque sibi adnotatione propriâ debitorem constituit. unde neque fiscum neque alium quemlibet ex suis subnotationibus debiti probationem præbere posse oportet. Thet är kortel. sagt: För ett skadeligit Exempel skul / må hwarcken Fiscus eller någon annan/med sitt vpteckande och til minnes skrifwande/förordna någon til Gäldenär eller någon Gäld bewijsa. Thet-

1\.

a Iason. leg. admonendi. ff de Iure jur. Schneid. inst. de liter. oblig. n. 14. Gail. l. 2 obs. 20. n. 1.

b leg. 7 eod. de probat.

CAP. V.

2. Thetta är ändå så myckit fahrligare hoos Kiöpmän / at the som i gemeen (en deel undantagande) til girigheet och winst myckit plåga wara begiffne/ här medh skulle få tilfälle / then så myckit frijare at öfwa.

3. Men huru här om är/ så äre lijkwäl Köpmäns Räkningar med en annan privat Skrifft icke aldeles at jemförå/ *c* vthan them kan skiäligen en halff probation til erkiännas/ vtaff följande skiäl.

4. Först/ emedan som thet altijd är/och hafwer warit ibland them en Sed / at the sina wahror förtro Köparen vthan obligation, och förthenskull icke oskäligt / at man theras Räkning så myckit mera betror. *d*

För thet andra må man icke vthi Kiöphandel så stort ansee Subtilitates Juris, som vprichtigheet och rättwijsa/ Quia in foro mercatorum judicatur ex æquo & bono, nec congruit de juris apicibus disputare, *e* thet är / medan vthi Kiöphandel dömes effter Vprichtigheet och bara Rättwijsan/ och icke anses någon subtilitet aff Lagen och Rättegånger.

5. Såsom nu förthenskull twenne halfwe Bewijs eller semiplenæ probationes, när the tilhopa fogas / göra ett helt : *f* Altså kan ock Köpmans Räkning ther hon med Eedh (som the Lärde kalla Juramentum suppletorium) blifwer bekräfftat/göra ett fult bewijß. *g* Ty ea est natura Juramenti suppletorii, ut semiplenas probationes corroboret & compleat, quo firma ac plena fides iis tribuatur. *h* Thet är Naturen aff Juramento suppletorio at thet halfwa Bewijs vpfyller och stadfäster /så at the fullkomligen kunne betros/serdeles

6. och ther hon med ett Wittne blifwer stadfästat. *i*

7. Doch förr än hon sielff för ett halfft bewijs kan vptagas / måste thet skee med sådane wilkor : 1. På Creditoris eller Kiöpmannens Sijdu/ skal thetta wara vppenbart och wist/at han aff allom är hållen för en trowärdig/richtigh och samwetzman / om hwilken mon aldrig annat spordt / än thet Sanningen hafwer warit lijkmätigt. *k*

c Bartol. *in leg. admon. ff. de Iure jur. n* 28.

d Carpz. *Iur For. part.* 1. *const.* 17. *def.* 35. *num.* 4.

e Gail. *lib* 2 *obs.* 20. *n.* 5.

f Carpzov. *dicto loco. def.* 36 *num.* 3.

g Bartol. *in leg. admon. ff. de jure jur n.* 48. Iason. *d. l. n.* 127. Gail. *l.* 2. *obs.* 20. *n* 2. Guid Pap. *decis.* 441. *atq; cum annotat.* Ranchini.

h Carpz. *resp. jur l.* 3. *tit.* 6. *resp.* 58. *n* 16. Jason. *ad leg. admon.* 31. *ff. de jure jur.* 441. *num.* 13.

i Carpz. *d. def. num.* 2. *k* Gail. *lib.* 2. *obs.* 20. *n.* 3. Guid. Papa *decis.*

CAP. V.

2. At Causa debiti eller Orsaken til Giälden är vthi Räkningen förmält/ *l* Quia sola scriptura non est modus constituendi obligationem, sed inducit saltem præsumptionem obligationis ex causa, quæ allegatur præcessisse. *m* Thet är/ bara Räkningen eller Skrifften kan icke påföra enom någon skuld/ vthan hon indrager allenast præsumption, eller en lijkheet ther til/ vthaff then orsak som förmäles wara föregången.

3. At Creditor skulden med egen hand infördt. *n* Doch kan stundom i theß ställe/ hans förtrodde Tienares hand göra tilfyllest. *o*

4. At och bemälte Räkning afförer Credit, med dagars/ tijders och rums omständigheter. *p* Ty om Räckningen inneholler vpbörd och vthgifft/ och Debitor känner thet godt som är honom med/ nembl. thet han införes hafwa betalt/ så måste han icke mindre känna thet godt/ som är honom emot och för obetalt antecknas. *q*

5. At Debet för sådane Wahror införes/ som bemälte Creditor plägar handla med. Creditur enim mercatoribus saltem in iis, quæ pertinent ad artis exercitium & non aliter, *r* thet är/ Köpmän betros allenast vthi the saker som höra til theras kiöpenskap och handel/ men icke elliest.

6. Skal ock i Giäldens myckenheet aff Domaren skärskodas/ at hon icke stiger förhögt/ ne sit vaga & indiscreta consvetudo, quæ cum injuria alterius falsitatis occasionem præberet *s* På thet här aff icke blifwer en oskälig wana/ som kunde gifwa tilfälle til falskheet.

8. Här aff seer man at Köpmans Räkning giffz vnder ofwanberörde wilkor witzord med honom: Men at hon bewijsar emot honom/ är platt ingen twifwel. *t*

l Gail. *d. l.* Guid. Pap. *d. l. num.* 4.
m Carpz. *d. l. def.* 35. *n.* 6.
n Gail. *d. l* Guid. Pap. *d. l. num.* 2.
o Carpzov. *resp. jur. lib.* 3. *tit.* 6. *Resp.* 58. *num.* 14.
p Idem *jurisp. For. d. l.* Guid. Pap. *d. l. num.* 4. 5. 6.
q Gail. *d. l.* Wesemb. *parat ff. de edēdo n.* 12. *in fin*
r Carpz. *d. l. def.* 37. *n.* 1. Jason *in leg. ageeum Gemi-niano cod. de transact. n.* 3. Gail. *d. l. n.* 89
s Gail. *d. l n.* 7. Barth. *leg. quadā q. num-mularios ff. de Edendo. n.* 2. Jason. *d. l. n.* 7
t Gail. *l.* 2. *obs.* 20. *n.* 10. Carpz. *Iurisp For. def.* 37. *num.* 4.

MEMBRUM II.

Om Wittnen.

OBSERVATIO V.

CAP. V.

Wittnen måge låta betala sigh theras omak och omkostnadt/ förvthan til at blifwa mißtänckte/ thet the hafwa låtit sigh muta.

SUMMARIA.

1. Wittnen göra och ett lagligit bewijs.
2. Så wål aff Gudz- som Werldzlig Lagh.
3. Och år ibland Folck otwifwelachtigt.
4. Therföre hår förmåles huru wijda man sitt wittne kan theß omak förskylla.
5. Hwad ånde orsaken aff wittnande skal wara.
6. Alt för stoor willigheet til wittna/ gör wittnen mißtänckte.
7. Ett wittne må aff sitt wittnesbörd ey lijda omkostnad och skada.
8. Och hwar aff then kommer.
9. Hwem samma Omkostnad bör fullgöra.
10. Och theß erläggiande må icke heta mutor.
11. Vthan aff wittnen medh gode skäål emottages.
12. Ty wittnesbördet är han skyldig göra förgäfwes.
13. Men omkostnad och försummelse icke vthan wedergällning.

1. THet tridie sättet/ något til at bewijsa/ skeer igenom Wittnen/och år icke mindre lagligit ån the andre twenne/ ty *in probatione faciendâ testibus æquè creditur,*
2. *atq; instrumentis,* a Thet år/ vti bewijsande gifwes wittnen åfwen så stoor witzord som skrifftelige Documenter. Och hörer tin Broder tigh intet/ så tagh ännu medh tigh en eller twå/på thet all saak skal bestå wid twåggia eller triggia Wittnes mun. b

a Wesemb. *parat. ff. de testibus n.*1.

b *Math.* 18. 16.

3. Thetta hafwer ock sitt fundament vthi wår Lagh på fast månge rum och ställen: men emedan ther om icke drages någon twifwelsmåhl/ såsom thet ther vthöfwer hela werlden practiceras, år onödigt paperet medh theras nampngifwande vpfylla.
4. Allenast effter wed Rätterne offta höres huru Parterne hwar annan förekasta/ at the sine wittnen mutat och med gåfwor bestucket/ når the intet annat weta förewända ; willie wij tilsee/ huru wijda en må sine wittnen begåfwa/ och hwad

CAP. V.

Gåfwor ett wittne med godh skjäl och samwet kan emottaga.

5\. Thet är wist at med wittnande måste man icke sökia fördeel eller winst / vthan man måste thet vthi intet annat affseende göra / än Råttwijsan och Sanningen til styrckio / *c* och sin ostyldiga Nästa at förswara; therföre och Salomon *d* säger at **Ett troget Wittne frijar lijfwet.**

6\. Hwar annars skeer / och man låter finna sigh alt för godwillig til at wittna / blifwer man skäligen mißtänckt / suspecti enim hoc ipso sunt testes, quôd se ingerunt, *e* thet är: **Vthaff thet wittnen låta finna sigh för godwillige / blifwa the mißtänckte.**

7\. Såsom man förthenskull med wittnande icke må sökia fördeel / så är ock icke heller billigt / at man för en annars nytto / skal lijda skada och omkostnad / ne ex officio suo damnum iniquè patiatur, quod fieri non debet; *f* och / testis licet in lucro esse non debeat, tamen officium ei non debet esse damnosum, *g* Thetta är så mycket sagt / **Ehuru wäl aff wittnande icke må göras en fördeel och winst / lijkwäl måste thet ey heller tilskynda Wittnesmannen någon skada.**

8\. Förty thet kan icke annars wara / än at then måste försumma sigh vthi sin nähring / sampt anwända omkostnadt på aff- och anresande / som wed Rätten skal bära wittnesbörd vthi någon saak. *h* Och så wijda arbete eller operæ äre in hominis usufructu, och för arbetet löön och betalning / *i* så bör thet honom ock blifwa erlagdt / vtaff then som hans wittnesbörd länder til tienst och goda.

9\. Est enim regulare eum sumptus præstare teneri, cuius gratia actus celebratur, *k* **Ty thet är en wiß regel / honom böra stå omkostnaden / för hwars skull något skeer.**

10\. Är förthenskull här vthaff skiäligen at sluta / at thet man sitt wittne omkostnaden / på aff- och anresande / sampt försummelse aff hans nödwändige syslor och arbete betalar / må icke heta mutande / vthan en laglig och rättwijsan lijkmätigh wedergällning / för vthståndit beswär / och

11\. wittnen thet samma med godt samwete emottaga / wetande at han intet är plichtigh annat förgåfwes at göra / än

12\. bewijsa sin nästa ett Christeligit

c Gail. *l.* 1. *obs.* 99. *nü* 6. Guid. Pap. *decis.* 68. *n.* 5.

d Proverb. 14. 25.

e Vesemb. *d. l. num.* 2.

f Gail. *dict. loco. num* 8.

g Guid. Pap. *dicto loco. n* 6.

h Leg. 7. *ff. quemadmod. testam. aper.*

i Gail. *d. l. num.* 9.

k Gail. *d. l. n.* 1. *ex leg.* 11. § 1. *ff. ad exhibend.*

ligit bijstånd med sanningens vptäckiande och bekräfftande / v-
13 than anseende til någons myndigheet eller wänskap. *l* Men
för sin tijdspillan och försummelse kan han skiäligen taga we-
dergällning.

CAP. V.
l Lex. cas. quiquis II. q. 3.

OBSERVATIO VI.

Thet är icke allom tilstadt at wittna / fast the nu willia och ther til äre benägne.

SUMMARIA.

1. Domaren skal wittnen förhöra / num. 4.
2. Hwar om han them skal bespörja.
3. Vppå hwad ställe / sampt weder-partens närwarande.
5. När thetta tillåter exception.
6. Hwilke aff Lagen wid nampn förbiudas at wittna.
7. Somblige aff andre omständigheter ther til otienlige / num. 8. 9. 10. 11.
12. Domaren må ey heller för wittne produceras.
13. Otienlige wittnen äre såsom inge.
14. Huru wijda thesse vptalde wittnen måge admitteras. num. 15.

1. IBland annat som hoos thenne materien om Wittnen bör ihugkommas / är ock thetta / at man förmäler theß wilkor / in för hwilke theras wittnesbörd skole affläggias / på thet at icke wittnen blifwa examinerade eller aff någon annan förhörde / än then som ther til är lagligen förordnader.
2. Hwilken then är / förmäler wår Lagh / *a* Nembl. Domhafwande / vthi hwad Rätt thet hälst är / högre eller nedrigare / så at then som dömer / skal och wittnen examinera och förhöra / vthöfwer orsakens / personernes / rumsens / tijdzens omständigheter / sampt hwad the sedt / hördt / förstådt / sedan om theras trowärdigheet / nampn och rychte / *b* hwilke hoos Gail. finnes vthi thesse werßer författade:

Auditus, Visus, Persona, Scientia, Causa,
Fama, Locus, Tempus ac certum, Credulitasq́; *c*
Dum testes recipit, Judex hæc cuncta notabit.

3. Och thet icke vthan-om sittiande Rätt och i wråer / vthan å

a cap. 21. 4. 2. Ting. B.
b cap. 37. *de testibus.*
c lib. I. *obs.* 95. *num.* 8.

råt-

CAP. V.

rättan Tingsdagh och Tingzstadh/ och wederparten närwarande. d Skiäl ther til lägger han/ nemligen: **Honom böra wara ståmbd och närwarande**/ ad dandum interrogatoria, ad opponendas exceptiones, contra testium receptionem, & ad videndum eos iurare. e **Thet är/ at föreställa wittne sina frågor/ at gilla eller wräkia wittnen och at see them afläggia theras Eed.** Thetta hafwer sin grund vthi wår Lag. f Här med samtycker ock Carpzovius ther han säger: Competit autem facultas hæc Judici, a quo regulariter solo testes sunt examinandi, g thet är/ **Thetta/ (nembligen Wittnen at förhöra) hörer Domaren til/ vthaff hwilken allena wittnen böre förhöras.** h

4.

Doch hafwer thetta sina Exceptioner, 1. Ther wittnet är siukt/ 2. aff ålder oförmöget/ 3. långt frånwarande/ och sålunda periculum är in mora. Ty vnderstundom måste sådane wittnesbörder troos för dödzfall skull/ som elliest blefwe förskutne/ emedan siukdom och wijda frånwarelse förlijknas wid döden. i Ther förthenskull sådane fall äre/ kunna wittnen hemma/ frånwarande wederparten och aff någon annan trowärdigh Man förhöras. k Ty nöden är öfwer Lagh. l och a reg Jur. communis recedi potest quoties periculum est in mora. m **Thet är/ Man kan gå från Lagens förskriffning/ når intet drögzmål kan lijdas.**

5.

Men sielfwe wittnens wilkor som wittnesbörd böra stole/ äre något nogare at märckia / medan icke allom är lofligit at wittna/ som ther til äre benägne: ty somblige äre vthaff sielfwe Lagen och Stadgar widh nampn förbudne/ såsom the **falsk wittne burit hafwa och Meenedare/** n **Löst Folck**/ o **öfwermage eller oskrifftader.** p Flere vpräknar Vesembecius. q Somblige äre eens Hwßfolck och Brödätare som man plägar tala/ the ther icke heller kunna tillåtas r Quia in potestate sunt producentis & iis imperari potest, **ty the äre vnder hans wåld som then framhafwer / och måste stå hans befallning.** s

6.

7.

Sombli-

d Gail. d. l.

e l. 1 obs. 102 num. 1, 2.

f Cap. 22. Ting. B.

g Resp. Iur. l. 3. tit. 9. resp. 87. num. 2.

h Bartol. in leg admon. n. 41. ff. de Iure jur. Jason. ad d. leg. n. 208.

i Gail. d. l. n. 4. Vesemb. parat. de testib. num. 5.

k c. 8. de testibus & attestatis.

l Cap. 2. §. fin. de obs. sejun.

m Gail. d. l. num. 6.

n Cap. 21. Ting. B. leg. Wisigoth. lib. 2. tit. 4. cap. 1.

o Cap. 33. §. 1. Ting. B.

p c. 19. §. 1. Kyrck. B.

q parat. ff. de testib. n. 3.

r Carpzov. resp. Iur. lib. 3. tit. 9. resp. 89. 2. n.

s Vesemb. parat. ff de testib. n. 3. Schneid. inst. de testam. ad §. testes. n. 9

8\. Somblige kunne hafwa särdeles interesse och fördeel vthi Saken / och förthenskul otienlige. *t* Hoos somblige kan ock en 9. naturlig wördning och kärleek wara i wägen. *v* Somblige hållas för ett Kött och en person / som Man och Hustru / Fader 10 och Son / *x* och sålunda Vox unius är ock Vox alterius. *y* 11 Och then som anten hele eller halfwe saken tilkommer / må icke heller wittna / ty ingen må wara både åklagare och wittne tillijka / och actor, reus och testes äre åthskillige personer / the ther 12 icke måge confunderas eller förblandas. *z* Icke må heller Domaren eller någon vthaff Bijsittiarne wittna / quia absurdum est, ut quis in una eademq; causa duplici fungatur officio. *a* **Thet är otienligit vthi en saak hafwa twå Embeten.**

Hoos hwilke thesse berörde egenskaper / anten alle tilhopa / eller en i synnerheet finnes / the måge icke tillåtas at båra wittnesbörd / hufwudzmannen til godo / Quia testes inhabiles ad testificandum non admittuntur, totumq; perit negotium, si te- 13 stes non sunt indonei. *b* ty otienlige Wittnen böre icke tillåtas / och hela wärcket förfaller ther wittnen icke äre Laglige. Och thetta vnder thet wilkor:

1\. At wederparten emot them excipera: ellieſt tyckes then 14 samtyckia / som tijger. *c* Och om Parterne tilförende hafwa wittnen samtyckt / kunna the wittna / fast the ellieſt woro otienlige / ty Attestationes invalidæ partium consensu robur ac- 15 cipiunt, *d* & volenti non fit injuria, thet är / olaglige wittnesbörd kan förmedelst partens samtyckie blifwa gilla / och then som en ting sielff wil hafwa / skeer icke orätt. Thetta bewijsar widlyfftseligare Carpzovius. *e*

2\. Vnder thet wilkor / at sanningen ellieſt kan blifwa vppenbar / eller sakens beskaffenheet är sådan / at hon andre wittnen hafwer kunnat hafwa: hwar och icke / går thet såsom Gail *f* talar / Testes domestici & familiares, item subditi, recipi possunt, si aliter veritas haberi nequeat; de quo tamen constare debet quod alii testes haberi non possint, thet är / Ens hemfolck / vnderhafwande och Wänner / kunna wittna med enom / når på annat sätt sanningen icke kan blifwa vp-

CAP. V.

t Carpz. *d. l. n.* 3. Vesemb. *d. l.* Schneid. *d. l. num.* 11.

u Carpz. *d. l. n.* 4. Vesemb *dict. loc.*

x Vesemb. *d. l. n.* 3.

y Carpz. *d. l num.* 10.

z *dicto loco Resp.* 88. *num.* 3. 4. 5.

a *dicto loco Resp.* 90. *n.* 2.

b *d. l. resp.* 87. *num.* 10.

c *Reg.* 43. *de Reg. Jur. in sexto*

d Gail. *l.* 1. *obs.* 101. *n.* 7.

e *d. l. num. & seqq.* 13.

f *Lib.* 1. *obs.* 102. *n.* 9.

CAP. V.

penbar / och måste man wara wiß ther om / at icke andre wittnen hafwe kunnat finnas. g

Orsaken kommer aff favore veritatis, at hon icke må fördöllias / h ty then henne fördöllier / förorsakar öfwer sig Gudz wrede. i

g Leg. Visigoth. lib. 2. tit. 4. cap. 9.
h Arg. cap. quanquam 4 quast. 4.
i cap. quisquis 11. q. 3.

OBSERVATIO VII.

Wittnen kunne ock vthi särdeles fall twingas til at wittna.

SUMMARIA.

1. Månge alt förtröge och mootwillige at gifwa wittnesbörd i en saak.
2. Thesse måge twingas til at witna.
3. Skiäl ther til.
4. På hwad sätt the kunna twingas.
5. Eedh emot gode seder obligerer intet.
6. Eedh måste icke dragas vthom thens intention som swär.
7. Vthi Criminal saker måste ingen lätteligen twingas til at wittna.

SÅsom fast månge finnas lätta och oberåndckte til at meddela sine wittnesbörd / at the hwar och en til willie förvthan någon grundeligh wettskap aff saken / och i så måtto vthan sanning wittna / a om hwilke någorlunda vthi första Observationen är talt ; 1

Så finnes ock offta the som ther til äre förmyckit tröge och obenågne / så at oachtat the sanningen til pricka weta / lijkwäl med inge gode ord / til theß vptäckiande äre til at bringa / och thet sompt aff en insödd eenwettenheet / somt aff annan respect och otienlig consideration; thesse måge medh twång skiäligen ther til hållas / b ty thet är Gemene Båstas nytto / at sanningen blifwer vppenbar. c Sedan måste Gudz wrede medh theß förtijgande icke vpwäckias. d 2. 3.

År ock wittnande ett munus publicum, e och så wijda man kan til en public tienst twingas / f Så kan en ock aff samme consequens twingas til sanningens betygande. g Och thet wedh straff tilgörandes / captis pignoribus, vel per in- 4.

a Calmar Recess 1484. art. 16.
b ex cap. causam cap. super eo. cap. fin. de testib. cogendis.
c Gail. l. 1. obs. 100. Carpzov. Jurispr. For. p. l. const. 16. def. 47. n. 3
d cap. quisquis 11. 9. 3. c. quanquam 4 9. 2.
e Gail. d. l. n. 2. f leg. si quis Magistrat. ff. de mun. & hon. g Carpz. d. l. n. 2. Vesemb. parat. ff. de test. n. 2.

dicti-

CAP. V.

indictionem multæ eò compelluntur. *h*

Si non veneritis, sciatis vos ab officio & beneficio Ecclesiastico, Apostolica autoritate suspensos. Et si nec sic veneritis, excommunicationis sententiam & depositionis poteritis formidare. *i* Thet är / om j icke komme tilstådes at wittna / måge j weta at j skole blifwa affsatte aff edert Embete / och kan thet icke draga eder hijt / så seer eder före at j ock icke blifwa banlyste. Här med samtycker ock wår Lag / *k* ther han förordnar böter på them / som icke willia Tingsökia / Item Rijkzens Rådz Breff / *l* gifwit til vthtydning öfwer några Articklar i wår Lagbook. Och thetta icke allena vthi ofwanberörde fall aff eenwettigheet / fruchtan / afwund / etc.

5\. Vthan ock ther the sigh förswurit at wittna. *m* Ty Juramentum contra bonos mores præstitum non est obligatorium, nec infamiam non servanti irrogat, imo non servando juramentum, præsumitur pœnituisse de peccato, quod temerario juramento commisit. *n* Then Eed som är emot gode Seder / förbinder til intet / påförer icke heller honom någon nesa som then bryter / vthan gifwer ett anseende at han ångrar then synd han med en förgåten Eed giordt hafwer. Hänger ock ther til ett sådant skiäl: *anten hafwer han / som sigh förswurit / när han swor / tänckt at han ther öfwer skulle kallas til wittne / och sålunda wore thet* Juramentum temerarium, *eller aff förmätenheet / och therföre ogilt*; eller hafwer han *intet kommit thet ihogh* / och i så måtto kan Eeden intet dragas til något lagligit wittnesbörd / ty man måste icke så myckit see på orden / som willian och vpsätet / medan the äre för Upsätet skull / och icke Upsätet för theras skull. *o*

6\. Och aldrig måste man draga någon Eed eller Löffte til thet som intet war tänckt / när löfftet eller Eeden giordes. *p* Och / Juramentum habet tacitam conditionem, si res in eodem statu permanserit, & est servandum durante actione, quæ inerat tempore juramenti præstiti, non autem sublata actione personali. *q*

7\. Doch är thetta altså absolutè icke til at förstå / at thet jw

> *h* Vesemb. *dicto loco.*
>
> *i* *Cap. eum sap. causa de test cogend.*
>
> *k* *c.* 6. Tin. B. leg. Wisigoth. *lib.* 2. *tit.* 4. *cap* 2. leg. Salica. *tit.* 51. *cap.* 2. leg. Ripuarior. *c.* 50
>
> *l* 1580. 1 *Iannarij art.* 2.
>
> *m* *arg. cap. pervenit. ad audientiam. c. venerabil. de testib. cogendis. c. intimav. de test. & attestationibus.*
>
> *n* Gail. *lib.* 1 *obs.* 100. *n.* 3. 4
>
> *o* *Cas. humana aures* 22. q 5.
>
> *p* *arg. cap. vemens. de iure jurando.*
>
> *q* Guid. Pap. *decis* 199. *n.* 3.

CAP. V. någre exceptioner kan hafwa / såsom in Criminalibus, ther icke så lätteligen någon til wittnesbörd kan twingas. Nam occultare alterius dedecus, non est reprehendendum, nec tenetur aliquis legibus cuiusquam crimen denudare, r Thet är icke til at lasta at man öfwerskyler en annars skam / icke heller binder oß Lagen at vppenbara någons förseende eller ogerning / ehuruwäl Jus Canonicum gifwer oß ther til tilfälle. f

r Vesemb. parat. ff. n. 3.

f Cap. 3. 5. de testib. cogend.

Men en deel som intet böre twingas / vpräknar Vesembecius. t Och vthöfwer thetta / så wäl som andre små omständigheter / bör Domaren bruka sitt förstånd och försichtigheet / u ty alt kan man för widlyfftigheet skull icke så vthföra.

t d. loco.

u dict. loco.

Observatio VIII.

Intet wittne bör tillåtas förr än thet hafwer afflagdt sin Sanningz Eedh.

Summaria.

1. Alle Wittnen måste swäria / förr än the wittna.
2. Ty på then Eedh hänger wißheten aff theres wittnesbörd.
3. Huru wijda wittnen med then Eden kunna blifwa förskonte.
4. Thet är icke nogh at Wittnet tilbiuder Eedh / vthan thet måste gå Eedh.
5. Stiäl ther til aff then Andelige Lagen.
6. Item aff then Helige Skrifft / Exempel.
7. Sampt bewijs vthur Swериges Lagh.

Man kan icke heller låta oomrördt / at alle Wittnen förr än the wittna / måste afläggia sin sanningz-Eed / och sigh til henne wedh GUdz och theras Saligheet förbinda. 1.

a c. 21. Tin. B. leg. Visigoth. lib. 2. tit 4. cap. 2.

b lib. 1. obs. 101. num. 9.

c Carpzov. resp. Iur. lib. 3. tit. 9. resp. 93 n. 23. Resp. 95. num. 6.

Här med samtycker wår Lagh med vthtryckelige ord: a Och Andreas Gail. b Hwilket när thet skedt är / kan Domaren sedan tryggeligen döma / efter theras wittnesbörd / ty ingen præsumeras wara så förgäten aff sin Siäl och Saligheet / at han skal henne lätteligen förswäria. c 2.

För-

Förthenskull then Romerske Lagen gör theras Eed så nödwändig / at han ock säger intet wittne kunna bliswa betrodt / vthan föregången Eedh / ja / at hele vis och potestas attestationum består vthi Sanningz Eden. Och ehuruwäl And. Gail. *e* gör ther vthi ingen exception, på särdeles personer / som theß förvthan kunne wara trowärdige / Quia in ipsis cessat præsumptio fraudis, & subornationis aut perjurii, Thet är / vppå them faller ingen mißtancka aff falskheet eller orätt;

3. Kan iag lijkwäl ther med icke samtyckia: Vtan i fall ther parterne sielfwe äre ther med tilfredz / och gifwer them Eden effter.

Hwilket ock fuller står vthi theras macht / aff thetta skäl / at wittnens Eed respicit favorem partis adversæ, nembl. at han skal tala Sanningen / och är icke någon substantialis solennitas *f* Och hwad i sådant fall parternas samtycke wärckar / är talt i föregående observation. Men ther the icke ther medh äre tilfredz / måste Eeden föregå wittnesbördet / anten personen är högh eller ringa.

4. Och i så måtto the Domare icke handla lagligen / som låta sigh ther med åthnöya / at wittnet tilbinder sigh willia affläggia Eedh / ther han / kan skee / icke hafwer alfwar med / ty thet kan myckit twifwelsmål wara om Wittnens trowärdigheet / fast om the äre aff store Rijkedomar och Högheet / Neq; enim fides amplas ædes aut multo auro plenas arcas, sed hominum pectora inhabitat, ubi Justitiæ sedes est. *g* Thet är: Trowärdigheet hafwer icke sin boning vthi kåstelige Hwß / eller ibland store Rijkedomar / vtan vthi menniskiors Hiertan / ther Råttwijsones råtta säthe år.

5. J hwilket anseende och Jus Canonicum vtan åthskilnad aff wittnes heligheet eller myndigheet thenne Eden fordrar. *h* Synnerligen sägs at ingens wittnesbörd / quantumcunque religiosus existat, bör troos vthan föregången Eed. *i* Och står på ett annat ställe / at Biskopen sielff / som en ibland the myndigaste i thet Andelige Ståndet / icke må draga sigh ther vndan. *k*

6. Til öfwerflödh stadfäster ock min mening / at sådane förnäme Måns wittnesbörd och förbund / såsom Labans och Ja-

CAP. V.

d leg. 9. cod. de testibus.

e dicto loco num. 13.

f Gail. *d. l. num. 3.*

g Fulgos. *l. 8. cap. 5.*

h cap. 39. de testibus.

i Cap. 51. eod. tit.

k Cap. 7. de Iuramento calumn.

CAP. V. cobs/ icke hafwer blefwit vptagit för fult/ vthan Eed/ *l* ther lijkwål i then tijden/myckit större troo och vprichtigheet ibland Menniskior warit/ ån vthi thenne wår onde och til all falskheet och owillia begiffne tijden.

l Genes. 31. 53.

Sidst och til ett besluth talar ock wår Lagh med generalt 7. ord/och lembnar oß intet tilfålle til någon exception, vtan såger Alle Wittnesmån skole swåria förr ån the wittna/ *m* therföre står icke heller oß an/ at indraga henne.

m dict. cap. 21. in princip. Ting. B.

Observatio IX.

Ther vppå bågge sidor åre lijka månge Wittnen giffz them Witzord/ som trowårdigast åro.

Summaria.

1. Som Saken år til/ så fordras större eller mindre taal på wittnen
2. Eens röst år ingens röst.
3. Ther på bågge sijdor wittnen åre vthi talet lijka/ gålla the som Domaren bijfaller.
4. Hwad omståndigheter aff Personerne Domaren skal ansee. n. 6.
5. Omståndigheterne af wittnesbördet sampt sielfwe saken/num. 7.
8. Skal altijd mera fötia wittnen at beträffta ån ogilla.

Om talet på Wittnen hafwer man intet något wist at 1. statuera, vthan jw flere och båttre the åre/ jw större trowårdigheet hafwa the medh sig; och förandrar thet sig effter saksens wichtigheet eller ringheet/ så at vthi somblige saker fordras allenast Tu wittnen/ *a* stundom Try wittnen *b* stundom Fyra wittnen/ *c* icke sällan Sex/ *d* stundom Tijo/ *e* stundom och som offtast Tolff wittnen. *f* Doch år thetta 2. wettande/ at saken må wara hurudan hon wil/ så bår aldrigh ett wittne fult wittnesbörd/ Quia licet quædam sint causæ quæ plures quam duos exigant testes, nulla est tamen causa quæ unius testimonio quamvis legitimo, terminetur. *g* Thet år/ ehuruwål några saker åre/ som kråfwia flere ån twå Wittnen/ så år lijkwål ingen saak som aff ett wittne blif-

a cap. 16. 17 Kyrck. B. cap 10. 12. 15. §. 2. c. 21. §. 3. 25. 46. B. B. L. L c. 2. 5. 9. 10. 14. Köp. B. L. L. c. 13. 20. Sår. will. L. L. c. 14. Dråp. wåd. L. L. c. 17. 20. 25. b 33 35. Tiuff. B. L. L *c Cap. 7. Jor. B. L. L. 43. B. B. L. L. cap. 2. Sår. will.* *d c. 6. Köp. B. L. L. cap. 22. 25. 37. B. B. L. L. c. 33. Jord. B. L. L.* *e c. 16 17. Kyrck. B* *f cap. 10. 31. Jord. B. L. L. cap. 18. 26. 34 Dråp. will. L. L. cap. 1. Hög. B. L. L. cap. 2. 3. Dråp. wåd. L. L. c. 16. Ersd. B. L. L. c. 16 §. 4 Kyrk. B* *g c. 23. de testibus & atest. & cap. 4. eiusd. tit.*

blifwer slijten/ehuru lagligit thet kan wara ; och förthenskull vox unius vox nullius, eens Röst är ingens Röst. *h* Thetta är ock GUdz Ord lijkmätigt. *i*

3. Sedan händer ock icke sällan thet wittnen äro på bägge sijdor lijke vthi talet/ och lijkwäl emot hwar andre. Vthi sådant fall gäller theras wittnesbörd som Domaren bijfaller/ ty bör han achta/ hwar effter han sitt bijfall regulerar, på thet han icke blifwer them med/ hwilke han skäligen skulle wara emot.

4. Therföre måste Domaren achta/ hwilke Personer the äre som wittna/ ty mera betros Mans än Qwinnors Personer/ Lärde än olärde/ Gamble och ålderstigne än ynglingar/ Förnäme än ringe/ Prästmän än Leekmän/ them som äre aff ett godt Lefwerne och rychte/ än them som berychtade eller aff ondt omgånge äre. *k* 1. På hwilken sijda flere aff thesse trowärdigare äre/ them kan ock skäligen gifwas witzord/ och sålunda är thet rätt/ at man mera troo sätter til wittnen/ än wittnesbörden *l*

5. 2. Hwilkenthera parten med mera omständigheter/ och in specie med orsakernes tilläggiande/ theras wittnesbörd affläggia/ äre ock mera til troendes. *m*

6. 3. Måste ock favor rei aff Domaren ansees/ på hwars sijda han altijd bör wara benägnare och hällre befrija än döma. *n*

7. 4. Hafwer ock favor causæ förmon/ hwilken öfwergår favorem rei. *o*

Vthi en Summa/ sluter jagh medh Vesembecio, hela thenne saken hänger på Domarens försichtigheet och godtyckie/ hwilken noga måste öfwerläggia/ hwad troo han skal sättia til eenthere parten/ hwilken han skal döma meer aff theras trowärdigheet/ Seder/ wärdigheet/ stadigheet/ och Samwete/ än aff wittnesbördzens lijkheet. Altijd så lagandes/ at wit-

8. tnen blifwa gillade hällre än ogillade. *p* Propter favorem probationis ne effectu suo hæc destituatur, för then benägenhet och willia man skal hafwa til bewißning / at then icke vthan wärckan afflöper. *q* Doch skal thetta icke så förstås/ at ther på bägge sijdor äre wittnen/ the bägge skole admitteras til at affläggia sine wittnesbörd/ och Domaren sedan eenthe-

CAP. V.

h Vesemb: parat. ff. de test. num. 6.
i Deut. 17. 6. 7.

k Carpzov. resp. Iur. lib. 3. tit. 9. Resp. 95. num. 4.
l Vesemb. Parat. ff. de test. num. 6.
m Idem dict. loc. Carpzov. d. l. num. 7.
n leg. favorab. ff. de reg. Iur. & Leg. Arian. 47. ff. de obligat. & act. Vesemb. dict. loc.
o Vesemb. dict. loc
p dict. loco.

q Carpz. d. l. n. 1. & leg. 22. ff. de testib

CAP. V. eenthera bijfalla / ty thet wore emot Lagh och skiäl handlat / medan intet wittne bör admitteras, förr än thet sin Eed aflagt. r Nu må icke Eed gå emot Eed / s therföre skal thenne Disputen först förefalla om theras tillåtelse / hwilken thera Parten skal admitteras eller icke / och thetta är Domarens försichtigheet heemstält: men så snart eenthera parten är tillåten sin saak med Wittnen at bekräffta / är sedan Domaren icke fridt the andre at tillåta / vtan måste effter the förstas wittnesbörd sin Dom regulera,

r Cap. 21. Ting. B.
s eod. cap. §. 2.

MEMBRUM III.

Om Eedgånger.

OBSERVATIO X.

Eedgång är ock ett lagligit bewijs hwar med man sin Wederpart något kan öfwertyga / eller sigh emot Wederparten befrija.

SUMMARIA.

1. Eedgång är thet tredie laglige och Gudz Ord lijkmätige bewijs.
2. Meen-Edz fahrligheet.
3. Domaren skal icke wara förbenägen at tilstädia Eedegång vthan i feel aff annat bewijs.

1\. EDgång såsom thet tridie sätt til at bewisa / är icke mindre skiälig / än the andre twänne / när han icke mißbrukas / och vthi otijd tillåtes. a Ty tu skalt fruchta HErren tin Gudh och tiäna honom / och swäria wid hans Nampn / b mädan han är ett beqwämt medel stwistiga saker at åthstillia och långsam Proceß förebyggia / så at man sedan icke behöfwer om Sanningen twisla / när hon med Eed är stadfästat / såsom ock talas i Romerske Lagen. c Dato jure jurando non aliud quæritur, quam an juratum sit, remissâ quæstione, An debeatur, quasi satis probatum sit jure jurando. Thet är / När

a cap. 19. 1. Ting. B.
b Deuteron. 6, 13. c. 10, 20.
c Leg. 5. 9. 2. ff. de Jurejurando.

CAP. V.

När man tilbiuder Eed / frågas intet annat / än om man hafwer swurit/oachtat frågan om skyldigheten/såsom thet ther nogsamt är bewijst / igenom Edens afflåggiande. Här med samtycker ock GUdz Ord : Menniskiorne swäria om then ther större är än the/ och them emellan blifwer en ända på alla trätor om thet stadfäst

2. blifwer med en Eed. *d* Doch som en rättmätig Eed thetta/ som sagdt är/ vthrättar/ så hafwer ock Meened then fahrligheet med sigh / at man ther medh sin Siäl och Saligheet / sampt timmelige wälfärd prostituerar, såsom aff mänge then H. Skrifftz wittnesbörder är til at see/ synnerligen hoos Propheten Zachariam, *e* ther thet flygande breff/ nembligen GUdz Förbannelse skal komma them hem/som falskeliga swäria wed Gudz Nampn/och skal blifwa vthi theras hws/och skal vptära them/med theß Trää och Stenar. Thetta icke olijkt stanes hoos Ewangelisten Matthæum. *f*

3. Förthenskul en Domare icke måste wara förhastigh at tilstädia Eedgång / vthan ther wittnen eller andre bewijs icke finnes / tå är Eed förstskiälig / såsom ock Carpzovius *h* säger: At Juramentum är en subsidiaria, extraordinaria & exorbitans probatio, ja/ icke så myckit probatio, som a probatione relevatio & exoneratio. Thet samma synes wår Lagh mena vthi berörde rum *i*: *Om någor kärir til annars och hafwer ey Witne eller bewißning til/och hin biudher ney for sig/ thå fästi swaranden Lagh.* *i* At thet man kan drifwa med wittne och skiäl / bör icke gås Lagh före. *k*

d Ebr. 6. 16.
e cap. 5. 1. & seqq.
f cap. 5. 33.
g Leg. Wisigoth. lib. 2. tit. 1. cap. 22.
h Resp. Iur. l. 3. tit. 5. resp. 53. n. 10.
i c. 19. §. 1. Ting. B.
k K. Gustaffz best. i Upsala Anno 1538. Leg. Aleman. tit. 42.

OBSERVATIO XI.

Eeder som then ene parten then andre tilbiuder / och kallas Judicialia eller Judicialiter delata, äre myckit betänckelige at bruka.

SUMMARIA.

1. Wärckan aff tilbuden Eedh.
2. Tilbuden Eedh är lijk en affsagd Dom.
3. Eedh måste icke vthan betänckiande

de

CAP. V.

THesse Juramenta Judicialia hafwa thenne wärckan medh sigh / at så snart wij them wår Wederpart tilbiuda / så hafwe wij gifwit Rätten vthur wåra händer / och förordnat honom til wår Domare / förty om han Eden emottager och aflägger / så är thet strax som thet wore dömdt. 1.

Therföre ock en sådan Eedh hoos Ictos jämföres medh en affdömd saak / som klarligen förmäles i Romerske Lagen *a* Och Guido Papa *b* talar : Jus Jurandum & res judicata ad paria judicantur, thet är / **en Eed och affdömd saak hållas för lijka.** Ty såsom en affsagd Dom förbinder en til något wist / vthan endskyllan / och föllier strax på honom Execution, altså skeer och vthi en tilbudin och aflagd Eed / ja / sägz ock hafwa större myndigheet än en Dom / i anseende aff conventionen som emillan Parterne skedd är. *c* Therföre man ock icke heller måste wara obetänckt ther til at strijda / ty offta finnes the som thet wilkor aff Eedh lätt nogh kunna emottaga / icke skiötande / om the swäria falskt eller sant / allenast the winna saken / hwilket mången sätter fram för all annor consideration, synnerligen när saken angår åhra och kropp ; therföre och så the Lärde aldeles ogilla sådane Eedgånger in Criminalibus, såsom hwarmed lätteligen gifwes tilfälle til Meneed. *d* 2. 3.

Altså är rådeligit / at man först wäl affseer sin wederpartz sinne / förr än man honom någon Eed tilbiuder / om han är en Samwetzman eller icke. The requisita och nödwändigheter som wedh thenne Eeden wara skole / äre förnembligast trenne. Then första är / at han aff eendera parten skal wara tilbuden / sampt aff Domaren bejakat och samtyckt / förty om man elliest aff egen willia swär / så hafwer thet icke autoritatem rei Judicatæ såsom sagdt är / och förmäles i Uplandz Lagen *e* : **Ganger man Edh Domalöst och skiälalöst / then eder a ater ganga.** 4. 5. 6.

För thet andra skal han strax vtan vpskoff affläggias. *f* Sidst och til thet tredie skal han och göras wedh then form 7. 8.

a Leg. 56 ff. de re judicat.
b decis. 49. num. 2.
c Carpzov. d. l. resp. 40 num. 5.
d And. Fachin. l. 1. contr. 15. Carpzov. resp. jur. lib. 3. tit. 5. resp. 53. num. 12.
e Cap. 6. §. 2 Ting. B.
f Carpz. d. l. resp. 49. n. 7

och

och ordaſått / ſom wederparten eller Domaren honom föreſåtter / hwilket bör wara ſå granlaga / at ther ett Ord ther aff förandras / år Eden krafftlös / och ſom han icke wore gången. Förty / ſåger Carpzovius, *g* forma eller ordaſåttet ſom bliſwer föreſatt / ſkal achtas / och kan icke igenom ett annat æquipollens, eller lijka betydande fullgöras. Thetta talas ock i Romerſke Lagen : *h* Qui per ſalutem ſuam jurat, licet per DEum jurare videtur, (reſpectu enim divini numinis ita jurat) attamen ſi non ita ſpecialiter jusjurandum ei delatum eſt, juraſſe non videtur, & ideo ex integro, ſolenniter jurandum eſt. Thet år : **Then ſom ſwår widh ſin Saligheet / ehuruwål han ſynes hafwa ſwurit wid Gudh / lijkwål om Eden honom icke wedh the orden år föreſtafwad / tyckes han intet hafwa ſwurit / och bör förthenſkul ordentelig på nytt ſwåria.**

CAP. V.

9.

g d. l. n. 12

h Leg. 33 ff. de Iure Iurando.

10 Skiål och orſaker hår til kunne ock theſſe wara : Förſt / at på ordaſåttet år myckit mehra anlågit / ån the andre ritus med fingers vphållande / eller handz låggiande å Book ; Effter theſſe Ceremonier åre wilkorlige och icke af Edens wåſende / kunne wara och intet wara.

Sedan then något Ord förbyter eller vthelåter / bliſwer miſtånckt / at han ſkal willia bruka något *Swek / anten vthi ſielfwa Eeden / at ſwåria falſkt / eller at bedraga then ſom Eden tilbudit.*

Observatio XII.

Om Juramento Calumniæ eller Malitiæ.

Summaria.

1. Juramentum Calumniæ ſkeer ſå wål aff Domarens gottfinnande / ſom elljeſt på Partens begåran.
2. Hwad hans wårckan år / n. 4.
3. Når then Eden ſkal ſkee.
5. Hwarföre man ſigh til thenne Eden icke kan förwågra vthan förluſt aff ſaken.
6. Atſkildnaden emellan thenne och andre ſlagz Eeder.

Theſſe Eeder ſom icke allena hoos fråmmande Nationer, vthan och vthi wårt Rijke brukelige åre / kallas aff the

CAP. V.

Lärde Juramenta legalia, beskrifwes vthi Rättegångz Processen, a Och skee gemenligen på Parternes begäran / stundom och på Domarens egit godtfinnande. b Ther med förtages them tilfället aff träto / som thet icke göra aff någon nödh / vthan aff en ondskefull och wrång begärligheet hwar annan at vthmächta: Bör ock skee strax effter litis contestationem, förr är thet icke aff nöden. Quia non intelligitur calumniari, qui judicium non dum suscepit, ty han synes intet willia / emot sitt bättre wettande sustinera någon orättwisa / som intet hafwer inlåtit sigh vthi actionen. c

2. 3.

The hafwa ock then krafft och wärckan med sigh / at hwilkenthera parten som förwägrar sigh them at göra / blifwer fäldt til hufwudsaken / sampt omkostnad och skadestånd. d

4.

Skiäl ther til är / at thesse Eder skee icke allena för Partens nytta och fördehl skull / vthan mera för Domarens Commoditet och beqwämligheet / ne per calumniam frustra defatigentur Judices, & lites in infinitum multiplicentur. e thet är / på thet Domare förmedelst Maliticuse träter icke måge vthtröttas / och träter öfwermåttan förökas.

5.

Och sålunda äre the icke vpkomne / sielfwe saken eller controversien at bewijsa / vthan allena Parternes intention at justificera, och til at förebyggia Samwetzlöse Disputer och wijdlyfftig Processer, vthi hwilken Consideration Carpzovius f säger them wara introducerade propter publicam utilitatem, eller för thet Gemena Bästa skull. Ifrån thesse Eder äre befrijade vtan förlust aff saken / the som på Embetes wägnar någon förklaga / såsom äre / Fiscaler, i anseende at then icke kan synas calumniera, som förmedelst Embetes nödwändigheet någon action begynner / theßförvthan befrijar honom ock anseendet och myndigheten aff hans Principal, hwilken är Öfwerheten. g

6.

a art. 16. 17. 18. 19.
b d. art. 18.
c Gail. l. 1. obs. 74. n. 12.
d art. 17. Rätt-process Gail. l. 1. obs. 90. n. 1.
e Gail. lib. 1. obs. 101. n. 4.
f Lib. 3. tit. 6. resp. 54. n. 1
g Gail. lib. 1. obs. 60. num. 4. & seqq.

OBSERVATIO XIII.

Om Juramento Veritatis och Credulitatis.

SUM-

SUMMARIA. CAP. V.

1. Saker bewisa icke altijd med ens mans Eed.
2. Then som saken angår och the andra / som tillijka medh honom swåria skole / måste icke til enahanda Eedh förbindas
3. Hurudan Eedh the swåria skole.
4. Thetta bewijses wara Lagens willia.
5. Sampt Gudz Ord lijkmätigt.
6. Och wår Salighheet til befordran.
7. Och lijkmätigt thet bruk som är hoos annat Christeligit folck.
8. Sampt befallat vthi then Andelige Lagen.
9. Och wår kar ett skickeligit lefwerne och omgånge.
10. Huru saken skal förewetta innan hon Eedh tillåter.
11. Hwad ett halfft bewijs är.
12. Personens Egenskap som skal gå Eeden/num. 14, 15.
13. Eedh må ey gå emot Eedh.
16. Hwad Domaren them skal förehålla som skole swåria.
17. Meeneedz gråselighheet.
18. Vthtågh aff ett gammalt Manuscript om Eedgånger i gemeen.

Thi then förste observationen aff thetta Capitl. är förmält / at Edegånger äre vthi feel aff fulla wittnen eller skrifftelige Documenter, ett Lagligit bewijs / och emedan man til them / såsom til ett extremum, icke lätteligen bör skrida / så wil man see hwad requisita böre tagas i acht wedh Edegånger.

1. Vthi wår Lagh finne wij på wisse ställen / at icke allenast Swaranden skal sigh befrija / med sielff sins Eede / vthan ock offtast med honom skole flere andre swåria / stundom Sex / stundom Tijo / *a* och icke sällan flere / effter som saken och brättet är til. *b* Såsom nu Swaranden vthi sin egen saak skäligen kan

2. swåria en sanningz Eedh / effter han och ingen annan Menni-

3. skia sin gärning och samwete känner / altså är ock oskäligt / moot Gudz Ord och all Rättwijsa / at hans Eedgärdzmän til lijka slagz Eedh / nembl. Juramentum veritatis, skole förplichtas / propter probabilem rerum à tertio gestarum ignorantiam. *c* Effter the kunna aff hans gärning intet weta / vthan them är nogh / och ther med Lagens intention fullbordat / at the göra Juramentum credulitatis, ther the swåria sig aff then wettskap och vmgånge the hafwa hafft med Huswudzmannen / icke annars weta vthan fullkomligen troo / at hans Eedh är

a Cap. 15. Kyrck. B.
b Cap. 19. dict. tit. cap. 20. 34 Dråp. will. L. L. cap. 1. Hög. B. L. L. och cap 1, 2, 3, 7, 14. Dråp. wåd. B. L. L.
c Carpzov. resp. jur. lib. 3. tit. 6. Resp. 61. num. 12.

CAP. V. reen och icke meen. Och thetta wara wår Lagz mening / kan man ther vthaff sluta / at han / 1. Icke fordrar aff någon thet som är omöyeligit : Nu är thet omöyeligit at weta eens hemlige gerningar / vthan the äre Gudh allena bekände. 4.

2. Kråfwier han icke heller aff oß thet som är emot Gudh och hans heliga ord. At thetta så är / seer man ther aff / at GUDh kallar thet en förmätenheet / och til at falla vthi hans Domar / när man wil gå wijdare vthi Sanningens vthletande / än thet Menniskligit förnufft är lijkmätigt. Nu kunne wij icke see hwar andra längre än til Tändren / vthan GUDH allena är Hiertans och Niurars Ransakare. 5. 3. Yppnar icke heller oß Lagen något tilfälle til wår ewiga och timmelige vndergång / men thetta wore ther til ett yppet tilfälle / när wij skole medh Eed bekräffta / thet wij intet wiste / och sålunda lätteligen blifwa Meenedare / hwars straff vthi Gudz Ord på månge rum äre vthtryckte. d Besmittande wårt samwete / och för wår Nästas timmelige beskyddande äfwentyra wår ewiga Saligheet. 6.

d Zach. 5. 1 & seqq. Math 5. 33.

Såsom förthenskul thesse Juramenta veritatis Hufwudzmännen billigt kunne påläggias / så böre hans Eedgårdzmän aldrig til them / vthan allena til Juramenta credulitatis blifwa håldne / och thet effter Swериges Lagz mening / så wäl som then praxi som i andre Land är / hwilket vthaff Carpzovio, Schneidevino, Andrea Gail, Wesembecio, och flere andre berömde Jure consultis är til see; ja ock sielfwa Jus Canonicum, vthaff hwilket wår Lagh til en stoor deel flyter / samtycker thetta. e Sedan som suspectus eller Hufwudzmannen war förelagdt Sanningz Eeden / tå föllia om hans Eedgiärdzmän thesse Ord: Deinde purgatores super sancta DEi Evangelia jurabunt, quod ipsi credunt eum vere jurasse, thet är / sedan skole hans Eedgårdzmän swäria / at the tro honom hafwa swurit sant. Item, f Illi autem qui ad purgandum alicuius infamiam inducuntur, id solum tenentur juramento firmare, quod veritatem credunt eum dicere qui purgatur, the som skola bära wittne med enom i ährerörige saker / skole thet allenast swäria / at the troo honom säya Sanningen. 7. 8.

e Decretal. lib. 5. tit. 34 de purgat. canonica cap. 5.

f Cap. 13.

Här

CAP. V.

9. Här vppå föllier en sådan nytto/ at man ther igenom blifwer vpwäckt til ett åhrligit / vprichtigt/ och Christeligit lefwerne och vmgånge/ så at man icke lätteligen begår något förargeligit / eller thet som enom kan påföra notam levitatis, när man seer/ at vppå eens vmgångesmäns och Grannars wittnesbörd så myckit är anlagit.

10 Thet andra som achtas bör / är at förr än Domaren pålägger någonthera Parten Eedgång / skal ther åth minstonne wara ett halft wittnesbörd eller semiplena probatio, som Swa-

11 randen graverar, then ther består vthi en redelig Mans fulla wittnesbörd eller vthi vppenbart rychte. *g*

12 3. Skal Domaren achta at både Principalen och hans Eedegårdzmän äre oberychtade / och icke tilförende med någon vppenbar mißgerning eller falskheet beslagne. *h*

13 4. Skal han icke heller tilstädia at Ed går emot Ed. *i*

14 5. Bör icke heller Öfwermaga som mindre är än femton

15 åhr / Eed påläggias. *k* Item, Ostrifftader. *l*

16 Sidst och för thet 6. skal Domaren medh flijt förehålla så wäl Hufwudzmannen / som hans Eedwite / hwad wichtigheet Eedgång med sigh hafwer / och vthi hwad Siälawåda then sigh störter / som meen swår / *på thet at the som eenfaldige äre / ock icke altså kunne betänckia / vthaff oförstånd och för wänskap skull icke måtte blifwa til Eedgång öfwertalte.*

17 *Thetta hafwer iagh funnit vthi ett* MS. *om* Mened/ *hwilket iag hafwer tyckt tienligit här hoos at förmäla/ m* nembl. **The twå Finger han lägger å Book/ betyda/ at han wettandes och williandes med berådde mode gifwer sina Siäl Diefwulen i wåld. The tree finger som nederhängia/ betyda at han affsöndrar sigh ifrån then H. Trefaldigheet / och effter then dagen signar han sigh medh Diefwulens hand/ och alle the gärningar han gör / thē gör han med Diefwulens hand til theß han vppenbara Skrifft tager.**

18 Vthi ett annat / thetta om Eedgånger : *n* **En Domare skal och icke lätteligen städia någrom Lagen/ medh**

min-

g Cap. 19. Ting. B.

h Cap. 21. §. 1. Ting. B.

i dict. Cap. §. 2.

k cap. 19. §. 1. Kyrck. B.

l dict. Cap. Kyrck. B.

m Vthi en gammal Lagbook / skrifwen på Pergament medh Munkestyl.

n Vthi en annor skrefwen Lagbook aff en gammal tractat incerti authoris titulerat Dom. B. är lijk med trykte Domare Reglor.

CAP. V. mindre nöden twingar ther til / vthan han skal sökia annor medel ther til / til at ställa them til fredz / som saken emellan står / ty thet är befruchtandes / at ther som offta gånges Lagh / ther skeer ock offta falska Eeder / thet Domaren bör förhindra / besynnerliga här i Swerige / ther man är ganska redebogen til at swäria.

Ther åklagaren hafwer ingen skiäl eller bewijs med sig / eller lijknelse til sin käromål / tå är Swarandens ney så godt som åklagarens ja / och bör ey twingas til Lagen: men ther som åklagaren hafwer något skäl eller witne med sigh / ther är hans ja bättre än Swarandens blåtta ney / och tå kommer han honom til Lagen. Ther som ey så är / tå skeer Swaranden orätt / om han twingas til Lagen / förty honom bör icke strax gå Lag / at honom något wijtes eller förekastas / med mindre åklagaren hafwer halfwe skiäl med sigh / tå kommer han honom til Lagen. Ty at emot vppenbara skiäl eller wittne skal ingen städias til Eed / vthan han warder fälter til sakena: Men thet honom wijthes med halfwe skiäl / thet må han läggia ifrån sigh med Lagen.

Och ther åklagaren hafwer ingen skiäl med sigh å sin klagemåhl / vthan han wil hålla thet med sin Eed / tå kommer han icke Swaranden til Lagen / förty Eedh skal icke gås emot Eed. Ey bör heller Eeden wara vppå åklagarens sijda / effter som man nu talar ther om / vthan vppå hans sijdo som swaranden är. Med skiäl må man swara och klaga / och ingen må swäria sig penningar til.

Domaren bör ingen plåga / medh mindre han hafwer skiäl och vppenbara bewijs medh sigh. Effter ty wårt Folck här i Swerige är ganska redeboget til at gå Lagh / wore tilbörligit at Domaren sporde them til / som Lagmän äro / hwad skiäl the weta ther med / eller om the känna honom så grant som the skole swäria med / at the troo honom wara obrotzligan / eller ock annor lijknelse hafwa ther til / ther the kunna swäria vppå. Och skal Domaren ingalunda wara förhastig at städia någon gå fram och swäria / med mindre han hafwer ransakat

ther

ther om/om thet år then man som bör til Lagen komma. CAP. V.

Ther som swaranden hafwer skålige wittne och bewis med sig/ med hwilke han kan wederläggia åklagarens kåromål/ tå år thet orått at honom läggz ther Lag före/ förty honom bör niuta sin wittne och bewijs/ om the skålige åre/ och Domaren kan gilla them. Men ther skålen icke göra tilfyllest/ ther kommer han honom til Lagen/ och ther man ey kan förswara sig med laglige skiål eller wittne/ ther skal man tå förswara sig med Lag-gång och Edh.

Ther the gå Lagh med enom androm / plåga the så swåria: Jag beder migh så Gudh tilhielp/ som hans Edh år reen och icke meen. Sådan Ed år farlig/ med mindre man föreweth sigh theste båttre i sakenne/ och år thet befruchtande/ at månge falske Eder skee/ therföre warder Gudh högeligen förtörnat/ hwilket Domaren bör at affskålla.

Therföre borde och swårias wid thetta såttet/ eller annat sådant : Jag beder mig så Gudh til hielp/ at aff the skiål och lijknelser / som iag hafwer hafft med honom / troor iagh at hans Ed år reen och icke meen. Så kunne Lagmån swåria rått/ åntå at han som saken gålde vppå hade swurit orått/ och tå år Gudz förtörnelse theß mindre/ at en hade swurit orått / ån at så månge skulle falskeliga swåria.

Nu tå Tolff eller Sex eller mindre gode betrogne mån hafwa thet swurit/ at the troo honom / som saken giffz / wara obrotzligan; Så skal tå Domaren effter så gode måns troo/ döma honom frij/ och så hånger tå Domen vppå hans egen Ed/ som Lagen går/ och theras troo som med honom swåria.

Och thetta skal wara Domaren skiål och grund nog til at döma honom frij. Och ther sådan Lagh drefwen worde/ blefwe ingen Meeneedare/ vtan han som saken galt vppå: med mindre thet ock bewijsas kan/ at någre aff Lagmån hans wiste honom brotzligan wara/ fins thet/ tå åre the Meeneedare/ och bör straffat warda/ etc.

CAP. VI. Thetta hafwa twifwels vthan några aff wåre gamble Lagmän eller Lagfarne sammansatt. Förthenskul iag thet ock här hoos welat införa/medan thet är wäl och Lagligen talt/ ehuruwäl med eenfaldige ord. Widare talar vthi thenne materien vthaff gode fundament och skiäl Doct. Johann. Loccen. p

p Synops. Iur. quæst. I. dissert. 30.

CAPUT VI.

Om Exceptioner.

MEMBRUM I.

Om the Exceptioner som vpskiuta Saken och kallas aff the Lärde Dilatoriæ.

OBSERVATIO I.

Tijden när Exceptio declinatoria fori, eller then som inwänder obehörligheten/ aff Domaren bör framställas.

SUMMARIA.

1. Exceptio declinatoria fori, skal strax effter insinuerad ståmbning inwändas.
2. Och ingen Exception för henne framföras.
3. Dom vthi ett obehörligt foro, är som han wore fält aff en privat Person.

SEdan man vthi the näst föregående Capitlen korteligen hafwer öfwerlagdt/ thet som förberedelsen aff Rättegångz process rörer/ sampt then grund han sigh vppå stödia bör/ nembl. Laglige bewijs/ hwilke delar synnerligen kärandes Partes ansee/ wil man här tala om thet som infalla bör på Swarandens sijda/ så wäl i begynnelsen aff actionen som sedan han sigh ther vthinnan fördiupat/ och kallas aff the Lärde Exceptioner. Och först om Exceptioner/ som saken vpskiuta/ eller Hufwud-actionen til en tijdh hindra/ a och kallas aff the Lärde Dilatoriæ, ibland hwilke Declinatoria fori, eller medh then

a Vesemb. parat ff de except. præscript. num. 7. 11. Corvin. ad ff. tit. de except.

then man sigh til en annan Rätt och Domare skiuter / icke är then ringaste vthan som offtast förefaller.

Förthenskull är här hoos aff nöden weta tijden/när thesse skole allegeras, på thet effter hans förlopp/the sedan icke förseent och vthan wärckan förebäras.

1. Måste man sigh förthenskul strax i begynnelsen effter insinuerad stämbning / och förr än man sigh vthi action inläter / 2. på them beropa. *b* Och sålunda bör han wara then förste/fram för alla andra dilatoriæ Exceptioner, ty om man någon annan för henne allegerar, per id inducitur consensus in Judicem, thet är synes ther med Domaren hafwa samtyckt / hwilket sedan icke kan återbrytas. *c* Ty thet wore orijmeligit/ thet åter at begynna/ som man en gång hafwer släpt eller vnderlåtit. *d* Och såsom man med theß förtijgande i förstonne tyckes hafwa samtyckt then Domaren/ får man honom icke förskiuta / ty thet är Lag/ at hwad man en gång gillat / må man sedan icke ogilla. *e*

Orsaken hwarföre thenne Exception strax i begynnelsen måste inwändas / är thenne/ at processerne så myckit möyeli- 3. git/kunne förkortas. *f* Ty när man en Saak för en obehörligh Domare drifwer/ är thet lijka som man thet hade giordt för en annan privat man, *g* i thet Domaren vthom sitt foro skattas för en privat. *h*

OBSERVATIO II.

Domaren må sielff döma sig behörlig eller obehörlig vthi Sakens vptagande / förvthan til at beskyllas hafwa warit Domare i sin egen Saak.

SUMMARIA.

1. Twänne frågor äre besynnerligen som göra en Domare obehörlig sielff them at determinera n. 2.
3. Medh alle the som Domarens Person röra.
4. Men the som ansee hans Embete och

O iij

CAP. VI.

b Gilhaus *arb. Iud. c.1. part. 2.* ¶.1.*n.*1. Vesemb. *parat. ff de except. praescript. n. 7. leg. fin cod. hoc tit cap. pastral. de except.* Barth. *leg. ult. eod. de except.* Barth. *leg. quadam consulebat ff. de re Iudic. n.* 9. Guid. Pap. *decis. 275. n. 4* Praxis aurea Ferrarien *tit.* 17. *n.* 1. Joh. Corvin. *ad ff. tit. de except.*

c Mynsing. *sing. Observat cent. 4 obs. 27*

d Carpzov. *Resp. Iur. l. 2. tit. 2. Resp. 9. num.* 13.

e c. delectiss. 8. q. 2. in fin. c. in istis dist. 4. c. Horrendus. 32. quaest. 5.

f Carpz. *d. l. num.* 10. *g Idem. dict. loc. num.* 1. *h Leg. 3. ff. de officio Praesidis.*

CAP. VI. te och Fullmacht / huru wijdt then sigh sträcker / kan och må han sielff vplösa.

Thetta til at bewijsa äre the Distinctioner aff nöden som hoos the Lärde brukas/nembl. tå förbiudes en Domare döma i sin egen saak / ther frågan är om sielfwa Jurisdictionis wäsende/ thet är / om han hafwer jurisdictionem activam, eller macht at bruka Domare Embete/ thetta kan icke aff honom vthan aff en högre definieras. *a* 1.

För thet andra/ther han hålles för partijst/ quia exceptio suspicionis efficit & inhabilem reddit personam Judicis. *b* thet är / Exceptionen aff Mißtanckar gör Domaren otienlig/ och in summa, the Exceptioner som Domarens person röra. *c* 2. 3.

Men then frågan / om han må bruka sitt Embete i then eller en annan saak / kan han sielff skiäligen determinera. *d* Ty thet hörer Domaren til at döma sigh behörligh eller obehörligh. *e* Och Parten är skyldigh ther wedh at låta bliswat, *f* emedan hans behörligheet icke bliswer allena skattad effter sakens beskaffenheet / vthan ock Domarens fullmacht och myndigheet. *g* 4.

a Carpz. *resp. Iur. lib* 2 *tit.* 2. *resp.* 10. *n.* 5. *b* Gail. *lib.* 1. *obs* 34 *n.* 6. *c* Barth. *leg. quidam consuleb. n.* 7. *ff. de re Iudic.* Rått *process. art.* 8 *c.* 36. § 1. Kong B. *l. c.* 36. in. B. *reg.* 26. *de Reg. Iur. in sexto.* *d* Rätteg. *Ord. art.* 2. Gail. *lib.* 1. *obs.* 34. *n.* 1. Ferrariensis *in praxi aurea tit.* 17. *n.* 1. Carpz *resp. Iur. lib.* 2 *tit* 2. *resp.* 10. *num.* 6. *e Leg.* 5. *ff de judiciis leg.* 2. § 6. *ff. eod. tit.* *f Glossa ad c.* 5. § *quamdiu parati de judiciis* *g* R. Hogerbertz *tractat de foro competenti*

OBSERVATIO III.

Thet äre åthskillige Behörligheter aff foro eller Råtten/ibland hwilka är then förste som anseer rummet ther gärningen är giord.

SUMMARIA.

1. Gärning skal ransakas ther hon giord är.
2. Thenne Regel drages både til Criminal och Civil Saker.
3. Hwilket bewijses aff then Andelige Lagen.
4. Sampt några Lärdes mening.
5. Thet samma practiceras vthi Målsmansdömen.
6. Rationes til thet som här statueras num. 7.
8. Fins icke swaranden in loco Contractus, tå sökes han ther han boor och bygger.

Man finner vti wår Lagh klare ord / at ther skal gärningen ransakas ther hon giord är/*a* hwilke icke allena äre til förstående om Criminal saker/ vtan ock Civil actioner, 1.

princip. vers: de beqwemheit, *a* Cap. 12. § 4. Råst. B.

ner, the ther aff köpslagande / Låhn eller hwad andre Contracter och Obligationer thet wara kunde / hårröra / som år til at see aff then Andelige Lågen / ther finnes thesse ord / ratione delicti sive contractus aut rei, de qua controversia agitur, ritè possunt coram locorum ordinariis convenire, & illi quoad hoc suam in ipsos Jurisdictionem exercere, thet år : Allehanda ogårningar och Contracter eller andre saker / om hwilke som tråtan år / kunne skiårskådas aff Domaren ther the åre giorde / och ther aff dömas. *b* Hår med samtycker ock And. Gail. *c* Och såger Bartholus at then orten vppå hwilken Contracten år giord / gör och then Domaren som ther år / behörlig öfwer bem:te Contract at döma. *d* Thetta drages ock til Målsmansdömen / at man ther skal göra reda / hwar man hafwer warit Målsman / och thet i anseende at Tutela år quasi contractus ; och quasi-contractus hafwer samme Natur / ratione fori, som råtta Contracter. *e*

CAP. VI

3.

4.

5.

b cap. 1. de privil. in sexto

c lib. 2. obs. 36. n. 14. item lex. 2. cod. de Iurisdict.

d in leg. qui loco certo 27. ff. de condict. in deb. n. 1. 2.

e Carpz. l. 2. tit. 2. Resp. 29. num. 2.

6. Skiål til thet som sagdt år / kan thetta wara / at vplösande aff ett Contract måste föllia Naturen aff theß förbindelse / såsom nu Contractet vppå en sådan ort hafwer fått sin vprinnelse och krafft / så år billigt at thet ock ther blifwer vplöst och

7. ophåfwet. *f* Thetta bewijses vtur Ordinantien : Giåld och Skuldsaker etc. eller hwad thet wara kan / som anten en Adelsman gör androm / eller honom aff androm wederfars / th t wari sigh i Ståderne eller på Landzbygden / tå skal han sökia och swara å Ting och Rådstugu.

f ibid. n. 12

Hår synes at thet effter rummet / ther thet år skedt / bekommer sitt behörlige forum, såsom år / på Landet å Ting / och i Staden på Rådstugu. *g*

g Råtteg. Ord. art. 14.

8. Doch går thetta så wijda för sigh som Swaranden finnes wara vthi thet rum tilstådes / ther Contracten åre giorde. *h* Hwar och icke så sökes han i then Stad the först tilkomma Och ther som ey warder åndat i then Stadh / eller ock ther som en warder för sann Brut i någrom Stad fången / antingen gårningen war giord inlåndes eller vthlåndes ; Så dömes och Lagfares å samma orth ther han fången warder / hwar och icke

h Gail. lib. 2. obs. 36. n. 14. c. 1. § contrahentes de foro comp. in sexto

CAP. VI.
i RHogerb. *in tractat. de foro comp. p. 1 vers in personale action.*
k Cap. 12 §. 2. Råst. B.
l in princ. ejusd. cap.
m Cap. 12. Tin. B. in pr.
n cap. causam de dolo & contumacia

thet skeer / tå sökes han ther han boor och bygger / *i* effter thesse ord i wår Lagh: Hwar mån saman koma / inrijkes eller vtan / och warder eigh åndat i them Stadenum the först til koma / thå hafwa the eigh makt thet nidher läggia / widher sina 40. Marker hwar vm sik / för ån the hafwa warit fore enum Rått i them Stadenum som the byggia. *k* Warda Mån saki andrum Landum eller andrum Stadhum vthan Rijkes / och warder eigh förra åndat ån the til Aspasunda koma / thå bötes thet alt epter Stadsens Rått. *l* Item kunna the han ey annars finna / thå farin hem i gård hans / och stempne han swå / hwat han år hemma eller borto. *m* Thetta år ock then Andelige Lagen lijkmätigt. *n*

OBSERVATIO IV.

Thet andre som länder til behörligheten aff Råtten / år eens hemwist.

SUMMARIA.

1. Åkåranden söker Swarandens forum vthi personal actioner.
2. Ther Actio år in rem, söker Kåranden forum rei sitæ.
3. Vthi Criminal saker söker Actor forum ther gerningen år giord.
4. Twåggehanda hemwist.
5. Domicilium naturale allena gör ingen behörligheet aff foro, vthan Domicilium accidentale.
6. Heemwist dömes ex animo domicilium habendi.
7. The som ingestädes hafwa hemwist / hafwer Lagen ey heller ifrån Rått exempterat.

a leg. 2. cod. de Iurisdict. leg. ult. cod. ubi in rem act.
b Cap. 33. Kong. B. L. L. cap. 13. in fin. Köp. B. L. L.
c Hogerb. in tractat. de foro comp. p. 1. vers in person action.

Thet år en gammal Regel vthi Råttegånger / at åkåranden skal sökia Swarandens forum. *a* Hafwer ock sitt fundament i wår Lagh / ther som så står: Tå ägher Konunger then som åkårandin år / ån han år ey til swars som kåris til / en man eller twå såttia i thy Landskapino / som han bor som kåris til / *b* etc. Doch måste thenne Regeln icke absolutè förstås / emedan hon allenast går för sigh vthi personal actioner. *c* Men ther actio år in rem, tå föllier Actor eller Kåranden forum rei sitæ, thet år / söker then 1. 2.

then Rätt/ hwarest Tinget som twistas om är belägit. *d* orden äre klare: Ther några aff Adel hafwa tråta sin emillan/ om något Arffskifte eller Jordegodz innan Konunga dömet/ tå skal thet ske för thenne wår Kongl. Hoffrätt men ligger godzet som trätes om innan Furstendömen/ tå måge the först sökia then Furstl. Hoff Rätt. *e*

3. För thet andre är achtaude/ at vthi Criminalibus så söker Actor thet forum hwar gärningen är giord. *f* Skäl här til lägger Carpzovius, locus delicti är violerat / och förthenskull skole andre aff hans Exempel som blifwer straffat/ afskräckias. *g* Förthenskul som vthi Civil saker/ heemwisten gör behörligheten aff foro, så gör thet vthi Criminal saker / rummet ther gerningen är begången. *h*

4. Men emedan man vthi Personal actioner måste sökia Swarandens forum eller hemwist/ som sades/ wil man tilsee/ hwar vthaff som ens hemwist bör och kan bewijsas. Carpzovius delar thet vthi twänne slagh / ett Domicilium naturale, tädan man hafwer sin vprinnelse/ thet andre accidentale som man sig sielff tager/ *i* eller ther man bor och bygger. *k* Thet tredie lägger Gail. här til / nembl. Domicilium imperii, eller vnder hwad Herrskap man boor. *l* Hwilket lijkwäl vnder thet andre Domicilio accidentali kan blifwa begripet.

5. Vthaff thet första nembl. eens Naturliga Födelse eller vprinnelse allena / föllier ingen behörligheet aff foro. *m* När thet ombytes/ så at then som är födder vthi Finland och boor i Swerige/ icke förthenskull kan citeras til Rötta i Finland. *n* Men behörligheten aff ens foro stattas förnembligast i thenne consideration aff Domicilio accidentali eller hans hemwist och boning hwar vthaff man then skal döma/ är ock vnderstundom twifwelachtigt.

6. Och äre the Lärde vti then mening at ens hemwist icke kan stattas ther aff/ at man någorstädes något egit hafwer och possiderar, *o* vthan ex animo & voluntate domicilium habendi, *p* Thet är / aff ens hug och willie någorstädes at boo. Såsom ther man hafwer störste parten aff sin egendom/ q och ther

CAP. VI.

d Carpz *l. 2. tit. 2. resp. 13 n. 9. leg. ult. cod. ubi in rē actio.* Hogerb *d. p. vers* Alle rechte.

e Rätteg. Ordn. *art.* 14.

f *Cap.* 12. ¶. 4. Råst. B.

g *lib. 2. tit. 2. Resp.* 26, *n.* 9. Curtius VII. 5. *in fin.*

h Carpz. *d. resp. num.* 10.

i *lib. 2. resp. jur. tit. 2. resp.* 21. *n.* 3. 4.

k *Cap.* 12. ¶. 4. Råst. B.

l *lib. 2. obs.* 36. *num.* 3.

m Gail. *d. obs. n.* 5 Carpz *de resp. n.* 11.

n Gail. *d. obs. num.* 6. 7.

o *leg.* 17. ¶. 5 & 13. *ff. ad municip.*

p Carpz. *l.* 2 *tit. 2. resp.* 21. *n.* 21. Men och *de arbitr. ad. l. 2. cent. 1. cas.* 86 *n.* 2 & *seq.*

q *leg. 2. cod. ubi Senator vel clarissimi.*

CAP. VI.

ther man stelff offtast håller til och sitt Hwßhåld vpråttat. r

Man råkar ock icke sällan i klander med sådane personer / 7. som ingestådes någon hemwist hafwa / med hwilke äre fast större beswär.

Förthenskul ock Lagen kommer enom i thetta fall til hielp / s och säger / at ther hans godz finnes / thå må målsäghanden med Laghmans eller Håradzhöffdingin lofwi och tweggia bolfasta manna witnom / thet gotz vp taka / och tali wid Råtten sammu lagh til Gotzet / som han skulde tala til äghandens etc. Ther ock intet godz finnes / tå må målsägande med theras loff / som för Råttenom sittia / honom gripa och i håchtelse sättia / etc.

Här om talar ock widare Carpzovius och And. Gail, u och går icke stort ifrån samma mening.

r de leg. in fin. Carpz. lib. 2. tit. 2. resp. 22. num. 14. leg. 239. §. incola ff. de verborum signif. Gail. l. 2. obs. 35. num. 8.

s cap. 14. Köp. B. L. L.

t Carpz. d. l. resp. 25

u lib. 1. obs. 1. n. 33. & obs. 57.

OBSERVATIO V.

Sidst är ock wid behörligheten aff ett foro til at märckia / personens eller swarandens qualitet, sampt graden aff Råtten eller instantia.

SUMMARIA.

1. Trenne grader aff Rått här i Riket
2. Then som någon aff thesse förbtigår / hafwer til at wänta Exceptionem incompetentiæ.
3. Then 4de grad är Revisionen.
4. Forum som är behörligit ratione instantiæ, kan i anseende aff såkens eller personens beskaffenheet blifwa obehörligit.
5. Huru wijda thet är til förstå.
6. Alle Privilegia äre stricti Juris.

HÄr vthi wårt Fåderneslánd / är behörligheten aff foro 1. ratione instantiæ förnembligast / och i gemeen / treggehanda / så at man sin klagan å Landet först skal then nedre / som är Håradz Dom och Rått vnderkasta / hwilket ock plågar kallas Prima instantia: Sedan Lagmans Rått: För thet tredie / then Kongl. HoffRått / som är i staden aff Konungzligh Råttare-eller Råfst Ting. Thetta hafwer sitt fundament vthi

vthi wår Lagh. *a* Vthi staden från Kåmners Rått til Rådstugu. *b* Från Rådstugu vnder Konungen/eller then som hans Dom hafwer. *c*

2. Thesse Grader måste ordine observeras, så at hwilken någonthera aff them förbijgår/ och Swaranden til then högre ståmmer/ förr ån Saken per viam appellationis ifrån thet nedrigare år deriverat/ tå hafwer han til at inwånda exceptionem incompetentiæ eller Declinatoriam fori/ *d* med mindre någonthera Parten kan med skiålklaga sigh råttlöös. *e*

3. Hår til kommer ånnu thet 4. forum competentiæ, nembl. Revisionen, hwilket lijkwål år Extraordinarium, och hafwer sitt fundament i Lagen. *f*

4. Såsom nu ordinarie thesse grader vthi fori competentiâ böre tagas i acht/ hånder sigh lijkwål ther vthi stundom förandring/ så at ther forum wore behörligit ratione instantiæ, eller theß grad, kan thet lijkwål blifwa obehörligit ratione qualitatis personæ & causæ, såsom ther personen/ som kåris til/ år priviligierad/ såsom Adelsman/ Krigzbefåhl/ Upsala Academia, *g* Pråstmån/ *h* Crimina læsæ Majestatis, *i* med någre andre sårdeles åhrender *k*

5. Thesse priviligierade måge icke heller vthi alle fall incompetentiam fori inwånda: Vtan allenast i the fall som i Råttegångz Ordinantien och the andre berörde rum/ åre vthtryckeligen målte.

Men vthi andre Casibus re the skyldige widh Ting å Landet/ Kåmbners Rått i Stådren/ så wål som andre at swara. *l* Och måge ther vthinnan icke någon Exception inwånda/

6. förty hwart och ett privilegium år stricti juris, och bör icke dragas til andre fall ån the som med klare ord åre förmålte. *m*

a Cap. 37. 38. 39. Ting. B. Råtteg. Ord. art. 5.
b Cap. 5. 9. 1. Rådst. B.
c Cap. 3. Rååst. B. Råtteg. Ord. art. 5
d Rått. Ord. art. 7. Råtteprocess. art. 20
e Råtteg. ord. d. loco.
f Cap. 22. in fin. cap. 41. 9. 1. Ting. B. Råtteg. processart. 35.
g Rått. Ord. art. 14. Råttprocess art. 10
h Prest. privil. art. 20.
i Råtteg. process. art. 20
k dict. art. item cap. 10. Ting. B. cap. 2. Råfst. B. Öst. G. L.
l Råtteg. Ord art. 19.
m Carpz. resp. jur lib. 2. tit. 2. resp. 29. num. 17.

MEMBRUM II.

Om Exceptione Præventionis, eller ther man sig vndandrager/ vppå en tijd/ anten på åthskillige saker eller åthskilde rum/ at swara.

CAP. VI.

Observatio VI.

Then som aff åthskillige på en tijdh blifwer fordrad för Rätta/ kan emot then senare inwända Exceptionem præventionis.

Summaria.

1. Vthi hwad fall Exceptio præventionis kan brukas.
2. Hwem aff Actoribus hafwer förmon/ effter thenne inwändning.
3. Skäl ther til.
4. Vnder hwad wilkor thenne inwändning är brukelig.

Thenne Exceptionen är vthi thet fall nödig/ när man aff flere i sänder/ på en tijdh och åthskilde rum/ eller för en Domare i åthskilde saker blifwer fordrad/ och såsom enom icke är möyeligit at kunna wara på åthskillige rum i sänder tilstädes/ icke heller altijd saken så förewetter/ at man henne någon fullmächtig kan betroo/ och förthenskull nödgas somlige låta återstå. Ty at eigh må en man i sänder swara flerum tiltalum än enne. a [1.]

Tå på thet man icke skal råka in pœnam contumaciæ, kommer Lagen enom til hielp/ med thenne Exception, b så at man först må swara then som först hafwer stämbt/ eller ther man thet egenteligen icke kan wetta/ tå må man then först swara som hafwer högsta kärona/ och the andre i medlertijd medh sin käromål hafwa fördrag/ c hwilket består vthaff följande skiäl. [2.]

1. At emellan twenne som lijka äre privilegierade och hafwa lijka rätt/ blifwer thens wilkor föredragne/ som sin rätt först söker/ och sitt privilegium brukar. d [3.]

2. Är ock en gemen regel/ qui prior est tempore potior est jure e Thet är/ effter wårt gamble Swenske Ordsätt: Then först kommer/ han först maal.

At thenne Exceptio præventionis skal gälla/ måste först Domaren/ för hwilken man är stämbd/ wara behörlig/ elliest hafwer then kiäran som olagligen begynnes/ ingen wärckan; [4.]

Och

a Cap. 11. Rådst. B.

b Cap. 15. Ting. B. cap. 11. Rådst. B.

c d. cap. 15. Ting. B.

d Carpzov. l. 2. tit. 1. resp. 46. num. 8. resp 48. n. 23.

e Reg. 54. de reg. jur. in sexto.

Och hwad som icke billigen wårckar/ indrager ey heller någon prævention. *f*

För thet andra skal Swaranden vthi Laga tijd wara ståmd/ och Ståmbningen wara honom til handa kommen/ hwilket ther thet skeer/ gäller ock præventio. *g*

CAP. VI.
f Carpz *d. resp.* 46. *n.* 14.
g *Carp pro-posuist de fore comp.* Gail. *l.* 1 *obs.* 11. *num.* 1.

OBSERVATIO VII.

Citatione Circumducta, eller når Ståmbningen icke nyttias/ tilstådies icke heller Exceptio Præventionis.

SUMMARIA.

1. När Ståmbningen sågz mißbrukas.
2. Beskriffning aff håndelsen.
3. Mißbrukad Ståmbning år som ingen.
4. Lagen wil at then som ståmde/ skal wara tilstådes widh Råtten.
5. Contumacia bör ingen fördeel vthan straff införa.
6. Slutes thenne Fråga negative.

1. TÅ såges Ståmbning mißbrukas och intet nyttias/ när hon aff bägge parterne försummas/ at ingenthera hwarcken Actor eller Reus kommer tilstädes/ therföre frågas når thet fall hånder/ at man aff flere på en gång

2. blifwer ståmbder/ och then förste Ståmbningen aff bägge Parterne både kåranden och swaranden försätties/ om tå swaranden må hafwa emot them som senare hafwa ståmbt/ Exceptionem præventionis sigh til godo.

3. Här til swaras negative, förty såsom vthan föregången Laga Ståmbning icke gifwes thenne Exceptionen rum/ altså är här ock samma skiäl/ ty en mißbrukad Ståmbning hålles för ingen/ medan förmedelst bägge Parternes försummelse ther öfwer icke hafwer blifwit klagat/ så at thet hålles för lijka som Ståmbning aldrigh wore vthgången/ när hon aff bägge delarne försitties. *a*

4. Synes ock aff Lagen theß mening wara/ at Parterne skole

a Carpzov. *d l. resp.* 47. *n.* 7. 8.

CAP. VI.

komma tilstädes/och icke försittia Ståmbning/ så frampt thenne exception skal kunna brukas/ i thet ther står: Nu siger sig hwar för ståmbt hafwa. b Thesse äre actoris ord/ och præsupponera hans närwarelse wedh Rätten.

b Cap. 15. Ting.B. cap. 11, Rådst. B.

Til öfwerflöd/ skulle swaranden i thetta fall niuta Exceptionem præventionis, så skedde honom wälgerning i stället för straff/ then han förmedelst contumaciam hade förtient/ hwilket wore obilligt/ emedan contumacia bör aldrigh wara någrom fördeelachtig. c 5.

c leg. 16. ff. de Except. rei judicatæ.

Altså then som ståmbning försitter/ må icke heller niuta Exceptionem præventionis til godo. Quia frustra legis auxilium invocat qui committit in legem, Thet är/ hwilken som emot Lagen syndar/ söker fåfängt hielp aff Lagen. d 6.

d cap. bonæ memoriæ vers deinde de Electione.

MEMBRUM III.

Om Peremptorie Exceptioner, eller the Inwändningar som twisten vthsläckia/ och heelt til intet göra.

OBSERVATIO VIII.

Peremptorie Exceptioner äre mångehanda.

SUMMARIA.

1. Exceptio Præventionis gör wärekan aff förswar.
2. Vpräknas en deel aff thesse Inwändningar.

Tilförende hafwer man korteligen talat om Dilatorie Exceptioner, eller the inwändningar som Saken til en tijd vpskiuta; nu wil man och allenast med några rader ihughkomma the Exceptioner, som twisten vthsläckia och heelt til intet göra/kallas aff the Lärde Exceptiones peremptoriæ, äre mångehanda / tages för Defensioner eller förswar. a 1.

Thesse peremptoriæ kallas ock perpetuæ, b thet är / Ewig=

a Vesemb. parat. ff. de except. num. 2. in fin.

b Idem d. l. num. 7.

wigwarande/ ther aff at the altijd / och vthi all ruum gålla och liggia klagaren i wägen/ ehuru länge han dröyer medh sitt kåromål. c Ibland thesse råknas afftaal / eller Eedelig tilsåyelse intet at klaga eller kråfwia. Inwåndning at man år låckad eller med bedrågerij bracht til någon handel/ eller aff hoot och råddhoga/ eller aff mißförstånd något tilsagdt/eller at saken tilförende år affdömd/eller at man moot Lagh och Stadgar giordt och handlat/ med månge flere/ hwilke hår wore förlångt at vpråkna. Men then som them wil weta/finner theras bestriffning hoos Damhauderum. d

CAP. VI.

2.

c Damhaud. prax rer. civil c.136.num.2. Corvin, ad ff. tit. de except.

d loco cit. n. 3. & seqq.

Observatio IX.

Then som vthaff Domaren tilspord och examinerad en annan något brott tillågger / och bemålte gårning honom sedan intet kan bewijsas/kan lijkwål ther öfwer icke förklagas eller straffas/ vthan inwånda Exceptionem non competentis actionis, thet år / at then beskylte icke hafwer macht emot honom at agera.

Summaria.

1. Smådesord oförmårckt framkastade/hafwa samma wårckan/som vppenbarliga talte.
2. Wijten aff eens naturlige feel eller förseende åre aff samma art.
3. Afwug intention graverar gerningen.
4. Thenne casus hafwer annat skiål.
5. Öfwerhetennes tilspörlande indrager nödwåndigheet aff swar / på thet man weet eller hafwer spordt.
6. Hwilket tienar til sanningens vppenbarande och befordran.
7. Thet år ingen försmådelse vthan willie at skåmma.

1. Smådes-Ord / Wijten och åhrerörige Beskylningar plågar icke sållan widh Råtterne höras / så at then som sin Wederpart icke annars kan skada / söker lijkwål genom framkastande aff ett ord och annat/ som hans åhra och goda nampn rörer / honom til at skåmma/stundom oförmårkt/ och vthan wederpartens nampngifwande / med andre general-

CAP. VI. terminis, hwilket icke mindre bör straffas / än om han vthtryckeligen talt hade. a

Stundom med Wederpartens naturlige feels vptäckiande / som ock injurier och försmädelse tilräknas/och sitt straff wärde äre / b ty ingen bör annars bräckeligheet vptäckia / emedan thet är försmädeligit och ohöfligit. c Stundom elliest medh förkastande aff ens feel / som en aff förseende eller swagheet kan hafwa begådt/och saken lijkwäl intet widkommer. Thet samma ehuruwäl thet kan wara sant och bewijsligit / bör sådan wijtelse lijkwäl icke blifwa ostraffat / ty veræ debent esse voces, non ad libidinem effusæ. thet är/ thet taal som icke skal kunna kallas försmädeligit / bör fuller wara sanningen lijkmätigt/doch lijkwäl icke aff någon lättferdigheet och affwund förebracht. d Ja / hans affwund och hugh then andre at stämma gör wijtet (som elliest i anseende aff sielfwe saken kan wara sant) Straff och böter wärdigt. e Och thet som vthi sigh sielff kan wara skäligit/blifwer offta för thens intention och owillia / som thet vthrättar/ räknat för ogerning. f Såsom Wästgiöte Lagen thet förmäler när han vpräknar wijtelser aff allehanda slagh/ och sluter således: All thessi syndamal skal fyrst wid Präst sin talå/ok eigh bradhå vp med awund ellar wredz wilie / num han saki sik at thrim Markum/hete threr och äru twar. g Och altså sant thet som Grotius säger. Plurimis sæpe reis nihil magis quam calorem & impotentiam accusatorum profuisse. h

Thetta hafwer sigh således med them som aff egen lust sin Näste at stämma / något framföra i Men med them som Öfwerheten vthi sin saak eller annan tilspörier / och the något berätta/ thet sedan icke kan bewijsas/ allenast the icke annars weta/ hafwer thet sigh annorlunda / så at ther the något tilsporde/ enom tillade / som han lijkwäl wore frij före / kunde the ther öfwer icke förklagas / vthan ther emot thenne Exceptionem peremptoriam non competentis actionis inwända. Och thet aff thesse skiäl:

1. At han thet som talat war/hafwer giordt så godt som twungen / som tilförende ij talt är / och hwad är Öfwerhetens til-

a Carpzov. resp. jur. lib. 2. tit. 5 resp. 59. Damhauder, prax. rer. crim cap. 139. n. 1. arbor. Iudiciar. crim. Gilhaus. cap. 2. tit 34. ¶. 3. n. 19.

b Damhaud. dict. l. num. 4 Schneid. ¶ in-juria nū. 14. inst. de injur.

c Gail. l. 2. obs. 99. n. 3.

d Leg. 3. cod. de offic. Rect. pro vene.

e Leg. 1. ad leg. Corneliā de sicar. Mynsing. sing. obs. cent. 4. obs. 4.

f Cap. cum Minister. cap. relegent. 23. q. 5. c. 14. ¶. 1. Rådst. B.

g Rättlösa B. c. 10. ¶. 6.

h in tract. eui tit. Ord Holl. ac West Fris. piet. p. 23

i Edict. Theod. Reg. Wisigoth. cap. 35.

ij lib. 2. cap. 5 obs. 11.

2. 3. 4. 5.

tilspöriande annat/än befalning och twång til at vthtala hwad man menar sant wara / ty twång eller theß fruchtan är aff en wärckan. *k* Såsom honom förthenskul igenom sådan befallning är pålagdt thet Embete aff wittnande / som jämföres med en public tienst/*l* Altså som ingen annan tienst/så bör ey heller thenne wara til skada och förderff. *m*

6\. Sedan är thetta ock nödwändigt för thet Gemena Bästas skul/ på thet aff fahra til at blifwa förklagad för berättelse aff sakens beskaffenheet/ sedan hwar och en skal ock så sielfwe Sanningen förtijga/och sålunda Laster och ogerningar blifwa til thet Allgemena Bästas förderff ostraffade. Therföre är lagligit at man på Öfwerhetens tilspöriande swarar / hwad man menar och weet / och effter thet aff Lagens tilstånd skeer/ är thet icke straff wärdt. *n*

7\. Sidst talar han här intet i mening eller williande / then andre at skada och skämma / vthan säger effter befallning som han spordt och förstådt. Nu är ingen försmädelse vthan willie/ hugh och benägenheet then andra at skämma ; *o* Förthenskull icke heller någon action och förklagan.

CAP. VI.

k Carpz. *resp jur. lib.* 2. *tit.* 5 *Resp.* 60. *n.* 8.

l *Cap. quisquis* 11. *q.* 3. *c. quāquam* 14. *quæst.* 2.

m *Leg.* 7. *ff. quemadmod. test. aper.*

n *Leg.* 4. *cod ad leg. Iul. de adult.*

o Schneid. *ad princ. inst. de injur. n.* 2. Vesembec. *in parat. ff. ad eund. tit. n.* 9. Damh. *prax. rer. crim. cap.* 138. *n.* 8 & *c.* 157. Gœden. *Vol.* 3. *Cons.* 2. *num.* 11.

Observatio X.

Ett Barn eller then som är lijtet wetande / kan ey heller actione injuriarum förklagas.

Summaria.

1. En wettlöös skattas såsom död.
2. Ett Barn kan icke sägas göra något aff vpsåt.
3. Vtan hug och willie skeringē injuria
4. Therföre ett Barn actione injuriarum icke kan förklagas.

1\. AT en wettlööß icke kan förklagas/fast om han med ord någon til åhran hade angripit/ skal fuller icke aff mången stort disputeras och emot sägas/emedan honom skiäl och förstånd icke är gifwit/och förthenskul hålles såsom frånwarande och dödh / *a* och kan icke sägas hafwa någon willia. *b*

2\. Men om thetta ock skal kunna dragas til ett Barn / tyckes

a Gail. *l.* 2. *obs.* 110. *n.* 21.

b Schneid. *ad q. furios. in stit. de inutilibus stipul.*

CAP. VI. kes wara mera twifwelsmål. Lijkwål samtyckia här med alle Lärde / at ock en sådan kan i thetta fall emot Klagaren inwända berörde Exception, hwar til äre thesse skiäl: At willian och vpsåtet skillia gärningarna. c Nu är icke vthi ett Barn någon fullkomminen willie / effter ther icke kan wara något fullkomligit förstånd / effter som talas i Rom. Lagen. d Wirdt von jemand / der jugend oder ander gebrächlikeit halben / wissentlich seine sinnen nicht hätte / eine übelthat begangen. 2c. Huru kan förthenskull en anklagas / som intet weet hwad han gör. e Therföre ock ett Barn aff wår Lag icke med någon contract kan obligeras. f

c Leg. 53. ff. de furt.

d Caroli V Peinlich gerichts Ordn. art. 179.

e Cap. aliquos, in fin. 15. q. 1.

f cap. 8. q. 1. c. 16. cap. 18. Jord. B. L. L.

Och är vthi förre Observationen bewijst / at vthan Dolo 3. och animo injuriandi, thet är / hugh och begärligheet någon at skämma / icke är någon injuria.

Thenne hugh kan ett barn intet tilägnas / quia infan- 4. tes doli capaces non sunt, sed quicquid agunt, ignorant, thet är / the kunna icke bruka någon list / vthan thet the göre / göra the owettande / g therföre ock Lagen säger / wari swå öfwermagha wilia gård / som moghande mans wådha gård. h Förthenskull är thet ock skiäligt / at ett Barn actione injuriarum icke må förklagas.

g Carpz. in pract. Crim. part. 3. quæst. 143. num. 12.

h Cap. 11. Dråp. wåd. B. L. L. cap. 36. Edz B. L. L.

OBSERVATIO XI.

Exceptio non numeratæ pecuniæ, thet är / Inwändning at Penningerne effter Obligationens lydelse icke äre enom tilräknade / ther hon är bewijslig / vthesluter ock actionen.

SUMMARIA.

1. Lagen är altijd benägnare at hielpa än stiälpa.
2. Penningars tilräcknande är wäsendet aff Låån.
3. Offta aifwes handskrifft för vndfångne Penningar.
4. Thenne Inwändning gäller emot Handskrifft.
5. The fall som lijka rättwijsa sammanfogar / blifwa icke aff Lagen söndrade.
6. Wijdare bewijs aff sielfwe Lagen.

Exceptio-

7. Exceptioner som swek vthwijsa/ måste vthi Contractibus bonæ fidei tilståddas.

8. Huru thenne inwändning bewises

9. En grundelig berättelse gör tilfyllest för en inwändning.

CAP. VI.

1. The Gamble hafwa icke vthan orsak bijfallet Gäldenärer med thenne inwändning/ både therföre at Lagen altijd är benägnare til at hielpa och befrija/ än til at betunga. *a*

2. Sedan at Penningars lefwererande och tilräknande är wäsendet vthaff Låån/ vthan hwilket Låån intet är. *b*

3. Sidst skeer thet Gäldenären til hielp/ i anseende at han offta måste öfwergifwa sin obligation eller handskrifft/ förr än han Penningarne vndfångit och sedan aff Creditoren kan blifwa vphållen och swijken. *c*

4. Och förthenskul hafwer thenne inwändning altijd innan laga tijd sitt rum/ ja fast thet än wore emot klar handskrifft/ ehuruwäl thet synes wara betänckeliget/ emädan thet icke vthtryckeligen vthi Lagen förmäles. *d* Ty ther allenast gifwes then inwändningen aff betalning/ rum/ nembl. at man skal låta möta sitt qwittobreff/ och weta sig hafwa guldit.

5. Doch lijkwäl then Lagh och Stadga som någon wiß inwändning emot en Skrifft tillåter/ vthesluter icke heller then som then nämbde är jämlijk. *e* Och the fall som lijka rättwijsa och skiäl sammanfogar/ blifwer icke heller aff Lagen söndrade. *f* Nu är thet lijka krafftigt förbindelsen at vphäfwa/ När man hafwer betalt/ eller när man intet hafwer vndfångit/ Ty på thet ena sättet är gälden förnögd/ på thetta ingen gäld blifwin/ altså ock vthaff berörde Lagens rum thenne inwändning practicabel.

6. Theß til wijdare bewijs och bekräfftelse är Lagen på annat rum: *g* Nu kan them osämia vm giäldet/ annar sigher lånt wara/ och annar eigh/ ligge thet til tweggiamanna witne som ther när waro/ thå Stadgan thera mellan war ther vm gör. Hwilket kan tiena til wijdare förklaring aff ofwanberörde rum/ och synes exceptionem non numeratæ pecuniæ klarligen tillåta.

a Cap. 15 Rådst. B. leg. 47. ff. de Oblig. & act.

b pr. instit. quib. mod. recontr. Obligat.

c Carpzov. resp. jur. lib. 2 tit. 8 resp. 90 num. 10.

d Cap. 33. Kong. B L.L. c. 11. eod. tit. St. L.

e Carpz. d. l. resp. 89. n. 13.

f Idem d. l. ex fundam. l. 32. ff. ad leg. aquil. leg. 1 8. ff. de Verbor. obligat.

g cap 16. in fin. Rådst. B.

CAP. VII. Til öfwerflöd / emedan Låån är contractus bonæ fidei, thet är / består aff vprichtigheet / altså böre the Exceptioner som swek inwända och vppenbara (ibland hwilke är thenne) gifwas rum / såsom the ther äre aff theß Natur och wäsende; *b* allenast the vthi tijdh förebäras. 7.

b Carpz. d. l. num. 21.

Thenne inwändning blifwer på tråggehanda sätt bewijst 1. Anten aff Creditoris egen bekännelse / såsom thet krafftigaste bewijs. 2. Igenom wittnen som Lagh förmåler. *i* 3. Aff någon annan senare skrifft / vthi hwilken Creditor effter vndfången Handskrifft hafwer Penningarne eller förstråckningen tilsagdt *k*. 8.

i c. 16. q. 1. in fin R. B.

k Gilhausen arbor. jud. c. 6 part. 1. q. 330.

Thetta ware således nogh vthi thenne materien talt: flere inwändningar at nämna är onödigt / medan the sig sielff effter sakernes beskaffenheet vthwijsa / och weet hwar och en som Råttegång och Proceß, sampt sin saak förstår / sig sielff ther vthi at skicka; man är om theras nampngifwande och omständigheter icke så noga råknat här hoos oß som vthi andre Land / så at en grundelig berättelse aff sakens förlopp kan göra fyllest för en Exception eller inwändning. *l* Therföre man nu vthan större wijdlöfftigheet skrider til handling om Domar. 9.

l Corwin. ad ff. tit. de except. haud pro cul a fine.

CAPUT VII.

Om Domar.

OBSERVATIO I.

En Dom som behöfwer vthtydelse / måste aff Domaren och ingen annan vthtydas.

SUMMARIA.

1. Domar skole wara med tydelige ord författade.
2. Och hwad twifwelsmål vthi them förelöpa / höra vnder samma Domares förklaring.
3. Ther til Domaren icke skal wara owillig.
4. Och grunda sin vthtydelse på then förelupne actionen och Inlago.

Ehuru

CAP. VII

1. Ehuruwål alle Domar böre wara stålte med the klaraste och liusaste ord/som kunne vptånckias/i anseende at han år twistige parterne såsom för en Lagh. *a* Sålunda bör han wara klar/och aff parterne wål kunna förstås/ på thet the icke få tilfålle honom at wrångia / hwar effter sin fördeel/ och ther aff sedan en ny twist vpwåxa / effter som vthi the gamble Göthars Lagh som vthan Landz hafwa regerat/wål talas. Sic ut legum evidentia populorum est excessibus utilis, Ita sanctionum obscuritas turbat ordines æquitatis, *b* rc. J hwilket anseende Carpzovius såger honom tantum inferre quantum verba sonant. *c* **Så mycket betyda som orden lyda.** Lijkwål medan ther hoos ock fordras/ at han icke skal wara wijdlyfftig/ altså hånder offta/ at orden / ehuru liuse och Emphatica the åre/ icke kunna hindra twifwelsmål vthi en omståndigheet eller an-

2. nan. Ther förthenskull sådant förefaller/måste icke Parterne sin emillan ther öfwer begynna ett nytt kijff/ vthan vthtydelsen aff Domaren håmta/ medh hwilken the sedan måste wara til-

3. fridz. *d* Hwilken ock ther til intet bör låta finna sig obenågen/ i anseende at han præsumeras båst Domen förstå/effter Dom kallas arbitrium Judicis, thet år/ *Domarens tycke eller mening.* *e* Och förthenskul bör wara sine egne ordz och meningz vthtydare.

2. År ock hans Embete/ stridige Parter med sin meningz vthsåyande at åthskillia. *f* Thenne hans vthtydelse måste icke skee effter hans egen affection, til then ene eller andre Delen/ icke heller til swarandens båsta/ ty hår bör icke favor rei gålla/vtan han måste skee effter acternes och Inlagernes anled-

4. ning/ *g* så at han sig grundar på thens begåran/sem Domen til godo fåld år/quia sententia debet esse conformis libello, thet år: **Domen bör wara** Libellen **eller Inlagan lijkmåtigh** / *h* Förthenskull kallas libellus truncus arboris judiciariæ, ty såsom båhlen eller Stammen regerar hela Trået/ altså bör libellus regera hela Processen. *i*

a leg. 65. §6 eum Prætor. ff ad *diectum* treb*ell.*

b lib II. tit. 1. cap. 1.

c Resp. Iur. l. 3. tit. 10. resp 97. num. 3.

d Barth. in leg. si societatem § arbitr. n. 29. vers q. quando examinat. ff. pro socio.

e Vesemb. parat. ff. de re judicat. n. 3.

f Idem. d. l. num. 8.

g Barth. in leg. si quis ad exhibend n. 2 ff. de except. rei judicat.

h Gail. l. 1. obs. 66. n. 1.

i Carpz. l. 3. tit. 10. resp. 97. n. 16.

CAP. VII.

OBSERVATIO II.

När Domen är gången in rem Judicatam, gäller sedan ingen motsäyelse / eller emot honom någon annan Dom.

SUMMARIA.

1. Hwad sententia interlocutoria är.
2. Hwad sententia definitiva är.
3. Thenne doms krafft och stadighet
4. Skiäl hwarföre honom en sådan myndigheet tilägnas.
5. Huru lijkwäl en sådan Dom vtan appellation kan återbrytas.
6. Thet förste wijs med sine skiäl.
7. Thet andre sätt som gör Domen krafftlös med theß omständigheter/ num. 8. 9. 10. 11.
12. Andre nulliteter aff en sententia äre vtan krafft hoos oß/ och kunne intet hindra rem judicatam.
13. Särdeles i anseende aff privat Domare.
14. Konungen allena kan vphäfwa rem judicatam.
15. Nullitas sententiæ måste icke allena allegeras, vtan ock bewisas.
16. Wid böter tilgörande.
17. Doch remitteras the ock offta.

Thet är twenne slagh aff Domar/ then ene kallas på Latin Sententia interlocutoria, hoos oß Vpskofftz Dom/ then som blifwer fälder vthöfwer någon serdeles infallande saak och omständigheet/ medan sielfwe Hufwudsaken ännu hänger och warar. Exempel på en sådan Dom finnes i then Andelige Lagen. *a* Thet andra slaget är Sententia definitiva, hwilken som sielfwe Hufwudsaken slijter och definierar. Thenne när han öfwer Otta dagar står oqwald / så går han in rem judicatam, och må sedan aldrig qwällias. *b* Och gäller emot honom intet/ fast någon högre Rätt annorledes dömde / vthan then senare är aldeles krafftlöös/ therföre Ulpianus gör honom så otwifwelachtig/ at han med ingen transaction, myckit mindre elliest kan återkallas. *c* Och thet aff thesse skiäl : At en Dom som är gången in rem judicatam, hållas aff stoor autoritet, och hårdt förbinder them som han är gången öfwer / *d* hålles god och rättwijs och för sielfwa Sanningen/ *e* hwilken ingen må emotsäya eller ogilla. *f* Sedan är Ände-orsaken eller finis til alle Domar thenne/ at trätor skole ändas och slitas/ *g* effter

1\. 2. 3. 4.

a Cap. 38. de offic. & potest jud. de leg.
b Cap. 38. 39 Ting. B. art. 35. Rätteg. process. c. 34. Rådst. B. Rätteg. Ord. art. 48. c. 10. §. 1. Kon. B. St. L.
c Leg. elegan. §. si post. ff. de condict. indeb.
d Leg. 65. §. cum prætor ff. ad SCtum Trebel.
e Leg. 107. ff. de reg. jur. Carpzov. resp. jur. l. 3 tit. 10. resp. 96. n. 5.
f Carpz. jurisp. For. part. 1. const. 26. def. 14. n. 1. Leg. Longobard. lib. 2. tit. 59. c. 1.
g Vesemb. parat. ff. de re judic. num. 8.

effter thet förmedelst thenne reda är skedt / altså är then senare öfwerflödig/och sålunda icke billig. *b*

Til öfwerflöd äre vthi then Romerske Lagen klare ord ther om / grundande sigh på gode skiäl. *i* Nembl. therföre hafwer hwar träta sin wisse action, och the alle en wiß ände / på thet klander icke förhögt skulle fördubblas / och sedan störste och odän-

5. delige beswär förorsaka. *k* Dock lijkwål när wij wår Lagh/ sampt andre Lärdes skriffter rätt ansee / finne wij widh särdeles wilkor hända/ at en Dom som är gången in rem Judicatam, kan revoceras.

6. Hwilket skeer först och proprie vthi the fall som fins vthi Ting.B. *l* Nembl. at Konunger må owadt sanning vthleta/ sampt alle skrock sokn ir och aff sokn ir återbryta.

Thetta ehuruwäl thet synes Jure Romano förbudit/ *m* hafwer thet lijkwål sitt goda skiäl / hwilket Bronckhorstius *n* förmäler/ nembl. effter en Dom är Juris Civilis, then Konungen intet binder. 2. Och ehuruwäl thet tyckes löpa emot ordinarie Processen, så hafwer thet intet at betyda/ ty nullitas Processus est juris positivi, supra quod est Princeps. *o* Och honom bör mera see på rättwijsan / än juris rigorem, *p* så wijda som han kallas rättwijsans källa. *q*

3. Kan ock Domaren på sitt Embetes wägnar vpfylla hwad solennitas in judicio felas / huru mycket mera Princeps, som är fast högre än en ordinarie Domare / emedan thenne förandring rörer icke allenast Parternes bästa/ vthan ock favorem publicum, at på orättwijsa må blifwa en ände. *r* Men här wedh måste warsamt proceders/ så at thetta icke må tiena anten en illwilliande Part til prætext aff sin trätedrygheet/ och försummelse aff the beneficiis juris som Lagh och Processs hwar och en vnder wisse fatalier har förunt/ eller Öfwerheten sielff til anledning at låta draga sigh aff thesse förras trägenheet / til at mißbruka sin myndigheet/ mera til rättwisans hinder än styrckia. Ty hwarest som skrock och affsokn/ thet är/ förmyckit eller förlijtet i en saak/ icke deste klarare lyser/ ther bör thetta regale icke brukas/ elliest skulle realiter ingen res judicata wara til / vthan

b Carpz. d. l. num. 3.

i Leg. 1. cod. quando provocare non est necesse.

k Leg. 6. ff. de except. rei judicat.

l Cap. 21. 22. 41.

m Leg. fin. cod. sent. rescind. non posse. leg. 16. cod. de transact.

n Pag. 354. ad reg. jur.

o Gail. lib. 1. obs. 42. n. 4.

p Ibid. n. 1.

q Ibid. n. 3.

r ibid. n. 5.

 Vn-

CAP. VII. Vndersåtherne altijd swäfwa uthi owißheet aff theras rått och egendom. Thet andre fall kan (doch improprie, ty föllande 7. händelser tillåta intet rem judicatam, vthan förorsaka nulliteter) thetta wara/ när Domen i sig sielff är fattad på aldeles orätträdige/ och twärt emot Lagh och löpande fundament. *f*

Såsom först/ ther Judex är incompetens, *t* ty the nulli- 8. teter, som aff defectu jurisdictionis komma / måste intet wanwördas/ emedan Domaren är potissima pars, basis & fundamentum Judicii, och så wida kan ingen laglig Dom affsäyas/ genom then som icke hafwer macht at döma. *u*

2. Ther Domen fälles om thet som intet är agerat, *x* 9. emedan man måste wara Laghfölgder. *y*

3. Ther Domaren dömer i sin egen saak/ *z* förty Domaren måste icke wara wederdeloman och partijst vthi saken. *a*

4. Ther thetta aff processen intet är taget i acht/ såsom 10 Ståmbning/ effter man bör wara lagståmder. *b*

5. Partens närwarelse/ *c* så at han är sielff til swars/ eller hans wissa Vmbud som hans fullmacht hafwer. *d* Thet- 11 ta bijfaller Gudz ord sielfft/ Icke dömer wår Lagh någor menniskio/ med mindre man först förhörer honom/ *e* &c. Flere fall beskrifwer Vesembecius genom hwilke Domen nulliteras, vthan appellation. *f* Men såsom the äre aff Jure Civili Romano; altså komma the icke hoos oß vti något bruk/ vtan allenast thesse vptalde fall. Andre nulliteter hafwa vthi wår Lag in- 12 gen grund/ vtan hwar appellation icke kommer emellan/ hindra the intet/ med mindre domen går in rem judicatam, thet är/ får Laga krafft / *g* och ständer fuller och faster. *h* Quia multa accidunt quotidie, quæ non summo jure, sed omni moderatione ac æquitate definienda sunt, ideo ad præscindendas protelationes quæ ex juris apicibus nascuntur, nullitates non attenduntur, nisi quæ ex defectu citationis, jurisdictionis aut mandati, ad expeditionem causarum procedunt. *i* Och thetta är så för- 13 ståënde/

f Carpz. jurisp. For. part. 1. const. 26. def 24. n. 3.
t Idem resp. lib. 3. tit. 10. resp. 98. n. 7.
u Gail. d. l. n. 9. 10. Edict. Theod. Reg. Wisigoth. c. 8
x Leg. ut. fund. ff. com. divid. Carpz. lib. 3. tit. 10. Resp. 98. n. 8.
y Cap. 29. Ting. B.
z Leg. qui jurisdict. ff. de jurisd. l. 1. cod. ne quis in sua causa. Carpz. Resp. Jur. l. 3. tit. 10. resp. 98 num. 9.
a Rått-process. art. 20. §. 4.
b c. 28. Tin. B. c. 15. §. 1. Jord. B. L. L.
c c. 15. Jor. B. L. L. c. 28. Ting. B. Vesemb parat. ff de re judic. n. 7. Gail. l. 1. obs. *d* Loco & p. 353 Carpz. resp. jur. lib. 3. tit. 10. resp. 98. n. 10. & seqq. Edict. Theod. Reg. Visigoth. cap. 5. cap. 15. §. 1. Jord. B. L. L. *e* Joh. 7. 51. *f* Parat. ff. l. 49. tit. 8. n. 2. *g* Rått. Ord. art. 4. *h* c. 4. Rådst. B. *i* Grœnveg. de leg. abrog. ad cod. lib. 2. tit. 41. num. 4.

ståënde/at inger privat Domare må för andra nulliteter, ån the som vptalde åre domen vthan appellation vphåfwa/ anten thet 14 wore högre eller ringare forum. *k* Ty Konungen allena år then myndigheet gifwin/ at Allmogens kåremål effter Laghum eller effter vthlette fulla sanning/ hwat han håller wäl/ *l* men the andre Domare måste them höra effter Lagum eller föreskälte Laga Process, ty man låser ingestådes at ströcksökn hörer til någor annor ån Konungen allena/ och vnder nampn aff ströcksökn och affsökn/ år all excess och defect som vti sententiis fines. *m* Såsom förthenskul them at återbryta/ icke år thet ringaste aff the Regalier som Konungen sigh hafwer förbehålna; *n* Altså skickar thet sigh icke/ at en ordinarie Domare griper vthi thenna hans Rått/ och honom allena tilhörande Hög- 15 heet. Hår hoos tienar ock thenne wahrning/ at såsom nullitates Juris Civilis åre affskaffade hoos andre Nationer, som then Romerske Lagen vthi dömande åre vnderkastade / *o* och myckit mera hoos oß som inge agnoscera, vthan the vptalde/ hwilke åre Juris Gentium altså måste then som them wil extra appellationis viam bruka/ warligen handla/ ty thet år icke nogh 16 them at allegera, vthan the måste ock linsligen bewijsas. Elliest 17 blifwer then som allegerar fålt til böter. *p* Ehuruwäl thet straff och vnderstundom kan och plågar aff Öfwerheten effter gifwas/ *Est enim summorum Judicum mos & observantia non semper Jus strictum urgere, sed interdum id quod humanius est, sequi.* *q*

CAP. VII

k Cap. 10. Tin.b. Rått-Ord. art. 4. 5. 7. 13. K. Carl IX. Mandat Anno 1602. Kongl Regeringens Resolution gifwen HoffRåtten i Åbo 1652. 9. Feb. §. 2.

l Cap. 4. in fin. Kong. B. L.L.

m Loccen. Lex. jur. Sveogoth. ad verb. Strocksökn.

n Cap. 41. §. 1. Ting. B.

o Grœnveg. sup. dict. loco. n. 2. 3. 4.

p Rått. Ord. art. 8 Råttprocess. art. 35.

q Carpzov. resp. Iur. lib. 2 tit 9. resp. 100. num. 17.

CAPUT VIII.

Om Appellationer eller Laga Wadh

OBSERVATIO I.

Frijheet til at wådia år en stoor wålgårning aff Lagen.

SUMMARIA.

1. Råttwijsan år alleſtådes lijka och oföranderlig.
2. Lagen brukas och förstås icke altijd rått.

3. Rått-

Ehuruwäl Rättwijsan vthi sigh är altijd lijka och oförander lig/ sampt alle vnder en Öfwerheet bruka en Lag/ (oachtat at han sig vti några Stånd/ til wisse circumstantier förandrar) så at i theß anseende icke mera än en grad aff Domare och Rätt behöffdes/ ty hwad hoos honom wort rätt dömt/ bliswer rätt ehwart thet kommer. [1] [a]

Men emedan wij icke altijd Lagen rätt bruka och förstå/ går man offta mista om Rättwijsan/ och bliswer aff then Domare som Lagen och Rättwijsan til styrckio och befordran är förordnad/ offta en sådan/ som Lagen kräncker och Partens rätt förhindrar. Hwilket aff somblige skeer förmedelst oförstånd och eenfaldigheet/ aff många genom ondska och wanart. [2]

At icke förthenskull Rättwijsan aff Domarens eenfaldigheet skal blifwa förhindrad / eller aff then andras ondska förtryckt/ är thetta beneficium juris aff Wadh vpfunnit. [b] Ratio enim communis ostendit oppressos aut iniquitate, aut inscitia judicis, esse auxilio dignioris magistratus sublevandos, thet är/ Förnufftet hafwer thet medgifwit/ at the som genom Domarens oförstånd eller wrångheet hafwa warit förtryckte / vthaff någon högre öfwerheet skulle vphielpas. [c] Elliest händer icke sällan orätt. Doch ther vthaff/ at man sielff vthi sin egen saak icke tilfyllest är vnderrättad/ eller med någon åhrlig Procurator försedd/ så at man offta ther igenom en god saak förlorar/ hwilken vthi secunda Instantia [3] [4]

[a] leg. Visigoth. l. 1. tit. 2. cap. 5.

[b] c. ideo huis caus. 2. q. 6.

[c] Vesemb. parat. ff. de appellat. n. 6. in fin.

förmedelst appellation kan hielpas til råtta igen/ når wij sielf-
we med nödige Documenter och skiål blifwa instruerade/ eller
5. med oförsummelige Fullmechtige. *d* Thenne Seden hafwer
warit ifrån then tijd som Råttegånger åre begynte. Wij lå-
se at Horatius som för Dråp skull aff the förordnade Domare
bleff dömd til döden/ wadde vndan them/ och til Populum, thet
år Menigheten/ hwarest honom wart förskont lijfwet. *e* Hwil-
ket år skedt några hundrade Åhr för Christi födelse/ men effter
Werldennes skapelse/ 3380. och några åhr. *f*

6. Thet år ock hwar man lofligit at wådia/ *g* och finnes
7. i wår Lagh ingen vndantagen/ så wijda man förmedelst förord
sin Råtte icke hafwer efftergifwit/ eller år dömd för contumacia
eller Råttens förachtt. *h* Nam clypeus appellationis debet pro-
tegere oppressum a Judice, & non eum qui vult opprimere &
contemnere jurisdictionem judicis, *i* thet år/ appellations
beskårm bör handhålla then/ som aff Domaren blifwer
förtryckt/ men icke then som Domarens råttigheet wil
förachta och vndertryckia.

8. Eller saken så föreweter at hon appellation tillåter. *k*
9. Ther om år til en deel vnderråttelse vthi Råttegångz Processt. *l*
Sedan ock wådies icke in Criminalibus, vthan saken blifwer
elliest relations wijs til Konungz dom/ för theß execution dra-
gen/ ther at censureras/ och hwad feel wara kunde/ at råttas.
Thetta skeer til then ånde/ at synd och laster icke skole blifwa o-
straffade/ eller straffen långre vpskutne. *m* Thetta år hoos oß
icke allena skiåligit/ vthan ock brukeligit vthi andre Land. *n*
Doch med vppenbara ogårning/ som kätterij/ wåldtäckt/ barna-
och annat vppenbart mord/ dråp med hemgång och försåth/ stri-
des effter bekånnelse och Håradz- och Rådstugu dom/ vtan wij-
dare relation, til execution. *o*

10. Thetta wådiandet år lofligit/ vnder wilkor at man tager
tijden i acht/ innan hwilken Lagen then frijheten hafwer begri-
pit/ Nembl. innan Otta dagar effter thet Domen år fålder. *p*
Doch vndantagande then förste Instantia vthi Städren/ som

R man

CAP. VIII.
d Carpzov *resp. Iur. lib.* 3. *tit.* 12. *resp.* 108. *num.* 1.
e Livius *l.* 1
f *Idem l. cit. in fin. narrat. Hist. Numæ Pompilii.* Vbbo Emmius *in opere chronolog. l.* 5. *de temporib. Roman.* Petav. *Tabb. Chronolog. Regum.*
g Rått. Ord. *art.* 4. *in fin.*
h Vesemb. *parat. ff. de appellat recip.*
i Carpzov. *d. loc. resp.* 112 *num.* 4.
k Rått. Ord. *art.* 4.
l *art.* 20.
m Rått. Ord. *art.* 16.
n Gail. *lib.* 1. *obs.* 1. *num.* 28 Mynsing. *sing obs. cent.* 4. *obs* 41. *num.* 3.
o Rått Ord. *art.* 17.
p *c.* 38. Tin. B. 3. 4. Råst. B. Rått. ord. *art.* 5.

CAP. VIII. kallar Kämbnärs Rätt/ emot theras dom wädies ex tempore och ther strax. *q*

q Cap. 5. Rådst. B.

Huru ordine ifrån then ene Rätten til then andre kan wädias/är talt tilförende/ *r* och förthenskull onödigt på thetta stället widare at indraga.

r c. 6. memb. 1. obs. 5. huius lib.

Men på thet man icke altijd och vthan trångmål skal wädia/och sålunda thetta beneficium mißbruka/thy hafwer Lagen effter Rättens högheet och wärde/ ther wid hängdt en wiß penninge vmkostnad/ *s* hwilket är här vthi Rijket moot Häradz dom/ 3. Marck/ moot Lagmans dom medh 6. Marck/ *t* moot Kämnärs dom med 2. Öre. *u* Doch är nu bruk/ at ther ock tages 3. Marck/ som vthi Wadh moot Häradz dom/ moot Rådstugu dom med 20. Marck. *x* Ifrån Hoffrätten kommer man vnder sielfwe Konungens dom immediate, doch icke jure appellationis, vthan aff särdeles Konungzligit beneficio, med 200. Dal. Sölfwermynt. *y* Hwarest sedan all Proceß bör stadna/ ty dårheet wore thet/ at skiuta sigh ifrån Konungen til någon annan/emedan han är then högste/ *z* och hafwer aff Gudi högste dom. *a*

s Vesemb. paratit. de appellat. & relat. num. 11.
t Cap. 37. Ting. B.
u c. 5. §. 1. Rådst. B.
x Cap. 3.
y art. 35. Rätt. proceß.
z Vesemb. parat. ff. a quib. appel. nö licet num. 1.
a Cap. 4. Kong. B. L. L. in fin.

Saken vthi hwilken blifwer appellerat skal ock wara vthaff något wärde/Nembl. ifrån Lagmans Rätt och Rådstugu Rätt må icke wädias i någon saak som är aff ringare wichtigheet än 50. Daler/ Men Stockholms Rådstugu icke vnder 100. Daler. *b*

b Rätt. proceß. art. 30. §. 1.

Skiäl här til kan thet wara/at the som bruka wadh icke för nödh skull/ vthan lättferdig begärelse til trätor/ sampt Wederparten at vthtrötta/ *c* måge här hafwa til sitt oloflige vpsåth ett hinder.

c Carpzov. resp. jur. lib. 3 tit. 12. resp. 13. in princip.

Sidst är icke heller nogh at sålunda som sagt är/ blifwer wädiat/ vthan bemälte Wadh måste ock innan Laga tijd fullföllias/ såsom är til näste RådstuguRätt/ Laghmans Ting eller Hoffrätz sammankomst. *d* Förty såsom Wadh hafwer sine fatalia, i anseende aff Judice a quo,; så är thet icke mindre skiäligt thet skeer respectu judicis ad quem,, och så wijda thet icke tages i acht/ går saken så wäl aff thenne som then förre försummelsen

d Rätt. Ord. art. 5.

melsen in rem judicatam, thet år / domen fårlaga krafft / 17ty en otijdigh appellation hålles såsom ingen wore skedt / e och appellans skiåligen icke allenast til Hufwudsaken / vthan ock om kostnan förfaller. Thet bewijses aff Borgen som appellanten år plichtig at sättia / hwilket skeer til then ånde aff betalning på ex- 18penserne i fall aff försummelse. f Skiål år thetta : såsom brotten åre månge til / så fördubblas och rätteligen straffen ; Nu förbryter sigh appellanten (vthan thet han præsumeras hafwa förfächtat en orätt saak) och med försummelse aff the solenniteter honom aff Lagen åre föreskreffne / therföre ock thetta aff expensernes erlåggiande / honom vthan nåder til erkånnes. Nec immerito ; quia mora hanc pœnam causatur, g Thet år / Och thet icke vthan orsak / ty hans drögzmåål förorsakar straffet / hwilket Domaren aff eget betånckiande omant / hafwer macht honom pålåggia / h emedan förfallande til expenserne år accessorium desertionis. i

CAP. VIII.
e Berlich. decis. 95. n. 2.
f Rått. Ord. d. art.
g Carpzov. resp. jur lib. 3. tit. 12 resp. 122 num. 43.
h Vult. ad princ. inst. de pœn. litig. n. 21. Mynsing, Obs. cent. 4. obs. 55. num. 2 3. 8. 9.
i Carpz. d. l. resp. 123. n. 16

19 Elliest når appellanten icke malitiosè och Processen at förlångia / vthan förmenande sigh hafwa en rått saak / wådier / och Wadet lagligen fullföllier / kan Domaren handla mildare med honom / hwad expenserne wedkommer / om then förre domen blefwe stadfåstat / Quia ignoscendum est ei, qui quovis etiam modo haud illicito exitum causæ feliciorem quærit, k thet år / Honom bör skee förskoning / som genom hwariehanda loflige medel / söker en båttre vthgång på sin saak.

Men vpsåth til at vppehålla Processen, år straff wårdt / emedan Wad år icke tillåtit / tråtorna at föröka / vthan allena vndan Domarens förtryck at hielpa. l Men hånder sig at han Wadet icke fullföllier / hindrad aff laglige förfall / kan han endskyllas. m

k Idem obs. 122. n. 39.
l Vesemb. parat. ff. de appellat. n. 6.
m Berlich. decis. 95. num 3. 4. 5.

Observatio II.

Then Dom / emot hwilken man hafwer wådt / bör icke dragas til execution, medan saken vnder then högre Domaren / til hwilken wådiat år / icke år vtförd.

CAP. VIII.

SUMMARIA.

1. Hwad medel när Domaren ingen appellation wil tilstädia.
2. Ingen Execution bör tillåtas / för än appellationen är vthförd.
3. Högste appellations wärckan.
4. Vthi warande appellation är saken icke tilfylleft öfwerlagd.
5. Appellation binder Domarens händer / emot hwilken hon skeer.
6. Domaren swarar til thet Appellanten wedersars i warande appellation.

Tilförende är sagdt / at hwar och en fritt står at wädia / *a* synnerligen när saken så förewеter / at hon Wadh tillåter / hwilket Domaren tilhörer at åthskillia. 1.

Men ther Domaren aff afwund icke wille appellationen emottaga eller på något sätt sökte then at förhindra / bör then graverade i sådant fall innan Laga tijdh / sine Penningar tilbiuda / anten i Domarens närwarelse / eller ther han then icke kan nåå / med wittnen / *b* in för Rätten eller någon aff Rättens Betiänte. *c* När thetta honom än wijdare förhindrades / måste han in för then öffre Domaren här om protestera och sig beswära / *d* vthaff hwilken honom bör bijstånd / intet mindre i anseendet aff appellations förhindrande / än annan Rätz förwägrande. *e* Och så wijda bemälte Domare / ifrån hwilken appellationen går / bryter här med moot Förbud / *f* Så kan honom ock then högre Domaren therföre straffa. *g* På annat sätt plågar Domaren / a quo, eller ifrån hwilken wädies / Appellanten oförrätta / när han vthi warande appellation, låter saken gå effter sin doms lydelse til execution. Här vthinnan förgriper sigh icke altijd Domaren / vthan oftast the / som execution är förtrodd. Hwilken thet gör / handlar emot vppenbara Rättwijsa / och sitt Embete / Emädan then högste och förnemste wärckan aff all appellation är thenne / at vthi warande appellation saken blifwer vthi sine förre wilkor / så at Appellanten til theß han sin Rätt wijdare vthfördt / icke skeer thet ringaste hinder. *h* Orsaker här til äre thesse: 1. Emedan appellationen warar / synes saken icke wara tilfylleft skiärskodad och affhörd. *i* Och then som på någon ohörd exequerar / begår Rån / *k* sampt bryter Konungz Eedzöre. *l* Vndantagandes i the fall här vnder 2. 3. 4.

a Rätt. Ord. art. 4.
b Mynsing. sing obs. cent. 4. obs. 44.
c Edict. Theod. Reg. Visigoth. cap. 55
d Rätt. Ord. art. 7. 8.
e Carpz. resp. jur. l. 3. tit. 12 resp. 110. n. 10.
f Rätt. Ord. art. 8.
g Rätt-process. art. 20. Carpzov. d. l. resp. 111. n. 6. leg. Visigoth. l. 2. tit. 1 c. 18.
h Carpzov. resp. jur. lib. 3. tit. 12. resp. 108. n. 3. Vescmb. parat. ff lib. 49. tit. 7. n. 1. c. non solum de appellat. in sexto. c. ult. Clement. ut lite pendente Gail. l. 1. obs. 144. num. 2. 4 obs. 146 in princip. Mynsing. sing. obs. cent. 1. obs. 26. cent. 3. obs. 3.
i Carpz. d. l. num. 6.
k c. conquerent. de restit. spoliat.
l c. 20. Edz. B. L. L. cap. 21. eod. tit. St. L. cap. 31. Ting. B.

der *m* förmåles. När en Executor bona fide aff Embetes nijt söker at hielpa en til sin Rått/ aff then som flychtig år/ eller wisse skiål finnas at Kåranden aldrig blifwer sin skada måchtig om thet icke nu strax skedde/ fast han icke hafwer dom för sigh/ vthan Laga skiål/ *n* som honom ther til hafwa vppå Kårandens begåran förorsakat; förty Lagen *o* talar om them som icke åre i Domare- eller Executions Embeten/ och therföre om Rån steer med Execution vthan Dom/ *p* bör Råns botena betalas når mala fides och dolus ther wid år vppenbar. Nam propositum & mala fides distingvunt facta. *q* Såsom Upl. L. *r* förmåler/ Sökir man Sokn/ år ther fori råtter Malsåghande/ ganger hon ater/ gåldi Malsåghandin Ransbotina/ ok hwar fae ater thet han takit hawer. Men ther som Executoren så förfar medh Execution, at Swaranden intet blifwer hörd/ så at han må til sitt förswar framdraga the skiål som Executionen måge hindra/ *s* eller at Executor icke hafwer råtte Målsågande för sigh/ som til Rån swara bör/ *t* tå år Executor in culpa, och ther med gör sig skyldig til at swara såsom en privatus til Rånsbothena/ *u* doch bem: te Rånsbot år ey högre ån 3. marck/ och heter i Lagen *x* Gåldaruf; och thette/ når som mått ey gånger åter: gånger thet åter/ bötes 6. marck/ eller Marck med Marck/ som Saken år til. *y*

CAP. VIII

m a. 9. obs. 1. num. 3.

n Exec. stadg. §. 5. 14.

o c. 19. 20. Edz B. L. L. 21 eod. tit. St. L.

p Cap. 31. Ting. B. L. L.

q l. qui sup. n. & in l. verū est ff. de furt.

r c. 7 Ting. B. §. 2.

s Exec stadg. § 5. & 14.

t c 7. in pr. & §. 2. Vpl. L. Tin. B.

u d cap. 7. Ting. B. Upl. L. c. 18. 19. eod. W. M. L.

x c. 23. Tin. b. W. M. L.

y cap. 7. §. 7. Tin. b. Upl. L.

2. När Domaren hafwer emottagit appellationen, hafwer han gifwit ifrån sig sin Jurisdiction, och then öffre Domaren Råtten heinstålt/ *z* therföre han som en privat intet någon må röra/ ty thet såyes aff the Lårde/ honom förmedelst appellationen håndren wara bundne. *a*

5.

Ther förthen skull någon Domare eller Saaksökiare wore så groff/ at han turberade Appellanten vthi warande Appellation, honom kan Appellanten med god fogh och Rått göra motstånd. *b* Och hwad skada Appellanten vndfångit/ bör thet aff Domaren restitueras/ aff ofwanberörde rum/ så wål som Rijksens Lagh/ *c* ty han thet gör vthan Laga dom.

6.

z c. cum appellat. in sexto de appel.

a Vesemb. l. cit.

b Leg. 5. cod de jure Fisci.

c c. 28. 29. 31. Ting. B. c. 28. Kon. B. L. L.

CAP. IX.

CAPUT IX.

Om Executioner eller Måhls och Doms vthsökiande.

OBSERVATIO I.

Executions nödwändigheet och förnämste moment.

SUMMARIA.

1. Vthan Execution är Lagh och Process krafftlöös.
2. Execution i otijdh brukad / är wåld
3. Ingen execution bör gå för dom.
4. Ey heller när then saakfäldte tilbiuder sielff rätt göra.
5. Ey Execution på Execution.
6. Ey på Kropp så länge Koo är til.
7. Ey på någors annars lått som i boo åger med then saakfälte.
8. Icke Interesse förr än Capitalet är fyllest.
9. Thetta hafwer annat skiäl vthi tildömd Interesse.

SÅ omöyeligit som thet är at Menniskiorna för thera onda och förderfwade natur skull / kunna lefwa tilhopa vthi stadig kärleek / sämia och enigheet; så nödwändige äre Lagh och Stadgar / sampt Domare och Öfwerheetz Personer / som the girige och orolige styra / och the fridsamme förswara och handhålla skola. Och emedan vthan klagande och swarande man icke åthskillia kan / hwem med rätta orolig / hwem frijdsam är / altså äre med / Lagen / Processer och Rättegånger lijka nödige. Alt thetta / Lagh / Öfwerheet och Process är fåfängt och krafftlöst / vthan Executions wärckan / så at han är then samme / som gifwer Öfwerheet och Lagh sitt anseende / Process och dom sin wärckan. *a* Ja vthan hwilken Justitie, Rätt och Rättferdigheet finner ey rum här ibland menniskiorna. *b* Så nödhwändig han nu är wid theß rätta bruk / så skadelig och wåldsam är han / när han aff oförstånd och vthi otijd brukas / therföre wil man med korte ord / see hwad wedh Executionen är at märckia. Thet Första är at ingen Execution bör gå för Laga dom. *c* Quia ad

a Hobes *de cive. c.* 6. *q.* 8.
b Rätt-*process art.* 36.
c *cap.* 28. 29. 31. Ting. B.

ad Executionem properandum non eſt, nullum enim genus probationum de Jure Civili executionem paratam habet, *d* thet är/ Man måſte icke haſta til Executionen/ ty intet bewis är ſå faſt/ at thet indrager någon execution för dom. Vthan thet at ſwaranden är Skulden ſtåndig *e* och ſå mycket mera/när then för Skulden har warit lagſtämd och lagfölgd/ men han icke nådt någon definitiv dom til ſin befrielſe ifrån Skulden; *f* Eller när en tilſtår Contracter, hwadan Skulden härflyter/ och thet aldeles hafwer åthnutet/ och ey kunnat bewijſa ſig thet hafwa betalt; *g* Item när Skulden är liquid, och Swaranden är en Förſlöſare/ eller ock hafwer allareda en god deel aff ſin egendom förſlöſt/ ſå at han intet hinner til at betala ſin Skuld/ och för Skulden icke kan få borgen. J hwilka fall faſt dom icke är i ſaken/ſå kan man lijkwäl vthan beſkyllning aff Rään Swarandens godz låta inventera, ſättia i Qwarſtad til Rättens vthſlag *h* Item kan ock en Executor vthan dom hafwa macht at förſwara hwariom och enom wid Lagen och theß Rätt til theß dom ſkeer.

4. Thet Andra/at ingen execution bör gå/ när then fäldte tilbiuder ſielff rätt göra. *i*

5. Thet Tridie är/at execution aldrig bör gå på execution, Ty at engom bör oſakum böta och ey töſwar ſamma ſaak. *k*

6. Thet Fierde/at aldrig går execution på kropp/ ſå länge til är Koo. *l*

7. Thet Femte/ at aldrig görs execution på Huſtrus lott och egendom/ (ther ibland förſtås ock Morgongåfwa/ med mindre Huſtrun wettande hafwer trädt i Echtenſkap med then Man/ſom ſålunda war gäldbunden/ tå nekar henne Carpzovius jus prælationis in concurſu Creditorum,) *n* när Mannen hafwer brutit/ *o* icke på Mannens när Huſtrun brutit/ *p* icke barna Luth eller någons Luth/ ſom i Boo ega med honom/ *q* icke Affrad/ *r* Tijonde/ *ſ* eller Inlagzſäd/ *t* ty at hwar ſkal ſina ſak enſamin böta/och engin annars luth förwärka. *u*

8. Icke heller vthmätes Intereſſe, ſynnerligen ther flere participera vthi godzet ſom vthmätes : förr än Capitalet allom är fult/ *x* Ty ingen

CAP. IX.

d Carpzov. *reſp.jur. l.*14. *tit.* 1. *reſp.* 9. *num.* 3.

e Exec.ſtadg. §. 5.

f c. 14. Köp. B. L. L.

g §. 4. K M.tz Påbud om Execution.

h §. 14 Exec. Stadga.

i Rätt=proceſſ. *art.* 37. *in princip.*

k Cap. 29. Ting. B.

l cap. 8. §. 1. Gifft. B. L. L. c. 26. Tin. B. c. 14. Köp. B. L. L. *in fin* c. 8. Rådſt. B. Exod. 21. Damhaud. *prax rerum civil.* c. 158 *num.* 2.

m Carpzov. *Reſp. Iur. lib.* 4. *tit.* 3. *reſp.* 19. *infra lib.* 3. *cap.* 8. *obſ.* 1. *num.* 9.10.

n *d. l reſp.* 25.

o Barth. *in leg. ob maritorum cod. ne uxor pro marito.*

p c. 27. §. 2. Ting. B. *q* c. 21. §. 2. Edz. B. c. 3. Tiuff. B. L. L. c. 10. Hög. B. L. L. *r* Carpz. *reſp. jur. lib.* 4. *tit.* 2. *reſp.* 12. *n.* 1.2.3. *ſ idem dict. l n.* 6. *t cap* 30. Ting. B. c. 10. Hög. B. *u* c. 21. Edz. B. L. L. *in fin.* *x* Cap. 32. Kon. B. c. 15. Rådſt. B.

CAP. IX.

ingen bör med then andras winst lijda skada. *y* Thetta skedde här/ther then ene finge sitt Capital, och ther hoos winsten/ men then andra intet fyllest Capitalet, som lijkwäl räknas för hans egendom/ therföre här gäller thet/ Thens saak böra föredragas/ som söker at vndfly skadan fram för thens / som stråfwar effter winst. *z* Doch thetta alt förstående/ ther annars intet åthräcker/ aff berörde rum vthi Lagen. *a*

Men när Creditor är en/och godzet räcker til/ så bör Interesset icke mindre föllia än Capitalet. *b* Sedan hafwer ock rei judicatæ Interesse förmon / och må tagas vth/ fast thet bristier för the andre/ Si quidem res judicata jus tribuit plenissimum. Thet är / **Laga Dom gifwer en full rätt/** then ingen kan blifwa förtagen/ *c* ja Konungen sielff cederar honom. *d* Thetta bekräfftes widare aff StadzLagen: Är nokor panter förstånden epter mans dödh/ thå skal then som panten är satter / hafwa wåld han ägha / eller sälia epter Laghum / och enkte vthgifwas eller fällas aff honom/ etc. Och något ther ifrån: Är sami panter eigh förstånden / etc. tå fällis slikt aff mark som aff marck. *e*

y. Leg. 14. ff. de condict. indeb. leg. 206 ff. de reg. jur.

z. Bronckh. *ad leg. 41. §. in re obscura. ff de reg jur.*

a Cap. 15. Rådst. B.

b Carpzov. *lib. 4. tit. 6. resp. 44. n. 4. & seqq.*

c Idem d. tit. resp 47. n. 10.

d Cap. 32. Kong. B. L. L.

e cap. 17. §. 1. Erffd B. St. L.

Observatio II.

Hwad ordning som bör achtas vthi exequerande.

Summaria.

1. Tijden aff exequerande är aff Domaren at föresättia.
2. Vthi warones ordning måtes först Lösören.
3. Hwad ibland them behåller förste stället. n. 4. 5. 6.
7. J feel aff rörligit mätesjord.
8. Mätesmän måste vthi taxerande bruka Rättwijsa.
9. Elliest går vthmätande tilbakars och mätes på nytt.

1\. Thet andra som är til märckia vti Executionen/ kan wara Ordningen/när och huru hwart ting effter annat må vthmätas. Tijden är vthi wår Lagh ingen wiß föresatt/ vthan allena i fall aff contumacia, tå nämbne genast Hä-

radz-

radzhöffdinge 12 mån af Tinget ſom åkåranden föra i godzet. *a*
Hår giffz intet råderum / vthan föllier ſtrax Executionen på Domen. Men ther ingen Contumacia år / vthan man warder ellieſt lagfåldter för brut ſin / tå år ſkiåligit at emellan Domen och Executionen någon tijd lembnas. *b* Then ſamme tijden at föreläggia / förlångia och förkorta / ſtår vthi Domarens eller Executoris wåld / *c* hwilket Domaren effter ſakens och perſonens omſtåndigheter hafwer til at låmpa. *d*

Sedan huru hwar pertzehl för annan år privilegierad vthi måtande / år nödwåndigt at taga i acht / emedan thet år aff Lagen för en ordning och form befallat. Och når en ſtadgad ſolennitet eller ordning förſummas och wanwördas / år proceſſen ingen och krafftlös. *e*

2\. År förthenſkull Ordningen thenne / 1. måtes Löſzören och gångande Fåå / emedan theß vthmåtande ſynes ſkee medh Debitoris minſte ſkada / ther effter man måſte trachta. *f*

3\. Ibland theſſe Löſzören hörer Måtesmannens förſtånd til / förſt thet at måta ſom båſte åthgång hafwa kan / på thet brede widh fullbordan aff giåldens betalning / Creditoren ock i thet nårmaſte må blifwa hulpen och förnögd. *g*

4\. *Synnerligen måtes förſt för alt annat / rede penningar / ſå långt the råckia / emedan the åre til then ånde / at annat wårde genom them ſkal löſas. h*

5\. Then Andra graden i Löſzören / år Korn och Höö / ty thetta ſynes mera wara omiſtandes / emedan thet ena lånder til Ågandens / thet andra til hans Creaturs vppehålle och dageliga födo / ſampt Åkers vpſående och håffdande / therföre thet ock i feel aff thet förre vthmåtes / Quia melius eſt debitum perdi in perſona privata, quam deſtitui rempubl. agricultura quæ nos alit, thz år / **Båttre år at en privat perſons ſkuldfordran blifwer til intet / ån at åkerbruket ſkal vthi ett Land förfalla / vthaff hwilket wij alla blifwa födde.** *i*

6\. Then Tridie grad åre Hws / ſåſom med ſtoor omkoſtnad vpſatte / och til godzetz och Landzens prydnad hörande / ty theras kullrifwande och bortförande gifwer ett ödeligit och förachteligit anſeende. *k*

CAP. IX.

a Cap. 15. Ting. B.

b Cap. 16. Rådſt. B.

c Rått-proceſſ. art. 36. 37

d Cap. 15. Rådſt. B.

e Barthol. in princ. & n. 1. ff. de transact. Damhau prax. rer. civil. c. 258. n. 4

f Damhaud. l. cit. n. 5.

g Carpzov. reſp. jur. lib. 4 tit. 1. reſp. 2. num. 7.

h Leg. 1. ff. de contr. empt

i Carpz. d. l. num. 12.

k Veſemb. parat. ff. de Contr. Empt. num. 7.

CAP. IX.

Sidst och vthi feel aff alle thesse rörlige pertzedler kommer 7.
fast Godz och Jord/ såsom thet kostbareste/ ther i skal först tagas
Vthjord/ och om then ey är til/ tages i Bålby. Thetta alt haf-
wer sitt fundament i Ting. B. *l* Thesse Måtesmän/ hwilkom 8.
thetta är förtrodt/ måste sin Myndigheet rått och vtan afwund
eller wänskap til någonthera Parten bruka/ effter bäste samwet
och som the thet med Eedh kunna bekräffta. Hwar annars
skeer/ hielper thet intet at the synas wara trowärdige/ och äre
aff Öfwerheten autoriserade/ vthan theras vthmätande går icke
theste mindre tilbakars. *m* Och thet skiäligen/ ne sub nomine 9.
subhastationis publicæ locus relinquatur fraudibus, *n* thet är/
på thet igenom vthmätande icke må gifwas tilfälle til
bedrägerij och falstheet. Såsom ock talas om sådane Må-
tesmän vti Danmarckz Rätt/ at the skulle taxera och sättia thet
som tilbiudes/ ware sig gode Löösöre eller Jordegodz/ som the wil-
le förswara. *o* Här med samtycker ock Andreas Fachineus. *p*

l Cap. 27. Item. cap. 32. Kong. B. L. L. cap. 10. eod. tit. St. L. Damh. prax. rer. civil. c. 258. n. 2. Carpz. resp. jur. l. 4 tit. 1 resp. 2.
m Cap. 29. 31. Ting. B.
n Carpz. d. l. resp. 1. 3. 32.
o K. Christ. IV. Förordn. om giäldsaker 1623. art. 4.
p Lib. 2 controv. jur. c. 21. vers. & huic sentent. libentius accedo & sequent. item Pincl. part. 2. c. 2. num. 25. Damhaud. d. l. num. 5.

OBSERVATIO III.

Ingen må twänne ett Godz förpanta/ vthan hwar thet skedde/ then förste hafwer förmon/ så at Executionen bör falla honom til godo.

SUMMARIA.

1. Frågan eller händelsen beskrifwes.
2. Objectio.
3. Til hwad ände pant bör vthsättias i Häradzhöfdingens närwaro.
4. Hwad Crimen Stellionatus är.
5. Tijdens förmon gör ock förmon vthi Rätten.

WThaff thet bruk som här vthi Rijket mycket förelöper/
at man vthlånar penningar/ och låter sig försäkra med
godz/ som lijkwäl Debitor possiderar och brukar/ gifz
tilfälle at öfverläggia ett sådant fall/ som lätteligẽ kunde hända
Tu wore mig skyldig en summa penningar/ anten genom 1.
Låån eller kiöp/ ther på hade tu tig förmedelst tin Handskrifft
förbundit/ mig ett wist interesse aff hundrade åhrligen at erläg-
gia: men emedan iagh med tin Handskrifft och löfwen allena
icke

icke wore tilfyllest förwissad / hade tu mig ett wist godz til försäkring nampngifwit / hwilket iagh i feel aff betalning eller annan oförmodelig händelse skulle hafwa macht at tiiträda / och mig ther vthur betalt göra / reserverande tig lijkwål i medler tijd theß possession och bruk: Ther tu sedan ginge åstadh och förpantade samma Jord med theß possession och Rånta någon annan / migh owitterligen / frågas hwem vthaff oß skulle wara närmast til at behålla samma Godz / wed feel aff betalningen / eller i fall aff Execution, in concursu Creditorum?

CAP. XI.

2. Vthi förste anseendet skulle man kunna såya / at honom borde förmon som i handom hade / *a* hälst emedan iag icke tycktes Lagligen nogh hafwa procederat / effter iag i Håradzhöffdinge och gode Måns närwaru mig icke hafwer om panten låtit försäkra / effter Lagens vthtryckelige förskriffning. *b*

3. Men når man Lagens mening rätt anseer / så hafwer han then solenniter til then ände allena befallat / at bedrägerij och falskheet skulle kunna förekommas. *c* Men icke som en ting then ther är aff pignorationis eller förpantningz natur och wäsende; therföre iag mig ock med theß försummande icke så högt hafwer kunnat försynda / at iag ifrån min panterätt bör wara förfallin / *d* vthan then blifwer mig vthi berörde Godz förandrat: ty på min sijda år ingen falskheet förelupen / så at iag någon hafwer bedragit. Och wårt affsked som hafwa contraherat / måste jw hafwa någon wärckan / hälst emedan iagh theß förvthan intet hade låtit honom föllia hwad han åstundade. *e*

4. För thet Andra hafwer han begådt ett stort bedrägerij och falskheet / som twänne ett ting obligerat / hwilket the Lärde kalla Crimen Stellionatus, *f* dragandes sitt nampn aff thet illsnidigaste och menniskian efterställigaste diur / som skal finnas / *g* Hwij skulle tå hans odygd skada migh / som ther vthi intet wore wållande? *h* Ther lijkwål straffet icke bör dragas til någon annan / ån then som illa hafwer giordt / *i* så at iag i alla måtto med then som senare fick panten / åth minstonne wore jämbngodh.

5. Är nu min rått med then andras i anseende af panten och ther

a Cap. 43. Bygg. B. L. L.
b c. 7. Jord. B. L. L. c. 9. q. 1 eod. tit. St. L.
c Loccen. Synopf. juris. diff. 19. Thes. 15. quæst. 9.
d Carpzov. resp. jur. lib. 5. tit. 5 resp. 35. num. 15.
e Leg. ult cod de pact. in emp & vendit.
f Vesemb. parat. ff. de Crim. Stellionat. n. 2.
g Calvin. in medulla lexici juridici ad verb. Stellion.
h Cap. 33. dråp. will. L. L.
i Leg. Sancim. cod. de pœn. leg. crim 26. ff. eod. tit.

CAP. IX.

ther vppå förstråckte wärde lijka/ så föllier jw o-emotsäyeligen/ at min rått i anseende aff tijden/ år förmera ån then andras/ ty prior tempore potior erit jure, *k* thet år/ **Tijdens förmon gör ock förmon vthi Råtten.**

Och at thenna reglan bör gålla emellan Creditorer som om en pant twista/ bewijsar And. Gail vthtryckeligen. *l* Och beklåfftes til öfwerflöd aff Sweriges Lag. *m* **Then som förra köpte/ gånge til kiöpit/** ty hår måste icke ansees tempus traditionis vthan tempus conventionis. *n* Sedan hafwer iag icke heller försummat then solennitatem juris, i mening at bedraga then som senare hafwer contraherat/ myckit mindre min egen rått at efftergifwa. Vthan i anseende aff Debitoris mig inbillade vprichtigheet/ Et ubicunque alia præsumptio vel conjectura capi potest, remissio juris nequaquam præsumi debet, *o* thet år/ **Så offta man kan tånckia något wara skedt vthi annor mening/ bör man aldrig indraga någon hafwa welat efftergifwa sin rått/** therföre tret icke heller må skee mig; Och sålunda ther aff sluter/ at i ett sådant fall hafwer iag/ som först contraherade/ rått til panten/ och then senare söker sin Gåldenår/ *p* *wålförståendes vthi thet fall/ når iagh hafwer förskriffning/ och en annan possessionen/ doch bågge vthan Laga förkunnande wed Råtten.* Men kommer til possessionen och så thenne senare omståndigheet aff Laga förfarande/ tå öfwerwåger han förmonnen aff tijden. Doch går thetta alt i sådane mål för sig/ 1. når Gåldnåren intet hafwer annat at betala med ån thet Godz pantsatt år: Men kan han sin skuld gålda med penningar eller så godt godz som then förre Creditoren kan få sin jempngode fyllnad aff/ så hafwer han intet at klaga vthöfwer. 2. Når then senare Creditoren intet wiste at godzet war förråth en annan pantsatt/ och han hafwer lagfaret medh panten effter Lagens förskriffning/ och kommit således i possession ther aff. *q* med mindre therföre Creditor hafwer warit frånwarande/ och hafwer Laga Ursåcht at förebåra/ thet han ey wiste med panten warit Lagfaret. *r* 3. Når then senares Pant-Råttigheet icke år förstånden. *ſ* 4. Når then förras Pant

år

---

k c. qui prior de reg. jur. in sext.

l Lib. 2. obs. 25. num. 1. 21 Carpzov. resp. jur. lib. 4 tit. 5. resp. 41. n. 2 Vesemb. parat. ff. qui potior. in pign. num. 1. 2.

m Cap. 14 §. 1. Köp B. St. L. cap. 6. Jor. B. Helsing Lagen.

n Carpz. jurisp. For. part. 1. Const. 28. n. 1. & seqq.

o Carpzov. resp. jur. lib. 4 tit. 4. resp. 32. num. 18.

p Vesemb. d. l. n. 2. & 4. Loccen. Synops. jur. diss. 19. quæst. 5.

q Cap. 7. 30 Jord. B. L. L.

r c. 8. §. 1. Jor. B. L. L. c. 9. eod St. L.

ſ c. 17. §. 1. Erffd. b. St. L.

är förstånden/ men icke vigilerat, och taget tijden i acht/ thet som then senare hafwer giordt/ och thenne sålunda wunnit förmån aff tijdsens förlopp/ Cum Jura scripta sunt vigilantibus, non dormientibus. *t* 5. När ock ingentheras Pant förstånden är/ och Debitorens förmögenheet förminskas/ tå hafwer ock then förmon som förr söker Lagligen sin betalning. *u* 6. Elliest när Panten är mera wärd än then förre Creditor förstråckt hafwer/ så mycket hafwer then senare Creditor större Rätt/ och therföre kan then förre Creditoren sin betalning tilstålla/ *x* emedan then hafwer förmon som i handom hafwer. *y*

t d. c. 7. 30. Jord. B. L. L. *l. pupil. ff. quæ in fraud.*

u arg. d. c. 7 30. Jord. B. L. L.

x d. c. 17. §. 1.

y d. c. 17: c. 7. 30 Jor. B L. L.

Tridie Book
Om Contracter eller Affsked
Caput I.
Om Förstråckningar/Låhn och Betalning.
Observatio I.
Förstråckning och Låhn åre icke aff enahanda Natur/ vthan skillia märckeligen åth.

Summaria.

1. Låhn och Förstråckning åre åthskillige Contracter.
2. Hwad Förstråckning är.
3. Hwad Låhn är.

Thesse Contracter eller Affsked åre aff åtskillig Natur/ men brukas i gemeen hoos oß vnder ett nampn/ nembl. aff Låhn eller borgande/ *a* ehuruwäl man them ock med särdeles nampn kan skillia/ hwilket man ock här wil göra / så at iagh Mutuo thet nampnet Förstråckning/ och Commodato thet aff Låhn tilägna wil. Bägge åre the aff thet slag/ som skee i anseende aff något wist närwarande ting. *b* Är altså Förstråckning egenteligen när man öfwergifwer en annan något vthi en wiß myckenheet / at then som thet anammar / skal wara skyldig så myckit igengifwa/ icke samma ting/ vthan theß wärde i samma slag. Men Låhn är aff then natur / at thet samma som lånt är/ skal igengifwas/ och icke theß wärde eller annat jämngodt; Ty Låhn må ey mißfaras/ *c* så at om thet afftalas/ at thet samma ting som är lefwererat/ och icke theß wärde i annat jämgodt eller samma slag skal igengifwas/ kan thet intet dragas til förstråck-

a Cap. 8. Köp.B.c.38. Tiuff B.L.L. c.18. St.L.

b Vultej.*ad q. ult. inst. de oblig.num.* 3. Corvin. *Jurisp. Rom. l.* 1. *c.* 30. *Vers similit. & Vers sunt quatuor*

c Cap. 8. Köp.B.L.L.

CAP. I.

sträckning / *d* vthan måste wara och blifwa Låhn.

Thenne är then förnämste Åthskildnaden/ flere beskrifwes aff the Lärde / *e* Men at fly wijdlyfftigheet/ låter iag them här onämbde.

d Carpzov. *resp. jur. lib.* 5 *tit.* 2. *resp.* 8. *num.* 8.

e Loccen. *Synops. juris diss* 1. *n.* 2 Corvin. *Jurisprud Rom. l.* 1. *c* 32 *v. ult.* Vultei. *ad tit. instit. quib mod re. contr. Oblig.* §. *item, n.* 2.

OBSERVATIO II.

Thet man i anseende aff Försträckning contraherar med någors Hustru/ hafwer intet bestånd widh Mannens återkallande/ vtan i särdeles fall.

SUMMARIA.

1. Ingen må kiöpslaga med Hustru Bondans.
2. Hwad kiöpslagan är.
3. Orsaken til thetta Förbud.
4. Thetta tillåter exception.
5. Bewijs ther vppå. n. 6. 7. 8.
9. Domaren måste aff Omständigheterne döma / hwilket kiöp bör wara fast/ hwilket skal ryggias.

1. Wij hafwe vthi wår Lagh klare ord / at ingen må kiöpslaga wid Hustru Bondans / vthan witu hans / med mindre Bonde hafwer wåld thet kiöp återkalla. *a*

2. Thetta Kiöpslagande tages i berörde ställen intet allena för kiöpande och sälliande/ vthan för förbytande/ låhn och försträckningar. *b* 3. Hwilket synes therföre skedt wara / at hindra bedrägerij och fixerande/ emedan Qwinnes Personer i gemeen äre eenfaldige / och lätteligen kunna vthi the saker som icke äre theras dagelige Handtering / blifwa fixerade och bedragne / til theras egen så wäl som Mannens skada / therföre the ock i thetta 4. anseende omyndige tilräknas. *c* Thetta hafwer sig sålunda effter Lagens ord och willie. Men så wijda som wij finne Qwinnes Personer offta myckit snälle och wettige / ja / Hustrur som sine Män vthi förstånd och snällheet widt öfwergå/ så kan thenne Regel med god skiäl tillåta förandring / nembligen när Hustrun kiöpslagar sigh til bättringz och icke til skada. *d* Ty vthi thet som vthi gemeen förbiudes at göra eller kiöpslaga/ synes altijd the fall som lända til nytto oc bättring/ wara vndantagne: *e*

a Cap. 4. Köp. B. L. l. c. 8. §. 1. St. L. & c. 9. winsord. B. Östg. L. Leg. Longobard. *lib.* 2. *tit.* 10. *cap.* 1.

b Cap. 6. §. 2. Köp B. L. l. Loccen. *Syn. jur. dissert* 11. *Thes.* 4.

c Mevius *ad jus Lubec. lib.* 1. *tit.* 10. *art.* 1. *num.* 3. 9.

d Carpzov. *resp. jur. lib.* 5. *tit.* 2. *Resp.* 10. *num.* 15.

e *Idem d. l. tit.* 6. *resp.* 52. *num.* 37.

CAP. I. Ty hwad sålunda til båttringz kiöpslagas/ år icke præsumerligit/ at Mannen återkallar / therföre thet ock blifwer stadigt. Och ther han thet göra wille Hustrun til spott / gör han emot Lagens Intention, som allenast Hustruns eenfaldigheet hafwer welat vnderhielpa/ och förhindra at hon icke skulle blifwa bedragen : når thet icke år skedt / så år icke heller kiöpet at hindra.

6. Jhwilket anseende ock Hustrun ingen kiöpslagan förbiudes vthi StadzLagen/ *f* emedan hon synes böra förstå Handel/ såsom Kiöpmåns dagelige handtering/ och hwilkes Hwßhåld icke år så stort / at Hustrun ther vthi dageligen kan wara occuperad/ som theras på Landzbygden.

f Cap. 3. 9. 1. Kiöp. B.

7. Elliest gifwes ock i nödfall aff fattigdom/ och aff Mannens frånwaro / Hustrun vthtryckeligen tilstånd/ at kiöpslaga vthi JordaBalken. *Hafwi then wåld sålia som hema sitter/och ståndi thet swå fast och fult som Konan gör/ som mannen i thesso måleno. g*

g Cap. 28. Jord. B. l. l. item c. 27. eod. tit.

8. Thet wore ock oskiåligit / at wånda the snålle och wettige Qwinnes Personer til en nesa och förtryck / thet som Lagen allena them eenfaldigom eller slöserskom til en hielp och hinder stadgat hafwer.

9. Sluter altså hår vthi/ at thet står Domaren til / aff circumstantierne at döma/ hwad vthi sådane fall bör wara stadigt eller åthergånges kiöp / *h* så at Qwinnes Personers eenfaldigheet blifwer hulpen / theras slösande hindrat / Men snållheet och förstånd styrckt och befordrat.

h Carpz. d. l. n. 18.

Observatio III.

Når man vthi wist Mynt hafwer lofwat betala/ år man plichtig thet at göra / och icke thet aff någon annan Penninge sort Creditoren förnöya.

Summaria.

CAP. I.

1. Att wärde skal vthi hwariehanda gångse Mynt fullgiöras och betalas / så at hwad en Koppardaler mindre är wärd än en Rijkzdaler / så kan han lijkwäl Rijkzdalers wärde vpfylla / när aff thet slag så myckct ökes / som Rijkzdalern mera är wärd / och sålunda alle Försträckningar med hwarie-
2. handa gångse Mynt kunna betalas / effter thesse ord vthi Ordinantien aff Mynt : **Först wele Wij at Wårt / och Wåre Förfäders Guld- Silfwer- och Koppармynt skal gå och gälla öfwer hela Wårt Rijke Swerige / och theß vnderliggiande Provincier / tagas och gifwas aff alle Wåre Vndersåthare / så ock här handlandes och wistandes Främmande / vthi theras rätta wärde.** a *Item Alle Contracter härrörandes aff Låhn / Wäxel / Kiöpenskap eller andre handlingar / skole förthenskul måge göras och slutas på förbemälte Guldz sorter / Wårt Silfwermynt / Rijkzdaler in specie / och Wårt Kopparmynt. Men så frampt then föreskreffne Penninge- eller Mynte sort icke wore til fångs / och thet aff samma Ortz Magistrat sannades / tå betales och fullgiöres Lånet med gångse Mynt / så Capital som Interesse.* b Här til kemmer the sidste ord aff bemälte Artickel: **Men ther thet Debitoren faller förswårt / så at Parterne råka ther öfwer för Öfwerheten och Domaren / så dömes eller tilhålles Creditoren, at låta sig contentera icke effter Förskrifningen / vthan thenne Förordning / med godt gångse æquivalent Mynt.**

a Mynt-Ordn. 1643. art. 1.

b Art. 2.

3. Hwilket består aff thesse skiäl / i förstonne at til öfwerflödigt binder oß icke Lagen eller något Contract. c

c Leg. 9. cod. De non num. pecun.

CAP. I.

Sedan händer offta / at aff inwäxlande aff thet vthlänte Mynteslaget Debiror skal komma på stoor omkostnad / effter thet offta i trångmål måste inwäxlas myckit öfwer theß wärde/som ibland Kiöpmän kallas Vpgäldt/ ty aff Wahrors myckenheet eller förminskande förringas eller ökes wärdet; *d* Hwar vthaff sedan följde honom meer skulle betala / än han vndfångit/hwilket är emot naturen aff Försträckning/emedan hon icke obligerar til högre än thet som gifwit är. *e* 4.

d Covaruv. *lib* 2. *c*. 3. *n*.5 10. *variar.resol.* Grotius *I.B. & P.* II.12 14.

e *Leg.*17.*in princip. ff. de pact.*

Märckeligit är thet som Carpzovius indrager aff Ludovic Mollin. *f* ther han bewijsar wara stoor Äcker / at försträckia Koppармynt/ när thet är i myckenheet / med beswär at igenleswerera Guld-eller Silfwermynt/ såsom ibland folck skattas för en rarare och bättre Mynte sort.*g* Ther förthenskull han wid sådant fall aff nödh och beswär Creditoren betalar thet slagz Mynt han vndfångit/ eller i feel aff thet / annat æquivalent, med thet wärde som thet galt / then tijdh han thet vndfick In der Schrot und Korn/wie sie dar gegeben oder vorgeschrieben / *h* skeer Creditoren skiäligit nöye och rätt. *i* Ty Naturen aff Försträckning fordrar icke at thet samma til sine wisse stycken eller samma corpora skal igengifwas / vthan theß rätta valor och wärde. *k* 5.

f *Tract. de just. & jur. Tom.*2. *disp.* 312.*n.*11.

g Carpz. *resp. jur lib.*5. *tit.*2 *resp.*9.

h Gail. *l.* 2. *obs.*73.*n.*7.

i Mynsing. *Cent.*4. *obs.*1. Guid Pap *decis.* 493. Goeden. *vol.* 7. *cons.*3.*n.*5 6.

k *Leg.* 35. *ff. de aur. & arg.legat leg* 29. ¶.1. *ff de solut.leg.*19.¶. 2. *leg.* 45. *in fin.ff.de cond. indeb.* Vesеb. *parat.ff de reb credit.n.*12.

Men willia gifwa sämbre Mynt i betalning/ än man vndfångit/ är obilligt / ty thet är icke betalt/ som vthi wärre slagh betalas. l 6.

l *Leg.*1.¶. *si res ff. de posit. leg.* 3. ¶.1. *ff. commod.*

Thetta går för sigh så wijda Försträckningen antingen icke är stedd i reda penningar / och lijkwäl i penningar effter wärde skal betalas/ eller ther hon wore stedd i rede penningar/ men man sig til någon wiß Myntesortz betalning vttryckeligen och in specie icke hade förplichtat. 7.

Men ther Försträckningen är stedd vthi wiß Mynte sort, och man sigh til samma slagz betalning vthtryckeligen förskrifwit/ är man ock plichtig samma Mynte sort in specie at betala (ther hon är til fångz) vthan all vndanflychti och thet therföre/Emedan alle Contracter och Affsked hafwa en natur/at the vthur afftaal och förord taga theras Rätt och Lagh/effter thet- 8. 9.

ta Latinske : Contractus ex conventione legem accipiunt. *m*
Therföre är rätt och billigt/ at then som sigh til något wist Mynt vthtryckeligen hafwer förskrifwit/ sin Försträckning vthi berörde rum fullgiör/ för then krafft som Afftaal hafwa med sig/ ty **förord bryter Lag.** Hijt hörer ock then Regula aff then Andelige Lagen/ In Contractibus plena, in Testamentis plenior, in beneficijs quoq; plenissima est interpretatio adhibenda. *n* Thet är/ **Vthi förbindelser/ Testamenten och Wälgärningar/ skal skee vthtydelse til theß rätte och** 10 **fullkomlige fullbordan.** Elliest skulle all troo och lofwen på sidstonne hållas för ostadig och såsom ingen/ ther man för något beswär skull kunde gå ifrån sitt löffte/ ther lijkwäl effter rättwijsan thet en groff gärning är/ troo och lofwen at bryta/ *o* så at hwad afftalt och lofwat är/ bör hållas/ *p* Synnerligen thet som til Creditoris båsta är tilsagdt/ på thet hans rätt icke 11 skal förminskas/ *q* Emedan Creditor kallas then som Giälde- 12 närens troo föllier/ eller på hans lofwen sigh förlåter. *r* Effter ock Contracter och afftaal äre aff Lagen/ therföre måste the hållas/ ty elliest wore thet ett aperij och Spegelfächtande/ at man giorde hwar annan någon tilsäyelse/ och förmedelst afftaal sig förbinde/ när thet intet skulle gå för sig/ *ty ingen synes willia taga sig fåfäng gärning före/ s och sättia sin lijt på thet han wiste icke skulle hafwa framgång.*

Ther nu Contracter och afftaal så fåfänge och vtan wärkan wore/ hade the ock icke rum vthi Lagen/ såsom then ther alle fåfänge och öfwerflödige gärningar ogillar/ *t* therföre the ock vthi thetta fall måste fullgiöras/ effter man här icke behöfwer 13 gå effter gißningar/ medan man hafwer klare Ord och förbindelse/ *u* hwilke när the äre/ gifz icke inwändning och disputerande rum. *x* Förthenskull här ock icke slaget aff Myntet bör förandras/ Quia aliud pro alio invito Creditori solvi non potestis, *y* Thet är/ **Man må icke betala annat/ än sådant man vndfångit och lofwat/ moot Försträckiarens wilja/** så at thet icke står til Domaren vthi thetta fall ex bono & æquo at döma/ Thet är/ huru och hwad som skal betalas/

CAP. I.

m Leg. 1. §. si convenit. ff. de deposit. Vult. ad §. ult. inst. de oblig. n. 27.
n c. 6. in fin. de donation.
o Leg. 1 ff. de constit. pecun.
p Leg. 1. ff. de pact. leg. 1. in princip. ff. de constit. pecun. leg. Visigoth. l. 2. tit. 5. c. 5. Leg. Bavar. tit. 15. cap. 13.
q Carpz. l. 5. tit 2. resp 8. n. 15.
r Vult. ad §. ult. inst. de oblig. n. 28.
s Leg. un. cod. de thesaur.
t leg. 14. §. 1. ff ut legat. aut fidei com. leg. 3. ff. de jure jurand.
u Menoch. l. 3. præsumpt. 35. n. 2. in fin.
x leg. 137. §. 2. in fin. ff. de verb. oblig. leg. 25. §. 1. ff. de legat. 3.
y leg. 2. §. 1. in fin. ff. de reb. credit. Jason. ad leg. qui Romæ ff. de verb. obl. n. 3

CAP. I.

vtan alt skal gå effter Contractens Natur och Reglor. Hans 14 natur är/ at han är stricti juris, z therföre han ock stricte effter afftal skal dömas.

z Leg. 6. leg. 9. ff. de eo qui certo loco.

Hans Regel är thenne/ at vthi Förstråckning är ingen förbindelse något at göra/vthan til at gifwa/ vthi hwilken icke theß wärde eller æquivalent som gifwas skal/må brukas/ vthan thet samma som man sig til förbundit. [a]

a Vesemb. parat. ff. si cert. pet. num. 12.

Här tilkomma ock klara Ord aff Mynte-Ordinantien/ 15 **Thet som är med Win och wittne vthi rede penningar lånt/ och godwilleligen förstråckt/vthan/eller på Interesse/ och til samma vthlånte Myntesort at betalas och fullgiöras/förskrifwit/thet skal i Capital och Interesse/ så frampt samma Mynte sort är til fångz/ medh förskreffne specie Mynt betalt och fullgiordt warda.** [b]

b Art. 2.

Icke mootstående the ord som i samma Artikel effterst föllia/ at når Debitor är ther med tilfridz/går thetta för sig/men ther han skiuter sig til Domaren/dömes Creditoren æquivalent Mynt at emottaga; ty thet talar intet om förstråckning vthi rede penningar/ vthan kiöpenskap i andra pertzeler/ på wiß penninge sortz betalning vndfångne/ som är at see aff the ord som stå näst tilförende: *All annan handel och wandel/kiöpenskap och ther aff förorsakade Contracter/råkningar/förskrifningar.* Här är jw en särdeles och annan (som ordet lyder) casus och handel/vppå hwilken thenna resolution slutswijs föllier then förra om förstråckning i någon reda Mynte sort intet rörande; ty vthi thenne casu talas ock om Domaren/men tillåtes lijkwäl icke at gå ifrån förskriffning/vthan i thet ene fallet/ther thet intet är til fångz/och thet icke obilligt/ty ther intet är/ther 16 har Keysaren förlorat sin rått; therföre sluter iag aff ofwanberörde skiäl/ så wäl som Ordinantiens förskriffning sålunda: Ther man reda penningar vndfångit/ och sig förskrifwit i samma Mynte sort reda igen at betala/ther måste man sin förskrifning fullgöra/ vthan inwändning och vndanflycht/ i samma Mynte sort och in specie, når samma Mynte sort är til fångz/ fast thet wore med beswär; ty thet är naturen aff Förstråckning/ at beswäret honom tilfaller som vndfångit/ [c] therföre at Con- 17

c §. 2 inst. quib. mod. re contr. obligat. & ad h. loc. Schneid. n. 13

tracken för hans skuld är giord / och the ting som i Wicht / taal och mått bestå / kunna icke vtan Debitorens skada förgås. *d* Icke allena til sielfwa Capitalet, vthan ock vthloswade Interesse, ty accessorium föllier naturen aff sin Principal, *e* äre ock vthi Ordinantien klare ord om Interesse, **Thet skal i Capital och Interesse med föreskreffne specie Mynt betalt och fullgiordt warda.** *f*

CAP. I.
d Vesemb. parat. ff. si cert. pet. n. 12 in fin.
e Reg. 42. de reg. jur. in sexto.
f Art. 2.

OBSERVATIO IV.

Ther man haswer giordt Försträckning på betalning wedh en förnämbd tijdh / och i felande aff betalning at kännas wid thet Godz som i förskriffning är vpdragit / och sig thet såsom egit tilägna / then förskriffning bör haswa framgång / såsom ock Debitoren måge betala innan förelagd tijdh.

SUMMARIA.

1. Pant är både thet som man haswer i possession, och thet man haswer i försäkring.
2. Hwar vthi the skillia.
3. Thetta fall kommer vthi både slagen til paß.
4. Och vnder hwad wilkor.
5. Sampt aff hwad skiäl.
6. Thet andre falls beskrifwelse.
7. Försträckiaren och Gäldenären äre Correlata.
8. Här bör ansees favor rei.
9. Och favor causæ.

1. PAnt heter icke allenast thet som wed Försträckning oß är affträdt / och i wår possession gifwit / *a* vthan ock thet Creditoren til Försäkring är förskrifwit / ehuruwäl possessionen Debitoren förbehållen / *b* och thet vthi fast Godz til förstående / såsom icke sällan är brukeligit / så at ther ingen annan åthskildnad är än Räntan / hwilken Debitor vthi thet förre wijset i staden för Interesse vpbär / men vthi thet senare sitt Interesse kräfwer vthi penningar / och Debitoren sielff bär vp Räntan / och ther öfwer disponerar.

a c. 7. Jord. B. c. 10. Köp. B. L. L.
b Vesemb. parat. ff. de pign. & Hypoth. num. 3.

2. Then förre kallas aff the Lärde Antichresis, och är Rättwijsan lijkmätigast / så at ehuruwäl han stundom stijger öfwer til-

CAP. I.

tilbörligit Interesse, så går han offta/ i fall aff knapp tijd ther vnder. *c* Om thenne Contract är wijdare til at läsa hoos Matth. Berlich, och Andream Gail. *d*

Then senare är en Contractus Usuratius på åcker vthlagd/ som icke så aldeles vthan limitation gillas/ synnerligen i then Andelige Lagen.

3. Vppå hwilket thera wijset som penningarne kunna wara försträckte/ gäller thenna casus aff en wiß tijd at betala/ och wed theß felande Creditorens rättigheet til godzet. *e* 4. Doch thet förmedelst Laga Vpbud/ *f* 5. Emedan en sådan Förskriffning som kallas aff the Lärde datio in solutum, räknas för sälliande/ och består aff råttwijsan/ emedan Godzet eller Panten vnder sitt wärde icke kommer Creditoren tilhanda/ vtan effter gode Måns wärdering/ och hwad han är mera wärd / gifwes tilbakars. *g* Gillas ock aff andre Lärde Män/ *h* ty at man vthi the afftaal ther man sig förbinder något at göra eller låta / kan skiäligen wijte och straff widhängia / hwilket straff kallas aff the Lärde Interesse conventum, *i* Och förthenskull såsom sielfwe gärningen är owiß/ Nembl. (om hon effter lofwen blifwer fullbordat eller icke) altså må hon med wijdhängdt wijte göras wiß och försäkrad. *k*

6. *Mera twifwelsmål tyckes wara / när man hafwer tagit til låns penningar på åhrligit Interesse, doch icke något wist taal aff åhr förnämdt/ vtan wed Försträckiarens anfordran at betala / om tå Debitor eller Giäldenären innan något åhrs förlopp må betala penningarna vtan Creditorens samtyckie.*

7. Thetta kan man intet skiäligen hindra/ emedan Försträckiaren och Giäldenären äre Correlata, eller vthi ett anseende/ och vthi en ting förbundne: såsom nu Correlatorum är en natur/ så kan här icke then ene förnekas thet then andre är effterlåtit; och i så måtto såsom tijden aff betalningen är vthi Försträckiarens kräfwiande satter på then ena/ så måste han icke wara förnekad wed Giäldenärens tilbud på then andra sijdan.

8. För thet andra är ock vthi thenne måttan Giäldenärens saak/ såsom Swarandens eller Rei, mera at bijspringa/ såsom tilförende *l* är bewijst.

För

---

c Mynsing. sing. obs. cent. 6. obs. 71. n. 2. Carpz. pract. crim. part. 2. qu. 92. n. 73.

d part. 2. decis. 170. usq; ad fin. Gail. l. 2. obs. 3. Carpz. c. 1. 2. 3. de usur. c. 1. 5. 7. 10 ¶ 4. caus. 14.

e Guid. Pap. decis. 6. n. 3. c. 1. ¶. 1 Jor. B. St. L. cap. 16. Egn. Sal. H. B. L.

f c. 7. Jord. B. L. l. c 1. ¶. 1. eod. tit. St. L.

g c. 7. cap. 8. Jord. B L. L. c. 1 in fin. eod. tit. St. L.

h Guid. Pap. decis. 6. n. 1.

i Bronckh. ad leg. 24. ff. de reg. jur.

k Carpz. l. 5. tit. 9. resp. 106 n. 8. c. 14. ¶. 4. Kyrck. B.

l Lib. II. cap. 5. obs. 7.

9. För thet tridie kommer här til favor causæ, nembl. at thet Creditor wil hindra betalningen skeer för äcker skul/och på hwilkens sijda then orsak finnes/ ther är ock minste rätt. *m* Här til kommer ock skiäl aff then Romerske Lagen/ther man hafwer rätt at betala innan sagdan tijd/ thet på wiß tijd är vthloswat. *n*

CAP. I.

m Cap. 15. Rådst. B.
n Leg. 70. ff. de solut.

Observatio V.

Giäld kunna bewijsas wara betalte på flere sätt/ än med Wittnen och Quittens.

Summaria.

1. Skuldfordran skeer måstedels aff twäggiehanda grund.
2. Hwart slag hafwer sitt wijs aff wederläggning.
3. Skuldfordran skeer offta bedrägeligen.
4. Then kan mötas med skiälige gißningar.
5. Hwilka skiälige præsumptioner äre/ n. 6, 7, 8.
9. När Domaren præsumptioner må tillåta eller icke.

1. Såsom skuldfordran skeer gemeenligen aff tweggiehanda grund/ ett aff klar Handskrifft/ thet andra aff annan Handel och Räckningar; Altså äre ock twägge 2. slag aff wederläggning / Thet ena aff Qwittobreff / *a* sampt Wittnen/ *b* som gälla emot klar Handskrifft. then vthi Lagen 3. kallas Breff aff berörde rum. Men ther Creditor grundar sin skuldfordran på Räckningar och annan handel/och icke hafwer Breff å annan om giäld/tå kan han ock mötas med andre wederläggningar/ såsom med Eed / wore ey Wittnen när/eller Breff å gifwin/etc. *c* Och så widt gifwer oß Lagen anledning.

4. Men emedan giäld som för lång tijd är giordt / icke så lätteligen med berörde bewijs är til at wederläggia / och skuldfordran offta skeer aff falskt fundament, så at sig swek och falsthet ther vnder döllier/kan stundom/när vppenbara Handskrifft icke är / vthan skuldfordran aff annan handel härrörer/ Debitor förmedelst skiälige præsumptioner befrijas.

5. Såsom ther Creditor hafwer åthskillige gode tillfällen til at vthfordra skulden/försummat/ anten med wänligit kräf-

a Cap. 33. Kong. B. L.L. c. 11. eod. tit. St. L.
b cap. 8. q. 1. Köp. B. L.L. c. 9. St. L. c. 11 Kon. B. St. L cap. 16. q. 1. Rådst. B.
c Cap. 8 q. 1 c. 9. c. 12. Köp. B. L.L. c. 5. 8. eod. tit. St. L.

wian-

CAP. I. wiande/ eller Lagens twång/ och sålunda en lång tijd med stillatijgande förlupin/ tå synes han thet dolo hafwa giordt / och affbidat then tijd/ at Debitori stiälen / honom at förläggia/ kunde wara förkomne. Ty then som icke söker vthan skyr Lagens bijstånd/ han bekänner ther med sig hafwa orätt/ *d* och then som så långe tijger/synes sin rätt efftergifwa / så at ock igenom tijdens lägenheet all rätt til at klaga och kråfwia blifwer vphäfwen. *e*

d c nullus de præsumpt.

e Leg. 3. leg. 4. cod. de præscript. 30. vel 40. amorum,

6. Aff hwilket stillatijgande så myckit stiäligare tages præsumption, när några särdeles förandringar i warande tijd äre förlupne/ såsom dödzfall aff Principal Debitoren/ och ther på följde skipte aff hans efflerlemnade egendom.

7. Sedan ock ther Creditor sielff Låhns-eller Försträckningzwijs aff Debitoren något vpburit / eller någon hans egendom vthi Disposition hafft hade / tå præsumeras ock emot honom / *f* ty han elliest wore myckt wårdzlös om sig / ther han skulle aff then taga til försträckning/och såsom skuld quittera / hoos hwilken han en rättmätig skuld hade at fordra/ sampt icke först sökia sitt/ förr än han affträdde thet han hade om händer at förestå/ och hans disposition war vnderkastat. Synnerligen när han Debitoren icke som en tienare wore förbunden/ther så wore gäller icke thenne *præsumptionen/Ty mången Herre gör* pro imperio *emot TJENAREN/thet som MERA hans WJLJA än SKJÄL är lijkmätigt.*

f leg. 25. ff. de probat.

8. Til öfwerflöd hafwa præsumptioner *rum i fall* aff Eldz-eller wattns nöd/ fiendtligit ströfande / med mera sådane tilfällen/igenom hwilke Quittentzer sampt andre Documenter enom kunna affhändas.

9. Men såsom ingen bör gå til præsumptioner/ ther som kunna wara andra bewijs/altså måste Domaren them icke lätteligen tillåta/när the icke äre theste handgrijpeligare och rättwijsan lijkmätige/doch aldrig i the fall som Lagen klare bewijs fordrar.

OBSERVATIO VI.

Når

Når Giälden flyter aff mångahanda orsaker och Contracter, hwilken thera orsak hafwer förmon för annan. CAP. I.

SUMMARIA.

1. Betalaren hafwer fritt råkna betalningen til hwilken giäld han wil.
2. När han thet strax förmåler.
3. Men tijger han/ år wilkoret Creditoris.
4. Doch vnder boni viri arbitrium.
5. Then giäld synes först kråfwia betalning/som år af större wiktighet.
6. Hwar söker först sitt wälstånd.
7. Åldste giäld kråfwer först betalning.
8. Lijka giäld kråfwia hwar sin deel aff betalningen.
9. Råntan kan ey blifwa obetalt når Hufwudstolen betales.

Thet år ock märckiande wärdt/ när Debitor vthaff åthskillige Contracter och Förbindelser år giäldbunden/och han en post betalar/ til hwilkens fullgiörande then skal råknas. Hår om skrifwa månge ; Men ingen kommer effter mitt tyckie skäligen så när som Carpzovius, *a* följande ther vthi Hartm. Pistorem, therföre iag ock hans mening hår wil förmåla.

a Resp. jur. l. 5. tit. 3. resp. 103.

1. Såsom i förstonne säger han thet wara Betalaren wilkorligit / hwilkenthera giälden han wil hafwa clarerat. Skiäl lägger hår til then gamble och förnäme Jure consultus Ulpianus, *b* Possumus enim certam legem dicere ei, quod solvimus, thz år/ Ty wij kunne föreskrifwa thet wij betalt en wiß Lag/ Nembl. hwilkenthera förplichtelsen ther medh skal blifwa vthplånat/

b Leg. 1. ff. de solut.

2. och thetta när Debitor sin willie wid betalningen förmåler.

3. Men när betalningen skeer vthan nampngifwande til hwilken gäldz vphäfwande/ tå blifwer kåret Creditorens. *c*

c dicto. loco.

4. Thetta wahl så wål Creditorens/som Debitorens blifwer icke absolut, vthan drages til arbitrium boni viri, thet år/ en vprichtig samwetzmans godtfinnande/ så at Creditor thet betalte vthi then giäld bör affråkna/ som han hälst wille hafwa betalt/ ther han wore Giäldenär.

CAP. I.

För thet Tridie/ när sålunda vnder nampngifwande til hwad giäld en post blifwer lefwererat/och skulden är aff åthskillige egenskaper/tå räknas betalningen til then som är aff största wichtigheten. 5.

Såsom först föredrages then som är klar och odisputerlig. 2. Then som allaredo är förfallin/ty then som något tager sigh före/ synes thet göra til then ända som honom är gagneligast. d 3. Ther giälden är altsammans klar/och til theß tijd förfallin/ hafwer then förmon som Giäldenären högst beswärat. Såsom 1. Til hans lijff/ lem/ nampn och existimation, emedan thet hörer hwar och en til at vndfly skam och nesa. 2. J anseende aff något widhångdt wite/som Giäldenären i feel aff betalningen kunde beswära. 3. Then som medh pant eller Löfftesmän är försäkrad. 4. Then som vnder frij Execution och vthmätande försträckt/om hwilket fall är talt. e

d Barthol. in leg. gent. n: 21. ff. de aquir heredit.

e lib. I. c. I. obs. 5.

Thet Fierde rum tilägnas then giäld som icke vti egit/ vthan annars nampn är giord/. ty man synes altijd hällre willia thet förnöya man sielff är skyldig / än thet man på annars wägnar hafwer vpburit eller föreborgat/ f så at här går effter thet som Comicus säger : Proximus egomet mihi, g Thet är / Hwar söker först sitt wälstånd. Hwilket är ock naturen lijkmätigt/at wij wäre egne wärck gärna föredraga främandes 6.

f leg. 97. ff. de solut.

g Terentius And. act. 4. Scen. I. v. 12.

För thet Femte/ är ock giälden alle aff ett lijka anseende / så at til thetta förenämde ingen åthskildnad finnes / tå synes thet först wara betalt/som är aff äldste vhrsprung. h 7.

h d. leg. 97. ff. de solut.

Til thet sidsta/ skillier ock vthi tijden intet/ så drages betalningen til all giälden/at något vthi hwar post effter proportionen affräcknas. 8.

Thetta talar han sålunda/när giälden aff åthskillige orsaker härrörer/och lägger här til thet fall aff Interesse eller Ränta/ vthi hwad betalningen wed ett sådant onämbt fall skal räknas/ anten vthi Interesser eller Capital, och sluter thet böra först vthi Interesser affräknas. och thet förnembligast therföre/at Creditor icke är skyldig sin Försträckning styckewijs och affstympat at emottaga/hwilket skedde ther honom Capitalet allena skulle 9.

på

påtwingas/och Wärten blifwa tilbakars / med mera han vthi thenne materien vthförer. Men thetta synes nogh til lius aff sådant fall: vthi thet öffrige wil man hwar och en som thetta widlyfftigare begärer wetta / til bemälte Carpzovium hafwa remitterat.

CAPUT II.

Om Inlagz Fåå eller Deposito.

OBSERVATIO I.

Insatt Godz måste fult och ofördärfwat återgifwas/och om thet förfares/ är skadan icke hans som thet hafwer hafft vthi förwaring/ med mindre hans wållande kan bewijsas.

SUMMARIA.

1. Åthskildnadh emellan låhn och nedsatt Godz.
2. Hwem til godo nedsatt Godz skeer.
3. Godz förfares aff treggehanda händelser.
4. Thet första är bedrägerij.
5. Thet andra är förseende/och är treggehanda slagh.
6. Thet tredie är oförmodelige händelser.
7. Til hwilken thera händelse Depositarius skal swara.
8. Skiäl ther til/ num. 9.
10. Bewijses aff Sweriges Lagh.
11. Någre fall ther man til alt wållande swarar.

1. MAn hafwer här til talat om the fall/vti hwilke wij annars godz och penningar til wårt bruk och nytto tarfwe och anamme: nu föllier thet fall / som wij andres bijstånd til wårt godz och penningars förwaring och säkerheet sökia och bruka.

Är ock en Contract, hwar med man sig vthöfwer något wist ting förbinder/skillies ifrån Låhn och Försträckningar ther vthi/ at the skee til wårt bruk och nytto / men thetta til förwaring och en last/ i thet han som Godzet tager vthi förwaring /

CAP. II.

måste ther om hafwa acht och god tilsyn/ at thet blifwer tilstå-2 des/med mindre han wil stå åfwentyret aff betalningen. a

a Cap. 9. §. 1 Köp. B. L. l cap 5. eod tit. St. L.

Men emedan thenne Contract intet skeer för hans skull som godzet tager i förwaring/ och kallas aff the Lärde Depositarius, vthan honom til godo som thet nederlägger eller insätter; Altså kan Depositarius til alt wållande icke förbindas/ b som skeer i Låhn och Försträckningar/ therföre wil man see huru wijda han är förbunden.

b Bronckh. ad leg. 23. ff de reg. juris.

All then skada och affsaknad som skeer/och man vthi Con- 3. tracter skal swara til/kommer vthaff trenne håndelser.

Then Förste kallas Dolus malus: vnder hwilken begripes 4. all falskheet och illfundigheet/som kan brukas then andre at förleda och bedraga.

Thet Andre slaget är Culpa eller eens wållande/ hwilket 5. som fördelas vthi större och grofwaste försummelse/kallas Lata culpa, som är/ intet förstå at skiöta/ thet hwar man förstår och achtar. 2. Ringare försummelse Culpa levis, som är/ när man icke är så achtsam/ anten om eens annans/eller om sitt egit/ som i gemeen en flijtig Hwßman om sin egendom plågar wara. 3. Är thet ringaste förseende Levissima, när man icke brukar then största achtsamheet som en Hwßman någon tijdh kan bruka/ så at man icke alt thet hindrar som igenom menniskligh snällheet och förstånd någon tijd woro til at hindra.

Thet sidste och Tridie är/ oförmodeligh håndelse/ vnder 6. hwilken förstås all then olycko och öfwerwåld som en menniskia icke förmå hindra och emotstå/ vthan är såsom fatal och öde. c

c Idem d. l. Wolf. in œcon. reg. jur. de jure rerum tit. insident. in contractum.

Til thesse håndelser och wållande är man icke lijka vti al- 7. le Contracter förbunden/vthan i then ene mera/then andra mindre/såsom vthi thenne aff Insatt godz swarar man allenast til dolum och latam culpam, men icke levem eller levissimam, myckit mindre casum fortuitum. d

d Wolfius d. loco.

Emedan Nedsättningen skeer för hans gagn och nytta 8. skull/som godzet inlägger; e Och then som emottager/ hafwer ther aff ingen fördeel/ förthenskull honom ock icke bör hafwa allena beswäret/som intet weet aff fördelen. Sedan emedan then

e Bronckh. d. loco.

som

som en owulig och oachtsam sitt godz betror / hafwer icke Depositarium, vthan sin egen försichtigheet at beskylla. *f*

9. At han brede wid Dolum, ock så bör swara til *latam culpam*, skeer för then orsaak / emedan wij vthi en god tilförsicht til Depositarii trogne omwårdnad / godzet nedsättia / hwilken han ock förmedelst theß emottagande och stillatijgande synes tilsäya/ther aff flyter förplichtelsen / så at han emot Deponentis tilförsicht/vthan egärning icke kan handla ; *g* Ty hade han icke welat handla troligen/och deponentis som sitt egit förestå/ så hade han thet kunnat gifwa tilkänna / eller sigh enskyllat/ at man godzet en annan hade kunnat förtroo/ *h* therföre han ock til grofft wällande bör swara.

10 Och at thenne är Sweriges Lagz mening/bewijses ther aff/ at när brede wid thet insatte godzet/ något aff Depositarii egendom ock så förfares/tå är han frij och vthan tiltaal/ty han synes tå allenast hafwa begådt levem culpam, när han thet främmande som sitt egit förwarat.

Men föllier hans icke åth/ tå synes han thet främmande mindre än sitt hafwa skiött / och såledcs latam culpam begådt / therföre han går i betalningen. *i* Thetta gäller när Depositarius Deponenti til willie godzet emottager. *k*

11 Men ther han tager löhn för insättiandet / eller sigh sielff tilbiuder/eller nedsättiandet honom allena til willie skeer / eller han thz nedsatte Deponenti wid affordrande hindrat. Vti thesse fall swarar han til alt wällande/ thet ringaste med thet högste. *l* Sålunda ock / när the om alt wällande vthtryckel. förafftedat.

CAP. II.

f Carpzov. resp. jur. lib. 5 tit. 2. resp. 13 num. 12.

g Vesemb. parat. ff. deposit. n. 2. 15.

h Idem d. l. n. 15. in fin.

i cap. 9. §. 1. Köp. B. i. l. c. 5. §. 1. eod tit. St. L.

k Leg. Visigoth. l. 5. tit. 5. cap. 1.

l Bronckh. ad d. leg. ff de reg. jur Carpz l. 5. tit. 2. resp. 13. n. 16 & seq.

m Wolff. d. loc. ad reg. jur.

OBSERVATIO II.

Man är plichtig leswerera thet insatte/ wid hans anfordran som thet insatt/eller hans Fullmächtiges/ och ingen annans.

SUMMARIA.

1. Ändeorsaken och wärckan aff insättiande.
2. Hwem som leswereringen bör skee.
3. Icke altijd then thet insatte.
4. Erfwingarne aff Deponente leswereres thet insatte effter proportion aff theras arffzrätt.

CAP. II.

SÅsom Åndeorsaken til insättiande aff ens godz är theß förwaring och säkerheet/ *a* Så är theß wärckan/ at thet Insatte wid anfordran åtherantwardas/ Och hin fae thet vth medh tweggiä manna Witnum. *b* Och thet vthan drögzmål eller inwändning. *c* Doch måste thenne Lefwereringen icke skee någon annan än then thet insatt eller hans Fullmächtige / ty the skattas för en person i anseende aff Fullmachten. 1. 2.

a Loccen. Synops. juris diss 13. Thes. 7
b Cap. 17. Jor. B. Up. l.
c Vesemb. parat ff. deposit. n. 5. in fin.

Sålunda synes Lagen mena i berörde Capitel, at then samme som insatte/ skal thet åter vthtaga Och taki vth åter med samma Wittnum. *d* Med mindre han icke wore ägande/ tå är skiäligt godzet rätta äganden/ som thet kunde wara affhändt/ återantwarda/ ty rättwijsan tilägnar hwar och ett sitt/ på sådant sätt / at han thet intet vndandrager thens fordran/ som ther til bättre rätt hafwer. *e* Vthi fall aff hans dödh som thet insatt / lefwereras thet insatte skiäligen hans Erfwingar/ doch icke en alt/ vthan hwar effter som han är arfftagen / emedan effter then Dödas frånfall/ strax hans egendom och ther aff flytande rättigheet / Erfwingarne tilfaller / *f* effter proportion aff hwars och eens skyllskap/ och ther aff flytande Rättigheet / *g* som lijkwäl förvth måste wara lagligen bewijst/ och icke stå vthi Depositarii omdömme. 3. 4.

d Cap. 1. Köp. B. L. l.
e Vesemb. d. loco n. 7.
f Carpzov. resp. jur. lib. 5. tit. 2. resp. 14. num. 7.
g Idem tit. 4. res. 32. n. 16.

OBSERVATIO III.

Penningar som betalningzwijs insättias / hafwa ock samma natur som annat Inlagzfää/ och ther brede wid samma wärckan som tilräknad betalning / så at the befrija ifrån vthlofwat Interesse och annan förbindelse.

SUMMARIA.

1. Allehanda rörligit godz kan insättias/ och på åthskillige wilkor.
2. Ibland thet betalningzwijs.
3. Vnder hwad wilkor thet skeer/ n. 5. 7. 8 9.
4. När tilbiudande aff betalningen är onödig.
6. Vthlagors Betalning kan skee styckewijs.
10. Hwad thet wärckar som lagligen betalningzwijs nedersättes.

Man

1. MAn kan allehanda rörligit godz insättia/ icke allena til förwaring/ *a* vthan jämwäl til Lösn aff något sitt godz och betalningzwijs/ *b* icke allenast vthi theras aff
2. Justitien, *c* vthan ock andre bolfaste Måns händer. *d* Och the penningar som således betalningzwijs insättias/ hafwa samma wärckan/ som om them Creditor sielff hade vndfångit och sig tilräknat/ *e* så at giälden icke allena til theß Capital, vthan ock Interesse hålles för betalt/ ja/ ock panten (om någon vthsatt) inlöst. *f*
3. Doch at thetta skal skee/ måste följande moment tagas i acht: 1. At Debitor tilbiuder penningarne/ och wed tilbiudande hafwer them tilstädes och tilredz at vthräknas/ förty med orden allena skeer ingen Laglig tilbiudelse och betalning/ Quia ubi opus est facto, verba non sufficiunt, Thet är/ Hwar något skal göras/ ther vthrätta intet blotta orden. *g*
4. Doch äre fall ther til biudande är onödigt/ såsom Creditor är owiß/ at man icke weet hwem eller hwar han är.

Sedan om Creditor är omyndig och vthan Målsman/ med hwilken såsom ingen Contract, altså ey heller theß fullgörelse Lagligen skee kan/ *h* ther kan nedersättiande skee aff penningarna vthi Magistratens händer/ vtan föregående tilbiudande. *i*
5. 2. At icke allena Capitalet tilfyllest/ vtan ock theß förfallne Interesse tilbiudes/ på thet man icke må synas willia tilfoga Creditoren skada och orätt/ förhållande honom then deel/ som honom rätteligen tilkommer/ emedan ingen particularis solutio eller affstympat betalning/ ther hela giälden är klar och otwifwelachtig/ är laglig/ och emot Creditoris willia at tillåta/ *k* med mindre thet vthi Contracten förmält och afftalt war. *l*
6. Här vndantages betalning aff vthlagor som icke är nödhwändig at skee på ett bräde/ vthan kan styckewijs/ doch innan Laga tijdh *m* afläggias/ thet eendeles Cronan eller Hwßbonden til bästa/ at the så myckit wissare komma til theras Vthlagor/ när Bonden effter handen som han kan them insambla/ aflägger/ och icke får tilfälle/ them hemma at förfara; eendeles ock til then skattskyldigas beqwämligheet/ så wijda thet altijd är bättre

CAP. 11.
a Cap. 9. Köp.B.L.L. 5.d.tit. St.L.
b c. 10. §. 1. B.B.L.L c. 1. §. 1. Jord.B. Vpl.Lagen.
c Loccen. Syn. jur. diff. 13. Thes. 7.
d Cap. 14. Köp.B. L.L. c. 10. §. 1. B. B. L.L.
e Leg. 9. cod. de so'ut.
f Leg. 19. cod. de usur. leg. ult cod. de lu- it. pig. Loccen d. loc.
g Jason. ad leg. qui Rom. ff. de verb. obl. n. 9. item leg. 13. § 8. ff. de action. empt.
h Carpzov. resp. jur. lib. 5. tit. 9. resp. 99 num. 34. 35.
i Idem d. l.
k Schneid, ad §. item per accept. lat. inst quibus mod. oblig. tollit.
l Leg. 48. ff. de pact.
m Cap. 20. Jord. B. L.L.

CAP. II. bättre småningom och något i sönder at betala / än alt på ett bråde. n

n Carpzov. d. loco.

3. Bör ock tilbiudelsen skee i then Mynte sort man vndfångit och sig at betala förbundit / orsakerna äre förmäldte här tilförende/ o therföre thet onödigt här på nytt at vprepa. 7.

o c. 1. obs. 3. huius lib.

4. Skal thet skee vthi gode Måns närwaru/ som så wäl om tilbiudandet/nedersättiandet/som penningesumman kunna betyga. p 8.

p c. 10. §. 1. B. B. L. L. c. 5. Köp. b. St. L. c. 9. 14. eod. tit L. L.

5. Sidst skal ock Creditor när tilbiudelsen skeer vthan Laga och skiälig orsak/intet emottaga betalningen/ wil han ey thå wedertaka. q Men om något aff thetta vptalde icke tages aff Tilbiudaren i acht / så kan Creditor med godt fogh tilbodet förskiuta/ så at nedersättiandet afflöper Debitoren vthan befrijelse aff skulden sampt Interesse, ty thet är lijka som en ting wore ogiordt/när hon olagligen skeer. r 9.

q Cap. 10. B. B. L. L. §. 1.

r Leg. 6. ff. qui satisd. cog.

Men är thetta i acht tagit / så är Debitor befrijad aff giälden/och ther aff flytande Interesse, och må återkalla sin pant som tilförende är sagdt.

s d. c. B. B.

t Carpzov. resp. jur. lib. 5 tit. 9. resp. 100 num. 11.

Til öfwerflöd är ock all skada som på thet nedsatte aff händelse skee kan/Creditoris, Tå giälde qwikt moot dödho. s

Skiäl kan thetta wara/ at förmedelst ett Lagligit nedersättiande transfereres Ägande Rätten aff thet nedersatte på Creditoren/ t och hwart och ett ting förgås för Äganden och ingen annan. u 10

u Leg. pign. cod. de pign. act. Carpzov. resp. jur. lib. 1. tit. 10 resp. 107. n. 16.

CAPUT III.

Om the Contracter som skee förmedelst samtycke/och på thetta rum om köpande/sälliande och skipte.

OBSERVATIO I.

Vthi sälliande aff Fast godz är Vpbud och Fastebreff så nödwändige/at ther the fela / blifwer kiöpet om intet.

SUM-

SUMMARIA. CAP. III.

1. Hwar igenom kiöp blifwer full-kombnat.
2. Vthi Jord hafwer thet sig annorledes.
3. Icke i anseende aff Kiöparen och Sälliaren / vthan Sälliarens Frånder och Naboer / n. 5. 8.
4. Samtycke wåsendet aff Kiöpslagan.
6. Vpbud och Fastia en wåsentligh form aff Arfwejordz sälliande.
7. Och blifwer aff tree åhrs häffd icke præjudicerad.

1\. Ehuruwål alt kiöp blifwer fullkompnat aff thesse tree ting / sielfwe Wahran / eller tinget som sällies / Wärdet som therföregifwes / och Samtycket aff Sälliaren och Kiöparen / a så at til theß form föga meer synes fordras; Lijkwål år ännu en solennitet som vthi wår Lag til en nödwändigheet föreskrifwes / Nembl. Laga Vpbudh och Fastebreff / b så at ther thet felas / kan kiöpet ryggias och återkallas. c Doch 2. thet icke vthan åthskildnad och distinction. Ty först går thetta för sig vti Fast godz och Jord (synnerligen Arffjord / d) och Tompter / e men icke vthi Lößören och andre wahror.

3\. För thet andra år thenne form icke föreskrefwen i anseendet aff Kiöparen och Sälliaren / at widh theß försummelse the vthan then tridies tilkomst och klander skulle kunna ryggia köpet. f *Quem enim de evictione tenet actio, eundem multo magis agentem repellit exceptio.* g Thet år / Then som år skyldig thet sålda at hemmåhla och jord wårda / h honom drifwer inwåndning aff kiöp / så myckit låttare ifrån alt klander / i Hwilket icke allena går för sig med honom som sålde / vthan ock hans brystarfwingar / emedan sielfwe Äganden och hans Arfwingar hållas för en person och aff 4. ett wilkor / k ty emellan Kiöparen och Sälliaren år samtycke *forma essentialis*, eller aff Contractens wåsende / så at han ock icke vthan bäggetheras samtycke kan ryggias. Och hielper icke at enthera sig ångrar / och wil thet ryggia / Ty intet år naturen så lijkmätigt / som at hwart och ett ting på thet wijs vphäfwes / som thet stadgat år. l Nu år Contracten aff bägges samtycke stadgat: therföre han ock aff entheres återkallande intet

a *Loccen. Syn. Iur. diss.* 15. *Thes.* 4 Vesemb. *parat. ff de contract. Empt. n.* 4.
b *Cap.* 6. Jord. B. St. L. *cap.* 2. 10. *eod. tit.* L. L. Leg. Bavar. *tit.* 15. *c.* 12.
c *cap.* 4. *c.* 10 §. 1. Jor. b. L. l
d *c.* 9. §. 1. *eod. tit*
e *c.* 4. & 10 *d. tit. c.* 6. St L
f *c.* 6. §. 1. *c.* 7. *d. tit.* St. L. *c* 2. *in fin. c.* 3 4. 12. 14. *eod. tit.* L. L.
g Vesemb. *parat. ff. de ex ept. rei vendit & trad. n.* 2.
h *Cap.* 12. Jord. B. L. L.
i *c.* 3. Winsord B. S. G. L
k Vesemb. *d. l. n.* 2. 3.
l *Leg.* 35 *ff. de reg. jur.*

CAP. III. kan vphäfwas/ med mindre the bägge ther vthi samtyckia/så at thenne Regel vti köpande och säljande aldeles hafwer sitt rum. m

5. Gäller förthenskull thenne solenniter allenast Sälliaren/ i anseende aff hans Fränder och Naboer / n sampt rätte Ägaren ; o så at Lagens intention i stadgande aff thenne solenniter intet hafwer warit någon annan / vthan at hindra hwar och en til at præjudicera thesse med alienation aff Jordegodz: vthast hwilket sedan åthskillige olägenheter skulle föllia/som tilförende vthi thenne Tractat är förmält. p

6. Såsom förthenskull Lagens intention hafwer thet anseende aff then tridies præjudicium, och therföre thenne solenniter strängeligen befaller ; kan man ther vthaff intet annat sluta/vthan at hon ock måste wara vthaff Contractens wäsende / så at Arfweiordz kiöpande icke mera kan hållas för stadig vtan Laga Upbud/och ther vppå följde Fasta/än annan kiöpslagan/ vthan bägge Contrahenternes samtycke / förmedelst thesse ordz widrige mening : årkar han then Eden gånga/tå ägher Häradzhöffdingen thet kiöpet stadigt döma. Vthaff hwilket föllier : Ther han Vpbudet och Fastan ey kan bewijsa/ tå dömes köpet ostadigt. q Icke emotståendes ett eller tree

7. åhrs rolig possession, ty hwad aff begynnelsen är vitieust och olagligit/ kan aff tijdens löpande icke blifwa rättmätigt/ r emedan tree åhrs häffd och possession fuller gör kiöpet / stadigt emot vindicanten eller rätta Ägaren/ (doch lijkwäl icke vthan tolff Män thet wittna / hwar medh förstås Häradz Fasta t) Therföre så offta causa efficiens felas/ wärckar icke heller någor annor stadfästelsen på köpet. u Wälförståendes a posteriori, aithenstund a priori äre Laga Opbud och Laga Stånd/näst Contrahenternes samtycke/en causa efficiens, som så myckit wärckar/ at när Contrahenternes kiöp i Rätten notificeras/ och i Domboken inskrifwes/så ock Laga Hem-sampt Vpbud ther på föllier jämwäl ock sedan ther på Lagstått/tå kunna Retrahenterne icke mera hafwa macht at lösa/ x och thet fast Fastebreff ännu ey gifwit är/så at om Domaren thet förnekar/ kan man y förklaga såvan Domare för Råttlösa. Men retrahentibus är ingen tijdh til

m Bronckh. ad d. leg.
n c. 2. in fin Jord. B. L. l. c. 6. ¶. 1. St. L.
o Cap. 14. Jord. B. L. l.
p lib. I. c. 4. obs. 2.
q c. 10. ¶. 1. Jord. B. L. l. Item cap. 3. in fin. eod. tit. leg Ripuarior. c. 59. 60.
r leg. 29. ff de reg. jur. supra lib. I. c. 2 obs. 1.
s c. 14. in fin. d. tit.
t c. 10. c. 18. Jord. B. L. l.
u Carpzov. jurisp. For. part. 2. const. 11. def. 30. n. 5.
x c. 4. Jor. B. St. L. c. 16 eod. L. L. C. 5. C. 8. eod. St. L
y arg. C. 10 d. tit. L. L. C. 6. St. L. art. 7. Rätt. Ordn.

tilhinders / vthan vhrminnes / när Vpbudh och Fastebreff felas. z

CAP. III.

z c.1. Jord. B. L. l.

8. Doch thetta icke annars än then tridie/ såsom Slächt/ a Naboer/ b rätte Ägande/ c gör ther vthi inkast och klander: men i anseende aff sielfwe Contrahenterne/ är kiöpet theß förvthan stadigt och fast/ förmedelst samtycke/ betalning aff wärdet/ sampt öfwerlefwererande aff godzet. d

a cap.3. eod. tit.
b c.6. §.1. St. L.
c c.18. §.1. L. l.
d c.12. Jor. B. L. l. cap.7. St. l. cap.1. Köp. St. L.

Observatio II.

När Jordekiöp i feel aff Vpbud återbrytes / eller aff Slächten innan Laga tijdz förflytande åtalas / kommer thet icke mera Sälliaren til lößn/ vthan Åkäranden.

Summaria.

1. Thet synes intet högre wara emot kiöpslagans natur och wäsende än twång/ therföre man ock i förste anseende skulle tyckia Äganden hafwa wilkoret thet vpbudne godzet sielff at behålla om honom så behagade / eller om kiöpet i feel aff Vpbud ginge tilbakars/ thet han tå borde hafwa fritt sielff/ thet wid restitution af wärdet at behålla/ om han wille/ och icke twungen Slächten at afftråda / så wijda som vthi Contractens fullbordan Laga Vpbud och Fastebreff felade / och sålunda alienationen icke tilfylleft wore skedd / vthan hans rätt ännu til en deel behållen/ hwar med vthtryckeligen Lagens Ord synas samtyckia : **Och gånge han åter til peninga/ som them vthgaff / then til Jord/ som hona vthgaff.** a

a c.12. Jor. B. L. l. cap.14. eod. tit.

2. Men när man något nogare thetta öfwerlägger / finnes skäligare thet wilkoret wara Sälliaren förmeent / så at när han thet en gång någon främmande vpdragit / sedan icke må

CAP. III. hafwa wijdare frijheet thet sielff at behålla/vtan at thet honom för löšn tilfaller / som innan Laga tijd med skiäl åtalar.

Thet är klart aff sielfwe Lagen/ Sidhan hafwi Byrdamån dagh/natt och åår the Jord kiöpa. *b* Här ställes thet vthi Byrdamåns wäld och ey vthi Sälliarens Wilkor. *c* Vthförligare talas vthi VplandzLagen : *d* Nu komber Madher ok biudher wård fore byrd sina innan threa Thingxdagha. Then swarar sum sälja wil: Wilt thu giwa sum annar biudher / i slikum wårdörum sum iak thorf/ tha later iak tik Jord i byrd kiöpa: Näj sigher hin / iak wil giwa wård ok påninga. Dömis tha jord i byrd / ok påningar i taka händer/ än han wil äi widh taka sum Jord wil sälja. Och sidst : Ok åru påninga i taka handum/ tha dömis jord i byrd ater.

Här synes at Sälliaren intet tilstås effter Vpbudh sielff godzet behålla / ehuruwäl hans begäran icke steer nöye vthan Jorden dömes i byrd (thet är/ näste Byrdemannen til *e*) ehuruwäl Äganden owilliande.

Skiäl här til kan thetta wara/at effter Vpbud hafwer Äganden wijst en fullkomlig alienandi animum, then han ey kan återbryta/vthan förmedelst sitt wisse samtycke til sälliandestyckes hafwa tacite contraherat med näste Byrdemannen så wijda honom aff Lagen giffs näste och förste rum til lösen eller köpet / *f* oachtat at til äfwentyrs Sälliarens intention kan hafwa gått vth på en främmande eller obilligt prijs och wärde / så gäller thet lijkwäl icke / emedan thet hålles såsom intet / så wijda thet är olagligit. *g*

Förthenskull han ock vigore facti contractus, eller then oförmärckte förbindelsen/ til kiöpet samtyckt/ och thet aff Åtalaren för godt vptagit/therföre hafwer han ock wid godzetz vpbud stigit ifrån sin Rätt/ och måste blifwa wid Contracten/ ehuru nödigt thet ock steer.

Först therföre/ at hwad aff twännes samtycke ingås/kan icke aff entheres widrige willia återbrytas. *h* Sedan ock til straff aff hans affwund som sitt godz en främmande/för sin egen Slächt/ wil vnna/ och then rätt the aff Lagen hafwa/them aff-

3.

4.

b c. 2. eod. tit.

c cap. 4. eiusd. tit.

d c. 1. §. 1. & 3. Jord. B. cap. 2. eod. tit. St. L.

e c. 6. eod. tit. L. L.

f d. cap. 2. eod. tit. Carpz. arb. consang. disp. 2. thes. 21 nu. 221. 227. thes. 22 n. 234

g c. 2. 3. 4. Jord. B. L. L. c. 1. Vpl. L.

h Gœden. tract. de dote cons. 7. n. 16.

5. ståra. Icke emotstående the berörde Lagens Ord: Gånge then til Jord som hona vthgaff/ *i* Ty thet talar om then grad som vthi the fall aff flere sångemån bör observeras/nembl. at hwar leder ifrån annan til theß hon änteligen måste stadna hoos then som först vthgaff/ och Åkäranden sedan sin rätt hoos honom söker/ som näst förr sades/ at hwar går til sins/ *k* thet är/ Sidst tager then Jorden som til henne bäste rätt hafwer/ nembl. i thetta fall Åtåranden och icke Sälliaren/ emedan han ohemäldt hafwer säldt/ och therföre kommer på böther. *l*

6. Doch thetta icke annars/ än Byrdemannen brede widh åtalan hafwer penningarna tilredz/ ty lösen hafwer then wärkan/at therföre måste något gifwas/hwilket bör strart wara tilredz. *m* Thetta kan afftagas aff Lagens ord/ Dömis peningar i taka händer. *n* Item/ Gånge then til peninga som them vthgaff. *o*

Hwad flere requisita här äre nödige/ talar D. Johan Loccen. vthförligen/ *p* therföre jag ock Låsaren tijt wil hafwa wijst.

i c.14. Jor. B.L.l.
k Cap. 12. eod. tit.
l d. cap. 12. 12. eod. tit.
m Carpzov. resp. jur. lib. 5. tit. 6. resp. 50. n. 15.
n cap. 1. q. 1. Jor. b Upl. L.
o cap. 14. eod. tit. L.l.
p Syn. Jur. diss. 22. thes. 8. & seqq.

OBSERVATIO III.

Then kiöpslagan som Lagligen är giord och stadgat/ fast betalningen icke tilfyllest wore följd/ bör hållas/ och kan icke aff entheres widrige wilja åtherbrytas.

SUMMARIA.

1. Hwad som hörer til en Laglig Köpslagan.
2. Laglig Kiöpslagan kan ey ryggias.
3. Fast något i betalningen felas.
4. Betalning och förnöyelse är olijka.
5. Fästepenningz wärckan och ändeorsak.

1. THen Kiöpslagan kallas Laglig/ som 1. vthöfwer sådane Wahror skeer/ hwilka vthi menniskiors handtering/ handel och wandel måge brukas. *a* 2. Then som skeer emellan them som är loffgifwit kiöpslaga. *b* 3. Then som skeer med laglige Ceremonier, nembl. med Win och wittne/ samt

a c.14. q. 3. in fin. Kyrck. B. c. 30. Kon. B. L.l. cap. 16. Jor. B. L.l. c. 10. eod. tit. St. L. cap. 1. q. 1. 2. Tiuff. B. St. L. c. 15. 16. 17. 21. eod. tit. L.l. c. 9. 18. 27. 28. 30. jor. b. L.l. Vesemb. parat. ff. de contr. empt. num. 7.
b c. 9. Wins Ord B. H. G. L. c. 4. Köp. b L.l. c. 3. q. 1. c. 14. q. 2. eod. tit. St. L.

CAP. III.

Vpslag och Fästepeñing. c När Köpslagan sålunda är giord 2.
tå är han stadig och fast/ oc må icke af entheres ånger återbrytas/
Ty engin hafwi sedan makt thy kiöpe widersighia. d
Och när man sitt samtycke en gång gifwit/ är sedan icke tijdh
eller rum til någon ånger. e

Och hafwer intet at betyda/ fast man thet kiöpte icke hade 3.
tilfyllest betalt/ allena Sälliaren honom om betalningen hade
betrodt: f vthan kiöpet måste lijkwäl gå för sig/ så at icke wah-
ran vthan wärdet lefwereres. g Ty ehuruwäl betalningen ic-
ke är följd/ är kiöpet icke theste mindre fullbordat/ h medan så
snart man om prijset är eense/ och wiß om Wahran/ säyes kiö-
pet fullbordat; ty rätte wärckan aff thenne Contract är at man
ther ifrån icke må gå i Medan man icke må emot Creditorens 4.
willia/ betala annat/ än thet man vthlofwat; k och emellan
rätt betalning eller annan förnöyelse är stoor åthskildnad/ så
at man förnöyelse i stället aff rätt betalning icke är plichtigh e-
mottaga. l

För thet andre hielper ey heller at man vthi ångerkiöp nå-
got wil efftergifwa/ som man tala plägar/ och Östgiötalagen
synes mena: Tha ma han hwat han wil hälder halla
kiöpit ok fara aff Jordinne/ älla riwa kiöpit ok luka
vth wärd ok widerlagröra/ m. Neml. at gå Vpslag och
Fästepenning qwitt. men thet är förordnat kiöpet at stadga och
ey åtherbryta/ n som theß namn ock medgifwer/ Fästepenning 5.
såsom then ther köpet fäster/ Vpslag lijka som thet Contrahen-
ternes samtycke intimerar/ eller åtherkallande hindrar/ therföre
måste thet icke dragas til mißbruk/ som Lagen til ett rätt bruk
och styrckia aff kiöpslagan förordnat. o

c c. 1. eod tit. E. l. & St. E. c. 19 Tiuff. B. E. l.
d d. c. 1. Köp. B St. E.
e leg. 1. leg. 2 cod quando liceat ad empt disc.
f Vesemb. d. l. n. 13.
g Leg. Visigoth, l. 4. tit. 4. c. 5. Edict Theod. Reg. Visigoth. cap 147.
h Vesemb d. l. n. 10. init.
i Idem d. l. num. 12.
k Leg. 2. §. ff. de reb. cred.
l Leg. 6. §. 1. ff. quib. mod. pign. vel hypotheca solvit Vesemb. d. l n 12. vers Sed emptor.
m c. 4. Egn. Sal in princ.
n Loccen. Syn. Iur. q. 6. ad dissert. 15.
o Carpz. res. jur. lib. 5. tit. 4. resp. 23. n. 4 Vesemb. d. l n. 9. vers mihi tamen placet

OBSERVATIO IV.

Effter slutit kiöp ligger Wahran theß wärdnader å som Kiöparen är/ ehuruwäl hon står qwar vthi Sälliarens händer/ doch vnder wiß åthskild-nad och wilkor.

SUM-

SUMMARIA.

CAP. III.

1. En nödwändig distinction wedh swaret til thenne frågan.
2. Kiöpslagan vthan wilkor.
3. Kiöp med wilkor.
4. Kiöp effter wicht och mått.
5. Kiöp vthi helt stycke.
6. Sälliarens skyldighett.

HÄr om äre åthskillige the Lärdes meningar / så at then ene icke komer med then andra öfwereens / och icke på alle ställen lijka hålles / vthan effter Legislatorum mening och willia hafwer sin förandring. *a*

1. Men saken rätt at affhielpa / bör göras åthskildnad emellan thet som afftalt / sampt tinget som såldt är.

2. Ty först är naturen aff sälliande / när thet skeet pure och vthan wilkor / at strax effter slut aff kiöpet / transfereres Dominium eller ägande rätten på Kiöparen / och tå ligger godzet Kiöparens wårdnader å. *b* Notandum enim sine traditione, ipso contractus momento transferri dominium posse, thet är / vthi sielfwe ögneblecket aff slutne afftalet / blifwer ägande rätten Kiöparens / vthan lefwererandet. *c*

3. Men är annars afftalt / at äganderätten för Lefwereringen icke skal transfereras / tå är äfwentyret Sälliarens; *d* och tå måste afftal som är Lex Contractus, blifwa hållit / *e* ty Contracter blifva skattade efter thz wijs som the äre ingångne eller samtykte. *f*

4. Til sielfwe waran görs åthskilnaden emellan thet som efter wist mått och wicht / och thet som vti helt stycke är såldt. Vti thet förre är icke äganderätten transfererat förr än wicht och mått är vpfyldt / sampt oförkortat lefwererat / och innan theß blifwer wårdnaden Sälliarens. *g* Ty vthi sådant fall / synes kiöpet wara giordt vnder wilkor / hwilket ey synes wara fullgiordt / förr än thet med vpfyllande aff måttet eller wichten / och theß tilräknande är bewijst. *h*

5. Thet som vthi helt stycke är såldt / hafwer annan natur / ty ther är kiöpet fullbordat / så snart om wahran och prijset är föraffskedat / *i* Och therföre Kiöparens wårdnad åligger. *k* Ty om någon fördeel aff thet sålde förorsakades / wore thet Kiöparens / therföre ock fahran blifwer hans / *l* ther til med är thet Kiöparens willie hemstält at lembna warorne

a Grotius *l.* B & P. II. 12. 15.
b Schneid. *ad* q. 3. *nü.* 2. *inst. de empt.* & *inst. de loc. in princ. n.* 7.
c Grot. *d. l. in princ.* Vesemb. *parat. ff. de contrahent Empt. n.* 10.
d Grot *d. l.*
e Vesemb. *d. l. v alioquì*
f Carpz. *l.* 5. *tit.* 4. *resp.* 25. *num.* 3.
g Vesemb. *d. l. vers idem q3 de reliquis* Loccen *Syn. Iur. diss.* 15. *q.* 4. *v. alias in ijs.* Carpz *d. l. n.* 9. 10. 11.
h Carpz. *d. l. num.* 16. 17 Schneid. *ad* q. 3. *n.* 3. *instit. de emptor.* & *vendit.* Pinel. *ad leg.* 2. *cod. de resc. empt. cap.* 2. *n* 7.
i Vesemb. *parat. ff. de contra. empt. num,* 10.
k Carpz. *d. l. num,* 6.
l Schneid. *ad* 3, 3. *num.* 2. *instit, de Emptor,* Carpz. *dict, loc. num,* 14.

CAP. III.

rorne hoos Sälliaren/ eller ock them affhämpta; *m* therföre om them något händer/ hafwer han sig sielff at beskylla/ som them icke affhämptade/ och Sälliaren är för åtaal frij/ med mindre han sielff hafwer hindrat Kiöparen warornes affhämtande. *n* Thetta som nu är talt/bör sålunda lämpas och vptagas/at Sälliaren förr än lefwereringen är skedd/och medan han thet sålde hafwer hoos sig/ icke måste wara vthan all wårdnad och bekymmer/ hwilket är ofryndtligit och emot then skyldigheet then ene then andre effter naturen är plichtig/ och förthenskull bör swara til latam och levem culpam, men casum fortuitum och culpam levissimam är han före befrijad. *o* 6.

m Idem *resp. jur.l.1.tit.*10. *resp.*108.*n.*13.
n Schneid. *ad* §. 3. *inst. de empt. n.*9. Carpz. *d.l. n.* 27. 28.
o Schneid. *d.l.n* 7. Loccen. Syn. *jur. qu.* 4. *diss.*15.

Observatio V.

Om man hade sitt godz förssåldt vnder wilkor/ at hafwa macht thet innan en wiß tijd at igenlösa/ thet kiöp går för sig/ så frampt tijden tages i acht: Men försummas tijden/ så blifwer ock wilkoret krafftlöst.

Summaria.

1. Hwat vthi thetta fall skillier ifrån pant/ n. 4.
2. Til hwad fall thet 7. Cap. Jord. B.L.L. bör dragas/num. 7.
3. Antichresis.
5. Med kiöp transfereras Ägande Rätt.
6. Tijden som är föraffskedad måste achtas/ eller man förlorar sin Rätt.

En sådan kiöpslagan skulle wäl i förste anseendet wara Försträckning och pant lijkare än kiöp/ men thet at åthskillia/ bör man see vppå theß begynnelse och vphoff. Ty wil Kiöparen penningarna icke försträckia vthan förord aff sådant kiöp/tå är thet i sanning icke kiöp/ vtan Försträckning på wiß pant och äcker/ emedan alt thet wij emot Försträckning vpbärå/ öfwer thet wij vthsätt/ är Äcker. *a* Och förthenskull så mycket Räntan stiger högre än Interesset, så mycket slås aff Hufwudgäldeno/ *b* medh mindre om Räntan wist föraffskedat är/ och tå blifwer thet then Contract som the Lärde kalla Anti- 1. 2.

*a cap. si fœnerav.*1. *c. usuras* 4. *q.*3. *c.*14.
*b c.*7. Jord. B.L. *in fin.* Carpz. *resp. jur.l.*5. *tit.* 4. *resp.* 27. *n.* 3. *c.*1.2. *de usur.*

4. Antichresin. *c* Men är thet rätt kiöp vnder wilkor aff lößn/ så at ther vthi ingen Försträckning wore förelupin/ tå hörer all vpburen Ränta vthi warande tijdh Kiöparen til/ och wid lößn
5. affräknas hon icke vthi Hufwudgäldeno. *d* Ty med kiöp transfereras Äganderätten/ therföre Kiöparen Räntan som aff annan sin egendom tilhörer/ *e* emedan Äganderätt förmedelst förbindelser och afftaal icke allena ewärdeligen/ vthan ock til wiß tijd kan transfereras. *f* Huru then ene Contracten ifrån then andra skal åthskillias/ och hwad then ene och andras wärckan är/ tala the Lärde myckit om: *g* Men emedan mitt vpsåth icke är med them at subtilisera/ altså wil iag then som vthi thenne materien är curieus, til them hafwa wijst/ och tycker nog wara at thenne/ som then förnämsta/ är förmält/ skridande til sielf-
6. we saken. Ther tijden således til lößn är förelagd/ bör han tagas i acht/ elliest hafwer Sälliaren wid theß förlopp intet widare tilträde til Jorden: Ty Afftaal taga aff Förord theras Lagh/ *h* therföre han sig här/ effter Afftalet rätta måste/ ty thet som innan wiß tijd skal giöras/ synes effter theß förlopp wara förbudit/ *i* så at thet lijka räknas vthaff then föresatte tijdens förlopp/ eller egen afftrådelse blifwa vthesluten. *k*

Icke mootstående thesse Lagens ord: *Löser ey then som vthsatte innan dagh förlagdan / hafwi han än thå natt och åår at lösa om han gither/* *l* Emedan thet talas vthi en ann n casu och fall/ nembl. aff Pant/ vthi hwilken ingen ÄgandeRätt transfereres/ *m* som vthi thenne aff kiöp. *n*

CAP. III.

c Mynsing. sing obs. cent. 6. obs. 71. n. 1. Vesemb. parat. ff. de pign. & Hypoth. n. 5.

d Cap. 19. Jor. B. L. c. 14. eod. St. L.

e Mynsing. d. l. obs. 70. n. 13.

f Idem d. l. num. 2.

g Idem d. l. obs. 70. Goedenius vol. 3. cons. 6. n. 26. Carpzov. resp. jur. l. 5. tit. 4. resp. 27. &c.

h Leg. 10. cod. de pactis.

i leg. 23. ff. de stat. liberis leg. 41. §. 12. ff de fidei com. libert.

k c. 2. Jor. B. L. l. in fin. c. 1. v. och förståndin.

l c. 7. eod.

m Vesemb. parat. ff. de distract. pign. num. 7.

n Mynsing. d. l. n. 3.

OBSERVATIO VI

Såsom kiöp aff fast Godz ey är fast vthan theß hembudh åth Byrdaman/ så kan skipte skee theß förvthan/ ehuruwäl ther vthi faller kiöp.

SUMMARIA.

1. Skipte äldre än kiöp.
2. Och offta vnder ett namn och rätt brukat.
3. Något särdeles i skipte som ey är

CAP. III.

vthi kiöp. n. 4.
5. Skäl til åthskildnaden.
6. Wederläggning aff then Objection vthur St. l.
7. Stadzjord är en lijka fast medh Landzjord/vtan hålles förkösören.
8. Hwad rätt / när kiöp och skipte förblandas.
9. Skäl ther til. n 11.
10. Skipte är Contractus innominatus.

Emellan Kiöp och Skipte är en så stoor lijkheet/at Kiöp aff Skipte hafwer tagit sin begynnelse/ och vthi gamble tijder man icke hafwer wist aff annat wijs vthi Handel än Skipte/ så at thet war tå allena rätt kiöpslagan eller kiöp / som skedde med förbytelse aff Wahra emot Wahra / *a* in til theß penningar blefwe vpfundne / hwilka alle Wahror kunde inlösa/förmedelst thet wärde them aff Öfwerheten war föresatt til at gälla ibland alle lijka. Aff thenne gamble sed är komit / at wij vti wår Lag finne köp och skipte offta vnder ett namn brukas: Wäl mågho Landzmän för thera tarfwa skuld köpa och sällia/och byta hwar med androm/korn i näfwer/etc. när han ey köper til at vthprånga / och sällia Bondawaru i Kiöpmanna waru/ *b* Blifwa ock brukade vnder en rätt och frijheet. *c* Så at ther emellan ännu ingen annor åthskildnad är (i gemeen at tala) än at i skipte fär man Wahra för Wahra / i kiöp för Wahra Penninger och wärde. *d* [1, 2]

a leg. 1. ff. de Contr. empt. Vesemb. par. rat ff ad eundem tit.

b c. 6. §. 2. Köp. B. L. l. c. 23. 30. eod. tit. St. L.

c c. 10. 14. 16. d. tit. L. l.

Doch är ännu en synnerligh åthskildnad them emellan vthi Fast godz/nembl. at vthi kiöp giffz Juri Retractus, eller återkallande och lösn aff Slächten rum/ *e* men icke vthi Skipte *f* ehuru wäl Lagen synes willia annars mena: Ther han säger/ Nu wil man Jord sina aff Landin i Köpstad skiptz / thå laghfölghe the Jord å Häradz Thinge ther hon ligger / och biudhe Byrdamannom / etc. *g* Men så är thet en särdeles casus och hör icke dragas til alt skipte/vtan allena til thet aff Landet i Staden. Medan thet Lagen vthi ett särdeles fall talar / måste man icke draga til andra händelser. Orsaken hwarföre thet hafwer en särdeles Lagh aff Vpbudh/är thenne/at Tompt i Stadh icke synes göra tilfyllest och wara så fast/som Jordegodz å Land / i anseende aff Arffwingarne och Slächten hon i stället aff Landgodzet skal tilfalla/hwilke såsom Landz-

[3, 4, 5]

d d. leg. 1. ff de contr. empt.

e c. 6. 8. 11. eod. tit. St. L. leg. Visigoth. l. 5. tit. 4 c. 1. Leg. Bavar. tit. 15. cap. 8.

e c. 2. Jord. B. L. l.

f c. 11. d. tit.

g c. 17. d. tit.

Landzmän icke måge drifwa theras handel vthi Staden / *h* och sålunda henne med lijka frijheet bruka som annat Landgodz.

6. Ther til med hafwer Tompt i Staden natur aff Lößören / ehuruwäl hon sua natura är en res immobilis, icke mindre än å Landet: Men så wijda Landz- och StadzLagh göra them emellan en skilnad / skattas som sagdt är / Tompt i Staden lijkare Lößöre än för fult Fast godz effter Landzlagz Rätt / Therföre Stadzjord och Gård begripes vnder nampn aff Lößören / och ther ifrån ey skillies / som är til at see aff executionen på thetta förenämde Capitel / thet Hustrun tager halfft ehwad thet är gärda eller andre ågor. *i* Men Landgodz hafwer större förmon. Ther Bonde ey giptis i Odaljord eller huus eller odhal watnwärka hustru sinna / ey och hon i hans. *k* Och förthenskull Stadzjord icke skattas som fult Fast / emot fast Jordegodz å Landet / hwilket aff wår Lagh *l* widare är til at see / ther en widrig händelse är / nembl. aff Stad å Land / ther Stadzmän för sin förbättring icke äre plichtige Byrdamannen Tomt at hembiuda / effter them icke kan skee något förfång. Therföre ock vti thenne måtton icke må Slächten moot theres willie praejudiceras, vthan the måge hafwa frij lösen / och icke twungne föllia förbytarens willie til theres skada / när them behagar följa Lagsens förskriffning til theras conservation. *m*

Altså är skipte befrijat ifrån åtherkallande aff Slächten / när thet är vthan wilkor eller förblandning aff kiöp / sampt skeer vthi godz aff lijka natur och rätt.

7. Orsaken hwarföre thet skeer vthi skipte och icke vthi kiöp (ther the lijkwäl elliest måstedels äre aff en rätt som sagdt är) kan thenne wara / at skipte icke affhänder Slächten någon jord / i anseende aff then Jord som kommer vthi stället / och så wijda Jus Retractus synnerligen til familiers conservation är förordnad / *n* altså hafwer thet här icke något rum / ther familien eller Byrdamannen icke skeer något förfång / *o* och så wijda Jus Retractus icke hafwer rum vthi Skipte / så är ey heller hembud nödwändigt / hwilket i anseende aff thet är förordnat / och skal han swäria sielfwer tridie / at han ey thz förr wetta fick / *p*

CAP. III.

h c.23. Köp. B. L. l.

i c.12. in fin. eod. tit. St. L.

k cap. 5. q. 1. Gifft. B. L. L.

l c.11. Jor. B. St. L.

m Carpzov. resp. jur. lib. 5. tit. 4. resp. 26. num. 12.

n Gail. l. 2. obs. 19. n. 1.

o Loccen. Syn. Jur. diss. 14. quaest. 3.

p c.2. Jord. B. St. L. c.3. ibid. c.2. 3. 4. eod. tit. L. L.

CAP. III.

Ty cessante causa cessat effectus. q. Thet är/ hwarest icke orsaken och tilfället aff Lagens willia och befallning finnes/ ther blifwer och wärckan aff samma befallning tilbakars/ såsom vthtryckeligen stadfästes vthi Wästgiöth. L. Wil han i Jord skiptå/ tha skal han Lagh eigh biudhå. Item/ Skipter Madher Jord i Jord/ ok giör til päninga/ år mere Jord än agård/ tha skal eigh Laghbiudhå. r Doch menas här med icke Fastebreff/ hwilket så wäl vthi Skipte som Kiöp är nödwändigt. s

8\. Thet händer ock offta/ at skipte och kiöp sammanfogas/ tå hafwer thet ett annat anseende/ och måste icke så slätt vtan wilkor gillas/ och från Slächtens åtherkallande befrijas/ så at man förnämbligast måste ansee Contrahenternes intention och wärckan. Och bör draga sin natur aff thet som förnembligast synes wara skedt. t

Förthenskull ther kiöpet öfwerwäger skipte/ tager Contracten sin natur aff kiöp och ey aff skipte. u Men ther kiöp är mindre/ giffz skiptesfastum wäld och witzord. x Är kiöp och skipte jämpt/ thå gånge åter i Byrdenna. y

9\. Orsaken at icke tå hwart behåller sin natur som andre willia mena/ z vthan at han behåller nampn och wärckan aff kiöp/ är thenne/ at kiöp är en Contract vthaff högre æstimation och behageligare bruk/ therföre han och blifwer föredragen. a

10\. 2. Blifwer ock skipte räknad til Contractus innominatos, thet är/ sådane förbindelser/ som aff Lagen icke något wist nampn tilerkännus/ vthan som kunne dragas til andre/ såsom thenne til kiöpande och sälliande. b Och ther twenne Contracter vthi en handel lijka förefalla/ tages skiäligare nampnet aff then förnämste. c

11\. Skeer thet ock therföre/ at här förelöpa mißtanckar/ sådan handel wara skedd in fraudem och præjudicium Tertij, thet är/ Slächten til förfång/ therföre thet ock här med hindras. d

q c.6. de appellat.
r Jord. B. fl. 7. §. 2. 3.
s c. 10. eod. tit. L. L.
t Covaruv. variar. resol. l. 2. c. 4. num. 8. in fin.
u Idem d. l. n. 9. vers Inspiciendum.
x c. 12. Jor. B. St. L.
y d. l & Guid Pap. decis. 92 n. 2. v. quia si
z Covaruv. d. l n. 9. vers verius tamen
a Vesemb. parat. ff. de contrah. empt n. 1. Loccen. Syn. Iur. q. 3. diss. 14. in fin.
b Corvin. jurisp. Rom. l. 1. cap. 41.
c additio ad decis 92. Guid. Pap. in fin.
d Covaruv. d lib. 2. cap. 4. variar. resol. n. 9 vers Potissim.

Observatio VII.

Hustru och Bonde hafwer ey wåld hwars annars Jord at försällia/ fast the ther vthi samtyckia/ vtan allena vthi fall aff nödh. CAP. III.

SUMMARIA.

1. Mans rätt öfwer Hustrus godz/ lijk med Måhlsmans öfwer Barna Godz.
2. Huru widt then sigh sträcker.
3. Doch olijka vthi sälliande.
4. Vthtydning aff några ställen i Lagen/ n. 5. 6. 7.
8. Skiäl til olijkheten.
9. Byte hafwer sigh annorledes.

1. WÅr Lagh synes tilägna Mannen vthöfwer sin Hustru then rätt/ i anseende aff hans Egendom/ som Måhlsman hafwer öfwer Pupillorum eller the Omyndigas. *a*

2. Then samme sträcker sig så widt/ at the måge sällia the Omyndigas bort til bättring/ och wid the omyndigas ratification, när the äre komne til theras ålder/ blifwer thet kiöp stadigt och fast. *b* Ja vthan theras ratification, när thet är ey wärre stipt. *c* Therföre tyckes ock Mannen hafwa så fritt Hustruns Jord försällia/ hälst när hon ther vthi samtycker/ och thet förmedelst wärckan aff samtyckie. *d*

3. Men ehuruwäl ther synes vthi förste anseende skiäligt/ hafwe wij lijkwäl vthtryckeligen Lagens ord som thet hindra/ så at Mannen icke må sällia sin Hustrus Jord/ fast hon vthi kiöpet samtyckte/ vthan allenast i fall aff nödh/ och icke heller äntå wijdare än til en triding aff hennes/ emot twådelarne aff hans. *e* Hwar vthaff thetta ock föllier/ at ther han intet sällier aff sin/ må han ey heller något sällia aff hennes/ orsaken

4. ther til är/ at han äger sökia och swara för henne. *f* Med thetta sökiande förstås icke förminskande aff hennes godz och egendom/ vtan theß förmerande/ myckit mindre at Hustrun skal föda Mannen/ vthan han henne/ effter thetta hoos Apostelen/ Then som icke föder sig och the sina/ han är wärre än en Hedning. *g*

5. Men at thet tillåtes i fall aff dubbel nöd/ nembl. först/ at

a c. 6. q. 1. c. 9. Gifft. b. L. L.
c. 8. eod. St. L.
b c. 8. q. 1. c. 16. Jor. B. L. L
c c. 10. eod. tit. St. L.
d Leg. 1. ff. de pact. Carpz. jurisp. for. par 2. const. 15. def. 20. nū. 4. & seqq.
e c. 27. 28. Jord. B. L. L. c. 16. eod. St. L.
f c. 6. q. 1. c. 9. Gifft. b. L. L.
g 1. Timoth. 5. 8.

CAP. III.

them kan hunger hända. 2. At Mannen äger hwarcken Jord eller Lößöra. *h* Är thetta skiäl / emedan Hionelagit är / 6.

Thå häldir Sånga köpit saman / hwat the hälder sälia eller köpa. *i* Thetta kommer aff then inbördes kärlek och medlijdande Ächta-Folck skole hafwa til och med hwar annan / hwilket heter vthi GUdz Ord / **älska hwar annan i Nöd och Lust.** *k*

7. Vnder nampn aff Sällia förstår Lagen nödh / äfwen som lust och medgång / vnder nampn at köpa / vti hwilken icke mindre Hustrun bör participera aff Mannens / än han aff hennes egendom / vthi fall aff nöd och motgång. J så måtto vpräknas siwhanda rättigheet som Hustrun vtaff Mannen tilkommer / hoos the Hebreer: then som thet wil weta / finner theß beskrifwelse hoos Paulum Cypreum. *l*

8. At Lagen icke hafwer welat tilstädia Mannen Hustruns Godz at sällia med hennes samtycke / vthom the nämbde fall / synes therföre wara skedt / at han icke skulle hafwa tilfälle / vnder sådant skeen / hennes Arffwingar / Barn eller Slächt at præjudicera, hwilkom hennes Aduljord oförkortat effter hennes dödh borde tilfalla / *m* ther sedan theß wärde allenast til en tridinq them tilkomer: *n* icke emotståenide hennes samtyckie / hwilket aff Mannen lätteligen medh öfwertalan kan komma tilwäga. *o* Sluter altså / at Mannen icke må vthom nödh sällia Hustruns godz / både aff berörde skiäl / så wäl som Lagens vthtryckelige ord / Ty hwad som emot Lagh och Stadgar samtyckes och Contraheras är ogilt och bör åtherbrytas. *p*

9. Men med Byte hafwer sig annorlunda / ty thet gäller hans och hennes Arffwingars samtyckie / *q* sampt the skäl tilförende förmälte äre. *r*

h c. 27. §. 1 Jord. B. L.L.
i c. 28. §. 1. eod. tit.
k Cypreus de jur connub part. 2. c 8 n. 17. Carpz jurisp. for part. 3 const 25. def. 7 n. 3. 4. 5. 6.
l loco cit.
m c. 5. §. 1. Gifft. B. L.L.
n c. 31 Erfd. B L.L. cap. 5. Gifft. B. L.L.
o Carpzov. resp. jur. l. 5. tit. 5. resp. 42. n. 5. Menoch. ad jus Lubec. l 1. tit. 5. art. 9 num. 4. 7.
p Leg. 7. §. 16. ff. de pact. leg. 27. ff. de reg. jur.
q c. 19. Gifft B. L.L.
r obs. 6 h c.

OBSERVATIO VIII.

Man må icke annars mans Saak eller Prætention til sig kiöpa eller tiggia / vthan widh the fall / som vthi Lagen förmäles.

SUM-

SUMMARIA. CAP. III.

1. Vthtydning aff ett ställe i thet 29 Cap. Kon. B. L. l. n. 2. 4.
3. Förklaras aff then Romerske Lagen.
5. Criminal saker hafwa särdeles skäl.
6. Item några händelser vthi Civil Saker.

MÅrckeligit är thet som finnes vthi wår Lagh / Hwar som gifwer Målsäghanda Rätt från sig / haf- wi forgiordt sin eghin rätt widher then saka: och then som Målsäghanda Rätt tigger / honom swaras hwadske med Laghum eller päningum. a

1\. Vthaff thetta hafwer man twäggiahanda at märckia / Ett at then som tigger / thet är med öfwertalan och för intet / eller någon ringa betalning och anseende aff winst tager sigh på ens annars saak at drifwa / såsom sin egen / honom swares hwarken med Lagen (thet är / bör intet wedh Rätta höras eller vptagas) eller penningom / förstås executionen som han intet bör niuta / ther hans ord och begäran Dom vthwärckat hade.

a c. 29. Kon. B. L. l leg Visigoth. l. 2. tit. 2. c. 8. Edict. Theod. Reg. Visigoth. c. 14. 44. 122. Leg. Longob. lib. 3. tit. 19.

2\. Thet andra är / at then således sin rätt anten förgåfwes eller för betalning bortgifwit / hafwer sedan icke någon widare rätt sielff / vthan then som swaranden är / blifwer för bägges å- talan befrijad / för rätta Måhlsäganden / therföre at han sin rätt hafwer förlorat / gifwandes honom ifrån sigh moot Lagh. För thet andre / i thet han aff girigheet och begärligheet til trå- tor / främmande rätt tigdt / och vthaff en saak aff nöd och Justi- tie, giordt en handel och kiöpslagan / emot Processers natur / som äre förordnade träter at åthskillia / och icke til at föröka.

3\. Thetta lijkt finnes ock vthi Romerske Lagen / b ther ock så trå- tor förbiudes til at sällias / i anseende aff thens Girigheet som them köper / eller hugh och willia Swaranden at plåga och förföllia.

b Leg. 22. cod. Mandat.

4\. Doch lijkwäl är thetta icke så aldeles och vthan exception at vptaga / vthan såsom Lagen talar här med general Ord / så hafwa the ock theras vndantagelser vthi särdeles fall / nembl.

5\. them som Lagh sökia. c Synnerligen vthi Criminal saker til förstående / ther Öfwerheten vthi hwar saak så högdt är inter- esserat /

c Cap. 17. 18. Ting. B. c. 9. Råd. B.

CAP. IV

esseradt / som theß Ämbete är synder och ogärningar at hämnas och straffa/ på thet hon icke må båra Swärdet förgäfwes/ *d* Ty högsta wärckan aff theras hämbd och straff består vthi Exempel och andras affskräckiande.

Men vthi Civil saker/ som aff Giäld och andre Obligationer/ eller förbindelser flyta/ hafwer thet sig annorledes. *e* Såsom 1. ther man sin saak igenom en Procurator drifwer för wiß betalning. *f* 2. Ther man thet gör icke animo vexandi Creditorem, eller Swaranden at förföllia/ vthan Kärandens rätt at vnderhielpa/ som aff fattigdom eller ringheet sin saak emot then mächtigare icke förmå vthföra. *g* 3. När en aff Samarfwingar samptlig Arfwingarnes saak drifwer. *h* Vthi sådane fall kan thet icke wara obilligt / ty när Orsaken til Lagens förbud (Nembl. på thetta stället aff girigheet/ afwund til Swaranden/ eller ond begärelse til trätor) icke förefaller/ blifwer ock sielfwa Förbudet vthan förbindelse. *i* Om thetta är Carpzovius wijdare til at låsa. *k* 6.

d *Rom.* 13. 4. *cap.* 12. §. 2. Rådst. B. *c.* 12. Tiuff. B. L. l. *c.* 12. Edz. B. L. l. *c.* 11. Dråp. will. L. l *cap.* 5. Tiuff. B. St. l.

e K. Gust. Besl i Upsala 1538.

f Rätt. *process. art.* 15.

g *Ierem.* 22. 3. *Iesa.* 1. 17.

h *c.* 21. Ersd B. L. l. *c.* 16. *eod. tit.* St. L.

i 6. 60. *de Appellat.*

k *Resp. Iur.* *l.* 5. *tit.* 5. *resp.* 33. 34.

CAPUT IV.

Om Lega eller Hyra.

OBSERVATIO I.

Om then Gård eller Tompt som är *legosatt*/ *innan* förfluten Stempnodag blifwer såld / är Giästen plichtig at wijka Kiöparen/ doch lijkwäl skal then som Lego satte/ hålla honom skadelös

SUMMARIA.

1. Kiöp och lego sworne Bröder.
2. Hwar vthi åthskildnaden består.
3. Kiöp fastare och stadigare än Lego.
4. Vnder hwad wilkor Lega kan återbrytas/ n. 5.
6. Thet hafwer ock *sina vndantagelser*.

NÄst effter thenne materie aff Kiöpande och sälliande tyckes skiäligen thenne aff Lego böra förhandlas/ i anseende 1.

seende at thesse tweñe Contracter, förmedelst theras lijkheet/ äre icke lätteligen til at stillia/ emedan vti bägge förefaller Wara och Wärde/ thet är betalning. *a* Och sålunda sägz wara sworne Bröder/ *b* Therföre ock til theras rätta åthskildnad the Lärde gifwa thenna Regel:

2. Så offta med wahran och tinget sielfwe äganderätten/ på honom som thet anammar transfereras/ är thet kiöp; Men när äganderätten intet tillijka med öfwergifwes/ blifver thet Lego. *c*

3. Här vthaff är thetta at sluta/ Lego icke wara så fast som Kiöp/ i anseende aff äganderätt/ så at hwad som såldt är/ kan icke moot Kiöparens willie åthertagas/ som tilförende är talt.

Men thet som legosatt/ kan för Stämbnodagens förlopp aff Äganden åtherbrytas/ widh halfwe Legans och Gudzpenningz förlust. *d* Doch må han thet icke göra/ vthan han sielff

4. wil ther vthi boo: **Och hafwi sidhan sielfwir:** *e* eller at han torff Hws eller Gård byggia och förbättra/ som aff thesse ord är at märckia/ **Vthan Brander öfwergånger.** *f* Här med ock andre Lärde Män samtyckia. *g*

5. Elliest kan thet ock återbrytas aff then som Gård eller Hws köper/ så at then thet kiöper innan Stämnodagh kan Gästen vthdrifwa/ och ther öfwer efter sin willia disponera. *h* Skiäl här til kunna thesse wara. 1. *Locantis iure resoluto, jus quoq; conducentis resolvitur,* *i* thet är/ **när hans rätt är förfallin som vthlegde/ förfaller ock thens som hafwer legdt.** 2. Går och Kiöp för Lego/ så at Köparen blifwer rätta äganden/ och råder om thet kiöpte som annan sin frije egendom/ ty emellan honom och Gästen är ingen Obligation och förbindelse/ och sålunda favoriseras Kiöp fram för Hyra/ såsom en behageligare och förnämare Contract, effter thetta Tyska: **Kauff gehet vor miethe.** *k* Här med samtycker ock then Romerske

6. Lagen med flere ord. *l* Doch äre twenne fall/ vthi hwilke Kiöparen intet må drifwa Gästen för stämnodagz förlopp.

1. Om thet vthlegde förmedelst vthmätande och exequerande aff gäld blifwer såldt/ ty hwar och en/ som förmedelst Laga Dom kommer til en ting/ bör stå wid Legona. *m*

CAP. IV.

a Corvin. *jurisp. Rom. l. 1. cap. 36.*
b Schneid. *inst. de locat. in princ. n. 6.*
c Vesemb. *parat. ff de contr. empt. n. 14.* Schneid. *d. tit. inst. in pr. n. 5. 6. 7.*
d c. II. c. 12 B. B. St. l.
e *d. cap. II.*
f *Ibidem*
g Schneid. *inst. de locat. ¶ fin. n. 9. leg. 3. cod. de locat.* Corvin. *juris. Rom. l. 1. c. 36. v. usus temp. in fin.* Loccen *Syn. jur. qu. 1. diss. 16.*
h c. 13. Jord. B. St. l. *in fin*
i Carpzov. *res. jur. l. 5. tit. 3. resp. 16. n. 4*
k Schneid. *ad tit. inst de actiõ. ¶. act. n. & Rubr. de act. ex cond. n. 5.*
l *Leg. 9. cod. de loc. leg. nihil. ¶. ult. ff. de legat. 1.*
m Barthol. *in leg. si quis fruct. ff. de bonis autor. jud. possid. n. 2.*

CAP. IV.

2. Om Gästen brede widh Contracten aff Lego/ hafwer til godzet någon panträttigheet/ i thet han tå dubbel rätt til besittningen hafwer/ nembl. then aff Contracten/ och then andre til sielfwe wahran/ som kallas Jus Reale, och therföre icke må drijfwas. n

n Carpzov. l. cit. resp. 17. n. 18. & seqq

Observatio II.

Hwad på Lego vthfås/ kan brukas/ men icke mißfaras/ och bör oförderfwat åthergifwas.

Summaria.

1. Vthi hwad Låhn och Lego stämma öfwereens.
2. Til hwad acht then är förbunden som til lego tager.
3. Then som oduglig
t på lego vthfår/ och ther igenom händer olycka/ skal swara ther til.

1. Vthi then måtton är emellan Lego och Låhn en lijkheet/ at the bägge hafwa then natur/ at hwad vthi then ene eller andre vthfås/ måste oförderfwat och oförkortat återgifwas/ Taker han thet ospilt/ thet skal ospilt åter antwardas/ a och icke brukas vthöfwer ther mått som är föraffskedat. b Och ther någon förwärring ther vppå skeer/ eller thet aldeles förfahrs/ tå betalas och fullgörs thet aff honom som til Lego togh. c

a Cap. 8. Köp. B. L. L.
b Leg. Visigoth. l. 8. tit. 4 cap. 2.
c d. c. 8. Köp B. L. L. c. 14. 20 B. B. St. L.

2. Doch är thetta som vthi deposito, eller om insatt Godz/ tilförende talt/ d icke vthan exception at förstå/ nembl. thet han som til Lego togh/ är förbunden at swara til dolum, latam & levem culpam, men icke casum fortuitum, eller oförmodelig händelse/ som aff thesse Lagens ord är at afftaga: Förderfwadis (nembl. thet Legde) af wanrökt/ thet är lata culpa, försumilsum culpa levis, eller med wilia hans/ hwar med förstås dolus. Item, Then sum leghir aff Bondå Häst/ han skal wardå firi wangömslo. Förfars fäå aff åfli/ skal wardå som firi wangömslo. f Men at han ey swarar til full betälning aff wärdet/ i fall aff culpa levissima och wådhe/ är aff thesse ord märckiande: Åker han i waak medh ho-

d Sup. cap. 2. obs. 1.
e Cap. 20. B. B. St. L.
f Rättl. B W. L. fl. 8. L. L. B. B. H. G. L. fl. 26. in pr.

honom/ ok forderfwas nokot aff goze hans medh Hästenum eller eigh/ gifwi eigh mera vth/ än Hästens Lega är. g Vthförligare är thetta förmält vthi Langzlagen. h

3. Then skada som nu är omtalt/ är icke allena then/ som godzet leger/ plichtig at swara til/ vthan then oduglig it vthfår på Lego wethande/ swarar äfwen så til then skada ther aff kan hända. i

CAP. IV. g c. 20. B. B. St. l. q. l. h Cap. 35. 36. B. B. art. 23. Krög. ord. 1649. i Cap. 14. B. B. St. l. d. Krög. Ord. 1649. art. 17. 18. 19. Loccen. Syn. Jur. diff. 16. th. 18.

OBSERVATIO III.

Lego Stämpnor äre andre i LandzLagen/ andre effter StadzLagh/ somblige perpetuæ eller altijd warande/ vthi en Summa förandra sig effter naturen aff thet vthlegde

SUMMARIA.

1. Alle ting kunne Legosättias.
2. Tijden aff Legostämbno förandrar sigh effter arth aff tinget / och sedh aff Orten.
3. Hwad tijdh hwart ting för sigh aff Lagen är föreskrefwen.
4. Emphyteusis hwad then är.
5. Hwad Stadgehemmans Rättigheet är.
6. Skattehemman hwad the äre och theras rätt / sampt hwar vthi the med Stadgehemman öfwereens komma.
7. Månge willia bägge thesse godz förblanda.
8. Wijses hwar vthi the skillia / n. 9. 10. 11. 14.
12. Een Objection med theß swar.
13. Hwarföre skattegodz kunna förlora directum dominium.
15. Hwarföre vthi Vthlagors betalning kan gripas til Jorden fast köpören finnes.
16. Vthlagor gå för alla giäld.

1. Alt thet som vthi handtering / handel och wandel brukas / bådeRes corporales, beståènde vthi någon wiß materie och kropp / eller incorporales, the vthi Rättigheter och Jurisdictioner/ hwilke något Hws eller Godz widhängia / a Och äre corporales så wäl lefwande som döda ting/ så wäl Menniskior/ som oskiälige Creatur/ orörligit som rörligit godz/ theße kunna alle Legosättias. b Men såsom sielfwe tingen som vthleyas äre aff åthskillig natur / sampt Orthen ther Contracten 2. förehaffz vthaff åthskillig Lagh/ så förandrar sig ock tijden aff Lego och Giffto stämno. Vppå Landet är aff fast godz tijden 3. sex

a Carpzov. resp. jur. lib. 5. tit. 3. resp. 15 num. 3. b Cap. 10. 20 B. B St. l. c. 8. Köp. B. L. l. c. 20. Jord B. L. l. c. 15. c. 53. B. B. eod. Krögar. Ord. 1643. Corvin. jurisp. Rom. l. 1 cap. 36.

CAP. IV.

sex åhr / *c* vti Staden helt eller halfft åhr. *d* Legostämmor aff Hion och Folck twå om åhret å Landet / aff Pingesdagh til Mårtensmäßo / annar tådan och til Pingesdaga. *e* J Staden ifrån Påsta til Michelsmäßo / annor aff Michelsmässo och til Påska. *f* Annat rörligit godz / lefwande eller dödt / tager sin Stämbuodag aff Contrahenternes afftaal och förord. *g*

4. Then Legostämno som är altijdwarande / och kallas aff the Lärde Emphyteusis, skillier ifrån then förre art aff Lego ther vthi / at vthi thenne icke allenast transfereras wåld Jorden at bruka / vthan ock en särdeles rättigheet / så at Conductor blifwer såsom ägande / och får utile dominium, *h* är hoos andre Nationer myckit bekänd / och hoos oß icke mindre vthi bruk / men til sin natur / rättigheet och wärckan icke allom tilfyllest kunnig.

5. Emphyteusis äre the godz som hoos oß kallas Stadge eller Sämiehemman. Theras rättigheet består ther vthinnan / at sedan the med loff och samtyckie äre til Jorden komne / *i* må ingen them eller theras Arfwingar affwräkia medan the rätt göra. *k* Och twärt emot skola the göra richtigt theras Vthskulder / och innan laga tijd / *l* eller bötha / *m* och ther contumacia / *n* eller armod kommer emellan / så at han i try åhr innehåller med sig Räntan / tå förlorar han utile Dominium, och drijfwes aff Jorden. *o* Definitionen aff thesse godz finnes hoos Joh. Corvin. *p*

6. Skatträttigheet är thenne icke olijk / ty Skattebonden måste ock vthgifwa sin wisse Skatt / *q* och wedh theß försummelse böta / *r* Ja / om contumacia tilkommer / mister han ock Jorden och äganderätten. *ſ* Han skal ock giöra Husebyggning och Rödning eller böta. *t* Han må ey heller hafwa mera Skattejord / än han är fullbola vppå / och thet Skattehemman som Slächten til arffz faller / må ey skiptas / vthan blifwa tilhopa och en til

Löſen

c Cap. 20. Jord. B. L. *d* Cap. 10. B. B. St. L. *e* Cap. 15. ¶ 4. d. tit. L. l. *f* Cap. 21. ¶ 3. d. tit. St. l. *g* Leg. 16. cod de locat. Corvin. jurisp Rom. lib. 1. c. 36 vers usus & vers expressũ. art. 14. Krög. Ordn. 1649. Loccen. Syn. Iuris diss. 16. thes. 17. *h* Schneid. ad tit. inst. de locat. ¶ adeo autem num. 4. c. 29. in fin. c. 30. B. B. L. l *i* Cap. 29. ¶ 2 d. tit. *k* d. Cap. in fin. *l* d. Cap. ¶. 3 K. Gust. Mandat 1622. art antepen. ejusd Resol. 1627. art. 6. *m* c. 29. ¶ 3. B. B. L. l. Berlich. part. 2. conclus. 47. n. 4. 5. *n* dict. loc. *o* Cap. 31. B. B. L. l. Mynsing. Cent. 3. obs. 65. n. 1. 2. Leg. Visigoth. l. 10. tit. 1. c. 11. Schneid. ad tit. inst. de locat. ¶ adeo autem n. 10. *p* Iurisp. Rom. l. 1. c. 36. vers antepen. *q* Cap. 5. ¶. 4. Cap. 30. Kon. B. L. l. *r* Instruct. för Gårdz- och Häradzf. art. 25. c. 30. Kon. B. L. l. R. Besl. 1650. art. 5. in fin. Dr. Christinæ Resol. 1649. K. Gust. Resol. 1627. art. 6. eiusd. Mand. 622. art. antepen. *ſ* K. Carls Hwsſyns Ord. 1590. art. 21. Instruct. för Gårdz- och Häradz Fougd. art. 15. Calm. Recess. 1474. art. 42. 43. 1484. art. 21. 2. *t* dict. Hwsſyns Ordn. art. 1. 2. ult. & penult. Instruct. för Häradzfougd. art. 13. 46. Calm. Recess. 1474. & 1484.

CAP. IV

lösen / ja at then aff Byrdomän som förr hafwer Skattejord / må thet ey lösa / vthan skal taga lösen aff en oskyld / then som Skattejord tilförenne intet äger / han må ock intet föra Hws
7. vthaff sitt Hemman. *u* Vthaff en så stoor lijkheet som i thesse vptalde fall är emellan Skattehemman och Stadgehemman / äre mänge som sielfwe Rättigheten säledes förblanda / at the ock
8. hålla Skattegodz för bonis Emphyteuticis. Men såsom Skattehemman och Stadgehemman äre åthskillige nampn / altså skillia the ock myckit vthi rättigheet / ty en Emphyteuta hafwer allenast utile Dominium, men Skattebonden hafwer directum Dominium, så at han är rätta ägare aff sin Jord och Hemman /
9. hwilket ther igenom kan afftagas. Först at Skattbonden hafwer fritt at försällia sin Jord när han wil / och ingen åthspordt / hwilket en Emphyteuta intet må göra / vthan consensu Domi-
10. ni. *x* För thet Andra skal Emphyteuta som kommer nyligen på Hemmanet / gifwa Stådia / *y* (om thet så må nämnas) som kallas på Latin Laudimium, *z* (doch skeer thet icke heller på alle Orter *a*) Men Skattbonden gifwer hwarcken här vthi Rijket /
11. eller vppå någon annan Orth en sådan Stådia. För thet Tridie gifwes aff Stadgehemman en stadgat Vthlaga / men vthaff Skattehemman Skatt / så at the fram för alle andre Rijkzens Undersåter / kallas Cronones Skattskyldige / *b* Och then Skatt kallas sielffri thera Rätt / ther aff at Skattbönderne aff ålder hwar andra sielfwa hafwa Skattlagt medh swornom Edhe / och begripes vnder ordet Sielffri thera Rätt: 1. Skattbondens Förmoner effter Lagh och Vhrminnes Rättigheter. 2. All Skattebondens plicht / som aff ålder warit hafwer / och som Laga Stadgar förmå / hwar til the äre förplichtade / förmedelst theras ja / och godwillia thera fångnom. *c* Här vthaff ock så föllier / at Skatt gifwes vtaff egen Jord / men
12. vthlagor vthaff annars. *d* Icke emotstående at Skattbonden widh försummelse aff sin Skatt / mister Jorden vthan wederlagh aff ther hon wore mera wärd / än tree åhrs vthlagor. *e*

u c. 30. §. 2. Kon. B. L. L. *dict.* Husesyns Ord R. Rådz *Resol.* i Tällie 1380 K. Christ och R. Rådz *Resolut.* huru Skatte Godz skola besittias brukas oc sällias / *datum* Stockh. 1459 Calm. *Recess* 1474. Artikl. stadgade af R. Råd i Strängnäs 1437. K. Gust. best. *dat.* Stockh. 1555. Greg. Mathßons Doombreeff *dat.* 1490.

x *Leg. ult. cod. de jur. emphyt.* Carpz. *jurisp. for. par.* 2. *Const.* 31. *def.* 6 Menoc. *l.* 3. *præsumt.* 106. *n.* 18. 19.

y *d. leg. ult. cod. de Iure Emph.*

z Carpz. *d. l. const.* 39. *def.* 11.

a *Idem d. loc. def.* 29.

b *Cap.* 5. §. 4. Kon. B. L. L. *c* *Cap.* 4. §. 7. *c.* 5. §. 4. Kon. B. L. L. *d* Carpz. *d. l. def.* 1. *n.* 4. Berlich. *part.* 2. *conclus.* 47. *num.* 2. *e* Husesyns Ord, *art.* 21. Calm. *Recess. supra d. loco.*

CAP. IV.

Och i thet fall icke allena är jämlijk Emphyteutæ, *f* som allenast hafwer utile Dominium, vthan ock ringare rätt synes hafwa / emedan han får til / hwad byggning hans bättre är / *g* huru myc- kit mera borde then som hade directum dominium vpfyllas theß rätta wärde. *h* Skiäl til thenna åthskilnad kommer aff Skatt- 13 bondens dubble förseende / ty vthi contumacia består thet ena hans förseende / som är jämlijk medh Emphyteutæ brott / Men ther vthöfwer syndar Skattbonden i thet han begår perjurium eller Meeneed / emedan han sigh medh Eedh förplichtat / alla årligha Lagha Vthskulder sina Konunge sinom gifwa medh godh willia och vthan alla trydsko. *i* Förthenskull han ock icke allena in pœnam contumaciæ, vthan ock perjurii mister directum dominium. *k*

Här vthaff sluter iagh at Emphyteusis är Stadge- eller 14 Såmie rättigheet / och transfererar vppå Besittiaren allenast utile dominium, men Skatterättigheet hafwer med sigh directum dominium, och äre Skattegodz sådane Godz som kallas på Latin Bona Censitica. Then som then ene och andres rättigheet och åthskilnad nogare begärer weta / han läse Carpzovium medh flere i brädden förteknade. *l* Orsaken hwarföre thesse Godz / så wäl Stadge- som Skattegodz / ehwad nampn the ock hafwa kunna / ther som Besittiaren anten är Ägare eller ey / lijkwäl äre vnderkastade thetta beswär / at wedh försummade Vthskulder / anten the wore åhrlige eller elliest extraordinarie pålagde och bewilliade: at the som besittia them / är han ägande / mister sin ägande- eller byrdesrätt; är han Stadge eller Landbo / mister rättigheten aff årswode sitt / *m* och Gifftoståmno. *n* Or- 15 saken säger iag til thetta är / at in vectigalibus ipsa prædia non personæ conveniantur, *o* emedan Jorden eller Hemmanet för sig sielfft / och Besittiaren allenast för theß skuld är förbunden. *p* Contemplatione enim rerum a personis exiguntur, thet är / Vthlagorne blifwa i anseende aff sielfwa Hemmanet / vthaff Besittiaren vthfordrade. *q* Therföre ock så Jorden- och Hemmanet ipso jure vice pignorum tributis obligata sunt; *r* och således när på Hemmanetz sijda Vthskulderne brista / gripes på Öfwerhetens wägna til thet som pantewijs är obli-

f c. 29. §. 3. B. B. L. L.
g c. 31. eod.
h Cap. 7. Jord. B. L. L.
i cap. 5. §. 4. Kon. B. L. L.
k Menoch. l. 3. præsumpt. 106. n. 17 Berlich. part. 2. concl. 47 n. 27
l jurisp for. part. 2. Const. 36. Menoch. d. loco 106. & 107. Berlich. concl. 46. 47.
m c 29. § 3. B. B. L. L.
n Calm. Rec. 1484. art. 10.
o Leg. 7. ff. de public. & vectig.
p Carpzov. jurisp. for. par 3. const. 16. def. 11. n. 6.
q Gail. l. 2. obs. 52. n. 10 & obs. 53. n. 5.
r Idem d. l. n. 21. Carpz. d. l. n. 2. & part. 2. const. 28. def 117. n. 1. resp. jur. l. 5. tit. 9. obs. 98. n. 10. 11 l. 1. cod. 22 quib caus. pign. vel hypoth. contr.

ligerar, *f* Och en sådan alienation blifwer fast och oryggeligh / n. 6 Quia venditionem ob tributorum cessationem factam revocari non oportet, *t* Och thet vthan anseende aff flere gäld och Creditorer, som aff theß distraction skulle vmbära sin skuldfordran. Potior est enim causa tributorum, quibus priore loco omnia bona cessantis obligata sunt. *u*

CAP. IV

f leg. 8. cod. de exact. tribut. leg. 10. §. 1 ff. de publican & vect. Carpzov. *res. jur. l. 4. tit. 10. resp 78. n. 2. 8.*

t Leg. 1. 2. cod. si propter publicas pens.

u d. leg. 1. in fin. cod. si propter publ. pens. *c. 30.* Ting. B. *c. 30.* Högm. B. L. L.

OBSERVATIO IV.

Man är icke skyldig at efftergifwa sin Landboränta aff Godz / wed händelse aff hårde åhr och mißwärt.

SUMMARIA.

1. Hwad art vthaff Contract, som är emellan Hwßbonden och hans Landboo.
2. Then enas wilkor måste swara then andras.
3. Vndantagelse aff hårde åhr finnes intet i Lagen.
4. Gode åhr indrager icke förhögning på affradet / therföre icke heller mißwäxt theß förminskande.
5. Skäl ther til / n. 6. 7.
8. Skonsmål förorsakas aff mildhet / men icke aff plicht.

1. EMellan Jordäganden och hans Landbo är en Contract aff Lego / och såsom han består aff wiß tijd vthi Lagen beskrefwen / sampt wiß affgående Ränta: *a*

a Cap. 20. Jord. B. L. L.

2. A / tå bör icke mindre Räntans afläggiande achtas / än tijdens och Gifftostämbnos förskriffning; emedan the beropa sig vppå hwar annan / at når Landboen wil sittia sina sex åhr odrifwin / tå måste han ock fullborda Vtlagan / icke allena wid böter / *b* 3. vthan ock wid förlust aff fredelig possession. *c* Och finnes vthi 4. Lagen ingen vndantagelse aff hårde Åhr; Therföre at then händelsen aff mißwäxt icke förbinder Hwßbonden til at efftergifwa något aff sin rätt och Vthskulder / Quia expressa nocent, non expressa non nocent. *d* thet är / **Hwad vthtryckt och med ordom förmält är / står enom i wägen / men hwad Lagen förtegat gör ock intet hinder.**

b d. c. §. 1.

c Cap. 29. §. 3. B. B. L. L. K. Carls Hussyns Ord. 1590 *art. 6.*

d leg. 195. ff. de reg. jur.

5. Och så wijda Landboen vthi gode Åhr / när han får dubbelt emot thet han vthgifwer / lijkwäl icke gifwer meer / än thet som

år

CAP. IV.

är föraſkedat; altſå må han ock wedh mißwäxt ſtå ſitt efwentyr / *e* Ty then ſom hafwer winſten / honom bör ock beſwäret råka. *f*

e Cap. 26. Jord. B. L. l.
f Leg. 10. ff. de Reg. Iur.

6. Och ehuruwäl Affradet hänger wed Jorden / och ther afflyter/doch lijkwäl ſees ther vthi mäſt på Beſittiaren / ty vthan honom och hans bruk är Jorden ofruchtſam/och affradet kräfwes förthenſkull allena af then ſom Jorden til ſin nytto brukar/ emedan han ock niuter theß frucht til godo. Siquidem res transit cum ſuo onere: thet är / Hwart och ett ting ſom någon bekommer / måſte han ther vthi brede widh fördelen niuta beſwäret. *g*

g Carpz. l. 1. tit. 10. reſ. 105. n. 5. 6. 7. 9.

7. Och ſå wijda Landboen aff beſittning hafwer utile dominium, ſå gäller här then Reglan/at hwart ting förgås för theß Ägande. *h*

h leg. pign. cod. de pign. action.

Här med kommer öfwereens wår Lagh med klare Ord: Nu år then ſom å Almenningiom Land eller Häradz boor / kan fatökt hända / ſwå at han formå ey Landz eller Häradz ſkyld vppehålda/eller lägger thet alstings ödhe/for rätta ok märkelika nödh ſkuld: formå han än å adhro åare thy näſta ſigh rätta / och thy bole vppehålda/och affradh vpfylla thet åter ſtodh/ hafwi engin wåld han afwräka. formå han ey/thå ſkal Laghman eller Häradzhöffdinge androm manne thet Bool ſkipa/ ꝛc. fylle förſt vp Härade gield ſitt thet åter ſtodh. *i*

i Cap. 31. B. B. L. l.

Icke emotſtående at theſſe ord aff ByggningeBalken allegerade/icke ſå egenteligen tala om Landboo/vthan om Emphyteuta, ty propter identitatem rationis hafwa the ock hoos Landboo lijka wärckan/ emedan thet ſåſom vti en annan ſaak hafwer lijka ſkäl / kan ock ſå vthi henne hafwa lijka rätt. *k* Således finner man ock at framfarne Konungar / Skatte-Stadge-och Landbogodz vthi månge ſtycken / och ther ſom identitas rationis hafwer förefallit/lijka rätt tilordnat hafwa: *l* doch alt thetta ſom ſagdt är / icke til förſtående om mißwäxt/ſom til caſum fortuitum kan räknas/ och aff menniſklig ſnällheet och tilhielp icke kan hindras / *m* ſampt är ſå ſtoor / at han aff the följande Åhrens ymnigheet ey kan botas. *n* Therföre ock en ſådan ofrucht-

k leg. 12. 13. 27. ff. de legib.
l Calm. Receſſ. 1474. & 84. K. Carls HuſſynsOrd.
m leg. 15. §. 2. leg. 25. §. 6. locat. Carpz. juriſp. for. part. 2. Conſt. 38. def. 19. n. 3.
n leg. 8. c. de locat. Gail. l. 2. obſ. 23. n. 12.

fruchtsamheet och ther vppå hörande tilgifft icke kan dömas för gifftoståmnos förlopp/ Est enim unica & individua omnium annorum locatio distinctas habens præstationes; o vthan här menas then mißwärt som händer auten aff Landbondens egit wållande/ p eller kallas sådant aff Landbonden / therföre han icke så myckit nutit/som han effter sin girigheet wäl hade åstundat/ Quia exiguitas non potest dici sterilitas; q Eller ther han än wore stoor och märckelig/allenast han vthi the fölliande åhren som vthaff gifftoståmno öffrige äre/kan botas och wedergöras. r Förthenskull ock thetta alt bör dömas effter theras proff och jakord/som äre hans Grannar och Naboer/ hwilke om alla omständigheter bästa wetskap hafwa kunna. ſ

CAP. IV.

o Carpz. d. l. const. 37. def 11 n. 6. & def. 12

p Gail d. l. num. 21.

q Idem d. l. num. 22.

r Carpz. d. l. const. 37. def 12. n. 2. 3.

ſ Idem d. l. def. 11. n. 3. Gail. d. l. n. 1.

Sidst är ock at märckia/om Landboen thenne skadan är wederfaren/ medan Fruchten hafwer stått vppå Jorden / eller sedan han hafwer fått henne händer emellan: vthi thet senare fall tilkommer honom jure ingen förskoning/ vthaff hwad händelse hon ock wore kommen/emedan han en gång är blefwen ther öfwer rådande/och hwart och ett ting förgås för theß ägare och

8. icke någon annor. t Thetta är således sagdt / hwad man hafwer rätt til: men wil Hwßbonden bruka skonsmål och medlijdande / gör han ett barmhertigheetz wärck som är beröm wärdt/ men icke honom at påtruga. Ehuruwäl icke heller Samwetzlagen lijkmätigt är/at Landbonden wid händelse af hårde åhr skal aff hwßbonden twingas fulla Vthlagorne at betala / tå han hwarcken är wiljande eller wållande til mißwärten / icke heller med något tilwärckande aff wåda ther i råkat: vthan bemälte mißwärt så wäl som affrad hänger vtaff Jorden och aff blotta Gudz straff/ther til Bonden icke mera kan räknas wara skyldig än then som sielfwe Jorden äger. Och såsom ingen är skyldig at præstera casus fortuitos, wid the saker/som en aff någon hafwer om händer/vtan i consideration aff then stora nytta han ther af niuter: altså twärt om/när notorium är/at Bonden ingen nytta ther aff hafwer/eller ock ganska ringa; så är ock billigt/at in hoc casu Landbondens arbete/ beswär oc bekostnad såties emot thet Bonden aff Hemanet hafwer vpburit/och ther effter hwad

t Gail. d. l. n. 12. 13.

CAP. IV. Bonden mera hafwer vpburet / ther effter bör ock Bonden i thenne händelse til Hußbonden Vtlagorne betala. Ty ther man intet hafuer vpburit eller är wållandes ther til/ther bör man icke stå fahran/ey heller betala. u Res quidem transit cum suo onere, som förb. t är/ doch förståendes sådane onera som drägelige äre/ Cum impossibilium nulla est obligatio, x som så åfwen är/ när Bonden intet äger / medh mindre fölliande Landbo åhrens bättre ymnigheet göra betalningen möyeligh. Och är thetta så mycket skäligare som oåhr synas angå Hußbonden icke mindre än Landbonden : therföre 1. at Äganden af Jorden så wål är Dominus fundi ac fructuum, som Landbonden/ siquidem res perit suo Domino. 2. Äganden sin nytta och inkomst hafwer af Heman-net vtan arbete oc beswär/ men Bonden med arbete/ stort beswär och wederwärdigheet. 3. At Mißwäxten flyter af Jorden tanquã causa proxima. Therföre såsom hon them bägge tilkomer/ neml. then förre til ägande rättigheten / och then senare til bruket och nyttan/ therföre bör ock mißwäxten wara bägges theras skada. Cuius enim rei commoda sentimus, ejusdem etiam rei incommoda ferre teneamur, y och thetta när icke Bonden förmedelst Contract sig sielff vppåtaget at lijda skadan allena. Altså fast Lagen hafwer förtegat expresse at statuera, hwilkens skada mißwäxten bör wara/ så är lijkwål båst icke föllia någon annan anledning af Lag/ än then som samwetet medgifwer: Nam conscientia ad gehennam deducit qui facit contra eam. z Ehuruwål Bolagz rätt här icke ostäligt skal kunna gifwas rum / ther then ena gifwer godzet til brukz/ och then andra præsterar onera/ båthras thera gotz / båthres fore bådhom: kan thet minskas / minskes fore bådhom. a

u c. 23. dråp. will. L. l. Dom Reglor.

x l. impossi. ff. de reg. jur.

y l. ff. de regul. jur.

z c. liter. q. horum a. de restit. spoliat.

a Cap. 33. Jord. B. L. l. in princ.

Caput V.

Om Bolagh.

Observatio I.

Hwar och en som Bolag och Societet ingått hafwer/ är fritt at gå ther ifrån/ om han thet för skälig orsak godt finner.

Sum-

SUMMARIA. CAP. V.

1. Bolagz frijheet och krafft.
2. Bolag tillåter ruptur, innan förflytande aff then afftalde tijden.
3. Skiäl ther til/ n. 4.
5. Bewijses aff Sweriges Lagh.

1\. BOlagh och Societet hafwer vti Sweriges Lagh icke ringa privilegier, och såsom en Laglig Contract styrckes och handhålles/ *a* Niuter lijsa vthi tienster och vthskulder/ *b* Befrijas för Execution och vthmätningar / *c* Och i anseende aff sielfwe afftalet/ sampt förelagd Bolagzstämno/ blifwer fast och oryggeligh/ ty intet är Rättwijsan liikmätigare/ än at oryggeligen hålla hwad en gång är föraffskedat. *d* Och hwad aff twännes samtycke är ingått och contraherat / må icke aff entheras widrige willie/ vthan Laglig orsak återbrytas. *e*

2\. Doch lijkwäl när wij naturen aff Bolag något nogare öfwerläggia/ hafwer thet i thenne måtto annan egenskap / och tillåter/ emot afftal/ ruptur eller åtherbrytande. Så at ehuruwäl man lägger Bolag vthi sex boande Måns närwaro / *f* som skulu wita huru långi thet skuldi saman liggia; *g* Doch kan lijkwäl thet Bolagh aff entheres widrige willie rijffwas innan förlupen Stämbnodag. *h* Hwar til är thetta skiäl.

3\. 1. Alle afftaal som löpa emot thet gemena bästa / och Regementetz säkerheet/ äre icke krafftige / vtan kunna återbrytas. / *i* At Bolag then natur hafwer vthi the fall wij nu tala / bewijses ther aff/ at thet gemene bästas wälstånd til en deel beroor vppå Vndersåthernes sämia och enigheet. Nu gåfwes igenom twång at framhärda vthi Societet, Orsak och tilfälle til splijt och oenigheet emellan them som godz sammanlagt/ hwilket wore thet gemene bästa til skada/ *k* Och i sådant anseende theß ruptur icke til at hindra.

4\. 2. Är ock thet gemene bästa til wälstånd / at hwar och en sitt rätteligen brukar och icke wanwördar: thetta skeer icke altijd vthi twungen Societet, emedan wij offta nostram partem corrumpi patimur, dum invidemus alienæ, thet är/ Wij låta offta wår egen deel förfaras / aff afwund til then andras. *l*

a Cap. 33. Jord B. L. l. c. 16. eod. Upl. L.
b Cap. 15. Kon. B. L. l.
c Cap. 30. Tin. B. c. 10. Hög. B. L. l. c. 3. Tinff B. L. l.
d Leg. 1. ff. de pactis.
e leg. 12. cod. quando liceat ab empt. Gœden. in tract. de dote consil. 7. n. 7. leg Visigoth. l. 2. tit. 5. cap. 5.
f Cap. 33. Jord. B. L. l.
g Cap. 16. d. tit. Vpl. L.
h d. c. 33. §. 2. L. l. & 16. §. 3. eod. tit. Vpl. L.
i leg. 38. ff. de pact.
k leg. 21. §. 1. ff. de captiv. & postlim. Schneid. ad tit. inst. de act. §. quid. action. Rubr. de act. communi dividūdo n. 17.
l leg. 2. cod. quand. & quibus quarta pars debeatur.

CAP. V.

3. Är vthur Sweriges Lagh til at afftaga / wara lofligit Bolag innan Stämnodagz förlopp återbryta : Wil man Bolag rifwa för Stämpno dag / tå böthe thre Marcker / then thet rifwer aff sinom enskildom peningom / och rifwe swå. m [5.]

m c. 33. §. 2. Jord. B. L.l.

Här äre the ord / rifwe swå / ett fult tilstånd til at gå ifrån Societeten innan förfluten termin, icke emotstående considerationen aff bötet / hwilket icke rupturen förhindrar / vtan allena är förordnat then til straff / som obetänckt af följande gagn eller beswär til Contracten hastar ; Sedan til en wederkäntzel och påminnelse aff Contracters fastheet / sampt thet beskydd och befordran the i gemeen vthaff Lagen hafwa.

OBSERVATIO II.

Fast Godz och Jord som är oskiptat / kan skiptas wedh enthere aff Jordägandens begäran / oachtat the andres motstånd eller owilligheet.

SUMMARIA.

1. Byelagh och Bolagh icke olijka.
2. Byelagh kan ock rijfwas.
3. Orsak aff skiptes frijheet.
4. Ändeorsaken aff Bolagh.

Bolagh göres så wäl vthöfwer Jord och Fast / a som rörligit godz. b Och hafwer Byelagh lijkheet med annat Bolagh / i så mätto / at ehuruwäl Grannarna hafwa hwar sin särskildte Tompt / c sampt effter theß proportion i Åker och Äng / wisse och fördeelte Tegeskipten / d äre the lijkwäl alle lijka deelachtige vthi Jordewall / Skog och Vthmarck Bysens / e Så at ingen aff Grannarna må sig ther vthi något särskildt bruk tilägna vthan föregångit skipte. f [1.]

a c. 13. Erfd. B. L.l. c. 9. eod tit. St. l. c. 31. B. B. L. l.
b c. 25. q. 5. Kon. B. St. L. c. 15. d. tit. L. l. c. 14. q. 3. Köp B. St. L.
c Cap. 4. 5. B. B. L. l.
d c. 41. q. 1. c. 6. eod.
e c. 5. q. 4. c. 19. c. 32. d. tit.
f c. 5. 19. 32. 41. eod. tit.

Men såsom hoos thenne gemeenskap icke altijd är såmia / och mången brukar och åwärckar gemen Skogh vthöfwer then deel han äger i Byy / g Altså giffz i sådant fall hwariom och enom wåld som skipta wil. h Och thet i anseende aff the skiäl som vthi föregående Observation äre införde / sampt skiptes behagelige wärckan / hwilke cen saluberrimum juris remedium pro rebus obtinendis, est adinventum. Såsom ett hälsosampt medel / sin egendom sig at bemächtiga / aff Lagen är vpfunnit. i [2.] [3.]

g c. 11. q. 1. c. 32. q. 1. d. tit.
h d. c. 32 in fin. c. 5. q. 4. c. 25. q. 3. d. tit c. 11. q. 6. Erffd. B. Vpl. L.
i Carpzov. resp. jur. l. 1. tit. 10. res. 103. n. 6.

Och

Och så wijda ändeorsaken aff alt Bolagh och gemeenskap
4. aff ågor och egendom är ansedd på nytto och fördeel; *k* Så är
ock icke til at hindra theß åtherbrytande / när enthera aff Participanterne
en wedrig wärckan / nembl. skada och hinder spöria.
Emedan ther vthaff föllier en skiälig orsak til theß renunciation,
som icke aff någon dolosa eller intempestiva voluntate,
thet är / otijdig och bedrägeligh willie är vpwuxen. *l*

CAP. VI.
k Corvin. *jurisp. Rom. l.* 1. *cap.* 37.

l *Id. loco.*

Caput VI.

Om Ränta och Skadestånd som flyter aff Contracter.

Observatio I.

Åcker är fast annat än Ränta / och är icke så lijdeligh som thenne.

Summaria.

1. Åcker aff then Andelige Lagen förbuden.
2. Aff Gudz Ord förbuden.
3. Och aff Werldzligh Lagh.
4. Här vnder förstås intet skiäligh Ränta.
5. Åcker kan tagas både aff penningar och andre wahror.
6. Huruledes penningar icke måge ansees för något ofruchtbart ting.
7. Och man theß Ränta vthan ondt samwet kan taga.
8. Hwar vthi Åcker och skiälig Ränta skillies.
9. Hwarföre Ränta är lijdlig.
10. Vthi huru många slagh Ränta fördelas.
11. Hwilken aff them olofflig.

Thet hafwer vthi alla tijder warit myckin disputerning /
1. om man någon sin egendom på åcker vthfå borde / så at
man finner aff then Andelige Lagen / åcker icke wara allena
förbudet: vthan ock thet wijtet ther hoos hängdt / at hwem
som thet öfwade / skulle hållas owärdigh til en Christeligh begrafning / *a*
Therföre är skedt / at Kongl. personer / som penningar
på Ränta vptagit / och privat folck som them vthfått / både
med Kyrckiostraff i förtijden hafwa warit hemsökte. *b* Synes
2.

a *cap.* 3. 4. *de usuris.*
b Bodin. *de republ. l.* 6. *c.* 2.

 och

CAP. VI.

och wara Gudz vthtryckelige Förbud vthi Gambla Testamentet. *c* Och hwad som Judafolcket i thenna måtto war befallat at bewijsa theras Medbröder the Hebreer / binder oß icke mindre vthi Nyja Testamentet/ *d* vtaff hwilke såsom Christne fast större wärckan aff dygd och Christelig kärlek fordras/ synnerligen så wijda nu all åthskildnad emellan Jude och Greek är vphäfwen/förmedelst Evangelij Lius och Lära. *e*

3. Vthaff hwilken grund och werldzlig Öfwerheet Åcker förbudit/ såsom i then Romerske Lagen / *f* ther såsom befalles at taga i acht hwad vthi thet Niceniske Möthet är stadgat och belefwat/ i bemälte Möthe är och ibland annat / åcker förbudit och ogillat. *g* Sweriges Lagh gör thet samma/ och wil icke tilstädia åckrande. *h*

Thetta är så wijda om Åcker nogh/ hwilket både aff Gudz ord/ Andeligh och werldzlig Lagh/ blifwer ogillat och förbudet. Lås här om wijdare Lutherum, ther han åcker högeligen straffar/och theß orättwijsa/ både aff Gudz Ord / werldzligh Lagh och Skrifter bewijser. *i*

4. Men vnder thetta måste lijkwäl icke alt thet dragas/som vthaff Låhn och bruk aff annars egendom vthöfwer sielfwe sorten och wahran som vthfås/betalt blifwer.

5. Och at somblige willia draga thet allena til åcker som aff penningar/såsom re sterili eller ett ofruchtbart ting flyter/ *k* är icke rätt saken förstådt: vthan åcker faller/och kan tagas aff all ting/både fruchtbara/och them som/ egentligen til at såya / icke bära någon frucht / som Gudz Ord sielff thet talar : Then ingen winning tager/ *l* hwilket aff Hieronymo *m* drages til allehanda andre wahror / ther han säger : Solent in agris frumenti & milii, vini & olei, cæterarumque specierum usuræ exigi, sive ut appellat sermo divinus, abundantiæ.

6. Och kunna penningar icke kallas res steriles, fast the aff naturen sådane äre/ quas natura infœcundas, hominum industria fructuosas fecit, thet är/ Emedan hwad naturen vti them hafwer giort ofruchtsamt/ hafwer menniskiones snellhet bruk oc ijdkesamhet giort fruchtbart *n* och i så måtto then

som

c Exod. 22. 25. Levit. 25. 35. Deut. 23. 19. Ezech. 18. 8. 13. 17. c. 22. 12. Psal. 15. 5.
d Damhaud prax. rer. civil. c. 106. n. 7.
e Grot. de I. B. & P. II. 12. 20.
f Novel. de Ecclesiast. tit. cap. 1.
g Fachin. contr. part. 2. l. 9. cap. 30.
h c. 15. Råd. B. c. 16. q. 2. Kyrck. B.
i Tom. 7. Ien. Germ. p. 377. & seqq.
k Gail. l. 2. obs. 7. n. 3. Gifan. ad leg. 1. Cod. de Sententijs quæ pro eo quod interest proferunt.
l Ezech. 18. 8.
m ad d. c. 18. Ezech. Leg. Visigoth. l. 5. tit. 5. cap. 9.
n Grot. d. l. Menoch. de arbitr. judic. l. 2. cent. 2. cas. 119. num. 24.

som sitt weet rätt och wäl at anläggia/ ei sterilis non debet esse pecunia, o Honom bör icke penningen wara ofruchtsam/ och förthenskull uthaff penningen som uthaff alt annat / wij 7. wår Nästa til bijstånd/utaff wår egendom försträckie / en skiälig Ränta och Interesse med godt samwet tagas kan/så at ingen therföre må wara underkastadt then beskyllning aff åckrande / Nam qui quod ex mercatura, aut honesta opera quæsivit, sub modico lucello elocat, partim ut suum servet, partim ut gratum faciat alteri, fœneratorum odio prægravandus non est, Then som thet han med losligh handtering och arbete hafwer förwärfwat/för en medelmåttig winst undfår / then andre til willie / och til at behålla sin egendom oförminskad / then samme må icke thet förhatelige nam-8. net aff en åckrare påläggias. p Är sålunda emillan Äcker och skiälig Ränta som aff thet försträckte flyter/ stoor Åthskildnad/ så at then förre flyter aff girigheet och winst: men thenne til at förebyggia Försträckiarens skada och affsaknad/ q ty thet är skäligit/ at man för sin godwilligheet och bijstånd hålles skadelöös. r Hwilket icke tilfyllest skeer / när man affwänder annars skada/uthan man måste och icke hindra hans fördeel. s

9. Uthi hwilket anseende Ränta och Interesse aff the Lärde synnerligen är tillåtit/och icke så myckit gillad som lidin/på thet med theß förbiudande icke handel och wandel förhindras/sampt en Giäldenär som penningar nödwändigt behöffde / alt tilfälle them at bekomma/skulle affskäras. t Ther på äre thesse ord ansedde / cum usuræ utiliter ex contractibus descendentes &c. u Och theß åthskildnad rätt til at förstå / fördeles aff the Lärde 10. Ränta aff försträckning uthi tree Classer, then förste kallas Usuræ punitoriæ, som kommer aff Debitoris försummelse och tresko til at betala.

Thesse äre the som elliest kallas proprie och egenteligen Interesse eller skadeständz upfyllande. Och äre loflige både aff then Andelige Lagen/ x ock then Werldzlige. y Thet andra slaget kallas Usuræ compensatoriæ, thet är wedergälning/ och kallas elliest i gemeen Interesse eller Ränta,

CAP. VI.

o leg. 3. §. 4. in fin. ff. de contr. tutel. leg. 7. in fin ff. de usur.

p Grot. d. l. §. 21. Fachin. contr. part. 1. l. 2. c. 32. vers prob. hac sent. & seqq.

q Grot. in addit. ad l. 2. c. 20. §. 21. v. qua ad usura speciem leg. 17 §. 3. ff. de usur

r Damhaud prax. rer. civil. c. 106. n 9

s leg. 2. §. ult ff. de eo quod certo loco.

t Carpz. Asyl. Debit. c. 1. n. 151. pract. crim. part. 2. qu. 92. n. 16. Luther. Tom. 7. Ien. Germ. pag. 377.

u leg. 3. cod. de usuris rei judicat.

x Cap 2. de Fide juss.

y leg 10. 13 cod. de action. empt. leg. 60. ff. pro socio.

CAP. VI.

z Damhaud. d.l. Carpzov. defin. Eccles. Lib. 2. tit. 20. def. 319. Edict. Theod. Reg. Visigoth Cap. 134.

a Cap. 8. Köp. B. t. l. Mynt-Ordn. 1643. art. 2.

Thesse äre och skälige och kunne lijdas/ ty the bestå vthi måttan/och gravera intet Creditoren förhögt/gillas aff the skiäl som tilförende äre förmälte/ sampt andre lärde Måns samtycke/ z. så wäl som sielfwe bruket vthöfwer hela werlden/förvtan thet hon ock kan hafwa sitt bewijs vthur Sweriges Lagh och Stadgar: Gifwi Bondanom åther/swå godt som han thet togh och med Legona. a

Thet tridie slaget kallas Usuræ lucratoriæ eller åcker/hwilken såsom flytande aff girigheet och slem winst/ aff Gudz Ord/ Andelig och Werldzlig Lagh/ sampt alle Lärde och Samwetzmän förbiudes och ogillas. 11.

Observatio II.

När och huru wijda Ränta/eller som i gemeen talas/Interesse må tagas/ sedan thet stiger högre än Capitalet.

Summaria.

1. Ränta må icke i gemeen gå högre än Capitalet.
2. Doch hafwer thet sina vndantagelser.
3. Then förste aff Gäldenärens dröggzmål och tröghet til at betala
4. Swaras på thet somblige här emot inkasta.
5. Then andre aff Dom.
6. Skiäl til thetta aff Doms myndigheet.
7. Betalarens tresko.
8. Aff then Romerske Lagens förskriffning.
9. Och stadhfästes aff Sweriges Lagh.

a Carpz. resp. jur. lib. 4. tit. 6. resp. 48. n. 1 Berlich. part. 1. decis. 30. n. 1

b Berlich. conclus. part. 2. concl. 38. n. 36. Carpz. Asyl. Debit. Cap 1. n. 145. & seqq Gisan. ad leg. 1. Cod. de sentent. quam pro eo quod interest.

Uthi gemeen plägar Ränta eller wedergällning aff försträckning icke tillåtas/sedan thet är stigit jämt med theß Capital eller Hufwudstool. a Ty vthi the Contracter aff en wiß summa och myckenheet tillåtes icke Räntan öfwer Talet aff Hufwudgäldet. b Doch lijkwäl hafwer thetta sine Exceptioner vthi hwilke Räntan skiäligen kan fordras, fast han stiger öfwer sielfwe Hufwudstolen/ och vthaff månge wil iagh the förnämste nampngifwa. 1. 2.

Såsom ther Gäldenären krafd och manter Hufwudstolen 3.

CAP. VI.

ken icke wil betala/ vthan vpskiuter betalningen ifrån then ena tijden til then andre/ vthi then händelse bör honom och Räntan/ ehuru högt hon wore stegen/ betala. c Grund til thetta förmäler klarligen then Romerske Lagen. d och wore thet elliest orätt/ om Debitor til sin fördeel skulle bruka annars penningar/ och then andra til sin skada och olägenheet them mista. e Hwilket såsom thet i begynnelsen hafwer warit orsaken til Räntans erläggiande/ så bör thet ock nu sedan gälla / ty quod semel justum judicatum fuit, ex post facto iniqvum & injustum videri non debet, thet som en gång är rättwijst funnit/ kan sedan icke wara orättwijst. f Och mora sua cuilibet est nociva, Hwars och ens drögzmål är honom sielff skadeligh ; g särdeles emedan qui tardius solvit quam solvere deberet, minus solvere intelligitur. h

4. The Skiäl som the Lärde här emot införa / göra intet tilfyllest/ emedan the tala om ett åhrs Interesse, at thet icke bör stiga öfwer Hufwudstolen : men här är icke then casus, vthan man talar här om månge åhrs Ränta.

Och kan ett åhrs Ränta stiga jämpt med Capitalet, hwij tå icke med samma rättwijsa månge åhrs Ränta ther vtöfwer? i

5. För thet andra tillåtes ock Räntan fast hon stijger vthöfwer Hufwudstolen/ ther som är usura rei judicatæ, thet är / när Räntan enom är tildömd/ Såsom ther emillan Creditoren och hans Gäldenär hade warit owist om Interesset, hwilket brede wid Capitalet så myckit för hundrade blefwo honom tildömdt/ som wed Domens affgående allaredo hade sigh bedragit lijka med Hufwudstolen/ eller och ther in emot/ samme Dom fullgiorde Gäldenären intet/ vthan vphölle Executionen ifrån thet ena åhret til thet andra / så at Interesset på sidstonne luppe fast högre än Capitalet; vthi thet fall bör honom icke niuta förskoning/ vthan Räntan aff all förfluten tijdh erläggia/ ehuru högt hon ock luppe vthöfwer Hufwudstolen. k

6. Theß Rättwijsa består här vthinnan/ 1. För then myndigheet och krafft en affdömd saak bör hafwa/ förmedelst hwilken en fullkomlig / ja then fullaste och högste Rättigheet tilägnas.

c Berlich. part. 1. decis. 30 n. 3. Carpz. pract. crimin. part. 2. qu. 92. n. 54.

d Leg. 3. §. 8. ff. de eo quod cert. loc. versu & quidem ultra.

e Leg. 5. cod. de act. empt. Fachin. contr. part. 1. l. 2. c. 32. v. ad secun respondeo.

f Berlich. part. 2 Concl. 38. num. 7.

g Reg. 25. de reg jur. in sext.

h Instit. de act. §. 33. & de fide juss. §. 5 in fin.

i Berlich. d. Concl. n. 37. vers. nos vero loquimur.

k Carpz jurisp. For. part. 1. Const. 30. def. 28.

CAP. VI.

ågnas. *l* Och vthråttar så myckil / at vthi concursu Creditorum eller vthi Doms vtsökiande til flere Gäldenärers förnöyelse / går samma Interesse rei judicatæ, fult och oförkortat vth / fast them androm skulle vthi Hufwudgäldet något återstå. *m*

7\. Sedan för thet drögzmål och tredsko skul Gäldenären vthi Domens fullgörande begär/hwilket honom och til Interessetz erläggiande förbinder. *n*

8\. Här til kommer för thet tridie/thesse ord aff then Romerske Lagen/ Sancimas sortis usuras usque ad centesimam currentes ex judicati actione profligari. *o* Ther bewijses at vthöfwer then Rånta som tilförende är förfallin/ anten hon wore något ringare eller jämlijk med Capitalet vtaff Judicati actione, Råntan må tagas jämbn med sielfwe Hufwudstolen / hwilket betyder Centesima hoos Ictos, then förre Råntan oråknad.

9\. Thetta tyckes ock hafwa sitt rum vthi Sweriges Lag ther som står / **wari theß hårdare råtter hans at bruten åru mere och han hölt eigh lydhnona.** *p* Icke emotstående at målsägande bör hafwa minste rätt vthi skuldfordran/ tilkommin aff åcker/hwilket skeer vthi thet fall som Debitor wil gårna gälda och orkar ey/binder sig lijkwål til allan rått och båttring. *q*

Men här är en håndelse aff drögzmål och tresko och icke aff åcker / therföre och verbis legis cessantibus, ipsa quoque dispositio legis cessat, **Ther Lagens ord eller mening intet är / ther blifwer theß wårkan tilbakars.** *r*

l Menoch. *de arbitr. jud. l.* 1. *qu.* 52. *n.* 2 Carpzov. *res. jur. l.* 4. *tit.* 6. *resp.* 48. *n.* 10.
m Carpz. *d. l. resp. praced.* Menoch. *d l. c.* 17. §. 1. Ersd. B. St. L.
n Berlich. *part.* 1. *decis.* 30. *n.* 12. 13. Carpz. *pract. Crim. p.* 2. *qu.* 92. *n.* 51. 54.
o *Leg.* 3. *cod. de usur. rei judic. & leg.* 2 *eod. tit.* Fachin. *controv. part.* 2. *l.* 10. *Cap.* 65.
p *cap.* 14. *in fin.* Rådst. B.
q *c.* 15 *eod.*
r Gail. *de pign. obs.* 1. *n.* 2

Observatio III.

Rånta kan ock vthi månge fall tagas vthaff Rånta.

Summaria.

1. Swar til thet som aff några här emot såyes.
2. Grund til thenne Råntans vthfordran.
3. Hwad hon kallas aff the Lårde.
4. Vnder hwad Wilkor Lucrum Cessans kan fordras.
5. Vtaff theß följachtigheet kommer Rånta aff Rånta.
6. Hwarföre thet icke heter råtteligen

ligen Ränta aff Ränta. thenna Ränta. CAP. VI.
7. Åthskildnadh emellan Åcker och 8. Wijdare förklaring aff thetta.

1. Thetta tyckes fuller icke så aldeles wara practicabelt, för then stora summan som en sådan Råkning skulle på sidstonne stiga til/ som Saur ther vppå ett vthtågh och förslag giordt hafwer. *a* Ther vthi han wijsar/ at vthi Tiugu Åhrs Tijdh skulle 20. Gylden göra 51854. Gyllen/ hwilket wore en odrägelig summa/ så at theß execution och vtmätande skulle blifwa nästan ogörlig. Men som han thenne vthräkning gör effter thet wijs som Judarne vppå the Christne pläga åckra/ Altså består thet vthi ett sådant mißbruk/ som wij tilförenne ogillat hade. Och emedan Ränta vthaff Ränta / medh wisse håndelser och Wilkor icke år emot råttwijsan / och vnder nampn aff åcker icke må passera, Altså wil iag hår wijsa/ når och huru wijda hon skäligen fordras kan.

2. Man hafwer tilförende förmält *b* huru såsom Penningar/ ehuruwål the aff naturen åre ofruchtsamme/ kunna lijkwål når thens flijt och snällheet kommer ther til/ som them hand emillan hafwer / föda myckit vthaff sigh/ *c* therföre flyter vtaff thetta fundament, nembl. Förstråckiarens handel och wandel/ sampt Gäldenårens försummelse och drögzmål/ råttwijsan aff all Ränta/ och sålunda aff then wij nu tala om.

3. Thetta blifwer kallat aff the Lårde Damnum emergens, & Lucrum cessans. Damnum emergens år på Swenska/ then skada och affsaknad som Förstråckiaren lijder/ vti bara anseendet aff Förstråckningen/ Lucrum cessans thet tilfålle han förlorar til at winna/ och sin egendom förkoffra / i thet hans förstråckte penningar honom wed förelagd tijdh icke tilstålles. *d* Andre kalla thet Interesse propinqvum eller remotum, aut Interesse circa rem, eller extra rem. *e* Thet ena nembl. Damnum emergens åre wål the Lårde ense om / at thet skal tagas i acht/ men om Lucrum cessans skal ansees / tyckes wara mera twifwelsmål. *f*

4. Och hår at vndfly wijdlyfftigheet/ går iagh disputerande för-

a Tract. cui titulus LEX Poetica DEI, tit. 17.

b Obs. 1. h. c.

c Menoch. *de arbitr jud. l. 2. cent. 2. casu 19. n. 24.* Grot *I B. & P. II. 12. 20.* Carpz. *Asyl. Debit. c. 1. n. 179.*

d Menoch. *d l n. 1. leg. 13. ff. ratam rem haberi* Gail. *l. 2. obs. 6. n. 1.*

e Gifan *ad leg. 1. cod. de sentent. quæ pro eo quod interest.*

f Gail. *d. l. n. 1. & 2.*

CAP. VI.

förbij/ och vthaff gode skiäl och trowärdige Jctorum mening statuerar, at ock luctri cessantis anseende icke måste tilbakars sättias. g Doch lijkwäl fordras til thetta trenne händelser / Först Gäldenärens försummelse och drögzmål til at betala. 2. At Försträckiaren brukar handel och icke plägar låta liggia sina Penningar stilla och fåfänge. 3. At han och hafwer hafft tilfälle til någre wahror/ vthaff hwilkes köpande han sigh hade märckeligen kunnat förbättra.

g Menoch. d.l. Damhau. praxi rer. civil cap. 106. num. 1.

5. Vthi thesse fall tages i acht så wäl Lucrum cessans, som Damnum emergens, hwar vtaff sedan thetta flyter/ at och Interesse eller Ränta föder vthaff sigh Ränta/ ty ther then förfallne Räntan vthi tijd hade warit afflagd / hade hon blifwit Försträckiaren ett Capital, hwilket medan han försummat / förorsakar hon ny Ränta/ i anseende aff then fördeel Försträckiaren måste vmbära/ effter Räntan såsom ett nytt Capital blefwe honom hindrad/ Så at thet icke må heta Ränta aff Ränta/ emedan

6. then förre Räntan förandrar sin natur och blifwer ett nytt Capital h Hwilket om thet icke skedde / wore thet emot rättwijsan / så wijda Debitor thesse usuras compensatorias (hwilke altijdh äre laglige) Försträckiaren förhölle/ och således med hans skada sökte sin fördeel: ther lijkwäl honom bör wedergällas/ icke allenast then skada han lijder/ vthan ock jämwäl all bewijslig fördeel honom blifwer hindrat / ehuru högt then ock stijga kunde. i

h Damh. d. l. n. 8. v. quant. ad petentem. Carpz. pract. Crim. part. 2. qu. 92. n. 54.

i Menoch. d. l. n. 24. Berlich. part. 2. Concl. 38. n. 33. 34.

7. Och thet vthan bestyllan aff åcker. Ty åthskildnaden emellan åcker och en sådan Ränta wij nu tala om / består egenteligen ther vthi / at åcker anseer allena försträckiarens winst / som vthan någon hans möda / handel och bekymmer aff then lånte penningen flyter: men thenne/ nembl. Interesse lucri cessantis, wedergäldning aff hindrad fördeel/ anseer then fördeel som Försträckiaren förmedelst sin snällheet/ handel och handtering aff penningerne tilfalla kunde. Och i så måtto thenne skiälig/ ther then förre är förhatelig. k

k Menoch. d. l. n. 22.

8. Här til kommer ock thenne hendelse / at hwar Försträckiaren förmedelst Debitorens försummelse och drögzmål blefwe nödtrångd at taga vthaff andre Penningar på Interesse,

hwem kunde vthi sådant fall hindra honom fordran af thet skadestånd? *l* Ty elliest miste han sin Försträckning vthan all wedergällning / emedan han skulle för the vptagne Penningar så myckit vthgifwa / som hans försträckning honom indroge / och hade således intet / ther lijkwäl Usuræ Compensatoriæ äre loflige. Och så wijda the i anseende aff Debitoris drögzmål äre egenteligen at säya / inge Usuræ, vtan wedergäldning aff lijdit skadestånd eller hindrad fördeel: *m* Altså föllier ther aff / at ock vthi ett sådant fall Rånta bör gå aff Rånta / så frampt elliest Försträckiaren skal något hafwa öfwer thet han vthgifwer.

CAP. VI.
l Damhaud, *d.l.v. 10 casu.*
m Carpzov. *d.l. n. 51. 54.*

OBSERVATIO IV

Ther man sigh förplichtat thet Lånte eller försträckte / medh thet forderligaste at erläggia / frågas når Debitor kan tå säyas wara in mora eller Creditoren vppehålla.

SUMMARIA.

1. Vthaff hwad åthskillig grund Rånta fordras vthi Contractibus stricti juris, och Contractibus bonæ fidei.
2. Vphoff til skadeståndz fordran af drögzmål.
3. Skuldfordran må icke skee strax på försträckningen.
4. Vthan effter Domarens godtfinnande.
5. J thetta fall räknas drögzmål ifrån then tijdh Creditor angifwer Gäldenären för Domaren.
6. Skiäl ther til.

1\. Alle Usuræ Compensatoriæ, eller wedergälningz Råntor förorsaka sigh i gemeen vthi Contractibus stricti juris, vthaff lofwen och förskriffning / och ther then icke är / ther blifwa och the tilbakars. *a*

För thet andra kommer ock Rånta vthi thesse Contractibus vthan förskriffning / når man förmedelst Debitoris malitiose drögzmål / sin försträckning med Procesl skal sökia / *b* och tå är thet mera ett straff än Rånta / *c* therföre ock then Rånta aff the Lärde kallas Usuræ punitoriæ, *d*

a Carpz. *resf. jur. l. 4. tit. 6. resp. 56.*
b Vesemb. *ff. de usur. n. 3*
c Cap. 14. *in fin.* Rådst. B
d Damhaud, *prax. rer. Civ. cap. 106. n 8.*

CAP. VII.

Såsom förthenskull vthi Contractibus bonæ fidei Ränta med eller vthan afftal flyter aff drögzmål / *e* Altså skeer thet vthi Contractibus stricti juris icke vtan förskriffning eller gifwen orsak til Process, ther han ock vthi then senare casu aff process, förandrar sin natur aff Ränta vthi Interesse, icke allena Damni emergentis vthan ock lucri cessantis, thet är wedergällning aff lijden skada eller hindrad fordeel. *f*

2. Är altså vphofwet til Interesse eller skadeståndz fordran aff Debitoris drögzmål / hwilket drögzmål ifrån hwad tijd thet bör råknas är något twifwelachtigt / aff thetta ordet / med thet forderligaste. Hwar med ingen wiß tijdh synes wara förmält / 3. förty strax som Försträckningen är skedd / må icke skuldfordran ther vppå föllia / vthan lijkwål någon tijdh ther emillan löpa / effter Domarens godtfinnande. *h* 4. Såsom thet nu är Domarens godtfinnande vnderkastat / ifrån hwilken tijd Debitor skal 5. såyas wara in mora; *i* Altså kan man ther aff icke annat sluta / än skadeståndz råknande bör löpa ifrån then dagh / Creditor sig vthöfwer Debitoris drögzmål in för Domaren beswärar. *k*

6. Ty thet är icke laglig åtalan som med privat kråfwiande skeer / vtan thet man drifwer med Lagha witnum och dom / *l* Och sålunda Debitor icke annars kan såyas wara in mora, eller malitiose drögzmål förorsaka. *m*

e Corvin. jurisp. Rom. l. 1. c. 44. vers In strict.
f Menoch. de arbit. judic. l. 2. cent. 2. cas. 119. n. 1. 2. Berlich. part. 2. Conc. 38. n. 2.
g Carpzov. resp. jur. lib. 1. tit. 4. resp. 33. num. 16.
h Guid. Pap. decis. 132. n. 2. Menoch. l. 2. Cas. 12. n. 4.
i Corvin. d. l. v. An mora.
k Carpzov. Resp. Iur. l. 4. tit. 6. resp. 56. n. 13. & seqq.
l c. 16. Ersd. B. L. l. cap. 12. eod. tit. St. L.
m c. 14. 15. Rådst. B. Corvin. d. l. vers: Est vel in personam.

CAPUT VII.

Om Echtenskap.

OBSERVATIO I.

Handling om Echtenskap hörer icke allena til Capitlens Examen, vthan ock vnder Werldzlig Dom.

SUMMARIA.

1. Echtenskap är en Contract.
2. Månge Stadgar i Echtenskapz handel aff Werldzlig Lagh.
3. Hwilke Frågor som höra til Werldzlig Rätt.
4. Hwilke til Capitlen.

5. Bewis

5. Bewijs här vppå.
6. Flyter aff åthskillighRätt.
7. Och tager effter Frågornas egenskap sitt forum.

1. TIl thenne materie om Contracter och förbindelser hörer skiäligen thenne aff Echtenskap/ emedan som thet är ock en Contract / *a* ansedd vppå ett oupplösligit vmgänge och sammanleffnad / *b* vthi hwilken så wäl som andre Contracter samtycket aff Contrahenterne är aff theß wäsende. *c* Forma matrimonii stat in verbis, sed radix in consensu. *d* Thet är / Formen aff Echtenskap består i orden / men theß root och warelse vthi samtycket.

2. Och såsom Echtenskap är thet förnämste aff OEconomien eller ett Hwßhåld/ *e* och Hustro thet bästa ting Bonde vthi boo sino hafwer ; *f* Så at Werldzligit Regemente består aff månge familier : *g* Så äre ock månge Reglor och Ordningar hörande til Echtenskap aff Werldzlig Lag förordnade / och förthenskull the händelser som them ansee aff Werldzlig Öfwerhet at afdöma/ såsom the ther ansee sielfwe formen, nembl. 3. en stadigwarande sammanleffnad/ *h* eller the ther ansee Judicium Petitorium, som är at vthtaga fästa Kunu sina/ eller anse Judicium possessorium, som är at åther taga fäste Kunu eller Hustru sina / *i* och andre thet lijka händelser ; eller om saken anseer arffzrätt flytande aff Echtenskap / som kallas quæstio de facto, *k* Item om gifftoman/ festning / *l* sampt åtskillige flere fall vthi Sweriges Lagh beskreffne. *m*

4. Men infaller frågan om theß instichtelse/ then hörer vnder Andelige Domare/ anseende at Gudh sielff är ther tilstädes/ och igenom Prestens person Echta Folck samangifwer/ * eller ther man handlar om Echtenskapetz wäsende/ krafft och wärckan ; *n* Och ther twifwelsmål infaller om theß rätt vthi loflige eller oloflige grader, *o* tienlige eller otienlige personer/ så at the måge ey Hionelag byggia med Gudz ordloff och Kyrckiona rätt. *p*

5. Vthi en summa / alle the saker som röra Samwetet/ höra til Andelige Domares ransakning / the ther vthom/ höra

a Leg. 12. cod. de repud.
b Leg. 1. ff. de action. rer. amotar. Leg. 4. cod. de crim expilat. hæred.
c Leg. 30. ff. de reg. jur.
d Bronckh. ad Leg. 30 ff. de reg. jur.
e Aristot. polit. Lib. 1. c. 1. Heinsius paraph. ad d. l. vers sine qua ne esse quidem potest familia
f c. 1. Tiuff. B. L. L.
g Arist. d. l. & c. seqq. Bodin. de Repub: Lib. 6. c. 4. v. sive igitur familia
h Carpzov. Iurisp. Cons. lib. 2. tit. 1. def. 1. n. 18.
i c. 2. c. 4. q. 1. Gifft. B. c. 1. Tiuff. B. L. L. Edict. Theod Reg. Visigoth cap. 2.
k c. 3. c. 11. Gifft. B. L. L. c. 6. 8. 17. 19. 20. Erffd. B. L. L. Reinking de Regim. secul & Eccles. Lib. 3. Class 1. c. 10. n 20. 21.
l c. 1. 2. Gifft. B. L. L. c. 15. q. 2. Kyrk. B.
m Vid. Gifft. B. L. L. eller St. L.
* Carpz. d. l.
n Reinking. d. loco.
o C. Consang. C. Multor. 35. q. 6.
p c. 14. Gifft. B. L. L. c. 15. Kyrck. B.

CAP, VII. höra til Werldzlig censur, effter Christi exempel/som then frågan om arffskap skiöt ifrån sigh. *q* Men på then frågan/ Om thet wore rätt/ at man för allehanda saker skul skilde sig wid sin Hustru/ gaff han en rätt och fullkomlig förklaring. *r*

r Matth.19. 3. seqq.

Thetta bekräfftar Lutherus med thesse ord : Wen wier beginnen Richter in ehesachen zu werden / so hat uns das Kampf-Rath bei einem ermel ergriffen/ und wird uns fort weisen das wier mussen über die straffe richten : Sollen wier über die straffe richten / so müssen wier auch über Leib und guht richten/da seyn wir unter dem Raht / und ersoffen im wasser des weltlichen handels. *ſ* Förthenskull ock the Lärde willia / Echtenskapet höra til fyrahanda Rätt. 1. J anseende aff Instichtaren/ hörer thet til GUdz Lagh. 2. Förmedelst en stadigwarande kropps och hiertans förbindelse til then naturlige Lagen. 3. Angående Man och Qwinnos samtycke och förening / til Jus Gentium eller all folckz Lagh. 4. Til theß form och solennitet är thet vnder jus Civile eller hwart slagz Folckz enskylte Lag/ och vnder then Andelige Lagen som elliest kallas Jus Canonicum. *t* 6.

ſ Citat. a Paul.Cypr. de Iure Connub. part.1.c.14.§.29. circa fin.

t Paul.Cypr *ibid. part. 2. Cap. 4. §. 2.* Schneidev. *ad tit. inst. de jur. nat. ad. pr. tit. num. 7.*

Är altså vthaff thetta ofwanbemälte at sluta / then handel aff Echtenskap wara vthaff en förblandat behörligheet aff Rätt och Domare/ så at han effter frågornes egenskap hörer stundom vnder Werldzlig/ stundom vnder Andeligh Dom / *u* effter wår Lagz egne ord : Prester ägher thet thre Synnodagha lysa i Kirkio/at the Hion äro fäst medh Landz Laghum/ och willia samman wighias medh Kirkiona Rätt. *x* 7.

u Carpzov. *jurisp. consist. l2. tit. 1. def. 1* Reinking. *d. l. n. 20. seqq.*

x c. 15. §. 2. Kyrck. B. Brokman *syst. Theol. art. de conjug. cap. 4. qu. 1. in fin.*

OBSERVATIO II

Effter Fästning eller Troloffning är Ächtenskapet begynt och fast/ så at thet icke må vthan wichtigh orsak ryggias.

SUM-

SUMMARIA. CAP. VII.

1. Echtenskap kan wara fullbordat effter wärckan aff Andeligh Lagh/ när thet ännu är ofullkomligit effter then werldzlige Lagz wärckan.
2. Fullbordan effter Gudz Lagh.
3. The som lagligen äre förlofwade mäge ey åthskillias effter egit behagh.
4. Hebreernes skiäl til Skilliobreff.
5. Form aff Judarnas Skilliobreff.
6. Hwarföre hoos oß skildnat bör skee med Kyrckiona Dom.
7. Echtenskaps Fullbordan effter Sweriges Lagh.
8. Förste actus med theß wärckan.
9. Then andra.
10. Then tridie ingressus Thori med sin wärckan/ n. 11.
12. JusCivile hafwer inbracht arffzrätt emellan ächta folck.
13. Echtenskap/ en begynnelse til Skyllskap.

1\. Vthi then förre Observationen hafwer man giordt åtskillnad/ emellan the Frågor som vthi Echtenskaps handel höra til Capitlens/ och the som höra til Werldzlige Domares censur och affdömande. Then samma märckelsen är ock wid thetta fall at ihogkomma/ så at wij icke wäl kunne wetta när Echtenskapet är fullbordat/ ther wij icke göre åtskildnad emellan then wärckan thet hafwer effter Gudz och all Folcks Lagh/ bestående vthi ett ovplösligit vmgänge och samanleffnad/ och then wärckan JusCivile eller hwart Folcks särdeles Lagh; men vppå thetta stället Sweriges Lagh/ thet vthi wisse 2. stycken tilågnar. *a* Kan förthenskull Echtenskapet blifwa fullbordat effter wärckan aff GUdz och all Folcks Lagh vthi Fästning/ i anseende aff Conrahenternes samtycke och tilsäyelse sig willia lefwa samman vti en stadigwarande kärleek/ och ovplößligit förbund/ hwilken wärckan anseer sielfwa wäsendet aff Echtenskapet. *b* Synnerligen när Fästning skeer vppenbarligen/ och effter thet wijs Lagen oß biuder/ *c* så at the sedan äre Man och Hustro/ Fæmina etiam ex quo desponsata est, licet non dum vel a viro cognita, vel in domum mariti sui sit ingressa, est uxor viri. *d* Item, Sponsalia uniunt hominem & uxorem eius, colligantque eos, *e* som Gudz Ord sielfft talar: **Om en Piga är enom Manne trolofwat/ etc.** Så skalt tu föra them bådhen vth til Stadzporten/ och skalt stena them bådhen til dödz/ etc. Mannen förthenskull at han sins

a c. 1. §. 3. 4. 5. 6. 9. 10. §. 3. Gifft. B. L. l.
b Carpzov. *resp. jur. lib.* 5. *tit.* 10. *res.* 108 *num.* 20.
c c. 2. Gifft. B. L. l.
d Buxtorff. *diss. de Spons. & divort. par* 1. §. 66.
e *Idem d. l.* §. 87 Mevius *ad jus Lubec. l.* 1. *tit.* 5. *art.* 14. *n.* 4.

CAP. VII

näſtes Huſtro ſkämdt hafwer/ *f* Item / Joſeph Dawidz Son/ rådz icke taga Mariam tin Huſtro til tigh. *g*

Förthenſkull kallar ock Loth them ſom med hans Döttrar wore förlofwade / ſina Mågar. *h* Vthi thetta ſtycket ſamtycker ock wår Lagh/ ther han ſäger : Afla the barn i Fäſtom ſaman/ thå äru the barn Adhulkonabarn. *i* Måge förthenſkull icke effter egit behag åthſkillias / *k* vthan thet bör ſkee aff wichtig orſak / och aff Biſkopen/ doch vnder wijte aff böther/ *l* och med Kirkiona Dom. *m* 3.

Hwarföre thet bör ſkee med dom eller ſkriffteligen / gifwa Hebreerne trenne ſkiäl til. 4.

1. At Huſtrun ſom til en annan Man kan hafwa ſtörre behag/ än til ſin egen / icke ſkal få tilfälle ſkyla ſin odygd vnder nampn aff ſkildnad. 2. At förebyggia ſkildnadens läſtheet / effter/til at nå en Dom/wil wara omak och beſwär. 3. At vthi warande tijdh til domens vthfordran / Mannens wrede må kunna falla/ och han komma til bättre tanckar ſin Huſtro at behålla. *n* Förthenſkull och then ſamme Skrifften aff them med ſå månge wilkor och omſtändigheter ſom til thet nogaſte måſte i acht tagas / är beſwärat/både til ſkrifwandens perſon / ſpråket/taal aff raderne och bookſtäfwer / ordſätten och annat otaligt. *o* Och hafwer ordaſättet aff Judarnas Skilliobreff warit ſådant ſom föller :

Tertio (die) ſeptimanæ, vigeſimo nono menſis Octobris, Anni quinquies milleſimi & decimi octavi, à creatione mundi, juxta ſupputationem qua nos numeramus Pariſiis, urbe ſita ad fluvios Sequanam,&c. Ego N. qui vocor N. filius, R.N. ſacerdotis, habitans hoc tempore Pariſiis, urbe ſita ad fluvios Sequanam, &c. Volui voluntate libera animi mei, ſine coactione, & repudiavi, dimiſi atque expuli Te, Te inquam, uxorem meam, quæ vocaris N. filia R. N. ſacerdotis, quæ fuiſti ante hac uxor mea : nunc vero repudio, dimitto & expello Te, Te inquam, ut facultatem & poteſtatem habeas, pro lubitu tuo, abeundi & nubendi omni viro cui volueris, nec quiſquam poſſit impedire manum tuam à die hoc 5.

f Deut 22 23. 24.
g Math. 1. 20
h Gen. 19. 14
i c. 2. ¶. 3. in fin. gifft B. t. l. Leg. 7‹. ff. de jure dotium. Schneidev. ad tit. inſt de Hæred. qui ab inteſt. Rubr. de ſucceſſ. inter virum & uxorem. n. 19. Buxtorf. d. l. §. 68.
k Carpz. juriſp. Conſiſt. l. 2. tit. 10. def. 173. n. 6. 5. 9. leg. Viſigoth. l. 3. tit. 1. c. 3. tit. 6. cap. 3.
l c. 2. ¶. 5. Gifft. B. t. l. Carpz. d. l. def. 175. n. 5. 11
m c. 15. ¶. 1. Kyrckiobalk. Carpz. d. l. n. 9. Buxtorf. d. l. ¶. 66. ¶. 87. part. 2. qu. 6.
n Buxtorf. d. l. ¶. 75.
o Idem d. l. ¶. 77. & ſeqq.

&

CAP. VII.

& usque ad seculum; Atq; sic ecce permissa es cuivis, & hic sit tibi a me libellus expulsionum & literæ repudii, & diploma dimissionis, juxta ritum Mosis & Israëlis. Ther är: Then tridie dagh i wekan/ och tiugunijonde i Octobris Månadt/ åhr Femtusend och Aderton ifrån Werldennes Skapelse/ effter then Räkning wij bruke vthi Parijs/ hwilken Stad är belägen wid floden Sequanam/ hafwer iagh N. som kallas R. N. Prästens Son/ widh thenne tijden boende vthi Parijs Stad/ belägen widh floden Sequanam/ aff en frij och otwungen willia/ förskutit/ bortsläpt och vthkiört tig/ iagh säger tig min Hustro/ som kallas N. Prästens R. N. dotter/ som här til hafwer warit min Hustro/ men nu förskiuter/ bortsläpper och vthkiörer iagh tigh/ iagh säger tigh/ at tu skalt hafwa tilfälle och macht/ effter titt behag/ at gå åstadh och giffta tigh med hwilkom Mann tu wilt/ och at ingen skal kunna hindra tigh/ ifrån thenne dagh och ewerdeligen/ och see/ sålunda äst tu hwariom och enom effterlåtin. Och thetta skal wara tigh för en vthkiörelses skrifft ifrån migh/ och ett Skilliobreff/ och ett wittnesbörd at iagh tigh bortsläpt/ effter Mosis och Jsraels folcks sedwana.

Thetta är således förmält för hwad orsak Jsraeliterne Echtenskapzskildnad hafwa welat skulle skee skriffteligen/ med en bijfogad form aff theras Skilliobreff: hwilket iag infördt/ icke något ther vthur at bewijsa eller effterföllia/ vthan allena at förnöya Läsarens curiositet.

6. Men såsom wår sed aff skildnad beståènde vthi Kyrkiones Dom/ p är åthskillig med en sådan theras privat Skrifft/ så äro ock orsakerne til en deel/ med theras/ åthskillige/ ehuruwål thesse ock icke effter wår sedh kunne wara ostiälige/ så wijda alla Consistoria måste ther hän wända sine tanckar/ at the strijdige kunna bringas til enigheet och förlijkning/ och skildnaden icke vthan som ett extremum tilläta. q Men then förnämste orsak aff Kyrckiones dom består ther vthinnan/ at öfwerläggia skiälen och orsakerne til skildnaden/ om the äre Gudz ord lijkmätige och krafftige nogh ett sådant band at vplösa. r Ther the sådane

p Brokman. *syst. Theol art de Conjug. c. 4 qu.* 1.

q Carpzov. *jurisp. Consist. l. 2. tit. 10. def* 187. *num.* 18. Schneidev *ad tit. inst. de nuptiis Rubr. de divotiis n.* 61.

r Carpz. *d. l. def.* 175. *n.* 9.

CAP. VII. ne befinnes/ tå föllier effter vthslagen förlijkning/ Kyrckiones dom til skildnad: äre the icke så wichtige/ så bör han föllia til Echtenskaps stadfästelse.

Här hafwe wij sedt Ächtenskapetz fullbordan aff Gudz och all Folcks Lagh/ som sig yppar strax effter förelupen fästning/ och lagligit samtycke til Echtenskapet.

7. Nu wele wij see thet moment som wår Lagh kräfwer til theß fullbordan/ och huru många grader ther vthi äre/ hwilke förnembligast bestå vthi treggehanda solenne acter.

8. Then Första är **Fästning**/ hwilken fullbordar Echtenskapet i anseende aff hans fullkomlige rätt til Fästekånu/ fram för någon annan/ *s* så at han henne som annan sin otwifwelachtige egendom må med macht taga vthur händer Gifftomäns/ ther hon honom fyns förfallalöös. *t*

s c. 2. q. 2. c. 5. q. 2. Gifft. B. L. L.
t c. 4. eod.

9. Then Andra är **Wigzel**/ hwilken vthom then aff Gudz och allgemene Folcks Lagh flytande fullbordan icke hafwer vthi wår Lagh någon särdeles wärckan/ *u* vthan såsom en widare stadfästelse befalles. *x*

u c. 2. eod. & d. loco St. L.
x c. 15. q. 2. Kyrck. B.

10. Then Tridie är Ingressus Thori Conjugalis, thet är/ **Hemförande eller Sammanliggiande**/ förmedelst hwilket Echtenskapet blifwer fullbordat/ i anseende aff Målsmansdömet/ **Morgongåfwa och Förning**/ *y* til rättigheet aff **halfwa Säng/ til Lååß och Nyckla/ och til hwan thridia pening**/ (men alt halfft effter StadzLagen) som the ägha/ eller ägha få i Lösörum/ och vthi en summa/ til allan then rätt som **Vplandz Lagh** äru/ ock then helghe **Erik gaff**. *z*

y c. 6. q. 1. Gifft. B. L. L.
z c. 5. eod.

Och thetta af then orsak at conscensio thalami pro forma substantiali matrimonii consummati requiritur, quoad effectum successionis, *a* thet är/ **Sammanliggiande måste såsom en wäsentlig form aff Echtenskapet fullbordas/ i anseende aff arffzrätt.** *b* 12. Ty hwar thenne solennitas felas/ är Echtenskapet Jure Civili icke fullbordat/ hwilket aff särdeles betänckiande/ emellan Man och Hustru arffzrätt hafwer inbracht til wedergällning aff Echtenskapz vthstående beswär/ och i thet

a Carpzov. jurisp. for. par 3. Const. 19. def. 3 n 8.
b Schneid. ad tit inst. de hæred quæ ab intest. Rubr. de success. inter vir. & uxor. n. 21.

at vthi Echtenskap altijd infalla oförmodelige händelser/vthaff hwilke the måste bägge wara deelachtige/ för thet ovplößlige band skull/ som the både aff Andeligh och Werldzligh Lagh äre med förknippade/och then sammanleffnad tyckes göra them til ägare vthöfwer hwars annars godz. c Sie tritt in sein recht/ 13 wan sie in sein bette tritt. d Ther förthenskull thenne wäsentlige Juris civilis solennitas felas/ kan icke heller wara någon annan arffzrätt ächta folck emellan/ emedan the äre hwarcken skylde eller beswägrade/ vtan kallas allenast en orsak och begynnelse til skyldskap och Swågerlagh. e

CAP. VII. c Schneid. d.l. n.10.20. Cypr. de jure connub. part. 2. c.8. n.5 6. 7.8. Mevius ad jus Lubec. l.1. tit.5. art.5 d Saxen-spiegel. l.1. art 45. & H.L.c. 7. Gifft. e Leg. 4. ¶. 3. in fin. ff. de gradib. & affinit. sed vid. Mevius in jus Lubec. part.2 tit.II. art.12. n.257. & seqq & 285.

OBSERVATIO III.

Föräldrars Samtyckie är så nödwändigt widh Fästning/ at ther thet felas / gör hon intet Gifftermål / vthan skattas som ingen.

SUMMARIA.

1. Trolofsning kallas på treggiehanda wijs hemligh.
2. Bägge sätten oloflige.
3. Skiäl til thet förra/ n.4.5.
6. Copula carnalis gör här vthi en förandring.
7. Annat olagligen begynt Echtenskap hindra/ annat återbryta sedan thet stadfäst.
8. Then andre art aff hemlig Trolofsning i anseende aff wijset.
9. Then förre vndantagelsen aff carnali copula haswer icke rum.
10. Thenne Troloffningz oskiäl bewijses aff Gudz Ord.
11. Aff then Naturlige Lagen.
12. Aff then Werldzlige Lagen/ n.15.
13. Hwarföre vthi wår Lagh Dottren allena nämnes.
14. Ther vnder är lijkwäl Sonen begripen.
16. Skiäl ther til/ n. 17. 18.

1. HEmlige Gifftermål eller Troloffningar tagas aff the Lärde på twäggiehanda wijs/ Nemblig 1. stricte, eller egentligen/ och vthi träng betydelse / när the stee vthi wrår/ och ingen annans än Contrahenternes närwarelse. a 2. Vthi rummare betydelse/ när Gifftermål eller Trolofsning steer i närwahru aff Wittnen/ men icke Laglige Wittnen/eller Föräldrars samtycke. b

a Schneid. ad tit. inst. de nuptiis part. 1.n.21. b c 2. ¶. 1. Gifft. B. L.L. c.3. sed.

På

CAP. VII.

På hwilket thera sättet Troloffning skeer/ är hon olaglig/ 2.
och förthenskull ogill. *c* Thet förre aff then orsak at hemlige 3.
stämplingar hafwa altijdh mißtancka sigh widhängiande aff
thet som intet duger/ therföre är mycket som högre graveras/
allena therföre/ at thet hemligen är giordt och tilwäga bracht. *d*

Skeer thet vthi andre saker/ huru myckit meer vti Echtenskapz handlingar/ vppå hwilke eens timmelige hugnad och wälfreffnad hänger.

Sedan och i anseende aff förargelse/ at vnder sådant tilfälle Gifftermål vthi förbudne grader offta skulle förefalla. 4.

Sidst emedan på thet wijset Giftermåls Contracter och Förbindelser lätteligen kunde återbrytas/ ther ingen then andre med Wittnen wiste at öfwertyga. *e* 5.

Doch lijkwäl är til at achta/ hemlig Troloffning wara til at återbryta/ när han henne icke häffdat: men är thet skedt/ blifwer hon fast/ och bör med Kyrckiones band stadfästas. *f* Skiäl ther til äre krafftige/ i anseende at förmedelst beblandelsen blifwa the ett kött Non aliter virum & mulierem posse fieri unam carnem, nisi carnali copula sibi cohærent. *g* 6.

För thet andra är billigt at han wedergör henne/ thet han henne hafwer beröfwat/ Nembl. hennes Ähra och Jungfru Crantz: *Nu kan thet intet skee på annat närmare sätt/ än at han then samme hedrar/ som han tilförende skidmdt. h*

Sidst är ock thetta ett skäl/ at förmedelst thenne beblandelsen præsumeras the hafwa welat stadfästa thet Löffte/ the hwar annan tilförende giordt. Och thet kan man Lagligen här aff taga/ ty Legis est præsumptio quod faciens actum, præsumatur facere ob causam præcedentis obligationis, *i* Thet är/ At then som gör något/ synes göra i anseende aff then föreslupne förplichtelsen: Och actus geminatio voluntatis propositum ac perseverantiam arguit. *k* Icke emotstående at theß begynnelse är olaglig; ty myckit kan hindra Echtenskapet/ som intet må thet vplösa/ sedan thet ingått och fullbordat är. 7.

Then Andre art aff hemlig Giftermål/ bestående vthom Föräldrars samtyckie/ *m* hafwer sitt nampn icke så stort vthaff rum- 8.

c cap. 3. de Clandest. desponsat.
d Leg. 54. ff. de administr. & peric. tut. Leg. ult. ff. de rit. nupt.
e Schneid. *d. l. n. 22. cap. 1. c. 2. de cland. despons* Sw. Kyrck. Ordn. Tr. i Stockh. 1571. *tit.* om Echtenskap. p. 53. *v.* för all Mans Wittnesbörd skul.
f Sw. Kyrck ord. p. 51. *in fin.*
g Can. Lex divina 27. q. 2. & cap. 2. de Convers. conjugat.
h c. 2. q. 4. Gifft. B. L. l.
i Menoch. *de præsumpt. l. 3. præsumpt. 1. num. 8.*
k Cypræus *c. 13. q. 85. p.* 675.
l Vesemb. *parat. ff. de ritu nupt. circa fin.* Carpz. *jurisp. Consist. l. 2 tit. 3. def. 36 n. 17.* Grot. *I. B. & P. II, 5. 14 & 16.*

m Sw. Kyrck. Ordn. *dicto loco.*

rummet (ty thet skeer icke altijd i wrår/vthan stundom i andre Wittnens nårwaru) såsom aff wijset och sättet / emedan thet 9. stråfwar emot Gudz Willie/Lagh och Rått/n och hielper icke/ fast thet wore Carnalis copula tilkommen/ vtan blifwer lijkwål skildt: doch thet med besked at bruka/så at hellre rigor juris patrii något efftergifwer / ån at större synd skulle förorsakas. o

10 Thenne år så som then förre oloflig/p Först aff GUdz ord/hwilket aff Barnen kråfwer största åhra och lydna emot Föråldrarne/ q ja/drager ther öfwer så stoor nijt/ at ther een Qwinna gör HErranom ett Löffte/ och hennes Fader säger ther ney til/ så gäller Löfftet intet / vthan HErren låter falla Obligationen på thet hon icke skal göra sin Fader emot. r

Skeer thet vthi andre fall/hwij tå icke vti Echtenskap/som icke mindre år en Gudz Ordning/ ån annor helig wårck.

Theßförvthan år och then helge Skrifft full med klare befalningar/at Föråldrarna icke skole gifwa sine Döttrar vti thet förlofwade Landetz Inbyggiares wåld/ icke taga sina Söner Hustrur aff samma slagz Folck. ſ Thetta wore aff Gudh Föråldromen fåfängt föreskrifwit/ om Barnen icke wore förplichtade at föllia Föråldrarnes willia vthi Echtenskapzhandlingar/ Therföre ock GUDH på andra ställen biuder Föråldrarna gifwa sina Söner Hustrur / och sine Döttrar Mån; t Och ther med Barnen affskår/ sielff/ emot Föråldrars willia at taga Hustrur och Mån.

Execution och fullbordan aff thenna befallning wijses ock vthi Gudz ord/ at om någor lockar een Jungfru/then ännu icke förlofwat år/och lågrar henne/han skal gifwa henne hennes Morgongåfwor/och hafwa henne til Hustro. Om hennes Fader (dare noluerit) förſön honom henne/ skal han tå vthgifwa penningar så myckit som Jungfruens Morgongåfwor tilhörer. u

Exempel vthaff them som thetta hafwa efterfölgt/ år vthi then helige Skrifft fast månge/ x och ibland alle twå Exempel wål til at märckia; Thet första år Ismaels Exempel, hwilken

CAP. VII.
n Carpz. jurisp. Consist. l. 2 tit. 3. def. 38 num. 5.
o Brokman. Syst. Theol. art de Conjug. c. 4. qu. 12.
p art. Smalcald. tit. de potest. & jurisd. Episcop. haud procul à fine.
q Exod. 20. 12 Deut. 5. 16.
r Num. 30. 5. 6.
ſ Exod. 34. 16. Deut. 7. 3.
t Ierem. 29. 6
u Exod. 22. 16. 17. Leg. Visigoth. l. 3. tit. 2. cap. 8.
x Genes 24. 3. 28. 1. 38. 7. 2. Sam. 13. 13. Tob. 6. 13.

CAP. VII.

ken ehuruwäl han war en styff Man / så at han satte sigh vp emot alle sine bröder: *y* lijkwäl war han sin Moder i thetta stycket lydigh/ så at hon togh honom Hustru. Thet andra är Simsons/som war en Gudz Nazir/han wille icke taga then Hustrun hans ögon behagade/ eller thet ächtenskap / som aff HErranom war ämbnat/fullborda/ förr än han sina Föräldrar ther til med böön öfwertalt. *a*

Then Naturlige och all Folcks Lagh wil thet samma hafwa. 11 Nam hoc fieri debere naturalis ratio svadet in tantum ut jussus parentum præcedere debeat. *b*

Werldzlig och hwart slagz Folcks eenskylte Lagh kräfwer 12 och thetta för en nödwändigheet. Wår Lagh nämner allenast Dottren. *c*

Ther vthaff måste man lijkwäl icke sluta/ at thet står Sonen fritt / taga sigh Hustru emot Föräldrarnas willie: ty at 13 Dottren allena är nämbd / skeer i anseende af thet widhängiande straff som henne fram för Sonen Jure Civili är pålagt; hwilket är skedt förthenskull / at Qwinnespersoner/ som äre i gemeen eenfaldige och swagare til at emotstå affecterne/ *d* vthaff thenne Affect, som ibland alle then starkeste / icke måtte blifwa bedragne / vthan til säkrare lydno hâldne. *e* Non est enim virginalis pudoris eligere maritum, *f* Thet är en Jungfrus blygsamheet icke lijkmätigt at vthwällia sig Man.

Förthenskull aff en lärd Man skrifwes : *Fæminas luparum naturam habere in maritis deligendis, nam lupa ex multis lupis masculis, qui eam sectantur & ad concubitum sollicitant, vilissimum ac pudicissimum dicitur accipere : contra viri non tam facile fœminarum amore capiuntur, nisi vel fortunæ, vel corporis & ingenii bonis commendentur, qua de causa & leges illis magis indulgent.* *g*

Therföre Qwinnespersoner och såyas medh sine rådslagh theras egen wälfärd och gagn hindra och emotstå. Doch ther med Sonen icke vteslutеn ifrån förplichtelsen til Föräldrarnes samtycke / vthan allena ifrån thet straff aff exhæreditation, Ty Sweriges Lag såsom vti alle fall på thet nogaste följer Gudz Lag

och

y Gen. 25.18.
z Ibid. 21.21.
a Iudic. 14. 2. & seqq.
b Instit. de nuptiis.
c c. 3. Gifft. B. L. L. Leg. Visigoth. l. 3. tit. 2. c. 8. leg. Burgund. in additam 1. tit 14. c. 1. Leg. Saxon. antiq. c. 6. leg. Frision. tit. 9. c. 4. Leg. Longob l. 2 tit. 2. c. 3. 5.
d Carpzov. jurisp. Consist. l. 2. tit. 3. def. 49. n. 5.
e Schneid. ad tit. inst. de nuptiis rubr. an indistinct. n. 32.
f C. Honorant. 32. q. 2.
g Cypræus de jure connub. part. 1. c. 7. § 1. n. 6.
h l. 4 in fin. cod de sponsal.

CAP. VII.

och rättwijsan/ kan på thetta stället icke heller annars mena/ medan then consideration aff Kiönet/ om thet är Qwinna eller Man/ kan icke vphäfwa Jura naturæ & sangvinis, *i* Och then heder the ther igenom sine Förälrar plichtige/ Sonen efftergifwa/ therföre ock Gudz ord emellan Son och Dotter icke gör i 15 thenne måtton någon åthskilnad. Såsom ock annor Folcks Lagh/ synnerligen then Romerske/ Oportet etenim ut quicunque uxorem ducere voluerit, sive ingenuam, sive libertinam, secundum nostras leges & antiquam consvetudinem, parentes vel alios quos decet, petat, ut cum eorum voluntate fiat legitimum conjugium. *k* Och then Saxiske Lagen: **Es sollen sich keine Kinder/ Söne oder Töchtere/ wes alters die seind/ ohne vorwissen und einwilligung ihrer Eltern/ ꝛc. verloben/ und wen gleich solches geschehen/ sollen solche Verlöbnus für heimlich gehalten/ und für vnbündig erkandt werden.** *l*

i Schneid *de loco n.* 34.

k leg. unic. §. 1. *cod de rapt u virgin. leg.* 3. §. *si emancipat. ff. de bon. poss. contr tab.*

l Ordin matrim An. 1624 *punct* 1. *in pr. citat a* Carpz *jurisp. Consist l.* 2. *tit.* 3. *def.* 49. *num* 8.

16 Och altså här vthaff at sluta/ at Föräldrarnes samtycke wedh Echtenskap är nödwändigt/ icke allenast i anseende aff Döttrarne/ vthan ock Sönerne/ hwilka Juri patriæ potestatis så wäl som Döttrarna äre vnderkastade/ hwar til aff wår Lagh äre gode bewijs. *m* Och vthi the ställen som han talar om Patria potestate, talar han med general ord/ hwilka wärcka thet samma/ som wore hwart slag och ting i synnerheet vthnämnt. *n* Elliest äre klare ord aff Lagen som Sonen vnder thenne lydno och hörsamheet innesluta. **Nu giptir Bonda Son sin/ äller Dottor sinä.** *o*

m Vide *sup. l.* 1. *c.* 1. *obs.* 4.

n Carpz. *d. l. n.* 10. 11.

o c. 8 *in pr.* & §. Ersfd. B. Bpl. t.

17 Ther til med är förordnat vthi Lagen/ at widh Lagligh Trolofning skole wara när så wäl Wittne å hans/ som hennes sijda/ therföre och Lagen icke mindre å hans sijda Interessenternes samtycke fordrar/ synnerligen Föräldrarnes/ såsom the ther vthi högst interessera/ effter som D. Johan Loccenius wäl argumenterar. *p*

p Syn. Iur. qu. 3. *ad diss.* 3

18 Til öfwerflödh talar och Paulus med general ord/ och säger: **J Barn/ warer edra Föräldrar lydige i all ting.** *q* Ther innesluttes så wäl Son som Dotter/ så wäl Echtenskaps som annan handel. Här med jämför Simsons Exempel/ hwilken

q Eph. 6. 1. Col 3, 20. Exod. 20. 12. Deuter. 5. 16. Syr. 3. 9.

ken (ehuruwål han war Son) sine föråldrars samtycke såsom en nödwändigheet sökte til sitt Gifftermål. r Item Cyri: Qui de patris matrisque sententia, Cyaxaris filiam uxorem duxit. f

Vthaff ofwanberörde hafwer man skiäligen til at sluta / Föråldrarnas samtycke wara nödwändigt wid Barnens Gifftermål / vthan hwilke the icke kunna hållas för Laglige. t Läs wijdare här om Swenske Kyrckio Ordningen. u

r Iudic. 14. 2. & seqq. f Xenophon hist. l. 8. p. m. 145. 146. de Instit. Cyri. t Helf. Hunn. Var. resolut. l. 1. tract. 3. qu. 13. 18. Brockman syst. Theol. art. de conjug. c. 4. qu. 6. in fin. Mevius ad jus Lub. l. 1. tit. 4. art. 4. Tract. om Morgongåfwor. c. 10. art. 9. & seqq. u tit. om Echtenskap p. 51. in fin.

OBSERVATIO IV.

Ther Föråldrarna aff eenwetenheet / vthan skiälig orsak sättia sig emot sina barns Gifftermål / må lijkwäl Gifftermålet gå för sigh: så och twärt emot / Barnen icke twungne aff Föråldrarnes willie taga sig til ächta then som the intet behaga.

SUMMARIA.

1. Föråldrarna måste icke aff oskiäl hindra sina Barns Gifftermål.
2. Lutheri ord om sådane Föråldrar
3. Hwar på Föråldrarnas ämbete emot Barnen är ansedt.
4. Hwad barnen hafwa vthi sådant fall til at göra / n. 5.
6. Öfwerheten är i Föråldrarnes ställe.
7. Föråldrarnes twång til Echtenskap är och lijka oskiäligit.
8. Skiäl ther til.
9. Contrahenternes samtycke grunden aff Echtenskapet.
10. Consequentiæ aff twunget Ächtenskap.
11. Then 3. die osed i barns gifftermål
12. Then fierde.

Man hörer icke sällan / huruledes Föråldrar then macht och myndigheet them öfwer Barnen aff Gudh och Werldzlig Lagh gifwen är / mißbruka / i thet the sigh sättia emot sine barns Gifftermål / antingen aff eenwetenheet / eller aff ringa och oskiälig orsak / stundom til at vndwijka Bröllops omkostnad / stundom at måga bruka them hemma til theras arbete såsom Trälar och Lijfegne / a stundom at nyttia theras arff och andeel them vthi Godz eller penningar kan wara tilfallin / och sålunda mera sökia sin egen girigheet eller owillia at främja / än effter then naturlige förplichtelsen och theras egen- 1.

a Lutherus Tom. 5. Ien. Germ. p. 253.

tlige

CAP. VII.

tlige åmbete/sine barns wälfärd fordra. För sådant måste Föräldrarna taga sig til wara/wetande at thet är både skamligit och ogudachtigt handlat emot barnen/ såsom Lutheri ord

2\. ther om lyda: Ehe ich wolte solchen baurischen/muhtwilligen/unväterlichen macht leiden von solchen groben Luntzen (welche von der Eheihre kinder zwingen) wolte ich lieber ihren kindern rahten und sie heisen/sich hinter solcher Väter willen verloben. Den väterliche macht ist den Väteren von GOTT gegeben/nicht zum muhtwillen noch zum schaden der kinder/sondern dieselben zu fordern und zu helffen/und wer der väterlichen macht anders braucht/oder den kindern zur hinternüs/der verleuret sie da mit/und sol nicht Vater sondern Feind vnd Verderber seiner eigener kinder geachtet werden. b

b idem d. l.

3\. Här menar iagh at sådane obetänckte Föräldrar hafwa til at see theras åmbete och myndigheet icke bestå vthi omildhet och afwund emot barnen/vthan i kärleek och benägenheet. c

c leg. ff. de leg. Pompei. de parricid.

4\. Ther förthenskull ett sådant fall händer/at gode barn råka thetta slagh aff Föräldrar/måste the sökia sig sielff at öfwertala ifrån sin fattade mening oc kärlek/sine Föräldrar ther med at förnöya.

5\. Men wetter saken så före/at barnen både för samwet och kärlek emot Personen/icke kunne thet göra/vthan willia fullborda sin fattade resolution, ståt them intet an thet aff egen autoritet at göra/vthan skiäligt tå Öfwerheten ther til bruka/hwilken effter försökte öfwertalan/til skiäligt samtycke på Föräldrarnas sijda/men på barnens til lydno och hörsamheet/kan gifwa barnen tilstånd sitt Echtenskap at främia/ d så at then Troloffning icke må sedan kallas hemligh och oloflig/så wijda barnen theras Föräldrars samtyckie med tilbörligh wördning sökt/och icke gifwit Föräldrarne tilfälle til beskyldning aff olydno och föracht/ther med the hafwa fullgiordt theras skyldigheet och således förmedelst Öfwerhetenes samtycke och auctoritet ett

6\. Laglig it Echtenskap ingått/emedan han är allom i föräldrars ställe. e

d Privileg. Nobil. 1626. art. 4. leg. 19. ff. de ritu nuptiar. Baldvin Cas. conscient l. 4. c. 14. cas. 8

e leg. 4. cod. de Defensor.

7\. Ett annat mißbruk plägar och vnderstundom finnas vp-

 på

CAP. VII.

på Föråldrarnas sijda/ i thet the twinga sina barn til at taga then til ächta/som them icke behagar/ hwilket lijkwäl är aldeles emot Echtenskapetz frijheet. *f* J anseende at theß wärckande orsak består aff samtycket/ så at samtycket kallas grunden och rothen aff Echtenskapet/ forma matrimonii stat in verbis, sed radix in consensu. *g* Nu äre samtycke och twång twänne widrige ting/ så at the aldrig vthi ett ting kunna komma tilhopa/ Cum locum non habeat consensus ubi metus vel coactio intercedit, necesse est ut ubi assensus cuiusque requiritur, coactionis materia repellatur. *h* Thet är/Medan samtycket icke hafwer något rum ther som råddhoga eller twång förefaller/therföre är nödigt/ at ther hwars och ens samtycke fordras/ tilfället aff twång rymmes vthur wägen. Therföre Föråldrarne i thenne måtto handla emot grunden aff Echtenskapet/ som består vthi ett fritt och otwunget samtycke/*i* förthenskull sådane Echtenskap skiäligen hållas för inga/ *k* effter then Andelige Lagens klare ord/ ubi non est consensus utriusque, non est conjugium/*l* hwar bägge parternes samtycke intet är/ther är ey heller något Echtenskap. Therföre ock Luth. säger/ thet wara en Diefwuls Lagh/ at twinga sina Barn til något Echtenskap/ther the icke sielff hafwa benägenheet til. *m* Och i så måtto Socrates, vthaff sådane twungne Echtenskap/ bedröfwelige följachtigheter vprälnar/ såsom äre ett stadigtwarande bekymber/ frätande nijt oc mißtanckar/ ophörlig weeklagan/ wijtelser/ wedrig vpsyn af Swågerlaget/ twifwelachtigt hopp om barn/ Slächtens vndergång/ främmande Arffwingar/ och otalige andre bedröfwelser. *n* Här medh samtycker Swenske KyrckieOrdningen. *o*

8.

9.

10.

The Föråldrar som något subtilare i saken wele förfara/ gå åstad göra emellan sina Barn/ emedan the äre små och owetige/ Troloffningar/ mena ther med mächta försichteligen hafwa handlat/ och them hindrat tilfälle i framtijden at giffta sig emot Föråldrarnas willie/ och sig frii giordt ifrån mißtancke aff twång. Thet senare kan til äfwentyrs träffa in/ ty widh the

11.

åhren

f Brockman Syst. Theol. art de conjug. c.4 qu.16.

g Bronckh. ad Reg. jur. p. 83. Swenske Kyrck. Ordn. d. tit. om Echtenskap p. 52. v. ty til Echtenskap hörer jw &c.

h Cap. 14. de sponsal.

i Helfric. Hun var. resol. l.1. tract. 3. qu. 9. leg. 2. ff. de ritu nupt. leg. 30. ff. de reg. jur. c. 15. 23. de sponsal. c. 1. 2. 3. & 4. caus. 27. qu. 2.

k Gail l. 2. obs. 93. in pr.

l c. ubi non est 30. qu. 2. Luther. Tom. 5. Ien. Germ. p. 253.

m d. l. p. 252.

n Carpz. jurisp. Consist. l. 2. tit. 2. def. 30. n. 13.

o d. tit. om Echtenskap p. 51. in fin.

åhren behöfwes ingen twång / vthan lockande: men thet är intet krafftigare Echtenskap eller skiäligare / än thet förre sättet / ty ther ingen willie och efftertänckiande är / ther är ock intet samtycke / therföre then Andelige Lagen om thetta fall talar vthtrykeligen / Ubi non est consensus utriusque non est conjugium, ergo qui pueris dant puellas in cunabulis & e converso, nihil faciunt, nisi uterque puerorum, postquam venerit ad annos discretionis, consenserit. p Samma ostiäl haswer thet Gifftermål / som Föråldrarna göra sin emillan i barnens frånwaro / och them owetande / är icke heller krafftigt / vtan theras bejakande och frije samtycke / när the få thet spöria. q Ty at the ägha wald medh Frändum sinum ne gen sighia. r

12

CAP. VI L. p dict. Can. causa 30. q. 2 Schneidev. ad tit. instit. de Nupt. Rubr. de nupt. licitis n. 16. q Carpz. jurisp. Consist. l. 2. tit. 2. def. 26. Cypræus de jure connub. part. 1. c. 78. n. 6. in pr. r cap. 1. § 7. Upl. L. Ersfd. B.

Observatio V.

Ther man vthi Echtenskap wore bedragen / förmenande sig bekomma een Jungfru / och hon lijkwäl effter fullbordat Echtenskap / befunnes wara kränckt eller hafwande vthaff en annan / ther är skiäl til skildnad.

Summaria.

1. Echtenskaps brott är i twäggiehanda anseende.
2. Orsak aff skildnad effter Judarnes wijs.
3. Hoor then rätta orsak til skildnad och oemotsäyeligh.
4. Bedrägerij är och en orsak til skildnad.
5. En warning wid thenne händelse.
6. Achtsamheet haswer thetta icke kunnat hindra.
7. Error qualitatis substantialis.
8. Bedragande emot Naturen aff Contracter.
9. Så wäl på hans / som hennes
10. Hwad han för trolofning begåt / vphäfwer icke Contracten.
11. Skiäl ther til. n. 12.

1. OM Echtenskapzbrott plägar effter theß omständigheter på treggiehanda sätt handlas. I. Criminaliter, ther allenast talas om sielfwa straffet / til hwilket then brotzlige är förfallen / hwar om vppå sitt behörlige rum kan blifwa handlat. 2. Civiliter, om sielfwe skildnaden aff Echtenskaps-

2.

 för-

CAP. VII. förbundet. *a* Then är ock aff åthskillig begynnelse / then första effter Mosis tilstådielse / at man för allehanda saker skul må öfwergifwa sin Hustru / *b* thet är / för haat / owillia och wrede skull / therföre ock Christus säger / at Moses thet tilstadde för Judafolckets hiertans hårdheet: och icke så mycket Moses som Gudh sielff / effter som Hebræi sielfwe äre vthi samma mening vthi theras Thalmud, libro Kiddufkin, at then same som befalte Echtenskap / befalte och theß skildnad. *c*

Och är thet at see på andre rum aff then helige Skrifft / ther Gudh talar til Mannen om Hustrun / åstu henne wred / så skill tig ifrån henne. *d* Och hafwa Judarna thenna frijheet för myckit mißbrukat / och Skildnad för hwariehanda / ja then ringaste orsak / och wäl vthan orsak för bara sielfzwåld tillåtit / *e* Förthenskull thetta såsom stråfwande emot Åchtenskaps förste Instichtelse / är sedan aff Christo sielff förandrat. *f*

3. Thet Andra vphoff aff Skillnad är för Hoor skull / hwilket såsom aff Christo på berörde *g* rum tillåtit / iag icke stort welat omröra / emedan then är brukeligh vthi alle Christelige Republiquer / aff skiäl / at gärningen (Nembl. Hoor) gör sielff skildnaden / stråfwande emot Echtenskapz instichtelse / i thet Man och Hustru sedan icke äre ett Kött / vthan then brotzlige blifwer ett kött med Horkarlen eller Konan / *h* therföre om thenne orsak til skildnad icke drages någon twifwelsmål. *i*

4. Vthan then tridie art aff Skilnad / flytande aff bedrägerij / och errore qualitatis, wil man här om tala / och wiisa vppå hwad skiäl han består / så atehuruwäl några finnas / som skildnaden i thetta fall icke tillåta / och ibland them Jus Canonicum: *k* är lijkwäl rätt och billigt / at then som i thenne måtton sig finner bedragen / sampt effter förmärckt bedrägerij sigh icke medh henne befattar / *l* blifwer (ther han thet söker) skild ifrån henne / hwilket består vppå fölliande orsaker. 5. 1. At sådant mißförstånd är honom icke för en wårdzlösheet at tilskrifwa / ty med 6. effterfrågan hafwer han icke kunnat taga sig therföre til wara / förvthan at tilfoga sin Brud största præjudicium och sin egen wanheder. *m* Elliest är ock thetta en Saak aff sådan fördold

a V esemb. parat. ff. ad leg. Iul. de adult. n. 19. Gilhaus arb. judic. crim. c. 2. tit. 18. n. 22.
b Math. 19. 3. Deut. 24. 1
c Buxtorff. diss. de spons. part. 1. q. 72. 73
d Maleach. 2, 16.
e Buxtorf. d. l. q. 88. & seq. ad q. 99.
f Matth. 19. 4. & seqq.
g dicto loco.
h 1. Corinth. 6. 16.
i Cypræus de Iure Connub. part. 2. c. 11. n. 1.
k c. 25. de jure jurando.
l Cypræus d. l. part. 1. c. 13 q. 44.
m Idem d. l. q. 51. p. 669.

natur

natur / at hon icke så lätteligen är til at märckia. *n*

7. 2 Sedan är thetta förseendet icke någon Error qualitatis simplicis, som kan wara och intet wara / förvthan Personens förderff: vthan thetta förseendet är qualitatis substantialis, *o* eller sielfwa wäsendet aff Echtenskapet / bestående vthi ett kött / så at här intet widare är then Person / som han sökt / ty en skämd Qwinnesperson hafwer förandrat sitt stånd / och lijdit capitis diminutionem, thet är mist thet högsta och bästa aff sin prydnad / Nembl. Ähra och Kyskheet. *p* J thet hon blifwer förnedrat ifrån then Heder hon förr vthi war / och kan therföre ick ob vitium wara thens Hustru hwilken henne taget för en incorrupt: emedan Sweriges Lagh wil / at hon heel och helbregda skal komma hem til hans* och i säng medh Mannen. Ty then som med en Jungfru Echtenskapz förbund ingått / hafwer til ingen annan / än til en oförkränckt Jungfru samtyckt / hwilket wilkor när thet felar, bör på hans sijda förplichtelsen vphöra. *q*

8. 3. Är ock bedragande emot naturen aff Contractibus bonæ fidei, *r* och må icke lända någon til fördeel. *s* Therföre thet samma bör skee vthi Echtenskap / som är och en Contractus bonæ fidei, *t* quos sponsaliorum opinio non veritas copulavit, *u* thet är / *Hwilka icke hafwa tagit hwar annan til ächta effter then Kyskheet the hafwa i sanning om hwar annan befunnit / vthan then the hwar annan tiltrodt*; och altså hwad förmedelst bedragande är bewilliat / är aff intet wärde / och kan aff then bedragne ryggias. *x* Här med samtyckia

9. åthskillige Lärde Män / *y* hwilket icke allena Mannen / vthan och henne fritt år / när Fästemannen effter Troloffning sig med en annor befattar. *z*

10. Men skeer thet för Troloffning / hafwer thet annor skiäl / ty vthi then måtton är Mannen frijare än Qwinnan / i anseende / at en Qwinnespersons wördning och eendeste prydning består vthi Kyskheten / vthanom hwilken hon är aldeles blott och förachtelig.

CAP, VII.

n Carpz. *jurisp. Consist. l.* 2. *tit.* II. *def* 193. *n.* 20. Cypr. *d. l. p.* 668.

o Schneid. *ad tit. inst. de nupt. part* 4. *de Divort. n.* 62. *in fin.* Helf Hun. *Var. res. l.* 1. *tit.* 3. *q.* 12.

p Cypræus *d. l.* ¶. 39. *n* 2.

* *c.* 6. ¶. 1. Gifft. B. i. l.

q Carpz. *d. l def.* 193. *n.* 12.

r leg. 7. *ff. de dolo malo. leg.* 8. *Cod. de judic.*

s leg. 1. *leg.* 11 *ff. eod. tit.*

t Helf Hun. *Var. resol l.* 1. *tract.* 3 *qu.* 12

u Constit. Imper. Leonis 93.

x leg. 7. ¶. *act. prætor. ff. de pactis.*

y Brockman *syst. Theol. art de conjug. c.* 2 *sect.* 9. *c.* 4. *qu.* 33 Luth. *Tom.* 5. *Ien. Germ.* 250, & *Tom.* 6. *Ien. fol.* 230 Schneid. *inst. de nupt. part.* 4. *n* 61. Carpz. *jurisp. Consist. l.* 2. *tit.* 10. *def.* 187. *tit.* 3. *def.* 193. *Iurisp. for. part.* 4. *Consist.* 20. *def.* 12. *pract. rer. crim. part.* 2. *qu.* 63. *n* 53. & *seqq. Resp. jur. Elect. l.* 5. *tit.* 10. *resp.* 114.

z Buxtorf. *diss. de sponsal. & divort.* ¶. 86. Cypræus *c.* 13. ¶. 56. Brockman *d. l. qu.* 34.

CAP. VII.

2. År ock hennes brott både förr och sedan större än hans / i thet hon vthom sielfwe synden / begår ett bedrägerij och största tiuffnad / när hon främande Arffwingar införer / som the rätta Arffwingar theras lott och andeel förminska. a

a Cypre us d.c.q.57.

Blifwer altså thetta otwifwelachtigt / at ther ett sådant bedrägerij infaller / är thet krafftigt Fästning och Giffermål at skillia / och wil förthenskull them som annars mena / aff Paulo Cypræo sålunda swara: Mirum videri debet, inter Christianos reperiri Theologos & Jure consultos, qui hæc vitia elevare conantur, & in eo disputant virginitatis & pudoris jacturam nævum & qualitatem censendam esse, quæ nuptiis impedimento non sit, quod mihi religio est dicere, atq; ipsis commentum placet. b thet är / Thet tyckes wara vnderligit / at ibland Christne skole finnas vthi Andelig och Verldzlig Lagh lärde Män / som tilbiuda at vphöya thesse laster / och kalla thet allenast en ringa bräckligheet och förandring / när man sin blygsamheet och Jungfrudom förlorat / hwilken Giffermålet icke kan göra något hinder / Jag håller thet för en synd / sålunda at tala / ehuruwäl at the finna ther vthi ett behag.

b idem d.c. q.41.n.3.

MEMBRUM II.

Om the Personer som Echtenskap effter Gudz och Werldzlig Lagh icke kunna ingå.

OBSERVATIO VI.

Then wetskap om förbudne grader bör wara kunnigh såwäl Lekmän som Prästmän / och drager med sig stoor nytta.

SUMMARIA.

1. Thet man i Echtenskap ariper til förbudne leder / skeer sompt aff orått.
2. Sompt aff oförmögenheet at emotsta affecterne.
3. Hwarföre Wetskap aff thenne handel

handel Werldzlige Personer är nyttig. n. 4. 5.
6. Bewijs här på aff Sw. Lagh.
7. Hwarföre Prästmän måste hafwa här om wettskap.
8. Wärckan aff theß wettskap och i acht tagande.

1. THet händer icke sällan/ at wij menniskior/ som altijd äre benägne til thet som är förbudit och oloſligit / oß vthi Gifftermål förlöpa/ så at wij wår kärlek icke styre innom the gräntzor/ han effter Naturen / Andeligh och Werldzligh Lagh bör hafwa sitt återhåld : vtan i thet fall wijsa wårt grofwe oweth / at wij icke weta wäija thet oſkiälige Creatur aff naturen hafwa en styggelse til/ a och lijkwäl oß til öfwerflöd både aff Gudz Ord och Werldzlig Lagh är förbudit.

a Plinius H. Nat. VIII 42

2. Wijse och til en deel wår oförmögenheet at emotstå wåra affecter, när the som intet willia låta finna sig ibland then eenfaldige hopen/ vtan låttas wara i förstånd och wilkor ibland the ypperste/ lijkwäl låta sin affection alt för stoor frijheet / och icke förmå hålla honom innom the grader som Lagh och naturlig blygsamheet thet kräfwer.

3. Therföre är thenne wettskap/ om loflige eller oloflige Echtenskap/ Werldzlige Personer vthi högre och ringare stånd nödig/ at weta taga sig therföre til wara/

4. och icke af eenfaldigheet sig stelff förgrijpa/ sampt ther någon aff theras medel af samwetzlößheet böde ther til/ the sådant kunde gifwa tilkänna/

5. hwar på och then befallning om Lysande b är ansedd : Förty at ropa ett Gifftermål vthaff Predikstolen wore elliest onödigt/ om ändeorsaken icke wore then / at förebyggia Ächtenskap vthi oloflige grader. c

b cap. 2. q. 3. Gifft. B. [illegible]

c c. 15. q. 2. Kyrck. B.

6. Lysande wore och ett medel vtan all wärkan/ om then gemene man vthi Församblingen icke wiste hwilke förbudne grader wore/ ty thet han icke wiste wara oloſligit/ skulle han och som ett hinder icke vppenbara. Och förthenskull Lagen hoos then gemene man en sådan wettskap præsupponerar / ther han säger : **Komber noghor innan then Stempnodagh/ som forfall weth i thy måle/ antingen medh skylskap/ frändsämio/ Gudzsifwelagh/ etc.** d

d dicto loco.

7. Prästmän och Andelige Personer måste för all ting hafwa

CAP. VII. wa ther om then wissaste kundskap/ i anseende at thet är en materie / som både aff Naturen *e* och Gudz Lagh *f* Är med wisse Reglor oß föreskrefwen / hwilke the som hörande til theras ämbete och faculter, böre weta til pricka / så wijda the willia föra Gudz ord (hwars tienare the sig kalla) rätt/ och icke sielff swara til alt hwad ther vthi aff Åhörarne exorbiteras / förmedelst theras stillatijgande. *g*

e leg. 14. § 2. ff. de ritu nupt Novel. 12. c. 1.
f Levit. 18 & 20
g Carpzov. arb. consang. Thes. 2. n. 12. 13 14.
h Levit. 18. 29

Hwad nytta en sådan wettskap och observation med sigh drager/ är aff Gudz ord klart nogh/ i thet at här med förekommes och affböyes ett stort straff / så at Landzens Jnbyggiares Siälar icke vthrotade warda vthur theras Folck. *h*

Observatio VII.

At Echtenskap äre oloflige emellan somlige personer skeer sompt aff Naturlig blygd/ sompt aff Gudz ord och Werldzlig Lagh.

Summaria.

1. The grader i Gudz ord förbudne/ hafwa ock sina skiäl aff sielfwa naturen. num. 6.
2. Någre personer i Gudz ord icke vthtryckte äre lijkwäl aff naturen ther til icke skickelige/ n. 5.
3. Orsaken til thetta.
4. En warning om gammalt Folck
7. Hwarföre the aff Gudh i Mosi Lagh förbudne Leder/ oß som vthom Judafolckets Republiq äre/ til lydno förbinda.
8. Förklaring aff the förbudne Leder i vp- och nederstigande Linie.
9. Treggehanda grund af thetta förbudh. n. 10. 11.
12. Rätte bruk och förstånd aff thet 18. Capitlet Levit.
13. Hwad orsak och skiäl the Hebreer thetta förbud tillägna.

Myckit är förmält vthi Gudz och Werldzlig Lagh/ rörande thenne materien, som ther brede wid hafwer sin grund aff naturen/ såsom thet emellan Personer vthi vp- och nederstigande linie, *a* så at oskiälige Creatur som aff ingen annan än then Naturlige Lagen weta/ hafwa therföre en styggelse. *b* 1.

a Levit. 18 & 20. Deut. 22. ult. 27. 20. § 1. instit. de nupt. leg. 53 ff. de ritu nupt. leg. 17. cod. de nupt.
b Novel. 12. cap. 1.

Äre och någre fall som vthom then beskreffne Gudz Lag/ 2. lijka

lijka som aff naturen/ ifrån Echtenskap bliswa vndantagne/ såsom Echtenskap emellan Personer aff olijka eller otienlig ålder/hwilket the Visi Giöthar hafwa tagit i acht ther the såledés stadgat: Si aut ætatis aut personarum incompetenti conditioni adnectitur copula nuptialis, quid restat in procreationis origine, nisi ut quod nasciturum est, aut dissimile maneat aut deforme? Nec enim potest in pacis concordia nasci, quod per discordiam originis noscitur seminari, *c* Och i så måtto the som icke äre komne til theras mogna Åhr/ måga ey heller inlåta sigh vthi Echtenskap. *d* Hwilken then åldren bör wara/ är icke så myckit aff åhren/ som kroppens wilkor och naturlig benägenhet at skatta. *e*

För thet 2. åre aff naturen til Echtenskap otienlige gammalt och ålderstigit folck/ såsom Qwinnespersoner öfwer 50. åhr/och Män öfwer 60. åhr/ty sådan ålder är otienlig til barns aflande. *f* Och förthenskull kan ther ey wara rätta ändeorsaken aff 3. Echtenskap/ vthan skeer allena aff lättferdigheet/ kallas ock sådane Echtenskap aff the Lärde/ otijdige och emot Naturen. *g* Therföre en Man öfwer 60. Åhr hoos Judafolcket skattades allenast för 15. Siklar/och en Qwinna för 10. Siklar: men en man vnder the åhren för 50. Siklar/ och en Qwinna för 30. Siklar. *h* Sluter altså med Tiraquello: Senex amator, extremum infortunium, **En gammal Frijare/ är then största olycka.** *i* Doch lijkwäl sådane gamble icke alldeles ther ifrån 4. at stängia/ när the ther til äre eenwijsse och begärlige/ *k* Ty annat är thet iagh sade om tilbörligheten och hwad som wäl står/ annat hwad tarfwen och nöden kräfwer/ *l* effter Echtenskap är förordnat til en inbördes hielp/ *m* hwilken the ålderstigne icke mindre än andre kunna behöfwa. *n*

5. Här til höra the som anten aff naturen/eller på annat sätt til en ächta beblandelse äre blefne oförmögne. *o*

6. Moot naturen äre och the Äcktenskap som skee vthi vp och nederstigande Linie/ churuwäl the/ som här ofwanföresades/ 7. theß förvthan i Gudz ord widh nampn äre förbudne/och såledés thet Förbud icke at skatta som en Lex Ceremonialis, Judomen

Ee ij allena

CAP VII. *c* lib. 3. tit. 1. c. 4 leg. Longob. l. 2. tit. 8. c. 2. 8. 10.
d Instit. de nupt. Schneid ad eund. tit. part. 2. n. 10. 11. Melch. Jun. qu. polit. q. 30 Sw. Kyrck. Ordn. tit. om Echtenskap. p. 52. v. Barn och öfwermagar.
e cap. 3. 9. de spons. impub. Cypr. de jure connub. part. 1. c. 9. § 7. n. 2. Helf. Hun. Var resol. l. 1. tract. 3. qu. 7.
f Melch. Jun. d. l. qu. 29.
g Cypræus d. l. §. 8. n. 6.
h Levit. 27 23. & seqq.
i Melchior Jun. d. l.
k Broekman Syst. Theolog. art. de conjug. c. 4. qu. 19.
l Sw. Kyrk. Ord. d. l. v. Ther ock några framkomma.
m Genes. 2. 18.

n 3. Reg. 1. 1. 2. 3. *o* Cypræus d. l. §. 13. n. 6.

CAP. VI.

allena gifwen/ vthan som en Lex Moralis sigh grundade vthi naturen/ oß och alle menniskior til efterföllian och lydno förplichtande/ *p* Ty GUDh säger på samma ställe sigh willia straffa Hedningarna för sådana gärningar/ hwilka lijkwäl icke hörde til Judarnas Republiq.

p Grotius I. B. & P. II. 5. 13 14.

Ja thenne befallning om förbudne grader blifwer vthi Nyja Testamentet vpreppad aff Johanne Döparen/ icke emot någon Jude/ vtan Herodem som war en Hedning. *q* Medh 8. the Personer som räknas vthi vpp- och nederstigande Linie/ är således beskaffat och förstående/ at en Man icke må taga sig til Hustro

q Math 14. 4.

sin { Moder.
Farmoder/ Mormoder.
Farmoders Moder/ Mormoders Moder.
Dotter.
Dotterdotter/ Sonedotter.
Dotters Dotterdotter/ Sons Sonedotter/ eller Dotterdotter. }

Och så wijdare vthi vp- och nederstigande Linie så längt som räknas kan. Samaledes en Qwinna icke sin Fader/ Fader- Fader/ Son/ Soneson/ ett.

Orsaken och Rättwijsan aff thetta förbud består ther 9. vthinnan/ at thet är emot Naturen och then wördning emellan Föräldrar och Barn bör wara; sedan och at vthspriida 10 Swågerskap vthi främmande Slächter/ såsom tienande til större sämia och enigare sammanlefnad ibland Menniskior *r* Til öfwerflöd säger och GUDh sielff en orsak: Ty thet är 11 tin Blygd. *s* Therföre om Adam nu leffde/ finge han intet giffra sig/ i anseende at alle Menniskior äre honom vthi nederstigande Linia affkomne/ såsom och Noach. *t* Icke emotstående at alle persöner vthi nederstigande Linia i bemälte Capitel icke äre vpräknade. Ty man måste weta at thet som ther 12 talas/ icke är allena ansedt til förbud aff the vptalde personer/ vthan til Exempel aff förbudne grader, och ther någon vthi fiermer Led är förbuden/ at och the som närmare äre/ ther med

r Cypræus d. l. cap. 6. §. 1. n. 7. Carpz. Iurisp. Consist. l. 2. tit. 5. def. 71. Augustinus de Civ. DEi l. 15. cap. 16.

s Lev. 18. 10

t Vultei. ad tit. Instit. de nupt. n. 49.

13 med menas. *u* The Hebreer indraga thesse orsaker til thetta förbud. 1. Then naturlige blygsamheten/ som icke tillåtit Echta beblandelse med them wij hafwe wår vprinnelse vthaff. 2. At the som förmedelst så när skyldskap äre vthi dageligit vmgånge/ igenom loff til ächtenskap/ och så icke måtte taga tilfälle til otucht och skiörleffnad. *x*

CAP. VII.
u Cypræus d.l.n.8.
x Grot. d.l. ¶.13.

Observatio VIII.

Huru månge Leder som vthi Sido Linien vp- och nederwertz äre oloflige.

Summaria.

1. Syster och Broder måge ey hafwa hwar annan til Echta.
2. Item, Syster och Broder Barn.
3. Skiäl ther til.
4. Then hielperedo aff fiermer Ledh gäller intet här.
5. Skiäl ther til.

HÄr til hafwer man förmålt/ at the personer vthi vp- och nederstigande Linie/ sampt några andre som i anseende af ålder och vngdom/ naturlige och tilfogade bräckeligheter/ äre otienlige/ icke måge inträda med hwar andra vthi Echtenskap. Nu wil man förmåla huru widt the grader sidowertz äre oloflige.

1. Therföre faller/ först/ Syster och Broder icke allena Samsyskon vtan ock halff Syskon/ hwilka icke måge åga hwar annan/ aff the skiäl som tilförende om linea ascendente och descendente äre förmälte/ sampt Gudz klare förbud. *a*

2. Sedan äre Bröder och Systerbarn/ hwilke man ey heller må ächta/ ehurulångt thet och wore vthi nederstigande sijdo-Linie/ ty them emellan är anseende aff Barn och Föräldrar. *b*

3. Sedan och på thet at graderne icke måtte förblandas/ som GUdh lijkwäl hafwer welat åthskillia: Såsom om man hade sin Broderdotter til Echta/ wore the Barn ther aff födde sin emillan både Bröder och Bröderbarn/ och Moderen wore them för Moder och Syskonebarn. *c*

a Levit. 18. 9. & 11.
b Leg. 39 ff de ritu nupt.
c Cypræus d.c. ¶ 1. n. 17.

CAP. VII. Och jw längre thet förefaller vthi Sijdolinien vp-och 4. nederwertz/ jw mindre är Giftermålet loftigit ; så at tu som intet må hafwa tin Morbroder eller Farbroder til man/ må så myckit mindre hafwa tin Mormoders Broder eller Farfaders Broder til ächta. Ty såsom vti rätt vpstigande Linie jw högre 5. vp/ jw högre vthi wördning; altså vthi vpstigande Sidolinia är samma skiäl/ oachtat han är tigh en Ledh längre bort: ty såsom Fadren är tigh en Ledh närmare än Farfadren/ hafwer lijkwål Farfadren förmon i myndigheet och wördning/ altså och Farsfaders Broder/ fram för Faderbroder.

d Idem d. l. num. 19.

Observatio XI.

Huru många Leder vthi Sidolinierne nederwertz både vthi linea æquali och inæquali äre til Giftermål otienlige.

Summaria.

1. Hwad sätt then Werldzlige Lagen brukar vthi räknande aff Skyllskap.
2. Exempel ther vppå.
3. Then Andelige Lagens sätt til at räkna Skyllskap först vthi rätt vp- och nederstigande Linia.
4. Exempel ther vppå.
5. Regel hörande til then jembne Sidolinien.
6. Exempel ther vppå.
7. Regel vthi Sidolinia aff olijka Ledh.
8. Exempel ther vppå.
9. The Lärde äro icke eense hwilken Lagz räkning bör hafwa förmon vthi Giftermåls handel.
10. Wår Lagh föllier then Andelige Lagens Räkning.
11. Consistoria föllia honom och.
12. Fråga om Syskonebarns Giftermål är loftigit.
13. Gudz Ord förbiuder thet icke.
14. Vthan Werldzligh Öfwerheet.
15. Och thet aff färdeles betänkiande.
16. Giftermål i Sidolinia aff olijka Ledh / effter Exempel är ock aff Werldzligh Öfwerheet förbudit.
17. Wijdare i Sidolinia är Giftermål loftigit / doch vnder wilkor / n. 18

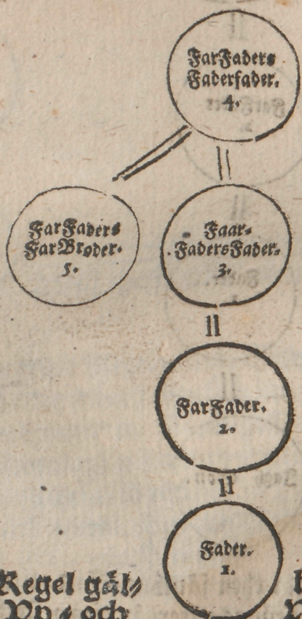
Thenne fråga at determinera måste i förstonne Läsaren blifwa vnderwijst om then åthskilnadh / som är emellan Ledernes räknande effter then Werldzlige Lagen och Kyr-

Kyrckiolagen/och weta hwilken som vthi Gifftermåls handlingar brukas.

1. Är förthenskull then Werldzlige Lagens räkning sålunda/ at så månge Födelser/så månge äre och Lederne. Såsom om tu wilt weta / huru långt tin Broder är tigh ifrån / så räkna först Fadren som gör en Ledh/så hans Son then andre Leden/blifwer altså tin Broder tigh vthi andre Leden. Item, om tu wilt weta huru långt tin Farfaders Farbroder är tigh ifrån / så räkna Fader/Farfader/Farfaders Fader/Farfaders Farfader/och sedan FarFaders Farbroder / så skal tu finna ther fem Födelser/ och weta at han är tig vti femte Led vpwertz i Sidolinien skyld.

2. Ty at tu skal räkna Farfaders Farfader/ och gå ifrån honom vtföre/kommer ther åff/at tin Farfaders Farbroder är aff honom född/therföre han ock måste räknas effter thetta Exempel: a

a Leg. ult. §. 16. ff. de gradib. & affin.

Thenne Regel gäller så wäl vthi Siidosom rätt Vp- och Nedstigande Linea.

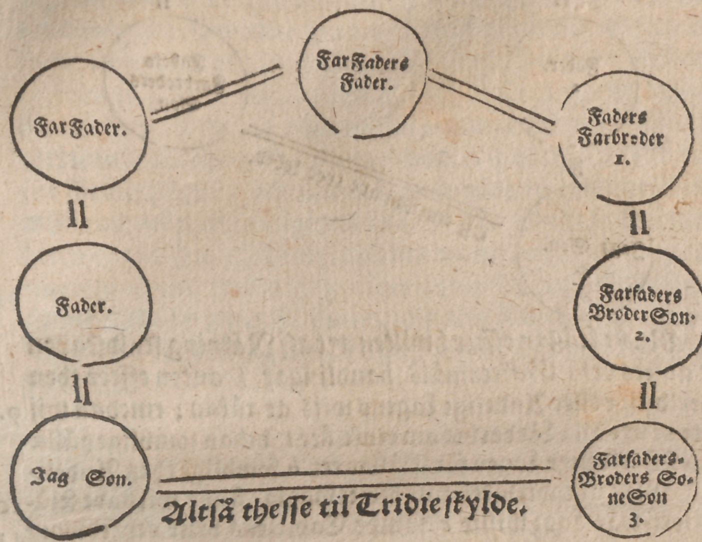
Vthi

Vthi then Adelige Lagen är annat sätt til at räkna 3. Lederne/ther hafwer hwar Linia sin wisse Regel. Til rätt vp- och nedstigande Linie hörer thenne (hwilken medh then aff Jure Civili är lijk) så månge personerne äre emellan mig och then som frågas effter/ så månge äro Lederne mig oräknat. Såsom iag 4. wil wetta huru långt min Farfaders Fader är migh ifrån / så räknar iagh min Fader/Farfader / Farfaders Fader / tå finner iagh min Farfaders Fader wara mig vthi tridie led frånskild/ effter thetta Exempel:

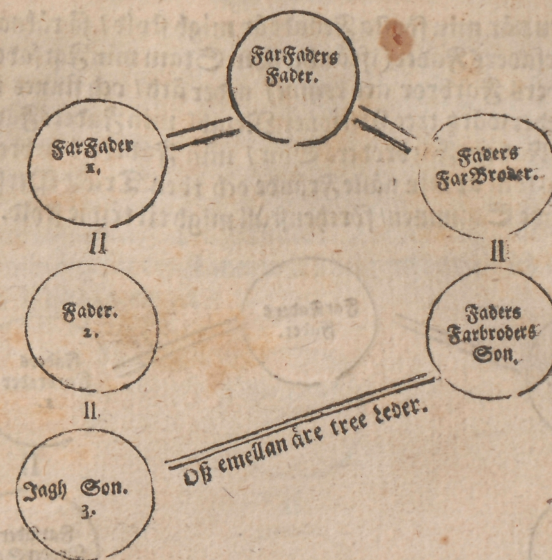

Then 2. Regel är vthi then jämbne Sijdolinien således: 5. så månge Leder then som frågas effter/ är ifrån sielfwe Stammen / så månge Leder är han ock ifrån migh. Såsom iagh wil weta

6. weta huru när min första Frände är migh skyld / så räknar iag ifrån Farfaders Fader (ifrån hwilken Stam min Farfader och min Faders Farbror äre komne) neder åth / och finnes ifrån honom nederwärtz tree Personer/ Nembl. min Faders Farbroder / min Faders Farbroders Son / min Faders Farbroders Soneson/ som är min näste Frände och then Tridie Person ifrån sielfwe Stammen/ förthenskull migh til tridie skyld.

Then tridie Regel är vthi Sijdolinien aff olijka Ledh / är 7. således: Vti hwad Ledh then som långst är bort / finner sigh näkas sielfwe Stammen/ så månge Leder är och them bägge emillan ; 8. Såsom iagh wil weta huru långt min Faders Syskonebarn är migh ifrån / så räcknar iagh ifrån min Faderfaders Fader/neder åth/nembl. Farfader/Fader och migh/finner förthenskull migh ifrån min Fars Faderfader wara then tridie person och således min Faders Syskonebarn til tridie ifrånskild/til Exempel:

Nu är frågan effter hwilken art aff Räkning skyldskapen bör ansees vthi Giffter mååls handlingar / anten effter then Werldzlige eller Andelige Lagens wijs at räkna; emedan wij 9. wete at icke alla Lärde ther om eense äre / vthan somblige hålla then Werldzlige Lagen för skiäligare; *b* somblige then Andelige. Men när wij saken rätt öfwerläggia / finne wij både skiä- 10 ligt/och wår Lagz willie *c* sampt Capitlens bruk och sedwane 11 lijkmätigt/at wij oß rätte effter then Andelige Lagens räkning. *d* Sedan wij thetta til förberedelse hafwe förmält / infaller frå- 12 gan om Syskonebarn kunne äga hwar annan/ såsom vthi sijdo- linien aff jemne Leder/the förste / näst sielfwe Syskonen? Aff 13 Gudz ord finner man intet förbud emellan them vthi Giffter- måls handel/ ty at the med thet ordet aff Näste Blodzfräncka icke menas/är klart nog / emedan GUdh sielff vthi the följande wersar vthwiser/hwilka grader han vnder thet nampn aff Näste Blodzfräncka menar. Therföre Gifftermål i then consideration them emellan är lofligit. *e* Exempel på theß tilstädielse

CAP. VII.
b Luther. *Tom.* 5. *Germ. p.* 255. *in fin.* & *p.* 256. Cypræus *de jure connub. par.* 2 *c.* 6. *q.* 3. *n.* 1. Hasenreff. *p.* 624. 631. *de conjug.* Helf. Hun. *var. resol. l.* 1. *tract.* 3. *qu.* 20.
c c. 15. q. 2. Kyrck. B. c. 4 Gifft. B. L. l. *ibid.* St. L.
d Cypr. *dict. l. q.* 3. *num.* 2. Schneid. *inst. de nupt. Rubr de arb. consanguin. n.* 11. & *Rubr. de arb. Canonica n.* 1. & *ad princ. inst. de Hæred quæ ab inst. n.* 8. Carpz. *jurisp. Consist. l.* 2. *tit.* 5. *def.* 75 Sw. Kyrck. ordn. 1571. *tit.* om Echtensk. *p.* 52. *vers ult.* Therföre skal ock etc.
e Hasenreff. *p.* 631. Cypr. *d. l. q.* 1. *n.* 19. Augustin. *de Civ. DEi lib.* 15. *cap.* 16.

se finnes ock vthi Gudz ord. *f* Thetta hafwer sigh således aff Gudz Ord och Werldzlig Lagh.

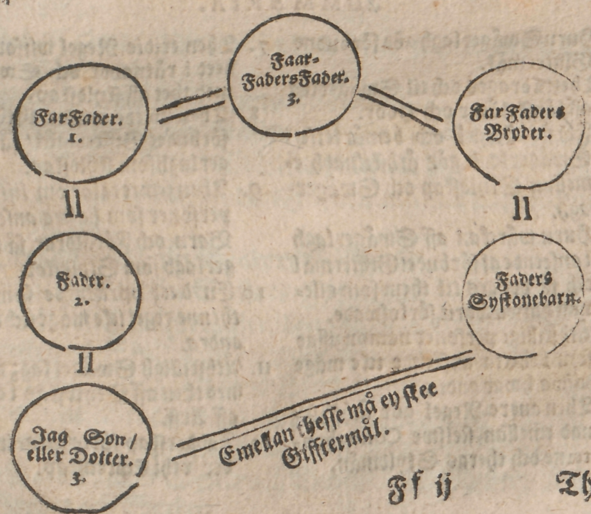
CAP. VII.

f Num, 36. 6, 10, 11.

14 Doch lijkwål hafwer Christelig Öfwerheet thetta aff en Christelig och skiälig orsak förandrat och emellan Syskonebarn Giffermål förbudit/ icke til en correction aff Gudz Lagh / som vthi sigh är fullkommen/ eller lijka som Öfwerheten skulle båttre weta/ hwilke Leder til Giffermål äre tienlige än GUdh sielff; ingalunda är thet i then mening stedt: Vthan at göra GUdz befallning vthi förbudne grader så myckit fastare/ hafwa the thetta ännu ther tillagt/ såsom en Wall och Ringmur omkring en fast och oöfwerwinneligh platz och Fästning / på thet menniskiorne/ som aff theras onde och Adamitiske art altijd åstunda thet som är förbudit / skulle finna thetta til at bräckia och kyla sitt förweth vppå / och sålunda icke komma til at biuda GUdz willie och befallning något motstånd / therföre hafwer Öfwerheten thetta/ som aff Gudz Lagh kan wara lofligit propter vicinitatem illiciti, förbudit. *g*

g Cypræus *de jure connub. part*, 2, *c*. 6, §. 1. *n*. 20, Carpz. *jurisp. Consist. l*. 2. *tit* 5. *def* 7?. Baldvinus *Cas. Consc. l*. 4. *c*. 13. *Cas*. 10. Grot. *l*. B. & P. II. 5. 14.

16 Thet andre fallet aff Sijdolinien är vti olijka Ledh/ nembl. om iag med min Faders eller Moders Syskonebarn må ingå Echtenskap / effter som följande Tafla vthwijser:

CAP. VII.

Thetta Giftermål är icke lofligit aff thet skiäl som tilförende om Syskonebarn är förmält / ty som Syskonebarn äre effter then Andelige Lagen intet mera än til annan Led åthskilde/ så äre allenast thesse til annan och tridie/ och til tridie Led i linea inæquali, och må effter then sedh som vthi Lutherske Församblingar äre/ icke tillåtas Gifftermål. *b*

b Carp 2. *d. l. n.* 4. *seqq* & *def.* 79. *n* 3. & *seqq. cap. quadam lex.* 35. *qu.* 3.

Vthan thesse fall som äre förmälte/ kan Gifftermål skee vthi Sido-linia aff lijka eller olijka ledh/ med wilkor/ at the äre vthi lijka respect och anseende/ så at then consideration aff Föräldrar och Barn icke infaller/ Ty ther gäller intet wilkoret aff Leden/ huru långt han och kunde wara ifrån / vthan then blygd och wyrdning naturen emellan Föräldrar och Barn fordrar/ icke mindre i sijdo- än rätt vpstigande linie. Thetta ware nog om Skyldskap.

17

18

Observatio X.

Om förbudne Gifftermål i anseende aff Swågerlagh.

Summaria.

1. Huru Swågerlagh gör förbudne Gifftermål.
2. Thetta drages och til Swågerlag aff Lönskeläger och Hoor.
3. Förste Regel och bemärkelse i Swågerlagh gör åthskilnadh emellan Skyldskap och Swågerlagh.
4. Huru wärckan aff Swågerlagh i anseende af förbudet Gifftermål och så drages til them som allenast hafwa warit förloswade.
5. Åthskillige personer nampngifne som i thetta anseende icke måge hafwa hwar andra.
6. Then andre Regel gör åthskildnad emellan sielfwe Contrahenterne och theras Skyldmän.
7. Then tridie Regel wijsar en lijkheet i räknande och Swågerlag med thet aff skyldskap.
8. Then fierde wijsar lijkheten aff förbudet Gifftermål/ så i Swågerlagh som skyldskap.
9. Then femte talar om lijkheten aff personer som hafwa anseende aff Barn och Föräldrar så i Swågerlagh som Skyldskap.
10. En deel vppräknade som effter thenne regel icke måge ächta hwar andra.
11. Åthskilligh Swågerlagz wärckan med then aff Skyldskap i anseende aff Arff.
12. Fadderskap förorsakar intet hinder vthi Echtenskap.

Här

CAP. VII.

1. HÄr til hafwer man talt om the Leder och Personer som förmedelst Skyldskap til Gifftermål äre otienlige/ nu återstår något om Swågerlagh/ vthi hwilket och äre lofflige och olofflige Giffermål/ icke i anseende aff bägge Conrrahenternes Slächt/ vthan af Mannen til Hustruns Slächt/ och Hustrun til Mannens Skyldmän / icke allenast vthi Swågerlagh
2. aff laglige Echtenskap / vthan och förorsakade aff annan olofflig beblandelse. *a*

Och äre widh thenne Materia om Swågerlagh/ Sex Re-
3. glor til at märckia. 1. At när then ene Parten sig then andre igenom Giffermål förbinder / och medh naturligh beblandelse thet stadfäster/ så geer thet Swågerlag och icke Skyldskap. Såsom min Broders Hustru blifwer mig beswågrat i förste grad eller Ledh/ men icke skyld.

4. Vtaff thetta föllier/ at then som har warit med min Broder förlofwad / och han henne förmedelst sitt dödelige tränfälle icke ächtat/ är fuller icke min Swågerska / men lijkwäl migh til Hustro icke lofflig/ *b* icke i anseende aff Swågerlagh / vthan i anseende aff Höffligheet/ Quia non tantum quod licet, sed quod honestum est, considerari debet. *c*

5. Vthaff thetta föllier/ at Fadren intet skal taga sin Sons Fästemöö.
Modren intet sin Dotters Fästeman.
Sonen intet sin döde Fästemöös Moder/ intet sin Faders Fästemöö/ som skulle hafwa blifwit hans Styfmoder.
Dottren intet sin Moders Fästeman/ intet sin Fästemans Fader
Brodren intet sin Broders Fästemöö.
Systren intet sin Systers Fästeman.

6. 2. Regel/ Swågerlagh räknas allenast emellan Mannen och Hustruns Skyldmän / sampt Hustrun och Mannens; men icke emellan bägge theras Slächtingar. *d* Är altså loffligit at twenne Bröder taga twenne Systrar / och Fadren och Sonen tager Moder och Dotter/ eller hwar sin Syster/ at Fader och Dotter tager Syster och Broder/ At Moder och Son taga Broder och Syster.

a Vesemb. *parat. ff. de gradib. n. ult.* Schneid *ad tit instit. de nupt. Rubr. de arb. affinit. n* 6. 11. Berlich. *par.* 4 *concl.* 35, *n.* 27. *& seq.* Carpz. *jurisp. consist. lib.* 2. *tit.* 6. *def.* 97.

b Vesemb. *d. l. n.* 17.

c Schneid. *d. l. n.* 6. *leg* 197. *ff. de reg. jur.* Bronckh. *ad leg.* 144. *ff. ex jusd. tit.*

d Schneid. *d. l. num.* 9. Carpz. *jurisp. Consist. l.* 2. *tit* 6. *def.* 38. *n.* 3 Cypr. *jur. connub. part.* 2. *c.* 6. §. 2. Vesemb. *d. l.*

 3. Re-

CAP. VII.

3. Regel/ The som tigh äre beswågrade/ äre tigh i 7. samma Ledh aff Swågerlagh/ som the äre tin Maka i Ledh aff Skyldskap / e til Exempel: Tin Broder är tigh i förste Ledh aff skyldskap effter then Andelige Lagens Räkning/ förthenskul hans Hustru tigh i förste Ledh aff Swågerlagh. f

e Carpz. d. l. n. 10 Schneid. d. l. n. 10.
f Cypr. d. l.

4. Regel/ Vthi hwad skyldskapz Ledh Echtenskap är för- 8. budit/ vthi samma Ledh aff Swågerlagh är thet och olouffligit. Thetta går för sig anten the i sitt Echtenskap hafwa barn samman eller icke/ anten the äre halff- eller Samsyskon/ anten then förre Hustrun hafwer warit stackot eller lång tijdh döder. g

g idem d. l.

5. Regel/ Såsom Echtenskap vthi vp- och nederstigande 9. Linea/ sampt sijdo-Linie emellan Personer som hafwa anseende aff Barn och Föräldrar/ är olouffligit förmedelst skyldskap/ så är thet och i Swågerlagh/ ehuru långt thet wore tigh ifrån. h

h Schneid. d. l. n. 12.

Här vtaff föllier/ at Sonen intet må taga vthi vpstigande 10 Linie

sin
- Styffmoder.
- Hustrus Styffmoder.
- Styff Mormoder.
- Styffaders Moder.
- Hustrus Fader- eller Mormoder.
- Fader eller Morfaders Styffmoder.
- Styffaders Moder eller Farmoder.
- Styffmoders Farmoder eller Mormoder.

Dottren på samma wijs och sätt:

Vthi nidstigande Linie må Fadren intet taga/

sin
- Styffdotter.
- Styffsons Hustru.
- Egen Sons Hustru.
- Styffdotters Dotter.
- Styffsons Dotter.
- Sonesons Hustro.
- Dottersons Hustro.

Och så wijdare nederåth.

Modren på samma wijs.

Bro.

Brodren må intet taga sijdowärtz/

sin

- Hustrus Farsyster
- Hustrus Morsyster.
- Farbrors Hustru.
- Morbrors Hustru.
- Broders Hustru.
- Hustrus Syster.
- Brodersons Hustru.
- Systersons Hustru.
- Hustrus Brordotter.
- Hustrus Systerdotter.

Sålédes haswer thet sig ock med Systren.

11 6. Regel/ Såsom Skyldskap indrager Arffzrätt/ så skeer thet intet igenom Swågerlagh. Schwägerschafft und Gevatterschafft hindern wol an ehelichen Leben/ fürdern aber nicht zum Erb. *i*

12 Thetta är ett Tyskt Ordspråk/ och är sant i anseende aff Swågerlagh/ men med Fadderskap haswer thet annat skiäl. Ty ehuruwäl wår Lagh synes Giffiermål vthi Fadderskap förbiuda/ *k* så föllier han vthi thet som myckit annat then Andelige Lagen. Men effter thet är en blott Menniskiostadga/ vthi Gudz Ord eller skiäl sig intet grundande: Altförty är nu vthi Lutherske Församblinger emellan Gudfadder och Guddotter/ Gudmor och Gudson/ Ächtenskap intet olofligit. *l*

CAP. VII. *i* Schneid. *d.l.n.*2. *k* *c.*15. §. 2. Kyrck. B. leg. Longob. *l.*2. *tit.*7. *c.*5. *l* Sw. Kyrk. Ord. 1571. *tit.* om Echtensk. p. 52. Cypr. *de jure Connub. cap.* 6. §. 4. Loccen. *Syn. jur. qu.* 14 *diss.* 3. *p.* 92 Carpz. *jurisp. Consist. l.* 2. *tit.* 5. *def.* 74. *num.* 10. Brockm. *Syst. Theol. art. de Conjug. c.* 4. *quæst.* 57. Art. Smalcald. *tit. de potest. & jurisdict. Episc. haud procul a fine.*

OBSERVATIO XI.

Huru wijdt lofligit är vthi förbudne Echtenskaps Leder at disponera eller förordna.

SUMMARIA.

1. Somblige Leder äre til Echtenskap otienlige aff Gudz och then naturlige Lagen/ somblige allenast Werldzlig Lagh.
2. The förre äre oföranderlige.
3. Hwad skiäl ther til är.
4. Påswen som här vthi dispenserar handlar emot sine egne Stadgar.
5. Handlar emot GUDh och hans willia.
6. Then som thetta medlet til Giffiermål brukar/ gör moot sitt Samwet/ och är för GUDh icke endskyllad.
7. The Påwestes geenswar.
8. Thetta blifwer förlaat.
9. Vthi hwad Leder Öfwerheten haswer macht til at dispensera och förordna.

Til at

CAP. VII.

Til at finna sig rått vthi decisionen aff thenne påminnelse/måste man göra åthskilnad emellan the Leder/ som effter Gudz och then naturlige Lagen äre til Echtenskap otienlige/och then som Werldzlig Öfwerheet för wichtige betänkiande skull/ aff egen myndigheet hafwer förbudit. The förre aff GUDz Ord och Naturen otienlige/ *a* kunne förmedelst Menniskiors myndigheet och förandring intet blifwa loflige/vtan här gäller thet som Gudz ord talar Wee then som lägger något här til / eller tager något här ifrån. *b* Item / om en Engel aff Himmelen predikade eder annat Ewangelium än theta / han ware förbannad. *c* Therföre Justinianus wäl och förnufftteligen skrifwer/naturalia quidem jura, quæ apud omnes gentes peræque observantur, divina quadam providentia constituta, semper firma ac immutabilia permanent. *d* Thet är/then Naturlige Lagen som ibland alt Folck lijka bör achtas/och är af en särdeles Gudz försyn förordnad/blifwer altijd fast och oföranderligh. Förthenskull och Pomponius talar til Sabinum, Skyldskapzrätt (som aff Bloden kommer) kan aff ingen Werldzligh och Civil Lag vphäfwas. *e* Och i så måtto huad af naturen förbudit/kan af ingen Civil Lagh stadfästas. *f* Vtan theß förandring hälles de Jure för omöyelig/effter thet wijs som the Lärde alt omöyeligit til fyrahanda Vrsprund förordna. *g* Therföre Påfwen / som thesse tilstädielser emot Gudz Ord och Naturen practicerar / handlar dårligen och emot sina egne Stadgar/vthi hwilke han bekänner Sedem Apostolicam intet kunna dispensera i thesse aff Gudh förbudne grader. *h* Therföre wete han och hans Efterfölliare som här emot handla / och tilstädia aff en inbillad myndigheet/ Echtenskap vthi thesse aff Gudh förbudne grader, at såsom Gudz willie och then naturlige Rättwijsan intet förandras/ vthan blifwer lijka/ehuruwäl at Diefwulen och andre Menniskior aff ogudachtigt vpsåt handla ther emot; altså blifwa altijd thesse Gifftermål emot all naturlig blygd och GUdz willia / ehuruwäl aff Påfwen tillåtne. Ty thet är wåld som ther med öfwas på Gudz och then Naturlige Lagen/ men intet blifwer han förandrat. *i* Och

a Levit. 18 & 20.

b Deut. 4. 2. c. 12. 32

c Galat. 1. 8. Artikl. i Ups. Concilio 1593 art. 1. in fin.

d Instit. de jure nat. Gent ¶ penult.

e Leg. 8. ff. de reg. jur.

f Leg. 188. ¶ fin. ff. de reg jur.

g Bronckh. ad leg. 182. ff. de reg. jur.

h c. 13. de restit. spoliat.

i Vult. ad ¶. fin instit. de jure nat Gent n. 5.

1. 2. 3. 4. 5.

6. Och then på theras tilstädielse sådane Giftermål ingår/ blifwer fuller för werldzligit straff frij / men vthi sitt Samwet och för Gudh aldrig entkyllat. *k*

7. Icke gör här emot theras inkast / som säya thenne Mosi Lagh wara Judarna allena gifwen / therföre icke oß som äre vthom Judarnas Republique, til någon hörsamheet förbinda/

8. Ty han är icke någon Lex ceremonialis vthan moralis, them och alla menniskior gifwin/ tagande sin grund vthur naturen/ som jag tilförende hafwer bewijst. *l* Och vtaff Brockmanno, Helfrico Hunnio och Hugone Grotio med mehra skäl vthföres/ *m* tijt iagh Läsaren wil hafwa wijst.

9. The andre Leder/ som på berörde rum vthi Gudz Ord icke äre förmälte/ eller aff skäligh fölgachtigheet ther til dragas måste / vthan aff Werldzlig Öfwerheet/ förmedelst andre Christelige betänckiande förbudne/ kunne och aff Öfwerhetzpersoner förandras och tillåtas / doch icke vthan wichtige och angelägne orsaker. *o* Läs här om Lutherum vthi hans Book von Ehesachen. *p* Ther wijsar han/ när och med hwad wilkor thesse aff Werldzlig Öfwerheet förbudne Leder skole och måge tilåtas.

CAP. VIII.
k Schneid. *ad tit. inst. de nupt. part. 1. Rubr. de arb. affin. n. 22.*
l obs. 7. n. 7
m Brockm. *Syst. Theol. Tom. 2. art de conjug. cap. 2 sect. 7. s. 4. qu.* 39 Helf. Hun. *Var. resol. l 1. tract. 3. q. 24.* Grotius *I. B. & P. II. 5. 13. 14.*
n Brockm. *d. l c. 1. sect. 7.*
o Schneid. *d. l.*
p Tom. 5. Jen. Germ. p. 256. 257.

CAPUT VIII.

Om Morgongåfwor/ Hemgifft och Förning.

OBSERVATIO III.

Hwad åthskilnad som är emellan Morgongåfwor och andre gåfwor/ med then åthskillige märckan the hafwa effter Landzlagen/ fram för Stadzlagen them tilägnar.

SUMMARIA.

1. Gåfwor delas aff the Lärde vthi åthskillige slagh.
2. På thetta stället talas om gåfwor som skee / anseende aff Giftermål.
3. Äre twåggehanda.

 4. Förste

CAP. VIII.

4. Förste åthskilnan emellan thesse och Morgongåfwo är vthi tijden.
5. Andre åthskilnaden vthi slaget och myckenheten.
6. Hemfölgd gifz så wäl i fast som löst
7. Tridie åthskilnaden vthi maneret och sättet til at gifwa.
8. Åthskillig wärckan aff then Morgongåfwo som gifz effter Landzlagen och then effter St. L. n. 9. 11.
10. Morgongåfwa räknas ey til Bondens Boo.
12. Orsaken til thenne åthskillige wärckan aff Morgongåfwor.

Såsom Skäncker och Gåfwor äre vthaff åthskilligt vphoff/ altså warda the och aff the Lärde vthi åthskillige slagh fördeelte/ somblige skee för infalne Dödztanckar/ somblige aff annan särdeles benägenheet och frijkostigheet/ somblige til wedergäldning och tacksamheet. *a* Thesse hafwa alle sine särdeles Reglor vthi Lagen/ och äre icke the som man ärnar med Morgongåfwor jämföra/ vtan allena the som skee i anseende aff Gifftermål/ *b* Som äre förnembligen twäggehanda/ the som skee emellan sielfwe Contrahenterne/ vthi wår Lagh kallad Förning. *c* Och the som skee emellan Brudh och hennes Föräldrar och Fränder/ *d* blifwer kallad Hemfölgd. *e* Thesse skillia ifrån Morgongåfwor til sielfwa tijden/ at the gifwas för Bröllopet/ vthi eller strax effter Fästning/ *f* eller å förste Bröllopsdagh *g* Men Morgongåfwo gifwes icke vthan å rättan Hinderdagh/ hwilken är/ när the hafwa natt samman legat/ *h* Hindradagx vm Morghin/ tha agher Bonde Hustru sinå hedra/ ok hänni Morghingiäff giwa. *i* Item, Skillia the til slaget och myckenheet/ så at vthi Morgongåfwa gifwes mera än vthi Förning/ *k* och Morgongåfwa gifwes vti fast och löst/ men Förning vthi löst/ *l* som theß namn lyder/ tagit aff Förande/ eller som andre willia/ aff Föråhrande.

Hemfölgd kommer vthi thetta stycket med Morgongåfwo öfwerens/ at han kan gifwas vti Jord eller Lösöra. *m* Morgongåfwo hafwer ock ett särdeles sätt at gifwas/ och skeer medh andre Solenniteter. *n*

Then åthskillige wärckan som Morgongåfwo hafwer effter Landzlagen/ emot StadzLagen/ består ther vthi/ at effter LandzLagh blifwer hon Barnomen för Möderne/ *o* men i StadzLagen för Fäderne. *p*

a Mevius ad jus Lubec. l. 1. tit. 9.
b Vid. eund. d. tit.
c c. 6. 7. Gift. B. L. l. c. 6. eod. St. L. c. 1. §. 13. Erf. B. Upl. L.
d c. 7. Gift. B. L. l. c. 6. 18. eod. St. L.
e c. 12. 13. 14. eod. L. l. c. 8. Erf. B. Upl. L.
f c. 6. 7. Gift. B. L. l. c. 1. §. 1. Erf. B. Upl. L. c. 4. Gifft. B. Östg. L.
g c. 9. §. 2. Gift. B. St. L.
h c. 9. 10. §. 3. in fin. Gift. B. L. l.
i c. 4. Erf. B. Upl. L. in pr.
k cap. 7. 10. Gifft. B. L. l. c. 6. cap. 9. eod. St. L.
l c. 10. §. 1. c. 7. eod. L. l. c. 6. §. 2. eod. St. L. c. 4. Erffd. B. Upl. L.
m c. 12. Gift. B. L. l. cap. 8. Erf. B. Upl. L.
n c. 10. §. 3. Gifft. B. L. l. c. 4. Erff. B. Upl. L. c. 10. Gifft. B. Ö. G. L.
o c. 10. Gifft. B. L. l. leg. Saxon. antiq. c. 7.
p c. 9. §. 5. c. 13. eod. St. L.

För

9\. För thet Andra / tager Hustrun sin Morgongåfwa full vth/fast Mannens Godz ey räcker til giäldz fulle åthnöye/hwilket ther aff bewijses/ At Geld mans skal geldas aff Boo hans. q

10 Nu är Morgongåfwo icke hans / vthan Hustruns / r vthaff hwilken hon icke bör betala sin triding/ty then som hafwer fördelen bör ock hafwa beswäret / Nu är hon icke vthi fördelen med ärfwande (ty til Morgongåfwo är hon gifft / och icke arfftagen s) therföre må hon icke heller hafwa beswäret/ effter Lagens klare ord/ Och ärfwa skiptin thet åter är. t

11 Men vthi StadzLagen går ther twärt emot / är ey godz til/thå giäldis giäldit/och morgongåfwo kome ther til/ och giffwis enckte vth them ther aff som thet war gifwit. u

12 Orsaken och åthskildnaden är 1. then som i begynnelsen aff samma Capitel står: Tå giäldis giäld af båggias thera oskipto.

Sedan then som D. Johannes Loccenius ther til lägger/at effter StadzLagen ärfwer Hustrun meer/än effter LandzLagh/ ty hon ärfwer alt halfft / x Men effter LandzLagh allenast en triding y Therföre och icke obilligt / at hon i gäldz betalning lijder större beswär/än the effter LandzLagen.

CAP. VIII.
q c. 22. Erf. B. L. L.
r c. 10. §. 1. Gifft. B. L. L.
s c. 11. Gift. B. L. L. Mevius *ad jus. Lubec l. 1. tit. 10. art. 6. n. 25.*
t *Cap.* 22. Erfd. B. L. L.
u *Cap.* 17. Erffd. B.
x *Syn. jur. diss. 7. memb. 2. thes. 11. c.* 5. Gifft B. St. L.
y *Cap.* 5. *eod. tit.* L. L.

OBSERVATIO II.

Til hwad ända Morgongåfwa gifz/ och at hon hafwer särdeles solennia vthi Lagen föreskreffne/vthan hwilke hon ey blifwer Barnomen för Möderne: Och huruledes thetta är nu wed thenne tijden förandrat.

SUMMARIA.

1. Ändeorsaken til Morgongåfwor draga somblige af Mannens kärlek til sin Hustru.
2. Rätte wärckan aff Echta kärlek.
3. The gamble hafwa warit noga at bewara och bewijsa Jungfruens Kyskheet.
4. Hwarföre thet är skedt.

CAP. VIII.

5. Rätte drifwande orsaken til Morgongåfwor/ n. 9.
6. Bewijs här vppå. n. 7. 8.
10. Hwarföre Morgongåfwor hafwa särdeles Ceremonier, som bestå
11. Vthi tijden.
12. Om Wittnen.
13. Wärckan aff någon thera solennitetz försummelse.
14. Then senare förandring aff Morgongåfwor / skillier ifrån then gamble sedh / vtoi
15. Myckenheet aff gåfwo.
16. Sampt wärckan / och natur aff Egendom.

e

Andeorsaken til Morgongåfwor willia fuller the Lärde skal wara Mannens kärlek och benägenheet til sin Hustro/ *a* hwilket ock är skiäligt. Men såsom then samme är åndeorsaken til allehanda annan omwårdnad och wälgärning moot hans Maka / synnerligen til sielfwe Giftermålet / at han hafwer begärt henne fram för någon annan til Hustro; 1.

a Loccen. Syn. jur. diss. 7 memb. 2. th. 5.

Sedan och at Echta kärlekz rätta wärkan icke äre skäncker och Gåfwor (som offta skee emellan Personer aff ringa wänskap och förtroende/ ja/ som offtast/ ratione status, som man plägar säya) vtan ett linfligit/ troget och vprichtigt vmgänge och sammanleffnad; Therföre wele wij see om Morgongåfwo icke kan hafwa någon närmare drifwande orsak/ såsom benägenheten / först meer än hon aff begynnelsen warit/ ökar/ sedan wärckar at hon med ett sådant vthwärtes teckn och heder måste vthbrista. 2.

När wij see vppå the seder och bruk som ibland både Gudz Folck och Hedningarna vthi the förre tijder hafwa warit/ märker man huru noga vthi Echtenskaps handlingar hafwer sedtz ther vppå/ at en Jungfru oförkränckt hafwer blifwit lefwererat vthur sine Föräldrars Hws vthi Mans wåld / så at the allehanda medel vptänckt / icke allena tilfället til theß förkränckiande at hindra/ *b* vthan och at bewijsa / och Mannen om theß vprichtigheet försäkra. *c* 3.

b Cypræus ex Pet. Remb de jure Connub. part. I. c. 13. q. 41. n. 3.
c Deuter. 22. 15 & seqq.

Och alt thet til then ände/ at then benägenheet som Brudgummen til sin Brud hade fattat / aff hoppet och mening om theß kyskheet/ skulle blifwa så myckit mera ökat och stadfästat / när han theß vprichtigheet sielff hade förfarit. 4.

Hwilket när thet skedt wore / kunde icke wara annars än 5.

billigt/

CAP. VII.

billigt/at han til teckn aff sitt åthnöye/ sampt sir Brud til en heder och wedergällning aff hennes oförkränckte och honom vplåtne Jungfrudom skulle Föräbringar och Skäncker vthfästa. Cotmann. kallar henne Commissæ virginitatis præmium & operæ nocturnæ precium. *d* Thagar firi Fäst är skilt ok handum saman takit/tha är tilgåwår aller intår: än wingåwår eigh fyr än ther komå badi a en bulster/ ok vndir ena bleo. Item/Swa är firi gipt at skiliå: thagar ther kumå badhi a en bulster ok vndir ena bleo/ tha a hun thriðiungi i Bo/ok threa marker at Hindradar gåff af hans lot. *e* Alt thet sum giffz at hindradar giäff/ok lysäs a gifftar quäldi/thet är fult fang jordar/än vinfärd komber a Hindrå dagh/eller fyr/ok eigh annat/ för än the

6\. komå vndir ena bleo. *f* Therföre twe ock hoos oß kallas Hedvers- och Morgongåfwor/ såsom Vplandz Lagen säger: Hindra dagx vm Morghin tha agher Bonde Husfru sinå hedra/ok hånni Morghingiäff giwa. *g* Nam cum viri maxime expetant ut virginitatem sponsæ illibatam sibi adferant, pro ea erepta munus datur, ut quodammodo fiat compensatio, & præmium sit divirginatæ puellæ, quæ virginitate nil habet majus aut preciosius. *h*

7\. Therföre wår Lagh och stadgat/ at hon en skal gifwas förr än the hafwa Natt sammanlegat/ *i* och ther vthaff then Sedh ibland oß brukeligh vthi Adeligh Bröllop/ at hon fuller för Wigning på första Bröllopsdagh lofwas/ men icke medh Glaff och Fästan bekräfftas/ förr än the hafwa Natt sammanlegat/såsom en ting thens ändeorsak tå först är befunnen wiß och otwifwelachtigh. Si quis Longobardus Morgingab conjugi suæ dare voluerit, quando sibi eam in conjugio sociaverit, ita decernimus, ut alia die ante parentes & amicos suos ostendat per scriptum a testibus roboratum, & dicat: quia ecce quod conjugi meæ Morgingab dedi, ut in futuro pro hac causa perjurium non incurrat. *k* Förthenskull en Scribent förmäler:

8\. Virgo propter honorem virginitatis habet theoretrum, vidua non habet. *l* Gudh och sielff tyckes gifwa Morgongåfwa then orsak aff compensatione ereptæ virginitatis, ther han säger:

d Citat. a Mevio Comment. ad jus Lubec. l. 1 tit. 6. in pr. n. 35.

e Gifft. B. W. G. L. fl. ¶. 1. fl. 3. ¶. 2.

f fl. 2. ¶. 3. eod.

g c. 4 Erf. B.

h Cypræus d. l. n. 3. Cai z jurisp. for. par 3. const. 33. def. 20. num. 2. Schneidev. ad tit. inst. de hæred. quam ab intest. Rubr. de Success. inter vir. & uxor. n. 41.

i c. 9. 10. in fin. Gifft. B. L. l. c. 4. Upl. L.

k Leg. Longob l. 2. tit. 4 cap. 1. 2.

l Hœmerop. l. 4 tit 10. citat. a. Cypræo d. l.

CAP. VIII. Om någor låckar en Jungfru/then ånnu icke förlofwad år/och lägrar henne/han skal gifwa henne hennes Morgongåfwor/etc. m

m Exod. 22. 16, 17. Deut. 22. 28. 29.

9. Ther vthaff iagh sluter/ at råtte drifwande orsaken til Morgongåfwor/år Brudens befundne kyskheet/och Brudgummens ther vthaff fattade behagh / och henne skyldige heder. n Men at thet nu så wål brukas emot Änckior som Jungfruer/ hafwer tijden inbracht/ och præjudicerar icke theß förste vphoff / kan icke heller wara vthan sine skiålige orsaker skedt / hwilke här at förmåla år onödigt.

n Mevius ad jus Lubec. l. 1. tit. 6. in pr. n. 37.

10. Vthaff thetta föllier för thet andra at förmåla. Hwarföre Lagen Morgongåfwor särdeles Solennia och maneer föreskrifwit/vtom hwilke hon icke kan eller må hafwa någon kraft. o Thet föllier vthaff berörde vphoff til Morgongåfwos vthfåstande/Nembl. effter thet skeer Bruden til en heder aff hennes Kyskheet/ therföre måste tijden wara når man then förfarit / 11 hwilket år Hindradagr vm Morghin p

o Leg. Ripuar. c. 37.

p c. 4. Ersd. B. Upl. L.

12. Sedan måste hon ock såsom ett förnämt wårck och aff Lagen särdeles in favorem matrimonii, icke allena tillåtit/emedan Arfwegodz theß förvthan intet måge skånckias / vthan ock befalt (både vthi anseende aff Bruden och Brudgummen/ för hwilkas åhra och hugnad skull thet skeer / och i anseende aff Brudgummens Slächt/ hwilkom/ i fall aff inge Barn/ så myckit aff Brudgummens egendom/ ther han för henne affölle/ affhåndes q) vthi så månge Wittnes Nårwahru stadhfåstes. r

q c. 10. in fin. Gifft. B. L. L.

r cap. 10. §. 3. eod. L. L. cap 4. Erf. B Vpl. L

13. Thetta följachtigt år/ at når Morgongåfwo icke gifwes å råttom Hinderdagh/ eller vthi tolff Måns widerwahru / så blifwer theß wårckan tilbakars/at hon icke blifwer Barnomen för Möderne / vthan för Fåderne. Ty effter Morgongåfwo må ey gifwas/ vthan å råttan Hinderdagh/ f så föllier/ at thet som vtom then tijd skeer/ ey år Morgongåfwa/vtan en annan gåfwo/ Hustro och Bonde emellan/icke hafwande then wårkan som Morgongåfwa/at hon blifwer barnomen för Möderne vtan går ther med som talas vti Kyrk. B.: Gifwer man no-

f Cap. 10. Gifft. B. L. L. in fin. c. 9. c. 18 eod.

ghrom

CAP. VIII.

grom androm goz Frändom eller Swenom/ thå stånde thy eens åth Arwingia wia. *t* Thetta bijfaller Östg. L. med klare Ord: Nu giwår han jord a Hindradagh/ ok halder egh fast a/ ålla giwer sidhan ok egh a Hindradagh/ the Jordh ma hon egh åptir han årwa/ vthan han årwar wilin. *u*

t 6,14. q. 2.

u c. 10. q. 1. Gipt. B.

14 Således hafwer thet sig med Morgongåfwo/ effter Sweriges Lagh och gamalt bruk. Men emedan man en tijd bortåth hafwer extenderat Morgongåfwor vthöfwer thet mått som vthi Lagen föreskrifwit är: Altså hafwer Hennes Kongl. Mayst. 15 Drottning Christina giordt en Stadga, *x* och Morgongåfwo ett wist mått/ nembl. Sex pund Låster til thet högsta föresatt/ 16 vthöfwer hwilket hon intet må gifwas; Item theß wärckan således förandrat/ at hon nu blifwer Barnomen för Fäderne och icke för Möderne; och ther inge Barn äre/ besitter henne Hustrun emedan hon lefwer eller är ogifft: träder hon i annat Giffte/ kommer Morgongåfwan Barnen/ eller ther the intet äre/ hans närmaste Slächt til medh halfwe Inventario, then andre halffdelen är hennes.

x A. 1644. 17 Decem. art. 7.

Och thetta blifwer således hållet iblandt Adels ståndet. The andre Medel och Stånd hafwa Sweriges Lagh sigh til rättelse/ effter thet sätt som nu är wijst.

OBSERVATIO III.

Föräldrar måge gifwa sine Barn/ thet ena mera thet andra mindre/ doch vnder wisse wilkor.

SUMMARIA.

1. Huru och aff hwem hemfölgd kan gifwas.
2. Kan gifwas thet ena Syskonet mere/ thet andra mindre.
3. Doch vnder wilkor aff jemkning.
4. Andre Föråhringar hafwa annan Natur.
5. Legitima bör wara för hwart Barn och Arfwinge oförminskat.
6. Skäl ther til.
7. Så wäl i Afflinge- som Arfwegodz.

Jagh

CAP. VIII.

JAgh talte vthi förste Observation aff thetta Capitel/ Gåfwor wara vtaff åthskilligh art/ ibland hwilket slag och åre Gåfwor som skee propter nuptias, thet år/ i anseende aff Gifftermål.

a c. 12. 13. 14. Gifft. B. L. L.

b c. 12. eod.

1. Thesse/ når the skee aff Föråldrar/ kallas Hemfölgd. a Them kunna Föråldrar gifwa hwad the willia i Löösörum eller Jord/ b och kunna gifwa mera eller mindre/ effter som theras rådh/ benägenheet och godwillia tilsäger/ så at the icke åre plichtige achta ther vthi Syskonen emellan en lijkheet/ hwilket år at afftaga vthur Lagens ord/ ther han säger: Båri åter til skiptis medh swornom edhe. c. Item/ år mera giptin ån skiptin/ ok hawer han forhågdat giptinå/ tha giåldi han ater aff sinu/ swa mykit i skipta lutin brister. d

c dicto loco.

d c. 8. in fin. Erf. B. Upl. L.

3. Theone Gåfwa kunna Föråldrarna göra emellan sine Barn vthi olijka myckenheet/ som sagt och bewijst år/ men vnder thet wilkor/ at når Föråldrarna åre döde/ eller elliest behaga/ går thet åter tilbakars/ och kommer them samptligen til lijka deel och bythe/ effter Byrd sinni. e

e d. l. Gifft. B. L. L. & Erf. B. Upl. L. §. 1.

4. Med the Gåfwor och Förningar som Föråldrar göra sine Barn aff annan orsak och liberalitet, hafwer thet annat skiål. Skee the vtaff Aflinge-godz och præjudicera icke Barnen vthi legitima, thet år then andeel Lagen them oförkortat aff Föråldrarnes egendom tilordnat/ blifwa the faste och gille/ ehuruwål thet ene Barnet fåår mindre ån thet andra: Nu agher Fadhir ok Modher wald at giwa barni sinu til thriggia marka/ ån swa mykit år atir/ at hwar Son far threa marker ok Dottir tolff öra. f

f cap. 9. §. 1. Erf. B. Upl. L.

5. Hwilken andeel icke allena bör ansees och blifwa oförminskad för Barnen/ vthan ther the ey åre/ för nårmaste Slåcht. g

g c. 19. eod. tit. St. L. c. 11. eod. Östg. L.

h Mevius ad jus Lub. l. 1. tit. 6. art. 2. n. 33.

6. Orsaken kommer aff Familiernes conservation, hwilken Lagen med thetta hafwer welat fordra. h Ty såsom i feel aff disposition Naturen hafwer åmbnat them all wår Egendom; så wore thet obilligt at Jus Civile skulle gifwa oß så stoor frijheet/ at wij wår egen blodh aldeles måtte gå förbij/ och icke lembna them then ringaste kåntzlo och wårckan af naturens rått. 7. Hwil-

ket

ket så wål vthi Afflinge- som Arfwegodz bör achtas. *i*

Thetta är tilförende aff D. Johanne Loccenio wål öfwerlagt och discurrerat, *k* vtur hwilkens hand iag icke ärnar ryckia pennan/ vthan låter thet här wedh bliswa.

CAP. IX.

i Idem d. l. tit 9 art. 2.

k Syn. Iur. diss. 7. qu. 2. diss. 8. qu. 1. Carpz. *jurisp. For. part. 2. Const. 12. def. 37. 38.*

CAPUT IX.

Til ett beslut aff thenne Book förmåles någre märkelser i gemen om Contracter, förbindelser och aftal.

SUMMARIA.

1. Hwar Contract hafwer sina eenskylte Reglor och Rätt.
2. Doch föres the här til treggehanda åthskilnad / nembligen
3. The som ansee substantialia contractuum.
4. Och kunne aldrig med förord förandras / n. 6.
5. Naturalia Contractuum.
7. Naturalia Externa.
8. Accidentalia Contractuum.
9. Vppå them tager Contracten sin lagh aff förord.
10. Contractus bonæ fidei.
11. Huru wida Contractus bonæ fidei må vthtydas.
12. Contractus stricti juris
13. Rättwijsan bör föregå strängheten aff förbindelser.
14. Meningen och vpsåtet bör göra wilkoret aff förplichtelsen.
15. Ther hon intet kan afftagas / går man til thet henne är lijkmätigast.
16. Eller minst Contrahenten beswärar.
17. Här hoos twänne wahrningar. n. 18.

1. The Lärde hafwa vthi thenne Materien om Contracter, månge distinctioner och åthskilnader/ och tilägna hwart slagz Förbindelser effter theß natur/ sine wisse reglor och rätt/ hwilke och äre så noga til märckia/ at ther wij then ene Förbindelsens natur och rätt vthi en annars förbyta / följer ther aff ett orättwijst vthslagh.

2. Och ehuruwål hwart slagz Förbindelser hafwer sine wisse
3. reglor och rätt för sigh/ som nu är sagt/ så äre the samme lijkwål vthi gemeen til treggiehanda åthskilnad at föra. J thet at sombligе ansee sielfwe Contractens wäsende/ vthur hwilket han hafwer sin vhrsprung / och vthan om hwilket han icke kan behålla sin warelse/ kallas aff the Lärde Substantialia Contractuum, som

är

CAP. IX.

är vthi kiöp/wahra eller wärde/ ty för intet kan man hwarcken köpa eller sällia. *a* Vthi Bolagh gemeenskap aff ågor och egendom/ etc. *b*

4\. Thetta som är aff Contractens wäsende/ är altijd stadigtwarande / och kan icke med förord brytas. *c* 5. Somblige anseе sielfwe Naturen aff Contracten, och kallas aff the Lärde Naturalia Contractuum. 6. Thesse äre och vthi twäggiehanda åthskilnad/ the som altijd föllia Contracten, och kunna icke förmedelst afftal ifrån honom skillias,/ såsom vthi kiöp lefwererande aff godzet och åganderätten/ kallas Naturalia interna.

7\. Somblige kunna förmedelst afftal skillias ifrån Contracten, och äre lijkwäl aff hans natur / såsom Hemålande vthi kiöp / *d* från hwilket Kiöparen kan sig med förord vndantaga. *e*

8\. Somblige äre och tilfallande ting vthi Contracten, hwilke kunna wara widh honom/ kunna och intet wara / och Contracten lijkwäl hållas fast och gill/ vthi hwilka ansees theras wilja/ mening och samtyckie/ som sigh förbundit. *f* 9. Så at i anseende aff thesse tilfallande ting / sampt hans vthwärtes Natur / tager Contracten sin Lag och wilkor aff förord och afftal. *g* Men vthan förord höra the intet til Contracten, med mindre the aff Lagen äre befalte. *h*

10\. Elliest hafwa Contracter åthskillig wärckan/ i thet somblige kallas Contractus bonæ fidei, thet är / afftal som sigh grunda allena på vprichtigheet och rättwijsa: vthi them måste fullgöras alt thet som rättwijst synes wara / oachtat Contracterne thet hwarcken nämbdt eller tänckt. *i* 11. Doch sål at thet är lijkmätigt Contractens natur/ Saksens egenskap/ Personernes wilkor/ *k* sampt Landzens sedh/ ty hwar och en solenn gärning/ hon må wara Judicialis, eller Extrajudicialis, så tager hon sitt wäsende aff then Lagz lijkmätigheet/ ther hon är giord. *l* 12. Andre kallas stricti juris, thet är/ afftal aff noga rätt och stränga wilkor/ vthi hwilka vthom thet förafskedade och förmälte intet fullgiörs / vthan här förstås Samtycket icke wijdare än orden thet vttryckel. vthwijsa. *m* 13. Doch lijkwäl så wijda thet til at fölia/ som thet icke är Rättwijsan emotstråfwigt/ hwilken vti all ting,

a In Princ. vers. pretium aut instit. de empt. Mynsin in apotelesm. ad verb. nam nulla eiusd. §.
b Cap. 33. Jord. B. L.L. leg. 1. leg. 2. ff. pro Socio.
c Leg. 22. ff. de reg. jur.
d Cap. 12. Jord. B. L.L.
e Bronckh. ad leg. 27. ff. de reg. jur.
f Leg. 34. ff. de reg. jur. Carpz. res. jur. l. 5. tit. 1. resp. 3. num. 14.
g leg. 1. §. 6. depos. Bronch. ad leg. 27. ff. de reg. jur.
h Corvin. jurisp. Rom. c. 44. vers quadam adjuncta
i Idem d. c. v. talia sunt.
k Carpzov. dict. l. num. 3. Bronckh. ad leg. 9. leg. 34. ff. de reg. jur.
l Carpz. d. l. resp. 1. n. 16.
m Idem d. l. resp. 3. n. 2.

ting måste achtas/ *n* och föregå Lagh och förskrifwelsens strängheet/ *o* i anseende at hon är ett rättesnöre/ effter hwilket både Lagh och Förbindelser skole taga theras vthtydelser. *p*

CAP. IX.

n Leg. 91. ff. de reg. jur.

o Carpz. *res. jur l. 5. tit. 9. res.* 100. *n.* 24 *& l.* 4. *tit.* 6. *resp.* 56 *n.* 20.

p Idem d. l. res. 100. *n.* 25.

14 Vthi the förre är icke så stoor swårigheet/ men vthi thesse senare fast beswärligare för en Domare at råka rättwijsan/ besynnerligen när the bestå på twifwelachtige eller mörcke ord/ tå är honom thet medlet allenast för handen/ at han vthlerar Contrahenternes intention och mening then tijdh the hafwa contraherat. Förty såsom vthi all gärning/ så måste och vthi Contracter willian och intention göra wilkoret aff förplichtelsen/ hwilket icke mindre styrer och regerar sielfwa gärningen än som Betzlet en Häst. *q* Och sålunda actus agentium operari debent secundum eorum intentionem. *r*

q Idem e. l. 5. *tit.* 1. *resp.* 3. *n.* 14. 15.

r Gœden. *cons.* 7. *de test. n.* 12. Carpz. *d. l. resp.* 100. *num.* 18.

15 Ther nu intet Contrahenternes hugh och mening kan vthur någon omständigheet afftagas/ föllier man thet som theras intention kan synas wara lijkmätigast. *s* Kan man ock 16 icke vptäckia thet som intentionen är lijkmätigast/ tå måste vthtydningen skee til thet som är ringast och minst beswärar/ *t* i anseende at ingen synes willia sitt förslösa/ eller sig til the swåraste wilkor förbinda. *u* 17 Doch lijkwäl hafwer thetta sine vndantagelser/ vthi the saker eller åhrender som til Kyrckiors/ Scholars/ Hospitalers och andre Gudelige intentioners fullbordan/ förmedelst någon Contract eller annan tilsäyelse äre ämbnade/ ther man icke gör vthtydelse til thet ringaste/ vthan effter omständigheternes wilkor/ til thet högsta/ eller åth minstonne en medelwägh/ emellan thet förnämste och ringaste. *x*

s leg. 114. *ff. de reg. jur.*

t leg. 34. *ff. de reg. jur.*

u leg. 25. *ff. de probat. leg.* 83 § 3. *leg.* 109 *ff. de verb. obligat.*

18 Sedan vthi thetta fall/ när Contrahenten med willie och enkom Contracten med mörcke ord författat/ Quia regulariter contra eum, qui legem contractus dicere potuit apertius, si non fecerit, interpretatio est facienda, *y* thet är/ then som wilkoret aff Contracten tydeligare hade kunnat förmäla/ om han thet icke giordt/ må vthtydelsen gå honom vnder ögonen.

x c. 6 *de donationibus.*

y Carpz. *jurisp. Consist. l.* 2. *tit.* 2. *def.* 17 *n.* 10 *leg.* 39. *ff. de pact.*

CAP. I.

Fierde Book
Om Testamenten / Arff och Förmynderskap.

Caput I.
Om Testamenten.

Observatio I.

Hwar och en som något egit hafwer / och är til sine Åhr och förstånd fullkommen / kan ock göra Testamente.

Summaria.

1. Testamentet vphäfwer Arfwet.
2. Skrifftelige Testamenten brukas sällan.
3. Vthi wår Lagh handlas lijtet om Testamenten.
4. Thet är rättwijst at man the dödas willie fullgör.
5. Hwilket ock här vthi Rijket är lofligit.
6. Och ingen förmeent göra Testamente / som icke särdeles ther til är otienlig.
7. Hwar igenom man blifwer otienlig til at göra Testamenten.

1\. THenne materie om Testamenten är vthi thenne Book skäligen then förste / i anseende at hwarest man sin Egendom icke för Testamenterat / ther infaller han närmaste Slächten genom Arff. Men ther Testamentet är vthi wägen / (iagh menar vthöfwer then egendom vthi hwilken wår Lagh en frij disposition tillåter) ther vphäfwes Arffzrätt / och tilträdes godzet med then Titel aff Testamente. *a*

2\. Testamenten göras på åthskillige sätt / somblige munteligen / somblige skriffteligen. The Skrifftelige hafwa effter then Romerske Lagen så många solennitates sig föresatte / *b* at the

a *Leg. 39. ff. de acquir. vel omitt. Hared. leg. 89. ff de jur.* Schneid. *ad princ. inst. de hared. quã ab intest. n. 7.* Jus Pruss. *l. 5. tit. 12. art. 1. §. 1.*

b Schneid. *ad tit. inst. de testam. Rubr. de Solenn. testam n. 5. & seqq.*

icke kunne tagas i acht / och förthenskull sällan eller aldrig bru-
3. kas / *c* therföre thet försre slaget måst i bruk. Och som i then han-
del aff Testamenten främmande Lagh är tämmelig widlyfftig
och noga räknat / så finne wij henne vthi Sweriges Lagh mäch-
ta korteligen wara omrörd. *d* Ja vthi LandzLagen anten lij-
tet eller intet ihugkommen / med mindre wij willie draga ther til
thet som han talar om then dispositionen en hafwer vthöfwer
Aflinge Jord. *e*

4. Men såsom thet är lijkwäl höfligit och Rättwijsan lijk-
mätigt / at man the dödas willie fullgör / *f* hwar vthöfwer Hed-
ningarne stoor nijt dragit hafwa / *g* och oß Christne så myckit
mera förbinder / som wij thet til aff Gudz Ord bliswa förman-
te / *h* och ther på Exempel finne oß förestälte; *i*

5. Altså är thet bruk aff Testamenten här vthi Rijket aff be-
rörde fundament gillat och vptagit / och ingen som någon egen-
dom hafwer / och sitt förstånd oförryckt / thet förmeent: ty alt
thet Man eller Kona i sinum ytarsta tima kännis och
talar / thet skal wara fult och stadugt. *k* Item / wil no-
6. kor Man eller Kona göra Testament / *l* etc. Thesse äre
general ord och vthsluta ingen. *m* Libero homini licet hæredi-
tatem suam cui voluerit tradere. *n* Som icke vthi Lagen vth-
tryckeligen äre förbudne / *o* eller äre vtan all egendom / ty han
måste göra Testamente aff sine Godze. *p*

7. Therföre the Lärde skrifwa at man til Testamentz göran-
de finnes otienligh / aff Femhanda orsaker. *q* 1. Propter defe-
ctum suæ potestatis, thet är / at man andras willia vnder-
kastad och omyndigh är. *r* 2. Propter defectum mentis,
at man är lijtet wetande och sitt förnufft icke kan bruka.
3. Propter defectum sensualitatis, at man sine Sinnen intet
hafwer / såsom Hörsl / Måhl etc. 4. Ratione pœnalitatis,
at man förmedelst ogärning sitt förbrutit. *s* 5. Ratione
dubietatis, at man om sine egne wilkor drager twifwels-
mål och är owiß. *t*

CAP. I.

c Menoch. *de adipiscend. poss. remed.* 4. *n.* 95.

d c.17. Jor. B. c.19. Erffd. B. St. L.

e c.9 Jord. B.

f Leg. Visigoth. *l.* 2. *tit.* 5. *c.* 12.

g Plinius *l.* 4. *c.* 10. Xenophon. *de inst. Cyri l.* 8. *in extrema Cyri Oratione.*

h *Gal.* 3. 15.

i *Exod.* 13. 19. *Ioh.* 24. 32. *Gen.* 50. 5.

k c.17. Jor. B. St. L.

l c.19. Erfd. B. St. L. *in pr.*

m Corvin. *jurisp. Rom. l.* 1. 73. *vers testandi jus habet & seqq.* E*dict.* Theod. Reg Visigoth *c.* 28.

n Leg. Verinorum *tit.* 13.

o Schneid. *ad tit. instit. quib. non est permiss. facere testam. n.* 3.

p c.19. Erffd. B. St. L.

q Bartol. *ad leg.* 4. *ff. de testam. n.* 4. 6. 7. 8.

r *d. c.* 19. Erffd. B. St. L. *cap.* 4. Köp. B. L. L. *c.* 9. Wins. B. O. G. L.

s c. 8 9 Högm. B. L. L. *c.* 6. 7. *d. tit.* St. L.

t Schneid, *d.* q. *fin. n.* 5. *inst quib. non est permissum facere testam.*

CAP. I.

OBSERVATIO II.

Twänne fördelningar aff Godz år / effter wår Lagh / vthi Arff och Aflinge / och hwad Arfwegodz / hwad Aflinge kan tilråknas / sampt hwad frijheet wij vthi bågges alienation oß skiåligen måge tilågna.

SUMMARIA.

1. Beskrifwelse aff Testamente.
2. Hufwuddelningen aff alt Godz år Arff och Aflinge.
3. Hwad Arfwegodz / n. 5.
4. Hwad Aflingegodz / n 8.
6. Theras mening som göra åthskilnadh emellan Fådernesjord och annan Arffjord.
7. Swar ther vppå / num. 15.
9. Arff contrarium aff Afla.
10. Lagen förstår vnder nampn aff Fåderne och Möderne allehanda Arfwejord. n. 11. 12. 13.
14. Lagen tager denominationen à potiori.
16. När aflingegodz årfwes / blifwer thet arfwe och ey wijdare aflinge godz.
17. Thet man aff Föråldrar kiöper blifwer Aflinge och ey Arff.
18. Item, ther man sin Medarfwinge vthlöser.
19. Thet Godz Föråldrarne sine Barn widh theras Lijffztijdh afftråda / blifwer Arf och ey aflinge
20. Item / thet thethem Testamentera,
21. Sålt och inkiöpt aff en annan contract blifwer Aflinge.
22. Men kommer thet tilbakars aff förre Contracts wårckan / blifwer thet / som thet war förr.
23. Thet enom affhåndes med orått / blifwer som thet förr war om thet kommer åter.
24. Kiöpt Godz för thet försåldes wårde / blifwer sådant som thet sålde.
25. Huru thetta widare år til förstående.
26. Arfwegodz kan icke så aldeles såyas wara i wår egendom som Aflinge.
27. Huru widt wij åre berättigade at disponera öfwer wåre Arfwegodz
28. Vthtydelse aff thet 19. Capitlet Erffd. B. St. L.
29. Erffde lößören åre ey aff samme rått som Arfwe Jord.
30. Fyra skiål ther til / n. 31. 32. 33.

EFter såsom Testamente år en förordning / giord aff then Döde / öfwer sitt godz och egendom / vthi hwilken han sin willia tilkånna gifwer / som sedan aff hans Arfwingar bör efterkommas / så frampt han år Lagh lijkmätig; förthenskull år nödwåndigt til at weta / hwilket Godz man hafwer en 1.

frij

2. frij disposition vthöfwer eller ey. Thetta til at förstå måste man gå til Hufwuddelningen aff alt Godz / och gifwer wår Lagh oß alienast til twännehanda slag anledning / som är Arff och Afflingegodz. *a* Thesse twenne / såsom the äre aff åthskillig vhrsprung / så hafwa the och åthskillig wärckan och rätt / som här effter skal blifwa talt. Men huru thet ena ifrån thet andra är til at skillia / wil iagh i förstonne förmäla.

3. Arfwegodz hafwer sin vthtydelse aff sielfwa nampnet / nembl. thet man hafwer ärfft eller med Arfwe fångit. *b*

4. Afflingegodz är thet som man med Tienst eller androm slögdom / *c* såsom gåfwo ꝛc. *d* sig förwärfwat hafwer.

5. Blifwer altså Arfwegodz alt thet man ärfwer / thet må komma aff hwad Linie thet kan / anten thet är Brystarff / Bakarff eller Sijdoarff / så är thet vnder thet nampn / rätt och wilkor / som Arfwegodz vthi Lagen tilägnas ; hwilket är til at see aff then Lübeske Lagen / som myckit med wår Lagh öfwereens stämmer / ja vthaff hwilken wår Stadz Lagh nästan hafwer sitt vhrsprung / ther förmäles vthtryckeligen : **Erbguth wirdt geheisen allerhandt guth / welches einem menschen anfallen mag von seinem Eltern oder Blutfreunden / in aufsteigender / niedersteigender / undt seiten Linien.** *e*

Här med samtycker och *Auctor tractatus* om Morgongåfwor. *f*

6. Altså gäller här icke then *distinction* som en part göra emellan Fädernes och Mödernes jord / och then jord som en aff annan Linie / såsom effter sine Barn eller andre Frender ärfwer / och willia thenne senare Aflingejordz rätt vnderkasta / effter hon icke skal kunna heta Fäderne och Möderne / ty hon ey kommer aff Fader eller Moder / vtan aff Barnen / Syskon eller andre Frender / brukande til theß bewijs thesse ord aff Lagen : **Nu wil man Jord sina sälia / the han hafwer med arff fångit : Thå skal han å threm Häredz Thingom hona laghliga Frändom sinom vpbiudha / Fädhernes Frändom Fädherne / och Mödhernes Frändom Mödherne /** *g* Lijka såsom then jord som icke är kommen ifrån min Fader eller Moder / ey må heta med arfwe fången / medan thette nämbde Capitel

CAP. I.

a c. 9. Jord. B. L. L. c. 23. c. 13. Erffd. B. L. L. c. 1. cap. 4. Jor. B. St. L. c. 14. q. 1. Kyrk B.

b c. 1. Jord. B. L. L. *dict. l.* St. L.

c c. 13. Erffd. B. L. L.

d c. 19. 20. 21. Erffd. B. St. L. *cap.* 9. Jord. B. L. L.

e der Stadt Lübech Stadtrecht. *l.* 1. *tit.* 10. *art.* 6.

f c. 6. *art.* 3.

g c. 2. Jord. B. L. L.

CAP. I.

tel synes här wijsa hwad Arffjord är/ hwilken thet Jus retractus tilorduar. Men när wij thetta något nogare öfwerläg- 7.
ge/see wij lijkwäl at Lagen icke hafwer giordt i anseende aff alienation, mera än thesse tw slagh aff Jord/och them hwar annan ex diametro opponerat/ *h* Och ingenstädes satt någon Jord som är mediæ naturæ emellan bägge thesse. Skal nu icke wara mera än tw slagz Jord / så måste then Jord man aff Barnen/ Syskon eller Frender ärfwer/refereras til etthera aff thesse tw/ ty tertium non datur. Til Aflinge kan han ey komma/ty Aflinge 8.
jord är then man med tienst eller andrō slögdom (vnder hwilket förstås allehanda art aff arbete och förwärfwande) *i* Aflat. *k* Nu är Afla contrarium aff Ärfwa / ty alt arff kommer oß vppå 9.
aff naturens wärckan / offta emot willie och åstundan : men Afwel aff egit arbete / snällheet och förwerff: then Jord wij effter wåra Barn eller Fränder bekomma/ är aff ingen wår medhielp/vthan af blätta naturlig och blodzrätt/som wärckar skyldskap/oß tilkommen/therföre måste hon jw wara Arfwejord/ och ey Aflinge jord / ty alt thet som lagligen ärfft / måste wara Arff. *l* Är hon nu pure och vthan förblandning/Arff/ hwij tå icke Arfwejordz rätt vnderkastat ? ty såsom icke then tridie art aff Jord/ så finnes ey heller i wår Lagh then tridie art aff rätt och privilegio. Förthenskull föllier här vthaff/at Lagen vnder 10
nampn af Fäderne eller Möderne förstår allehanda Arfwejord vthaff hwad Linie hon helst är kommen / hwilket bewijses ther aff/ när man blifwer obligerat at hemåla thet man hafwer säldt/ ther nämnes then sälde Jorden/ anten Aflinge (hwilket förstås vnder thet ordet Fångoman) eller Fäderne. *m* Skul- 11
le Fäderne allenast wara thet iagh aff min Fader ärfft / skulle ther aff föllia migh icke kunna til hemåls bindas / vthi annor art aff försåld Arfwejord/som komme aff Barnen/Syskon eller Frender/ hwilket wore absurdissimum. *n* Är iagh nu förbuaden 12.
at wärda then Jord så wäl som annor/ altså föllier jw otwifwelachtigt / at Lagen vnder nampn aff Fäderne och Möderne begriper allehanda Arfwejord / hwilket af Kyrckio Balcken *o* wijdare är at afftaga/ ther kallas hon eens gamble Byrd / och

h c.9. c.30. Jord. B. L.L. c.4.eod. St.L. c.14.§.1.Kyrk. B.

i c.9. Jord. B.L.L. c.19 28 Erffd. B. St. L. c.10.§.1.eod H.S.L.

k c.13. Erfd. B. L.L. c.9. St.L.

l c.1. Jord. B.L.L.

m c.30. eod.

n c.12.13.14 eod.

o c.14.§.1.

haf-

hafwer ther samme rätt som vthi Jordabalken Fädernes jord. Nu är odisputerligit/ at jw gammal byrd är ett generalt ord/ begripande vnder sigh all then Jord man är byrdig til/ och således all arfwejord/ så wäl then som kommer aff baak- och sijdo- arff/ som brystarff. 13 Til öfwerflöd förklarar StadzLagen wår LandzLagz mening/ när han vti en lijka händelse säger: Nu wil nokor sälia Tompt sina / eller Gård sin then han hafwer medh arfwe fångit/ thå skal han then sama Gård å threm Månadaghum å Rådstufwu laghlika vpbiuda/ och sidhan biuda then sama Gård nästom Frändom/ Fädernis Frändom Fädernis Gårda/ och Mödernis Frändom Mödernis Gårda/ eller hwat Tompt thet hälst är. p Här säger han jw at vnder nampn aff Möderne och Fäderne förstås hwad arfwejord som hälst är. Sålunda kallas allehanda Arfwejord i Lagen / med godh skiäl/ Fäderne eller Möderne; ty ärfwer tu tin Son/ så får tu jw hans Fäderne eller Möderne: J lijka måtto tin Fråndes Fäderne eller then han ärfft. 14 Tager altså Lagen Denominationem a potiori, och thet som effter naturligit lopp mäst plägar hända/ nembl. at Barn ärfwa Föräldrar/ och så Fäderne och Möderne/ ty ad ea potius debet aptari jus, quæ & frequenter & facile, quam quæ perraro eveniunt. q

15 At man vthöfwer then aff Sidolinia eller bakarff kommande Jord icke heller frijare Disposition hafwer/ än vthöfwer then aff Brystarff/ bewijses wijdare ther aff/ at hæreditas är successio in universum jus quod defunctus habuerit. r Såsom nu Jus defuncti icke allena består vthi frijheter/ vtan och beswär/ altså kommer och thet beswäret honom til som ärfwer. s

Vthi thetta fall hade then Döde ingen frijheet sin gamble byrd at förTestamentera/ therföre ey heller tu som henne eodem titulo bekommit/ ty han kunde icke transferera större rättigheet vppå tigh / än han sielff hade. t

16 Och ehuruwäl then som iagh ärfwer/ berörde Godz aflat/ blifwer thet migh lijkwäl räknat för Arff och ey Aflinge/ fast ther icke är mera än en succession förlupin/ ty then titulum som min Fader hade aff kiöp/ gåfwo eller androm slögdom/ kan iagh

CAP. I.

p c.1. Jord. B in princ.

q Leg. 5 ff. de leg. & Senat. Consult.

r leg. 62. ff. de reg. jur.

s leg. 11. cod. de acquir. & retin. possess. & leg 2 cod. de hæredit.

t leg. 54 ff de reg. jur.

CAP. I. migh icke tilägna / vthan allena then aff Arff / igenom hwilket thet migh är tilfallit.

17 Såsom twärt emot / om iagh aff min Fader eller närmaste Slächt godz til migh för betalning löser / thet Godz är migh Aflinge och ey Arff. *u* Icke emotstående at the theß förvtan ab intestato, eller med arffzrätt hade kunnat migh tilfalla / ty alt thet man köper och med slögdom aflar / är Aflinge och ey Arfwegodz. *x*

u c.3. Jord. B. Vpl. L.

x c 9. Jord. B & cap. 13. Erffd. B. L. L.

18 Samma skiäl hafwer thet arff som migh och min Syskon är tilfallit / ther iagh hela arfwet behåller / och löser min Syskon vth / så blifwer then löste delen migh för afflinge och ey för arff. *y*

y Berlich. part. 2. Concl. 13. n. 17 Carpz jurisp for par 2. Const. 12. def. 4. n. 6. 7. 8

19 Men thet godz Föräldrar afftråda vthi theras Lijffztidh och Barnen inrymma vthan lösn / räknas Barnomen för Arff och ey Aflinge / ty thet lefwereres them såsom en andeel aff thet Arff them efter Föräldrarnes dödh hade bordt tilfalla / therföre thet och behåller samma natur och rätt / åfwen såsom min Fader eller annan Skyldman migh thet Godz Testamenterade / som

20 migh theß förvthan genom arff skulle tilfalla / så förandrar thet lijkwäl igenom Testamentet icke sin natur / vthan blifwer lijka fort arfwegodz / som aldrigh något Testamente hade warit giordt. *z*

z Mevius ad jus Lubec. l. 1. tit. 10. art. 6. n. 47.

21 Såledês och thet Godz iagh en gång såldt / om thet faller migh til lösn igen aff en annor händelse och Contract, blifwer thet mig Aflingegodz / ehuruwäl thet war migh tilförende Arfwegodz / ty res semel facta alienabilis inposterum licite alienari potest. *a*

a Idem d. l. n. 37 Berlich. d. concl n 13. 14. Carpz d. l. def. 5. n. 1. 2.

22 Men kommer thet migh tilhanda aff samme Contracts natur och wärckan / såsom iagh thet såldt vnder wilkor aff lösn. *b* Item, at thet war byrd kiöpt / *c* eller blifwer på annat sätt återgångzkiöp / behåller then samme natur thet tilförende hade / nembl. at thet blifwer migh Arfwegodz / *d* ty thet kommer mig tilhanda / icke aff en ny Contract, vthan aff then förre Contractens wilkor eller nödwändigheet som nu först sin fullkomlige wärckan erhållit / när Godzet i sin förra stat igenkommit är. *e*

b Vid. supr. l. 3 c 3. obs 5.

c c. 9. Jord. B. L. L.

d Mevius d. l. n. 3. Berlich. d. l. n. 15.

e Carpz. d. l. n. 4. 5. 6.

23 Lijka wilkor hafwer thet och som enom aff Öfwerheten v-

than

than stiälig orsak är affhändt och återgifwet/ så at thet behåller sin förre art.

CAP. I.

24 Ther iagh säller på en stad mitt arfwegodz / och kiöper på en annan stad annat Godz igen/ thet blifwer Arff och ey Aflinge Godz. *f* Oachtat om thet är för the samma penningar iagh för arfwegodzet vpbar/ eller andre så månge iagh på annat sätt 25 är tilkommen. Ty Lagen menar icke/ at thet skal åfwen wara the samma penningar / eller kiöpet skal skee på samma tijd: vthan at man kiöper i androm stadh; therföre ey heller oß anstår at restringera thet til samma tijd och penning/ och ther med gifwa tilfälle til at eludera Lagens intention, som Arfwejord så myckit möyeligit wil innan familien hafwa conserverat/ *g* och icke gifwer fritt then aff kåttia och afwund at sällia/ vthan i fall aff 26 trängmål och bättre wilkor och lägenheet ; så at Arfwejord vthi anseende aff frij disposition, icke kan säyas wara så egenteligen i wår egendom som Aflinge / i thet Lagh och Stadgar följande ther vthi then Naturlige rättwijsan så förordnat/ at som the oß igenom arffzrätt vthan onere och beswär äre tilfallne / så skole wij och them wåre Arfwingar efftterlemna/ och oß medh theß bruk och nyttiande aff räntan låta förnöya/ som then Naturlige Lagen oß til vnderhåld och wältreffnad förordnat / och sielfwe Capitaler (som är then fruchtbärande Jord eller Ränta förorsakande faste Egendom) wil til wåre Efftterkommande och näste Blodzförwanters wijdare födo och vnderhåld hafwa oförryckt.

f c. 9. Jord. B. L. L. *c.* 4. *eod tit.* St. L.

g c. 2, 3, 9. 27. §. 1. Jord. B. L. L. *c.* 1. 2. *eod. tit.* St. L. *c.* 19. 20. Erffd. B. St. L. *c.* 21. §. 1. Jord. B. Upl. L. Mevius *ad jus Lubec. l.* 1. *tit.* 10. *art.* 6. *n.* 63. 64. 65

Thet och then Lübeske Lagen anseer när han talar: Were ihme aber das Haus oder Erbe von seinen Forfaren angeerbet/ so kan er dasselbe ohne seiner Kinder und Erben laub nicht vereusern/ sondern muß bei dem Erbgang bleiben. *h* Hwilket och är störste rättwijsa och skiäligheet / *i* kommande aldeles öfwereens med wår Lagh vthi therum här ofwanföre äre angifne. Ty om kiöpet skulle restringeras til samme penningar eller corpora han för arfwegodzet vpbar/ och til samma tijdh / hwad wore thet annat än här medh 27 tillåta / som i thet förra war förbudit? *k* Här vthaff är til at beslu

h der Stadt Lübeck Stadtrecht. *l.* 3. *tit.* 7 *art.* 2.

i Cotman. *Consil.* 11. *n.* 3. *vol.* 3. *Citat. a* Mevio. *d. l. num.* 64.

k Berlich. *part.* 2. *decis.* 170. *n.* 17.

CAP. I. besluta huru widt wij äre berättigade at disponera vthöfwer wåra Arfwegodz / så at om thet är oß icke vthan särdeles wilkor tilstadt them med beswär at alienera / huru mycket mindre på annat sätt och wijs / ther wij them oß vthan wederlagh affhände? som Wästgiötha Lagen liußligen talar : **Modher ma icke Jord giwa fran rättum Skäptarwa.** *l* Hwilket bör dragas til all alienation och affhändande. *m* Ehuruwäl at StadzLagen *n* synes göra then händelse aff ytterste willia mera absolut, så vthtyder han sigh lijkwäl sielff ther vthinnan på samma ställe / *o* i thet han Arfwingarne vthi sådant fall Jus retractus hafwer förbehållit / hwar til ock KyrckioB. *p* gifwer ett Lius / at man vthan Arfwingarnes willia icke til pias causas, eller aff något Gudeligit vpsäth må förTestamentera sin Arfwejord / vthan them åth minstonne legitimam hafwa förbehållen. Förthenskull at sluta / at samme Jus retractus vthi StadzLagen nämbdt / anseer thet vthi Hws och Jord är gifwit inom thet mått Lagen förordnat *q* Åthskildnaden kommer aff Vpsäthet / at the Gåfwor som skee vthaff något Gudeligit vpsäth / altijd äre mera favoriserade ; Therföre the ock i KyrckioBalken ey tillåta Jus retractus: men wore gifwit ther vthöfwer / så at Barnens legitima wore förminskad / som äre the nije Delar / ther behöfdes ingen Lösn / vthi thet fall som StadzLagen förmäler / ty thet wore olaglig gifft / *r* och förthenskull til at återkalla som ogifwit eller ofångit / *s* så myckit mera vthi Testamente / som theß vthtydelse är mindre favorabel, än thens som skeer ad pias causas. *t* [28]

[29] Sidst är märckiande wärdt / om then förmon som Lagen arfwegodz tilägnär / skal dragas til Lösören som ärffde äre / så wäl som til fast Godz / eller och til fast Godz allena? Thet hafwer fuller Lagen icke så vthtryckeligen förmält: men så hafwer man lijkwäl vthi honom intet vthtryckt / ther med Lößören som ärfde äre / dragas til samma rätt aff Arfwejord; therföre man och skäligen kan swara / at the ther vnder ey förstås / vthan tillåta en frijare Disposition, doch Arfwingarne legitimam förbehållen / *u* och thet aff följiande skiäl.

l Arffd. B. fl. 19. q. 2.
m Mevius d. l n. 79. 81 c. 11. Erffd. B. Ö.G.L.
n Cap. 19. Erffd. B.
o q. 1.
p c. 14. q. 1.
q c. 19. Erfd. B. St. L. in princ.
r Kyrck. B. dicto loco.
s cap. 1. q. 1. Jord. B. L. L.
t c. 6. in fin. de Donation.
u c. 19. Erf. B. St. L. c. 9. eod. Upl. L.

1. At

30 1. At thet Jus protimiseos, eller förmon til at lösa / är CAP. I.
vthi ärffde Lößören Slächten icke reserveradt / vthan allena i
Jord och orörligit / therföre the och hafwa mindre rätt.

31 2. Kommer och then Consideration och orsak x aff conservationen vnder Familien, hoos Lößören icke så egenteligen til paß / som vthi Jord och fast Godz.

x Vide supra l. 1. c. ult. obs. 2. n. 3. & seqq.

32 3. At Lößören äre mera gångande och kommande / och föda icke så wiß Ränta vthaff sigh / ja äre ofruchtsamme och res steriles, vthom thens snällheet / handel och wandel / them äger.

33 4. Effter och vthi annor Folcks Lagh som then Lübeska / hwilken med wår mächta öfwereens kommer / således hålles / y och vthi wår Lagh icke något vthtryckeligen ther vthi bindes / altså kunne wij hans mening ther vtur skiäligen afftaga / hwar til icke heller lijtet oß styrcker thesse ord aff StadzLagen: z Hafwi engin wåld gifwa vndan sinom Arfwum Hws / Gård eller Jord. Ther åthskillies fast Godz vthtryckeligen ifrån Lößören / som i begynnelsen aff Capitalet wore sammanfogade / och tilägnas Fast godz en större rätt.

y Mevius d. l. n. 69.

z Cap. 19. Erffd. B. q. 1.

OBSERVATIO III.

Om Testamenten som främmande göra sin emellan / och huru wijda Man och Hustru kunne göra hwar annan Testamente.

SUMMARIA.

1. Främmande måge ey förTestamentera en then andre all sin Egendom.
2. Ty thet länder rätta Arfwingerne til förfång.
3. Och är vnderkastat en bedröfweligh vndergång.
4. Sådant Testamente om thet skeer emellan Hustro och Bonde / är icke heller lofligit.
5. Skiäl ther til.
6. Annan arth aff Testament emellan Man och Hustro.
7. Thetta går för sigh vnder wisse wilkor.
8. Skiäl til thetta. n. 9. 10.
11. Aff owißheten blifwer thet lofligit / som vti en annan wiß händelse wore förbudit.

CAP. I.

1\. MÅnge äre som ingå med hwar andre sådane afftal/ at enthera testamenterar then andra sin Egendom/ hwilka afftal icke vthan skiäl blifwa ogillade/ i anseende 2. at then Tridies förfång löper offta ther vnder/ så at rätte Arfwingarne högeligen blifwa præjudicerade/ och Jordegodz som aff vhrminnes tijder vnder en Slächt hafwa warit behåldne/ främmande tilfalla. *a* 3. Theßförvthan förorsaka the then som Arfwet wäntar/ en trängtan effter then andras död/ och såyas wara vnderkastade en bedröfweligh och fahrlig vthgång/ i betrachtande aff then otijdige och oskiälige begärligheten til then lefwandes Arff eller Egendom. *b*

4\. Sådant skeer offta icke allena emellan främmande/ vthan och ächta Folck/ och blifwer allestådes för ogilt achtat. *c*

5\. Hwar til thetta skiäl är: såsom Arffskap flytande aff Bloden och Skyldskap kommer enom til igenom Lagens befalning/ altså måge the icke förandras genom eens och annans privatz afftaal. *d*

6\. På ett annat sätt plägar emellan Man och Hustru föraffskedas/ ther the hwar andra Testamente och tilsäyelse göra/ at hwilkenthera som längst lefwer skal wara thens andras 7. Arfwinge. Thetta hafwer med sigh bättre skiäligheet/ när thet skeer vthaff the Ägor som Lagen oß en frij disposition vthöfwer tillåter/ såsom äre Aflingegodz/ *e* och wij icke præjudicera wåre barn eller Arfwingar vthi then aff Lagen förordnade andeel. *f*

8\. Skiäl ther til äre thesse. 1. At i anseende aff Ächtenskaps beswär/ måga Ächta Folck hwar andra förmedelst sådane gåfwor hugna och lijsa/ i hwilket anseende och så them emellan Arffzrätt är inbracht/ som theßförvthan af Bloden och Skyldskap them icke tilkommer. *g* 9. 2. Emedan thetta egenteligen icke synes wara någon Gåfwo/ som then ene eller andre delen

præ-

a Gail *l.* 2. *obs.* 127. *n.* 2.
b Carpz. *l.* 5 *tit.* 1. *resp.* 5. *n.* 2 Hart. Pist. *l.* 2. *qu* 25. *n.* 7. 9.
c Mynsing. *Cent.* 2. *obs.* 33 Gail *l.* 2. *Obs.* 40. *n.* 1. *Obs.* 126. *n.* 1. 2. Fachin. *lib* 5. *controv. c.* 85. 86. Carpz. *d. l. n.* 1. *& seq. & tit.* 7. *resp.* 65. Ferrar. *prax. aur. in form. libel. in caus. societ ad verb societ. n.* 7. 8. Loccen. *Syn. jur. dis.* 8. *q.* 2
d *Leg. fin. ff. de suis & legitim hered leg.* 5. *Cod. de part. conv. l.* 15. *cod. de part*
e c. 9. Jord. B. L. l. c. 4. *eod tit.* St. L. c. 14 ¶. Kyrck. B. Locc. *d. l q.* 1.
f c. 9. §. 7. *in fin.* Gifft. B. St. l. *cap.* 19. Erf. B. St l. *Cap.* 9. ¶. 1. Erffd. B. Upl. L. *cap.* 4. ¶. 1. *cap.* 9. Erffd. B. Helßing L. Loccen. *d. l. diss.* 7. *qu.* 2. *diss.* 8. *qu.* 1. Mevius *ad Ius Lub. l.* 1. *tit.* 6. *art.* 2. *n.* 31. 32. *supra l.* 3. *cap.* 8. *obs.* 3. *n.* 5. 6. 7. Schneidev ¶ *alia num.* 59. *instit. de donat.*
g Schneid. *ad tit. inst. de hered. quæ ab intest. Rubr. de success. inter vir. & uxor. n.* 10. 20.

præjudicerar/ ty hwad then ene tilsagdt/ hafwer han aff then
10 andre at förwänta. *b* Är och icke ther såsom i then förra/ äfwen-
11 tyr och tilfälle til långt an effter then andras dödh. *i* Så at en
sådan händelse hafwer samma stadigheet och wärckan/ som Byte
eller Kiöp/ förmedelst theß owissa vthslag (Nembl. hwilken
thetta afftal skal til godo falla) och altså här ratione incertitudinis licitum est, quod alias in casu certo illicitum foret, *k* thet är
igenom owißheten blifwer thet lofligit/ som vthi en annan
wiß händelse wore förbudit.

Thetta går således för sigh emellan Äckta Folck/ som äre
vthan Barn och Arfwingar/ eller ther the hafwa Arfwingar/
at the them legitimam hafwa förbehållit. *l*

CAP. I.

b Mynsing. *Cent.* 2. *obs.* 33 *n.* 10. Carpz. *l.* 6. *tit.* 1. *resp.* 3 *n.* 11. Gail *l.* 2. *Obs.* 40. *n.* 7 Berlich. *part.* 1. *decis.* 91. *n.* 2. 4. 5. 6. Schneid. §. *alia n.* 61. *inst. de donat.*

i Gail *l.* 2. *obs* 126. *n.* 2.

k Idem *d. obs. num.* 5.

l Leg. Longobard. *l.* 2. *tit* 4. *cap.* 4.

Observatio IV.

Huru Testamenten äre til at skatta vthi hendelser aff Posthumis, eller Barn som födas effter Fadrens Dödh.

Summaria.

1. Beskrifwelse af händelsen
2. Giörs åthskildnad emellan then Posthumum som Fadren wäntade/ och then han intet wäntade.
3. Decision aff then förre händelse.
4. Är jämlijk med thet Testamentet som skeer aff then som Barn hafwer.
5. Skiäl ther til.
6. J then senare händelsen af owäntad Posthumo, är lijka som intet Testamente wore giordt.
7. Skiäl aff Fadrens kärlek emot Barnet, n. 10.
8. Rätta grunden och wäsendet aff ett Testamente är then Dödas willie/ hwilken här felas.
9. Then händelsen som gåfwan i begynnelsen hade kunnat hindra/ hindrar intet mindre/ när hon sedan infaller.
11. Skiäl aff Gåfwor/ vthan Dödztanckar.
12. Tredie händelse.
13. Vthi egne gärningar är icke lååteligen owetenheet at förewända.
14. Decision af then 3. die händelsen
15. Skiäl aff Lagens förordning.
16. Legitima hörer Arfwingen til aff Lagens befallning/ och icke aff Testatoris behagh.
17. Man må icke förskingra sin Egendom/ til then ände at man sin Creditor skal skada göra.
18. Posthumus hålles för Fadrens Creditor.
19. Man må icke godwilligen effteraifwa sin rätt/ när thet länder en annan til förfång.

Mera

CAP. I.

1\. MEra twifwel är när Ächta Folck således hwar annan theras Arff tilsagt/ i anseende at the äre barnlöse/och och thet lijkwäl händer/at effter Mannens dödh/ Hustrun sins aff honom hafwande/ och föder honom Barn/om tå hans efterlemnade Egendom skal blifwa Barnet för Möderne eller Fäderne?

2\. Til rätta decision aff en sådan händelse/ måste man göra åthskildnad/ om Mannen wedh giörande af thetta Testamente hafwer warit i mening och tanckar at få några barn med thenne sin Hustro/ eller om the hafwa warit honom aldeles owäntande.

3\. Vthi thet förre sluta the Lärde/at Testamentet går til en deel tilbakars/ nembl. hwad sielfwe Arffskapet wedkommer/ men hwad ther vthom til en och annan styckewijs föråhrat/(kallas af the Lärde Legata) blifwer likwäl beståënde/ *a* så at här 4. blifwer lijka achtat som Barnet allaredo hade warit födt/ vthi hwilket fall sielfwe Arfskapet och Testamentet går tilbakars/ men lijkwäl blifwa Legata och fidei commissa oryggelige; Ty en 5. posthumus (kallas then som födes effter Fadrens dödh) när han födes/träder strax vthi samma rätt som honom hade bordt/ ther han i Fadrens Lijffztijdh hade warit född/ *b* så at han vthesluter andre Arfwingar med lijka rätt som then ther tilförende födder war. *c*

6\. Annorledes hafwer thet sigh när Fadren wedh then tijdh han giorde Testamente/ icke hade något hopp om Barn/ och effter hans dödh lijkwäl Barn födes/ tå går Testamentet tilbakars/ icke allena til sielfwa Arffskapet/vthan och tillijka alla Legata och fidei commissa, som han en och annan hade kunnat åmbnat. *d* Skiäl ther til gifwes aff the Lärde thesse/ at såsom 7. Föråldrarne aff naturen en särdeles kärlek och benägenheet är inplantat til theras Barn/fram för til en främmande/ *e* Altså synes Fadren aff then grund här icke hafwa welat vnna en främmande/anten hela arfwet/eller och then ringaste deel ther af/ och sina Barn vthesluta/ *f* hwar han hade wist eller tänckt sigh skulle them bekomma/ Cum omnia quæ nostra sunt, libe-

ris

a Gail. *l.* 2. *obs.*113 *num.*1 Carpz. *l.*6. *tit* 2. *resp.*10. *n.* 8. 9.10.

b *Leg.* 8. *in fin. ff. de liberis & posthumis.* leg. Visigoth *l.*4. *tit.*2 *cap.* 19.

c c.22. Gifft. B. c. 10. Erf. B. L. l. *cap.* 8. Erffd. B. 17. Gift. B. St. l

d Durand. *de arte testandi tit.*3: *de lib inst. Caut.*10. *n.*4. & *seqq.* Gail *l.* 2. *Obs.* 113. *n.* 2. Mynsing. *Cent.* 5. *obs.*63. *num.*1. Mevius *ad jus Lub. l.* 1 *tit.* 6. *art.* 2. *n.* 46.

e Durand. *dicto loco.*

f Mynsing. *dict. l. num.*2 Carpz. *jurisp. For. part.* 2. *const.*12, *def.* 41

ris nostris ex voto paremus. g Voluntas Testatoris talis fuisse præsumitur, qualis de jure debuit. h. Ther aff ock flyter/rätta wäsendet och grunden vthi ett sådant Testamente fehla/nembl. Willian af then thet giordt/således thet och aff sig sielfft förfaller. i Ty in casum incidens donatio, a quo incipere non potest, corruere censenda est, k Thet är/ När widh thenna Gåfwo infaller en sådan händelse/som theß begynnelse hade kunnat hindra/ så går och Gåfwan tilbakars. Och si reducitur causa ad non causam, perinde est, ac si a principio sine causa fuisset. l

8.

9.

10 2. Förthenskull ett sådant Testamente altijd synes innehålla thet wilkoret/om honom icke några barn födes/ty ingen gärna föredrager en främmande/och sina egne vthesluter. m

11 3. Såsom och andre Gåfwor vthan dödztanckar skedde/ blifwa vthi then händelse aff Barn krafftlöse/ n så skeer thet så myckit mera vthi theß Legatis, som bestå allenast aff Testatoris ensamma willie/ ther the andre bestå aff bägges samtycke/ och förthenskull thesse äre aff ringare krafft. o

12 Then tridie händelse är/ther Fadren hafwer ett Barn eller flere/och förtestamenterar en deel aff sin Egendom the samma sine Barn/och thet öfrige sin Hustru eller någon annan/ om tå thet som effter hans dödh födes/ skal wara vtan alt arff? Ty här är intet then endskyllan aff owettenheet/emedan han sine Barn icke kan sägas förgätit/ vthan i sielfwa wärcket wijst

13 sigh hafwa hafft them i åtanckar. Kan och swårligen bewijsas thet ofödda/ som war i Moderlijfwet/ wara honom okunnigt/ i anseende at man vthi sine egne gärningar ey må owetenheet förewända. p Ty thet skattas för lijka/en ting til at weta eller böra weta/ q och förthenskull wäsendet aff Testamentet här icke felar/som är Testatoris fullkomlige willie.

14 Här til swaras således skidligen/ at Fadren må hafwa wetat aff posthumo eller icke/ ja fullkomligen welat gå honom förbij eller ey/ så är thet lijka. Testamente bör lijkwäl gå tilbakars/ om icke til hela Arffskapet/ doch åth minstonne/ til Legitimam, eller then andeel Lagen hwart Barn aff Fadrens Egendom förordnat.

CAP. I.

g Leg. 50. §. 2. in fin. ff. de bonis libert.

h Durand. dict. l Bart. in l. hæred. mei. §. cum ita ff. ad Treb. & in leg. ut juris jurandi §. si liberi ff de oper. lib.

i Mynsing. d. l. n 5 Carpz l. 6. tit. 2. resp. 11 n. 9. Gail l. 2. obs 113. n. 3. Schneidev. §. sciendū. n. 9. inst. de donat.

k Mevius d. l.

l Berlich. part. 2. decis. 170. n. 20.

m Mynsing. d. l. num. 1. 2. Carpz. l. 1. tit. 7. resp. 63 n. 2. 3. Schneid. §. sciendum n. 9 inst. de donat.

n Schneid. d. loco num. 8. Carpz. d. l. n. 5. Fachin. l. 3. controv 85.

o Gail. l. 2. obs. 113. n 20

p Carpz l. 6 tit. 2. resp. 10. n. 15.

q Gail. l. 2. obs. 48. n. 16. in fin.

CAP. I.

1. Ty hwad Naturen och Lagen them förordnat/ må af ingens disposition them förtagas/ *r* så at then deel aff Fadren ingalunda må beswäras. *ſ* Debetur enim liberis ex providentia legis, non judicio patris, *t* thet är/ Han tilkommer Barnen aff Lagens förskrifwelse/ och icke aff Fadrens behagh och godtfinnande. 15

2. Hafwer och ingen macht något at skänckia och förskinga til sin Creditoris (thet är/ then som något hafwer at fordra) förfång/ ey heller then ther fått/ macht thet ifrån then andre at behålla/ när han thet/ som vthi thenne händelse/ hafwer titulo lucrativo, thet är/ vthan beswär; ty thet är mera/ med sin skada at mista/ thet enom rätteligen tilkommer/ än icke måge göra sig någon winst. *u* Sammaledes skattas och Posthumus wara Fadrens Creditor, therföre the andre hans andeel titulo lucrativo icke måge til hans skada behålla/ *x* ehuruwäl Fadren synes sin rätt hafwa efftergifwit/ ty favori jurique alterius nemo renunciare potest in præjudicium illius, *y* Man må icke efftergifwa sin rätt til en annars förfång och skada. Thesse fall äre vthi the vthländske Giöthars Lag/ som fordom aff Swea och Götha Rijken i annor Land vthsprides/ *z* wäl beskrefne. *a* 17 18 19

r Bartol. *in leg. non usq; adeo* 2. *n.* 1. *ff. si a parentib. quis manum.*
ſ Gail *lib.* 2 *obſ.* 116. *n.* 3.
t Carpz. *l.* 5 *tit.* 7. *resp* 63. *n.* 13. Gail *l.* 2. *obſ* 119. *n.* 3.
u Schneid. *ad* §. *item ſi quis in fraud. n.* 45. *inſt. de act.* Vesemb. *parat. ff. de his quæ in fraud. n.* 6. *in fin.*
x Gail *l.* 2. *obſ.* 119. *n.* 2. Carpzov. *d. l. n.* 16.
y Mynsing. *Cent.* 5. *obſ.* 63 *num* 10.
z *Cap.* 1. Kong. B. §. I.
a Leg. Visig. *lib.* 4. *tit.* 2. *cap.* 19.

OBSERVATIO V.

Hwad myndigheet och krafft som Faderlig Disposition och Testamente emellan Barn Lagligen kan gifwas.

SUMMARIA.

1. Thet är höfligit/ man the dödas ytterste willie fullgör.
2. Synnerligen Barn sine Föräldrar. n. 17.
3. Förmon af Faderligit Testamente effter Werldzlig Lagh.
4. Barnen hafwa allenast at bespörja sigh effter wißheten aff Föräldrernes ytterste willie.
5. Föräldrar mißbruka offta Testamentz frijheet/ sine Barn til förfång.
6. Vnder hwad wilkor Föräldrars Testamente blifwer fast. n. 7. 9. 19
8. När ett Barn sigh ey förfyndat/ må thet ey heller göras arfflöst.
10. Hwad Legitima är.
11. Legitima räknas å Landet vthi Köpjören och Aflingegodz allena.
12. Men icke i Arfwejord.
13. Vthöfwer Aflinge godz och Köpjören giörs lagligen Testamente/ men icke öfwer Arfwejord.

14. En

CAP. I.

1. SÅsom thet är höfligit at man the dödas ytterste willia fullgör/ *a* så är thet Barnen emot Föräldrar en så mycket krafftigare Lagh/ som the sina Föräldrar til Heder *b* och Lydno vthi all ting *c* särdeles äre förbundne/ och förthenskull icke vthan brott aff thet fierde Budordet/ theras Testamenten (så frampt the äre skiälige) kunna bryta.

3. Vti hwilket anseende ock så werldzlig Lag Faderlige Testamenten en stor förmon tilerkänner; Och ehuruwäl han särdeles reglor Testamenten i gemeen föreskrifwer / vthan hwilkas i acht tagande the ey gillas / lijkwäl wanwördas the vthi Faderligh disposition, *d* så at ther icke frågas effter solenniteterne / vtan

4. allena Fadrens wilja; *e* ty Barnen måge icke see på något annat än sanningen eller wißheten aff Fadrens willie / om hwilken när the äre försäkrade/ föllier Testamentz stadigheet. *f* Therföre vti Sweriges Lag twänne wittnen om then Dödas ytterste willie göra ett fult bewijs / *g* såsom wedh hwilkas munn all saak består/ *h* Hwar med ock then Romerske Lagen samtycker/ och til Faderligit Testamente thesse tw Witnen drager. *i*

Thetta är således sagt hwad respect Barn böre draga til theras Föräldrars Testamenten / så at om the aff Odygd icke wille/ hafwer Öfwerheten skiäl at hålla them til theß Lydno och wördning.

5. Men emedan hoos Föräldrar offta kunne finnas feel / så at the anten aff oförstånd och afwugheet / eller öfwertalan/ *k* thenne Myndigheet mißbruka/ kan man icke låta oomrördt/ vnder hwad wilkor the aff sina Barn thenne lydno hafwa til at

6. förwänta. Therföre måste the achta/ 1. At the sin disposition således effter sig lembna / at man om theras fullkomlige willie kan wara wiß och otwifwelachtig. Hwilket skeer skriffteligen med egit nampns och Signetes bekräfftande/ *l* munteligen wed theras fulle förstånd/ vthi twänne eller flere wittnens närwaru som ther om kunna betyga. *m* 2. At

a Gal. 3. 15. *b* Exod 20. 12. Eph. 6. 2. Matth 1 . 4. *c* Colloss. 3. 20. Eph. 6. 1. *d* Leg. 26. Cod famil. erciscundæ. *e* Gail lib 2. obs. 112. n. 1. 2. 3. & seqq. Fachin l 4. controv. 2. *f* Menoch. l. 4. præsumpt 7. n. 5. in fin. Mynsing. cent 5. obs. 28. n. 5 *g* c. 17. in fin Jor. B St. L cap. 14. §. 3. Kyrck. B. c. 2. §. 1. cap. 5. Köp. B. L. l. c. 4. eod. St. L *h* Math. 18. 16 *i* Leg 21. §. 1 cod. de testam *k* Loccen. Syn. Iur. diss. 8. qu. 5. *l* Gail lib 2. obs. 112. n. 8. 9 Menoch. l. 4. præsumpt. 7. n. 5. *m* Cap. 17. Jor B. St. L. cap. 14. §. 3. Kyrck B Gail d. obs. n. 4. 5. 6 leg. 21. §. 1. cod de testam, leg, 12. ff. de testib. Carpz. resp. jur, l. 6. tit, 5. resp. 43, num, 10.

CAP. I.

7. 2. At Fadren icke något aff sina Barn vthesluter/ vtan alle i Testamentet ihugkommer/ och theß deel förordnar/ellieſt håfwer thet samma förgåtna Querelam inofficiosi Testamenti at förewända; Ty så wijda thet sigh icke förbrutit/ *n* må ey 8. heller Fadren skillia thet ifrån alt Arff/ som naturligh och werldzlig Lagh thet ena Barnet så wäl som thet andra tilordnat. *o* Hwart vth som thesse ord aff Wästgiöta Lagen syffta: **Farer annar Brodher kiöpfärdum / ok annor hema i asku sitter / badhin åghu ther jämmykit aff Arwi.** *p* Wore och tilfälle emot Apostelens befallning/ *q* at reta sitt Barn til wrede och afwund. Och så wijda han Barnet vtan skiälig orsak wille skillia ifrån sitt Arff/wijste han ther med icke något Faderligit hierta/ och förthenskull icke rätt Faderligh respeckt aff sitt Barn at fordra.

9. 3. At han disponerar vthi thet Godz som honom aff Lagen är efterlåtit/ Nembl. Lößören och Aflingegodz/ anten thet tå skeer vthi lijka eller olijka delar/ allenast han intet aff Barnen vti legitima præjudicerar/ *r* ty then hörer Barnet til/ icke aff Fadrens goda willia/ vthan aff Lagens Förordning/ *s* therföre han then måste låta blifwa oförskingrad. *t* Quisquis patrum filijs competentes non tradiderit portiones, nihil in contrarium per scripturam in præjudicium faciat filiorum: aut si fecerit, nullius poterit esse momenti. *u*

10. Huru stoor thenna legitima bör wara/ är aff wår Lagh til at afftaga/ *x* Nembl. Nije delar aff all Fadrens Egendom för heta Barnekullen/ så at Fadren allenast hafwer fritt at för Testamentera/ anten åth Främmande eller andre aff Barnen hwar tijonde Penning aff sino godze; The öffrige nije Delar äre Barnens legitima, thet må wara ett Barn eller flere/ så tilkommer them ey mehra eller mindre. Och thetta är vthi 11. Lösören eller Aflingegodz til at förstå/ när en sådan quæstion å Landet förefaller/ oemotstående at ther står **aff allo sino Gotze / rörliko och orörliko.** *y* Ty först/ är thenne en Lagh Städernes Inbyggiare särdeles gifwin/ Landtmannen icke widare förbindande än at han här til tager sin regress, så

n Loccen. Syn. Iur. diss. 8. Thes. 23.

o Gail *lib.* 2. *Obs.* 119. *n.* 2. *Obs.* 112. *n.* 3.

p Arffd. B. fl. 1. §. 8.

q Ephes. 6. 4.

r Vid. omnino Loccenius Syn. Iur. diss. 8 qu. 8.

s Gail *l.* 2. *obs.* 116. *n.* 2. 3. 4.

t Sup. *l.* 3. *c.* 2. *Obs.* 3. *n.* 4. & seqq.

u Leg. Burgund. *tit.* 51. *cap.* 1.

x c. 19. Erff. B. St. L. leg. Longob. *l.* 2. *tit.* 20. *cap.* 1.

y dict. cap. Erffd. B.

wijda thenne casus uthi LandzLagen alldeles är icke förmält/ och lijkwål ratione legitimæ kan wara hoos honom rättwijst/ som är rättwijst i Staden/ therföre ock honom tienar til rättelse. Men i anseende aff åthskildnaden på Godz/ är ett olijka skiäl/ ty fast Godz i Stadh räcknas icke så högt som Arfwejord å Landet/ som tilförende nogsamt är förklarat. z Och förthenskull uthöfwer orörligit Godz i Staden giffz större frijheet/ som the å Landet icke måge draga til sig/ ty them är uthi then

12 frågan annan Lagh gifwen/ a ther Arfwejord och Afflingejord hållas emot hwar andra/ och Afflingejord giffz frij at försällia och förskänckia hwem man wil/ och som man gitter dyrast. Förthenskull och aff theß wedrige mening slutes/ at man Arfwejord ey må förskänckia/ och sålunda ey heller förTestamentera/ utan bör uthi ingen sin deel förminstadh fullkommen Arfwingarna hemfalla. b Här med och Wästgiöthe Lagen öfwereens kommer/ ther han säger: A dödzdaghima icki fra arwä giwä at lagmali/ num arwi qwäder sialwer ja widher. Swa sigiä lärdir Mänat eigh ma me widh qwädä med Guß rätt. c

13 Här aff är til at sinta/ Fädren uthi Löß ören och Afflingegodz måge tildela sina Barn olijka Lotter alt in til Legitimam. d Men uthi Arfwegodz måste han them emellan achta lijkheet.

14 Här infaller en fråga/ om Fadren uthi deelning aff Arfwejord hade achtat lijkheet sina Barn emellan/ om tå Barnen äre skyldige at låta sigh hwar med sin deel nöya/ och icke hafwa macht quällia en sådan theras Faders Förordning/ ehuruwäl the i anseende aff lägenheten eller behag til ett annat Godz helldre hade thet annorledes?

15 Här swaras/ at i respect aff theras Faders disposition sampt then heder och lydno the honom äre plichtige/ kunna the thet Lagligen icke ogilla (hwad them emellan med sämia kan skee här under icke til at förstående/ ty thet wore mera ett Skipte/ e än Testamentz brott) synnerligen therföre/ at han them emellan en lijkheet hade achtat/ och förthenskull the icke om något

16 inofficioso Testamento sig beswära: Är ock mången så oförnöysam/ at honom inter skeer tilfyllest/ ehuruwäl honom wederfa-

CAP. I.

z Sup. lib. 5. c. 3. obs. 6. n. 6

a cap 9. §. 1. Jord. B. L. L.

b c. 11. Erfd. B. östg. L. vid. sup. lib 4. c 1. obs. 2. n. 14. ad 17. Loccen. Syn. Iur. diss. 8. qu 1. vers. non rerum soli Vult ad pr. tit. inst. de hered qui ab intest. n. 19.

c Arffd. B. fl. 10 §. 2.

d Gail l. 2. obs. 116 n. 2. 3. 4. Carpz. l. 6. tit. 5. resp 43. n. 11. & seqq.

e c. 10. §. 4. Erffd. B. H. L. L.

res/hwilken eenwetenheet här med icke bör skee något patrocinium, vthan Fadrens respect och ytterste willie handhålles/ så at thet han skiäligen talar vthi sinom yttersta Tima / blifwer fult och stadigt. *f* Medan thet är wår plicht emot hwar man / och [17] så mycket högre emot Föräldrar / at wij theras ytterste willie fullgiöre/ ty så wijda han är Laglig/bör han hafwa Lagz krafft/ i anseende at han är then ytterste/ och blifwer aff them oföranderligh. *g*

Doch lijkwål tycker migh at Föräldrar som emellan sina [18] Barn således willia Arfwegodz förordna/göra båst at the Barnen icke påläggia thet åndteligen at hålla / vthan lämne them wilkoret/ty förfarenheten hafwer medgifwit / at sådant hafwer förorsakat Barnen emellan oenigheet och afwund/ ja / offta aff them som högst warit beneficerat/ emot Fadren största otack.

4. Thet Fierde wilkoret är / at samma Faderlige deel- [19] ning/eller Testamente medh Fadrens dödh blifwer bekräfftat / Ty Testamentet blifwer gilt genom Döden. *h*

När thesse fyra wilkor wedh Föräldrars Testamente ta- [20] gas i acht/så måge Barnen them ey qwällia: men är här emot skedt/hafwa Föräldrarne sin egen otijdigheet at tilräkna / thet theras ytterste willie bestäende vthi olagh / går lagligen tilbakars/och sådant Barnen för ingen olydno eller wanheder at påföra. Läs här om wijdare then Romerske Lagen *i* med flere i brädden förtecknade. *k*

f c.17. Jor. B. St. L.

g Schneid. *ad pr. inst. de hæred. quæ ab intest. n.7.*

h Heb. 9.17.

i Novel. 22. *de nupt. c.* 48.

k Carpzov. *d. l. Item resp.* 46. *resp.* 48. Gail *l.* 2. *Obs.* 112. 116. 119. 120. Menoch. *de præsumpt. l.* 4. *præsumpt* 7. Berlich. *par.* 1. *decis.* 90

CAPUT II.

Om Arff.

OBSERVATIO I.

Vthi feel aff Testamentet kommer Arff/ och vnder hwad wilkor man säyes vthan betygande aff ytterste willie wara aflijden.

SUM-

SUMMARIA. CAP. II.

1. Testamente vtheslůter Arff.
2. När man kan sâyas wara aflidin vthan betygande aff ytterste wilje/n. 3. 4. 5.
3. När man sâgz hafwa giort olagligit Testamente:
6. Arff är åthskilligt efter natur och händelserne.
7. Bryst Arff hafwer förste rum och största rätt.

1. Tilförende är förmält/ at ther Testaments är vthi wägen vtheslutes Arff/ men ther then Döde icke hafwer förTestamenterat sin Egendom/ tilfaller han närmaste Slächt igenom Arffzrätt. a Effter nu således är / finnes icke onödigt at gifwa i liuset / när the Döde må sâyas hafwa sin egendom förTestamenterat eller icke.

2. Thet skeer först / när then Döde intet Testamente/ anten skriffteligen hafwer giordt/ eller emot Wittnesföra Män muntteligen sig vthlåtit hwem han sitt goda effter sin död wille vnna

3. 2. När han hade giordt olagligit Testamente/ som skeer 1: vthöfwer the Ägor han ey må förTestamentera. b 2. Af then som til Testamentz giörande är otienlig. c

4. 3. När Testamentet i händelser aff posthumis, eller the Barn som födas effter Fadrens dödh/ blifwer krafftlöst. d

5. 4. När then som är til Arfwinge förordnad / ey wil Arfwet emottaga / eller är dödh blefwen för honom som Testamentet giorde/ eller Testamentet är skiedt vnder något wilkor / som ey blifwer fullbordat. e

Vthi thesse fall sâgz man intestatus, thet är vthan betygande aff ytterste willie/ wara aflijdin/ och tå faller then Dödas

6. Egendom närmaste Slächt til med Arffzrätt. Men emedan vthi thet ena fall / then kan wara närmast / som vthi ett annat blifwer vtheslůten/ altså förändrar sigh Arffzrätt / effter hän-

7. delserne och hwart Arffskapz Reglor/ f. förthenskull wil man hwart slagh för sigh igenomlöpa / begynnande aff Brystarff / som vthi Sweriges Lagh först nämnes /g. och aff naturen förste och största rätt tilägnas. h Ty effter Naturen böre jw Barnen öfwerlefwa/ och ärfwa sine Föräldrar / och icke Föräldrarne Barnens Egendom tilfalla / effter thetta aff then

a Sup. cap. 1. Obs. 1. Edict. Theod. Reg. Visigoth. c. 23.
b Vid. sup. c. 1. Obs. 2. n. 17 & seqq. obs. 5 n. 10. & seqq.
c Vid. sup. c. 1. Obs. 1. n. 6. 7.
d Vid. sup. c. 1. Obs. 4.
e Vid. Vult. ad pr. inst. de hæred. quæ ab intest. n. 7.
f Carpz. arbor. consang. disp. 2. Thes. 2. num. 14.
g c. 1. Erffd. B. L. l. c. 1. eod. St. l. c. 11. eod. Upl. L. c. 1. c. 3. §. 2. Erfd. B. Östg. L. c. 11. eod. Helß. L.
h Schneid. ad pr. inst. de hæred. quæ ab intest. Rubr. de primo ord. succed. num. 1. Vultei. ad dict. tit instit. ad pr. tit. n. 19. 22. Carpz. d. l. n. 15. Thes. 13. n. 140 Th. 15. num. 151.

CAP. I. Andelige Lagen: Non debent filii thesaurizare parentibus, *i* thet är / Barnen behöfwa icke samla Skattar åth Föråldrarne / förthenskull gamble Lagen säger vthi fall aff Vatarff / tha eldar afgum Brandum / *k* lijka som thet ther aff en förwänd naturs Ordning flyter / Ordine turbato succedis Bulgare nato, *l* förmedelst en förwillad ordning ärfwer du Bulgare tin Son.

i c.6.v.prohib. de censib.
k Wesm. L. Erffd. B. fl. 28
l Schneid. *ad tit. inst. de hered. qua ab intest. rubr. de secund. gradu seu ord. succed ab intest. Ascendent. scilicet, n. 3.*

Observatio II.

Hwilke som kallas Brystarfwingar / och om then förmon som Lagen them förordnar.

Summaria.

1. Hwad Brystarff är / och hwilka kallas Brystarfwingar.
2. Brystarfwingars förmon / och at Barn träder i Fadrens stadh.
3. Förmon aff Leden gäller icke i Brystarff. n. 5.
4. Jus Repræsentationis haswer sin grund i Naturen.
6. Drages så wäl til Qwinna som Mä
7. Förmåles hwad för Dom i Östgiötha Lagen haswer warit om thetta stadgat.
8. Och huru thet nu är annorledes.
9. Skiäl til thet bruk nu är.
10. Successio in stirpes, num. 12.
11. Hwadan thenne arth aff ärfwande flyter.

Brystarff kallas thet som födes fram aff androm i Slächtenne. *a* Så at Brystarfwingar äre / Son / Dotter / Soneson / Dotterson / Sonedotter / Dotterdotter / och så wijdare / vti rätt nederstigande Linie så långt som räknas kan. Thesse äre the som hafwa förste tilträde til Arfwet / och vthesluta alla andra Arfwingar / vthi hwad Linie the wara kunna. *b* Och thet icke allenast Barnen för sina Personer / vthan och theras affödo / i så måtto / at ther twenne Bröder lefwa / och Barn aff then tridie Broderen / tå ärfwe så wäl then Dödes Broders Barn sin Farfader / som the twänne Bröder theras Fader / Thy taghi slikt Sonabarn aff Arfwe som Son. *c* Jcke emotstående thet the twänne Brödren äre en grad närmare theras Fader / och therföre syntes wara til Arfwet mera berättigade. Ty thenna Regel hafwer vthi rätt nedstigande Linie

[margin: 1.; 2.; 3.]

a c. 4. Erffd. B. L. l. c. 3. eod. St. L.
b Vesemb. *parat ff. de gradib. & affin. num. 14.*
c c. 1. Erffd. B. L. L. *d. loco.* St. L.

Linie intet rum/ effter klare Lagens Ord: Vtan thet see Barnabarn theß Dödha. d Skiäl til åthskildnaden kommer ther vthaff/ at Barnet stiger vthi Fadrens ställe/ och kommer til Arfwet/ icke så mycket i anseende aff sin/ som sin Faders person/ hwilken honom Lagen tilordnat/ och kallas aff the Lärde Jus repræsentationis, e tagande sin grund aff Naturen och

4\. Bloden/ ty thesse måge wara så många grader frånskilde som the kunne/ hafwa the lijkwål sin vhrsprung aff enahanda Blod nembl. Farfadrens/ och förthenskull enahanda rätt.

5\. Här med och then Romerske Lagen öfwereens stämmer/ ther han säger: Nec in hoc ordine gradum quæri volumus, f Wij wele icke at vthi thenne Linien skal frågas effter närmaste eller fiermare Ledh.

6\. Thetta drages icke allena til Sonabarn/ vthan och til Dotterbarn/ så at här Kiönet icke vtheslutes/ vtan effter Landz-Lagen Dotter och hennes Barn niuter tridiung g effter Stadz-Lag halfft emot Brodren och theras Barn/ h oachtat at Östgiöta Lagen Qwinnokiönet synes willia vthsluta/ ther han säger:

7\. A ther badhir äre jamne ok knäm jamnkumne/ tå ganger hatter til/ ok huswa fran. i Nu ther badhir äru jamnskyld Madher ok Kuna/ tha takir Madhrin arwit ok Kuna ganger fran. k Item/ tha taker Sunasun/ ok egh Dottorsun. Item/ Tha taker then af Brodhrenom föddes/ ok egh then aff Systurinne är. l

Hwar med och GUdz Ord synes samtyckia/ ther så står: Om någor dör och hafwer inga Söner/ så skole j hans Arff gifwa hans Döttrar. m

Thetta hålles nu annorledes/ så at vthi allehanda Arff thenne Reglen kan achtas (i betrachtande aff Kiönet) enär som delas å Fäderne och Möderne/ och äre jämskyld then Döde/ hwat thet är Man eller Kona/ taghin å å Fädherne twå

9\. luti/ och å Möderne tridiung. n Ty emedan Mannen för sigh sielff/ och Qwinnan för sig äre aldeles til förökelse aff werlden/ och således til at förorsaka Arfwingar otienlige/ vtan Gudh hafwer them bägge i then måtto hwar andra til hielp förordnat och lijka giordt/ o Therföre och Lagen them vthi arfftäckt bägge

CAP. II.

d cap. 3 §. 3. Erffd. B. L. L.

e via omnino Menoch. de præsumpt. l. 4. præsumpt. 95. usq; ad fin. Carpzovius arb. Consang. disp. 2. Th. 3. n. 24 & seqq. Vesemb d. l.

f c. 1. vers. in hoc enim. Novel. 118. & Instit. de Hæred. quæ ab intest. §. 6. Schneid. ad d. tit. rubr. de success. filiorum naturalium & legitimorum, simul num. 14. Helfr. Hunn. var. resol. l. 3. tract. 1 qu. 6.

g c. 1. Erffd. B. L. L.

h cap. 1. eod. St. L.

i cap. 3. eod. in princ.

k dicto loco.

l dict. l. §. 1.

m Num. 27. 8. Leg. Burgund. tit. 14. c. 1. leg. Salica tit. 62. cap. 6. leg. Ripuarior. cap. 56.

n c. 3. §. 3. Erffd. B. L. L. leg. Visigoth. l. 4. tit. 2. c. 1. 9. 10. leg. Verinor. tit. 6.

o Gen. 1. v. 27. c. 2. v. 18.

CAP. II. bågge giordt deelachtige. *p* Nam justum omnino est ut quos propinquitas naturæ consociat, hæreditariæ successionis ordo non dividat, *q* på thet Lagen förmedelst Qwinnokiönetz frånskilliande / icke skulle synas Naturen förklaga / som icke haswer welat skapa Manfolcket allena / och sålunda låta felas aff hwilka Manfolck framdeles kunde födas. *r*

Såsom nu vthi intet Arff Kiönet vtheslutes / altså ansees icke vthi Brystarff icke heller Lederne / som sagt är / therföre måste man weta på hwad sätt the ärfwa / ty ther Fadren lembnar effter sigh en leswande Son / och tw leswande Barnebarn aff en dödh Son / måste icke the tw Barnebarn taga twådelarne / och Sonen en tridiung / vthan the tw Sonebarnen få allenast tilhopa halfparten emot theras Farbroder / effter thetta aff Swiriges Lagh: Taghi slikt Sonabarn aff Arfwe som Son / och slikt Dotterbarn som Dotter. *s* Item / Liswa tho Barn effter ett Syskane / hwat the äro flere eller färre / taghin thridiung. *t* Skiäl ther til är thetta / at såsom the ärfwa icke aff sin egen rätt / (ty the äre en grad längre bort) vthan aff Fadrens rätt vthi hwars ställe the träda; altså kunna the icke större Arff wänta / än theras Fader hade bordt / ther han hade leswat och sin Arffzrätt sielff brukat / hwilket hade widh thetta fall warit halffparten. *u*

Thenne art til at ärfwa kallas Successio in stirpes, Men ther hwar Person tager Lott för sig / kallas Successio in capita. *x*

p Schneid. ad tit. inst. de hæred. quæ ab intest. Rubr. de success. fil. natur. & legit. num. 15.

q Leg. Visigoth. l. 4. tit. 2 cap. 9.

r Leg. 4. v. Cons. autem Cod. de lib. præt.

s c. 1. Erffd. B. L. L.

t cap. 2. §. 1. eod.

u Vide Vult ad tit. inst de hæred. quæ ab intest. q. 7. v. 2. 3.

x d. tit. inst. q. 6.

OBSERVATIO III.
Om the Barns Arff som födas vthom Echtenskapet.

SUMMARIA.

1. Oächta Barn äre twäggehanda.
2. The som af naturē äre styggelige.
3. Thesse taga intet Arff.
4. Men ärfwas aff andra.
5. Kräfwia likwäl som andre Barn omwårdnad och vpfödzel.
6. Skiäl ther til / n. 7.
8. Then andre art aff oächta Barn.
9. Thesse hafwa icke alle en Rätt / ett slagh tager fult Arff.
10. Frille Barn som äre aff thet andra slaget / taga allenast 3. Marck
11. Huru och vnder hwad wilkor thet sker.

Effter

CAP. II.

1. Efter anledningen aff Sweriges Lagh kunna thesse o-ächta Barn vthi twänne slagh i gemeen fördelas.

1. The som aflas vthi the fall som bredewidh an-seendet aff oloflig beblandelse / theßförvthan aff naturen äre styggelige/ såsom the ther äre aflade i Hordom/ Frändsämio och Skyldskapzspiell.

3. Thesse Barn äre skilde wid alt Arff: *b* Ganger Madher fran Kono sinni mungiptri/ i siäng annarar Kono aflar Barn/ thet är Horbarn/ taker eigh at Laghmåli Fädherni sitt. *c* 4. Doch lijkwäl/ ehuruwäl the för sine personer icke ärfwa/ så ärfwa them theras Barn (om the några afla) och gånger med thet Arff/ som med all annor Arff. *d*

5. Här är frågan wärdt/ om sådana Barn som Frillobarn hafwa at kräfwia aff Föräldrarna födo och vpfödzel/ effter Lagen allenast thetta Frillobarn tilägnar/ *e* och blifwer om thesse tyst? Här til swaras/ at ehuruwäl thet vthtryckeligen om thesse i Lagen icke biudes/ kan man lijkwäl icke annars sluta/ vthan at thessom thenne rätt som them androm tilkommer/ vthi 6. anseende aff then naturlige rättwijsan/ ty såsom then ena wärkan aff naturens Lagh består i Barns aflande/ så är then andra theras födo och vpfödzel. *f* Theßförvthan måste och Barnen vthan födo och vppehälle förgås/ så at thet är lijkt til at 7. döda sitt Barn/ och til at icke vnna thet sitt vppehälle/ *g* Och döda sitt Barn är jw emot Gudz befallning/ och emot naturen/ hwar til Lagen aldrig wil gifwa tilfälle. Förthenskull then Andelige Lagen Föräldrarne pålägger sådana sine Barn at vnderhålla/ effter rådh och ämne/ *h* säger och at Barn förorsaka theras Mödrar börda för födzlen/ vthi födande wärck/ effter födzlen arbete och bekymber/ hwar med förstås vppehället. *i* Läs här om wijdare Helfricum Hunnium. *k*

8. Then Andra arth aff oächta Barn/ äre the som aff then beblandelse aflas som aff Naturen är loflig/ ehuruwäl aff Gudz Ord och Civil Lagh förbuden. Thesse äre och i anseende aff 9. Arffzrätt til at fördehla; 1. Them som förmedelst följande Ächtenskap äre bätrade; *l* Item, Them som äre aflade i Fä-

a c. 20. Erff. B. L. L. c. 15. q. 1. Kyrck. B.
b d cap. 20. Erffd. B. L. L. c. 15 eod. St. L.
c ll. 8. q. 3. eod. W. G. L.
d c. 15. q. 1. eod. St. L.
e c. 18. eod. L. L. cap. 13. eod. St. L.
f Schneid. ad tit. inst. de jure natur. in pr. n. 6. & seq.
g Leg. 4. ff. de lib. agnoscend. Baldv. lib. 4. c. 14. Casu. 2. de Cas. Consc.
h c. 5. in fin. de eo qui duxit in matrim. quam polluit per adult.
i cap 2. de Convers. infidel.
k Variar. resol. l. 3. tract. 1. qu. 1. Schneid. ad tit. inst. de hæred. quæ ab Intest. Rubr. de success. lib. ex damnato coitu nat.
l cap. 2. q. 4. Gifft. B. L. L. d. l. St. L.

ſtom / *m* Theſſe taga Arff ſom Adelkonubarn. *n*

2. Vthi Frillobarn / *o* ſom ellieſt i gemeen kallas oäch- ta / theſſe taga fuller Arff effter Föräldrar / men icke mera än 2. Marck effter Fader / och 1. effter Moder / thet är 3. Marck effter bägge Föräldrarna. Doch vnder thet wilkor / at Adul- konubarn ſkal få til 6. Marck / Men räcker Arfwer ey få til / få tager Frillobarn intet Arff *p* Och är märckiande / at thetta 3. Marcks Arff icke ſkeer in capita, vthan the måge wara fle- re eller färre / ſå få the ey meer än 3. Marck / *q* men ellieſt ärf- wes the ſom all annor Arff. *r*

Huru ſigh thetta hafwer vthi Adelsſtåndet / är vthaff A- delige Privilegierne at ſee. *ſ*

10 11

m c. 2. §. 3. eod. Ä. l. dict. l. St. Ä.

n d. c. Ä. & St. Ä.

o c. 18. Erfd. B. Ä. l. cap. 13 St. Ä.

p c. 19. Ä. l. c. 14. eod. St. Ä.

q d. c. Ä. l. & St. Ä.

r dd. ll. vide Schneidev. ad tit. inſt. de hæredit. quæ ab inteſt. Rubr. de Succeſſ. lib. natur. tantũ Rubr. de ſucceſſ. ſpur.

ſ An. 1622: art. 4. uſq; ad fin.

OBSERVATIO IV.

Om Bakarff / och i förſtone thet ſom med Sido- Arff infaller.

SUMMARIA.

1. När Baakarff giffz rum.
2. Och hwad Bakarff är.
3. Här innefaller Bakarff och Sij- doarff tillijka vthi jämne Leder.
4. Hwarföre Bakarff och Bryſt- arff icke kan infalla tillijka vthi jämne Leder.
5. Then ena Linea hafwer förmon för then andre.
6. Bakarff och Sijdoarff hafwa lij- ka förmon i Arfftächt.
7. Samſyſkonebarn vinta här Sy- ſkone rätt.

När then Dödas Bryſtarfwingar ey äre / ſom effter Naturen Arfwet bör tilfalla / tå går thet aff en för- wänd Ordning / *a* ifrån nedan vpåth / och kallas vthi wår Lagh Bakarff / beſkrifwes thet ſom går åther til ryggia i Ätterne och å både ſijdor / *b* therföre faller förſt then händelſe / vthi hwilken then Döde hafwer lembnat både Föräldrar och Samſyſkon. *c* Såſom nu Föräldrarne äre vthi förſte Ledh aff Bakarff / altſå och Syſkon vthi förſte Ledh aff Sijdoarff / therföre the och här bliſwa Samarfwa. Ty at vth Bryſtarff Barnen vtheſlöte Föräldrarna / ehuruwål the woro vthi lijka

1\. 2. 3. 4.

a Loccen: Syn. Iur. diſſ. 9. Theſ. 19.

b c. 4. Erffd. B. Ä. l. c. 3. eod St. Ä.

c cap. 2. eod Ä. l.

Ledh then Döde frånskilde/ kommer aff then förmon Brystarff tilägnas/ så at hwad som delas wider Brystarff och Baakarff/ och äre både jämnskylde then Döde/ ther går Brystarff til/ och Baakarff ifrån / *d* emedan icke allenast then närmare Ledh hafwer förmon för then fiermare/ vthan och then ena Linien för then andre/ så at then som hafwer förmon aff Linien/ behåller Arfwet/ ehuruwäl han i Leden wore längre bort. *e*

CAP. II.

5. *d cap.* 4. §. I.

6. Men vthi thetta Arffall är icke then förmon aff Linie/ förthenskull gäller ther förmon aff Leden/ vndantagande the Leder i Sijdoarff som Jus repræsentationis tillåta) och förthenskull här Föräldrar som äro sine Barn i förste Ledh af Bakarff/ taga Arff med then Dödes Samsyskon/ som äro honom vthi förste Ledh aff Sijdolinie/ effter then Andelige Lagens räkning. Men effter then Werldzlige Lagens räkning äre Syskon i andre Ledh frånskilde/ så at i Sijdolinie är icke någon Ledh som kallas then förste/ i anseende at Fader och Son giöra i all räkning förste Ledh/ therföre ehwart man räknar vthom them/ gör man en Ledh wijdare. *f*

e Loccen. *d. l. Thes.* 13. Carpz. *arbor. consang. disp.* 2. *Thes.* 2. *n.* 14. *& seqq.* Vesemb. *parat. ff. de grad & affin. n.* 13.

f Vesemb. *parat. ff. de grad. & affin num.* 8.

7. Vthi thetta samme Arffall tilägnar och Lagen Samsyskonebarn Arfftächt med Föräldrarne/ *g* som lijkwäl äre en Ledh längre frånskilde. Thetta kommer aff Jure repræsentationis, igenom hwilket Barnet träder i Fadrens stadh. Thetta Jus repræsentationis gäller vthi Sijdolinien / aff thetta andra Capitels fall/ icke vthom Samsyskonebarn/ så at ther the ey äre/ vthan Samsyskones Barnabarn / ther taga then Dödas Föräldrar altsammans. *h*

g cap 2. §. I. Erffd. B. i. k.

h d. cap. §. 2. Schneidew. *ad tit. inst. de hered. quæ ab intest. Rubr. de success. parent. natural. & legit. simul n.* 31. *vide inf. hoc c.* 6.

Observatio V.

Om Bakarff/ ther ey infaller Sidoarff / effter anledning aff thet 3. Cap. Erffd. Balcken.

Summaria.

1. Här får Baakarff förmon aff Leden/ therföre och förmon aff Arfwet.
2. Jus repræsentationis gäller icke i Sijdolinie öfwer Syskonebarn.
3. Förste Regel aff Bakarff aff jämne Leder.

§. I. iij 4. Then

CAP. II.

4. Then andre Regel vthi Bakarff aff olijka Leder.
5. Fråga om Jus repræsentationis gäller i Bakarff.
6. Decisio negativa.
7. Skiäl ther til.
8. Then Regel aff närmare led gäller i Bakarff vtan vndantagelse.

NÄr Fader och Moder/ Samsyskon eller theras Barn ey äre/ vtan Farfader och Farmoder / eller Moderfader och Modermoder then dödas/ tå vthesluter Bakarff Sijdoarff / och the som i Bakarff äro i andre Ledh / hafwa förträde för them som i Sijdoarff äre vthi tridie Ledh / effter then Andelige Lagens räkning / men vthi fierde Ledh effter som Jus Civile räknar/ i anseende at Jus repræsentationis (ther Son träder i Fadrens stad) icke gäller i Sijdoarff / wijdare än til Broder eller Systerbarn. Skiälen finnas här nedan före. a 1. 2.

Vthi thetta Arffall äre twänne Reglor wäl til at märckia: Then 1. At ther som frågan är vthi Bakarff aff lijka Leder om Fäderne och Möderne / ther tages å Fäderne twedelarne/ och å Möderne tridiung/ anten Fädernes lotten tilfaller Qwinna eller Man / b en eller flere / så at thenne successio skeer in Stirpes och icke in Capita. c 3.

Then andre Regel är / ther thenne fråga infaller vthi Bakarff aff olijka Leder / tå tager then alt Arfwet / som är then Döde vthi närmare Ledh skyld/ anten han wore en Ledh eller flere närmare / han tager icke allenast Fäderne / vthan och Möderne/ oachtat han allenast å andre sijdan wore skyld / d såsom thet klarligen förmäles vthi Konung Magnus Ericksons Lagh i Erffdabalcken : Liwer eth aff them taki thet Arff vp. e Ther Farbroder och Farsyster/ Moderbroder och Modersyster blifwa vräknade. Item i DaleLagen : Liwer eet aff thässum fiorum/ taki badi aff Fäderni oc Nödärni. f 4.

Här infaller en fråga / hwij icke här kan gälla thet som galt vthi förre Capitlet/ ther som Broderson med Broder ärffde halfft emot Fader och Moder/ hwij tå icke aff lijka rätt i bakarff/ Morfader med Fader eller Farfader med Moder/ så at Farfader må träda i Sonens (som här är Fader) ställe/ åfwen som i thet förre/ Sonen i Fadrens ställe ? Här til swaras at thetta 5.

a Obs. seq.
b Carpzov. arb. Consang. disp. 2. thes. 9. qu. 90, 91, 92. 93.
c cap. 3. q. 3. Erffd. B. L. L. Vesemb. parat. ff. de grad. & affin. n. 15.
d Vide Michel Olufsons disc. om Arfftächt. Carpz. dict. loco.
e c. 1. Sud. L.
f c. 1. eod. tit. DaleLagen.

Jus repræsentationis gäller i Bakarff aldeles intet / ty Lagen hafwer altijd then Sedh at han i thet närmaste effterföllier naturens lopp. Nu kan effter naturens lopp / Son blifwa Fader / eller nå Faders ålder / men aldrig kan Fader blifwa Son / eller komma til Sonens ålder som wänter sigh altijd blifwa äldre men aldrig yngre / therföre och effter naturen thetta Jus repræsentationis skiäligen infaller i Brystarff / men emot Naturens lopp vthi Bakarff. e Och sålunda thenne Regel är annor närmare / taghi altsammans f gäller vthi Bakarff absolute och vthan vndantagelse.

CAP. II. e Vesemb. parat. ff. de ord. & affin. n.15. Schneid. ad tit. inst. de Hered. quæ ab intest. Rubr. de success. parent. nat. & legitim. n. 21. Carpz arbor. Consang. disp 2. theor. 16. n. 163. 165. f cap. 3 § 3. Erffd. B. L. L.

Observatio VI.

Om Sidoarff som förefaller längre vthi Slächtenne / än Syskonebarn.

Summaria.

1. J förtijden hafwer Jus repræsentationis gullit i Sidolinie in til femte Man.
2. Rickzens Rådz dom ther vppå.
3. K. Johans Dom om samma saak.
4. Hwar vppå sigh berörde Domar grunda.
5. Hwad witzord Medellagen gifwes.
6. Man bör icke så myckit döma effter Exempel som rättwijsan.
7. Theras Skiäl som Jus repræsentationis i Sidolinie til Syskonebarn restringera, och thet första aff Brystarffz förmon.
8. Brystarff är Naturen likmätigare / och ther ju längre bort / ju kärare.
9. J Sidolinien är then närmaste kärest / och mera förblandning aff främmande Blod.
10. Förthenskull icke naturen så lijkmätig.
11. Andre skiäl aff GUDz Ordh.
12. Tridie skiäl aff K. Carls IX. authenticerade Lagbook.
13. Theras swar som Jus Repræsentationis extendera til quintum gradum lineæ Collateralis.
14. Först at wår Lagh icke vthtryckeligen tilstäder något Jus Repræsentationis.
15. Andra / At thet 4. Cap. Erffd. B. L. L. har warit otiosum.
16. Tridie / Descendentes collaterales slutas vnder en rätt.
17. Jus Romanum binder oß intet.
18. Huru then åthskildnad emellan descendentes och Collaterales är til at förstå och skatta.
19. Beslut aff thenne mening.
20. Swaras til thesse argument
21. Bewijses at Jus Repræsentationis vthi linea descendenti admitteras vthi Kon. Christophers Lagh.
22. Arff tages anten Jure proximitatis

CAP. II.

1\. AT Syskon och Syskonebarn äro Samarfwa/ och them emellan gäller Jus repræsentationis är odisputerligit: a mera twifwelachtigt är thet Arff/ som förefaller emellan Syskonebarn och emellan Syskonebarnabarn. Ty thet hafwer warit månge aff wåre gamble Lagkloke/ som Jus repræsentationis hafwa welat draga lijka vthi Sijdoarff/ som Brystarff/ så at ther icke heller proximitas gradus skulle gälla innan femte Man/ som är til at see aff then discurs om Arfftächt/ b ther vthi bland annat thesse ord finnas: Then andre Skyldskapen är vthi Sijdoarfwet/ och ther vthi äre begripne then Dödas Syskon och Syskonebarn/ så och Syskone Barnebarn/ och flere som aff them kunne wara födde/ och vthi thetta fallet ärfwa och Broders Barn Broders lott/ och Systers Barn Systers lott/ alt innan fempte Man. Item/ något bättre neder vthi thet andra Spörsmålet: Vthi Brystarff stiger Sonebarn vthi Sons stad/ och Dotterbarn vthi Dotters stad/ och niuta theras Föräldrars rätt alt in til fempte Man/ så göra och Broders och Systers Barn i lijka måtto i Sijdoarff. Således hafwer och warit dömdt emellan Herr Lindorm Hanson och Per Bengtson. c Domen lyder således:

2\. Wij Jacob med Gudz Nåde/ Erkiebiskop i Vpsala/ etc. Giöre witterligit/ at tå wij församblade wore i Stockholm/ kom för oß i Rätta en saak/ emellan Wälb. Man

a cap. 1. 2. 3 Erffd. B. L. l.

b Incerti Autor. författat i Stockh. 26. Ianuar. 1659.

c dat. Stockh 1475. in festo S. Martini.

Herr Lindorm Hanson och Päder Bengtson/ om ett Arff som fallit war effter Hustru Bengta/ Hans Pedersons Dotterdotter/ förbemälte Lindorm i sängen hade/ och förbemälte Pär Bengtson samma Hustru Bengtas Systerson war/ hwilken Saak vpskuten bleff/ och war från åhrlig och wälbördig Man Herr Thure Jönßon wår käre Medbroder/ Laghman i Wästergiötland/ för ett twifwelsmåhl/ som är / at vthi then åldste Lagen säges at lijka tager Broderbarn som Broder/ och Systerbarn som Syster/ icke längre vthtryckt i Slächtenne. J then andra Lagen som man kallar medleste Lagen säges: At slijkt tager Broderbarn som Broder/ och Systerbarn som Syster/ alt in til fempte Man/ äntå at några lefwa aff Syskonen. Tå wore här för oß tw sworne Wittnen/ som war Her Carl Eskilson och Johan Jönson/ som bode sigh så Gudh til hielp/ at för några åhr vthi en menige Herredagh i Calmare/ kom ett slijkt åhrende i Rätten om sådane Arff/ närwaro wyrdige Fäders/ åhrlige och gode Herrars/ besynnerlige alle Lagmäns öfwer menige Riket/ och sade then åldste Lagen/ som somblige nu kalla Biörköö Lagen/ wara orätt och stadfäste och fullborde then medelste Lagen/ som håller i första och andra Capitel Erfda Balcken/ at slijkt tager Broderbarnen/ som Broder/ och slijkt Systerbarnen som Syster til fempte man. Tå dömde wij endrächteligen tilsamman effter medleste Lagen förbemälte Arff emellan them. Jämwäl stadgades och vthlofwades at här effter skal dömas effter förbemälte medleste Lagh/ doch hwad tilförende hade warit dömdt i slijke Arff effter samme åldste Lagh/ thet wari fast och gilt. Theß til yttermehra wisso at så dömdt och aff oß samptligen stadgat är/ låte wij witterligen hängia wårt Jnsegle nedan före thetta wårt öpne breff.

CAP. II.

3. Item, aff Konung Johan högloffl. i åminnelse hafwer emellan Fru Giörwel Gyllenstiernas Arfwingar warit dömdt om Baakarff. Vthi berörde Dom statueras och om Sijdoarff

CAP. II. således: Ther kunna och alla then Dödas Bröders och Syskers Barn och Barnebarn komma til Arffz i sönder innan femte Man / ehuru mänge the och kunna wara: Item / något neder bättre: Vthi thetta fall (Nembligen aff Sijdoarf) ärfwes och alt nedh / alt in til fempte man / antingen ther lefwer Broder eller Syster / som Lagen säger. 4.

Thesse Domar och Discurs taga nu alle sitt fundament och skiäl / sompt af Medel Lagen / hwilken d. Arf til femte man efterlåter; sompt af Exempel som Rijkz Rådz Dom lyder / at så tilförende vthi Calmare warit dömdt.

d. c. 1. & 2. Ersd. B.

Men såsom Medel Lagen efter then form han i förstonne warit / oß för thenne tijdh intet hinder / man icke heller weet huru och hwadan han thet nampnet bekommit / efter man theß grund icke kan see / emedan Biörkö Lagen skal ibland the Laghböcker wij här tilhaft / wara then äldste / sedan S. Erickz / Kon. Magnus Börgesons / Kon. Börge Magnussons / och Kon. Magnus Ericksons / och således en af thesse / och icke Kon. Christophers Lagbook / som långt sedan är vthkommen / skäligare borde hafwa thet nampnet af Medellagen. Icke heller bör man döma efter Exempel / vthan efter skiäl och rättwijsa / altså wil iagh vthan förfång af thesse tilförende införde Domar / förmähla the skiäl som på bägge sijdor kunna brukas / och Läsarens dijudication hemställa / hwem han tycker rättwijsan wara lijkmätigast. The som repræsentationem extra secundum gradum lineæ collateralis vthesluta / hafwa thesse skiäl. 5. 6.

1. At thet är en stoor olijkheet emellan Brystarf och Sijdoarff / så at then förmon Brystarff hafwer Jure Repræsentationis, icke skiäligen drages til Sijdoarf / i anseende / at Brystarf är mera naturen lijkmätigt / och alle som ther vti räknas vthi lijka anseende / ja / ju längre bort ju kärar / efter thetta: Amor descendit, non ascendit, Kärleken går starckare nederån vpwärtz. Hwilket kommer af Bloden / vthaf hwilken the alla såsom vthaf en Källa hafwa theras vhrsprung / och i så måtto man så högt älskar sina Barnabarn / ehuru långt the 7. 8. 9.

äre

åre/ som sina Barn/ ty therföre hafwe wij Barn/ at wij igenom theras Afföde skole blifwa odödelige. *e* Therföre och Lagen præsumerar lijka som the Döde sine Barns Barnebarnebarn wille vthi stället af theras Föräldrar til arftäckt efter sigh kalla. *f* Twärtemot skattas Sijdoarf/ så at ther then närmaste altijd är käraft/ och i ther fall præsumeras icke gärna Jus Repræsentationis. *g* Ty ther jw längre bort/ jw mera främmande och förblandning af främmande blod/ så at ingen af annars blod hafwer sin vprinnelse/ therföre och Sijdoarf efter naturen icke är så behageligit/ ja tager sitt ställe och rätt efterst/ *h* och förthenskull Jus Repræsentationis vthom Syskonebarn *i* efter annor Folcks Lagh icke niuter.

11 2. År och Gudz Ord sielft som förmonnen af Leden/ och icke Jus Repræsentationis Sijdoarf tilordnar/ ther så står: **hafwer han icke Faderbroder/ så skolen j thet gifwa hans näste Frånder.** Här vthesluter thet ordet/ Nästa/ Jus Repræsentationis, *k*

12 3. Hafwe wij nu en annan Lagh/ Kon. Christophers benembd/ som är aff Högloff. i åminnelse K. Carl den IX. authenticerad med befallning at Domare sigh aldeles efter henne rätta skole. *l*

Vthi thenne Lagh vthesluttes the orden: *Alt in til fempte Mann/* och restringeras Jus Repræsentationis til Samsyskonebarn allena. *m* Och thet icke aff förgätenheet/ ty MedelLagens Ord finnas igen vthi åthskildnaden/ doch icke som en Regel at döma effter/ vthan til vnderrättelse aff åthskildnaden/ på thet som förr hafwer warit/ och här effter wara skal. *n* Förthenskull och thenne senare öfwersedde och authenticerade Lagen skiäligare föllies/ såsom then förra derogerar och vthesluter.

13 The som Jus Repræsentationis ad quintum gradum lineæ collateralis extendera, bruka thesse skiäl/ och swara them aff förre meningen således:

14 1. At wår Lagh icke expresse admitterar något jus repræsentationis vthom then andre Ledh/ hwarcken vthi Sijdolinien eller nedstigande Linie/ vthan effter Sone- och Dotterbarn

CAP. II.

e Pulchre Menoch. *de præsumpt. l. 4 præsumpt.* 95. *n.* 13. *in fin.*

f Idem d. l. num. 2.

g Idem. d. l. num. 30.

h Carpzov. *arb. consang. disp.* 2 *posit.* 2 *n.* 15. Vesemb *parat. ff. de grad. & affin. num.* 16.

i Helf. Hun. *var. resol. l.* 3. *Tract.* 1. *qu.* 6 *fin.* Schneid. *ad tit. Inst. de hæred. quæ ab intest. Rubr. de tertio ordine succedend. n.* 12. 13.

k Num. 27. 11.

l In proœm. v. Så wele wij och eder här med etc.

m Cap. 2. Erffd. B. L. L.

n K. Carls IX. Stadfästelse på Lagboken *v.* och ändoch några

CAP. II. barn/sampt Broder- och Systerbarn föredrager proximitatem gradus, o Doch lijkwäl när the äre vthi liika ledh / hafwer then nedstigande Linie förträde för them som äre til ryggia i Ätten. p

o c.1.2.3.4. Erffd.B. L.L.

p Cap.4. eod.

2. At thet fierde Capitlet Erffd. Balcken L.L. hafwer 15 ifrån then tijdh Konung Christophers Lagh vthgaffs/warit öfwerflödigt och fåfängt / emedan aff praxi och then naturlige rättwijsan the aff nederstigande Linie/ fast the hafwa warit vthi tridie eller fierde Ledh / altijdh hafwa vtheslutit Fader och Moder/Syster och Broder / som äro vthi första Ledh aff Baak- och Sijdoarff. Thenne praxis synes hafwa sin styrckio ther aff/ at oansedt Lagen intet wijdare deducerar jus repræsentationis än til Son- och Dotterbarn/ så förbiuder han lijkwäl intet/ at ther sådan händelse ytterligare skulle förefalla / tå then närmare Ledh skulle träda til/och then fiermare ifrån / thet han lijkwäl expresse gör vthi Bakarff: är annar närmare/taghi altsammman och gifwi engte vth i andro Slächtena. q

q c.3. §.3. eod.

3. Gör han här bredewid en märckeligh exception och 16 skildnad om theras Arff vthi nedstigande- och Sijdolinie: Vtan thet see barnabarn eller Samsyskonabarn theß dödha ärfwen the som förra är sagt/r slutandes them bådu vader en rättigheet. Och therföre så hafwer aff lijka skiäl och fundament praxis sålunda warit här vthi Rijket i Sijdoarff.

r d.c. & §.

Och hwad som aff *Jure consultis* och *Jure Civili Romano* 17 införes / förmäla the at oß intet anstår at taga någon rättelse ther vthur / effter thet här icke brukas/och binder oß icke mera än wår Lagh them.

Och ehuruwäl emellan Brystarff och Sijdoarff är en 18 stoor åthskildnad / så at descendentes äre mera i Blodet och kiärare än Collaterales, och the som aff them komne : Men så äre the lijkawist närmare/ och cæteris paribus præfererade them som komne ex ascendentibus. Frågas förthenskull/ medan thesse äre quasi mediæ naturæ inter agnatos ex ascendentibus & descendentibus, och Atfwet måste lijkawist delas/antingen Jure Repræsentationis, såsom Brystarff/ eller ock såsom Bakarff/medium enim non datur, Hwilket thera skulle wara skiä-

ligare

ligare och lijkare? Så synes jw så skäligt / at thet delas som Brystarff: Ty man kan icke här mera än i Brystarff thet säya / Ju längre bort / jw mera främmande och förblandning aff främmande Blod / så at ingen aff annars Blod hafwer sin vprinnelse: Medan alla thesse äre in Linea descendenti aff min Syster eller Broder / och så wijda ett Blod med migh. Hwarföre såsom jag icke må taga min Syster til ächta / så må iagh ey heller taga min Broder- eller Systerdotter til ächta / så må iagh ey heller taga theras Barn eller Barnebarn / effter KyrckioLagen som allestädes brukeligh är / fast än hon wore migh ifrån fierde eller sempte Ledh. Ty hon repræsenterar min Broder eller Syster: Gäller nu repræsentationen vthi Ächtenskapet / hwarföre och icke i Arff? nam quæ ratio valet ad prohibendas nuptias (proximitas scilicet sangvinis jure repræsentationis) eadem etiam valere debet ad deferendam hæreditatem.

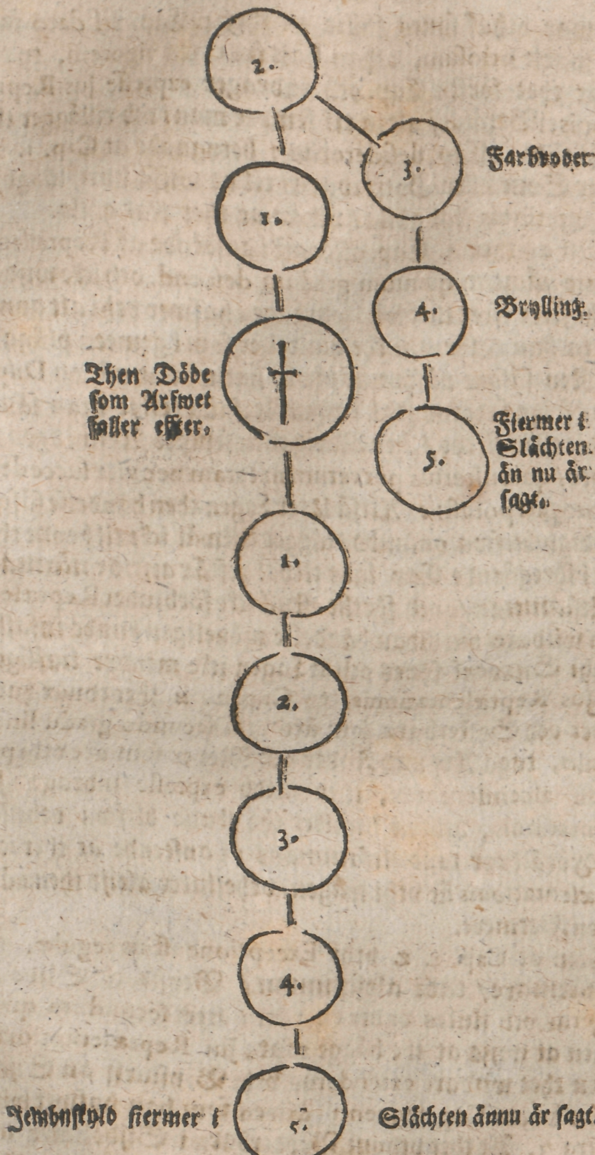
19. 5. Är altså Lagen klar nogh i thet han vthi Bryst- och Sijdoarff tijger / sedan han slåpper then andre Ledh / och förmäler icke at then närmare skal vthsluta then Fiermer / vthan sluter them både vnder en rätt: Skal nu Jus Repræsentationis intet gälla i Sijdoarff / så gäller thet ey heller vthi Brystarff / ty så klar Lagen är vthi thet ena / så klar är han och vthi thet andra.

20. Effter nu vppå bägge sijdor finnes skiäl / altså wil iagh til wijdare styrckio aff then opinionen / som i Sijdoarff Repræsentationem vthesluta vthom Syskonebarn / med några ord swara til the argument som nu äre vptalde / och ther med min mening tilkänna gifwa / doch vnder theras Correction som thet bättre kunna förstå.

21. 1. At Jus Repræsentationis liusligen admitteras vthi Kong Christophers Lagh in Linea descendenti, är aff thetta at sluta / nembligen ehuruwäl vthi 1 Capitel Erffda Balcker allenast nämbnes / Sone- och Dotterbarn / förklaras lijkwäl thetta wijdare med thenne förordning / at när som delas wijder Brystarff och Bakarff fiermer i Slächten än nu är sagt /

CAP. II. och äre både jämbnskylde then Döde / tå går Brystarff till och Bakarff ifrån. Här vthwijsa thesse ord / ännu är sagt / hwilken grad Lagen menar / icke secundum gradum som nämnes Cap. 1. vthan extra quartum, som nu är sagt / ty Lagen kommer åfwen ifrån at såya och vpräkna then andre / tridie och fierde Ledh i Bakarff Cap. 3. Skal förthenskull Disputen förefalla emellan Bryst- och Bakarff / fiermer i Slächtenne än nu är sagt / så måste thet skee vthi quinto gradu, ty emedan proximitas gradus förmedelst thenne förordning intra quintum gradum är vthsluten / så är och ther expresse Jus Repræsentationis indragit / anseende at igenom etthere sättet måste Arfwet tagas / tertium non datur, therföre the som i thetta fierde Capitel äre jembnskylde / icke blifwa Samarfwa / vthan vtheslu- ta them aff Bakarff / emedan the träda i Föräldrars stadh / och ther med vthi en närmare Ledh / hwilket igenom intet annat medel kan skee än Jure Repræsentationis. Skulle Lagen här med allenast förstå Sone- och Dotterbarn som äre in secundo gradu lineæ descendentis, så kunne the och med them aff Bakarff / hwilke nu wore vptalde / icke wara jembnskylde them Döde / ty i Bakarf hafwer han nu sagt then fierde Ledh. Therföre at blifwa jembnskylde med them som äre närmare än nu war sagt / måste och hijt dragas then fierde Ledh af Brystarf efter thetta Exempel: 22 23

Then

2.
3.
Farbroder
1.
4.
Brylling.
Then Döde som Arfwet faller efter.
5.
Fiermer i Slächten än nu är sagt.
1.
2.
3.
4.
5.
Jembnskyld fiermer i Slächten ännu är sagt.

CAP. II. 2. Hwar vthaf synes föllia at thet 4. Cap. til dato intet hafwer warit otiosum, vthan haft sin rätta vigorem, ty thet förklarar thet första Cap. och indrager expresse Jus Repræsentationis, i Bryst arf alt in til femte man/ och tillägger thet som vthi thet 1. Cap. desidereras / betygande at Cap. 1. icke nempner Sone eller Dotterbarn/ til at wissa huru långt Jus Repræsentationis skal gälla / vthan at thet skal gälla. 24

Men at thet 4. Cap. allenast i anseende af Repræsentationis Jure nämner quintum gradum descend. och icke wijdare nederåth/ skeer efter thet wijs som Lagen hafwer vthi alt annat/ nembligen han talar om the händelser som i gemeen pläga förelöpa. Men såsom nästan är öfwer naturen at någon Dispút vthi the öfrige Lederne skal kunna förefalla / efter man sällan then tridie eller fierde / men aldrig then femte Arfwingen öfwerlefwer / quia ulterius per rerum naturam nec vita succedentibus prorogari potest; *t* Altså later Lagen then händelse såsom öfwerflödigh/ blifwa onämbd/ lägger lijkwäl icke til henne thet som han i föregående Cap. lade til bakarf/ är annor närmare taghi altsamman/ *u* och förthenskull icke förbiuder Repræsentationem wijdare/ om sådan händelse möyeligen kunde infalla. 25

t Leg. Wisigoth. *lib.* 4. *tit.* 1. *cap.* 7.

u *cap* 3. §. 3. Ersd. B. L. L.

Vthi Sijdoarf synes och at Lagen icke mindre liusligen tillåter Jus Repræsentationis, ty Cap. 2. *x* förordnar han / at Broder och Systerbarn som äro vthi secundo gradu lineæ collateralis, taga Arf med Fader och Moder som äre vthi primo gradu ascendentium, ther medh expresse indrages Jus Repræsentationis, vthom hwilket the skulle blifwa vtheslutne / och Föräldrar tage altsammans / i anseende at ther icke Jus Repræsentationis är vthi wägen / vthesluter altijd then närmaste then Fiermere. 26

x *Cap.* 2. §. 1. *eod.*

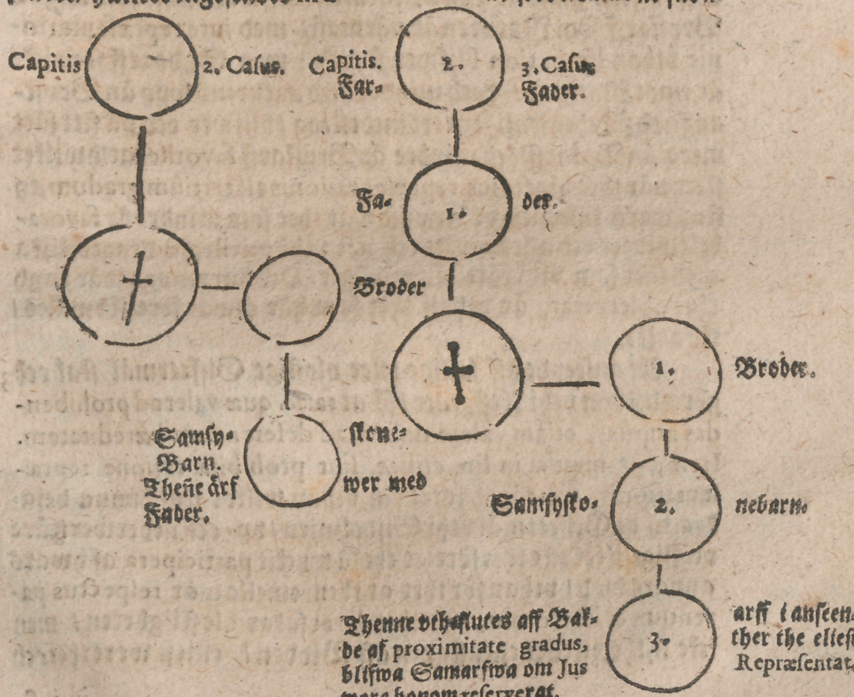
y *dicto loco.*

3. Men at Cap. 3. *z* vthi Exceptione istius regulæ, är annor närmare / taki altsamman / Bryst och Sijdoarf conjungeras/ och slutes vnder en rätt / skeer secundum quid, nembligen at wijsa at the bägge niuta Jus Repræsentationis, men huru thet wijdare extenderas vthi Brystarff än Sijdomen arf/ wijsar Lagen Cap. sequenti åfwen som han hafwer wijst vthi thetta 3. At thet vthom Broderbarn i Sijdolinien icke 27

tillå-

28 tillåtes. Ty Cap. 2. förordnas gradui secundo lineæ collateralis förmonnen eller jempnrått med then 1 grad i Bakarf (idq; mediante jure repræsentationis) förmedelst hwilket Son träder i Fadrens stadh/ som och war i förste Ledh then Döde skyld: men strax i begynnelsen af then tridie gifz / i feel af then samme andre grad collateral, then andre grad af Bakarf närmaste succe ssionen, så at ther Samsyskon eller thera barn ey äre/ vtan thera Barnabarn / tå är Farfader berättigad / och ey Samsyskone Barnabarn och thet icke beneficio repræsentationis (som i Bakarf icke hafwer något rum) vtan jure proximitatis. Ty skulle ännu wijdare repræsentatio gälla/ blefwe the Samarfwa/ men här slutes the vth med thet ordet/ äre ey the/ tå äre the/ och altså jus repræsentationis ultra grad 2. lineæ collat. vti Lagen expresse afskurit/ huilket ingestädes in descend. linea är skedt. casus är sådā.

CAP. II.

CAP. II. Jus Civile Rom. angående / så är wäl wist at thet oß intet binder / men lijkwäl kan thet in hoc casu illustrera och förklara wår Lagz mening / ty thet är at præsumera thet wår Lagh/Arfstäckt som aff naturligh skyldskap flyter och effter naturlig rättwijsa hafwer welat förordna / och effter all æquitet som flyter aff Jure Naturæ & Gentium är hoos alla Nationer enahanda. 29

Therföre iagh tänckt Jus Rom. /såsom then fullkombligaste Lagh aff alle vthi hela Werlden / hwilket then största rättwijsa och æquitet vti alle aff Jure Naturæ & Gentium flytande händelser vthwijsar / skulle och kunna gifwa oß ett större lius / wår Lagz mening bättre at begripa / när wij ther vtaff hwart Arffstapz rätt och förmon betrachtade / hwilka effter then lijkmätigheet the hafwa med naturen / och så hafwa sine wilkor / så at Bakarff / som mäst är emot Naturen / blifwer minst berättigat / Brystarff / som Naturen är närmast / med jure repræsentationis vthan limitation blifwer styrckt: men Sijdoarff som icke är emot Naturen / doch mindre med naturens lopp än Brystarff / och förthenskull som ett medelting / blifwer och på sitt sätt mera än Bakarff / och mindre än Brystarff favoriserat / hwilket skeer när thet niuter jus repræsentationis til tertium gradum, ty fins wara lijkmätigt rättwijsan / at thet som mindre är favorabelt / niuter och mindre rätt och icke vthi privilegio drages lijka med thet som vthi rätt öfwerwäger. Och huru noga wår Lagh thet observerar, är vthaff thet som här ofwanföre förmäles / til at see. 30

At anseende aff lofligt eller olofflige Gifftermål skal och göra lijkheet vthi Arffzrätt / så at ratio quæ valet ad prohibendas nuptias, etiam valere debeat ad deferendam hæreditatem. Item, at nuptiæ in lin. collat. sint prohibitæ ratione repræsentationis, weet iagh intet om vthan wilkor skal kunna bejakas: ty at Gifftermål vthi Sijdolinien / vp- och nederwertz äre olofflige / skeer icke therföre / at the så myckit participera af hwars annars blod / vthan för thet at them emellan är respectus parentum & liberorum, och thet förorsakar olouffligheten / men icke lijkheten eller egenskapen aff Bloden / ellies wore thet och 31

in infi-

in infinitum förbudit emellan them som i Sijdolinien äre aff lijka respect. Vthi nedstigande Linea är och thenne respectus parentum & liberorum: men förvthan honom och en särdeles aff Blodz lijkmätigheet / therföre och Gudh sielff lägger vthi linea descendenti thet til ett skiäl af sitt förbund / ty säger han: **Thet är tin blygd** / a men thet talar han intet om Sijdolinien / förbiuder icke heller Giffter mål med them vthi Sijdolinien / vthom Syster och Broder / vthan tilläter thet vthtryckeligen / b när the äre vthi lijka respect, hwilket icke stedde ther Blodzrätt / som hafwer sin grund vthi Naturen / wore vthi wägen. Men at Giffter mål aff Kyrckiolagen äre förbudne inom quartum gradum i Sijdolinien aff lijka respect, är icke stedt för Blodens skull / vthan at hindra wår förwetenheet / som stråfwar gärna effter thet förbudna / på thet han (om thet änteligen skal wara) hällre må försynda sigh på Öfwerheten / än på Gudh och Naturen / thet förthenskull en Mennisklie- och Civil Stadga / vthaff Naturen / och Gudz Ord icke flytande.

CAP. II.

32

a Lev. 18. 10

b Num. 36. v. 6. 10. 11.

33

34 5. At Lagen i thenna måtto är så klar i Sijdo- som Bryst-arff / gifwer iagh effter / när man wil honom rätt ansee / ty han liusligen Cap. 3. i begynnelsen restringerar jus repræsentationis lineæ collat. til secundum gradum med thesse ord: **äre ey Samsyskonebarn til / thå är Farfader / etc.** Och Cap. 4. extenderar han ad quintum lineæ descendentis, så at när wij thenne Lagens intention åthskillia / Nembl. Cap. 1. quod sit Jus repræsentationis, och Cap. 4, quod usque extendatur Jus Repræsentationis, är han vthi Brystarff klar nog til theß vthwidgande / som han war klar i Sijdolinien til theß ihopknäppande,

35 6. Til öfwerflödh äre och Domar som effter thenne mening fäldte äre / och vthi Sijdoarff förmonnen aff Leden indragit och vtheslutit vthom Syskonebarn Jus repræsentationis. Then förste är stedd emellan Magnus Drake i Vggleboo / och hans Syskonebarn / c aff Herr Erick Erickson Riddare och Lagman i Tijohärad / som som war Kong Carls Mågh / effter som theß Affskrifft här lyder:

c Dat. Ysla i Sunnerbo Härad 1470.

CAP. II.

Jagh Erick Erickson Riddare/ Laghman i Tijo- 36 Härad / Giör witterligit/ at ahrom effter Gudz Byrdh M. CD. LXX. quinto sanctæ Scholasticæ Dag/ tha iagh hölt Lagmansting i Ysla med menige Almogan i Sönnerbohärad/ kom för migh och Nämden Steen Nilßon/ Eringisle i Deranös/ Pedher Jonson i Rönös och Magnus Drake i Vggleboo/ om ett Arff som fallit är effter Magnus Drake i Kalfwenäs i Högby Sochn vthi Calmare Läån; och sade förbemälte Steen Nilson och hans Medarfwingar/ at Magnus Drake i Vggleboo borde gifwa sina Bröders Barn och Systers Barn Arff med sigh. Tha ransakade Nämden/ at förbemälte Magnus Drake i Kalfwenäs / som Arfwet föll effter/ och Magnus Drake i Vggleboo/ wore hwar annan skylde til tredie Mann. Och effter thet at ingen war närmare än Magnus Drake i Vggleboo/ tha dömde iag honom Arfwet til effter Magnus Drake i Kalfwenäs / och Magnus Drakes Bröderbarn och Systerbarn Arfwet ifrån. Thesse efterskreffne satho i Nämden / Nils Stolpe Häradzhöffding i Sönnerbo Härad / etc.

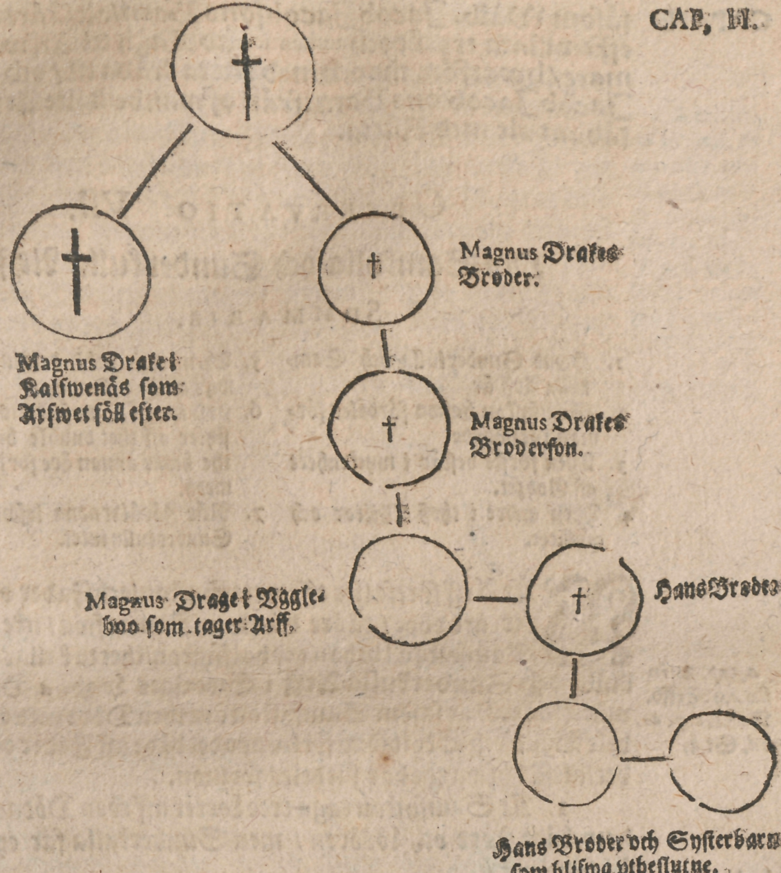
At thenne Dom är fäld i Sijdoarff/ och ey i Bakarff/ 37 som några willia mena/ bewijses ther aff:

Hade thenne *Casus* warit vthi Bakarff/ så hade han icke warit *disputabel*, i anseende aff then klara Lagen som ther om är/ at *proximior excludit remotiorem*, men effter thet icke allenast vm Arfwet som en twifwelachtig ting (som thet vthaff Sijdoarff aff Riiksens Rådh blifwer nämbdt effter theras Doms lydelse a) twistat: Vthan och samma Dom såsom ett särdeles Exempel och efterrättelse i framtijden / förwarat / och i acht tagen aff them han intet angick / altså är thet lijkare honom wara fäldt vthi Sijdoarff / med mindre man aff särdeles vnderrättelse weth honom wara vthi Bakarff/ ty effter thet Exempel som här hoos är vpsatt/ blifwer Magnus Drake i Vggleboo med honom i Kalfwenäs äfwen så til tridie skyld.

a dat. Stockholm. 1475.

Arfwet hafwer warit som thetta Exempel vthwijsar:

Magnus

Then Andre är skedd aff then Kongl. Hoffrätten i Stockholm/ e emellan Herr Carl Christierson och Her Jacob Jacobssons Barn/ effter som han vthi Bokstafwen lyder:

e An. 1633. 29. Martii.

Rätten erkänner/ at såsom Wälb: Carl Christierson Månsköld och hans Medarfwingar äre wid Sahl. Erland Biörson til Skattmansöö närmare skylde/ än såsom

38

CAP. II. såsom Wålb. Jacob Jacobsons Barn/altså äre the och effter klara tryckt och authenticerad Lagh til Arfwet närmare/hwarföre the och med rätta träda til/och Wålb. Jacob Jacobsons Barn ifrån ofwanbemälte Arff. Och sådant alt med Rätta.

Observatio VII.

Om Samkulla och Sunderkulla Arff.

Summaria.

1. Hwad Sunderkulla och Samkulla Arff är.
2. Samsyskon hafwa särdeles förmon i ärfwande.
3. Then förste består i myckenheet aff Godzet.
4. Then andre i theß Wilkor och qualitet.
5. Then tridie vthi delningen eller wijs aff successionen.
6. Orsaken aff Samsyskons förmon flyter aff thet dubble band som the hwar annan äre förknippade medh.
7. När Föräldrarna lefwa/taga Sunderkulla intet.

1. NÄr Arff förefaller effter ett Syskon/och Fader och Moder äre döde/tå äre Syskon Samarfwa/icke allena Samsyskon/vthan och halfsyskon/thetta kallas Samkulla och Sunderkulla Arff i Sweriges Lagh. *a* Doch är 2. märckiandes/at såsom Samsyskon äre then Döre med ett dubbelt Band och Skyldskap förknippade/både aff Fader och Moder/altså hafwa the här särdeles förmon.

a cap. 2. in fin. c. 9. Erffd. B. l. l. c. 7. eod. St. L.

1. At Samsyskon taga tree Lotter aff then Dödas Egen- 3. dom/både Jord och Lösören/men Sunderkulla får ey mera än fierdung. *b*

b dd. capp. 9. & 7.

2. At Samkullen tager sina tree delar i Bählby som är 4. förmeer/men Sunderkullen tager sin fierdung vthi Vmägor/som äre aff ringare wärde. *c*

c dict. capp.

3. Om vthi Samkullen är ett Syskon och Sunderkul- 5. len wore flere/får lijkwäl thet ena i Samkullen treedelarne/och the flere i Sunderkullen icke meer än en fierdedeel. *d* Skiäl 6. til thenne åthskildnaden är thetta som sades/at Samsyskon haf-

d dict. capp

hafwa dubbel Skyldskap emot Halffyskon/then Förste aff Fadren / then andre aff Modren / ther Halffyskon allenast äre aff eenthere skylde / och förthenskull duo vincula fortius ligant quam unum, & duæ rationes vincunt unam, e Twänne band binda fastare/och twänne Skiäl öfwerwinna ett Skiäl.

CAP. II.

7. Ther aff och then åthskildnaden flyter vthi thetta arffall / när Föräldrarne leswa / at tä Sunderkullen aff Föräldrarne blifwer vthesluten / igenom hwilkes Person och rätt the allenast til Arffz komma/ och effter Föräldrarne tä sielff sin rätt bruka/ therföre Sunderkullen intet ärfwer. f Dör enda Barn och lifwer epter Fadher eller Moder/ taki alt saman/ än tho Sunderkulle är til. Är eigh Samsyskäne til/ thå ärfwe Fadher eller Moder och gifwi änckte vth aff. g

e Schneid. ad tit. inst. de Heredit. quæ ab intest. rubr. de tertio ordin. n. 8.16.

f c. 2. Ersd. B. L. L. c. 2. eod. St. L. c. 21. §. 1 Gift. B. östg.

g c. 7. §. 2. Ersd. b. St. L.

OBSERVATIO VIII.

Syskonebarn aff Sunderkull ärfwa intet medh Syskon aff Samkull.

SUMMARIA.

1. Fråga om Sunderkulle Barn.
2. Swar at the ey ärfwa med Samkulle Syskon.
3. Thetta bewijses aff Swериges Lagh.
4. Hwar före halffyskonebarn i thetta fall Jus Repræsentationis förnekas.
5. Ett annat fall vprätnas / ther Jus Repræsentationis gäller emellan halffyskone Barn.
6. Händelser aff flere Samkuller.
7. Taga ey mera än en fierdedeel tilhopa.
8. Och aff then får Sunderkull aff Modren tridingen / Sunderkull aff Fadren twedelar.
9. Annat Spörßmål om Sunderkulla Arff.
10. Swar ther vppå. n. 12.
11. Huru then införde Regel aff gamble Lagen är förstående.

1. Aff thet som i förre påminnelsen sades/ giffz tilfälle til at fråga / om aff Sunderkullen intet Syskon lefwer / vtan Sunderkulle Barn / om the komma i Arff med Samkulle Syskon ?

2. Til swar aff thetta gifwer Swериges Lagh öß anledning aff följachtigheten på then Exception som förmåles vthi then

all-

CAP. H.

allgemene Arffzregel. *a* Orden äre sådanne: Ä hwar som widerdelis å Fädherne och Mödherne / och åra jamskyld them Dödha / hwat thet är Man eller Kona / taghin å Fädherne twå luti / och å Möderne tridiung. Är annar närmare / taghi alt saman / och gifwi engte vth i andro Slächtena. Thenne är Reglen / hwar effter man hafwer sigh at rätta. Men emedan Jus Repræsentationis som vthi Bryst- och Sijdoarff hafwer sitt rum / gör henne i the fall föranderligh / altså widhänges thenne exception och vndantagelse / Vthan thet see Barnabarn (är Brystarff) eller Samsyskonabarn theß Döda (är Sijdoarff) arfwen the som förra är sagt; *b* Nembl. träde the förmedelst Jus Repræsentationis vthi Föräldrars rätt / och tagi thet Arff them hade bordt om the hade warit i lijfwet. Nu vndantages i Sijdoarff allenast Samsyskonebarn theß Döda / och Halfsyskonebarn theß Döda nämbnes intet / therföre står oß intet heller än at indraga thet som Lagen vtheslutit; och i så måtto igenom thet at ett indrages / blifwer thet andra vtheslutit / therföre widh en slijk händelse kunne Lagligen döma Halfsyskonebarn ifrån Arfwet / och Samsyskon ther til / emedan Samsyskon äre en Ledh närmare än Halfsyskonebarn / och Halfsyskonebarn in hoc casu icke hafwa Jus Repræsentationis. Therföre Samsyskon och theras Barn taga alt Arfwet / effter thetta: är annor närmare / taghi alt saman. *c*

3.

Skal hwarföre Jus Repræsentationis Halfsyskonebarn förnekas / när the dela om Arff medh Samsyskone och theras Barn / kommer aff thet dubble Band som Samsyskon hafwa moot Halfsyskon / therföre och dubbel rätt. Elliest och äre Samsyskon af Bloden hwar annar en grad närmare än Halfsyskon / så at Sambröder och theras Barn effter computationem Juris Saxonici äre then Döde altijd närmare skylde än Halfsyskon och theras Barn. *d* Doch är märckiande / at när Fader / eller Moder / eller Samsyskon ey til äro / tå ärfwer Kuller Kull / *e* och när thet fall händer / tå gäller Jus Repræsentationis emellan Halfsyskon och theras Barn / ty the äre i respect emot hwar andra Samsyskon / therföre the och niuta Samsyskone rätt. *f*

4.

5.

a c. 3. §. 3. Erffd. B. L. L.

b dicto loco.

c l. cit. Carpz arb. Consang. disp. 2. Thes. 19. n. 200.

d Schneid. ad tit. inst. de hæred. quæ ab intest. rubr. de success. fratr. ex uno latere tant. num. 35. Carpz. arbor. Consang. dis. 1, Thes. 15. n. 91 92. 95. disp. 2 Thes. 2. n. 13. Th. 19. n. 194.

e cap. 9. §. 1. Erffd. B. L. L.

f Schneid. d. l. n. 24.

6. Äre flere Sunderkullar och en Samkull/ til Exempel N. blifwer dödh/ och lembnar effter sigh Halfsyskon af Fadren/ Halfsyskon af Modren/ och Samsyskon/ frågas om thesse twå Sunderkullar skole taga hwar sin fierdedeel emot Samkullen/ efter Lagen talar i berörde Sunder- och Samkulle Arf/ om en Kull af hwart slaget/ g och tilägnar en Sunderkull full fierdedeel/ therföre then andre Sunderkullen af samma rätt och kan kräfwia sin fierdedeel.

CAP. II.

g Cap. 9. Ærffd. B. L. L.

7. Til dicision af thetta måste wäl achtas thesse Ord: The få ey mera än fierdung/ ther af föllier/ at Samkull ey måste få mindre än tredelarne; skulle nu thesse twå Sunderkullar få hwar sin fierdedeel/ tå finge Samkullen ey mehra än halfparten/ nembl. the andre twå fierdedelarne.

8. Therföre at fullgöra Lagen som Samkull tredelarne oförkortade tilordnar/ måste the twå Sunderkullar tilhopa låta sig nöya med en fierdedeel/ och dela then sin emellan/ så at Samkull af Fadren tager twådelarne emot Sunderkull af Modren å Landet. Ty här göller then regel: Hwar som widerdelis å Fädherne och å Möderne/ och ära jämskyld them dödha (som thesse äre) taghin å Fädherne twå luti och å Möderne tridiung. h

h c. 3. §. 3 e. Vid. Schneid d. l. n. 21.

9. Sidst förefaller thenne fråga/ ther aff Sunderkullen leffde en Broder/ och af samma Sunderkull flere Bröder- och Systerbarn/ frågas om the Bröderbarn komma med Brodren til arfz i then fierde deel han tager emot Samkull? Här tyckes Bröderbarnen hafwa ther til rätt/ i anseende at ther theras Fader hade lefwat/ hade han haft sin part aff then fierdedelen; therföre udhi någre gamble Lagböcker förmåles/ at hwar Faderbröder eller Fadersyster komma til arfz/ ther åga the theras Bröder och Systerbarn Arf med sigh gifwa?

10. Här til swaras som tilförende/ at ther Samkull och Sunderkull komma både til Arfz/ ther gäller hoos Samkull Ius repræsentationis, hoos Sunderkull intet; therföre hwar thenne Halfbrodren ey hade lefwat/ hade the andre Halfbröderbarnen ey heller kommit til Arf med Samkullen. Men at Broderen kommer til Sunderkullens fierding/ skeer af hans egen rätt/ u-

CAP. II. thi hwilken Bröderbarnen ey participera/ therföre ey heller i hans Arfwelott/ ty ther gifwer Faderbroder Bröderbarn Arf med sigh/ när the äre sin emellan Samarfwa: men ther the med ett annat Arftal eller Linie taga Arf/ ther tager then närmaste/ och frånskillier then fiermare/ ty i then händelse gäller ey Jus repræsentationis som tilförende är sagt/ och af Lagen bewijst. i Elliest och finnas the orden: Ehwar Faderbroder kommer til Arffz/ ther gifwer han Bröderbarn med sigh icke vthi wår authenticerade Lagbook/ therföre the oß ey heller til någon lydno förbinda: vthan the finnas allenast i några fåå ofulikomlige skrefne Lagböcker som äre oöfwersedde/ bestå ey heller af någon grund eller skääl/ therföre the och intet wördas. k Til öfwerflödh förstås thenne Regel vthi the böcker han är införd om Faderbroder theß Döde. / Nu är här icke Faderbroder/ vthan then Dödas Halfbroder som tager Arf/ therföre han ey heller är hijt at applicera. Förthenskull ther sådan händelse förefaller/ behåller Brodéren af Sunderkullen emot Samsyskonen the i ena fierdedelen för sine Syskons barn oförryckt. 12

i d. c. 3. in fin Erfd. B.
k K. Johans dom emellan Fr. Görwäl Gyllenstiern. Arfwinger/ item then Discurs om Arftåckt incerti Autoris dat. Stockh. 26. Januar. 1579.
l Samma discurs om Arftåcht. Vid. åtskildnaden ad c. 2. Erfd. B.

Observatio IX.

Om Arffzrätt emellan Man och Hustru.

Summaria.

1. Aff naturen är ächta Folck emellan ingen Arffzrätt.
2. Vthan Jus Civile hafwer then inbracht.
3. Vthaff hwad betänckiande thet är skedt/ num. 4.
5. Och huru han then modererat.
6. Hwad Sweriges lagh här vthinnan stadgat.
7. Han hafwer thet til Köpjören restringerat/ n. 10.
8. Hwad Rätt the i hwars annars för Ächtenskapet afladeJord hafwa/ num. 13.
9. Hwad Adulsjord är.
11. Aflinge Jord är ey Köpjören.
12. Skiäl ther til/ num. 14.
15. Åthskilnaden emellan Aflingejord och Almäningz i thetta anseende
16. Aflinge Jord drager med sig directum dominium.
17. Huru reditus annui hoos främmande Nationer skattas.
18. Här hoos en Wahrning.
19. Effter Echtenskapet afladh Jord hafwer annan rätt.
20. Skiäl ther til.
21. Om then fördeel ächta Folck hafwa aff hwars annars ostiffte Egendom.
22. Ett Spörßmål om thetta.
23. Heergerethe.
24. Lagens rätta willie i thetta fall.
25. Sampt aff hwad Skiäl han således stadgat.

CAP. II.

1. Under hwad wilkor Echta Folck kunna lembna hwar andra sin Egendom Testamentzwijs / hafwer iagh här öfwanföre omrördt. *a* Nu föllier at tala om then rättigheet them emellan kan wara i anseende aff Arff. Ty såsom the hwar andre aff Bloden eller naturligh Skyldskap icke äre obligerade / så är och them emellan i thet anseende ingen Arffz-
2. rätt. *b* Uthan Jus Civile hafwer them ther tildragit för thet o-
3. upplösliga band skull / med hwilket the äre hwar andre förbundne och ther igenom skyldige at älska hwar andra i nödh och i lust / så at the måste undraga med hwar andra både ledt och liufft quid enim tam humanum est, quam fortuitis casibus, mulieris maritum, vel uxorem viri participem esse, *c* Ty hwad är billigare än at åchta folck blifwa delachtige aff hwars annars oförmodelige händelser och ther aff tilfallande olyckor?

Uthaff thesse Ächtenskapz beswar flyter then rättigheet the hafwa til at ärfwa hwar andra. *d*

4. Såsom Jus Civile aff thetta betänckiande hafwer skiä-
5. ligen inbracht Arffzrätt Ächta Folck emellan; *e* Så hafwer thet lijkwäl med sin förordning hwarcken kunnat eller welat Blodzrätt förtaga / förmedelst hwilken then naturlige Lagen andre Skyldmän then Dödes egendom tilordnar / uthan allena then något moderera, förthenskull och thet Arff emellan Hustro och Bonde icke är så absolut, som thet aff Skyldskap / så at thet allenast tillätes uthi en deel aff then Dödas Egendom / effter Orternes Stadgar / och godzetz wilkor.

6. Effter Swériges Landzlagh får Hustrun Arff uthi en tridiung uthi Männens Lösören / och han i twådelarne aff hennes; *f* Effter Stadz Lagh halfparten: *g* Men uthi fast godz
7. ärfwa the intet hwar andre effter Lantz Lagen. Ty uthi Laghum wärum gifftes ey Bonde i Adeljord eller Hws / eller odhal watnwärka Hustru sinna / ey och hon i hans. *h* Hwilket så är til förstående / at uthi Arfwejord ärfwa the hwar annan intet / anten hon were förr eller effter Gifftermåhlet til Arffz fallen / effter thetta: Nu är wir Bonde äller Husfru Fränder sina: är wir badhe Jord ok Lösöra / tha äghin

a Supra c.1. Obs.3.

b Carpzov. arb. Consang. disp.2. Thes.1. n.9.10.11.

c Leg.22.§.7. ff. solut. matrimonio.

d Schneid. ad tit. inst. de hæred. quæ ab intest. Rubr. de success. inter vir. & uxor. n.10.20. Mevius ad jus Lub. l.1. tit.5. art.5. Cypr. de jur. Connub. part.2. c.8. n.5. 6. 7. 8. Carpz. dict. l. Thes. 20. n. 215.216.

e Carpzov. d. l. Thes.1. n.3 & seqq.

f c.5. in pr. & §.1. c.16.17 18. Gift. b. L. L. c.11. c.3. §.1. c.7. §.1. cap.10. Erf. b. Upl. L.

g c.5. & 9. Gift. B. St.

h c.5. §.1. eod. c.31. §.1. Erff. B. L. L. cap.3. §.1. Upl. L.

CAP. II.

badhin| Lösöra / ok Jord aghi thet thera sum ärwir. i Jhwilket betänckiande Carpzovius kallar Mannen denatæ uxoris hæredem mobiliarem. k

i cap. 3. §. 2. Erf. B. Upl. L.
k d. l. Thes. 1. n. 9. leg. Salica tit. 62. cap. 6.

8. Thetta drages och til Aflingejord / som the för Hionelaget förwärfwat med kiöp eller androm slögdom / ther vthi åger ingenthera/vtan kommer then enskyldt til som henne aflat. 9. Ty Aduliord beryder Hufwudjord eller Bålby Jord / medh theß tilägor.

l c. 9. Erffd. B. L. L.

Och sådan Aduljord finnes icke mindre vthi Aflinge än Arfwejord; therföre är hon ock Aduljordz rätt vnderkastad. 10 Ty Lagen tilordnar Ächta Folck rättigheet til ingen annan aff hwars annars Egendom än Lößören/ Nu kommer Aflingejord 11 icke vnder nampn och rätt af Lößören / vthan blifwer vthtryckeligen ther ifrån skild / m och thet aff sådant skiäl / at alt thet som 12 föder ränta och frucht aff sig/hålles för orörligit / så wijda thet är alrijd eller länge warande/ så at förnämste åthskildnaden emellan fast Godz och Lösören består vthi theß warachtigheet / n therföre och klart / at Achta Folck Jure matrimonii vthi hwars 13 annars Jord / som för Echtenskapet war aflat / icke kunna til Arffz komma/ effter hon ey är Lösörens rätt vndergifwen. 14 Thetta är aff Östgiötha Lagen så mycket klarare / ther sådant fall är/ at then Jord the aflat effter Wigsel och för Sängieledning / blifwer them til Arffz/ vnder wilkor at Sängieledning ther på föllier / men föllier ey Sängieledning / eller hon warder aflat för wigsel / Tha arwe rätter Arwe. o

m Cap. 9. Jor. B. L. L. c. 2. 3. Kyrck. B cap. 7. Gifft. B. Östg. L.
n Carpz. jurisp. for. part. 3. const. 24. def. 1. n. 6. 7. 8. 9. Berlich. part. 3 concl. 34. n. 14 15. 16 Schneid. d. l. num. 34. Mynsin. cent. 1. Obs. 69. n. 2. & seq. Gail. l. 2. Obs. 10. n. 1.

Icke emotstående at Allmänningzjord skattas för Lößören/ therföre och Aflinge Jord borde wara vnder sama rätt. p 15 Ty thet skeer i Allmänningzjord aff ett särdeles skiäl/ som i Aflingejord icke är tijstä. Emedan then som i Allmenningen bygt/ blifwer icke ägande aff Jorden/ vthan får allena utile Dominium, flytande aff hans ther vppå anwände omak/ Arbete och Omkostnadh. q Men Aflingejord drager på then henne 16 aflat plenum Dominium/ sååt han blifwer theß rätte Ägare/ förmedelst Laga fång / r therföre hon och är högre berättigad.

o c. 7. §. 1. Gifft. b. Östg.
p c. 31. in fin. Edz B. L. L.
q c. 31. Bygg. B. L. L.
r c. 16. Jord. B. L. L.

Och

17 Och blifwer vnder thet wilkor som reditus annui hoos främman de / hwilke skattas för fastoch orörlig Egendom / och i så måtto Jure matrimonii på Bonden / når Hustrun är dödh / intet transfereras / vtan på hennes Skyldmån. f

18 Thetta måste lijkwål såledesförstås / at Jure matrimonii hafwa the vthi thenne för Åchtenskapet aflade Jord ingen Arffzrått. Men om the hwar annan henne willia förtestamentera eller skånckia / står them fritt / Ty then Jordh hafwer aflat / hafwi wåld göra aff henne hwat han wil. t

19 Med then Jord som the effter Åchtenskap aflat / hafwer thet annat skiäl / ther vthi åga the både hwar efter sin quota, och

20 thet aff treggehanda skiäl. 1. Aff Lagens klare befallning / u som henne Löpörens natur tilägnar. 2. Aff then gemeenskap the lefwa vthi / så at the skole niuta med hwar annan både ledt och liufft / och förthenskull then enes förbättring blifwer och then andras. x 3. Aff then medhielp the hwar andra bewist / så at the med samfält arbete och snällheet henne hafwa förwärfwat / therföre och bägge sitt arbete til godo böraniuta. y

21 Här kan iagh icke läta oomrördt then fördeel Lagen Åchta Folck aff hwars annars oskipto godze tilordnar / som vthi thet Arff emellan Åchta Folck är ett särdeles beneficium, med intet annat Arff gemeent / Ty engin annar ärwingia thetta kråwiä vthan Bonde äller Husfru / z Ther Bonden efflerlåtes Håst sin then båsta / Sadhul och Wapn sin / och Klådhe / the honom åra skipat och skurin. a Item Hustru aff Bondens oskipte Egendomb / effter som i La-

22 gen förmåles. b Här frågas / effter thet ordet Båsta år widh nampngifwande aff Wapn vthelembnat / och Wapensåtties vthi numero plurali; Om han skal hafwa rått sin RustCammar oförryckt at behålla. Serdeles aff then lijkheet som tyc-

23 kes wara emellan thetta / och thet som vthi then Saxiske Lagen kallas Heergerethe / bestående vti Krigztyg och Rustning / thesse falla effter Fadrens död Sönerne allena til / och Döttrarne få ther af ingen deel / af skiäl / at the til theß bruk skattas odugelige. c Samma skiäl tyckes och här wara / emedan Hustrun til wapns bruk

f Schneid. d. l. Berl. part. 3. concl. 34. n. 7. Mynsing. Cent. 1. obs. 69 n 2. Gail. l. 2. obs. 10. n. 4.

t cap. 9. q. 1. Jord. B. L. L. c. 14. Kyrk B.

u c. 29. Jord. B. L. L.

x c. 28. q. 1. eod.

y Lib. 4. tit. 2. c. 16. Leg. Visigoth.

z c. 10. q. 1. Erff B. Helsing. L.

a c. 17. Gift. B. L L. cap. 13. St. L.

b c. 16. eod. L. L. c. 12. St. L.

c Carpz. arb Conf. disp. 2. Thes. 5. n. 55.

CAP. II. bruk äfwen är så otienlig / ty Wapn äre ther til förordnade / at man skal ther med til wighis fara. d Nu är Hustrun ther ifrån förskont / therföre och til ingen deel aff RustCammaren berättigad / altså icke heller hennes Arfwingar / ty hon ey them högre Rätt kan tilägna / än hon sielff hafwer. e

d d l. Helſ. L.

e Leg. 120. ff. de reg. jur. Bronckh. ad leg. 54. ff. eod. tit.

Här til swaras / at thetta ordet Bästa förstås om alt thet [24] som i then fördeel nämnes / och förthenskull honom ey hela RustCamaren / vthan allena Wapn sin the bästa / ther vthur tilordnas. Men at Wapn nämnes in plurali numero, och ey in singulari, som Häst kommer ther aff / at Wapn äre aff åthskillige slagh / och han aff hwart handa / såsom Swärd / Harnesk / Pistoler / etc. bör hafwa thet bästa / och förthenskull arma eller Wapn äre numeri pluralis och ey singularis Här til kommer och Vpländz Lagen som thetta med klare ord vthtyder / ther han säger : Liwer Bonde äptir Husfru sinä / aghi fyrst Häst then bäste / ok Wapn fr ls / the han ma wäl til wighis medh fara / än swa til är / ok Kirk iuklädhi sin. Äy ok thy mera / at mera til ee / än nu är saght. f Thet skiäl aff then Saxiske Lagen giör här intet emot / emedan [25] wij hafwe wår egen Landz Lagh oß til rättelse / hwilken aff särdeles och skiäligt betänckiande thetta annorledes förordnat ; ty ehuruwäl Hustru til Wapns bruk är otienlig / är hon icke förthenskull owärdig at vptaga sin deel aff theß wärde / lemnande theß bruk åth then som henne wil vthlösa.

f c. 10. §. 2. Erf. b.

OBSERVATIO X.

När en Man med Gäld belastad tager sig Hustru vthan Gäld / och han sedan dör i sitt gäldbundne tilstånd / tå är icke Hustrun skyldig at betala hans gamble Gäld / som för Echtenskapet giord äre.

SUMMARIA.

1. Quæstio, 1. Om sådan Gäld äger betalas aff Lößören / med the skäl som synes bijfalla Mannen / aff Lagsens Ordsform. n. 2.
3. Aff en uhrgammal Sedwane.
4. Aff Wästgiöthe Lagen.
5. Aff pactis Antenuptialibus.

6. At

CAP. II.

Thet är intet vthan/ at vthi thenne Casu infalla några wichtige skiäl/ som gifwa thet anseende ifrån sigh såsom skulle Hustrun wara skyldig både med Lößören och Jord/ sin Mans Gäld/ giorde för Echtenskapet såsom sin egen betala/ särdeles effter Lagen synes bifalla Mansens Arfwingar; så äre ock många stannade i then meningen/ at både Mans och qwinnos Egendom bör gå til Gäldz betalning/ ochtat at Gälden äre giorde för Echtenskapet. Och at man distincte här om tala måå/ så wil man först theras skiäl vpräkna/ som förmena at både Hustrus och Mans Lößören böra gå til Mannens gambla Gäldz betalning; och sedan komma til the andre bewijs/ at Hustrun icke plichtig är Mannens för Echtenskapet giorde Gäld betala aff sin egendom. Hwilket ock nu Kongl. May:tt för en allmän Lagh i Rijket stadgat hafwer. [a]

[a] c. 5. Gifft. B. L. L.

8. 1. Thet förste Skälet om Lößören taga the aff Lagsens ordeform/ [b] Ther Qwinnons Gifftorätt således beskrifwes: Jagh gifter tigh min Doter (ibland annat) til hwan thridia pening som J (tu och tin Brudgumme) åghin och ågha fåen i Lösörum. Ubi nota! Icke säger Lagen så: Jag

[b] l. cit.

gifft er.

CAP. II. gifter tigh min Dotter til en Tridiedeel vthi tin Mans Lösören/eller honom til twå tridiedelar vthi tina; Vthan thet menar Lagen / at hwad Man och Hustru åga / tempore contracti matrimonii, thet blifwer en Societatis massa, lijka som thet hörde alt en til. Item hwad Man eller Qwinna vthi warande Echtenskap winna / kiöpa eller sällia / thet föres til communem massam, och ther vthi sorterar Hustrun til en tridiedel / och Mannen twå tridiedelar. Blifwer nu egendomen som Man och Qwinna föra tilhopa / en Massa, så blifwer och then Gäld Man och Qwinna kunna wara behäfftade med Ett / hwar vthi Mannen sorterar til twådelar / och Qwinnan til en tridiedeel; Ty när man nämner Egendom / så kan man intet mera af ens förmögenheet förstå / än hwad öfwer är sedan Gälden äre betalte. Och at thetta är Lagzens mening/ så seer man aff praxi, at så länge Echtenskapet warar / betalas Gäld aff oskiffto / oachtat om the äro giorde förr eller vthi Echtenskapet. Och hafwer Qwinnan ther vthi med skiäl intet at såya / wetandes / at som hennes Bolagz Rätt är åga och så åga en tridiedeel aff the Lösören / som äre ärffde eller wärfde för Echtenskapet / så bör hon ock betala en tridiedeel aff all Gälden: Nam qui sentit commodum, debet etiam sentire incommodum. Elliest ther Mannen eller hans Arfwingar skulle betala all Gäld / och Hustrun intet / och lijkwäl niuta en tridiedeel aff alla Lösören/ woro thet en Leonina societas, och icke Conjugalis.

a Cap. 29. Jord. B. L. L.

2. Vthaff företalde kan man see at Hustrun är obligerat til en tridiedel för sin Person vthi all Gäld som vthi Boo finnes och insutne äre med och vthi Echtenskapet.

3. Hafwer thetta warit en wahna öfwer hela Swerige aff Hedenhöös / hwar effter Echta Folck hafwa sig rättat vthi warande Echtenskap / hwar effter och alle Arffskifften äre delte / och alle Domare hafwa sigh rättat / at Lösören äre indistincte gängne til gäldz affbetalning effter Mansens och Hustruns Dödh.

d fl. 18. Erf. B.

4. Medh thetta accorderar och Wästgiötha Lagen / d hurn död Mans skuld skal gäldas. Skulden skal skiptå sum

Bo. A Thingi skal widh halßörum takä / ok swa fran söka. 1. ¶ Skyldir skulu badhir lucä / ok badhi kräfiä / slikt hwart sum i Bo a ther fyr görär wurdu / än ther saman komo / ällär sidhän / vtan Mandrap eit. 2. § Sarä bötär ok Bardagha bötär / Mutur ok Wingäwä agho ther badhi lukä ok swa takä. CAP. II.

5\. 5. Pacta antenuptialia / som aff en och annan oprättas / gifwa tilkänna / at the icke an norledes än som sagt är / förstå Sweriges Lagh / och therföre willia med slijke Pactis emot the händelser / som aff Lagen synas föllia / sigh försee.

6\. 6. Ther Lagen hade welat at Hustrun skulle bliswa eximerat ifrån Mansens i Echtenskapet införde Gäld / hade hon thet någorstädes exprimerat och vthtryckt / hwilket man lijkwäl ingenstädes finner wara skedt / vthan hwad apparenter synes kunna inkastas / kan aff företalde fundamentis lätteligen concilieras och förläggias.

7\. II. Then andra Frågan angående om Hustrun är skyldig aff sin Fasta egendom betala sin Mans gamla Gäld / som han hafwer giordt förr än han sigh medh henne giffte?

8\. Här til swara the sammaledes affirmative, som favera Mannens sijda / nembligen vthaff thet principio, effter hon så wäl som Mannen är för Gälden obligerat / så föllier ovndwijkeligen / at när Lösören för them bägge brista vthi Gäldz betalning / måste hon gripa til thet Fasta; Ty med sitt Godz / Löst och Fast / så länge thet räcker / måste hon befreda sin person. Med thetta accorderar ock (säya the) LandzLagen / e hwarest står / at när fattigdom händer Man och Hustru / thet ware tå at then förorsakas ther aff / at alla theras Lößören äre gångne til Gäldz Betalning / eller aff annor tilstötande olägenheet / så at them kan hunger hända / tå måste Hustrun tilsättia sin Jord / på sätt och wijs som i bemälte Capitel förmäles. e Cap. 27. Jord. B.

9\. Emot thet som nu är talt om Hustruns obligation til at betala Mansens för Echtenskapet giorde Gäld aff Lößören / säya the / kan någon inwända thet som aff Gifftermåla Balken är citerat och säya:

1\. Hustrun gifftes til en tridiedel vthi thet Mannen äl-

CAP. II. ger vthi Lößören / vthan någon mention aff Gäld/ergo bör hon niuta then delen oafkortat för Mansens Gäld; Ty Mansens Gäld är icke hans egendom / vthan Creditoris egendom / men för Mannen äre the defectus och egendoms affkortning.

Resp. Man måste icke annars tala än Lagens ord lyda. Nu säger icke Lagen: Jag giffter tig i tins Mans Lößören/ vthan vthi the Lößören som j bägge ägen. Ty kan thet heller hetas / at Man och Qwinna något äga förr än Gäld äro guldne. Är altså sensus Legis, at när Man och Qwinna giftas tilhopa/blifwer thet en Collatio aff Gäld och Egendom / och hwad öfwer är sedan Gäld äre afdragne / thet är then Egendom som Hustrun gifftes vthi. 2. Posito at man skulle gilla then formulam loquendi, at Hustrun gifftes i Mansens Egendom / så heter thet äntå Contrariorum eadem est ratio. Wil hon hafwa thet Commodum, at hon til en Tridiedeel wil participera vthi Mansens Egendom / så måste hon draga thet incommodum, at hon swarar til en Tridiedeel vthi Mansens Gäld.

2. Kan icke Hustrun längre swara til Mansens Gäld och handlingar / än hon med honom hafwer stått in communione/ Nu begynnes theras Communio tempore matrimonii, förthenskull bör hon icke längre swara til Gälden. f 10

f 6. 28. cod. 3.1.

Resp. Här frågas icke allenast om tijden/när Communio begyntes/ vthan med hwad förord Hustru och Man contraherade. Och äre Conditionerne thesse som offta förmält är / at alt thet hon och Mannen ägde then tijden the begynte byggia Echtenskap / skulle wara in communione, och ther vthi skulle hon äga en tridiedeel / och ther aff skulle hon och betala en tridiedeel Gäld.

3. Thet synes ock oskäligt/at Hustrun skal betala Mansens Gäld / som effter Gifftorätten icke mera bekommer aff hans Lößören än en tridiedel/ och ther emot måste göra honom deelachtig vthi sin Egendom til twådelarne; thet synes therföre snarare wela föllia/at effter Hustrun får så lijten deel vthi Mansens Egendom / och han så stoor anpart vthi hennes / at hon bör wara frij för all Gäld / och han allena swarar ther til. 11

Resp.

Resp. 1. Hustrun skeer intet oskiäl / ty förr än hon contraherade med Mañen / wiste hon hwad wilkor Lagen henne föreskrifwer / hon wiste och vthan twifwel Mansens tilstånd: Och om hon intet wiste / så hade hon intet så brått om / at hon jw hade tidh at förfråga sigh / & volenti non fit iniuria. 2. Äre Hustruns Conditioner icke så slätta som hon them beskrifwer / ty hon bekommer aff Mannen effter Lagh Morgongåfwa / som gifwes måstedeles vthi Jord / hwilket henne och hennes Arfwingar / så frampt hon Mannen öfwerlefwer / är en ewärdeligh egendom / ther emot niuter Mannen intet aff henne.

CAP. II.

Thetta är fuller igenom Stadgan så wijda förandrat / at Hustrun niuter Morgongåfwan så länge hon sitter Enckia; Men så skeer och thet med Arfwingarnes skada och affsaknad / Therföre är icke mera än skiäligt / at hon them bijfaller vthi Gäldens betalning.

12 4. Vthi Lagen g står expressis verbis, at när Mannen dör / skal Giäld aff Boo hans oskipto giäldas / och Arfwingarna skiffta thet återstår. Effter nu Hustrun i berörde Cap. icke nämnes / icke heller kan hon kallas Mansens Arfwinge / therföre bör bemälte Cap. förstås således / at all Gäld böra betalas aff Bondens Boo allenast / och förr få hans Arfwingar intet ärfwa / men *Hustrun bör taga sin Tridiedeel vndan och inga Gäld betala.*

g Cap. 22. Erffd. B. L. L.

Resp. Berörde 22. Cap förmena the icke vthtydas böra om Hustrun / och huru hon bör slutas ifrån Giäldens betalning / vthan är Casus thenne: Arfwingarne willia gärna weta om the måge träda til Arff förr än Gäld äre guldne? Ther til nekar Legislator, när Gäld äre guldne skal Arff skifftas: men intet säger Legislator med ett Ord / at Hustrun skal få taga sin Lått vndan / förr än Gäld äre betalte / vthan är snarare Contrarium at hämpta aff negativa universali vthi berörde Cap. ther som står: *Hafwe engin wäld at skiffta noghro arfwe för än Gäld guldin åra.* Förthenskull får icke heller Hustrun mera än någon aff Arfwingarne taga sin Lått ther ifrån / förr än Gälden äre betalte. 2. Men at Bonden allenast

 näm-

CAP. H. nämbnes och icke Hustrun; skeer therföre/ at han är caput familiæ, och therföre nämnes som then förnemste Lem. Thetta är ock Lagsens sedh i månge andre rum at tala/ som man kan see aff följande Cap. Dör man och äre Arfwingar inrijkes. Här exprimeras intet Hustrun/ men bör lijka wäl förstås at samma Lagh är om henne i berörde Rum som om Mannen.

k. c. 23 Dråp. wilk. t. l.

5. Säges i Lagen k thå gäldin å gäldin och Sakena af Luth theß som bröth/ fore thy at ey äger Man annars Mans bruth gälda/ ther han engte vpbar eller wulte. Aff hwilke senaste ord wil införas/ at vthi Orden vpbar och wulte/ förstås både debitum Civile och Criminale. Såsom nu Hustrun intet hafwer vpburit aff Mansens gamble Giäld/ så bör hon icke heller något gälda. 13

Resp. Hela thetta Cap. the säya talar om Debito Criminali, och är Casus thenne: När Fader eller Moder/ eller Frände bryta/ hwarest Arfwingarne tå skole taga Böterne; Ther til swarar Legislator/ aff theras Lott som bröt: Hinner hans Lösa och fasta Godz icke til/ tå skole Arfwingarne wara saklösa. Orsaken är effter the aff brätten intet hafwa vpburit/ thet är hafft nytta ther aff/ ey heller warit ther til wållande. Men intet talas här om Hustrun/ ey heller om något Debito Civili, vthi hwilket hon ratione obligationis blifwer deelachtig til en tridiedeel. 2. Är thenne och flere slike Casus, som Lagen omtalar/ l intet annat än Exceptiones a generali Regula, som är: At Hustrun bör betala Civil Gäld/ hwilka exceptiones mera bekräffta then Thesin, än honom kullslå/ ty exceptio in casibus non exceptis firmat regulam.

l. c. 2 k. 23. Edz. B.

Emot then andre Quæstion, om Hustrun är skyldig at betala Mannens gambla Gäld aff sitt Fasta/ som hon effter eller för Echtenskapet hafwer förwärfwat/ när hon intet hafwer Lösören? kan obiicieras: 1. Vthi Lagen k står: J Laghum wårum giffwes ey Bonde i Aduljord Hustru sinna/ ey och hon i hans/ vthan i alla andra Lösöra: ther man åter bör märckia Lagsens emphatica verba, i Laghum wårum/ thet är Landz- och Vplandz Lagh/ förmedelst hwilken Hustrun bekommer en annan rätt än en Hustru som giffwes i halffwun- 14

k. c. 5. §. 1. Giffl. B. L. L.

wunnit och owunnit / i halfft löst och fast / men i LandzLagen allenast til en tridiedeel i löst/och intet i fast. J StadzLagen är Hustrun s. tt til Sahlu / men i LandzLagen förbiudes Hustrun mera kiöpslaga än til en öre. J StadzLagen säges at Gäld skal betalas aff bägges theras oskipte Boo; Men vthi LandzLagen aff Bo hans oskipto. Aff hwilket alt slutes/at såsom StadzLagen hafwer ett annat fundament, nembl. at befordra handelen/än LandzLagen/ som altijd söker at conservera godzen widh familierne, Så blifwer och vthi Mansens gambla Gäld (för Echtenskapet giorde) aff betalning en annor och contra distinct Processt, än i StadzLagen. Ty ther Hustrun effter StadzLagh måste för sin Mans Gäld skull låta gå til både löst och fast/ Så förbiuder LandzLagen Mannen at så skipta eller förfällia sin Hustrus Jord i wisse Casibus. *m* Blifwer altså vis argumenti thetta: Thet som är Hustruns enskylte egendō och Mannen hafwer ingen communion vthi/kan igenom Mansens Gäld hwarcken obligeras eller förgöras. Vthi Hustruns Jord hafwer Manneu ingen Communion, therföre kan Hustruns Jord igenom Manseus Gäld/ hwarcken förgöras eller obligeras.

l c. 19. cont.
m Cap. 27. Jord. B. L. L.

Resp. Effter som vthi thetta argumento sammanlöpa flere skiäl / som synes willia bewijsa / at Hustrun icke är skyldig betala Mansens gamble Gäld / hwarcken aff löst eller fast / så wil man distincte til them swara / och aldraförst til then åthskilnad som finnes i Stadz- och LandzLagen / om Hustruns Obligation til sin Mans Gäldz betalning; Så är intet vthan / at Hustruns wilkor annorledes beskrifwes vthi StadzLagen / än vthi LandzLagen; men så äre the sådane som intet sluta thet som sökes / nembl. at Hustrun är effter LandzLageu frij at betala sin Mans gamble Gäld / vthan fast mera then samma bekräffta.

Til Exempel: vthi StadzLagen säyes at Hustrun gifftes i Löst och fast / och at när man dör / skal aff bägges theras oskipta boo Gäld betalas / hwarest bijfogas en Regula, som är såsom ratio Legis, at ingen skal hafwa wåld at skipta Arff / förr är Gäld äre guldne / hwilken anseer så Hustruns som Mansens Arfwingar / förbiudandes alla ehoo the äre / som något hafwa

CAP. II med döde mans Boo at göra/skola sig ther med befatta / förr än Gäld äro guldne. J 22. Cap. L.l. säyes / at Gäld skal aff Mansens oskipto Boo betalas/men vprepas lijkwäl åter samma prohibitiva regula med samme ord. Hwarföre man hwarken kan eller bör annat sluta / än at såsom samma ratio Legis införes i LandzLagen / som hon införes i Stadzlagen om Hustrun / åfwen så ther i StadzLagen förbiudes at röra widh Arfwet/ förr än Gäld äro aff oskipto betalte.

2. Men anlangande sielfwe argumenter, som aff thesse 15 bägge Lagsens åthskilnader sammanhämptas / så sluter thet intet emot företalde mening; ty man måste ihogkomma som förr är sagt / at Hustrun ratione contractus Matrimonialis, är för sin person obligerat til Gäldz betalning. Och therföre när så händer/at Lösören intet hinna til / så måste hon gripa til thet Fasta. Förthenskull föllier/at icke Mannen förgör sin Hustrus fasta/vthan Hustrun sielff/som är skyldig med sitt Godz löst och fast betala sin Giäld / och befreda sin Person ab Obligatione.

Til then andra casum, Om Hustrun kan niuta then fördelen / som Lagen en ächta Hustru tilskrifwer / när alla Lößören gå vp til Gäldz betalning; Swaras/at medan hennes fördeel består vthi Lösören/ så kan hon intet på them prætendera/när alt går vp i Gälden/Ty onerosa måste gå för Lucrativis, n Ja thet som meer är / Hustrun måste tilsättia sin Morgongåfwa när intet annat finnes at betala Gäld med/och therföre så myc-ket mera sin fördeel som är en pura donatio, och intet så privilegierat som Morgongåfwor.

n Cap. 22 Ersfd. B:

III. Then Tridie Frågan om Hustrun kan i berörde hän- 16 delse / nembl. när Gäld äro flere än Lößören / prætendera på förbättringen aff Morgongåfwan.

Resp. Til thenne Titul och Gåfwa finner man ingen efftterrättelse vthi Sweriges Lagh / ey heller vthi Morgongåfwo Stadgan / och therföre icke kan sättia henne vnder Titul aff Morgongåfwa; mindre hafwer man skiäl ther til / at Mansens fasta Godz therföre böra häffta. Doch för Donatoris klara willia skull / håller man then för en donation, som

bör

bör fullbordas/ om elliest något finnes aff Lösören/ sedan Gäld åro betalte/ hwar aff hon kan affläggias. Men ther som Gälden är så stoor/ at alla Lösören gå vp til theß betalning/ så hälla the så före/ at ingen Morgongåfwo förbättring bör bestås. Thesse skiäl äre nu the förnämste som moveras emot Hustrun/ at hon är plichtig sin Mans för Echtenskapet giorde Gäld betala effter hans Dödh.

CAP. II.

17 Föllia nu the bewijs/ som tyga at Hustrun intet är skyldig hwarcken medh Lösöre eller Jord/ något aff sin Mans Gäld som äre för Echtenskapet giorde/ at betala/ nembl:

I. Aff Forma Contractus matrimonialis, och Lagsens ordeform/ sampt theß eenfaldige och rätte förstånd: o Jagh giffter tigh etc. Ty vthi alla Vthtydningar måste man eenfaldeligen föllia orden/ och intet aff theras förstånd hwarcken affdraga eller tilläggia/ som icke per naturam & essentiam rei, Lag- och sluteligen bör och kan antingen affdragas eller tilläggias.

o c. 5. Giffte B. L. L.

Vthi ofwanbemälte Contractu considereras 1. Personæ contrahentes, 2. Theras Egendom.

18 Anlangande 1. Contrahenternes personer/ så gifftas the tilsamman til en individuam vitæ societatem & legitimæ sobolis procreationem, i thet Mannen blifwer sin Hustrus rätte Hußbonde/ och hon hans rätta Hustru/ som byta halfwa Sängen sigh emellan til Heders/ ther med Concubinatus vthslutes. Och såsom Mannen p blifwer (sedan the hafwa Natt sammanlegat) Hustruns rätte Målsman/ och äger sökia och swara för henne/ och Hustrun considereras ther emot lijka som en omyndig; Altså lägger ock Contractus matrimonialis Hustrun vppå lijka som en negotiorum gestionem, i thet hon gifftes til Lås och Nycklar/ berommandes ther med omsorgen och åhogan för bägges theras hwshåld.

p arg. c. 9. ejusd. tit.

19 2. Hwad nu Contrahenternes Egendom/ Saker/ Boo och ågor/ rörlige och orörlige widkommer/ så säger Forma Contractus Matrimonialis: Jagh giffter tigh min Dotter til hwan tridie pening som jagh hen och ägha fåen i Lösörum: Vthi hwilke få ord äre tree märckelige momenta. 1. At Hustruns

CAP. II

strunṡ Gifftorätt består vthi en treding / och Mannenṡ vthi twådelarne. 2. At både Mannenṡ och Qwinnanṡ ägor / som the icke allenast tempore initi matrimonii hwarthera apart äga / vthan och then egendom som the i warande Echtenskap tilhopa sigh förwärfwa och få äga / föres til en Communion och ett Bolagh / så at bägges bona blifwa lijka som en Massa och bägge Contrahenterne niuta aff samma gemeenskap usum fructum: men lijkwäl således / at theras bona intet sammanblandas / vtan ratione Dominiorum hwarthera Contrahenten behåller sitt särskilte Dominium och Herredöme öfwer sin lott och anpart: q 3. Effter Contrahenternes Egendom / Ägor / Saker / Boo och Godz / bestå både i Jord / nembl. Arff- och Aflingejord och vthi mobilier eller Lößören / så restringerar Legislator Contrahenternes Gifftorätt / intet vthi Hustrunṡ Fasta Jord / hwarken Arff eller Aflinge / ey heller hon i hans / r J Laghum wårum giffteṡ ey Bonde i Aduljord eller Hws etc. Mannen hafwer och öfwer Hustrunṡ fasta Jordegodz ingen större rätt än som en Målsman / hwarken i stifte / eller i Sahlu s warandeṡ Mannen förbudet at sällia Hustrunṡ Jord / vtan i nödfall / ther Hunger å går / och ther the bägge föda tarfwa. Men ther Mansenṡ eget gagn vnder är / t såsom ther han blifwer fången och skal återlösas / tå skal intet vthaff hennes / vthan hans Jord allena tagas. Och ehuruwäl Bonde och Hustru emillan ingen gemeenskap är i Aduljord / så tilägnar lijkwäl Lagen u Mannen twådelar och Hustrun en treding aff all then Jord the köpa tilsamman / hwilket icke skeer i krafft aff theras communion och gemenskap / vthan therföre at samma Jordegodz äre för bägges penningar proportionaliter kiöpte. Och så myckit om the 3. moment, som wid Contrahenternes löse och faste egendom bör tagas i acht. 21

q c. 28. & 29. Jord. B.

r arg. cap. 5. Gifft. B. item c. 31. Edz. B. L.L.

s Cap. 19. Gifft. B. L.L.

t Cap. 27. Jord. B. L.L.

u c. 29. eod.

Hwad nu Gälden anbelangar / effter intet nämpnes om them vthi Forma Contractus Matrimonialis, så frågas om gälden kunna och böra förstås vnder the orden: thet i äghen och äghafäen / eller vnder thet ordet egendom och ägor.

Ther til swaras 1. At egendom och ägor äro voces & res generales, och begripa vnder sigh Boo och Godz / rörlige och o-

rör-

rörlige / såsom Species, Synonyma eller Univoca såsom the ther stå vnder ett gemeent nampn / som är Egendom / och är aff then Natur och essentz som Egendom effter Swериges Lagh denoterar. Thet finnes ock vthi Lagen / x at Ägor / Boo / Godz / och Saker / tages och förstås för en ting / Men (2) Boo / Godz / etc. på then ena / och Gäld på then andra sijdan äre inge Synonyma som kunna och böra stå / och ställa sigh vnder thet gemena nampnet egendom: vthan Swериges Lagh y åthskillier them altijdh och aldeles ifrån hwar annan / ty åger och Gäld considereras såsom habitus & privatio. Gälden är en defectus privatio och affkortning aff ens egendom / Mans och Hustruns Gäld är icke mera theras vthan Creditorernes egendom. Hwar aff slutes (3.) At när bägge Contrahenterne giffes til thet som the både äga och äga få i Löβören / så kan man intet mera aff theras egendom och förmögenheet vthi Löβören ther vnder förstå / än hwad som öfwer är / sedan Gälden äre affbetalte ; och consequenter är Mannens eller Hustruns Gäld intet theras ågor / oc thet the kunne säyas äga: vtan thet allena är theras egendom / som effter Gäldens subtraction och affbetalning öfwer är / och föres til communem massam salvo utriusquæ contrahentis dominio öfwer sitt Boo och sin Lått. (4.) Ty när Man och Qwinna giffta sig / tå göres ingen gemeenskap af theras egendom vthi Löβören / förr än bägges Gäld (om någor är aff hwarthera sijda) är afdragen. Hinna Löβören intet til / tå äre the skyldige betala thet öffrige aff hwar sitt Fasta. Och effter thet är ondt penningar taga ther inga äre / så giffes och ingen i annars Löβören när ther inga äre ; Men hinna Löβören til / tå gifftas the i thet öffrige effter Laga proportion. Nu händer sigh (5.) at Mannens egendom / så fast som löst / gå alle vp til Gäldz affbetalning / och hinner ändå ey til / tå kan man aff the twå delar som Mannen får med Hustrun i hennes Löβören / taga och anwända til gäldande. Och effter Mannen hafwer samme twå delar förwärfwat / så hafwa och Creditorerne genom hans förwärfwande fått Jus ther vthi och äga thet Laghligen vthsökia / och är Hustrun i thet öffrige hwarcken til person eller treding i Löβören / mycket mindre til sitt Fasta förbunden at betala the Gäld

CAP. II.

x c.18 Erf. B. St. L.

y c.17. & 19 eod. c. 21 Edz. B. L. l. praecipue vero c.10. Högm. B. L. L.

 som

CAP. II.

som Mannen för Echtenskapet giordt hafwer / medh mindre hon sielff något ther aff hafwer nutit. Men (6) vthi the gäld som vthi warande Gifftermål göras / häfftar Hustrun ordinarie til en treding / doch vnder fölliande Exceptioner, nembl. än Gälden äre giorde 1. til Mannens särskilte nytta. 2. Genom hans dubbel och annat slöserij / z eller 3. Genom hans delictum och brått. a J sådane måål får Mannen intet förgöra Hustruns Gifftorätt och Lått. Och om thet skeer / så bör Hustrun som en annan omyndig niuta restitutionem in integrum, til recuperation aff sitt igen / och Mannen såsom sin Hustrus Målsman bör swara ther til.

z cap. 16. Jor.B. St.l
a c.21. Edz. B.L.l. cap.23. Dråp.will.

Såsom man alt här til aff Contractus matrimonialis forma & natura, sampt theß beskaffenheet och wilkor / angående sielfwe Contrahenternes egendom och Gäld / hafwer bewijst at Hustrun intet kan i krafft aff Lagen ståndgias til at betala the Gäld som Mannen hafwer giordt för Gifftermålet; Altså wil man och bewijsa them samma

II. Aff terminis dicti Contractus, nembl. termino eius a quo & ad quem. Then Obligation som Man och Hustru få på hwars annars personer och egendom / hafwer sin begynnelse vti tempore initi & consummati matrimonii, nembl. så snart the gifftas til samans / och hade nattsamanlegat / tå först hafwa the acquirerat inbördes Giftorätt til thet the på både sidor ägde / och til thet the ther efter i warande Echtenskap finge äga / och terminus ad quem är Mansens död / hwar af slutes at mutua obligatio och effectus ejus, intet kan sträckia sigh hwarcken längre tilbaka än til terminum a quo, ey heller wijdare framåth / än til terminum ad quem, Om hwilke terminis duraturæ societatis finnes i Jord B. b

b cap. 28. & 29. L.l.

Näst Lagsens klare ord / och theras Lagh och sluteliga rätta förstånd / bewijsses ofwanbemälte assertio.

III. Af Jure naturæ, & dictam rectæ rationis, betrachtandes 1, 2, 3 at ehuruwäl Man och Hustru kunna förr än the trädde i Gifftermål hafua warit sig emellan bekände / så considereras the lijkwäl respectu conjugalis illius societatis ante matrimonii contractum, såsom extranei och wildfrämmande / the ther intet Lagligit Hione-

och

CAP. II.

och Bolagh hafwa hafft ihop. Och 2. in illo statu ante initum & consummatum contractum åga the hwar för sigh och särskilt sitt boo/ och hwarthera råder och beståller om sitt. Om thet så är 3. at någon wille säya/ at the in statu ante matrimonium hafwa hafft någon annan societatis contractum, thet måste bewijsas. 4. När Mannen hans Arfwingar eller Creditorer wille tilägna sigh någon rätt/ at Lagföra Hustrun för en obligation skull/ så fordras och behöfwes ther til både klar Lagh och Hustruns egen gärning/ så at när etthera aff the twänne felas/ så är thet andra krafftlöst at förbinda någon; Ty igenom gärningen blifwa wij förbundne/ at gifwa/ göra eller lijda något effter Lagh. Til Lagen fordras At then är KLAR: ty owiß Lagh obligerar intet förr än han blifwer genom them/ hwilkom Legislatoria potestas tilkommer/ bekräfftad och giord til wiß/ men widh gärningen måste man achta at hwar och en obligeras allenast aff sin egen/ men ingalunda aff ens annars Gärning/ med mindre han i gärningen på ett eller annat sätt med then andra participerar. Och Sweriges Landzlagh c stämmer här med öfwereens/ i thet han disponerar, at ey äger Man annars Mans Brott gälda/ ther han engte vpbar eller wulte. Nu funderar sig Mannens eller hans Arfwingars/ eller Creditorers prætention hwarken på någon Lagh som här ofwan til är wijst/ vthan på en wana/ icke heller på Hustruns egen gärning/ förthenskull är hon intet förbunden at betala then gälden som henne owitterligen/ och förr än hon trädde i Hionelaget/ war aff honom allena giord.

c Cap. 13. dräp. wiß.

24 IV. Aff thetta alt kan man nu intet annars sluta/ än at Lagsens ord d (Dör man och äre Gäld effter honom/ tha gäldis Gäld aff Bo hans/ etc.) bör förstås secundum literalem & naturalem suum sensum, nembl. om Mannen allena och hans Gäld och boo. Ty thet är bewijst 1. at Man och Hustru salva inter se communione aff Lößörerne och hwar sin Lått vthi Lößörerne/ doch hwarthera behåller Dominium öfwer sin Lått och boo. e 2. At hwarthera bör betala sin Gäld aff sin Lott och aff sitt boo/ effter som här ofwan til wijdlyffteligen är

d Cap. 22. Erffd. B. L.L.

e Conf. cap. 28. & 29. Jor B. L.L.

för-

CAP. II. förmält. Hwar widh bör considereras 3. At Hustrun intet är Mansens Arfwinge/ vthan när Mannen dör/ eller Hionelaget ellies vplöses/ så tager Hustrun först aff ther hennes egenteligen är/ och i communionem aldrig är kommet/ såsom hennes faste Godz/ ärffde eller afflade för Echtenskap et. Uti thet öfrige aff Mansens egendom tilkommer Hustrun allenast actio de communi dividundo, thet är/ at hon må få then deel ifrån skifft/ til hwilken hon genom Gifftorätt alt ifrån Echtenskapetz begynnelse hafwer warit berättigat/ och vthi ett gemeent Bolag med Mannen legat hafwer. Ther aff föllier:

1. At the dispositioner i Lagen som tala om Arfwet/ icke egenteligen röra och afficiera Hustrunes person.

f d. cap. 22. Erffd. B. L. L.

2. At ther som talas om Dödz Mans Gäld *f* (at Gälden bör gäldas aff Boo hans) bör sådant förstås icke allenast om hans Lößören/ vthan och om fast Jord som honom tilhörer/ och ingens annars än hans Boo kan kallas. *g* At vti Stadzlagen *h* står bägges theras Boo/ thet kommer aff diverso Legislationis principio, som Legislator hafwer i Städerne/ ther the intet äga något särskilt; hwarken fast eller löst/ som icke vthi Bolagh och gemeenskap kommit är/ så gäldas Gäld aff bägges theras oskipto. Om nu ofwanbemälte twänne Dispositioner vthi Lagen iwore (thet the *i* likwäl intet äre) mörcke i sine ordeformer/ så synes

g Vid. c. 21. & 31. Edz. B. L. L.

h Cap. 17. Erffd. B.

i c. 5. Gifft. B. & 22 Erf. B. L. L.

V. Så wäl sielfwe naturlige billigheten som the inconvenientier hwilka contraria assertio släpar effter sigh/ fordra thenne vthtydningen aff oß såsom här ofwan til är deducerat/ at wår assertio är funderat in Jure Naturæ, och flyter aff dictamine rectæ rationis. Altså lägges nu thetta ther til/ at om Legislator hade welat strängia Contrahentes at betala hwars annars Gäld/ som för och vthom Giffermåls Contractet woro giorde/ hade han wisserligen och vthtryckeligen en Disposition ther om infördt. Ty om Legislator hafwer så bekymmersamt och noga vthtryckt om the Gäld som görs durante matrimonis och ther vthi frijkallar Hustrun vthi wisse och här ofwan til införde casibus, hurumyckit mera bör hon frikallas för the gäld

som

som Mannen hafwer framför Giifftermålet quacunque ratione på sig draget. Effter 1. The på then tijden intet stode in contractu societatis matrimonialis. Och 2. hwarken hon eller han kunde tå weta huru hans eller hennes Boo stöttes / wäl eller illa / och hwar aff Gälden woro komne; betrachtandes ther hoos 3. Om icke wår Explication föres igen på sitt rätta bruk / blifwer scopus Legislatoris (som består vthi fasta Jordegodzens conservation widh familierne) myckit förryckt. Och 4. en ehrbar disciplin och aga för Vngdomen / häist them aff Adel / lijder stoor meen ther aff / effter the / wetandes at the Gäld som the för Giftermålet göra / skole aff Hustruns Lösöre betalas / lära ther på göra sigh lustige och trösta sigh ther aff / at ett godt Giifftermål skal alt theras Slöserij ersättia. Men twärt emot så blifwa 5. Qwinfolcken (som constituera dimidiam partem societatis civilis) ther igenom miserabiles, thet lijkwäl Legislator, följandes Jus Naturæ, & dictamen rectæ rationis, intet hafwer intenderat.

k Supr. d. c. 5. Gifft. B.

Och på thet Sanningen må vthi thenne assertionen theste mera komma fram vthi liuset / wil man contrariæ assertionis fundamenta och skiäl framdraga / och them korteligen föriäggia / såsom

26 I. At hwad Man och Hustru hwar för sigh ägde tempore initæ societatis, thet blifwer en Societatis massa, lijka som alt hörde en til.

Resp. Thet blifwer en Massa emillan them bägge quoad Jus utendi fruendi, men hwarthera råder / såsom en rätt Dominus öfwer sin Lott och anpart / nembl. Hustrun en treding och Mannen twå Parter vthi communi illa massa som tilförende är bewijst.

27 II. Blifwer nu Egendomen som Man och Hustru föra tilsamman vthi en Massa, så blifwa och the Gäld som the bägge kunna tå wara behäfftade med / l ꝛc.

l dicto cap.

Resp. Ney / Ty först talas ther sammastädes intet om all Contrahentium Egendom / vthan om Lösören som föras til Communem massam. 2. Kan och bör Gäld intet räknas vnder Mannens Egendom / effter Egendom och

CAP. II. Gäld intet äre subordinata, vthan contradistincta, som förr och bewijst är.

III. När man nu nämner Egendom/ så kan man intet mera aff Mannens Egendom förstå/ än hwad öfwer är sedan Gäld äre betalte/ och at thetta är Lagsens mening/ seer man aff praxi.

Resp. 1. Thet gifwes j a med/ at thenne är Lagsens egentelige och rätte mening: doch så 2. At then prætenderade praxis hodierna intet är rättad effter samma Lagsens vthtydning: vthan/ 3. At then går twärt emot Lagsens ord och förstånd. Ty när vnder thet ord Egendom intet mehra förstås än hwad öfwer är/sedan Gäld äre betalte; Så föllier 4. at Gälden måste först affdragas och betalas. Och 5. At sedan thet stedt är/ är thet som effter Gäldens betalning öfwer och igenblifwer/ Mannens rätta ägor och Egendom/ som han bringar med sigh såsom sitt Boo til Hione-och Bolaget med Hustrun. Och på thet man theste bättre må see/ at then deductio æris alieni, som per essentiam rei förstås wara stedd/ förr än någon kan hetas äga något/ eller hafwa någon Egendom/ bör föregå communionem mobilium; så colligeres thet aff twenne skiäl.

m dicto cap. 1. af Gift B. m således: Efter som Hustruns Giifftoman är then/ som med the orden (Jag giffter tig til en treding af alt thet j äghen och ägha fåen i Lösörum. gifwer sin Dotter vhr sitt hws och patria potestate, och likwäl på sådane ord ingen communio föllier/ förr än Man och Hustru hafwa natt sammanlegat/ så måste man necessario gifwa effter/ at samma ord/ hwilke talas ante communionem, böra och förstås om then egendom som Man och Hustru ägde ante communionem.

Förstås nu theras egendom ante communionem, så bör och deductio æris alieni wara stedd tilförende/ effter ingen Egendom ellieft kan kallas Egendom. 2. Såsom Landz Lagen *n* påbiuder Man eller Hustru när the träda i annat Giffte/ at affwittra sine barn/ widh hwilken affwittring och Gälden betalas måste; så kan man och förmedelst then lijka rätt som primæ och secundæ nuptiæ hafwa tilsamman/ sluta/ at Gälden och

n c. 16, 17, 18. eod.

widh

widh thet första Giffermålets tilträdande böre wara betalte / CAP. II.
och om sådant märckeligen icke skedt wore / så bör thet lijkwäl så in primis som secundis nuptiis per fictionem Juris hållas för skedt / jämwäl så myckit någonsin är möyeligit / alt på följande stiffte eller deelning ther effter jämkas och inrättas / hwilket så Lagen o som sielfwe praxis heelt approberar och gillar.

o dictis capp.

29 IV. Praxis hodierna wore sådan / at så länge Echtenskapet warar / betalas Gäld ab indiviso, oacktat om the äro giorde förr eller vthi Echtenskapet.

Resp. 1. At thetta Skiälet wore på then andra partens sijda thet endeste som på thenne sijdan kommer vthi consideration, icke at man wil sättia troo til then assertionen, som hade then praxis warat ifrån Hödenhös: vtan effter Lagen p är klar / och theß rätte vthtydning och naturlige förstånd kommer öfwereens med Jure naturæ & dictamine rectæ rationis, så föllier ther aff / at en så godh och nyttig Lagh är emot optimi & prudentissimi Legislatoris goda intention och vpsåt tractu temporis bracht på en annan foot och wana. Och är här hoos at märkia / 2. At ehuruwäl man gemeenligen håller före / at praxis och wanan göra Lagh / eller åth minstone tiena til Lagens rätte förstånd och vthtydning / så händer lijkwäl offta ther emot / at en praxis aff sigh sielff ingen macht hafwer at stadga något. Jämwäl 4. at hela praxis intet kan gälla och förbinda någon emot sin willia förr än then samme praxis blifwer aff them som wederbör at stiffta och stadga Lagh / på behörligit sätt gillat och publicerat. Hwar thet icke skeer / så är 5. en slijk praxis en olaglig wana och osedh / som effter then beskrefne Lagen bör rättas och återskaffas. Elliest 6. bör och then som säger praxin wara på sin sijda / bewijsa med krafftige argument at thet så är. Nam affirmanti incumbit probatio & unusquisque suam assertionem probare tenetur.

p c. 5. Gifft. B. l. l.

30 V. Hafwer Hustrun inga skiäl at säya emot afbetalningen af then Gäld som Mannen giorde för Giftermålet / efter hon weet at såsom hennes Bolagz rätt är at ågha och få ågha en Treding af the Lösören som äre ärfde eller förwärffde för

CAP. II. Echtenskapet; Altså bör hon och betala en Tridiedeel af then Gäld Nam qui sentit commodum, debet etiam sentire incommodum. Elliest ther Mannen och hans Arfwingar skulle betala all Gäld och Hustrun intet/ och lijkwäl niuta en tridiedeel af alla Löösören/ wore thet en Leonina societas och icke Conjugalis.

Resp. At thetta argumentet fäller af sigh sielft/ när man allenast observerar thet förra principium, at ingen något äger förr än Gäld hans äre afdragne/ och at samme deductio æris alieni bör förstås/ förr än som Mans och Hustruns egendom koma in Communionem. Ty hafwer Mannen så stor Egendom i löst eller fast/ at han kan betala sin Gäld/ så blifwa inga Gäld til Hustruns gravation öfrige; Men räckia hans Löösören intet til/ så fär och Hustrun intet lucrum eller commodum igenom Giftermålet med honom. Therföre thet och intet farligare är/ än at i dömande något secundum regulas generales decidera, när man icke alla omständigheter/ och synnerligen idem subiectum noga i acht tager: Ty thet wore en orimelig consequentz/ at emedan en Hustru kan råka så godt Giftermål/ at hon får med sin Man Tije eller Tiugu tusend RijkzDaler/ förthenskull skal en annan som icke giftes til ett halföres wärde/ lijkwäl wara skyldig at betala Tije eller Tiugutusend Rijkzdalers Gäld. Och när man således efter Lagsens rätta mening förnufteliga alt considererar/ så skal man finna/ at then societas conjugalis, som efter then ofwantalde vthtydningen q införes/ kommer öfwereens med natura rationali, Rättwijsa och Billigheet; Men at then andra som rappar och tager ifrån Hustrun hwad hennes är/ snarare bör och kan kallas Societas Leonina.

q dict. cap.

VI. Inwändes at man af företolde orsaker skal kunna see; thet Hustrun är obligerat til en Tridiedeel för sin person vthi all Gäld som vthi Boo finnes och inneslutne äre med och vthi Echtenskapet.

Resp. Såsom företalde Skiäl på then andra sijdan framförde äro nogsampt förlagde/ så är och thenne

con-

consequentia, at Hustrun skal obligeras til en Tridiedeel af Gälden för sin Person/heel orichtig/ effter som inge Gäld med och vthi Echtenskapet kunna insiyta/ när deductio æris alieni skeer för Echtenskapet som ofwan til bewijst är. Och agnoscerar man ingen personell obligation emellan Man och Hustru/ än allena then som består af hwar theras halfdeel i Sängen/at then ena i thet fallet råder öfwer then andras kropp som Paulus säger; * Men vti alt thet öffrige som theras Egendom angår/ ther införes ingen Obligation ex essentia societatis conjugalis, vthan allenast ex voluntario pacto, hwar formula effter L. L. r beskrifwes/och för thetta vthtydt är.

CAP. II

* 1. Cor. 7. 4.

r d. cap. 5. Gifft. B.

32 VII. Til thet skälet som aff Praxi tages är tilförende swarat.

33 VIII. Införes aff WästgiötheLagen ſ at ther ingen åthskilnad göres i Gäldz affbetalning aff then tijdh som the äre giorde.

ſ Cap. 18. Arffd. B.

Resp. Sedan WästgiötheLagen är abrogerat, och Kon. Christopher af alle sådane Provincial Lager giorde en LandzLag/ som öfwer hela Rijket i alle Provincier brukas skulle/ och then samme och nu å nyo aff K. Carl IX är påbuden/ och aff Ständerne alena wedertagen/så kan man intet mera taga något argument aff WästgiötheLagh emot LandzLagh när commune Jus Sveciæ är klart/ och casus kan tijt föras / som vthi thetta fallet är wijst; Icke heller war WästgiötheLagen vthi K Carls IX tijd tryckt/och consequenter kan therföre intet allegeras, som theß præfation för Lagboken vthwijsar. Och synes WästgiötheLagens ändring i thetta Capitel klart ther aff/ at ther och påbiudes en lijka betalning så wäl in Criminalibus som in Civilibus (Vthi SaaraBöter och Bardaghaböter) hwilket lijkwäl i LandzLagen helt är ändrat/ lijka som och Civil Gäldz Betalning t ändrat finnes.

t Cap. 22. eod. L. L.

34 IX. Wil man sluta aff pactis antenuptialibus at man sig igenom them wil försee emot the händelser som aff Lagen synas föllia/ hwarföre och Lagsens vthtydning sådan wara synes.

Resp. Thet är en stoor Quæstio, om pacta skole gälla moot thet som vthi Lagen finnes klarligen stadgat/och äre månge skiäl in contrarium, som här förbij gås. Men ehuru thet

CAP. II. är/så föllier then consequentia intet/at man genom Pacta antenuprialia kan excipera sigh ifrån Gäldens betalning/ therföre hafwer Lagen annat om Gälden statuerat ; Ty mången kan förstå Lagen annorlunda än hans mening är/ mången och twifla ther om/ effter han seer praxin något löpa emot/ och förthenskull finna tryggast/at genom wisse Pacter försee sin säkerheet/ hwarigenom Lagen lijkwäl intet affgår/ effter som man säya plägar : Clausula abundans non nocet.

X. Til thet argumenter, at om Lagen hade welat at 35 Hustrun skulle blifwa eximerat ifrån Mansens Gäld/ hade han thet någorstädes vthtryckt/ som man lijkwäl ingestädes seer skedt wara etc.

Resp. 1. Converte Argumentum, Om Lagen hade welat at Hustrun skulle betala Mansens gäld/hade han thet någorstädes exprimerat och vthtryckt/som man likwäl ingestädes finner skedt wara/ ther aff man och sluter/ thet icke warit Lagsens williaz. Negatur minor, at Hustrun icke skal wara eximerat ifrån Mansens Gäld/ ty samma Exemption finnes *u* ther Mans Gäld i synnerheet restringeras til Mansens Boo at betalas aff. Och gäller ther emot intet/ at vnder Mansens Nampn och Qwinnan eller Hustrun förstås bör/ effter som Mannen altijd per excellentiam sexus skal nämbd blifwa. Ty ther aff föllier en sådan vthtydning/ som then andra parten göras wil/ ingalunda. Thet 22. Cap. säger : *Nu dör man/ thå gäldis Gäld hans aff Boo hans oskipto.* Wil man nu applicera thetta Cap. til Hustrun/ så sättes hennes nampn simpliciter i hans ställe/ Nembl. *Nu dör Qwinna/ thå gäldis Gäld hennes aff Boo hennes oskipto.* Men at sättia Man eller Qwinnan främst/ och sedan confundera bägges theras Boo/ thet är en interpretatio, som löper directe emot alle Leges interpretandi.

u c. 5 Gifft. B. c. 22. Erff. B. L. L.

Thetta är så i kortheet swarat til the skiäl som för then 36 andre meningen finnas wara andragne/ althenstund thet som om Hustruns faste godz allegeres, hänger helt aff thet ofwantalde/ och särdeles aff thet principio, at Hustruns person skulle ob-

CAP. II.

le obligeras; Hwilket såsom man här ofwan til hafwer förlagt / så seer man och vthi thenne Quæstion om Fastegodzen / så myckit klarare absurditeten aff samma principio, hwar igenom induceres/ at Man eller Hustrun må kunna förgöra hwars annars fasta Godz twert emot Lagsens mening och Legislatoris scopo primario som han i LandzLagens stifftande hafft hafwer. Hwarföre man och samma principium med alle theß consequentier så myckit skiäligare förkasta kan.

Hwarföre och medan 1. Man och Hustru hafwa trädt vti en societet, och contraherat ett Hione-och Bolagh/ som med matrimonij consummatione hafwa sin terminum a quo, och vthi Mansens Dödh sin terminum ad quem. Och 2. vthi Gifftermåls Contractet och Formen *x* intet förmäles om Gäld/ vthan thet allena / at Contrahentes gifftas til bägges egendom vthi Löß ören. Och 3. egendom och Gäld äre contradistincta, så wijda thetta är en privatio, absentia & defectus aff Mansens egendom / som hans egendom genom Gäldens affbetalning förkortas; Therföre och Swiriges Lag på några rum *y* disponerar och biuder / at egendom och Gäld må vthi skipte 37 ſkillias ifrån hwar andra: Så slutes aff the här ofwan til allegerade skiäl / at Hustrun intet är effter någon wiß Lagh skyldig at betala hwarcken aff sine Lößören/eller sitt Fasta/ then Gäld som Mannen hafwer giordt förr än the bägge contraherade Hionelaget och gifftes tilsamman.

x dict. c. 5.

y præcipue vero cap. 10. Högm. B. L. L.

38 Vppå thesse skiäl hafwer H. K. M. grundat thenne dom *z*

At the Gäld som för Gifftermålet giorde äre/ skole separeras ifrån then Gäld som i warande Echtenskap giorde äro/ och then förste aff Mansens enskylte Egendom/ och honom tilhörande Gifftorätt betalas/ så at Hustrun ther med inter graveras: men med then Gäld i wahrande Echtenskap belastas Enkian til sin tridung / doch henne sin fördeel aff oskiffto förbehållen effter Lagh.

z dat. Stockholm den 22. Martij 1667.

39 Här vppå stödie: sig ock H. K. M. sedermere resolution för Åbo Hoffrätt *a* på theras förfrågan i thetta måhl så lydandes:

a dat. Stokh. 17. Nov. 1669

CARL. Wår synnerlige ynnest. Oß är TroMän Herr Rijkz Drotzet/ Præsident och samptlige Assessores, edert

CAP. II. Breff aff then 23. Octob. tilkommit / ther vthinnan J begären wår Resolution öfwer then Quæstion Om en Enkia skal wara skyldig at swara til sin Mans Gäld / som han giordt hafwer för theras Echtenskap? Ther på tienar eder thetta til ett nådigt swar: at Wij effter giord communication med alle Wåre Hoffrätter och andre Lagfarne Män / sampt ett noga öfwerläggiande medh Wåre och Wårt Rijkes Råd / hafwa änteligen för godt funnit at resolvera, som thet och Lagsens rätte förstånd är lijkmätigt / At Hustrun intet bör graveras med then gäld som Mannen har giordt för Echtenskapet / och hon på intet sätt har hafft någon nytta eller delachtigheet vthaff: Vthan at then bör betalas aff hans enskylte egendom / som han i Boo med sigh införde / såsom ock aff hans Gifftorätt vthi Hustruns införde Egendom. Men then Gäld som är giord för Troloffningen och Bröllopet skull / och Hustrun tå eller sedan har så wäl som han hafft nytta vtaf / thet räknas för en Gäld giord i Echtenskapet. Thet är förthenskul Wår nådige wilie och befalning / at och J vti dömmande rätta eder här effter / så om och communiceren thet Underrätterne å Landet / at the sigh jämwäl thet samma til vnderdånig efterrättelse ställa ꝛc.

OBSERVATIO XI.

Then som hafwer fördelen aff Arfwande / lijder och så beswäret at betala then Dödas Gäld.

SUMMARIA.

1. Arfwingen träder vthi then Dödas rätt.
2. Then som är vthi fördelen / skal och wara vthi beswäret.
3. Vpräknas the förnämste beswären wid Arffsächt hängiande.
4. Creditor sägz hafwa en stillatigande Panträttigheet i Debitoris egendom.
5. Then måste hafwa förträde / som söker at vndfly skadan / fram för then som sträfwer effter winsten.

Ithaff the förre påminnelser hafwer man förmält / huru Lagligen bör hållas vthi åthskillige slagz Arffall / så at Läsaren skal kunna ther aff hafwa vnderrättelse /

telse/hwem til Arfwet kan wara närmast: Nu wil man medh någre ord förmäla/ hwad beswär wed Arfftächt är hängiande.

CAP. II.

1. Ty såsom Arfwingen träder vti then Dödas fulla rätt/ *a* altså träder han och vthi alle the beswär och olägenheter then Döde war vnderkastad. *b* Doch är thetta Arfwingar icke så låst at intala/ ty snart äre the öfwertalte at vptaga Arfwet/ men en part tröge nogh til erläggiande aff en omkostnad och annan/ som ther på nödwändigt föllier/ synnerligen til affbetalning

2. aff then Dödas Gäld. Men såsom then naturllige Rättwijsan kräfwer/ at then som är vthi fördelen/ skal och wara vthi Beswäret; *c* Therföre the sig och ifrån thetta senare icke måge endskylla. Ty hwar sum annän ärwer/ tha ärwi swa let sum liufft. *d* Och Skuldom skal skiptå sum Bo. *e*

3. Äre altså beswären förnembligast och gemenast/ 1. Begraffningz omkostnader och andre omkostnader/ ehwad nampn the hafwa kunna som blifwa i Lagen med thet ordet Eptergierder vthtryckte. Thesse böre gäldas aff oskipto Godze/ och aff then som Arfwet vptogh/ vthgifwas. *f* 2. Ther näst är och beswär til at förswara then Dödas éfterlemnade Egendom/ emot them som ther på kunna hafwa Lagligen at tala/ så at the thet wäria skole med Landz Laghum/ eller vthgifwa. *g*

4. 3. Äre then dödes Gäld/ thesse skola och gäldas vtaff Boo hans oskipto/ *h* så at the först fult vthgifwas/ och ärfwa skiptin thet äther är. Är och ey mera Godz än Gäldit/ tå kommer Godz til Gäldz affbetalning/ och ey til Arfwingarnes fördel. *i* Och thet aff then orsak/ at Creditorer hetas hafwa en stillatijgande Panträttigheet vthi Debitoris Godz/ therföre mon ey må sä/ sigh något äga/ wijdare än man sin Gäld betalt och fullgiordt hafwer. Förthenskull såsom Arfwingarne allenast hafwa Arffzrätt til then Dödas Egendom/ altså hafwa the här intet til ärfwa/ emedan han i thetta fall intet egit éffterlemnar. Elliest och är thetta en Regel i Lagen beståendé aff största Rättwijsa/ At thet twänne sökia ett ting/ bör then föredragas som söker at vndfly skadan/ och then jättias tilbakars som söker fördelen. *k* Elliest skulle här Creditor, Arfwingen

a Leg. 59. 62. ff. de reg. jur.
b Leg. 11. cod. de acquir. & retin. possess.
c Leg. 10. ff. de reg. jur.
d c. 14. q. 4. Erff. B. Helsinglagen.
e fl. 18 in pr. eod. tit. W G. L.
f c. 19. q. 2. eod. St. L.
g c. 30. q. 1. Jord. B. L. L. c. 16. Erffd. B St. L. c. 11. eod L. L.
h c. 22. eod. L. L. c. 17. St. L.
i dict. cap. Erffd. B.
k Bronckh. ad leg. 41. q. in re obscurâ ff. de reg. jur. leg. fin. ff. ex quib. causis Majores leg. verum q. idem quarit. ff. de minor.

CAP. II.

winst / mista sin Egendom och lijda skada / som stråfwer emot then naturlige Råttwijsan. *l*

l Leg. 206. *ff. de reg. jur. leg. nam. hoc. natura ff. de condict. indeb*

OBSERVATIO XII.

Decision aff trenne Frågor / når Arfwet tilträdes / förr än Gäld äre betalte aff oskipto.

SUMMARIA.

1. Gäld förnöyes aff then Dödes oskipte godze.
2. Hwar och en blifwer krafd och betalt efter proportion aff sin Arfwelott.
3. Skiäl ther til / num. 4.
5. Man må intet then tridie til förfång förafskeda.
6. Råcker ey åth then dödas godz / måste Arfwingen taga vthaff sitt.
7. Skiäl ther til.
8. När man Arfwet en gång tilträdt får man sedan icke åtras.
9. Ty man blifwer ex quasi contractu obligerat.
10. Godzet hålles ey widare för then dödas vthan för Arfwingernes.
11. Egit wållande förorsakar icke annars brott.
12. Ombytelse til then tridies förfång är ey lijdeligh.

SÅsom Lagen råttwijsligen befalt / at then Dödas Gäld aff hans oskipte Godz giäldas skal / *a* på thet hans Egendom / Creditorerne til förfång och skada / igenom skipte icke skal kunna förminskas eller distraheras : Altså emedan thet icke altijd skeer / vthan Arfwingarne träda offta hwar til sin andeel / och lämna Gälden obetalte / til theß Creditorerne them sielfwe ther til vpmana / Förthenskull flyter vthaff en sådan händelse särdeles trenne frågor: [1.]

a d. l. Erffd: B. L. l. & St. L.

Then Förste är / hwem Creditor om Gäldet skal sökia når Arfwingarne äre flere? Ther til swaras / honom böra sökia hwar och en vthaff them / effter proportion aff then andeel the ärfft. The och ther effter plichtige at betala / och Creditoren icke hafwa macht sökia en för alla / ey heller en plichtigh för alla at betala / och thet aff fölliande skiäl: [2.]

b c. 21. Erff. B. L. l. c. 16. St. L. *leg.* 25. §. 9. *ff. famil. ercisc. leg* 14. *Cod. eod. tit.* Gail *l.* 2. *obs.* 4. n. 4.

1. Såsom then Dödas Egendom hwariom aff Arfwingarne är tilfallen / altså bör hwariom ther aff flytande beswär och Process tilfalla. *b* [3.]

CAP. II.

4\. 2. Såsom Arfwingarne alle tilhopa vthi then Dödas ställe träda / och icke en aff them allena / *c* altså är och theras wilkor thetta / at hwar effter sin Arfwelott blifwer obligerat / och icke ther öfwer / *d* och hielper icke at the sin emellan sådant afftaal giordt / at en för alla skal stå för alt tiltaal / ty thetta
5\. gäller intet wijdare än Creditor thet samtycker / i anseende at ingen til then tridies förfång må något föraffskeda: Pacta enim paciscentium personas non egrediuntur. *e* Ty afftaal förbinda ingen / vthan then som thet ingått. Sedan och är Creditor icke skyldig moot sin willia förwäxla Debitoren, *f* i anseende at Creditoris kråfwiande aff Debitorernes afftaal kan hwarcken vphäfwas eller förminskas. *g*

6\. Then Andre frågan kan wara thenne / när then Dödas godz i thetta fall ey åthräcker / om Arfwingarna skola betala aff sino Godze / eller thet skal fällas slijkt aff Marck / som aff Marck?

7\. Rättwijsan tyckes medgifwa / at Arfwingen betalar aff sitt hwad ey åthräcker aff then Dödas / ty thet beneficium at Arfwingarne skole wara saklöse / hafwer Lagen them gifwit i thet fall / när the sigh med Arfwet intet befattat / som aff Lagens ord nogsamt är til at see. *h* Therföre ey heller Lagen patrocinerar Arfwingen wijdare / än han sigh effter honom rättar / så at alle the fall som Lagen wil låta fälla / slikt aff Marck som aff Marck skole finnas vthi thet Godz som är oförryckt och obytt. *i* Här til komma thesse ord: Kunno och nokot Arfwa theß Dödhe aff Arfwe hafwa takit / för än thet skiptis / eller och sidhan / och lönir thet tå giäld kråfwias och warder til wrunin / gifwi vth alt giäldet / å mådan båggia thera räcker: och wari eigh Man theß båtre. *k*

8\. Then Tridie Frågan kan thenne wara / om Arfwingarne fritt står / när the förmärckia Gälden wara högre än Arfwet / at återlefwerera Arfwet Creditorerne til skiptis / eller om the skole blifwa widh Arfwet / och betala Gälden / emedan bägge thera åthräcker? Thetta senare synes wara rättwijsast och Lagens willia lijkmätigast:

1\. Therföre / at när Arfwingen träder til Arfwet / giör han

c Leg. 56. ff. de condit. & demonst.
d Leg. 1. leg. 2. cod. de hered. act. leg. 1. cod. si cert. petitur. Gail d. obs. n. 5. Carpz. jurisp. for. par. 3. const. 25 def. 15.
e Gail lib. 2 obs. 2. num. 7.
f Idem d. l. Carpz. l. 6. tit. 7. res. 64. n. 21.
g Leg. 2. cod. de pact.
h c. 22. Erf. B. L. l. c. 14. §. 4. eod. Helsing Lagen.
i d. cap. 22. Erffd. B. c. 32. §. 1. Kon. B. c. 21. Edz. B. L. l. c. 17. Erff. B. St. L.
k c. 17. §. 2. Erf. B. St. L. Bartol. ad leg. rescript. n. 2. ff de his, quib. ut indignis. Damhaud. in patrocin. pupil. vom der Vormynd. Ampt. c. 3. num. 6.

CAP. II han lijka som en Contract med then Dödas Gäldenären om betalningen / och förthenskull blifwer ex quasi Contractu förbunden. *l* Ty såsom then Döde præsumeras hafwa williat sin Gäld betala och förnöya ther han hade lefwat / altså præsumeras och Arfwingen med thet han stiger til Arfwet / gifwa sitt samtyckie ther til at han then Dödas willia skal fullgiöra / *m* therföre han och här måste betala aff sino / ther ey annars åtråcker. *n*

10 2. Hafwer och Arfwingen ingen macht stiga ifrån Arfwet / när han thet en gång wederkäns / *o* ty förmedelst theß tilträdande blifwer Godzet så förblandat / at thet ey mera hålles för then Dödas / vthan Arfwingens Godz / och må ey skillias. *p*

11 3. Hafwer och Arfwingen ingen vthan sin oförsichtigheet til at beskylla / at han Arfwet tilträdt / och förthenskull aff ingen hielp at wänta. *q*

12 4. Såsom och all ombytelse / ther såsom är wilkor aff wahl / icke tillåtes / *r* så är hon ock så myckit mindre lijdelig / när thet skeer til en annans förfång och skada. *s* Thenne är sådan / therföre ock icke at tillåta / ty här wore tilfälle at skada Creditoren / när han skulle låta sigh nöya med then Dödas Egendom allena / som icke räckte til Gäldens fulla betalning / ther elliest Arfwingen / hwad som bruste / aff sino skulle tilläggia. *t*

l §. 5. *inst. de Oblig. quæ ex quasi contr.* Schneid. *ad* ¶ *item si num.* 3 *inst. ejusd. tit.*
m Vult. *ad* ¶. 5. *instit. de oblig quæ ex quasi Contr. num.* 2.
n Schneid. *ad* §. *extraneis n.* 5. *inst. de hæred. qualit. & differ.*
o *Idem d. l. n.* 4 Bronckh. *ad leg.* 75. *ff. de reg. jur.*
p *Leg.* 10. ¶. 2. *ff. de Vulg. & pupil. substit.*
q Bronckh. *ad leg.* 203. *ff. de reg. jur.*
r *Leg. ult. vers. tam enim abest. con. de Codicil.*
s *Leg.* 75. *ff. de reg. jur.*
t Schneid. *d. l. cap.* 17. *in fin.* Ersfd. B. St. L.

OBSERVATIO XIII.

Arff tages effter wilkoret aff Godzet / sampt Personen som thet effter sigh lembnar.

SUMMARIA.

1. Gemene delning aff Godz är vthi rörligit eller orörligit.
2. Orörligit ärfwes efter then Arfzkaah thet är belägit.
3. Skiäl ther til.
4. Statuta tenent bona in territorio statuentium.
5. Then Döde skattas i thetta anseende på twåggehanda sätt.
6. Rörligit Godz är aff twåggehanda arth.
7. Then förre arts rätt i ärfwande.
8. Skiäl ther til.
9. Then andre arts rått effter then

Dödas

CAP. II.

1. Såsom i gemeen wår Egendom består vthi orörligit och rörligit godz / så hafwer och hwart slagh sine wisse Stadgar / effter hwilke the ärfwas.

2. Orörligit och fast Godz måste gå i Arff effter the Stadgar som brukas ther thet är belägit / och icke effter then Lagh som brukas ther then Döde hafwer sin Hemwist / så at ther en Stadzman lembnar sine Ärfwingar / som och äre Stadzmän / Landgodz til arffz / the Landgodz ärfwas effter LandzLagh och ey effter StadzLagh / ehuruwäl at han blefwe dödh vthi Staden: och twärt emot när en Landtman lembnar effter sigh Stadzgodz. *a* Skiäl äre thesse / at hwar och en Lagh förbinder

3. the Godz til Lydno som vthi hans territorio äre belägne / ehuruwäl Besittiaren icke är Vndersåthare / *b* och thet så fast / at all then last som flyter aff Godzet eller Jorden förbinder theß Ägare / ehuruwäl han wore boendes vnder annor Lagh. *c* Ther

4. aff och thenne Regel: Statuta tenent bona in territorio statuentium, *d* **Lagliga Stadgar fästa godzet vthi then Orth ther the gälla.**

5. Thetta gäller så myckit mera i Jordegodz / som the theß förvthan widh en wiß orth äre belägne / och tädan oföranderlige så at then Döde här skattas såsom en dubbel Menniskia / nembl. i anseende af Landgodzet / såsom en Landtman / i anseende af Hemwisten / såsom en Stadzman. *e* Och således thetta blifwer odisputerligit / at såsom alle Jordegodz taga theras behörlige forum i allehanda actioner ther the äre belägne / *f* altså och theß Arffzrätt effter samma Lagh. *g*

6. Med rörligit Godz eller Lösören hafwer thet annan arth / och såsom the äre aff twäggehanda åthskildnad / så hafwa the och twäggehanda Rätt.

7. The Lößören som til en wiß Orth äre destinerade / kunna nämnas med ett ord Inventarium eller Boskap / *h* såsom widh ett Landgodz finnes / och til theß bruk förordnade äre / the föllia naturen aff Landgodzet / så at hoos them gäller thet som nu är

a c. 15. Gifft. B. St. L.
b c. 17. Jord B. L. L. cap 13. St. L. Gail l. 2 obs. 124. n. 17.
c Leg. 3. cod. de adific. privatis. Carpz. resp. jur lib. 6 tit. 4. resp. 39. n. 13.
d Carpz. d. l. n. 15.
e Gail d. l. num. 14.
f Vide sup. lib. II cap. 6. Memb. 1. obs. 4. n. 2.
g Carpz. jurisp. for. part. 3. const. 12. def. 12. n. 2. leg ult. cod. ubi in rem action.
h c. 5. Gifft. B. St. L.

CAP. II.

talt om fast Godz / nembl. at the ärfwas effter then Orths Lagh ther the finnas / ehuruwäl then Döde war Stadz- eller Landtman / i. Och sålunda går thet Arff icke effter Hemwisten. Skiäl tages förnembligast aff then Dödas willie / som förmedelst sin förordning synes hafwa williat vnderkasta them theß Arffzrätt / tijt han them förordnat. k

8.

i d. l. & cap. 22. Gifft. B. Öst.g.L.
k Carpz. d. l. def. 15. n. 5. 6.
l Idem resp. jur. l. 6. tit. 4. resp. 38. n. 12. & seq. jurisp. for. d. l. def. 13.
m lib. II. c. 6 obs. 4. num. 6.
n de arbit. judic. l. 2. cent. 1. casu 86.

Andre Lößören taga sin Rätt i ärfwande effter then Dödas Hemwist / så at en Borgares Lößören ärfwes effter Stadz-Lagh / och en Landtmans effter LandzLagh. Skiäl til åthskilnaden kommer aff then Dödas willie / som synes willia hafwa sin Egendom ther han boor / och han bäst kan bruka. l. Hwar vtaff ens Hemwist kan skattas / hafwer iagh tilförende förmält. m. Vthförligare är ther om Jacobus Menochius til at läsa. n

9. 10.

Ther och then Döde intet wist Hemwist hafft hafwer / så ärfwes han effter then Orts rätt / tädan han hafwer sin vprinnelse / så at om han är Swänsk / ärfwes han effter Sweriges Rätt. o Är han Lijffländer / ärfwes han effter then Orths Lagh; Är han Borgarebarn i Staden födð / ärfwes han effter Stadz-Lagh / och vice versa. Skiäl här til är / at som Lößören ärfwes effter Hemwisten / och Hemwisten delas aff the Lärde vthi twenne slagh / en kallas Domicilium accidentale, ther man boor och bygger / om hwilken nu är talt. Then Andre kallas Domicilium naturale, ther man är födder; Altså i feel aff then förre accidentali, sökes skiäligen thet andre Naturlige. Läs här om wijdare Carpzovium. p Med Prästmän och theras Barn practiceras thetta annorledes. q

11. 12. 13.

o cap. 12. § 4. Rådst. B.
p Resp. Iur. l. 6. tit. 4. resp. 40. usque ad fin. Iurisp. for. part. 3. con. 12. def. 13. num. 12. 13.
q Präst. privil. 1650. art. 13.

OBSERVATIO XIV.

När vthi något Arff jäff förefaller / bör thet sättias i Qwarstad / och ingen Parten tillåtas thet at intaga / förr än han sin Rätt tilfyllest hafwer bewijst.

SUMMARIA.

1. Besittningz förmon.
2. Then gäller icke mindre i Arffall än annan händelse.
3. Therföre billiat at then som Arff wil tilträda / först bewiser sin rätt

4. Ta-

4. Tager thet sedan med Domarens Loff.
5. Vthan thens förfång som bättre Rättigheet innan Laga tijdh kan bewijsa.

CAP. III.

1. Huru stoor förmon som föllier af Besittningen/ så at then giffs witzord som i handom hafwer/ til theß Wederparten bättre Rättigheet på sin sijdo hafwer bewijst/ *a* är 2 tilförende nogsampt förmält. *b* Thenne förmon drager Besittning med sigh / icke allenast vthi allehanda andre händelser/ vthan o chvthi Arffall / så at ther flere begära ett Arff / skal ingenthere hafwa betänckiande at träda ther til / ehuru han om sin rätt twiflade / i anseende aff then förmon som honom i Besittningen öfwerkomme. *c*

3. Therföre är icke skiäligt at Domaren låter någon träda vthi Arfwet / med mindre han någorlunda wijst sigh ther til wara berättigad / *d* ther med och wår Lagh aldeles samtycker / när han säger: År någhot jäff i / och ey vppenbar Skyldskaper il/ thå skal Laghmadher å Thinge ått fore sigh räkna låta / och them Arff tildöma / som hans skiäl och bästa Manna närwarande wijsar honom måsta Sannind wara. *e* Här står något nedanföre / at han äger Arf4. we taga med domme / *f* och förthenskull icke sielff ther til 5. träda. Ar tå sedan någon bättre ther til berättigad / står honom hans rätt til at bewijsa yppen / innan Laga tijd. *g* Doch then förre i medlertijdh ifrån Besittningen icke at hindra / ty han hafwer bewijst sin Skyldskap sannan. *h*

a c. 43. §. 1. Bygg. B. L. l. Menoch. *de arbit. judic l.* 2. *Cens.* 1. *cas.* 48. *n.* 34.
b *Supra l.* I c. 1. *obs.* 1. 2.
c Carpzov. *resp. jur. l.* 6. *tit.* 4. *resp.* 36. *n.* 9. 10. 11. Menoch. *d. l. n.* 10. 12. 13 34.
d Carpz. *d. l. num.* 13.
e *cap.* 15. §. 1. Erfd. B. L. l. *cap.* 11. St. L.
f *dictis ll.*
g *dd. capp. item c.* 16. *eod. tit.* L. l. & 12. St. L.
h *d. l.* L. & St. L. Menoch *de adipisc. poss remed.* 6. *n.* 42

CAPUT III.

Om Förmynderskap.

OBSERVATIO I.

Förmynderskap äre treggehanda/ och hafwer lijkheet med Arff.

CAP. III.

SUMMARIA.

1. Treggehanda Förmyndare.
2. Tutores Testamentarii.
3. Tutores Legitimi.
4. Tutores Dativi.
5. Thet förste slagz Förmyndare vthi Landzlagen onämbdt.
6. Lijkwäl brukeligh.
7. Theras förmon.
8. Förmynderskap föllier natur aff (Arff.
9. Thet andra slaget hafwer och tilträde effter Arffs Reglor.
10. Fader är för alle Laglige Förmyndare.
11. Ther näst Moder.
12. Doch vnder wilkor.
13. Skiäl aff åthskildnaden.
14. Modren kommer til Förmynderskap mera intuitu pietatis, än som aff Rätt.
15. Hwarföre Moder / sedan hon träder å annat Giffte / är til Förmyndare otienligh/n. 17.
16. Styffader må ey wara Målsman.
18. Hwilke aff Skyldemän hafwa förträde
19. Skiäl ther til/n. 20.
21. Dativi hafwa efterst och vthi feel aff the andre twänne til Förmynderskapet tiläde.

The Lärde hafwa deelt Förmynderskap vthi treggehanda slagh. Til thet Förste slaget aff Förmyndare råknas the som Föräldrar med Testamente/ eller vthi theras ytterste willie ther til hafwa förordnat. *a* The andre kallas Legitimi, thet är the som aff Lagen til Förmyndare äre skickade. *b* Thet Tridie slaget aff Förmyndare förordnas aff Öfwerheten / och kallas therföre Dativi eller giffne. *c* 1. 2. 3. 4.

Om thet Förste slagh aff Förmyndare talar wår Landz-Lagh intet / är lijkwäl aff ett långligit bruk vthi wårt Fädernesland vptagit och gillat / aff then grund som wij vthi StadzLagen ther til finne: Then som Fadher eller Moder med fullom witnum til Förman henne/ eller henna gotz taker i dödhra daghum sinom. *d* 5. 6.

Thesse Förmyndare hafwa then Förmon / at the hafwa förträde för the andra / och vthsluta them. *e* Skiäl är thetta at Förmynderskap efterföllier process aff Arff. *f* Nu hafwer Arffzrätt intet tilträde / när Lagligit Testamente är vthi wägen. *g* För thet andra / drager och Fadrens Förordning thenne myndigheet med sigh / som sina Barn på bästa sättet synes altijd hafwa welat försee. *h* 7. 8.

a c. 1. in fin. Gift. B. St. L. vid tit. inst. qui testamento Tutores dari possunt & tit. ff. de test. tut. Cod. d. l. Schneid. ad §. 3. inst. de tut. & tit. seqq.

b c. 1. 15. 20. 21. Gift. B. L. L. c. 1. 11; 15. 16 eod. St. L. c. 11 Erfd. B. L. L. inst. de legit. agnat. tut. ff. de legit. Tutorib. & tit. cod. de leg. tut.

c cap. 15. §. 1. Gift. B. St. L. inst. de Attiliano Tut. tit. ff. de Tut. & Curat. datis, tit. cod qui dare Tutor. vel Curat. poss.

d c. 1. in fin. Gift. B. St. L. c. 17. Jord. St. L.

e Reg. 11. ff. de Test. Tut. Carpz. l. 5. tit. resp. 81. n. 3.

f Carpzov. 2rb. cons. disp. t. posit. 23. num. 6.

g Vid. sup. c. 1. obs. 1. n. 1. cap. 2. obs. 1. num. 1. *h* Schneid. ad tit. inst. de legit. agnat. tit. ad princ. tit. num. 5.

9\. När nu inge aff Föräldrar äre förordnade/eller the som äre förordnade/igenom Döden ifrånfaldne/ *i* tå giffz them rum som Lagen ther til hafwer stickat/ Rådhe then skyldaster är. *k* Vthi hwilket stycke Förmynderskap och effterföllier Arffzrätt/ ther altijdh then närmare vtheisluter then fiermare / när the äre vthi lijka respect, och repræsentationis Jus icke något särdeles wärckar. *l*

10\. Ibland thesse Förmyndare hafwer Fader förträde/ Ty är Fadher dödh / tå rådhe then skyldaster är. *m* Hwar aff föllier / at när Fader lefwer / tå råder ingen vthan Fadren. Item, Fadher see Gifftoman Dotter sina: är ey han til/ ꝛc. *n* Skiäl äro thesse / at såsom Barnen the liggia Fadren högst på hiertat / *o* altså synes han och them bäst willia. *p*

11\. Sedan hafwer och Moder witzord at see före Barnagodz/
12\. doch med nästa Frändha rådhe/ och icke widare effter Landz-
13\. Lagen / än hon ogifft är. *q* Skiäl här til är thetta / at såsom Fader / så wil och Moder sitt Barn bättre än någon annan Skyldman. *r* Men at hon icke är vthi administrationen så absolut som Fadren / vthan bör bruka nästa Fränders rådh / kommer aff imbecillitate sexus. Ty Qwinnos personer i gemeen icke äre aff then alfwarsamheet och förstånd som til sådane Am-
14\. beten fordras / *s* Therföre henne och mera intuitu pietatis än aff rättigheet thetta tillåtes. *t*

15\. Thet Modren sedan hon gifft är / Förmynderskapet icke betroos / kommer aff thetta skiäl / at när hon giffter sigh/ träder hon vnder Målsmansdöme aff sin Man. *u* Nu kan then ey wara annars Målsman / som sielff Målsman är vnderkastad: *x*
16\. Mycket mindre Styffadren/ *y* som tå både Hustruns och then Omyndigos Förmynderskap skulle förestå.

17\. Elliest och synes Modren / sedan hon hafwer trädt vthi annat Gifftte/ något minska af sin kärleek emot sin förre Mans Barn/ *z* med flere skiäl och betänckiande som i then måttan pläga införas. *a*

CAP. III.

i Leg. II. §. 3. ff. de test. Tut.
k c. 20. Gift. B. L. L. c. 15. eod. St. L.
l Vide c. 1. 2. §. 4. Ersd. B. L. L. eod. St. L.
m cit. c. 20. Gift. B. L. L.
n c. 1. eod. §. 1
o Leg. fin. in princ. Cod. de Curat. furios.
p Leg. 22. §. fin. ff. ad leg. Iul. de adult. vide Carpz. l. 5. tit. 8. resp. 84.
q c. 15. Gift. B. L. L.
r Carpz. arb. consang. disp. 3. posit. 25. n. 29.
s Leg. fin. §. ult. ff. qui pet. Tut.
t Carpz. jurisp. for. part. 2 const. II. def. II. n. 9.
u c. 9. Gift. B. L. L.
x Leg. 5. vi cui enim cod. de legit. tut. §. 13. inst. de excusat. tut vel curat. Carpz. arb. cons. disp. 2. posit. 25. n. 26.
y Leg. 1. cod. ubi pupil. educ.
z Leg. 3. leg. 6. cod. de secund. nupt.
a Loccen. Syn. Iur. diss. 4. qu. 5. Carpz. Iurisp. For. part. 2. Const. II. def. 42. Vesemb. parat. ff. ubi pupil. educ. num. 2.

CAP. III. Når Moder ey år / eller ther hen wore icke ther til fallin / *b* tå blifwer nåste Skyldman Förmyndare / *c* och såredeles then som år å Fåderne: men i feel aff honom / tå först then som år skyld å Möderne. *d* 18

Skiål år thetta / at Förmynderskap förtroos then båst / som nårmast år til at årfwa. *e* Sedan taga och the aff Fåderne twå delar / når the af Möderne ey få mera ån Tridiung: *f* Therföre the och nårmast åre at undergå beswåret som willia hafwa förtrådet i fördelen. *g* Huruledes och then Saxiske Lagen hår uthi med wår Lagh öfwereens stämmer / uthwisar Carpzovius. *h* Åre the nårmaste Skyldmån til Förmynderskapet otienlige / eller finnes ey Frånder / tå står hoos Öfwerheten och Domare til at förordna them som Barnegodz skola förestå / så at thesse efterst / och i feel af the andre förre / ther til tråda. *i* 19 20 21

b c. 11. Gift. B. St. L. c. 15. L. L.
c cap. 1. c. 20 eod. L. L. cap. 15. St. L.
d d. c. 1. L. L.
e Leg. 1. ff. de legit. Tut. Carpz. l. 5. tit. 8. resp. 81. n. 9
f cap. 3. §. 1. Erffd. B. L. L.
g Schneid. ad tit inst. de leg. agn. Tut. n. 7. Carpz. arb. conf. disp. 2. part. 30 n. 71. & resp. jur. elect. l. 5. tit. 8 resp. 81. num. 7 Menoch. de arbitr. jud. l. 2 cent. 2. casu 150. n. 32.
h Resp. jur. Elect. l. 5. tit. 8 resp. 81. num. 12. & seqq.
i c. 21. Gift. B. L. L. cap. 15. §. 1. cap 16. eod. tit. St. L. Carpz. l. 5. tit. 8. resp 81. n. 5. Corv. jurisp. Rom. l. 1. c. 25

OBSERVATIO II.

Förmyndare måste Barnegodz med noga acht föreståå / så at the theß förbåttring sökia / och göra reda för theres administration, sampt huru widt thenne Råkenskap sigh stråcker / och til hwad wållande the åre förplichtade at swara.

SUMMARIA.

1. Een Förmyndare förtroos Barnegodzet uthi godh mening.
2. Then han skal fullgiöra.
3. Och huru högt han sigh skal beflita.
4. Skal förbåttra the omyndigas Råntor.
5. Eller aff sino betala.
6. Under hwad wilkor thet skeer.
7. Bör och intet af then omyndigas rått förlijkningzwijs efftergifwa.
8. Skiål ther til.
9. Exception.
10. På hwad sått han then omyndigas kan alienera.
11. Förmyndare råkenskap underkastade.
12. Til hwad wållande han år förbunden.
13. Skiål ther til.
14. Lagens mening år mera ån theß ord at föllia.
15. Huru uti råkenskap år at handla

Såsom

CAP. III.

1. SÅsom en Förmyndare the Omyndigas Egendom emottager / i thet anseende at han them och theras godz wäl
2. wil: a Altså måste han och thet med noga acht och flijt förestå / hwar til han vthan betingan och wilkorande / allenast aff sielfwe Förmynderskaps natur och rättigheet blifwer för-
3. bunden. b Ty en Förmyndare är ex quasi contractu then Omyndige förbunden / c och effter han annars Godz vnder händer hafwer / måste han med största flijt förestå / så wäl som sitt egit / d ja / och bättre och nogere försee än sitt egit. e

4. Särdeles bör han och the omyndigas Räntor sökia til
5. at förbättra / så at ther han är försummeligh at vthsättia theras Penningar på Ränta / måste han ther til swara och Interesset aff sino betala. f

6. Doch thetta icke vthan vndantagelse at vptaga / ty om Lägenheten icke hade förefallit them at förbättra / och säkert vthsättia / eller nyie Godz at tilkiöpa / så är han enskyllad ; g sedan / ther och then Omyndigas Räntor thet icke hafwa kunnat tohla / så at the til andra nödwändige tarfwer hafwa måst anwändas / anten til hans egit vnderhåld / eller andre theßlijke. h

7. För thet andra bör honom och warsambligen handla med then Omyndigas Egendom / så at han icke aff obetänckesamheet något aff hans rätt efftergifwer / särdeles vthi händelser aff Arff eller Testamenten / på thet hwad then Omyndige med Arffzrätt tilfaller / i eller aff någon Testamentzwijs tilägnat är / aff honom vthan anseende til någors wänskap eller owänskap vthsökies / och icke något sådant förlijkningzwijs effter-
8. gifwer ; Ty hans Embete är icke allena at sökia then omyndigas nytta / vthan och intet tillåta thet honom är skadeligit / i och så wijda han then omyndigas så högt som en achtsam Hwsman sin egen rätt skal sökia / k hwilken intet gärna efftergifwer / thet han seer sigh rätteligen tilkomma. Therföre ey heller en Förmyndare annars then omyndigas skal handtera / med min-

a c. 21. Gift. B. L. l. 16 St. L.
b Carpz. l. 5 tit. 8. obs. 66. n. 1.
c ¶. 2. inst. de oblig. quæ quasi ex cont.
d Leg. 1. ff. de Tut. & ration. distrah. Leg. 13 ¶. 1. ff de administ. & peric. Tut.
e c. 15. Gift. B. St. Lagen Carpz. l. 5. tit. 8. res 66 n. 15
f Leg. 7. ¶. 3. l. 10. 13. ¶. 1. l. 15 ff. de admin. & peric. Tut. Carpz. l. 5. tit. 8. res. 70. n. 11. 12. 13. 14. 15. Damhaud. patrocin. pupil. tit. de Tut. & Curat. munere c. 7. n. 6, 7. Vesemb. parat. ff. de admin. Tut. n 4.
g Leg. 12. ¶. 4. ff. de admin. & peric. tut. leg. 3. cod. de usuris pupillaribus.
h Loccen. Sym. jur. qu. 2. ad diss. 4. Carpz. l. 5. tit. 8. resp. 70. n. 16 17. Iurisp. For. part. 2. Const. 11 def. 22. n. 8. 9.
i Damhaud. d. l. n. 1. Barthol. in leg. legitimor. num. 7. ff. de legit. tut. Vesemb. d. l. & ejusq. patrimon.
k Leg. 33. ff. de administ. Tut. Damhaud. d. l. n. 3. 5.

CAP. III.

mindre han sielff wil thet undgålla. *l* Ty effiergifwa then O-
myndigas rätt / är hans Egendom förminska / hwilket Förmyn-
daren icke tilstår. *m*

[9.] Doch är märckiande / at sådane händelser kunna förefalla /
vthi hwilke Förmyndaren kan förlijkningzwijs then omyndi-
gas effiergifwa / nembl. om thet är honom mera til nytto än
til skada. *n* Ty om en Förmyndare elliest må alienera hans [10]
Egendom / *o* särdeles när thet skeer aff skiälig orsak / Magistra-
tens samtycke / sampt til bättringz: *p* Så må han och förlijk-
ningzwijs något afftråda / när thet skeer til nytto och at vnd-
wijka widlyfftigh och skadeligh Processl, hwars vthslagh wo-
re twifwelachtigt. *q*

[11] Vthi en Summa / Förmyndaren måste således förestå
then Omyndige och hans Egendom / at han thet kan förswara /
när han gör räkning för sin administration, och för räkenskap
kan sigh ingen vndandraga / vthan allena Fader och Moder. *r*
Men huru wijda han vthi räkenskap är obligerad / är något [12]
twifwelachtigt / i anseende at wår Lagh säger / at Barnagodz
må eigh siunka eller brinna. *s* Hwar vthaff kan slu-
tas / honom och böra swara til oförmodeligh händelse / hwilket
lijkwäl wore nästan hårdt. *t* Ty hwad med ingen mennisklig [13]
snällheet är at affböya och förhindra / må man icke heller skiäli-
gen undgålla / therföre han allena synes wara skyldig at swara
til dolum, latam, & levem culpam. *u*

Thetta och samtyckt är aff the gode Herrar som aff Kongl.
Mayst. hafwa warit committerade / några puncter Justitiæ-
wäsendet angående at öfwerwäga. *x* Theßförvthan äre och the
ord / at Barnagodz ey må siunka eller brinna / icke absolute
satte / vthan med wilkor / som synes aff the fölliande Ordh:
Hwilken som Barnegotz eigh wil swå til sik taka / thå
giöri nästom Frändom hwart åhr räkinskap. *y* Ther aff
är til at sluta / at then som Barnegodz vnder thet wilkor aff ca-
su fortuito wil emottaga / han är för räkenskap frij: men then
som wil vndergå räkenskap / præsterar ey casum fortuitum; ther-
före vthi LandzLagen ther absolute räkenskap biudes / thet andra

l Leg. 10. ff. de admin. tut.
m Carpz. l. 5 tit. 8. obs. 66. n. 13. 14.
n Idem d. l. n. 9.
o Cap. 16. Jord. B. L. L.
p c. 20. Jord B. Stadz Lag. c. 7. cod. Upl. L.
Carpz. jurisp. For. part. 2. const. 11. def. 28
q Pinel. ad leg. 1. cod. de bon. mat. part. 3. n. 46.
r c. 20. gift. B. L. L. c. 15. St. l.
s d. cap. 15. St. l.
t Vesemb. d. l. vers. & in summa.
u Carpz. d. l. obs. 70. n. 8. 10 jurisp. for. part 2 const. 1. def. 25. n. 5 Loccen Syn. jur. qu. 1. diss. 4.
x dat. Stokh. 17. Mart 1643 art. 20.
y c. 15. Gift. B. St. l.

14 aff casu fortuito vthelåtes. z Hwilket man här skiäligen aff Lagens mening sluta kan/ så at wij oß icke så strängt hängia wed orden/ at wij theß mening förkasta / i anseende at Lagens förstånd är icke så stort vti orden/ som vti theß mening och effterttryck. a

15 Såsom förthenskull thet är en swår ting så wäl at göra/ som aff Förmyndare räkenskap vptaga; b Altså måste thet Domarens godtfinnande hemstiutas/ hwilken thet med beskedenheet skal förrätta / c så at Förmyndaren gör en richtig reda öfwer ett så wäl som annat / och åthergifwer hwad han befinnes hafwa inne hoos sigh / d och at honom all bewijsligh omkostnad beståås/ och icke thet nogaste bewijs pålägges vti hwariehanda ringa saak. e Lås här om wijdare Damhauderum. f

CAP. III.
z c. 20. eod. L.L.
a Leg. 17. ff. de legibus.
b Carpz d. l. n. 1.
c Menoch. de arbit. jud. l. 2. cent. 3. cas. 209. num. 11. 30. 31.
d Carpz. l. 5 tit. 8. resp. 74 n. 15. Menoch d. l. num. 21.
e Menoch. d. l. n. 34.
f Patrocin. pupil. tit. von der Vormynder Rechenschafft. Menoch. d. cas. 209. usq; ad fin.

OBSERVATIO III.

Huru widt then Omyndige blifwer förbunden af the Contracter som Målsman ingår/ och på hwad wilkor han sin Målsman kan förklaga.

SUMMARIA.

1. Om Förmyndare på pupilli wägnar kan något stadigt sluta?
2. Swar ther på.
3. Med theß skiäl/ num. 4
5. När Förmyndaren blifwer beskyld/ hwem tå skal wara vnderkastad oneri probationis.
6. Ingen præsumeras thet förtrodde otroligen föreståå.
7. Besluth aff thenne Discurs.

1. Thaff thet at Lagen gifwer the Omyndige frijheet om the willia / til at återkalla then Jord som theras Förmyndare hafwer försåldt eller förbytt / a synes föllia

2. at Förmyndaren intet afftaal kan ingå / eller med någon stadigt contrahera på then omyndigas wägnar/ med mindre han thet effter behag skal kunna omkullkasta / ty vnder nampn aff a-

3. lienation, som förståås med sällia och skipte / kunna tagas alle andre förbindelser. b

4. Men såsom Förmyndares Embete är / icke allena then Omyndigas Person / vthan och theß godz och egendom at föreståå / c Altså måste honom och wara myndigheet effterlåten / förmedelst afftal/ Contracter och förbindelser thet at föresee / d

a c. 9. 16. 18. Jord. B. L.L.
b Carpz. l. 5 tit. 8. resp. 76. n. 14. l. 3. tit. 2. resp. 17. n. 4.
c c. 20. 21. Gifft. B. L.L. 15. St. L.
d c. 15. Gifft. B. L.L. cap. 14. Ting. B.

CAP. III.

Och therföre thet ordet rådhe *e* är insatt/ hwilket them theras krafft och efftertryck tilordnar / så at hwad Förmyndaren contraherar til then Omyndigas nytto och förbättring / förbinder then Omyndige til theß fullgiörande / at han icke må thet återgiöra. *f* Och thet icke allena vthi andre Contracter, vthan och alienation aff Jord och fast Godz/ så at then Omyndige icke hafwer någon rätt at återkalla kiöpet eller skipte / vthan thet är skedt til hans skada. Tho annars eigh / vthan the warda wärr skipt / och Borgamåstara och Rådhmän lete thet giörlika thå tholikt händer / at thet ey timar vtan med fullom skiälom. *g*

5\. När förthenskull sådane eller andre händelser emellan Förmyndaren och then Omyndige förefalla/ så at han i then eller i någon annan måtto blifwer aff then Omyndige beskyld/ måste Domaren see sig före huru han vthi saken fortfar/ at han icke pålägger Förmyndaren beswäret til at bewisa. Ty såsom tå then Omyndige blifwer Kärande/ altså bör och honom sitt käromål och beskyllning med bewijs stadfästa/eller och fällas åth saken; *h* och thet i thenne måtto så myckit skiäligare / at ingen præ-

6\. sumeras sin administration annars än wäl förestå/therföre then annars säger/måste thet bewijsa/ *i* så at icke någors wållande vthan bewijs kan indragas. *k*

7\. Vthi thenne mareria om Förmyndare wore wäl mera at tala/såsom särdeles om Inventario, Förmyndares Löhn / och andre theßlike nödige frågor: Men emedan iag mig vthi thetta hela wärck föresatt / mine discurser icke at vthwidga vtöfwer then anledning mig aff Sweriges Lag eller Landsens wisse bruk är gifwen/ altså hafwer iag ock thet måhl vthi thenne materie icke welat öfwerskrida / i betrachtande / at vthi wårt Fäderneslandt til dato icke hafwer warit någon wiß praxis vthi Förmynderskap/så at ther vthi offta och på åtskillige rum myckit är och blifwer försumat/ til the omyndigas stora skada och förderff; förthenskull och Öfwerheten Ordningar ther om hafwer låtit författa/ och thet på Riitzdagar Ständerne föreslagit: men såsom the än icke hafwa blifwit publicerade/hafwer iag här med studzat/ i betänckiande at thet är förswarligare thenne och annat något affstumpat at igenomlöpa/ än aff förmätenheet vthi thet som Öfwerhetens myndigheet allena tilstår / något at statuera, Vthan wil then som är begärlig at weta hwad här vthi är tilbörligit och rättwijst/ til them som thet wäl hafwa nagelfarit / wijsa. *l*

e cap. 20. 21. Gifft. B. L. l.

f Leg. 8. ff. de admin. & perie. tut. leg. 3. cod. quand. ex facto. tut. vel Curat. Barth. ad leg. si filio fam. §. ult. n. 1. v. aut habeat plenam admin. res. eius, &c. ff. sol. matrim. Carpz. l. 5 tit. 8. resp. 78. n. 2. 3. 5. 13 14. 15.

g c. 10. Jord. B. St. l.

h c. 20. §. 1. Ting. B. leg. 1 ff de prob. & præsumpt. leg. 23. cod. de prob Carpz. jurisp. For. part. 2. const. 11. def. 23 num. 3.

i Carpz. l. 5 tit. 8. resp. 71. num. 10.

k Leg. 57. ff de admin tut.

l Loccenius Syn Iur. diss. 4 Carpz. Jurisp. For. part. 2. const. 11. usq. fin. Resp. jur. Elect. l. 5. toto tit. 8. Damh. patrocin. pupillor.

Förteckning aff the Påminnelser vthi thenne Book finnas.

Then I. Book.

Om Ågande Rått och theß Besittiande.

Then II. Book.

Om Rättegångz Processt.

CAP. I. Huru man må vndfly Rättegång och Processt.

OBSERVATIONES.

II. Om Advocater och Procuratorer.

III. Om Citationer och Stämningar.

IV. Om Inlagor.

V. Om Bewiis.

MEMBRUM I.

De Probationibus per Instrumenta eller skriffteligebewijs.

Then III. Book.

Om Contracter eller Affsked.

III. Om the Contracter som skee förmedelst Samtycke / och på thetta rum om Köpande / Sälliande och Skipte.

IX. Om Legha eller Hyra.

V. Om Bolagh.

VI. Om Ränta och Skadestånd som flyter aff Contracter.

VII. Om Echtenskap.

Then IV. Book.

Om Testamenten / Arff och Förmynderskap.

CAP. I. Om Testamenten.

OBSERVATIONES

4. Om

III. Om Förmynderskap.

Register

Öfwer the förnämste ting som i thenne Book warda framförde/och effter Lagh slijtne.

A.

Arbi-

B.

the

 til.

D

Skin-

mare

ifrån

L

för-

N

O

emot

practi

lijk/

T

sande

och

FINIS.

Errata rättas sålunda:

Pag. 20. *lin. ult.*) är om odal. 21. 8. *marg.*) c. 26. *p.* 60. 12. *m.*) Edz. 127. 5.) sannind höra 165. 6. *m*) 14. *p.* 168. 13. *m.*) Fœnerav. 170. 27.) Lande in. 239. 2.) Wilja. 243. 10. *m*) *dele* c. *p.* 268. 13. *m.*) ll. *sive* locis, 269. *ult. m.*) h. c. obs 6. *p.* 285. 1.) K. Regeringen. 292. 9. *m.*) c. 29. *ibid.* 10. *m.*) c. 14. ¶. 2. 3. *p.* 300. 14.) såya the. 324. 38.) 8. resp. 324. 41) *delet & repone* 2. *superne, & ibi substitue* a *ex lin. superiore.*

Kort Beskriffning
Om thet som wid then
Constantinopolitaniske Resan
är föreluppit/
Huruledes Kongl. May:tz anförtrodde Åhrender äro förrättade/ sampt uthi hwad wilkor then Turkiske Staten widh samma Tijdh befans.

Giord

Den Stormechtigeste Konung och Herre/

Herr Carl Gustaff/

Swериges/Göthes och Wändes Konung etc.

Til skyldigh Underrättelse/

Aff

Theß Troo/ och Underdånige Tienare

Til Portam Ottomannicam

Extraordinarie Affskickader

Clas Rålamb/

Anno 1658.

STOCKHOLM/

Tryckt aff Henrich Keyser/ Kongl. Booktr. Åhr 1679.

Til Låsaren.

LEgationer och Såndebudh aff Konungar och Furstar i Werlden til hwar andra / åre så gamble i bruk/som sielfwe Regementen effter Noe tijd begynte. Legationer vthkoras gemeenligen aff the witraste och snållaste som Konungen kan sitt höga Wärff båst tiltroo at förrätta ; the vthkoras och aff högt Stånd och Wärde/för sin Konung och Herres/ sampt theras högheet skull som the tilstickade warda ; the åre frijkallade och oförskråckelige hoos alt Folck/vthan thet annerlunda skeer aff Barbarer, som ingen troo eller Jus Gentium hålla. Sådane affskickas aldrig / vthan i the angelägneste sins Konungs och Herres Ährender/såsom til at vpråtta Giftermåls handel emillan höga Personer / tilbinda och erhålla godh Wånskap/ sluta Fridh/stilla Örligh / eller om handel och wandel emillan Rijken/Furstendömen och theras Vndersåthare. Then store och tappre Hielten Sweriges Konung / Sahl. i åminnelse K. CARL GUSTAF/ han affårdade några sådane vthi sin Regementz tijdh til Christne Potentater i Europa, men en allenast vthom Christenheten til Turkiske Keysaren och hans Residentz Stadh Constantinopel, som år en farligh och widt aflågen Orth ifrån Swerige/hwar til then Sahl. Högloflige Konungen brukade then Högwålborne Herren / Herr Clas Rålamb / nu warande Swergies Rijkes Rådh/och Præsident vthi Kongl. Götha HoffRått i Jönköping / som tå hoos Kongl. Mayst. i Påland stadd war. Och emedan samma Legat och Herre sielff hafwer författat sin Resa effter H. K. M.s befallning/ och giordt ther öfwer en vthförligh Beråttelse/icke allena om sin Embetes förråttning widh Turkiske Hofwet: vthan och beskrifwit Resan til sine Orter/Ståder/Fruchtbarheet/ Folcksens Natur/Seder och Nåhring/Turkiske Rijketz Politie och tilstånd på then tijdh / Wägarnes beswårligheet/Farligheter aff och til/ ther han hafwer framrest / och hwad mera vthi sådane tilfålle en accurat Historie Scribent kunde i acht taga ; Hwilken beskriffning H. Sahl. K. M. myckit högt hafwer behagat / och til åminnelse vthi Rijksens Archivo införa låtit at förwaras. Thenne fins nu i många Menniskiors Hånder / doch myckit oråtti affskrefwen: Hwarföre och många långe hafwa thenne Beskriffning i Trycket åstundat/och råtti publicerat. Så emedan fast ringare Måns Reseböcker warda vplagde i wårt Fådernesland/ som doch nyttige åre at låsas/för sin noga Beskriffning/ om främmande widt aflägne Orters och Folcks natur och egenskaper/ ther the framrest hafwa ; Ty blifwer nu thenne Legations Beskriffning effter mångas Långtan i Trycket framdragen/jempte bemålte Herres Observationes Juris, som nu andra gång vthgå/allom them til behagh/ som beskaffenheten aff samma Legation och förråttningar åstunda at weta. Ther hoos och hwar behiertat Låsare kan finna hwad beswår och åfwentyr sådana affskickningar med sig hafwa ; och en stoor nytta / åfwen som månge andre Lårde och förnåmlige Måns Reseböcker / hwilka vthwijsa oß Skaparens vnderliga Wårck/nemblig/ Werldennes skickelse på andre Orter/ Landzens stora fruchtbarheet på all ting til lijffzens födo/ ymnogheet i Guld/Sölff/kosteligeKlåder och dråchter/som aff thet Folck tilwårkas / och aff oß för stora penningar köpas. In summa, man måste ther aff bekånna/at Store åro HErrans Wårck i alle Land/och ibland alt Folck then som achtar ther vppå/han finner aff sådant stoor klokheet. Men når man åter betåncker folckens åthskillnad til seder och lefwerne/the Barbariskas/och vthom Christenheten stadde Menniskiors ogudachtige lefwerne och swårmerij vthi all köttzens lusta/blifwa wij vpwåckte til Gudz loff/at hoos oß boor hans åhra och kundskap mera ån hoos thet arma Folcket/som vthom thet råtta Himmelska Liuset stadde åre / och med råtta kunna kallas at Sittia i mörckret och dödzens skugga. Når man i sådan acht låser thesse Reseböcker/ så har man ther aff stoor frucht / hwilket then Råttsinnige Låsaren skal finna sant wara. Farwål. Stockholm 1. Aug. 1679.

L. H.

NOs CAROLUS GUSTAVUS, DEI Gratia Svecorum, Gothorum VVandalorumq; Rex, Magnus Princeps Finlandiæ, Dux Esthoniæ, Careliæ, Brehmæ, Verdæ, Stetini Pomeraniæ, Cassubiæ & Vandaliæ, Princeps Rugiæ, Dominus Ingriæ & Vismariæ; nec non Comes Palatinus Rheni, Bavariæ, Iuliaci, Cliviæ & Montium Dux etc. Serenissimo, Celsissimo, Excellentissimo, Potentissimo, Magnanimo & Invictissimo Principi, Domino SOLTAN MEHEMET, eadem DEi gratia Turcarum Imperat. etc. Amico Nostro chariss. Salutem, prosperos rerum successus & mutui amoris incrementũ

Serenissime, Celsissime, Excellentissime, Magnanime & Invictissime Princeps, Amice charissime. Quemadmodum in superioiribus Nostris literis ad Ser. Vestram d. XVI. Junij proximè præteriti anni hic Marienburgi perscriptis atq; cum Ser.tia Vestræ Fideli Aulico & internuncio Mustapha Aga transmissis amicè significavimus Nos constituisse mittere ad Ser.tem Vestram aliquem Nostrorum Ministrorum qui eandem de statu rerum Nostrarum, aliisq; connexis negotiis informaret, & cumprimis Nostro nomine amorem & affectionem Nostram erga Ser.tem Vestram contestaretur: Ita nunc supra dictarum rerum caussa ad Ser.tem Vestram ablegamus Nostrum Aulicum & Militiæ Consiliarum, Generosum Nobis sincere fidelem, Claudium Rålamb Hæreditarium in Bystad & Lenna/ ut Ser.ti Vestræ exponat, non modo quibus ex causis bellum, quod nunc cum Rege & Repub. Poloniæ gerimus, primo sit ortum, & deinde nunc aperta hostilitate, nunc suspensione armorum continuatum: sed etiam quare ultimis induciis non dum finitis, nuperrimè ad armorum conflictum utrinq; ventum sit. Largitus Nobis est DEus felices rerum successus contra nostros hostes, & spem etiam aliquam mediaq; Nobis ostendit, componendi & sopiendi diuturnũ & cruentum hoc dissidium. Cui intentioni dum illaboramus inventi sunt quidam, qui non ferentes æquis animis Nostram prosperitatem, novas Nobis turbas, novosq; hostes excitare annisi sunt. In his est

M. M. D. utpote qui nulla justa de caussa, sed excogitatis frivolis quibusdam querelis, contra pacta perpetuæ pacis, Nos bello lacessere cœpit. Adjunxere se etiam Polonis contra Nos ChamiChrimensis copiæ, Nosque prælio cum Polonico exercitu, licet infelici illis eventu, adorti sunt. Et quia communes sunt rationes, quæ Nos & Ser.tem Vestram ad constituendam mutuam, firmam & utilem amicitiam correspondentiamq; invitare videntur, speramus fore, ut Ser.tas Vestra cognito rerum in hac parte Europæ & cumprimis Nostro statu, è sua re futurum judicet, ut mutuis animis in communem rem consulamus rationesq; ineamus quibus utriusq; partis vicini, quandoq; extra justitiæ vestigia exorbitantes, ad Juris & æquitatis normam redigantur. Quod si Serenitas Vestra velit permittere & auctoritate sua ita dirigere, ut Chamus Chrimensis Nobiscum armorum societatem contra M. M. D. inire possit; & simul alia nonnulla, quæ Serenitati Vestræ Noster Extraordinarius Ablegatus pluribus exponet, procuratione sua promovere, fecerit quidem hoc ipso Nobis rem gratam, sed sibi cumprimis, proprioq; suo statui nunc & in futurum valde proficuam & pene necessariam. Quam rem totam & quibus fundamentis ducti, confidamus Ser. Vestram in supradicta Nostra postulata condescensuram, depromet etiam sæpe jam nominatus Noster Consiliarius. Quare Ser.tem Vestram amicè requirimus, velit eundem Nostrum Extraordinarium Ablegatum, Claudium Rålamb / benevolè coram se admittere, & sermoni deductionibusq; ejus indubiam fidem tribuere, non aliter atq; si ipsi præsentes essemus; eundemq; deinde ad Nos cum optata & amica resolutione quantocius dimittere. Quibus finientes Ser.ti Vestræ amica Nostra studia & officia deferimus. Dabantur Frauenburgi in Borussia d. XXIII. Sept. An. M. DC. LVI.

CAROLUS GUSTAVUS.

M. Biörnklou.

Inscriptio literarum.

Serenissimo, Celsissimo, Excellentissimo, Magnanimo & Invictissimo Principi, Domino SOLTAN MEHEMET, Turcarum Imperatori, Amico Nostro Charissimo.

THen Reputation och Anseende som Eders Kongl. May:tz Arff Rijke Swerige / igenom thet långliga Krigh vthi Tyskland och ther vti giorde Conquester erhållit / har fuller dragit med sigh the förnämste Rijkens vthi Europa affwund / så at the ingen Lägenheet hafwa vnderlåtit / theß roo och fredeliga tilstånd til at turbera, och medh allehanda inwärtes och vthwärtes olägenheet at bemängia; Men aldramäst haswer stuckit them vthi ögonen / thet Sweriges Regering Eders Kongl. Mayst. är vthi händer kommen / hwars Manligheet the medh theras egen skada tilförende vthi Tyskland erfahrit / och nu sedermera igenom E. K. M. så lyckeligen förde Wapn vthi thet mächtige Konunga-Rijket Polen medh ånger och invidie på nytt igien måst tilsee. Altså emot Eders K. M. Påswen och Hws Österrijke vpwäckt åthskillige nya Fiender / sigh sielff och medh vthi thet Polniska wäsendet icke allenast blandat / vthan sökt at gifwa alle omliggiande Konungar sampt sielfwe Orienten, om Eders Kongl. May:tz actioner, allehanda widrige inbillningar: hwilket så myckit lättare tilwäga brachtes / som rychtet aff Eders Kongl. May:tz märkelige framstegh vthi Polen / thet Ottomanniske Rijket allaredo aff sigh sielff söll efftertänckeligit / emedan thet gräntzade ther in til / och sigh befruchtade aff thette Grannelagh med Eders Kongl. May:tt Thesse hwar effter annan vpwäxande Olägenheter / så myckit krafftigare at affböya / så och at bijläggia then wijdlyfftigheet med Polen / til Eders Kongl. May:tz och theß Rijkes reputation, sampt til thet Evangeliske wäsendets säkerheet (effter E. K. M. har måst inträda vthi förbindelser med främmande och ther wid interesserade Princer, särdeles Fursten aff Siebenburgen och Cossakerne / ther bredewidh och thet Ottomanniske Rijkets fattat ombrage vthöfwer E. K. M. tz wäxande vthi Polen / afwenda / på thet be:de mächtige Orientaliske Rijke icke måtte

Auctoris företal.

resolvera, anten at hindra bemälte Förstar eller och (hwar til war icke ringa ämbne) sielff draga sin macht in vthi Polen/och bruka sigh theß afftagne kraffter til fördeel emot Christenheten/) hafwer Eders Kongl. May.tt welat thetta vthrätta igenom sin affskickning til Portam Ottomannicam. Widh hwilken/effter Eders Kongl. May.tt Nådigst har funnit behazeligit min ringa tienst at bruka: Ty fordrar min vnderdånige skyldigheet thet iagh vthförer/ huruledes resan til en sådan widt afflägen orth och thädan tilbakars igen afluppen är/sielfwe Ährendet förrättat/och vthi hwad wilkor iagh tilståndet aff thet Ottomanniske Rijket befunnit hafwer. Hwilket alt igenom thesse fåå Rader Eders Kongl. May:tt allervnderdånigst för ögonen ställes.

SEdan Eders Kongl. Mayestet migh vthi Septembri Anno 1656. widh Frauenburg vthi Preußen hade affärdat/med Nådigste befallning/thet iag vthi Stettin skulle affwachta några wijdare Eders Kongl. May:tz Dispositioner, så och Eders Kongl. May:tz Residentz widh thet Romerske Keyserlige Hofwet Herr Kleis swar/ angående thet Paß som Eders Kongl May:tt aff Rom. Keysaren för migh begära lät: Altså måste iagh förhålla mig vthi Stettin alt stadigt för thesse och andra Eders Kongl. May:tt bäst bekante Orsaker skull/ til then 22. Febr. aff åhr 1657. Tå iagh begaff migh på Wägen med Berliner Posten om Afftonen Klockan 8. Och effter som igenom mitt förtöfwande vthi Stettin allaredo war vthöfwer alt rychtbart blifwit/thet E. K. M. migh til Portam affskickat/ och iagh lijkwäl nödwändigt obekänd resa måste/ så framt iagh skulle komma igenom the Romerske Keyserlige Länder: Ty man sig nogsamt bemödde at erfara/hwad tijd iag skulle vpbryta/ och hwad Wäg iag skulle taga/ effter som/och näst tilförende vthi Dressen aff the Chur Förstl. Hoffbetiente emot en E. Kongl. May.tz Officerare och Öfwerst Lieutnampt Taub, är blifwit framtedt ett Breff ifrån Stettin skrifwit/ therivthi iagh til person och skapnad war beskrifwen/ och Tiiden nämbd/ när iag vpbryta skulle. För thesse berörde effterrättelser skull lät iagh otta Dagar för mitt Vpbrått vthgå ett Taal/thet Eders Kongl. May:tt migh til Preußen til sigh kallat/ til at sända migh then wägen igenom Pohlen: Wiste altså ingen rättare/icke mitt egit folck/ än at

1657.
28. Februarii.
Rychtet om thenne Resa.

Förlägges medh försichtigheet.

at iagh åth Preußen reeste/ vndantagandes sielfwe Pommerska Regeringen / vthaff hwilken iagh togh ett Paß / såsom en Student, thermed iagh igenom the Tyske Städren fortkomma kunde. Ifrån Berlin continuerade iagh Resan med Leipsiger Posten öfwer Wittenberg / ther iagh råkade twenne Swenske Studenter, som vthi Wärdzhuset ther iagh logerade/ woro med til Måltijdz: men the kände migh intet igen / effter iagh hade dequiserat migh med en swartbrun Peruque. Vthi Leipsig hölt iagh migh en Dagh vppe / til at vndfå the Penningar som iagh ifrån Hamborg tijt öfwergöra låtit/ at bruka them vppå Resan. Ther förskaffade iagh migh ock ett Paß aff Commendanten i Staden / hoos hwilken iagh migh anmälte för en Student som vthi Leipsig en tijdh lång studerat hade / och nu war sinnad resa til at besee Tyskland. Samma Paß kom mig och sedan wäl til mätta vthi Böhmen och Österrijke. Widh thenne tijden war åswen Tiäledraget/som man kallar / at man medh stort Beswär kunde komma fort för the öfwermätton diupa Wägar skull/så at Wagnerne offta bleswe stående vthi Leret / och wij måste draga them ther vth: Hwilket således continuerade alt in til Wien. Och ehuruwäl min Wägh föll vppå Dressen / vnderstodh iagh migh lijkwäl icke at resa ther igenom för then noga efterfrågan / som ther bleff hållin / och then kundskap the allaredo hade aff min ankomst: vthan reste på en lijten mijl när til en Byy Serkovitz, thådan iagh sände min Tienare in til Dressen til Her: Steen Bielke och notificerade min närwarelse/ hwilken och strax om morgonen kom vth til mig. Och sedan wij något talts widh/reste iagh wijdare fort/ brukandes en omwägh på wänstra handen om Staden åth en Fäija Loschevitz / ther iagh låt sättia migh öfwer Elben / och skulle hafwa gått på Pirna rätta Landzwägen. Men effter Commendanten vthi Dressen hade ock ther commendo, befruchtade iagh bliswa förkundskapat / togh altså ther en omwägh på högra handen åth en lijten Stadh Dona widh Namn / Thådan hölt iagh sedan rätta Landzwägen på Pragh / Igelau och Wien. Vthi Behmen och Meren vthstodh iag något åfwentyr aff Skogzstrykare / som kallas på theras språk Petrofski, Ellieft och redh thet Krigsfolcket som war ther öfwer alt förlagt i Landet omkring och röfwade the Resande / och brukade stora Insolentier; Wiste sigh och oß så wäl thet ene slaget som thet andra. Men effter wij woro fyra Landkutzskar vthi föllie ifrån Pragh alla wäl bewährde / vnderstodo the sigh icke at gripa oß an: Men näst för oß hade the dels the resande ihiälslagit dels och the sielfwe aff the resande hwilke the angripit / bliswit ihiälslagne / them wij således vthi förbijresandet anträffade.

Februar.

25. Februarii. Berlin.

28. Februarii. Leipsig.

conferens med H. Sten Bielke i Dressen.

Dona en lijten Stadh.

Pragh.

Then

Martius.

15. Martii. Wien.

Then 15. Martij ankom iagh til Wien klockan 9. om morgonen/ och reste in vthi itt Herberge vthi Förstaden/ Gyllenlambet benämdt/ ther iagh förtöfwade öfwer Måltijdztijden/ sedan klädde iagh migh om/ och gick in vthi Staden lika som iagh icke hade warit någon främmande/ kom altså vthan någon Examen obekiänd in i Staden/ och giorde med Residenten Herr Klei om en och annan nödwändigheet Afftal.

Affhandling med Resid. Klei

Jagh sielff med en Dreng bleff vthi hans Hws/ och gaff migh vth för Herr Sten Bielkes Stallmästare/ som aff honom woro sänd/ at köpa någre Ungerske Håstar: Mitt andra Föllie låt iagh sammaledes andra Dagen gå til foot in och logera i Staden fördeelte. Och effter igenom mine Breff vthur Leipsig och Pragh Herr Klei tilförende war adverterad om min ankomst/ och förthenskull hade skrifwit til Fursten aff Siebenburgens Minister Jonas Midnanski, om en trogen Man som mig til honom ledsaga skulle/ förtöfwade iag i Wien tree dagar i förmodan then samma komma skulle: men effter han bleff vthe/ reste iagh then 19. Martij fort på Preßburgh/ hwilket war Skiärtorsdagh/ och brukade then prætext, at iagh som alle andra Evangeliske för then tilstundande Påskehelgen skull drogh tijt til at hålla min devotion.

19. Martii. Preßburg.

Kom altså helt oförmärckt til Preßburg/ ther betingade iag migh igenom tilhielp aff twenne Evangeliske Borgare Michael Schrembster och Christopher Snolschi, en Fohrman på Eperies, hwilken inter annat wiste än at iagh war en Kiöpman. The andra aff mitt Föllie gåfwo sigh vth dels för Kiöpmän/ dels för andre Ämbetzmän. Och effter iagh för bättre befordran skull nödwändigt skulle til Midnanski, som bodde vthi en Stadh Betzkou, hwilken lågh widt ifrån rätta Landzwägen på Eperies, Altså på thet min Forman icke måtte taga någon mißtancka/ föregaff iagh thet iagh igenom min Tienare allareda hade låtit betinga ett stort Partie Läder vthi Transchia ther Handelen består aff thesse Wahror/ hwilket iagh nödwändigt måste besee/ och sedan på Wien fortsända/ altså gaff han sigh tilfridz och förde migh then Wägen iag begärte. En halff mijl på andre sidan i Tirnau, reste iagh igenom en Daal/ ther som näst tilförne en Wiener-Kiöpman hade blifwit spolierad af Hussarerne/ och honom afftagit 5000 Rijksdaler Contant Penningar/ berörde Hussarer wijste sig och oß en gång/ men når the funno oß medh långa Bößor bewärde låto the oß tilfreds. När iagh war kommen på en mijl när Betzcou, ther Försten Rakotzis Rådh Midnanski sin Hemwist hade/ ärnade iagh först medh en Ungersk Dräng resa til honom at göra affall om Säkerheten aff Resan/ efftet som hans skrifftelige effterrättelse ther

Martius.

se thet således medgaff) och lemnat mitt Folck effter migh vthi then Byyn Tschaskovitz eller Brydershoff / ther iagh hoos Wederdöperne hade mitt Nattläger / effter som iagh och allareda hade ther til Hästen färdigh ; men så rann migh i Sinnet / thet lätteligen någre aff the Vngerske Husarerne migh möta kunde / och för en paßligh Klädning skull / hwilken the kunde på migh finna / och Wätsäcken (vthi hwilken Kongl. May:tz Ordre wore förwarade / then iagh aldrigh lemnade ifrån migh) blifwa läckade at gripa mig ann / och altså Kongl. May:tz Tienst blifwa försatt. Ty tänckte iag förswarligare wara / Resan en Dagh senare at avancera, än at hazardera Kongl. Mayst:tz Ordre och Tienst ; sände altså en min Tienare allena fort medh Skrifwelse til Midnanski, och öfwerhängde honom en lappad Vngerst Räck. Thenne när han war kommen en halff mijl bort / mötte honom 5. stycken aff thesse Husarer / hwilke effter noga beskådande och visiterande läta gå honom fort / när the sågo at hoos honom intet war at hämpta. War altså min lycka at iagh sielff intet reste åstad.

Midnanski sände emot migh en sin Tienare som war en Vnger / hwilken migh föra skulle til ett Förstens Rakotzis Slott Roune, ther han Midnanski andra dagen migh möta wille / effter vthi Betskou bodde åthskillige Catholiske aff Adell gode Keiserlige / så at iagh näppligen skulle kunna komma tiit och thädan oförkundskapadh. När thenne Midnanskis Tienare ankom / war iagh wärre vthsatt än tilförende / ty han förstod intet annat Språk än Vngerska / ey heller torde iagh bruka någon främmande Tolck / och min Forman war förweten at tala med honom och vthfråga ett och annat ; therföre togh iagh honom affsides / och teknade honom före / at han skulle göra honom om intet wijß hwart wij wille resa ty Formannen hade allaredo fått wäder / at iagh wille åth Roune, hwilket war aldeles vthur hans wägh ; altså begynte han parlamentera och kunde näppligen blifwa aff migh stillat hwar han icke hade warit Luthersk och elliest en god Man / altså gaff han sig ändteligen tilfredz.

24. Martij afftal medh Midnanski om Resan och Correspondentien.

Näste Morgonen effter som iagh war ankommen til Roune, kom ock så Midnanski tijt / tå iagh giorde med honom alt nödigt afftal om sielfwe Resan / så och vnderhållande aff Correspondentien. Och effter Polniske Kron Marskalcken Lubomirski war på wägen til Moran til Vngerske Palatinum, then Vngerske Cantzleren / och ifrån Fursten Rakozi ankommen til Eperies och på wägen thädan åth Wien ; Altså effter iag nästan oundwikeligen skulle möta then ena eller andra / så togh iagh aff Midnanski ett Paß / lijka som iagh hade warit en

Martius. Officerare, aff honom vthi Förstens Tienst antagen / hwilket iag ärnade bruka om migh Cantzleren hade mött: men om Lubomirski skulle komma migh til mötes / ärnade iagh gifwa migh vth för en Köpman / som för min handel skull reste til Eperies.

25. Martij. Andre Dagen reste iagh ifrån Roune til Häst sielff tridie med en Midnanskis Tienare som han migh medgaff til Zaros, mitt andra Folck och Bagage folgde Fohrwagnen / them och Midnanski för bättre säkerheet skull medgaff några Heiduker. Effter halffannan Dagz resa och widh Berget Fatra (är en deel aff Berget Carpatus) kom iag på rätta Landzwägen igen och träffade ther ordinariè Posten. Wägen emillan Roune och berörde Post lopp ändelångz vth med Floden Wagh, en Tract så grym at påsee / at Hären måtte stå enom ända / ty på wänstra handen war diupa och branta Stranden neder i Floden / många pijkar högt: på högre / skarpa och höga Klippor / sielfwe Wägen heel smal. Vthöfwer berörde Bergh Fatra war största möda at komma / effter thet war icke allenast öfwermåtton brant och högt (nembl. en halff Mijl vpföre och så diupt vthföre igen) vthan ther til medh Jißluppit / så at wij på Händer och Fötter måste krypa ther vpföre / men vthföre oke wij måst på Haserne.

En Tract wid Floden Wagh grym at påsee.

26. Martij. Vthi en lijten Stadh Rosenberg fick iagh efterrättelse at och Palatinus Vngariæ Comes Franciscus Vesselini war ifrån Moran vpbruten at gå til Wien / therföre iagh migh skyndade at komma then Orten förbij / ther han skulle komma på min Wägh / som war tree mijl ther ifrån / lyckades också at iagh honom intet mötte. Men i thet stället mötte migh widh en Fleck Hybe til 16. st. Polackar aff Lubomirskis föllie / hwilke wiste berätta thet han war på Wägen och skulle strax ther effter föllia; Altså togh iagh Hwß vthi en By Lausenberg och reste intet fram til Posten / ther mig elliest hade bordt blifwa Natten öfwer / hwilket war en mijl bättre fram / på thet han således förbij resa måtte och migh intet möta / hwilket och skedde. Vthi berörde Byy bleff iagh stilla til Klockan 12. om Natten / och reste så i mörckret fram til näste Posten vthi en Fleck Luchyuna, hwilken war Polnisch / och ey stodh at vndwijka / effter Posten bodde therythi / hos hwilken iagh skulle hafwa Hästar; therföre iagh ock passade then tiiden at alla såfwe / kom och både tiit och tädan så at migh ingen bleff warse mera än Postmästaren allena: hwilken fuller war arg nogh til at vthfråga både ett och annat / om wij wore Gesandter eller om the Swänske Gesanterne som wäntades snart skulle komma / med myckit annat som honom fögo angick; tilbödh och igenom allehanda

Rosenberg en lijten Stadh.

Postmästarens i Luchyuna efterspörjande om ett och annat.

handa artigheet at hålla oß vppe några Tijmar / förewändande o-lägenheten aff Wägen / hwilken i mörckret icke war godh til at rijda / tilbiudandes hwar wij til Solens Vpgång wille förtöfwa / at låna oß sin Wagn (som han ellieft ingen vthan sine särdeles Bekände medh plägade betiäna) för mera beqwämligheet skull. Men effter iagh nogsampt märckte honom wara förordnat at inhämpta kundskap / och hafwa Skalckheet vnder thenne sin godwilligheet / altså tackade iagh honom för Tilbodet; och at stadsästa honom i Troon thet iagh wore en Kiöpman / togh iagh fram några par Knijfwar och bödh honom til kiöps / hwar aff han och aldeles räkade i then mening / och committerade migh åthskillige Åhrenden at beställa åth sig vthi Eperies, och hämpta honom swar wid min återresa. Straxt vthan för thenne Byyn bleff Gamoiske medh then Turkiske Chiausen som war hoos Kongl. May: tt vthi Preußen aff Polackarna näst tilförende tagen.

Strax här hoos bleff Gamoiski aff Pålackarne näst för: tagen.

Når iagh war kommen til Leutsch / som är en aff the 6. Tyske FrijStäder vthi Ungeren / vnderstodh iagh migh intet wijdare at continuera Posten / effter på then Wägen woro åthskillige Polniske Slott och slutne Städer / ther man plägade hålla noga efterfrågan / och ibland them Staden Wolvar / ther åhret tilförende Pålackarna hade anhållit några Wagnar för ChurSaxens Affgesandter / hwilken til Siebenburgen förskickat war: vthan togh här en Wagn och reste en par mijl på wänstre handen / vthårh en Daal som kallas Wolffsgrunt / aff then Fahra ther plägar wara aff Röfware / hwilke som andre Vlfwar the Resande anfalla.

27. Martij. Leutsch en af the 6. Tyske FrijStäder i Ungern
På samme wäg åthskillige Polniske Slott och slutne Städer.

Til Staden Leutzch ankom iag fuller klockan 9. om morgonen / men effter iagh icke kunde få någon fordenskap / nödgades iagh blifwa ther stilla then dagen / hwilket fuller kom migh wål til måtto / effter iagh aff thet rijdande med Posten allaredo war blefwen så trött / at iagh icke war mächtig at lyffta min Foot öfwer någon Tröskel vthan tilhielp aff Händren; ty iagh the trenne förre Dagarna hade rijdit Natt och Dagh och så incommod at når iagh hade hafft Stegbyglen en mijl på Foten / måste iag then andra mijlen föra henne i handen / så at then som intet weet aff ondt / han rijde i Vngeren några dagar med Posten / och hafwe icke egen Sadel och Tygh.

Beswärligit at rijda i Ungern.

Midnanski hade gifwit migh adresse til Judicem Civitatis vthi Leutzch / hwilkens Befordran iagh bruka skulle hwar thet behöffdes: men når iagh honom ansökte om Fordenskap / gaff han stackot swar / sade sigh icke wara stort Midnanski obligerad at han för hans skull måtte

Midnanskis adress för mig til Iudicem Civitatis i Leutsch.

Martius.

måtte sättia sigh vthi eswentyr / effter han hade råkat hoos Palatinum vthi skoor ogunst / för thet han åhret tilförende hade forthulpit några affskickade aff Konungen i Swerige (menandes Herr Sternbach och Welling) hwilke lijkwäl hade Keysarens Paß; therföre måtte iagh sielff tilsee huru iagh blefwe befordrat / han kunde sigh icke ther vthi blanda för mißtancka skull. Vthaff thetta hans swar/och at iagh ingen Fohrman kunde förmå at föra migh / togh iagh mißtanckar at thet således skulle wara stämplat / til at obligera migh gå med Posten på the berörde Polniske Orter/ eller ock at hålla mig så länge vppe til theß the hade fått advisera tijt om min Närwarelse. Altså resolverade iagh migh at taga Midnanskis Vnger medh migh/ och gå til foot vthur Staden til the näste Byar/ ther wij hade fått leya oß Håstar/ eller och gått aldeles til Staden Cibin fyra mijl ther ifrån / och lämnat the twenne aff mitt Folck i Herberget qwar/ lijka som iagh hade gått i Staden til Gäst. Men rätt som iagh war tilredz at taga min Packa (vthi hwilken iagh mina Breff och Ordres hade) på Ryggen / så kom then ene aff mitt Folck och berättade sigh hafwa fått en Bondewagn med 4. Håstar. Ther satte wij oß om morgonen vthi lysningen vppå/ och gingo fort berörde wägh til Cibin, hwilken lågh en mijl ifrån Zaros, ett Slott och Stadh som Fursten Rakotzi och hans Frende Ladislao Rakotzi samfält tilkommer. Och effter berörde Ladislaus, som ther mästedels plägar residera, war Catholisk och thet Keyserliga Partiet affectionerad/ fann iagh rådeligit at sända then Vngerske Midnanskis Tienare förvth/ at förnimma huru thet förewiste / om och Ladislaus Racotzi war hemma eller ey/ och skreff medh honom Furstens Amptman Martino Halapi til om min närwarelse/och at han skulle hålla thet dolt (doch gaff iagh migh icke annat vth för honom än för en Officerare som iagh tilförende förmält / icke heller wiste then Vngerske Midnanskis Tienare annat) och migh på thet hastigste wijdare fortskaffa. Thenna min Vthskickade mötte mig igen en halff mijl vthom Staden / wiste berätta thet åfwen samma moment ankom berörde Ladislaus Rakotzi, och hade medh sigh Episcopum Cracoviensem med 40. andre Polniske aff Adel/ förthenskull bleff iagh hållande vthi en Daal/ til mörckret / och reste således in i Staden; Och om morgonen bittida för Dager fort igen åth Zaros Patak, så at hwarcken Ladislaus Racotzi eller någon aff Pålackarna blefwe migh warse. Vthi thet Nattläger som iagh här emillan vthi en Bondebyn hade/ Giörke benämbd/ hade iagh om Natten ett alarm, i thet 5. stycken Hußarer/ hwilke

Fattade Mißtanckar af Iudicis stackote Swar.

28. Martii.

Zaros ett Slott och Stad Fursten Rakotzi oc hans Frende Ladislao samfält tilhörigt.

29. Martii.

alarm om Natten aff Hußarer.

Martius.

hwilke hade fått kundskap/ at några wore å wägen / hade oß effterjagat i mening at finna något byte: men effter iagh allaredo war indragen förr än the ankommo rede the hela Natten aff och an förbij mitt Fönster/ ropade och berådde sigh om the och skulle binda til at anfalla oß vthi Huset. Men effter the förnummo oß wara wål bewårde (ty ifrån Zaros hade migh Amptmannen medgifwit 4. Heiduker medh långe bößor/ kommo och 4. andre Kiöpmån samma Afftonen at logera ther vthi Herberget/ hwilke medh theras Föllie woro til 10. Personer starcke;) altså vnderstodo the sig intet at begynna/ vthan rede emot morgonen theras wägh igen. Jagh war måst bekymbrat ther öfwer/ at iagh tänckte them wara aff Pålackarna i Zaros vthsände at hämpta kundskap/ eller aff then Vngerske Cantzleren Georgio Zeleptzini, hwilken sig tå vthi Cassou vppehölt/ allenast en lijten mijl ifrån berörde Byn: Men sedan iagh förnam rätt hwad thet war för Partij/ achtade iagh them icke stort/ vthan reste om morgonen bittida fort til Zaros Patak. Når iagh tijt ankom/ war Præfectus Michael Inzedi intet tilstädes/ måste altså förtöfwa ther til hans ankomst/ tree Dagar.

Zaros Patak.

Thetta Godzet Zaros Patak hörer Furstens Georgii Rakozis Frumoder Catharina Lorantphi til/ ligger widh Floden Bodrak / hafwer ett lijtet nätt Slott och Stadh tämmeligen befästigat. Lägenheten är vthöfwermåtton skiön både til Situation och inkomst / ligger straxt widh then nampnkunnoge Staden Tokai, ther som thet båste Wijn i hele Vngern wåxer. Här nämbligen widh Tokai, mötes Floden Tibiscus och Bodrak, bägge vthöfwermåtton Fiskerijka / och hwad Fisk ther tages (som är fast mångehanda slagh) är öfwermåtton stoor och feet. Här tages aldrigh mera i sänder vthur Wattnet än thet man til ett måål ärnar köka/ ther öffriga släppes tilbakars igen / ty the äro wisse at fånga honom / när och huru myckit the begära. Här fiskiar och hwar man som thet wil/ han må hafwa egendom ther eller ey Skogh är här til nödtorfft en. Hwete/ (ty vthi hela Vngeren och Siebenburgen sääs fögo annat än Hwete) Åker och Äng öfwerflödigt / Wijnbärg sammaledes / Jacht och Fugel mera än vppå någon Orth i Ungeren / ty the släte och wijda Heidonum Fälter stöta här til/ ther som är stoor myckenheet aff allehanda Willbrådh och Weidewärck : Men alt sådant wanwördas ibland thette Folcket / och skattas hoos them intet högre än en dryck starck Vngerst Wijn / Hwitlök och ther hoos feet Fläsk / therföre hålla the Wiin in deliciis, Och seer man ther sådana hopar Swiin och Oxar / som vthi Tyßland Fårehiordar til några Tusende vthi en hoop

Tokai en namnkunnig Stadh / ther båste Vngerst Wijn wäxer.

Tibiscus och Bodrak Fiskrijke Floder.

All Landzens Fruchtbarheet wanwördas aff Jnbyggiarne.

Wijn in deliciis,

Aprilis.

Then 3. Aprilis reste iag ifrån Zaros Patak på Tokaig, och ther öfwer Floden Tibiscum. Tokaig ligger widh Floden Tibiscum, ther ock Bodrak sig vthi samma Flod exonererar, är en aff the 4. Hufwudfloder vthi Vngern / som äre Savus, Dravus, Danubius och Tibiscus: men vthi godheet och storlek näst Danubium. Slottet ligger på then Vdden som är emillan både Floderne / Besättningen är Siebenburgisch / men vthi Staden är Besättningen halff Keyserst / och halff Siebenburgisch. Staden är yppen vthan någon Befästning / allenast med fördelen aff Situationen försedd / ty på ene sijdan löper Floden Tibiscus, på then andre är han omgifwen med myckit höge och brante Wijnberg / hwilke allenast lämna widh Stranden en smal tilkomst / på både ändarne af Staden. Thesse Wijnberg hafwa vngefehr 3. mijl vti circumferencen, hwilka producera thet vthi Polen så wäl bekände Vngerske Tokainer Wijn. Och beklagade thesse Inwånare myckit Polens wilkor / effter the nu intet kunde blifwa aff med theras Wijn / vthan hade alle theras Källare ther aff fulla / och icke mera något rum / hwar the thet tilkommande låtha skulle. Migh wijstes vthi thesse Berg affdeelte stycken aff halffander Tunneland Swenske / widh Paß / som plåga sällias för 30. 20. à 15. Tusende Güllen / för then särdeles egenskap / som the hade at gifwa bättre Wijn än the andra / som åge näst hoos them / hwilket kommer dels aff Jordmonnen / dels aff situationen, såsom the äre wände emot morgon- och middagz Solen. Här kan iagh icke låta onämbdt / thet maneer the vthi Vngern hafwa at förwahra theras Sädh och Wijn / nembligen the gräfwa vnder Jorden Gropar / ther the theras Wijn och Sädh vthi förwahra / wete aff inge andre Källrar eller Spanmålsbodar / således äre alle theras Gator och snart sagt halfwe Fälten vndergraffne. Vti thesse Gropar är Säden så wäl förwarat at hon 10. och flere åhr förvtan någon skada conserveras.

The 4. Hufwudfloder i Ungern.

Tokaigs yterligare Beskrifning.

Huru Sädh och Wijn förwaras i Ungern.

Wid Tokaig satte iag mig vthöfwer Floden Tibiscum, och reste igenom Comitatus Zabolcensem och Bihoriensem, en Tract aff 3. Dagzresor i längden / och til 7. Vngerske mijl i Bredden / ijdeligit slätt Fält / ther man icke skal finna en Buske. Och effterther ibland är nogh Moraß / så är ther en sådan öfwerflödh aff Tranor / Willgiäß / Drapper / Änder och annan små Fugel at the nästan beäckia Jorden / och flyga i så stora hopar såsom annat Moln. Harar äre och ther i stor myckenheet / ther til godh Åkerjord och Gräßmarck / hwilken the för Fetma skull intet måge göda. I stället aff Wedh bränna Inwånerne Röör / hwilken wäxer i Moraßen. Vthi thesse Comitatibus boo ijdeliga Heidones, thet är Heiduker / hörande vnder Furstén aff Sieben-

Ymnigheet aff Fogel.

Heidones eller Heiduker.

Aprilis.

benburgen/ äre widh 40 Tusende vthi Taal/ och boo vthi store Byar hwilka the kalla Städer/til 1000. 2000. à 4000 familier vthi en By; the äre frije för alle Vthlagor och Tunga / allenast obligerade wid Furstens Vpbud at tiäna i Krigh / tå the medh tree/ fyra och flere Drängar tiäna; the äre fördeelte vthi Regementer / doch så at hwar och en sådan Stadh gör ett Regemente / hwilken har sin Öfwerste / kallas aff them Capitaneus och altså Regementerne oltika i tahl; thesse hafwa öfwer sigh en General, hwilken widh then Tijden war Baccus Gabor. Theras Näring består aff Boskap och Hästar/ thesse gå ther wilde. Boskapen sköties såsom hoos oß/ allenast at han går vthe Winter och Somar/ och Kalfwarna föllia altijd Koon/ som hoos oß Folan Stoder.

Theras Näring består aff Boskap och Hästar.

Thet är notabelt at vthi hele Vngern/ besynnerligen på thenne Tracten / alt in til Varadin; synes ingen Boskap aff annat Hår än Olliefärga både Oxar och Kiör / Kalfwarne äre alle röde/ men när the blifwa äldre så the sama Färgan. Thet är intet sällsampt at en Heido säljer om åhret 2. och 300 st. Oxar/ hwilka Vngerske Kiöpmän opkiöpa och sedan vthi Italien och Österrijke försällia. Een Dagzresa ifrån Varadin in Comitatu Bichoriensi reste iagh igenom en Stadh Debrens, hwilken ehuruwäl han ligger vthi thenne Tracten/ boo ther likwäl inge Heidones, allenast är ther 1000 aff them tijt förlagde i Qwarteer / ty thenne Staden är en Frijstadh / består aff Borgerskap och Handel med Turkiske Wahror/ contribuera Turken / Konungen aff Vngeren och Transylvano; Altså aff them altijd i Krigztijdh niuter neutralitet. Thenne Staden är aff intet mera notabel än aff Oreenligheet / ty ther är en continuerlig Dynge Puß. Vthöfwer Torget är lagdt en Kaflebroo ther man öfwergår och rijder/ then som går ther bredewidh / siunker nidh i Oreenligheten / hwilken the ock så myckit älska/ så at the alla sine Dörar och Lukor ther medh bestryka i staden för målning. Medan iagh igenom thesse Comitatus reste/ bleff iagh aff Heidonibus convoyerad/ hwilke widh hwar Stadh omwexlades och woro medh theras Copier och Fahnor stofferade / så at thet långt ifrån sågh vth som hade en Skipzflotta kommit migh til mötes. Vthi Varadin bleff iagh ock aff Capitaneo Francisco Gyulei wäl vndfången och tracterat.

Debrens en Frijstad.

notabel aff Oreenligheet.

Hwar med Dörar och Lukor i ställe för Målning bestryks.

Then 9. April. emot Afftonen kom iagh til Clausenburg vthi Siebenburgen / och war sielber then vnge Förstinnan med then Vnge Försten ther / men hade aldeles inga aff Ministris Principis hoos sig allenast Hoffmästaren / en slätter man; Altså bleff iagh medh ingen Solennitet inhämptat; Doch beskickade Förstinnan migh andre morgonen

9. April. Clausenburg i Siebenburgen.

Aprilis.

gonen i mitt Herberge och låt beneventera migh/ enskyllade åt iagh effter hennes åstundan icke hade kunnat blifwit vndfången / begärte iag wille hafwa några dagar tålamod til theß then äldre Förstinnan / then regerande Furstens Frumoder och med henne Locumtenens ankomme. Jagh swarade ther på effter som thet sig tiente.

11. Aprilis. Äldre Furstinnan ankommen.

Then 11. ankom then äldre Förstinnan / Locumtenens Achatius Bardzai, sampt några andre ministri. Widh Paß en Tijma sedan hon war ankommen / sände hon twenne aff Adel til migh / och låt göra mig ett tienligit Complement och tilbiuda mig Audience then följande Dagen: hwilken således afflopp.

12. Aprilis. Audiencen med theß Ceremonier.

Then 12. April. klockan 7. om morgonen ankommo twenne Förstens Careter med 6. Håstar för mitt Herberge / med en stoor hoop Drawanter / kallas aff them Catnaker, sampt en hoop Laqueyer klädde vthi Ungerst Liberij, Nembl. Fährskins Pelßar. Stallmästaren gick med en Kiäpp i handen för Wagnen / och en aff Furstens ministris Sebeci Ferens, (som åhret tilförende war Furstens Affskickader til Kongl. May:tt / och bleff vthi then Rencontren widh Warka fången) affhämptade migh. Vthi Slottet stodo ifrån Porten och til Trappan ther iag vpstegh / på bägge sijdor om Wagnen Förstinnans Guardie med Flintbößor / hwilke the höllo på Axlarne och icke fram för sigh som hoos oß är brukeligit / när man står vthi Parade. Wid Trappan mötte migh bägge Furstinnornes Marschalker / förde mig in igenom trenne Gemak / (hwilke woro fulle aff allehanda Ståndz Personer som woro komne til at vpwachta) in til then äldre Furstinnan Catharina Lorantphi, hwilken migh mötte mitt vppå Golfwet. Jagh afflade emot henne Kongl. May:tz Helßning med ett tienligit Complement vppå Latin. När iag hade lychtat mitt Taal / blefwe the andre alle tyste / sågo först hwar på annan, sedan begynte the disputera hwem som swara skulle / ty ingen aff them war noghsamt mächtigh thet Latinske Språket. Tå the ther med en god halff fierdedels Tima tilbracht hade / måste endteligen Furstinnan sielff swara på Vngerska / och hennes Marschalk tolkade thet vppå Tyska så godt han kunde. Sedan begärte Furstinnan at tala wid migh à parte; togo altså både hennes och mitt Folck Afftråde: blefwe allenast ther inne Locumtenens Principis, Achatius Bardzai en Consiliarius och Marschalken. Ther på sattes en Stool åth Furstinnan och en åth mig; och sedan hon hade talt ett och annat angående Förstens Rakotzis Interesse widh Porta, och migh thet med många Ord recommenderat, iagh och ther til på behörligit sätt swarat / togh iagh affsked ifrån henne / gick tädan vthi ett

Aprilis

ett annat Gemak til then Unga Furstinnan och then Unge Försten Rakotzi Ferens i. e. Franciscus Racotzi, afflade sammaledes hoos them Kongl. May:tz Hälßning / och öfwergaff henne Kongl May:tz Breff som iagh hade til Fursten Georgio Racotzi, sedan beledsagades iagh på förre sätt neder i Staden igen vthi mitt Herberge. Ifrån Clausenburg skreff iagh til Konungens i Franckrijke Ambassadeur widh Porten Monf. De la Haye, med Begäran han min ankomst wille hoos Viziren tilkänna gifwa / och endskylla thet ifrån Kongl. May:tt iagh inga Skäncker medförde. Föllande Dagen reste then äldre Förstinnan til Zaros Patak / och iag i föllie med Locumtenente til Albam Juliam. Han bewijste migh så i wägen som vthi Weisenburg all Höffligheet och befordran / war vthi sine Discurser heel raisonabel och skiämtigh / hade ibland Vngrerne opinion at wara en godh Soldat / Men vthaff alle the Vngrar iagh vmgåtz / war han then bäste och humaneste / ther the andre i gemeen äre Bondehögfärdige / owettige / och groswe i seder och alt theras Comportement, förachtandes andre / intet skattandes emot theras egne Bonde- och Swijnachtige Seder och Leefwerne; förmena när the hafwa Höns / Fläsk / Hwijtlök och ther til starckt Vngerskt Wijn (hwilket the suga mera än dricka vthur leda gemena Steen- och Träkrus / the ther icke allenast hafwa smala Halsar / vthan ock aff allehanda oreenligheet tilstoppade) så hafwa the then största wällust i Werlden. Man skal förthenskull icke finna på någons Bord ehuru förnähm han är / något Sölffskop eller Glas myckit mindre Teentallrik / vthan swarta leda Trä Tallrikar / hwilka intet skuras vthan hwar Ottonde dagh / allenast slås Benen ther aff och lägges så flottige för en igen.

Breff til Fransöske ambassad. til Portam,

13. Aprilis.

Vngrernes seder beskrifwes emeen.

Når iagh kom emot Albam Juliam, bleff iagh vthaff 4. Compagnie Ryttare vndfången och in til mitt Herberge beledsagat. Hwad thenne Staden widkommer / så är fuller hennes nampn ibland oß stort / men vthi sielfwe ögneskenet är hon alt för slätt / så at man wäl må säya quod minuat præsentia famam. Ther är vthi hela Staden icke ett åhrligit Hws vndantagandes Förstens / the andra äre ijdelige små Kyffen / och Fönstren aff hinna / som och öfwer alt i Siebenburgen brukas hos Adel och Oadel.

Alba Iulia

Sedan iagh vthi Weisenburg hade Kongl May:tt vnderdånigst tilskrifwit / och afftal giordt med Locumtenente om Correspondentien, reste iagh then 17. April tädan på the Saxiske Städerne och Byarne / ibland hwilke woro the förnämste Hermanstadt och Cronstadt. Vthöfwer alt hwar iag hoos Saxerne logerade / bleff iagh wäl

16. April. advis til Kongl. May.

Hermanstadt och Cronstadt the förnämste Saxiste Städer

Aprilis.

En Skogh Saidenvald 3. mijl lagd med Kaflebroor.

Höga Berg stilja Valachiet ifrån Siebenburgen.

vndfången / och medh all willigheet och fägnad tracterad: Ehutuwål Wägen theßförvthan war beswärligh / både aff Berg / Watn och Leer. Särdeles måste iag öfwer en Skogh heter Saidenvald 3 stora mijl / thenne hela Wägen war lagd med Kaflebroor / effter han theßförvthan är myckit sanck / och kom åfwen tå then Olägenheten ther til / at för thet myckna Regnet skull war Snön smält aff the höga Bergen som skillia Valachiet ifrån Siebenburgen / och Broerne mångestädes vthflutne / så at wij intet vthan fahra kunde komma fram; och hwar icke Watnet hindrade / så war Wägen så sank / at iagh hade 10. Håstar för Wagnen och kom äntå näppligen igenom.

Saxer i Siebenburgen

Innehafwa the båste Orther.

Tryckias nu på thet högsta.

Huruledes thesse Saxer äre först vti Siebenburgen inkomne och erhållit theras privilegier, effter thet är vti Chröniforne förmält / altså går iag thet nu här förbij / förmålande thetta allenast / at såsom the innehafwa the båste och fruchtbareste Orter vthi Landet / äre och medh store Privilegier försedde / altså skeer them såsom i sådant fall hända plägar / at the vthi stort Afwund hoos Vngrerne äre råkade / bliswa aff them tryckte på thet högsta. Och ehuru Fursterne förr än the komma til Regementet / måste loswa at maintenera them widh theras privilegier; Så går likwäl ther med intet så noga til. Särdeles klaga the hårdt vtöfwer thenne nu regerande Georgio Rakotzi, at han gätt them närmare än någon tilförende / söker igenom allehanda prætexter at pråssa vtaff them ther en Byn / ther ett Hwß / och alla the som resa i Landet / them måste the hålla frij med Fordenskap / Herberge och förtäring / ther ingen aff the andre Landsens Inwånare sådant är vnderkastat. Ibland annat hafwa the aff ålder hafft / thet ingen har mätt kiöpa något Hws i theras Städer / som icke har warit en Saxe: thetta sökes nu at affskaffas vnder then prætext / at vthi en Landdag hafwa the andra twänne Ständerne beslutit / at när en Vnger böde wärdet för ett sådant Hws som fahlt wore / så skulle Saxerne wara förbundne thet at emottaga / eller Sälliaren skulle mista Huset för intet / och ther til gifwa så myckit penningar / som then andra bödh. Thetta säya the / är beslutit aff the twenne Ständerne såsom äre Nobilitas och Seculi, therföre måste thet gälla / såsom aff the måste Stämorne belefwat är / oachtat thet tridie Ståndet såsom Saxerne / til hwilkas præjudicium thet länder / hwarcken hafwa warit närwarande eller thet samtyckt. Myckit annat sådant påbördas them / så at thet seer nästan vth som skulle theras Frijheet med tijden falla / särdeles effter the ibland sigh icke hafwa månge förståndige / vthan äre alle tilhopa enfaldige. Hwad Vngrerne angår / så skulle the intet hällre see / än at Saxerne woro vthur Landet

Ständerne i Vngern.

vthrota-

Aprilis.

vthrotade / ther the lijkwål hade större orsak at beskydda och flatera them. Ty hwad som synes i Siebenburgen excolerat, thet är aff Saxerne / thet öffrige är mera Barbaries.

Hermanstadt.

Hermanstadt är inom Muren then största och båst bygde af Saxe-Städerne. Cronstadt thenfastaste och ther vthi thet resolvereste Borgerskapet / och måge kallas Beskyddare aff Saxernes Frijheet; ty the lägga sig hårdt vt therföre/doch göra the thet vnderstundom förplumpt och icke med thet maner som them borde/såsom the ock hafwa en gång stängt Fursten vtur theras Stad/at ther han war in emot Stadzporten/måste han draga tilbakars igen / hwilket them lijkwål sedan intet wål bekom. Cronstadt är vthaff sin Situation notabel, / ty han ligger widh Walachiske Grentzen / vppå en Orth som gifwer thet anseende såsom wore thet ett Land för sigh sielff/ ty thet är ett lågt Land / såsom the Preusiske Werderne / på alla sijdor ifrån thet andre medh höga Berg skildt / och vthi ingen deel lijkt thet öffrige aff Transylvania; hafwer ock sitt särdeles nampn / Nembl. Wurtz Land / ther vthi ligga tretton store Saxiske Marck-Flecker / kunna passera för Lagom Städer / som alle höra vnder Cronstadt; är ett ståteligit fruchtbart Land / men icke större än at man thet nästan kan öfwersee / ty ther är intet Träå / ingen Backa som vthsichten hindrar. Ther igenom flyter en Elff heter Bartza på Latin Burcia. Cronstadt har tree myckit store Förstäder / vthi then ene boo Walacher / i then andra Saxer / then tridie Vngrar. Här måste iagh dröya tree Dagar til at equipera migh med Håstar och annan nödtorfft. Medan iagh förtöfwade / ankom en Furstens Courier ifrån Constantinopel, hwilken iagh lijkwål intet fick tala medh / vthan han hölt sigh vndan / på thet iagh icke skulle vthfråga honom Transylvani tilstånd in Porta, hwilket mig lijkwål hade bordt weta / som för theras skull måst skulle resa tijt. Men så mißtrogen är thenne Nationen, at the sigh til ingen annan något godt förse / plåga och medh ingen Confidance, eller göra någon något godt wijdare än thet länder them sielff til Gagn.

Cronstadt belägen wid Walachiske Grentzen.

Har 3. store Förstäder.

Then 23. April reste iagh i sällskap med Furstens Rakotzis Gesandter ifrån Cronstadt / vthöfwer the Valachiske Bergen in vthi Valachiet, och ankom then 26. til Targowischo / Förstens aff Valachiet Residentz Stadh / kom vthöfwer Bergen medh stoor mödo för myckenheet aff Snöö/men medh fahra vthöfwer Floden Dombvitza, vthöfwer hwilken thet streket som iagh kom äre inge Broer / och löper så krokot emellan Bergen / at man måste några Gånger öfwer henne / blifwer också hastigt medh Watn vpfylt (effter som Snön aff

23. Aprilis.

Targowisko Furstens aff Walachiet Residentz Stad

Aprilis.

aff Bergen hastigare eller långsammare smälter) at ther han then ene stunden är beqwäm at rijda öfwer så flöder han then andre stunden öfwer alla bräddar; Effter som när wij om morgonen först begynte resa öfwer henne/ war hon intet synnerligen diup: men innan klockan 8 om morgonen skulle Wagnerne och Hästarne så godt som simma/ effterson och en then Ungerske Gesandtens Tienare snart hade medh Häst och allo ther vthi drunchnat. Wij lette oss medh Bergskreswornc fram huru wij kunde/ brukande både Händer och Fötter til hielp/ och låto Wågnarna stå sitt åfwentyr; innan afftonen bleff han ock så stoor/ at på 14. Dagar ingen mera kunde komma then Wågen.

Undfågning vtan för Staden.

Ett stycke vtan för Targovisco låt Fursten sin Karet/ med 6. st. sköne Turkiske Hästar bespänd/ möta mig/ och ther hoos 200 aff Adel til Häst heel wäl stofferade/ sampt wid Paß 30. Compagnie Ryttare/ hwilket alt gaf anseende af en lagom Armee, han war och sielff ther hos okänd/så länge som hans Marschalk och Secretarius mig hade beneventerat/ Ordet förde hans Secreterare vppå Latin. Här såg man the sköneste Turkiske Hästar/ Officerare vthklädde på allehanda sätt/somlige vthi Pantzar/ andre vthi Leoparder/ Panther- och hela Tigerhudar/ andre med store brokotte Wingar såsom Örnewingar/ och ett sorl aff Pijpor och Herrpukor/ ty the hwarcken i Ungern/ Walachiet eller Turkiet weta til at bruka Trompetter/ således bleff iagh ledsagat vthi mitt Herberge. Then följande Dagen hade iagh hoos Fursten Audience, hwilket tilgick med tämmeligh Pompe, sådan som Kongl. May: Högheet och then respect han ther til baar/ fordrade.

The sköneste Turkiske Hästar

Audience hoos Fursten.

Widh Audiencen war en stoor myckenheet Folck/ mäst aff Adel/ somlige vthi Sabel och Loskins Kiortlar klädde/ ibland annat war ther ock theras Erckiebiskop tilstädes. Audience Sahlen war klädd med Damasch och Glaß fönster vthi/ ther alle the andre Maken iagh gick igenom/ som woro 8. eller 9/ woro oklädde och medh Pappers Fönster. Försten mötte migh mitt vppå Golfwet/ och sedan iagh medh ett tienligit Complement hade gifwit honom Kongl. May:tz Benägenheet och Hälßning tilkänna/ förde han migh fram ther som twenne Stolar woro satte/ ther han på then ene och iagh på then andre oß nedersatte. Men effter ett kort samptal och effterfrågan aff Kongl. May:tz tilstånd/ gick iagh på hans begäran med honom i hans Kammar/ ther iagh förtöfwade ett par Tijmar/ och måste förtällia honom förloppet aff thet Polniske Wäsendet/ hwarvthöfwer han icke allenast fattade stoor förnöyelse vthan och förwndran. Sedan hängde

han

han vppå migh en Caftan aff Gullenduk / hwilken när iagh migh wägrade at emottaga / sade han thet wara effter Landzens sedh / ther igenom man sin Wälwilligheet på thet högsta betygade ; Altså måste iag taga emot honom ; foor ther på i samma Procesf neder til mitt Herberge igen vthi hans Karet / hwilken 6. skiönare Turkiske Håstar drogo / än the then på förre dagen

Aprilis.

Then följande Dagen hade iagh gärna welat fortsättia min Resa/men bleff aff Fursten vppehållen/hwilken mig bödh til Måltidz/ then han vthi sin Trägård anstält hade. När iag med hans Wagn kom til Trägårdz Porten/ mötte migh ther 5. Marskalcker med Sölffstafrar i Händren/ Fursten sielff mötte mig vthi Dören aff sitt Lusthws/ ther Bordet war dukat. Vtanför Lusthuset stodo hans ministri och Hoff-Folck med några Compagnie Tyskt Fotfolck. Så snart iag war inkommen/förde han mig til Bordz/ther han och iag sutte på twenne vphögde Stolar; Siebenburgische Gesandten sattes på en Ordinarie Bänck; Vppå Bordet stodo allenast 4. Sölff Faat/ men Täckfaten woro aff Järn. När wij således hade en lijten stund sutit och talt widh / bars then andre Maten in/ tå sattes til Bordz the aff mitt föllie / som widh mitt Bord plägade äta/sampt Furstens egne förnämste ministri. Främst war altijd på 4. à 6. Sölffaat anrättat/och för Försten och migh brukades Sölff Tallrikar / men thet öffrige aff Bordet / Teen ; sielfwe Maten war elliest wäl och smakeligen tillagad ; bars continuerligen ifrån Begynnelsen til Endan aff Måltijden tå och tå nytt vp. När Skålarne druckes / så dracks Turkiske Keysarens först / men lijkwäl effter föregången stoor endskyllan aff Fursten ; thernäst Kongl. M.tz skåål/ hwilken Fursten drack vthur twenne Glaß/ ther han Turkiske Keysarens allenast med ett druckit hade ; Sedan druckes Furstens Rakotzis, Cmelnicis, Furstens aff Moldaviens Skålar. Wid hwar skål forlades med allehanda Speel / Harpor/ Fedlor/ Pijpor / Trummor / Pukor och allehanda andre Turkiske Instrument vnder hwar andre. När Furstens egen Skål dracks (hwilken iagh näst effter Cmelnicis begynte) aff hans ministris, lades tw Hyende på Golfwet/ther Fursten satt/ tijt ginge the som drucko / ifrån Bordet/och föllo twå och twå på knä/ på Hyenden/ och sedan the hade vthdruckit / kysse the Furstens Hand / görandes honom en lyckönskan/ satte sigh sedan i theras rum igen. Mitt vthi Måltijden bars fram för Dören aff Lusthuset twenne store Biörnar / som woro aff hans Jägare skutne / hwilka han sielff gaff en Hand full Asprer til Dryckzpenningar. Strax wid Lusthuset war ett lijtet Tält för them som willia taga affträde/och när Secreteraren Klin-

Måltijd i hans Trägård.

Skåldrickning.

Aprilis.

Klingen en gång til then åndan stodh vp ifrån Bordet / vndfinge honom strax twenne Marskalcker medh theras Sölffstafrar / förde honom med stoor processi til berörde Tält / och blefwo stående för Dören til theß han kom ther vth igen / tå stodh en tilredz med Handfat / och sedan han sigh twåttat / förde berörde Marschalker honom in igen. Måltijden warade ifrån Klockan halff Elfwa til 7. om Afftonen / tå iagh togh vthaff Fursten mitt Affskedh / widh hwilket han migh icke mindre Höfligheet tesmoignerade än widh sielfwe Måltijden; tog mig twenne gånger i fampn och kyste / låt sedan medh sin Wagn föra migh til mitt logemente och beledsaga aff alt sitt Hoffolck sampt alle Musicanterne. Vthöfwer Måltijden contesterade han med månge ord sin devotion och veneration emot K. M. tt och theß actioner, önskade thet Valachiet låge Swerige så nähr som Siebenburgen / så hoppades han thet hans Wilkor skulle wara bättre; önskade och at han kunde nå aff Kongl. May: tt then Nåden / at få för sine penningar wärfwa sigh 500 Swenske Soldater. Andre Morgonen sände han migh igenom sin Stallmåstare en ståteligh Gångare / och låt beledsaga migh ett stycke på wägen med någre Compagnie Ryttare / hwilket ock skedde på alle Orther ther iagh nåkades någon Stadh / at migh mötte och beledsagade någre Compagnie til Håst.

Affskedh från Fursten.

Valachiet ett ibland the båste Provincier i Europa.

Valachiet år aff Situation och Naturens Godheet til at skatta ibland the båste Provincier aff Europa. Jordmonnen år vthöfwer måtton bårande / så at Inwånarne intet behöfwa sigh myckit bemöda at bruka theras Åker / Ty når the allenast skarra Hwetekornet så diupt i Jorden at thet år betäckt / så bår hon stoor ymnigheet. Thet båste aff Landet år obyggt och aldeles öde / allenast vthmedh Bergen boo Inwånarne / på thet the måge wara aff Bergskrefworne beskyddade emot Tartarnes och Turkens insall. Mitt vthi Landet år ijdeligit slått Fält; ther man icke skal finna en Högh så stoor som en Tufwa; och effter Jorden år obrukat / gifwer hon ymnigheet aff Ekeskog / som ligger hår och ther såsom Holmar vthi en Siöö. Vthmed Donauen år then måste Cultur aff åker / Bete år öfwer alt til öfwerflödh; Fiskerij til nödtorfften; Wijn / Honing / War / Salt ymnigt; Sampt Gull och Sölffstreck: men aff Råddhoga at Turcken icke skal få begårelse ther til / törs ingen thet bruka; vthur Jorden flyter ock Beck; allehanda Jacht och Fogel så myckit som en kan åstunda. Fursten kan hafwa vtur Valachia til 6. à 700 Tusend Riijkzdaler åhrligen ordinarie inkomst / Extraordinarie Pålagor kan han intet påläggia Vndersåterne vtan theras goda willia / så at i then måtton Valacherne åre frijare, ån Moldaverne

Widh Donau then måste cultur aff åker.

Furstens åhrlige Inkomst aff Valachiet.

verne, hwilke theras Förste kan skatta effter egen willia. Then Resande finner ther ingen beqwämligheet; ty vthmed Landzwägarne skal man på några Dagzresor icke finna någon Byy/ vthan widh hwarie 2. miil äre bygde små Rijßkoyor med Halm täckte/ ther vthi ligger ett Faat Wijn/ vthur hwilket sällies then Resande hwad han til Drick tarfwar/ Maat måste han föra med sigh. Inwånarne vthi Landet serdeles Adelen/ äre fuller til anseende wackert/ höfligit och benägit Folck/ men intet behiertat/ ostadigt och särdeles emot sine Furstar vproriske. Matthias Voivoda som them vthi 40. åhr hade wäl regerat och med sådan manligheet emot Turkens/ Moldawernes/ Kassakernes och Tarternes åthskillige infall förswarat/ måste på sin höga Ålder theras förrädeligheet ersara/ hwilken han icke vthan stoor äfwentyr kunde dämpa. Thenne närwarande Constantinus Sorban har igenom Furstens aff Siebenburgen tilhielp dämpat theras Vpror och bliswit stadfäst i Furstendömet. Har näst för min ankomst igen nederlagt vthan för Staden Targovitzko treehundrade Rebellanter aff sine Ryttare/ hwilkes Hufwuden iag såg satte på Stakar rundt omkring Staden. Fursten måste stadigt hålla Krijgzfolck på Grentzen emot Turkens Gebiet/ til at hindra theras ströfwande/ för hwilket han intet är säker/ ehuruwäl han gifwer Turken en stoor Contribution, 300 Bursar som gör 150000. Rijkzdaler; han hade förthenskull liggiande vthi Pise 2600. Man/ vthi Breila 6000/ och vthi Wadivai 4000 som förwarade Grentzerne.

Inwånarnes humeur.

Vpror dämpat aff närwarande Constantinus Sorban.

Then 28. April kom iagh til Donauen/ geent emot en Stadh vthi Silistria Drestor eller Silistra widh nampn/ ther Valachiet aff berörde Flodh skillies ifrån Turkiet/ ther lät iagh med Färior sättia mig vthöfwer Watnet/ och satte foten vthur Christenheten in vthi Turkiet/ bleff ther inlogerat vthi ett lijtet slugt Kyffe/ effter som ther inge bättre Hws woro/ vthi hwilke Græker bodde. Jagh bleff aff 4. Compagnie Furstens Husarer convoyerad med flygande Fana til Stranden. Följande Dagen hämptades iagh til audience hoos Bassa Silistriæ, hwilken i thenne Stadh residerade/ och är en aff the 7. Vizirer, heter Melech Achmet Bassa; kallas Melech thet är Engell/ therföre at han är aff en så wacker skapnad; han har Sultan Muratz Dotter/ thenne nu regerande Keysarens Farbrors Dotter til Hustru. När iagh war kommen til hans Seraglie stadnade Chiausen som migh förde/ och wille iagh skulle vthan för Porten stiga vthaff Hästen: hwilket effter iagh icke fan nogsampt til Kongl. May:tz Heder/ redh iag in på Borg-gården in til Trappan/ hwarest migh mötte twenne Capuci

28. Aprilis.

Uthur CHRISTENHETEN i TURKIET.

1. Maj. Audience hoos Bassa Silistriæ.

Ceremonierne.

Majus.

Bassi, thet är öfwerste Janitores, med Sölffstafrar / the migh förde igenom ett stort Förmak / til Dören aff Audience Salen / ther anmodades iagh at afläggia min Wärja / hwilket iagh wägrade / och effter Bassan igenom trenne åthskillige Budh stodh ther vppå / sade iag änteligen migh aldeles intet wara sinnad at afläggia henne ; hwar man migh vthi mitt Herberge åthwarnat hade / hade iag kanskee begwämat migh til hans begäran : men vthan för hans Dör at läggia henne aff / war hwarcken maneerligit / eller Kongl. May:tz min nådigste Herres högheet lijkmätigt ; Ther til med wore iagh intet egenteligen til honom skickat vthan til Turkiske Keysaren ; wille han migh icke admittera på thet sätt som wore förvtan förklening aff min Herres respect, så hade iagh intet otalt med honom. När han thet hörde / bleff iagh änteligen införd vthi Audience Salen / hwilken war öfwerbredd medh skiöne Tappeter och Hyende lagde vthmed Wäggiarne : Mitt vthi Salen stodo twenne Stolar gent emot hwar andra / vppå en satte iagh migh: Ther med kom Bassen vthur sin Cammar / och effter föregången Helsning / hwilken bestod allenast vthi en Nick / satte wij oß på hwar sin Stool.

Hälsning består här vthi en Nick.

J förstonne hölt han sigh tämmeligen hård både med Ord och åthäfwor: men när han sågh thet iagh sådant intet achtade / vthan gaff honom på alle sine inkast tienligit swar / begynte han bliswa mildare / wände sig om til en Emir aff Mahomets Slechtingar / som satt ett lijte stycke ifrån honom / och sade på Turkiska : Thet är intet Vnder thet man talar om the Swenske / at the äro Soldater / see på then ther Vnge / huru dristig han talar ; begynte sedan at skämta medh migh / frågade hwij iagh icke lät wära Skägget ? Lät hämta Cafe, och lärde migh huru iagh skulle dricka thet förvthan at brenna migh / badh migh och at iagh andra Dagen för min Affresa wille äta Middagzmåltijd med honom Sedan lät han hängia öfwer migh en Castan aff Gyllenduk / som hoos them skattas för en särdeles Heder / Thermed togh iagh Affsked och redh vthi mitt Herberge igen / bleff sedan aff hans Speelmän / Caputzier, Pager, Kockar etc. heimsött hwilke alle iag måste gifwa Penningar til Cafe som the thet nämna.

Theras vtspråk om the Swenske

Andre dagen bleff iagh hämptad til Middagzmåltijd til honom / hwilken aflopp på följande sätt. Bassan sielff med then Effendi aff Mahometz familie såte på Golfwet vthi hwar sitt Hörn fram i Sahlen / mitt vppå Golfwet stodo 4. låga fyrkante Stolar / en hwijt mitt vthi och the tree omkring. När iagh inkom / fördes iagh til berörde Stolar at sättia migh / och effter then hwijta war then samme som iagh förre dagen widh Audiencen hade suttit vppå / feeltes lijtet / at iagh

2. Maij. Måltijd hoos Bassa Silistriæ.

Majus

iagh migh icke få igen hade satt på then samma / men effter han stodh mitt vthi / kom han migh suspect före ; altså walde iagh en aff the andra / och när thet kom omkring / blefft then hwijta wårt Bord. När iagh migh nedersatt / kom och Bassan och satte sigh på then andra Stolen / på then tridie sattes Transylvani Gesandter then tilförende nämde Effendi satte sigh på Golfwet hoos Bassan, en annan Aga på Golfwet på hans andre sijda ; ther med kom Taffeltäckiaren / bredde på wåre Knää ett brokot Lärffts Handkläde så långt at thet räckte rundt omkring; sedan bredde han vth en rund Lärffts Duuk med tryckte blommor / hwilken icke allenast breddes öfwer then Stolen som stodh mitt vthi och tiente för Bord / vthan och öfwer wåra Knä ; straxt fölle Turkar på Knä / en bakom hwar Person / och hölle medh bägge Händerne Duken fast til på sijdorne; så hoff Taffeltäckaren rundt omkring på Duken Brödh som war tunt / ovalt och bakat vthi heet Aska (ty på the Orterne brukas intet Ugnar: vthan / emot thet man skal äta / görs en Degh färdigh / aff hwilken bakas en Kaka / och sätties vppå Eldstaden i Stärstenen som är reensopat / ther på öses sedan en stoor hög heet Askemöria / vtaff hwilken Brödet bakas / men huru godt och hälsosampt thet skal wara / är lätt til at döma) ther på lade han på samma Duk för hwar Person en hand full Tråskedar smärre och större / iag bekom på min deel 6 stycken. Sedan satte han på Stolen / som skulle wara Bordet / ett wijdt och flatt Teenfaat / såsom ett Handfaat / vppå hwilket kastades för hwar och en tree gröna Gräs / hwilka woro bittre / men som föregaffs Magen hälsosamme / och ther hoos en lijten Porstelins Skäl med Salat vthi ; sedan sattes mitt vppå thetta Bordet ett faat med stekt Kött / kallas Cabal, vthaff hwilket the nöpe med Fingeråndarne hwar sin bijt ; men för migh kastade Bassan på Brädden af thet stora Teenfatet eller Teenbordet (ty the bruka inge andre Tallrikar) ett stycke / och lånte mig sin Knijff. När aff thenne Rätten twå eller tree bijtar war ätit / sattes i theß ställe ett annat / och thetta togs bort : således continuerades med meer än 40. faat effter hwar andra / ibland hwilka woro åthskillige wälsmakande Rätter / men och månge slags Bakelser och Wällingar med Honing tillagade / hwilka intet woro angenähme. När Rijß medh Kiöttsoppa och smällt Fett kokade framsattes / sattes och strax för hwar och en een skääl med gäsin Miölk / hwilken the blandade ihop med samma Rijßgröt och åto honom således; berörde Rätt kallas hoos them Pilou, hålles för en aff the bäste / ty Rijß är Turkarnes bäste Maat. Confect bestod aff insyltad Frucht. Effter Måltiden frambärs Watn och Twål til Händren ; Ther på

Huru Brödh tilredes.

Rijs är Turkarnes bäste Maat.

Majus.

drucko wij Cafe; sedan måste man twätta Håndren och Ansichtet med Rosenwatn; Sidst hoswo the öfwer Huswudet på hwar och en ett stycke rödt Tubijn/ och rökte oß Ansichtet fult med allehanda wälluchtande Rökewärck/ ther medh war Måltijden åndat! The aff mitt Föllie satt neder på Golfwet i en ring och åtho. Effter något kort Taal med Bassan togh iag Affskied ifrån honom och reste så straxt fort;

Affskedh från Bassan.

Men hade then Olyckan at ett paar musquete-skott vthom Staden stalp iagh med Wagnen och kråssade så min wänstre Foot och Been/ at iagh på tree Wekor intet kunde längre komma än man baar migh. Med thenne Olägenheet reste iagh lijkwäl fort/ ty thet war ingestädes något tilfälle at förtöfwa någon Dagh; således war Landet aff Turkarnes marcher vtharmat; Wij kommo mångestädes ther wij icke finge kiöpa thet ringaste til maat/ så at störste Beswäret war til at stilla Hungeren på them aff mitt föllie.

4. Maij.

Then Tridie Dagen sedan iagh reste ifrån Silistria widh paß 1. mijl på andra sijdan en Stadh heter Schumna/ är en Högd vppå hwilken Vetus Byzantium (effter Turkarnes saga) skal hafwa legat/ och skal tilförende Pontus Euxinus hafwa flutit ther in til (hwilken lijkwäl nu icke nåkas then Orten på månge mijl/ ey heller är ther något annat Watn vthan allenast en Daal aff lågt och slätt Fält til en stoor Widd) Sant är thet at vppå Berget synes rudera aff gambla Murar och inmurade stora Jernringar/ vthi hwilke the mena at Skiepp och Skutor sigh hafwa fäst. Kan fuller hafwa warit en Stadh/ men at thet skulle hafwa warit Byzantium eller Pontus Euxinus skulle hafwa flutit ther til/ är så lijkt som myckit annat Fabelwärck som Turkarne berätta. Then tractus ther omkring heter Dobraczia, består måst aff RyttareGodz/ kallas aff them Timar.

Vetus Byzantium.

På Berget rudera aff gamle Murar och inmurade store Jernringar.

5. Maij.

Then 4. Dagen reste iagh öfwer Berget Hæmum, kallas aff Inwånarne Noak, aff en mechtigh Röfware Noak Bela, som mitt vthi Berget skal hafwa bodt/ och giordt Turken medh sitt Röfwerij stort affbräck: Ther hans Slott har warit/ håller sigh nu en Turck altijdh vppe/ som för the Resande slår på Trumma/ siunger om berörde Noak en Wijsa och wijser rudera aff Slottet/ är waan at få therföre några Asprar. Thesse Bergen äre en Dagzresa at fara öfwer myckit brante/ höge/ och elak wäg/ osäkre för röfware/ hwilke sig oß ock til Tijetahl wiste/ men torde intet grijpa oß ann/ vtan salverade sigh i Skogen; Then Turkiske Chiausen som iagh medh migh hade skiödt effter them men fåfängt. The skillia och Bulgariam minorem ifrån majori, och löpa ifrån Ponto Euxino til Macedonien alt jembnhöge/ ther dela

Berget Hæmus aff en Röfware kallat Noak.

the

Majus.

the ſigh/ och omfatta lijka ſom med twå Armar Macedoniam och Græciam. Sedan wij woro komne öfwer theſſe Bergen/ hade wij måſt jämbn och ſlät Marck/ ſå långt ſom Bulgaria räckte/ koſteligit Land ſom en Trägård/ vthi Åkrarne wäxte öfwer alt Spargis/ Blomkåhl/ Tulipaner och andra pretieuſe Örter och Soolblomor; Wilde Schilpaddor ſeltes icke heller/ vthan låge 30 à 40 ihop widh Wägen. Wij hade allenaſt twenne beſwärlige Skogar ther emillan och Conſtantinopel, en wid namn Faki, lång en Dagzreſa/ wid hwilkens ändalopp ett Watn/ hwilket ſkilde Bulgariam majorem och Romaniam ifrån hwar andre; Then andre Skogen heter Debletikoaik, i. e. Dives Sylva, är och en Dagzreſa lång/ och ligger ett paar ſmå Dagzreſor ifrån Conſtantinopel. Vthi bägge theſſe Skogar hålla ſigh Röfware vppe/ ſom vnder flygande Fanor marcherade både til Håſt och Foot/ hade i thenne ſidſte Skogen twå Dagar för min Ankomſt/ anfallit ett ſällſkap aff Turkar 30 Man ſtarckt/ ther aff ihiälſlagit 12; the andra hafwa ſigh knapt ſalverat, hwilke mötte oß och wiſte berätta huru theras Reſa war gången; the ſargade aff them låge vthi Channen vthi en Stad Sarai, ther wij och togo Nattläger och kommo then följande Dagen vthan ſkada öfwer berörde Skogh/ doch convoyerade aff Turkar.

Twenne beſwärlige Skogar här emellan oc Conſtantinopel.

Och effter iagh nu war ſå när Conſtantinopel ankommen/ ſände iagh en Expreſſe in i Staden/ notificerade igenom the Vngerſke ther Reſiderande miniſtrerne/ then ſtore Viziren min närwarelſe/ ſkreff och Franſöſke Ambaſſadeuren til/ och erkundigade migh om ett och annat ſom nödwändigt ſyntes; Jagh bleff ſå länge vthi en Fläck Kutziukcek Meſe tree Tijmars Reſa ifrån Conſtantinopel/ Tijt vthkommo til migh the Siebenburgiſche miniſtri, medh hwilke iagh öfwerlade huruledes iagh inreſa ſkulle/ och ſkedde thet på följande ſätt.

Kutziukcek Meſe en Fläck/ 3 Tijmars Reſa ifrån Conſtantinopel.

Then 14. Kl. 6. om morgonen/ reſte iag ifrån ofwanberörde Kutziukcek Meſe. På halfwa Wägen ther emillan och Staden/ mötte migh the Siebenburgiſche Oratores, och hade medh ſigh en wäl ſtofferadh Håſt för migh til at rijda vppå: men effter iagh för min Foot ſkull intet kunde rijda/ altſå låt iagh föra Håſten näſt för min Wagn/ vthi hwilken iag ſielff ook; ſå min Vngerſke Commiſſarius medh 2. ſine Drengier. Widh thet brukelige ſtälle ſom är ett godt ſtycke vthför Staden/ vndfinge migh på Keyſarens Wägnar en Turkiſk Aga eller Officerar widh nampn Ali Aga, ſom hade hoos ſig 24 Chiauſer til Håſt/ och förde migh ſåledes in vthi Staden til mitt Herberge/ medh then Proceſſ ſom ther är brukelig/ Nembl. främſt rede berörde 24. Chiauſer, effter them Ali Aga allena; näſt honom the Siebenburgiſche

14. Maij.

Intog til Conſtantinopel.

Majus.

ministri och theras Föllie; ther på fördes aff twenne Stalldrängiar then Hästen iagh skulle hafwa riidit; så Wagnen ther iag satt vthi/ bespänd medh 6. Hästar/ hwilken iag hade til låns aff then Siebenburgische Residenten; effter Wagnen fölgde 6. aff mitt egit föllie til Häst; ther på min Forwagn medh 4. Hästar bespånd.

Logemente förordnat af Viziren.

Mitt logemente war aff Viziren förordnat/ och ther vthi twenne Camrar på Turkisk sätt meublerade/ med Tapeter på Golfwet/ vthmedh Wäggerne brokote Hyenden; woro och effter wårt sätt med flijt giorde Bord och Bänckiar/ hwilke hoos Turkarne elliest inter äre brukelige.

15. Maij.

Så snart iagh war inkommen vthi Herberget/ kommo Fransöske Ambassadeurens betiente/ hwilke han hade sändt vtom Staden til at möta migh/ men the hade tagit en annan Wägh och migh felat. Så snart the woro borta/ ankommo Engelsche Ambassadeurens Secreterare och Folck til at beneventera migh/ och effter Secreteraren begynte inlåta sigh något wijdlyftigt med migh i tahl/ begynte min Chiaus til förargas ther öfwer/ sade thet wara emot bruket at iagh the främmande Gesandterne skulle låta tala med mig/ förr än iag hade hafft Audience hoos Viziren.

Beneventering aff the främmande i Constantinopel warande ministrer.

Jag aflade thet igen på bäste sättet/ medh förmålan/ thet hoos the Christne Potentaters ministrer war thetta så brukeligit/ och räknas them för en ohöfwelighet som thet skulle försumma; ther til handlades vthi sådane rencontrer intet reelt vthan allenast Hälsning/ och skulle han sigh särdeles intet formalisera vthöfwer thet som aff bägge Cronors ministris skedde/ ty the med Kongl. May:tt stodo vthi en så estroict förbindelse/ at emillan them intet war något särskilt; woro och alla tree Portæ så förtrogne Wänner/ at han intet med skiäl kunde kasta på them någon Mißtancka/ såsom the ther intet mindre påtänckte/ än hwad som lände til Portæ disavantage. med thetta gaff han sigh tilfredz. Effter Middagzmåltijden kommo then Keyserlige Residentens affskickade til at complementera migh; men en Spahi som war migh för en Portenär tilordnat/ wiiste aff them så at the intet sluppo in/ doch mig owetterligen; straxt ther effter ankom Holländske Residentens Vthskickade i samme Ährende/ hwilken och hade bliswit affwijst/ hwar iag thet icke i tijdh erfarit och förekommit.

16. Maij. Resalutation hos berörde ministrer,

Andre Dagen resaluterade iagh berörde ministros igenom mine vthskickade/ och enskyllade hoos then Keyserlige exclusionen/ hwilken migh åter sedan doch medh bättre Successbeskickade. Vthi Constantinopel är manerligit/ emot thet bruk som elliest är vthi Christenheten/ at nembl. the ministri aff loco först beskicka then ny ankomne/ gifwa och Residentibus titulum Illustrissimi, och vthi Visiterne tractera hwarandra medh Confect och

Wijn

Majus.

Wiin: doch är theras Conversation icke synnerligen/ ty the leswa heelt retireè och see hwar annan sällan/ ehuruwäl theras Herrar äre Wänner.

17. Maij. Audience hoos Viziren.

Then 17. Maij hade iagh hoos then store Viziren Cöpryli Mehemet Passa, audience, hwilken ehuruwäl iagh gärna hade welat än på några Dagar vpskiuta för min Olägenheet skull aff min Foot ; Så effter thet war Pingesdagen/ trängde lijkwäl Viziren så hårdt ther på at iagh icke nådde någon endskyllan. Then Siebenburgische Gesandten begärte och thet iagh wille göra begynnelsen/ och Wäsendet incaminera, på thet Viziren som war en häfftig Man icke måtte vthgiuta all sin Violance på honom. Förfogade altså migh om Morgonen klockan halff 8. vthur mitt Herberge til Häst/ neder til Stranden/ ther iagh migh satte i Båth och rodde til then Hamnen som ligger näst hoos Keysarens Seraglie, heter Bas Capi, ther satte iag mig åther til Häst/ hwilken iagh hade til låhns aff then Siebenburgische Residenten; redh så til Vizirens hws/ som lågh ett godt stycke ifrån Wattnet. Främst redh min Chiaus allena/ på honom folgde halffparten aff mitt föllie twå och twå til foot/ på them mina Janizarer, klädde vthi theras habit, Nembl. en högh Mössa aff Elgz Hudh borderadh en twär Hand högt med Gull/ och fram för Pannan een Skiöld aff förgylt Silswer tw qwarteer högh/ vthi Handen en stoor Spansk röör med en swarfwad Elfenbens Knapp hoos Janizaren gick min Tolck , Tå iagh til Häst; så effter migh resten aff mitt Föllie.

Processen.

När iagh war kommen til Trappan aff hans Hws/ stegh iagh aff Hästen/ lät så godt som båra migh in vthi ett klädt rum/ ther iagh satt något lijtet til theß iag bleff til honom inkallat. Ty the admittera ingen at han recta må gå inn til them/ vtan låta en altijd först något töswa; och är thet en särdeles åhra när man bliswer vthi något Maak à parte införd/ the måste så loff at wänta i Förmaket eller Förstugun.

Vizirens Audience Stugu.

Vthi Vizirens Audience Stugu woro satte twenne Stolar/ en lijten fyrkant åth honom och åth migh en Fransöst Karmstool aff rödt Sammet/ iagh fördes tijt in aff Chiaus Passi, och i thet iag war inkommen/ kom och så Viziren ther in vthur sin Cammar/ och satte oß så neder på hwar sin Stool gint emot hwar andra; så begynte han strax tala medh min Tolck/ och spöria huru iagh hade fått then Olyckan vthi min Foot/ och tesmoignerade ther öfwer sin compassion, Ther på giorde iagh honom på Kongl. May: tz wägnar ett tienligit Complement och Häl߬ning/ öfwergifwande honom Kongl May: tz Breff: han tog thet emot med Veneration och leswererade thet Cantz-

Majus.

leren som kallas hoos them Reiz Effendi. Sedan talte iagh in generali om sielfwe åhrendet/ och effter iagh specialia Commissionis medh theras motiver hade skriffteligen författat på Turkiska / refererade iagh migh i thet öffrige ther vppå/ och öfwergaff samma Skrifft/ tillijka medh Versionen aff sielfwa Brefwet. At iagh thet skriffteligen ingaff/ skedde aff thesse Orsaker : 1 At Tolkarne intet så noga föllia ens Ordesätt / vthan bruka antingen andre Ord / eller läggia något til aff sitt egit / hwilket vthi en sådan granlagat materie som thenne kunde skada. 2. Äre och Turkarne sielff altförmyckit distraherade/ så at the Saken aff Discurs icke så til taga. 3. Äre the impatient til at höra långt tahl/ vthan hwad hoos them skal talas/måste skee med fåå Ord. 4. Stå ocksä widh sådane publique Audiencer åtskillige Spioner aff the främmande ministris. 5. Är och hoos them manerligit/ at gifwa skriffteligen in/ ja/ock så at Viziren sielff/fast han är på Slottet hoos Keysaren/ agerar han medh honom skriffteligen och talas sällan widh.

Vizirens Frågor om ett och annat.

När iag således Skrifften öfwergifwit/begynte Viziren fråga 1. Huru Kongl. May:tt mådde. 2. Hwar han war. 3. Huru starck Rakozi wore. 4. Om Vpsätet och intentionen aff thenne Conjunctionen. 5. Hwad Städer och Fästningar Kongl. May:tt innehade i Polen; til hwilket alt iagh behörligen swarade. Sedan frågade han om Kongl. M. hade slagit Fienden sedan som Conjunctionen wore skedd.

Swar ther på.

Jag omrörde korteligen the förnämste rencontrer som woro tilförende skedde; men nu effter Conjunctionen wore widh min tijdh ingen Hufwudaction föreluppen/ effter Konung Casimir icke hade någon fullkommen Krigzmacht hwar med han kunde lefwerera något Slag Therpå replicerade han/ Hwarföre tå Kongl. May:tt hade sin Armeè i Pohlen/effter the icke woro Capable at stå honom emot ? hwarföre han icke förer sin Armeè tilbakars igen i sitt Land? Therpå remonstrerade iagh honom thet förre Åhretz actioner, deditionem Ordinum och Casimiri ejectionem, och huruledes igenom Påfwens Stämplingar ther på war följt Polackernes Eedz- och tilsäyelses brott. Altså nu Kongl May:tt wore i Arbete thesse Rebeller at straffa / förföllia och bringa til Raison. Berättade sedan huru igenom Påfwens bearbetande/Pohlen hade giort aliance med Ryssen/och bewilliat thet hans Son skulle blifwa Konung i Polen. Ther til swarade han medh stoor alteration, thet lära Polackerne aldrig samtyckia ; han talte och åthskilligit annat i samma materie som här skulle blifwa för wijdlyfftigt at vprepa. Elliest vndfick han/ talte och dimitterade mig med

Majus.

med stoor Höfligheet / hwilken alle närwarande medh Förundran vptogo / effter han giorde aldeles emot sin wahne / som war at giswa alle stubbote och stackote swar. Effter Conferencen öfwerhängde han migh en Kiortel / gaff och mitt Folck hwar sin / ther medh wij som andre Mässe-Prester marcherade aff igen och boro Kiortlarne til Hästen / ther lade iagh honom aff. När iagh war kommen vthom then ytterste Porten aff Vizirens Seraglie vth på Gatan / råkade min Chiaus med en annan aff Vizirens betiente / som betlade Drickzpenningar / min Häst förnär / at han slogh på theras Hästar några slagh effter hwar annan / så at både Turkarne medh sampt theras Hästar boro omkull i Gatan / och theras hwijta Turbanter trillade långt fram åth Gatan : men til Lycka föll min Chiaus som war en gammal och tung Man på then andra Turken feck altså ingen skada. Men then andra bleff så kramad at honom lopp Blod vthur Näsa och öron / och andre dagen bleff han dödh. Vthaff thetta bleff i förstonne ett Löye / men sedan togz thet för ett särdeles omen (efftersom thenne Nationen är öfwermåtton superstitieus) at then Swenskes Häst vthi ett Slagh hade slagit neder twenne Turkar. Effter som the och theßförvthan draga för the Swenske en stoor apprehension, och finna vthi theras Prophetier thet theras Riike skal igenom then Norländske Nationens Anfall everteras, som fram bättre wijdare skal förmählas.

Vizirens humanitet.

N.B.

Turkarnes Prophetier om then Norländske Nation.

Then 19. Maij som war tredie Pingesdagh / hade iag hoos Keysaren SULTAN MEHEMET audience, hwilket på fölliande sätt afflopp : Om morgonen när Kl war 3. begaff iag mig ifrån mitt logemente til Wattns til then ofwanberörde hamn widh Seraglien, ther min Häst stod för mig / vppå hwilken iag migh satte / och redh med fölliande Proceſs til Keysarens Seraglie : 1. Rede twenne Chiauser, 2. Residens Transylvaniæ och en Secret. Transylv. Jacobus Hanzani. 3. Legatus Transſ. Tordai Ferens allena (ty then Siebenburgische Affskickade hade sökt tilstånd at bruka thenne Lägenheten til at niuta så myckit större åhra / hwilken ther han hade för sigh sielff hafft Audience, honom intet hade bliswit wederfahren) 4. redh iagh allena. 5. Effter migh mitt föllie til foot / hwilket bestodh aff wid paß 40. Personer / ty til the mina adjungerade sigh en stoor hoop aff Fransöske Ambassadeurens Folck sampt andre particulair Fransöske Kiöpmän / hwilke thet giorde dels på min begäran / dels aff egen Curiositeet. Vthi thenne Ordning redh iagh in igenom then förste Borggården aff Seraglien til then andra Porten / ther stegh iagh aff Hästen / wid en

19. Maij. Audience hoos Keysaren.

Processen.

Förste Borggården.

vphögd

Majus.

vphögd Bänck aff Marmor / som ther til är bygdt / kallas Beckgitaschi, ty ingen blifwer tilstadd at komma til Häst vti then inre Platzen; sedan gick iag vthi förre Ordning til foot igenom hele then inre Borggården; hwilken är fyrkant / men myckit wijd / full med Lorbär / Cypreß / och andre Trään planteradh / och lijkare en Diurgård / effter som ther och gingo een hoop Rå-Diur och Hiortar. Rundt om på alla 4. sijdor äre Brädeskiul vnderstödde aff Marmor Pelare: vnder thesse Skiul stodo på högre Handen Janizar Aga med sine Officerare, hwilke hade store Fiederbuskar mitt på Hufwudet / wijde och höge som en halff Karbotten och brokotte Gyllenduks Kiortlar; bakom them Janizarerne fyra dubbelt hele then raden igenom så lång som Borggården war / alle wäl klädde och medh theras Skinmössor på Hufwuden / wore effter mitt Ögnemått / til 10 à 12 hundrade. Vppå wänstre Handen stodo en stoor radh Chiauser medh theras höga hwijta Turbanter; mitt vppå wänstra raden in vthi en yppen Saal (kallas Divan, thet är theras RådCammar) satt then Store Viziren i Gaflen / vthi en hwiit Atlaß Kiortel vnderfodrad med Sablar / hwilken iagh i förbijgående med en Nick hälsade; fram i Gaflen aff Borggården / satt på högra handen en lång radh Passer widh paß 60 à 70. alle vthi hwijte Gyllenduks Kiortlar och höga hwijte Turbanter på Hufwudet; på wänstre Handen i Gaflen bleff iagh och then Siebenburgiske Gesandten förde / ther wij oß medh wårt Föllie nedersatte. Så snart iagh migh således nedersatt / bleff fram för migh lagd en stoor högh medh Penninge Säckiar / vthur hwilke blefwe betalte Keysarens Betiente och militien; berörde Penningar räknades intet vthan woges / ey heller är hoos Turkarne brukeligit / at tala om Penningar 100de eller 1000. tahls / vthan säger så många Bursar eller Säcker / hwar Säck häller 500. Rijkzdaler / så at när man säger 100. Bursar tå förstås 50000 Rijkzdaler; och passa the altijdh tijden aff främmande Gesandters Audiencer, at then skeer när militien betalas / til at wijsa ther med theras grandesse. Förr än the begynte vthdela Penningarne kom Teffterdaren (är theras Skattmästare) til migh / frågade och noterade mitt Nampn / effter thet war bruk at införa widh hwilkens Audience then pagan war skiedd. Sedan skreff then store Viziren en Zedel til Keysaren / lät honom weta min närwarelse / begärande hans Ordre om Audiencen, hwilken Zedel en Capuci Passi med en Sölffstaff i handen bar til Keysaren / hwilken och sin Ordre lät Viziren igenom en Zedel weta tilbakars igen; Men Keysarens Ordre bar Capuci Passi vphögd i Wädret i sin

Innre Borggården.

Divan i. RådCammar.

Penningar räknas här icke vthan wägas.

Främmande Gesandters audiencer skee när militien affbetales.

Majus.

Måltijd i Vizirens Gemak.

sin högra Hand; och hwar han gick förbij / stodo alla vp och med ett diupt buckande venererade Zedelen. Effter thetta bleff iagh vthi samme Gemak ther Viziren satt / infordrader til Måltijdz / med hwilken tilgick på thette sättet: Vthi stället aff Viziren (hwilken sigh absenterade therföre at han fastade) satt en aff the 7. Vizirer, Jussuf Passa; gint emot honom sattes en rödh Sammetz Stol / vppå hwilken iagh migh satte; på wänstre sijdan hoos migh then Siebenburgische Gesandten; Ther på kom Taffeldäckaren / satte emellan oß en liten fyrkant Stol / och på honom först ett flatt och rundt Sölffaat / wijdt som ett stort Handfaat / hwilket war Bordet / bredde Duken så ther på / gick sedan med Måltijden til som hoos Passan aff Silistrien, hwar på iag mig refererar. Fem sådane Bord woro i thet Maket / ett mitt för Gaswelen ther iagh widh satt medh berörde Vizir, ett i hwardera Hörnet aff Gaswelen / widh hwilka säte vthi högre Gaflen Achmet Passa allena / som och war en Vizir; vthi wänstre Hörnet twenne Judices Asiæ & Europæ, kallas Cadi les Kieri, vthaff hwilke enthera altijd then måste tagas som blifwer Mufti; på wänstra sijdan aff Maket satt til Bordz Nisanski Mustafa Passa, hoos hwilken spijsades Transilvani Residens och Secretarius, medh twenne aff mitt Folck; på högre sijdan aff Maket satt Thesaurarius supremus (kallas Tefterdar) och är en Passa, hoos honom satt Secreteraren Klingen och en annan aff mitt Folck; The andra aff mitt föllie blefwe vthe i ett annat rum spijsade. Thenne Måltijden gick så tyst til / at icke ett Ord taltes / intet hördes något Slammer / vthan the som tiente / boro Maten aff och til med godh Ordre och stillheet; Ja / och alle the som ther woro såto som vthuggne Beläten och höllo ögonen ned för sigh / aff orsak at Keysaren sielff stodh vppe i Taket och sågh oß til igenom ett Glaßfönster / therföre ingen widh Liffzstraff torde see vpp: allenast luppo en hoop Chiauser til the andre Borden och låto gifwa sigh Maat / somblige i Faat / somblige i Händren och små Säckiar som the boro hoos sigh / lade Säppor / Moos / stekt och sudit vnder hwart annat vthan åthskillnad; Ty Turkarne hålla för ett Teckn aff grandesse, när sådana gå hoos them och smarutza. När Måltijden war ändat och Borden borttagne / kom then store Viziren in och satte sigh hoos migh i ställe aff Jussuf Passa (hwilken widh then andres ankomst rööt vthur wägen som hade man kastat honom vndan / vthi sådan Veneration är then store Viziren,) talte något om mitt tilstånd med wänlige Ord och åthäfwor / sedan begärte han wij wille gå til wår Orth igen / och bereda oß til Audiencen. Ther med

Gick til så tyst / at icke ett Ord taltes eller hördes något slammer.

Vthi hwad veneration Viziren är.

Majus.

togh iagh affträde. Och när iagh war kommen til mitt förre rum igen/ bleff migh och them iagh hade med mig öfwerhängde långe Kiortlar aff Gyllenduk sådane som hoos them äre brukelige. Något ther effter/ sedan then store Viziren och trenne andre Vizirer woro först öfwergångne/ bleff iag införd til Turkiske Keysaren.

Keysarens rum til publiq. Audience.

Rummet ther han plägade gifwa publique Audience (heter Divan Hane,) är lijtet och mörckt/och går med tw Trappsteg neder i Jorden; han sielff satt vppå een Thron en Aln ifrån Golfwet vphögd/ hade Fyra Pelare medh en Kappa ofwan och nedan/ innan omkring lagd medh aflånge Hyenden/ sågh nästan vth som en Fransösk Säng; Pelarne woro med Gull öfwerdragne; Knapparne med stora Demanter besatte; Hyenden och Kappan med stora runda Tallperlor östickade; Golfwet i Maket war öfwerbredt medh rödt Sammet/ öfwermåtton rijkt borderat medh Gull/ therpå wij gingo. På thenne Thronen satt Keysaren/ war en Yngling aff 18. Åhr/ swart och aflång i Ansichtet/ en Physiognomie, som wore han pusillanimis och ingenii stupidioris, hade vppå sigh en hwijt Turbant medh twå swarta Reiger Fiedrar/ en på hwardera sijdan/ hwilke hängde vthföre/ och en brokot Sölfwerduks Kiortell; Strax hoos honom stodh then store Viziren; widh andre Wäggen trenne andre Passer, vthi theras Gyllenduks Kiortlar/ hwilka stodo orörliga som hade the warit widh Wäggen fastspikade; Vthi Förmaket stodh Capi Aga en Eunuchus som är Hufwuder för alle Keysarens hwijte Eunuchis, och alt thet som Manfolck är vthi hans Seraglie; Item Kislar Aga en Murian och så en Capun, hwilken är öfwer alle the swarte Eunuchis, som äre 200/ sampt alle the Qwinfolck vthi Seraglien. Hoos thesse bägge stodo och några andra hwijta och swarta Eunuchi och Dumbar/huilke hos Turkiske Keysaren äre myckit i bruk. Igenom them gifwer han all sin wichtigeste Ordrer med tecknande/ för twenne orsaker skull: 1. At then må blifwa förtegat. 2. At han vthan strepitu kan tala hwad han wil. Widh Dören aff Audience Stuggun stodo twenne Capuzi Passi medh theras Gyllenduks Kiortlar/ hwilke togo migh vthi hwardera Armen och förde migh in emot Keysaren/ ther iagh migh för honom buckade/ sedan fördes iag någre stegh tilbakars igen/ ther the migh släpte; togo så then Siebenburgische Gesandten/ förde honom mitt på Golfwet och slogo honom fyrfota i Golfwet/ förden tädan in moot Dören widh Wäggen igen; sålledes och mitt Folck hwar effter annan/ och somblige

Keysarens Beskrifwelse.

Genom Eunuchos och Dumbar gifwer Keysaren sine wichtigeste ordres med teknande.

Reverentz för Keysaren.

som

Majus.

som icke wiste tagå sigh i acht/ slogo the i Golfwet så at thet sang vthi them/ ty thet måste gå så hastigt til/ och raden war något lång; Effter migh skedde then faveur, at 6. aff mine Betiente inlätes/ hwilke och alle blefwe klädde/ så at berörde Capuzi Passi woro dels aff arbete/ dels aff ängest så warme at Swetten lopp them vth för Pannan; ty hwar the thet ringaste förseende hade begådt/ så hade thet warit med them beställt/ på then ringeste Keysarens Winck.

Hälsningen aflåggiande ifrån Kongl. M.

När nu alt bleff stilla/ aflade iagh på Latin Kongl. May:tz Hälsning och Contestation aff theß Wänskap/ thet korteste iagh kunde; och när iagh begynte omröra occasionen til thenne Affskickningen/ föll migh Viziren i Talet/ sade sigh thet allareda hafwa berättat Keysaren/ altså måste iagh ther medh lychta. Öfwergaff så Kongl. May:tz Breff vthi blå Gyllenduk inweklat/ hwilket Capuci Passi togh vthur min Hand och gaff thet Viziren, han lade thet neder hoos Keysaren. Så snart thetta war giordt/ togo migh berörde Capuzi Passi igen vnder Armerne/ och effter ett Buckande för Keysaren förde migh vth igen/ och gick så fort och satte migh til Häst; men måste blifwa hållandes til theß alle Janizarerne med theras Officerare marcherade migh förbij föråth vth; Sedan redh iag til Hamnen i förre Proceß, ther iagh med Båth fohr wijdare til mitt logemente igen.

20. Maiji Anmälan hoos Muftin.

Dagen effter som iag hade hafft hoos Keysaren Audience, låt iagh måla migh ann hoos Muftin til at öfwergifwa honom Kongl. May:tz Breff; men han låt endskylla sigh/ och förewände sigh wara nyligen tilkommen (ty han tå allenast hade warit 8. Dagar widh Embetet) altså wille han förft sigh vthi Sakerne informera och sedan migh låta advertera. Thetta kunde och fuller eendels wara så/ ty han war både oförfaren och ther til aff intet naturligit Förstånd; men förnämste Orsaken war thet/ at effter han wiste migh icke hafwa medfördt een krokot Arm/ altså war honom föga om Ähran aff Kongl. May:tz Breff och Hälßning til at göra; Ty ehuruwäl iagh sedan en gång och annan låt oförmärckt påminna honom/ skedde migh lijkwäl intet advertisement om någon Audience, ey heller fann iagh wara aff Nöden honom Kongl. May:tz Breff och Hälßning at obtrudera; hälst effter han war aff ingen Credijt eller autoritet, vthan dependerade serviliter aff Viziren, hwilken honom therföre tilsatt/ at han sielff skulle så myckit längre i sitt ämbete så blifwa. Ty när Keysaren någon Vizir wil aflifwa/ eller något annat märkeligit förandra/ rådfrågas altijd ther om Muftius såsom then förnämste the-

Majus.

ske theras Skrifftlärde / och gör offta hans Ja-ord eller nekande myckin effect hoos Keysaren / hwilket och således Viziren succederat, Ty vthi then Expeditionen som Viziren emot Venetos hade / gick i förstonne för Turkarne något trögt / altså aff Keysaren twenne gånger årnat at sända Viziren en Corde: men igenom Muftins affstyrkiande bleff thet bägge gångerne tilbakars.

21. Maij. Beskickning aff Viziren til then Swenske Legation.

Dagen ther efter sände Viziren til migh budh / låt hälsa mig / fråga huru iag mådde / och låt säya migh thet iag skulle wara wid godt mod / (theras ordesätt är Safadaoln, thet är lustig) Keysaren hade sig på Kongl May: tz desiderier wäl förklarat / och wille han innan han förreste med Armeen mig med all Heder och til Kongl. May: tz nöye vthi alt affärda. Jag swarade ther til med ett Complement; och på thet Viziren måtte sakerne rätt wäl intaga / och ther han / vthi the honom skrifteligen föredragne Skiäl några dubia hade at movera, kunde bliswa honom förklarade / sampt och iagh få occasion at bringa honom til någon fast Resolution om Tarterne / effter Hani Crimensis Courier war ankommen til at notificera thet han Hanus stodh nu färdig med sitt Folck och wäntade Keysarens ordre hwart han sigh skulle wända / at Courieren måtte få med sig en ordre til Kongl. May: tz nöye. Altså tilbödh iagh migh igenom min Chiaus (om honom icke wore emot) at vpwachta honom än en gång för mitt Affskedh. Han låt igenom Chiausen swara mig höfligen / och säya thet iagh Dagen effter wille komma til honom vthi Tersana, ther wij så myckit frijare kunde få talas widh / effter vthi hans Hws wore altförmyckit öfwerlopp.

22. Maij. Ytterligare Audience hoos Viziren.

Jagh ställte migh förthenskull in hoos honom widh giffne Tijma / ther han (ehuruwäl aff åthskillige occupationer öfwerhopat) alle andre affwijste / migh strax admitterade, tå iagh honom (såsom theras Arth är at touchera directè saken vthan någon omgång aff Ord) tilsporde / om Porta wore sinnad Kongl. May: tz tilbudne Wänskap på behörligit sätt at wedertaga. Han swarade ther til höfligen medh Contestation aff reciproque Officier; ther på iagh toucherade the trenne migh anbefalte Puncter / såsom vthi hwilke Fruchten aff berörde Wänskap bestodo / och begärade weta hwad Swar iagh ther vthöfwer skulle förmoda? Han swarade: Medh Pohlen hade Porta länge hafft Wänskap / emot hwilken the Pohler intet handlat; med Kongl. May: tt skulle Wänskap nu först vprättas / och altså aff Porta icke rätt handlat / ther hon för thenne nyje Wänskapen skull / skulle then gamble förskiuta / och tilstädia thet theras Vndersåtare / then nyje Wännen til willia / skulle hielpa at förtryc-

Majus.

tryckia then gambla. Ther på wiste iagh honom huru Kongl. May:tz tilbudne Wänskap icke wore ny/utan aff K. Gustaff Adolph i Sultan Amuratis tijdh begynt/ aff Dr. Christina continuerad medh gode Officier som hon til Portæ Roligheet emot Imperatorem Romanum præsteradt/och confirmerades nu til öfwerflödh aff Kongl. May:tt Wore altså thetta icke ett nytt Wärck/ uthan en continua series aff thet gamble och ther i intet wijdare different, än thet Kongl. May:tt wille göra then gamble Wänskapen så myckit fastare, igenom hwilket Porta borde finna sigh så myckit högre obligerad. Ther på han swarade: Valla, (thet är en stoor Edh hoos them/ så myckit som/ Så sant mig Gudh hielpe) alt thetta är förnufftigt/ och skulle iagh migh ther på förlåta/ thet Porta uthi Uprichtigheet och gode Officier emot Kongl. May:tt aldrigh skulle fela/ och serdeles thesse trenne Kongl. May:tz desiderier tilfyllest göra; loswade strax skriswa til Hanum, at han Polackerne ey skulle emot Kongl. May:tt assistera, och wille efterfråga om Hanus icke nyligen hade slutit medh Muscou något Förbund/ så wille han gifwa honom befallning thet han skulle gå på Ryßen löös. Jagh begärte ther på en skriftteligh Ordre til Hanum, hwilken han loswade. Sedan talte iagh och i synnerheet om Transylvano til at hafwa på alt wissare swar; tå bleff han något commoverat, frågade orsaken hwarföre Kongl. May:tt thet så högt åstundade? och effter iag wiste hwarföre thenne Conjunctionen höltz Portæ suspect, deducerade iagh tå Orsakerne något wijdlyfftigare; wederlade och theras Mißtanckar medh handgripelige skiäl sampt stoor protestation, at Kongl. May:tz Sinne och Dessein war emot Portam uprichtigh/ och hade icke then ringeste Tanka emot henne/ utan til hennes egen avantage. Så swor han andre gången samme Edh/ at effter thet så är meent/ så skulle thetta icke allenast Transylvano efterlåtas/ uthan och (hwar thet begärtes) Turkiske Keysarens egne trouppe wara Kongl. May:tt til tienst; och slöt med thenne loswen/ at Kongl. May:tz desideriis skulle uthi alt defereras/ och iagh för hans affresa medh nöye få min affärdning.

Wänskap emellan Porta i K. Gustaf Adolphs Tijdh begynt/ och aff Dr. Christina continuerad.

Transylvani Interesse andrages.

Twå Dagar ther effter/ som war then 25. låt Viziren igenom min Chiaus säya migh/ thet mitt recreditif wore nu under Händren/ och hade han destinerat then näste Onsdagh/ som war then 27. til mitt Affskedh/ efter han then 28. ämnade resa uthur Staden i Lägret/ som war slagit widh paß en fierdedels mijl ifrån Staden/ skulle förthenskull iag hålla mig ther til färdigh. När then sagde Dagen kom/ blef iagh lijkwäl intet kallat; Altså låt iagh igenom berörde min

25. Maii.

27. Maii.

Majus,

Påminnelse hoos Viziren om thet tilsagde Afskedh.

Chiaus hoos Viziren fråga Orsaken til thette Vpskof/ påminnande honom hans tilsäyelse/ efter nu inga många Dagar mera för hans afresa woro til fals. Han låt swara migh/ at efter han ifrån Silistrien och Valachiet spordt/ thet ifrån Kongl. May:tt en Legatus Magnus wore på Wägen/ så bleswe Afskedet til hans ankomst vpskutit. Men efter iagh befruchtade at sedan Viziren wore kommen til Dardanellerne/ skulle han bliswa medh negotier så öfwerhopadt/ at han thette och andre sådane ährenden til en tijdh skulle tilbaka sättia til Kongl. May:tz præjudice, emedan thesses humeurer äre förnderlige och icke länge stå widh en Resolution; vthan fast mera capable at antaga allehanda wijdrige impressioner, efter som the them af the illa affectionerade kunne förebildas; Theßförvthan wäntades dageligen vthur Polen en afskickadh/ hwilken intet stort skulle arbeta til beførdran af Kongl. May:tz Interesse; men aldramäst befruchtade iagh at i Polen igenom någon rencontre eller elliest infallande händelse med Rakotzi skulle något förelöpa/ hwarigenom thesse skulle bliswa irrade/ och således Kongl. May:tz Interesse lijda någon stööt. Therföre til at försökia om icke möyeligit wore at erhålla Confirmationen på theras Resolution igenom sielfwe Afskedet för Vizirens afresa/ låt iagh än wijdare sökia honom om audience, ther han allaredo war vthi Lägret/ (ty han förtöfwade ther vthi otta Dagar.) Men han endskyllade sigh/ förewändande sine store occupationer, och at han hade öfwerdragit wärket Caimakam (som är Vizirens Locumtenens, och residerar vthi hans frånwaro i Constantinopel, och regerar hele Staten) hwilken skulle göra migh all Satisfaction,

3. Junij.

Caimakam/ Vizirens Locumtenens.

Altså sökte iagh strax hoos honom Caimakam Audience, hwilken när han sigh emot migh endskyllade/ begärte iagh/ at iagh åth minstonne måtte sända Secreteraren Klingen til honom; men han swarade thet han icke torde admittera någon främmande eller taga sigh af någon ting/ medan then store Viziren wore så när tilstädes; så snart han woro borto/ skulle han migh advertera: hwilket och skedde/ at strax efter Vizirens Vpbrott låt han kalla migh. Tå iagh emot honom korteligen vprepade hwad iagh tilförende med Viziren aftalt/ giorde honom och berättelse om Kongl. May:tz progresser i Pohlen/ sedan han sigh emot Fursten Rakotzi conjungerat, hwarom iagh äfwen the Dagarne hade bekommit efterrättelse vtaf Resid. Herr Klet. Han Caimakam vndfiek migh höfligen/ swarade thet Viziren hade gifwit honom sin Resolution tilkänna/ thet alt skulle skee til Kongl. May:tz nöye/ allenast drögdes medh Afskedet til then andre Afskickades Ankomst.

8. Junij. Hoos honom Audience.

Junius.

Vthi thesse Wilkor wore the aff Kongl. May:tt migh anbefalte Ährenden för Vizirens Affresa brachte. Effter altså intet mera kunde therwthi göras/ vtan at man thet tilsagde Afskedet skulle affwachta; så sökte iag at employera the öffrige Dagarne til Visiter aff the främmande ministrer, ty tilförende war aff militien en stoor myckenheet i Staden; och låt then store Viziren warna migh at iagh the Dagarne skulle hålla migh inne / på thet iagh igenom theras Insolentier icke måtte få någon affront, som han intet kunde hindra. Therföre låt iagh ther öfwer hoos the Fransöske och Engelske Ambassadeurerne igenom Secreteraren Klingen Drögzmålet endskylla.

Keyserlige Residenten widh Porta.

Then Keyserlige angående/ wid nampn Simon von Reninge, effter han allenast war ther i wilkor af en Resident, så wänte iag af honom then förste Visiten. Men såsom emillan Principalerne sielff war slätt förtroende/ altså effter han vnderlät at sökia migh / hölt iagh sammaledes med Visiten tilbakars / låt allenast blifwa widh then beskickning som widh min förste Ankomst skedde igenom wårt Folck. Han Residenten sielff skal elliest wara en skickeligh och beskeden Man / som aff them honom vmgås har ett godt Nampn / är vthi thetta Hoffwet wäl lijden / effter Hws-Österrijk aff thenne Viziren icke ringa Credijt hafwer/ dels i anseende aff thet Venetianiske Krijget / vthur hwilket Turkarne gärna wille wara skilde med reputation; och förthenskull förmena thet igenom Rom: Keysaren (hwilken han förmenar hafwa vthi Christenheten lijka autoritet, som han vthi thet Turkiske Rijket) skal kunna imponeras Venetis at göra medh Turken fredh / på the conditioner som the föreslå; eller at them måtte concederas Durchtogh igenom Keysarens Land vppå Venetianiske Gebietet; För thet Tredie/ at vthaff Romerske Keysaren i medler tijdh icke måtte något tenteras emot Portam. För thesse skiäl skull flatteres nu aff Porta Hws-Österrijke; och vthrättar thenne Residenten alt hwad han wil igenom sin Tolck Paneyotti, som är aff Religion en Græc, men har studerat och af snellhet och förstånd mera än någon Dragoman vid Porta, altså aff Viziren mycket betrodd / så at thet hålles nästan för oraculis hwad Paneyotti säger (Ty ibland thesse Barbaros och Ignorantes, hålles een mediocris scientia pro summa sapientia) och förthenskull har han aff Transylvanis, Valachis och Moldavis och månge andre pension, til at maintenera theras Partij / när han blir consulerad aff Porta, som offta skeer; Men som han tager Penningar aff alla så bedrager han them och alla. Theßförvtan wäxer hans credijt ther aff / at Viziren brukar honom at translatera allehanda Latinske Breff som komma til

Hws-Österrijkes credijt hos thenne Viziren.

Panejotti Keyserl. Residentens Tolck.

Por-

Junius. Portam, ty förvthan honom är ingen Dragoman som förstår Latin.

Franßöske Ambassadeuren.

Then Fransöske Ambassadeuren Monſ. Dela Haye, war en gammal Man emot 80. åhr/ hade warit Ambassadeur i 20. åhr/ en capricieus Man/ som en minutie all realitet och annan respect föredrog/ och för thenne Tijden hoos Viziren intet synnerligen wäl ansedd/ ja och så at min Chiaus på Vizirens ordre migh affskyrekte at besökia honom. Doch lijkwäl wille iagh icke vnderlåta/ at afläggia emot honom min Skyldigheet/ och altså på then tijden som han sielff vthnämbde/ förfogade migh til honom at gifwa honom en Visit. Men han lät migh komma inom sin Port vthi Trägården/ och lät ther sin Secreterare möta migh/ medh en Endskyllan lijka som han hade warit opaßligh: men orsaken war thenne/ at han förtröt/ thet iagh hade förr besökt then Engelske Ambassadeuren än honom; hwar til han lijkwäl ingen orsak hade/ emedan then Engelske 1. hade gifwit mig then förste Visiten, han intet. 2. War hans Principal i lijka förtroligheet med Kongl May:tt. 3. Hade then Engelske budit mig til sigh then Dagen til Middagzmåltiidh. 4. Hade han samma Morgonen warit vthi Kongl. May:tz Åhrende hoos Muftin, och wille gifwa migh thet swaret/ sampt skulle följande morgonen gå til Caimakam i samma åhrende och behöffde ther öfwer min Information. 5. Hade iagh gifwit Fransöske Ambassadeuren (effter iagh allaredo något hördt aff hans capricer) Wahlet aff Tijden/ anten för eller effter middagen/ och han begärte sielff then Tijman effter middagen. Men såsom han theßförvthan lijten affection til Kongl. May:tt och then gemene Saken drog/ så brast wid thenne Lägenheten vth hwad han förde i Skiölden. Ty ehuruwäl iag vthur Siebenburgen allaredа honom tilskreff/ med begäran han min Ankomst til Portam wille notificera, och ändskylla thet iagh inge præsenter medförde/ så hade han thet fuller giordt: men öfwerhän och allenast en sin Dragoman til Viziren ther om sändt/ hwar vtöfwer Viziren och (som theßförvtan war en stålt och spotsk Man) sig icke lijtet hade förargat. Theßförvtan när effter min ankomst/ om the Åhrenden och Skrifft iag föredragit/ höltz Aiack Divan, (thet är Consilium generale) och Vizirerne effter hållit Rådslagh såto och talte aff och ann/ och ibland andra en benembd Sali Passa, omrörde Kongl. May:tt och hans Valiante actioner, som han the Dagarne tilförende aff migh har hördt berättas/ och wände sitt Taal therhän/ at man jw thenne Lägenheet til at amplectera theß Wänskap/ icke skulle låta förbijgå; Tå begynte Fransöske Ambassadeurens äldste Tolck Monſ. La Borde, som ther til war suborneret at warna them: The skulle

see

Junius.

see sigh före för the Swenske; Ty thet wore en sådan Nation (sådane wore hans formalia) när the så så stort Hohl at the sticka ett Finger in / så trängia the sigh effter med hela Kroppen : Polen hafwa the reda vnderkufwat / så the thet behålla / så få the och snart begärelse til Moldavien och Valachien, och gå fuller på sidstonne aldeles vthöfwer Donaven. Aff Polackerne hafwa J fast bättre Grannar / therföre eder rådeligare thet j hielpa Polackerne drijfwa the Swenske vthur Polen. Och när iagh then 15 Junij hade inlagt en Skrifft hoos Viziren, vthi hwilken iagh migh beropade vppå the Alliancer och Wänskap Kongl. May:tt hade medh Franckrijke etc. Och Viziren ther effter låt fråga hoos the Nationers ministrer, sände Fransöske Ambassadeuren sin Tolck / och låt swara Viziren, thet tilförende hade fuller emillan Swerige och Franckrijke warit alliance / men nu intet mera; Frankrijke wiste nu intet mera vtaff Swerige. Ja när han bleff aff migh begäradh at tala något til then gemene Sakens faveur, endskyllade han sig / stundom thet wore förhärdt / och lijka som hoot / om han skulle nämna thet Kongl. May:tt medh Franckrijke så stricte wore förbunden / at hwad then ene skedde til willie / thet skedde och then andre ; Stundom sade han sigh icke kunna oumbragera then Keyserlige Residenten ; både åndskyllninger aff intet Wärde: ther emot plägade han continuerlig förtroligheet med then Keyserlige Residenten. Then Polniske Internuntium caresserade han öfwermåtton ; och medh ett Ord til säya / war oförtruten vthi alt thet som Kongl. May:tt och then gemene Saken war til hinder och emot : War elliest Munckarne altförmyckit tilgifwen och theras Interesse, en Man aff ovthsäyelige intriguer, särdeles för thet Venetianiske wäsendet / som han sigh myckit vthi blandat / af Turckarne sielff mißtänckt och förhatad / sedan the några hans Breff til Venetianerne skreffne interciperat, och erfarit huru månge penningar han aff berörde Republique bekommit.

hans formalier om Swenske Nationen.

Then Engelske Ambassadeuren Lord Thomas Bendysse gaff mig then förste Visiten, vthi hwilken han förvthan the multiplicerade contestationer, han tilförende igenom sine Vthskickade giordt / medh många ord tilkänna gaff sin Wördnat och Wälmening emot Kongl. May:tt och then gemene Saken / tilbödh sin Willigheet at gå migh tilhanda / vthi alt thet som Kongl. May:tt kunde lända til tienst; hade widh min förste ankomst kallat tilhopa alle Engelske Kiöpmän aff Constantinopel, förehållit them hwad Wänskap som emillan Kongl. May:tt och Protecteuren wore och thet han hade starck ordre

Engelske Ambassadeuren.

Junius.

aff honom at ambrassera här widh Hofwet Kongl. May:tz Interesse. Altså effter nu Kongl. May:tz affstickade wore ankomne / förmante han them / at the intet skulle vnderlåta at gifwa Turkarne med hwilka the vmginges / alle the Impressioner som tiente til Kongl. May:tz avantage och then gemene Sakens befordran; han gick och i Person på min begäran til Caimakam, til Muftin, til Bustanci Passi och andre sine Bekände / och föredrogh them the Skiäl som til Saken tiente; Vthi en Summa / han vnderlät intet til at betyga alt thet i sielfwe wärket som aff en allierad och Wänn stodh til at åstunda / och thet icke allenast i begynnelsen / vthan all then Tijden som iag för Kongl. May:tz Tienst skull i Constantinopel förtöfwa måste; han är elliest en Man aff stoor Höfligheet och godt Förstånd / har ibland alle främmande ministros för thenne Tijden then bäste credijt widh Porta, dels för then respect the draga på hans Herre; dels för hans egen Vprichtigheet skull.

Holländske Residenten.

I alle orientaliske Språk wäl förfaren.

Then Holländske ministren Herr Varner war vti qualitet aff en Resident i förstonne / aff Turkarne tilsatt / men sedan aff Staterne confirmerad / vthi alle the Orientaliske Tungomålen wäl förfaren / och til en Professorem mera än en Statz Man skickeligh. Ty hele hans hug och arbete bestod vti läsande af Rabiner och allehanda andre Orientaliske Skriffter / hwar til han och hölt Hebræer, som sine wisse stunder om Dagen ginge til honom och informerade honom; han hade elliest sielff skrifwit en Tractat om Cafe, theß natur och bruk. Är ett slagz Ärter / föres ifrån Ægypten, hwilke Turkarne sönderstötte och kokade i Watn / bruka til theras Delitier, och i stället aff Brännewijn söppla thet in emellan Läpparne siudande hett / förmena thet skal consumera Flußer och hindra vpstijgande Dunster vthur Magan til Hufwudet. Widh thenne Dricken och Tobak (ehuruwäl at Tobak är förbudit widh Lijffzstraff / doch drickes thet i Constantinopel mehr än någonstädes / och så wäl af Qwinfolck som Manfolck / doch hemligen) hafwa Turkarne alt theras Tijdsfördrijf / thervthi står thet tractamente the hwar annan göra / therföre och hoos alle förnähme Personer en särdeles Cammar / näst hoos theras egen wåning / til kokande aff Cafe är bygdt och destineradt / ther continuerligen står ett Kärel aff Cafe och kokas. Thenne Holländske Residenten effter han migh ingen Visit gaff / altså kunde iagh icke heller med Kongl. May:tz respect honom besökia: vthan ehuruwäl iagh gaff honom orsak och tilfälle til förtroligheet med migh / så hölt han sig lijkwäl retirè, och förvthan then förste Beskickningen widh min Ankomst hölt sigh ifrån alt Commercio

Har skrifwit en Tractat om Cafe.

Tobak förbudit widh Lijffzstraff i Constantinopel.

med

med migh; om han giorde thet aff Jalousie emot then Swenske Nationen til efterdöme aff sine Principaler, eller the Keyserlige och Franköske ministrerne medh hwilka han war heel confident, til willia / weet iagh intet. Förvthan thesse berörde wore inge främmande Potentaters ministri ordinarii widh Porta, vtan Furstens Rakotzis, Moldavernes, Walachernes, Tartarnes och Ragusanernes, hwilke alle äre tributarij Portæ och icke för främmande at skatta. Venetorum, som elliest i Fredztijdh plägar wara här / är nu tilbaka hämptadt för Kriiget skull / och then Bailo som för halfft åhr bleff Extraordinarie affskickad / satt vthi Adrianopel fängzligh.

Junius.

Siebenburgische Residenten.

Med then Siebenburgische Residenten Stephano Tissa och Furstens Rakotzis Secretario Jacobo Hartzanio plägade iag effter Kongl. May:tz ordre förtroligheet / och brukade thennes hielp til version aff mine Skriffter sampt Tolckande widh Audiencerne.

Tarterske Ministren.

Then Tartariske Capi Chihaja lät iagh igenom tridie Handen sondera om och han wore inclinerad til communication och Umgånge medh migh; men fann honom wara så godh Polnisch / at han migh effter görligit sätt contraminerade / och min communication skydde: Therföre iagh icke tyckte wara Kongl. May:tz Respect liikmätigt hoos honom något at tentera, och lijda sedan en neeslig repuls, effter som thet Folcket äre grofwe nogh ther til.

Cossakernes Gesandter.

Ifrån Cossacis Saporoviensibus woro och twenne Gesandter / men the hölle sigh retirè, Jagh lät fuller complementera them och berätta hwad ordre aff Kongl. May:tt iagh hade til at ambrassera theras Interesse: Men the swarade allenast höfweligen / i thet öffrige wille the för suspicion intet med mig vmgås; ty the wille at Porta skulle troo thet Cossaci sigh aldeles Portæ subijcierade / såsom Tartari; och på ingen annan något öga hade / vthan ät the vthi stoor förtrolighet med Tartaren stodo och thet til then ända / at the Gesandterne intet skulle här länge blifwa vppehåldne / oachtat at the sitt rätta Interesse ther igenom förspilte.

Vthi thetta Stånd och Wilkor woro til then 4. Junij / som wår Vizirens Vpbråth med Lägret ifrån Constantinopel, the aff K. May:tt mig nädigst anbefalte Ährenden brachte.

Junius.

Staten aff Turkiske Rijket.

STATEN aff thet Turkiske Rijket angående / så war han wid min förste ankomst nästan in crisi. Ty såsom then stöt han vthi Sult. Mustafæ och Osmanni oskickelige Regementz Tijd bekommit / vthi Sult. Amuratis tijdh åter syntes willia ersåttia; så har han och sedan hans oförmodelige frånfälle och til thenne tijden altijdh warit in decremento; stodh tå vthi the wilkor at kunna vphielpas eller alldeles at bliswa turberad. Men effter til bättre Liws aff Saken / the näst tilförende förflutne tijder böre vprepas; altså wil iagh begynna min berättelse / ifrån then tijd Konung Gustaff Adolphs högl. i åminnelse Affstickader Herr Strasburger war wid Portam Ottomannicam, hwilken effter han widh the troubler som vthi Sult. Amuratis förste anträdande til Regementet föreluppe / och defectione Babyloniæ sin Relation lychtat / så wil och iagh min ther widh begynna.

Strasburgers relation om Turkiske wäsendet.

Sult. MVRAT.

Til Delicier / Poeterie / Music /

Ehuruwäl at Sult. MVRATH wid sin förste Regementz Tijd war effeminerad och til Delicier, serdeles Poëterie och Music begifwen / sampt betagen med Kärlek emot en Armenianisk Yngling / Musa Cielebi / emot hwilken han alt vmgånge medh Qwinnor renuncierade / lijkwäl sedan berörde Yngling bleff honom aff Janizarerne med trugh affhändt / och för hans ögon i stycken huggen / och han sin ther öfwer fattade melancholie til at fördrifwa / bleff styrckt til at dricka Wijn (til hwilket han theßförvthan icke lijten lust fick / aff the encomiis han fann ther om vthi sine poetiske Skriffter som han dageligen laas) bleff hans Sinne så förandrat / at han vptänd aff Wijn / som honom af alle orter vthi bäste grad tilfördes / och han i sådan öfwerflödh brukade / at han offta gick obekänd vthi Wijnkrogarne / satt ther och tilbrachte halfwa Dagen medh drickande / intet annat wille affweta / än at tilsee sine Ynglingars / Jzoglaners och andre Muskahiers (äre hans favoriter) öfningar och fächtande, satte sigh och sielff til Häst och fächtade med theras Spiut / som the kalla Girid, och fann sin störste lust ther vthi / at han stötte vth Ögonen / och Hufwudet sönder på them han hade för sigh. Ther aff ökades dageligen hans lust til Blodgirigheet / så at han begynte sielff gå kring Staden Constantinopel om Nätterne / sedan han hade tagit sigh en godh Tummel / med några Bödlar effter sigh / kleff med Stegar i Fönstren och ransakade om han skulle känna någon Tobaks-Lucht / hwilken om han bleff warse / låt han straxt taga them som hade druckit / vthur Huset och vphängia. Hwem som honom om Nätterne på Gatorne skyldig eller oskyldigh mötte / låt han hugga Hufwudet aff och kasta thet vthi Watnet / så at ingen Morgon war at icke 20 och 30 döde Kroppar funnes

Wijn /

och Blodgirigheet begifwen.

Junius.

funnes här och ther på Gatorne liggiande Hußwrudlösa. Vtaff hwilke actioner begynte han hoos sine Vndersåther (hwilke hwar och en Keysare aff ingen qualitet högre æstimera än aff Crudelitate, hwar vthaff och så Sult. Amurates i therne stund är hoos them berömd) komma vthi godh opinion, och bleff them förskräckeligh. Men igenom sin Silictar Aga thet är hans Wapndragare / widh nampn Mustafa Passa, hwilken war hoos honom vti stoor credijt, bleff han styrckt til at winna samma opinion aff Valiance, och så hoos sin militie sampt Grannar; och särdeles til at dämpa militiens Högmodh och insolentier, skulle han taga sigh före en expedition emot sine Fiender Persianern eller Polacken Och ehuruwäl Amurates mera inclinerade emot Polen / bleff han lijkwäl aff Mustio styrckt til at först recuperera Babylonien, effter thet wore en ewigh nesa för Imperio Ottomannico, at quittera thenne så berömde Staden / til hwilken woro rättade alle the förnämste Peregrinationer aff Turkarne / såsom hoos the Christne til Jerusalem. Men såsom Sult. Murath war aff store concepter, beslöth han at angrijpa bägge thesse Fiender i sänder / och icke låta vndgå sig then lägenheet emot Vladislaum Konungen aff Polen som tå emot Ryssen war occuperad. Altså sände han Viziren Tabani Buiuk öfwer vthi Asien, at sambla ther en Krigzmacht emot Persianern och ther med affärda Husref Passa til Babylonien; drogh sielff til Adrianopel, tådan han ärnade i Person gå emot Polen; doch förvth sände Abassa Mehemet Passa medh 60000 Man at intaga Camenick Podolski. Men såsom berörde hans General i Pohlen bleff aff Konitz Polski ruinerad / så vthrättade och Husref Passa intet emot Babylonien Altså bleff thenne Sult. Muratz dessein turberad / och igenom tilstyrckiande aff Szahin Aga medh Polen frid giordt / och expeditionen först emot Ikrevan, sedan emot Babylonien aff Sult. Murath sielff företagen / hwilken med 400 Tusend bägge thesse Orter igenom accord inbekom / then förre An. 1045 vthi Månaden Seffer; thetta An. 1048 vthi Månaden Szaban effter Turkarnes Räkning (hwilka begynna räkna theras tijder ifrån Mahometis flycht ifrån Meka / kallas af them Hetzira, och effter omskifften aff Månan / räknande ifrån Nytändning til Nytändning) Vthi warande af berörde Expeditioner gaf han Ordre igenom en sin Eunucho Bessier Aga til Viziren Bairam Passa, at han hans bägge Bröder Sult. Soleiman och Sult. Achmer sampt then förre och tå fängzlige Keysaren Sult. Mustafa, skulle taga af daga / på thet the i hans frånwaro icke skulle förorsaka något Tumult. Hwilket när thet skulle af Viziren effectueras blef Sult. Mustafa Natten tilförende Sot-

Turkiske Keysarne æstimeras aff ingen högre qualitet än crudelitate.

Turkarnes förnämste peregrinationer förrättas til Babylonien.

Turkarnes Tideräkning.

Låter strangulera sine Bröder Then förre / nu fängslige Keysaren / blir Nattem för executionen Sotdödh.

Junius.

Sotdöd. Och när Viziren war ingången til the andre bägge at dispo-
nera them til at wedertaga Döden godwilligt/ kom och Bödelen in och
lade Corden först om Halsen på Viziren, (aff mißförstånd efter han ho-
nom intet kände) och hwar the som vthanföre stodo icke hade kiändt i-
gen hans röst/ efter han ropade och brottades emot/ och kommit honom
til hielp/ hade han warit then förste som hade blifwit strangulerad: men
således blef han frälst och the andre bägge Ynglingarne strangulerade.
När thetta war således förrättat/ lemnades Viziren Kara Mustafa Passa
qwar widh Babylonien medh 300 Tusende Man/ men Sult. Murath sielf
begaff sigh igenom Mesopotamien hem til Constantinopel igen/ medh
100 Tusend/ aff hwilke i wägen förginges aff Hunger och Törst och the
som Leyonen ihiälrefwe öfwer 30000.

Med thet öffrige kom Sult. Murat Victorieus och med stor Triumph
tilbakars til Constantinopel An. 1049. ther han wid sin förste Ankomst
låt the twenne igenleffde sine yngre Bröder Sult. Bajazit och Sult. Ka-
sim strangulera. Then tridie Sult. Muratz qwarlemnade Broder Sult.
Ibrahim bleff aff Modrens Förbön förskont/ effter han war eenfaldigh
och af ingen generositet, allenast begifwen til Älskogh/ altså om ho-
nom intet något at befruchta.

Strangulerat then 3. och 4. de aff sine igenlefde Bröder.

Sedan han nu kom tilbakars til Constantinopel vthi Roo/ be-
gynte han Dagh och Natt at dricka/ om Nätteren medh en sin Concu-
bine en Italierin/ men om Dagen medh sine favoriter Mucio Bostangi
Passi, Deli Hussein Passi, Silichter Pascha, sampt sin Lijf-medico Hakin
Passa; feck och efter expeditionem Babylonicam en Persianer Emirghio-
ne Ogli, som war en godh Poet och musicus, hwilken honom waan-
de til starckt Brennewijn och Spiritus, vtaf hwilkes öfwerflödige bruk
han ändteligen straxt efter sin återkomst föll vthi en hitzig Feber och ef-
ter 13. Dagars Siukdom blef dödh vthi sitt 30. ålders Åhr. När
han skulle döö/ kallade han för sigh alle sine favoriter, och togh af them
ett Löfte/ thet så snart han gofwe vpp Andan/ skulle och the alle gö-
ra af med sigh och hans Hoffolck/ på thet han icke måtte allena gå in
i andre Werlden/ vthan och ther hafwa the honom vpwachtade:
men när han war dödh fans ingen som wille fullkomna Löftet.

Hans wisdare förhållande effter sin hemkomst

Aff Brännewijns öfwerflödige bruk/ dödh aff Feber. på sitt 30.de Åhr.

Vthi Sult. Muratz ställe blef Sult. IBRAIM hans Broder tagen
til Keysare/ hwilken war af Naturen fånot/ men efter Sult. Murath
icke hade lämnat efter sigh några Söner/ och sine andre Bröder hade
han låtit göra af medh/ altså war ingen af then Ottomanniske familien
mera at wällia vthaf: vthan thenne/ fast han war oskickeligh/ vpsattes
til Regementet. Och efter then som tå war Vizir, Kara Mustafa Passa,

Sult. IBRAIM. Aff Naturen fånot.

war

Junius.

war en förståndigh Man och sågh thenne Keysarens incapacitet och inclination til Qwinfolck och allehanda Wällust; altså på thet han af hans Dårheter / vthi förande af Regementet icke måtte blifwa hindrat / skaffade han Keysaren wid handen allehanda sköne Qwinfolck / Musicanter och andre delicier, therv:hi Keysaren sigh och så förlustade / at han icke eens tänckte på Regementet / vthan låt berörde Vizir ther medh betämia. Och tilgofwes Sult. Ibraim 9. Qwinnor / som skulle rått wara hans förnämste Hustrur och kallas Hassaki Sultaner / thesse skulle honom per vices vpwachta / ibland hwilka war en benemd Szekerpara, thet är ett stycke Säcker / kallades så aff sin Skönheet och angenehmheet. Thenne hon betogh Keysarens hierta fram för alle the andre; och som hon war en snäll och illsnijdigh Qwinna / altså dreff hon Keysaren til många extravagancer; vthrättade at Jussuf Capitain Passa, hwilken kom Victorieus ifrån Candia, bleff aflifwad / allenast therföre / at han icke hade bracht henne föråhringar; brachte Keysaren til at föröda vppå sigh och the andre Qwinnorne hela then Skatt som Sult. Murath samblat; vtdeelte ibland sine favoriter alle Embeten i Rijket. Och effter the myckit åstundade som intet fans vthi Seraglien, brachte the Keysaren at påläggia Viziren sådant at förskaffa / hwilket föll honom icke allenast swårt vthan och stundom omöyeligit: Altså föreholt han Keysaren sådant / brachte honom och ther hån / at han en deel aff thesse Qwinnor affskaffade / och allenast behölt them som Viziren gaff honom widh handen. Men thet warade intet länge förr än Keysaren bleff dels igenom sin förre amour, dels igenom theras egen listigheet stimulerad / at taga the samme Qwinfolcken igen til sig / hwilke och sedan sökte at revangera sigh på Viziren, gifwande Keysaren in allehanda illake impressioner om honom / så at många gånger Keysaren fuller anfor Viziren med hårde Ord; Men för then auctoritet och anseende skull han hade / vnderstodh han sig lijkwål icke at göra aff med honom. Hwilket när Qwinfolcken märckte / tänckte the vp ett annat medel / giorde Keysaren wijß / at Viziren hade vthi sin Sabelskinspelß / som han gemeenligen baar / allehanda Characterer och Beswärningar / hwar medh han Keysaren kiuste / så at han bleff honom formidabel. Therföre när Viziren någre Dagar ther effter åter igen kom til Keysaren med berörde Pelß / begynte han ha sig illa och ropa / befallande Bustanci Passi at göra aff med honom. När Viziren thet förnam / satte han sigh til Håst / och rände vtur Seraglien thet fortaste han kunde / ropande ther han Folcket som sig til Divanen församblat / förbij red / Eld Eld / på thet the icke skulle

Szekerpara Keysarens förnämste Hustru.

Hennes Bedrifter.

Viziren söker hår på Boot.

Men förgäfues

förmedelst Quinnornes Stämplingar.

Iunius.

skulle märckia Orsaken / ther medh skingrades alt Folcket / och hwar lopp hem til sitt ; Men Bustanci Passa förfölgde Viziren til hans Hws och ther giorde aff med honom. Altså måste han aff thesse Qwinnors Stämplingar oskyldigt döö / som war en förständigh och drijfwande Man; och talas honom ännu thet til beröm / at vthi hans tijdh synntes vthi Constantinopel icke en falsk Asper / hwilket elliest är alt för gemeent.

måste och sätta Lijfwet til.

Sult. Ibraims Moder sökte alle medel at göra honom klok igenom Läkiare: men efter thet icke wille hielpa / brukade hon en Signare / kallades Hussein Gingi Hogia, thet är Hussein Mästare öfwer Andarne. Thenne skulle göra Keysaren klok / och war til then ända Natt och Dagh när honom / hwar aff han fuller för sigh wann stor Credijt och auctoritet: men Keysaren bleff mera galen än klok / och lät thenne föra Regementet efter sin egen Dårheet / han satte Vizirer aff och til / sigh sigh sielff giorde han til Cadi L'Alkieri aff Asia, är en stoor dignitet hos Turkarne. Men Keysaren togh til vthi sin lascivie och Mißbruk af Qwinfolck / lät båra sigh liuse Dagen vthi sine Lectiquer instängd med sine Concubiner, then ene Gatan vp then andra neder i Constantinopel, med Pijpor / Trummor och osäyeligit Sorl af allehanda Instrumenter; Gaf Viziren Befallning / at på Gatorne af Constantinopel skulle ingen Wagn låta see sigh / på thet han i sitt Raserij icke måtte hafwa något hinder. Viziren förbödh thet som han bäst kunde; men råkade lijkwäl til olycko at Keysaren en gång mötte en Bondewagn / som förde Wedh / ther af blef han så förijfradh / at han strax lät hämta Viziren och stötte på Gatan neder honom med egne händer / låtandes liggia Kroppen affklädd några Dagar til spectakel.

Keysaren sökes at göras klok igenom Läkiare. Men blijr aff Signerij mera galen.

Bezick store insolentier,

Han giorde och store och kostelige Bröllop åth sine Döttrar / hwilke han hwar efter annan gaf åth Basser när the ännu intet woro mera än tw och try åhr. Alle the Clenodier, Demanter och Perlor / som vthi Constantinopel funnes / lät han vpkiöpa och gaf Qwinfolcken ; lät vthan Betalning taga vthur Judarnas och the Christne Kiöpmäns Bodar / Gyllenduk och andre kostelige Wahror vthi myckenheet åth them ; vpkiöpte all then Ambra som i Constantinopel fans / hwilken han åth som Brödh til at föröka lusten til coitum, så at i Constantinopel galt etthundrade dragmer Ambra öfwer 1000 Rijkzdaler / och fans på sidstonne ingen Ambra mera; af samme orsak sände han och vth öfwer hele Landet / lät fånga Sparfwar / och af theras Hiärna lät baka sig Pasteyer.

100. Dragmer Ambra galt i hans tiidh 1000 Rijkzdaler.

Then som sökte något förnämt beneficium, han præsenterade någon skiön Slawinna åth Keysaren / så fick han thet oemotsäyeligit

Junius.

gi::men behölt thet icke längre än til theß någon annan kom och gaff
en wackrare/ så at hwar annan Månadh war ombytning vthi Em-
beten. Kom och Keysaren ändteligen til then Därheten / at han
wille kläda alle sine Concubiner (hwilke wore några Tusende) vthi Sa-
belskins Kiortlar / och ther til med bekläda sine Mak med Sablar::be-
falte altså Viziren Achmet Passa at skaffa så många Sabelskins pälsar/
som ther til skulle wara nogh; hwilket til at effectuera, låt Viziren gå
Befallning til alle vthi Constantinopel, at hwem som hade en Sabel-
skins Kiortel skulle gifwa then åth Keysaren. Thetta såsom thet an-
gick the förnämste i Rijket särdeles Janizarernes Officerare/ hwilke icke
wille mista them; altså bleswe the vpstutzige/ så at en Murat Aga som
näst tilförende bleff aff Viziren disgousterad och affsatt aff sitt Embete/
ther han war JanizarAga, tog sig före at remonstrera G. Drottningen
Muftin, Abdu Rahim Effendi, Mulkikadia, en Dame, som war G. Drot-
ningens favorit, och Bectasz Aga som nyligen war bleswen Janizar Aga,
thenne Keysarens incapacitet til at förestå Regementet/ och the olägen-
heter som af hans wijdare Gouverno föllia skulle/ bringade Saken ther-
hän/ at ibland thesse optalde och Janizarerne bleff beslutit thet Sult. Ibraim
skulle affsättias och hans äldste Son Sult. Mehemet skulle göras til Key-
sare igen; men effter han ännu war ett Barn / skulle han til sitt 17. åhr
wara vnder sin Farmoders then gamble Drottningens Förmynder-
skap. Och ehuruwäl Spahierne aff Constantinopel woro ther emot /
wunno likwäl Janizarerne såsom the måste/ hafwande och gamble Drot-
tningen och Muftin på theras sijda. Thetta til at effectuera affsatte the
först Viziren Achmet Passa, och tilsatte igen Sofi Mehemet Passa, kallas
elliest Kogia Vizir. Sedan gick hela hopen til Seraglien, och effter vt-
sagde sententien aff Muftin, togo Sult. Ibraim widh Hufwudet och satte
honom in vthi en Jernbur / then samme som Tamerlanes i förtijden
hade stängt Sult. Bajazet vthi. Hwilket så myckit stillare tilgick / som
och Abdu Rahmam Capi Agasi ther vthi samtyckte / och altså hölt alle
Izoglanerne och andra aff Hoffolcket in vthi theras rum i Stillheet / så
at the sigh inte: mootsatte. Widh thetta bleff ibland Qwinfolcken en
Klagan och Jemmer / som sågo theras Patron affsatt / och nogsampt
wiste huru them gå skulle; Hände them och strax thet Ottahundrade aff
Sult. Ibraims Concubiner förvtan Slawiñor bleswe vtförde på en gongo
somblige strangulerade / somblige in exilium dreffne (Schekerpara bleff
sänd til Grand Kairo och dödde ther ålendigt.) Thet Guld / Clenodier
och andra kostelige tygh vthaff hwilket the icke hade allenast Kistor vtan
hele Rummen och Husen fulla / bleff vthi Constantinopel försåldt för
halfft wärde.

Klädde alle sine concubiner och Maak med Sabelskin.

Effter Remonstration aff alt thetta hos gamle Drottningen

affsätties: och hans Son i ställe igen til Keysare.

Insätties i en Jernbur.

(Jämmer här öfver ibland quinfolcken / öfwer hwilke och exequeras)

Junius.

Bleff sedan helt rasande.

Sult. Ibraim som war tilförende fånot / blefft vthaff thetta helt rasande / continuerade Natt och Dagh medh ropande / så at ingen aff them vthi Seraglien hade för honom Roo Natt eller Dagh / til theß efter några Dagars förlopp Viziren togh honom vthur berörde Buur / och förden som han war / vthan Möße / vthan Böxor och barfota in vthi ett Mgak / ther han låt strangulera honom igenom twenne gamble Bätzmän / af hwilka åre vthi Seraglien 24. hwilke brukas til at sopa / sedan the intet mera för ålder skull orka roo. Ther på bars hans döde Kropp vth och lades på Borggården / tå kommo alle Eunuchi och efter wanligit bruk togo theras Turbanter och kastade på och omkring then Döde Kroppen / sedan bars han bort vthi Sophiæ Kyrckia / och begroffs hoos Sult. Mustafa, hwilken i sin tijd intet war klokare ån thenne.

Omsider strangulerat.

Begrafwen i Sophiæ Kyrkia.

Sult. MEHEMET.

Sult. MEHEMET; når han förnam at hans Fader war stranguleradt (ty thet war honom owetterligen skedt) greet han och jåmrade sigh myckit / in til theß han åndteligen blefft aff Drottningen och Viziren medh möda tilfredz stält.

Ther på hades han An. 1058. effter Turkarnes Råkning vthi Eiubs Moschea, ther honom af Muftin efter en hoop Böner och Rökelser blefft hångd widh sijdan theras Prophetz Alis Swärd och en Reiger Fieder vthi Turbanten / ther vthi ceremonierne aff theras Kröning består. Och blefft altså Sult. Mehemet Han når hans Fader för sine Dårheter och lascivie skull berörde åhr war tagen aff daga / satt til Turkiske Keysare vppå sitt 9. ålders åhr / och förordnat honom til Förmyndare sampt Föreståndare aff Regementet Bujuk Walide, Sult. Achmetz Gemåhl / och Sult. Muratz och Ibraims Moder.

Ceremonierne aff Turk. Keysarens Kröning.

Alarm emellan Janizar. och Spahierne aff thenne förandring.

Strax vppå thenne förandringen / blef emellan Janizarerne och Spahierne aff Constantinopel, ett alarm / i thet (som sades) Spahierne intet hade samtyckt S. Ibraims Död / altså lockade the medh sigh vthur the twenne Keysarens Seraglier, som åre vthi Pera och Atmeidan alle Jzoglanerne, och begynte ropa man skulle straffa them som woro orsaken af Sult. Ibraims dödh; och ehuruwål Janizarernes Officerare sökte at stilla thetta Tumultet med goda / kunde thet lijkwål intet hielpa / vthan en theras Sorbaci (år öfwerste) som gick them emillan / blef af Spahierne ihiålslagen. Ther på följde at Spahierne och Janizarerne kommo widh Atmeidanen til offenteligit slagh emot hwar andra / och efter skarpt fåchtande Spahierne åntteligen drefne på Flychten / ther på bågge sijdor til 1000 Personer nederlades / men flere af Spahierne / hwilke och i sielfwa Sult. Achmetz Moschea, tijt the sigh retirerade / blefwe ihiålslagne / och sedan hwar the funnes af Janizarerne caputerade.

Och ther på offentligit slagh.

Såle-

Junius.

Således stilladesför then gången berörde vplopp / hwilket war thet första efter Sult. Mehemetz anträdande til Regementet. Och bleswe Spahierne ther igenom meer retade än abaiserade; ty the af Asia och Europa woro intet ther hoos / vthan the allena af Constantinopel; men Janizarerne styrcktes mera och mera i theras myndigheet / och then gambla Janizarernes Aga, som iagh tilförende förmälte befordrade som mäst Sult. Ibraims Dödh / bleff satt til Vizir.

Gamble Drottningen förde Regementet i tw åhr.

Således war wäsendet i stillheet i tw åhr / och gambla Drottningen som war en modigh och wettig Dame både aff naturligit förstånd och långligh öffning för sin ålder skull / förde Regementet i tw åhr wäl och roligen / til theß Jeni Valide (thet är Keysarens Moder) then vnge Drottningen / begynte hålla henne mißtänckt at hon som hade samtyckt sin Sons Sult. Ibraims Dödh / skulle och änteligen practicera lijfwet aff thenne sin SoneSon; hwar til war så myckit större apparence, som hon then gamble stod i godt förstånd med Janizarerne, war emot then Vnge Keyserinnan twärt och afwigh; theremot caresserade myckit Sult. Soleimans thenne Keysarens Yngre Broders / en Yngling af myki: bättre miner och wäxt än then äldste / Moder. Altså sötte thesse vnge Keysarinnan sin säkerheet igenom Spahierne aff Asien; hwilke hon sig lätteligen obligerade efter the aff then förre rencontren med Janizarerne woro disgousterade / och allenast wäntade Tilfälle at revangera sigh. Ty vthi thet Turkiske Rijket äre hoos thesse twenne Vis imperij, och äre emot hwar andra lijka / som en Wichtstål / så at hwem aff them som i macht aff auctoritet wil öfwerwäga / så vpsätter sigh straxt thet andre Partiet ther emot / och hålles såsom en Contrepoy emot hwar annan / och består Keysarens störste Konst och säkerheet ther vthi at ingenthera öfwerwäger; Men när the bägge blifwa förstore / at tryckia neder them både igenom hwar annan / hwilket fuller är offta gånger försökt / men har sällan luppit wäl aff / förr än igenom thenne Vizirens snällheet / hwar om iagh sedan mera skal förmäla.

Sult. Soleiman Keysarens yngre Broder.

J Turkiske Rijket äi vis imperii hoos Spahier och Janizarerne.

Insinuerade förthenskull then Unga Drottningen sigh med berörde Spahier, och med några Basser och Beger som tilförende hade tient i Seraglien, förehållande Spahierne Janizarernes Högmodh / och huru som emellan them och Sult. Valide war beslutit at vthrota Spahierne, hwar the icke i tijdh säge sigh före. Jgenom thetta wore vthan mödan berörde Spahier brachte i Harnesk och kommo med en stoor macht vnder Conduicte aff en gammal renomerad aff theras Orten Gurgi Nebi, til Skudari en Stadh / ligger twärt öfwer Constantinopel på sijdan aff Asien, görande sigh thenne orsak at the wille hämnas Sult. Ibraims Dödh;

Skudari en Stad twärt öfwer Constantinopel.

Junius.

Dödh: men såsom alle auctores aff hans Dödh stodo wäl med Janizarerne, ja sielfwe Viziren Murat Passa hölts aff them för ett oraculo, altså blef thenne Spahiernes faction aff Vizirens snellheet och Janizarernes macht/snart och vthan stoor Blodzvthgiutelse dämpat. Thehurnwäl Viziren mötte them wid Skudari med en starck armee aff Janizarer, lät han lijkwäl först förmana them igenom Cadi L'Askieri, then öfwerste Domaren aff Asien, at the icke skulle wara orsak til vthgiutelse aff Musulmens Blodh/ med wijdhängt hoot/hwar the annars giorde. The läto sig således öfwertala/och efter några små Schermytzler vthi hwilke the lede Nederlagh/ginge hwar til sitt igen. Vtaff thetta wäxte på Janizarerne Moder dubbelt så myckit som för/ särdeles på theras Officerare Bectasz Aga, som theß förvthan war en favorit aff gambla Drottningen/ Item hans anhang KutKhiahaia och Kara Chiaus myndige och rijke Män. Särdeles blef then gamble Drottningen emot then yngre med så myckit större haat vptänd/ som hon förnam thetta Vploppet hafwa warit tilwäga bracht aff then vnge Drottningen och på sin ruin ansedt. Begynte altså vmgås med the Tanckar at igenom Janizarernes tilhielp affsättia thenne Keysaren/ och befordra hans yngre Broder Sult. Soleiman til Regementet igen/ på thet hon måtte i sin autoritet så myckit bättre befästigas/ och icke någon hafwa som henne wijdare contraminerade; Ty Sult. Soleimans Moder war nyligen dödh blefwen; Altså ingen war vnder hwilkens inspection han kunde stå än hennes allena. Thetta förmeente hon kunna bringa så myckit lättare tilwäga/ som nu Spahierne woro abaiserade/ och Janizarerne inge motståndare hade/ vthan hon vthrättade hwad hon wille igenom Bectasz Janizarernes Aga, hwilkens insolentie war nu så högt wuxen/ at han öfwer Viziren wille regera/ och hade then berörde Murat Passa, som elliest war högt æstimerad/ satt aff Embetet igenom gambla Drottningens tilhielp och auctoritet, allenast för thet han honom en ringa begäran hade förnekat/ och tilsatt igen Melech Achmet Passa en from och eenfaldigh Man/ som sigh aff honom lät leda som han wille. Men thenne theras macht som syntes så formidabel och oöfwerwinneligh (ty Bectasz sade nu öfwerlindt/ at förr än någon skulle taga hans Huswud aff honom/ skulle först göras en högh aff Huswuden/ stoor som S. Sophiæ Kyrckia) ledh oförmodeligen och thädan the intet wänte/ en stööt. Ty thenne Bectasz wille igenom sin myndigheet samhla sigh Rijkedom/ och lät vthi Belgrad slå en hoop falske Asprar/ hwilke at emot taga han gemene man truggde; särdeles twingade han them at wäxla til sigh berörde

Cadi L. Askieri öfwerste Domaren aff Asien.

Bectasz Aga, Janizarernes Aga.

Hwars insolentier korteligen förtällias.

Han lät slå falske Asprar.

Junius.

de odugelige Asprar emot Ducater, hwilke han stack i sin Pung. Vthaff thetta bleff oförmodeligen ett Vplopp / hwilket togh sin begynnelse i Constantinopel, vthi ett Quarteer heter Sarabchana, ther Wijnkrogarne äre / vthaff hwilket gemene Man aff hele Staden sigh i några tiimar samblade / ginge til Muftin, til Nakib Effendi, (är then som är Hufwudet aff Mahomets Slächt / är en stoor dignitet hoos them) truggade them med sigh til Keysarens Seraglie, hwarest the begärte Keysaren til tals / föredrogo theras Klagan / särdeles begärte the en annan Vizir, effter the thenne hölle otienligh til at regera / såsom ett mancipium aff Bectasz Aga.

hwar aff Vplop och Klagemål emot honom.

Capi Aga och Kislar Aga Keysarens ypperste Hofftienare (thenne hat ypperste commando öfwer alla Qwinfolck och Murianer / then andra öfwer alle Manspersoner i Seraglien) funne thenne Lägenheten beqwäm til at störta Bectasz Aga medh sitt Anhang och försäkra Keysaren widh Regementet. Styrckte altså Keysaren at icke låta gå sigh thenne Lägenheet vthur Händren / vthan obligera sig gemene Man och hissa them vp emot Janizarerne. Hwilket och skedde / och fordrades strax Viziren Melech Achmet Passi och bleff i gemene Mans åsyn affsatt ifrån Embetet och Chiaus Passa tilsatt igen / hwilken tilförende har warit Sult. Murats Wapndragare / en Man aff godt Förstånd och Courage. Ther med wardt then gemene Man för then gången tilfredz stält och förnögd. Men Bectasz med sitt Anhang / märckte fuller thet thenne Chiaus Passi intet tiente vthi theras Kram / torde lijkwäl intet för Menigheten skull stå ther emot vthan connivérade / i tanckå at anten sökia at draga honom på theras sijda eller finna något medel til at hielpa honom vtaff wägen. Men på thet Viziren icke skulle kunna bringa Allmogen til flere sådane Vplopp / och ther med then gamble Drottningen sampt honom på osäkerheet / låt han igenom sine Janizarer gifwa godh acht / at icke mera några Borgare finge träda tilhopa / ja / ther the funno twå talas wid eller gå tilsammans / togo the them fångztige / the förnämste aff Borgerskapat låt han och taga widh Hufwudet / til at affskräckia the andra / at the icke skulle vnderstå sigh at gå then nyia Viziren tilhanda.

Sökes och så at nedstörtas.

hwar emot han oförmärckt arbetar.

Ther emot förhade Keysaren med Viziren at småningom plocka bort thesse tree Anförare aff Janizarerne, gaff förthenskull Bustanci Passi ordre, thet når Kutchiahaiasi effter waanligit sätt komme til Divanen, skulle han möta honom och på något sätt sökia at göra aff med honom; Men gamble Drottningen som thet erfor / affskräckte Bustanci Passa, at han intet vnderstodh sigh thet at effectuera. Således

Med G. Drottningens tilhielp.

 för-

Junius.

förbittrades mera och mera bägge Drottningarne emot hwar andre. Och såsom then Unge med Viziren sökte til at maintenera Keysarens Person och autoritet, så sökte then gamble med Janizar-Aga at stadfästa theras egen/ hwilket icke kunde skee med mindre thenne Keysaren blefwe affsatt/ och hans Broder Sult. Soleiman hulpes til Regementet igen/ som iagh tilförende förmälte.

Ther aff/ aff Owillia emellan bägge Drottningarne.

Thetta til at effectuera, låt Bectasz sammankalla Divanen vthi Orta Giami (thet är Janizarernes Moschea eller Kyrckia) ther som tilsammans kom en stoor frequens aff Andelige och Werldzlige/ dels at the woro aff Bectasz Partie dels at the hans myckenheet befruchtade/ och icke tordes hålla sigh vndan/ och feeltes ingen mera än Viziren Chiaus Passi; låto altså och kalla honom widh Midnattztijdh/ i mening/ at bringa honom til at samtyckia theras Upsåth/ eller i wijdrigt fall at göra aff med honom ther på stället.

Bectasz sammankallar Divanen

Viziren churuwäl han märckte med hwad fahra han skulle gå tijt/ och at thet war emot hans höghet/ ty honom tilstodh at convocera Divanen, och thet an en i Seraglien eller i sitt egit hws/ och ingen annan/ ey heller på annat ställe; lijkwäl såsom han war en klok Man och oförskräckt/ förfogade han sigh til berörde Kyrckia med ringa Föllie/ ther han fann för sigh vthan för Kyrckian på Platzen ståendes 10000 bewärde Janizarer med theras brinnande Luntor/ lijkwäl gick han in vthi theras Försambling. Och churuwäl Bectasz honom hwarcken mötte eller gaff honom öfwerstället/ skiötte han thet intet vthan skickade sigh i tijden/ och när the hade giordt honom theras proposition om Sult. Soleimans waal til Regementet/ swarade han ther til såsom han thet helt wäl hade behagat/ berömde them för theras nijt the drogo om Musulmennernes wälstånd och swor wid theras Alcoran, sigh willa stadigt hålla theras Partie/ och hielpa at effectuera theras förehafwande.

Och Viziren/ hwilken allena tilkom at convocera Divanen

Turkarne swäria wid theras Alcoran.

Bectasz låt sigh thetta nöya/ icke så myckit för then lijt han satte til Vizirens Löffte och Wänskap/ som til sin egen macht/ förmenande at fast han Viziren än wille/ så kunde han lijkwäl intet i så kort Tijdh sigh them emotsättia: Ty Dagen ther effter war berammat at göra wärckställigt/ hwad the vthi Kalaba Divan hade beslutit. Således skildes Viziren widh them emot Afftonen/ och sedan han vthi sitt Hws några Tiimar drögt/ gick han sielfftredie fort til Keysarens Seraglie, in igenom en Bakport kallas Jernporten/ effter han spordt thet samme Natten ärnade then gamble Drottningen retirera sigh vthur Seraglien vndan för the troubler som följande Dagen skulle påkomma/ och wara hoos Janizarerne i säkerheet. När Viziren kom til berörde Port/ fann han honom yppen emot waanligit bruk/ hwilket Bustanci Passi på gambla Drottningens Ordre hade beställt; låt

all-

Junius.

altså stängia honom / och han Viziren gick til Keysarens rum ther han plägade sofwa / (kallas Haram) ther fan han stående för sigh Kislar Aga, Soleiman Aga, hwilken icke hade gått i Säng / effter han emot wanligit bruk sågh Liusbrinna vthi gamble Drottningens rum / och förthenskull ey wiste hwad thet betydde : Mera bleff han altererad när han förnam Viziren således hemligen och i mörkret ankomma. Men sedan Viziren honom hele Handelen och sitt Upsååth hade berättat / bleff han bättre til modz / och på Vizirens Begäran gick in / och låt wäckia vp then Unge Keysarinnan och Keysaren / hade them vthur thet Rummet / vthi gamble Drottningens rum / med några Eunucher, ther hon satt och låt spela och siunga för sig. Och effter hennes ypperste Dörewård Basz Capa Oglan wille stängia honom vthe / togh han sin ganzar eller Dart / och stötte nederhonom / ther med han med sine Eunuchis medh blotta Darterne (ty sådant är Turkarnes ordinarie Gewähr / Sablar båra the intet vthan på resor eller i Krijgh) ginge in ther G. Drottningen satt och satte henne vti en såker Kamar med Wacht wål förwaradt. Sedan gick Viziren och berörde Kislar Aga til Keysarens Kammar / och tecknade til Fruentimbret som ther wakade / at the skulle vpwäckia Keysaren och Keysarinnan och kalla them til sigh / hwilket the och giorde vthan Ord / allenast medh tecknande (Ty vthi Turkiske Keysarens Hoff är manerligit at måst talas widh igenom tecknande : sällan höres någre Ord / vthan med tecknande äre the så fixe / at the referera hwar andre Historier / förstå hwar andra så wäl / som om the taltes wid : thetta göra the til at öka Venerationen igenom Tystheten) hwilke när the hörde hwad på färde war / råkade i öfwermåtton häpenheet / effter Keysarinnan nyß hade sedt sin Herres Affärd / och icke wiste hwad nu Sonen skulle wederfaras; Keysaren såsom ett Barn skrämdes och aff Modrens Klenmodigheet / begynte gråta och falla Kislar Aga om Föttren / såyande La la la kurtar beni, thet är min beskyddare frälsa mig. Viziren tröstade them som han bäst kunde / och togh Keysaren med sigh til thet Rummet Hazoda, ther hans närmeste och förnämste Kammar Tienare hade theras tillhåll (Thesse äro i Tahl 40. och befordras tådan til Passer och andre förnähme Ämbeten) kallas aff Rummet Hazodali, Vthi hwilkes händer Viziren och Kislar Aga satte Keysaren / och han i medlertijdh togh aff Keysaren en ordre förmedelst hwilken han låt affsättia Bustanci Passi, (är then som har öfwer alle Büstancier och Seraglier inspection) och tilsatte strax en annan sampt fordrade Büstancierne hwilke altijd äre vthi Seraglien til 500 / och gifwa acht vppå the yttre Porterne och Rummen; Thesse låt han på nytt afläggia theras

Viziren angifwer sådant för Keysaren.

Förwarar i medlertijdh G. Drottningen med såker wach

(I Turkiske Keysarens hof talas man måst widh genom tecknande.)

Ställer Keysaren i Säkerhets

Junius.

Trohetz Eedh och sedan gå hwar til sin Wacht igen / och förwara alla Tilkonister och Portar. Sedan gick Viziren och lät igenom Capi Aga vpwäckia och hålla i beredskap alle Izoglanerne / hwilke til tahl äre 1000/ alle vnge friske Karlar (ty alt thetta tilförende war så tyst tilgångit/ at ingen aff thet andre Hoffolcket som låge i the närmaste Rummen wiste ther aff) Sedan gick han och til the andre Maaken ther Hoffolcket aff hwariehanda slagh låge lät them alle wara bewäpnade och i Beredskap / doch inne hwar i sitt Rum och vthan någon strepitu. Och efter Keysaren med Gråt och ångslan continuerade/ i mening at man wille slå honom ihiäl/ lät Viziren båra honom oförmärckt vthför Fenstren aff berörde Rum och wissa honom huru alt Folck woro til hans defension fårdige; och til olycka wardt han vti ett Hws aff Izoglanerne (kallas Bujuk Oda) kånd aff en Izoglan, hwilken strax ropade Hakta a la Padiszahimase &c. i. e. vive le Roy ther med swarades aff the andre Allah aslah, hwilket gick så Maak ifrån Maak rundt om Seraglien, och war thetta förste begynnelsen af Confusion vthi Seraglien.

Och gifwa honom god Tröst.

Viziren hade och strax om Natten sändt bud vthi Staden Constantinopel til alla Passer och Beger, at the skulle låta finna sigh vthi Keysarens Seraglie med alt thet Folck the kunde komma tilwäga / och hwar och en aff them provianterat på Tree Dagar; hwilket och skedde / så at innan Dager woro the yttre bägge Borggårdarne/ sielfwe Trägården och näste Gatorne wid Seraglien alt in til then store Platzen Aik Meidan (Thet är Hästetorget / ther som the tree gamble Columnerne stå) fullpackade aff Folck; ifrån Galata och Tophana fördes medh Båtar Krut och Lodh in i Seraglien Natten igenom. Emot Dagningen bleff och Ianizarerne yppenbart/ hwad som vthi Seraglien förehades / altså och Bectasz med sine Janizarer sigh icke mindre tilredde. Och efter the sedan thet dagades/ såge en stoor myckenheet aff Borgerskap och Menigheten okallade sambla sig til Seraglien, hwilke the fuller wiste icke wara sigh gode för the insolentier skull / the en tijdh bortåth ofwat ; Altså giorde the en hoop Græker, Albaneser och andre Christne store Löfften hurul̃edes the skulle blifwa befrijade aff Haradz, (thet är then tribut som the Christne betala Turcken) och elliest medh åmbeten beneficerade/ hwar the wille träda til them / til hwilcken ända the och vthdeelte en stoor hoop penningar. Igenom thetta brachte Janizarerne månge på theras sijda / så at och Staden sielfst war deelt i twenne delar / en som hölt med Keysaren / then andre medh Janizarerne. Hwad vthi Seraglien här til vthrättades war, skedt medh godh ordre och i stillheet / i thet hwart slagh aff Hoffolcket

Kallar tilhopa alle Passer och Beger i Seraglien.

Aik Meidan eller Hästetorget / ther the 3. gamble Columner stå.

The Christnes tribut til Turken.

Staden deelt i twå delar.

ordr-

Junius.

rörde skodo innom sine Maak och allenast wäntade Keysarens Befallning/ låtande i thet öffrige Viziren och Kislar Aga betämia: Men när the hade förrättat theras förste Morgonbön/ hwilket altijd skeer vthi Dagningen/och kallas Sabanamasi, begynte Baltazierne/ år til tahl 200/ alle starcke/ friske och store til wäxt (ty the som swagare äre blifwa intet tagne ther til/ thesse äro bewäpnade medh Yxor och plåga brukas til Qwinsolckens Guardie,) alarma/ ropande på Izoglanerne at the skulle komma vthur theras Maak och följa sigh. Izoglanerne äre fördeelte vthi twenne rum/ thet ene heter Bujuk Oda, ther som äre 5. måst 600 Personer; thet andre Kutzuk Oda, ther äre 400. Thesse kommo strax vth/och gingo medh Baltazierne recta til the 40. Hazodalernes Cammar ther Keysaren war. När the tijt ankommo/funno the en aff then gamble Keysarinnans favoriter en Eunuchum som kallades Has Odabassi, hwilken the först med Ord anfölle/och när han swarade/ wille the tagit fatt på honom/ men han lopp vndan/förmenande at salvera sigh hoos Bustanzierne, doch hinte the honom först/och wille göra aff med honom/unte honom lijkwäl så myckin tijdh på hans begäran/at han först bleff förd til Keysaren at gifwa ifrån sigh Keysarens Sigill, och en Nyckel til hans Klåde-Kammar. När han näppligen hade fått Keysaren berörde Sigill och Nyckel/ och begynte willia tala någre Ord til at blifwa frälst/ lyffte en aff Baltazierne Yxen vpp/och högg honom Hufwudet mitt i tw för Keysarens Fötter/ och ther med the andre öfwer honom och högge honom i små stycker; at och en Klocka och någre Ducater som han hade hoos sigh/blefwe tillijka medh sönderhackade/ sedan plockades styckerne tilhopa igen på en Tapet och boros bort. Keysaren/såsom ett Barn/bleff vthöfwer thetta förskräckt/ begynnande gråta; men thet war tå mera ingen wändning/sedan thesse en gång hade begynt rasa/vthan then ene sorlade på thet/ then andre på ett annat språåk. Ty the woro alle Renegater sammanhämptade vthur åthskillige Land/ Albaneser, Circasser, Bosneser, Mingrelianer, Italiener, Fransoser/Polacker/ &c. Och är wetande/ thet vthi Keysarens Seraglie blifwer sällan en född Turck brukad/ vthan fremmande Renegater, och thetta ifrån Sult. Soleimans tijdh/hwilken thenne Stadga giordt aff en ringa orsak/i thet nembligen en hans Page en Turck/ som skulle öfwergifwa honom ett Drickzkärl/ hade fattat sielff i Grepen och icke lemnat Keysaren något ställe at taga vthi; ther på war strax en annan hans Page en Renegat tilredz/som honom öfwergaff ett annat/ och wände Grepan til Keysaren/thet honom så behagade/at han sedan aldrigh mera

Turkarnes förste Morgonbön skeer altijd vthi Dagningen.

Izoglanernes fördeelning.

Has Odabassi Keysarinnans Eunuchus/

Klyfwes Hufwudet i tw/och hackas alt sönder.

I Keysarens Seraglie blijr sällan en född Turk brukad.

Junius.

Förnämste Orsaken ther til.

mera några Turkar til sin Hoff Tienst brukade / hwilket och i thenne Tijdh observeras. Men förnämste Orsaken til thetta är / thet Turkarne äre alt för insolente och stoorsinte / Vproriske / och intet til at försäkra sigh vppå: Doch stämde the alla öfwereens ther vthi / at the wille göra aff med gambla Drottningen. Muftius som i thet samma kom ther til / hade gärna warit tädan / på thet han icke måtte vthsäya Domen öfwer henne (ty vthi sådant måste altijd Muftii sententia föregå) men han bleff hotad aff thesse / hwar han icke snart sade vth / wille the honom och handtera såsom then the näst tilförende hade burit vth.

Vnge Keysarinnans emellankomst.

J thet the således talte med Muftin, kom Keysarens Möder then vnge Keysarinnan löpandes maskerad vtur sine rum / aff Räddhåga at Keysaren skulle något wederfaras / och kommande til thesse / reprehenderade hon theras insolentie: men the som rasande Hundar förmeente thet hafwa warit then gamble Keysarinnan / begynte raska effter henne / och hwar hon sigh icke så snart salverat til Keysarens Fötter / hade the spelat kort om godt med henne / förthenskull Keysaren togh henne til sigh / och winkade åth them medh sitt Ärmekläde / ropande Gheri duriniz, gheri duriniz, i.e. träder tilbaka: Altså vndslapp hon / sedan the förnummo hwem hon war.

Muftins Dom öfwer Gambla Keysarinnan.

När thetta Sorlet war stillat / wände the sig til Muftin igen / hwilken tå intet mera torde dröya / vthan sade thet war så Gudz wilja / at then gamble Keysarinnan skulle gifwas vthi thesses Händer / hwilken Dom han skreff på ett Papper och gaff them; ther med the och strax affärdade en deel aff sitt medel / som bärande thenne Muftins Dom och Keysarens skrifftelige Ordre vphögde i Händren / gingo til thet rum ther gamble Drottningen war innestängd. Medan the ginge igenom Maken / mötte them Keysarinnans Narrinna / hwilken the frågade om hon war then gamble Drottningen? hon swarade Ja / och ther med tryckte löös en Pistol som hon hade i Händren / men han försade / allenast at Fängkrutet brann aff; the togo henne strax fast och hade strangulerat henne för then gamble Drottningen / hwar icke Kislar Aga hade kommit ther til och sagt them hwem hon war; Han togh them och förde them in vthi then Cammaren ther gamble Drottningen war.

Som i ett rum instängd

hade sigh gömdt på en Lafwa ibland en hoop Bolstrar.

När the kommo ther in och funno ingen (ty hon hade gömdt sig på en Lafwa ibland en hoop Bolstrar) wille the slå ihjäl berörde Kislar Aga, beskyllande honom thet han hade bedragit them. Han bad them först sökia bättre: så kleff en aff Jzoglanerne vp på berörde Lafwa / och fann henne hwar hon lågh krupen

in v-

Iunius.

in vthi Bomullen som Bolstren war fylt med. När hon förnam sig wara funnen / togh hon Händren fulla aff Ducater och kastade neder på Golfwet / förmenande at han som war vpstijgen skulle springa neder effter Penningarne / och hon i medlertijdh få Råderum at salvera sigh. Men berörde Izoglan wid nampn Deli Dogandzi, achtade intet Penningarne / vthan togh henne widh Foten och slängde henne neder på Golfwet / ther the andre såsom en hoop Roffoglar wore omkring henne och refwe Klädren aff henne / hwilke hon hade fullsydde medh Gull / Perlor och Demanter (särdeles en Sabelskins Peltz hwilken war fullstickad med Ducater) them the och styckade sönder sin emellan Ett par Demante Öhrhängen hade hon på sigh / hwilke hon aff sin Herre Sult. Achmet bekommit / them han hade kiöpt för en åhrs inkomst af Grand Cairo, thesse bleswo en Izoglan Ali Bostandzi til priis. Funnes och på henne åthskillige necromantiske Characterer; såsom ibland annat ett Lås på vnderligit sätt giordt medh inbundit namn aff Sult. Murat och Sult. Ibrahim igenom hwilket hon berörde Keysare kiust hade. När the henne såledis affklädt in på bara Kroppen / ja / så at the icke hade ens lemnat henne sine näste Lijnkläder / släpade the henne widh Föttren vth på Borggården / ther the strypte henne. Och medan han som skulle strypa henne / war vthi arbetet / fick hon hans Finger i Munnen och beet til medh bara Gomarne (ty aff ålder hade hon icke en Tand i Munnen / ty hon war 80. åhr gammal) så at han när hade mist Fingren. När the henne således som the förmeente / hade stranguleratt / och intet säge något Lijff vthi henne mera / lopp hwar och en ifrån henne / til at gifwa Keysaren Tijdender aff thenne Victorien; Men the hade knapt hindt någre stegh ifrån henne / förr än hon rette sig vp igen / och begynte see sig om effter någon vndanflycht / hwilket någre andre blifwande warse / ropade Izoglanerne tilbakars igen / och wijste them huru the Handtwärcket intet rätt lärdt; altså på nytt och med alswåre giorde aff med henne.

Hennes Demants Örhängen köpte för en åhrs Inkomst aff Grand Cairo.

Affklädd in på bare Kroppen / släpas wid Föttren vt på Borgården och stryptes.

80. åhr gammal.

Reser sigh vp igen.

Således blef thenne Keysarens högste Fiende / som war Vphofwet aff alle thesse Vplopp / och hade ämnat skillia Keysaren wid Regementet och widh Lijfwet / aff daga tagen / och ther med Bectasz och Janizarerne halfft öfwerwundne. När thetta war öfwerfarit / låt strax Viziren båra Mahomets Fahna vthur Skattkammaren / ther hon för en stoor Heligdom förwaras (ty the säya at thenne Fahna har blifwit aff Engelen Gabriel Mahomet tilburin / når han en gång war stadder vthi ett häfftigt Krijgh emot the Christne / til ett Teckn at han skulle erhålla öfwerhanden) och icke vtan i ett särdeles nödfall brukas; och när hon brukas / måste alle the som äre öfwer 7. åhr och willia heta och wara Musulmen

Keysarens högste fiende och orsak til alle thesse vplopp.

Mahomets Fana förwarat i Skattkammaren för en Heligdom bärs nu vth.

Iunius.

men (thet är trogne) ſtälla ſig ther vnder / ellieſt hållas the för Giaur; thet är/ the ſom äro otrogne eller ſtadde vthom Trone. Thenne Fana lefwererades Baltazierne i händer / hwilke henne boro och ſtälte mitt ibland Folcket med ſtort ſkrij och roop aff Allah; Allah. Sände och Viziren med thet ſamma Härholder på alla Gator i Conſtantinopel ſom förkunnade/ thet then Himmelſke (ſom hon kallas) Fahnan war vthe/ och fordrade alla Muſulmen vnder ſin Lydno. Thetta förorſakade ett ſådant tillopp aff Folck / både Barn och gamble Gubbar / at näpligen Qwinfolcken kunde hållas inne/ och hwilken ſom icke hade Wapn han togh Stakar/ Stenar och hwad ſom hälſt honom förekom/ allenaſt at han man kunde ſå ſtälla ſigh vnder berörde Fahna.

Kallas then Himmelſke Fanan.

Thetta Rychtet ſå wäl aff Gamble Drottningens Dödh ſom Mahomets Fahna / kom och til Janizarerne, ther the vthi ſine Qwarteer eller Gator woro förſamblade (och äre theras Qwarteer twenne/ thet 1. kallas Eski Odalar, thet är the G. Huſen. Thet 2: Jeni Odalar, the nyje Huſen. Vti the nyje Huſen war Bectasz med the andre ſine Rådzperſoner och en halff deel aff Janizarerne; vthi the gamble Huſen/ then andra halfwa delen aff Janizarerne med theras Officerare. Bectasz med ſine ſkiötte intet thenne Obligation aff Religionen, vthan ſåſom han wiſte thet hans Lijff här widh pericliterade; Altſå ſtyrckte han til at man ſkulle grijpa them i tijd ann ſom wid Fahnan ſtodo / förr än myckenheten blefwe förſtoor / och ſedan the woro ſlagne/ tå angrijpa Keyſarens Seraglie: och thetta ſå myckit lättare at effectuera, ſkulle man vthi åthſkillige Orter i Staden låta ſticka Eld/ ther med ſkulle Borgerſkapet aff ſigh ſielff diſſiperas och hwar löpa hem til ſitt at ſalvera theras Egendom. Thetta Förſlaget hade gådt honom an/ hwar icke the aff thet gamble Huſet hade låtit devotionen winna ſigh / hållande för ett alt förſtört Samwetzwärck/ för en privat nytta ſkull at handla emot ſin Troo och Siäl / och ſedan i alle ſine Dagar wara owärdigh at kallas Muſulmen; Ther bredewidh hade och Janizarerne ſine Huſtrur/ Barn och annan Egendom vthi åthſkillige Orter i Staden; altſå thet Förſlaget aff Elden improberade. Medan nu Bectasz med ſine ſig ſåledes beredde til en attaque, och hade ſändt til thet gamble Huſet theſſe ſine Ordres med Penningar ſom ibland them ſkulle vthdelas / kom Tijdender til honom at the aff thet gambla Huſet hade kaſtat ifrån ſig ſine Gewär / och woro gångne at ſtälla ſigh vnder Mahomets Fahna/ hade och ſwarat til Bectasz ordres och Penningar/ Verenda kiafir alanda kiafir, thet är/ then ſom them vthgifwer är en Hedning. J thet ſamma kom och vthur Seraglien en Chiaus ſom aff Viziren war ſändt til

Janizarernes fördelning.

Bectasz Vpror och Förſlag har emot.

Går icke ann.

Junius.

til Bectasz och them som hoos honom woro / hwilken sade i Keysarens nampn: Hazratinsangiaghi altaina gitmeien kendi kaifir vve avvreti bosz, Thet är / then som intet ställer sigh vnder then Heliges Fahna / är en Hedning och hans Hustro är honom fränskild. När Chiausen hade vthsagt thesse Orden / kastade han för theras Fötter en Zedel / och ther med salverade sigh thet hastigeste han kunde. När the låste Zedelen / funno the skrifwit på honom / Tigh Bectasz Aga har iagh giordt til Passa aff Burcia, och tigh Kara Chiaus har iagh giordt til Capitan Passa, och tigh Kutchiahaia har iagh giordt Passa aff Temisuar, och tigh Kara Hassan har iagh giordt Janizar Aga, vnder Lijffstraff och confiscation aff all eder Egendom / om icke strax hwar och en aff eder går til sitt Embete. Ther på ropade och strax Janizarerne i thet nyia Huset: Daima emiz padisz ahijn olsun, wari ewigt Keysarens Regemente / och luppo ther med vthan Ordning hwar och en vnder berörde Fahna. Kara Hassan som war giord til Janizar Aga, förfogade sigh vthi Seraglien til Keysaren / och fick ther sin kaftan til confirmation aff Embetet / och gick ther medh til sine Janizarer vnder Fahnan. Således förswan vthi ett ögnebleck Bectasz stora macht / och fann sigh nu allena med sine bägge Colleger Kutchiahaja och Kara Chiaus / hwilke effter the wiste vthi hwad Register the stodo skreffne / sökte at salvera sigh med Flychten. Men Bectasz bleff strax gripen och satt på en Mulåsna / och med håån och spott förd i Seraglien och stranguleradt; och sedan han war dödh / refwe the alt hans Skiägg vth och sände til sine Wänner i Staden til hwar ett Hår ther aff / för en särdeles præsent och Triumph vthöfwer thenne Victorie; the andre bägge blefwe och sedan på Landet fasttagne och ihjälslagne. Sedan lät och Viziren om Nättren hemligen the öfrige illa affectionerade / som woro aff någon myndigheet taga aff daga / hwilke woro i tahl allenast 38. idelige Czorbadzi och Odabassi, äre Officerare såsom Öfwerstar aff Janizarerne.

Hans stora macht tager ände.

Gripes sielff och Stranguleras.

Sålunda bleff thenne Sedition, som syntes willia brulliera hele Ottomanniske Staten, aff Vizirens adresse med ringa Blodzvthgiutelse och vthi en Dagh stillat; Keysaren med sin Moder salverad och Janizarernes Högmod dämpat; Och syntes Sakerne lämpa sigh til roo och stillheet igen. Hwilket lijkwäl intet länge warade / vthan något ther effter aff en Passa widh nampn Ipsir Passa, begyntes vthi Natolia ett Alarm / i thet han drogh til sigh Spahierne aff Asien; 30. à 40 Tusende / och vagerade med them ifrån then ena Staden til then andra / och lät contribuera sigh / hölt och Alleppo en tijdh bloquerad / til theß och thet contribuerade. Och ehuruwäl store Klagomål om honom kommo in för

Seditionen således stillat / som syntes willia brulliera hele Ottomanniske Staten.

Ipsir Passa börjar nytt alarm.

Junius.

Flatteras aff Keysaren.

Keysaren / kunde Keysaren lijkwäl intet stilla honom med macht/ vtan måste äntå flatera honom ther til ; och til at apaisera honom / at han icke ändteligen skulle mißbruka sin macht emot Keysaren sielff/ sände Keysaren honom sitt Sigill och tilbödh honom Titulum aff La la, ther är/ sin Tutore eller Vizir, (ty Viziren kallas altijd aff Keysaren La la, Förmyndare) hwar med Ipsir Passa låt sigh läcka / kom til Constantinopel och antog

Får Charge af Vizir.

Chargen aff Vizir, begynte och at caputera then ene Passan effter then andra / och låt theras Egendom dels båra till Keysaren / dels och til sigh sielff ; och effter han hade Spahierne sigh tilhanda / aff hwilka alla Gator och Grender i Constantinopel wore fulle / så torde ingen sättia sigh honom emot. Men lijkwäl samsatte sig the Grandes aff Constantinopel, och på en Affton böde til sig hem alle the Spahierne, hwar sin hoop/ och bekände och intalte them så myckit / at the blefwe Viziren gramse/ gingo så til Capitan Passa, Murat Passa och öfwerdrogo honom directionen: hwilken effter han intet stodh wäl med Viziren, togh thet ann /och Dagen effter igenom Spahiernes och Janizarernes Tumult så myckit vträttade/ at Keysaren ehuruwäl ogärna (ty igenom the månge Penningar han samkade / hade han wunnit Keysarens nådh) måste gifwa

Affsättes omsider / och bortsändes til Damascum.

them Vizirens Ipsir Passas Hufwud ; och effter Muftius syntes hålla med Viziren, spolierade the honom och hans Hws / sampt twingade Keysaren at sättia Murat Passa til Vizir igen. Men effter tree Månader bleff han mazur, och sändt til Damascum, vthi hwilken resa han bleff förgifwen.

Thetta war näppligen stillat/ förr än åter ett annat föga mindre alarm begyntes igenom the insolentier som Keysarens egne och närmeste Hoffbetiente sigh företoge : Ty Spahierne och Janizarerne trädde något ther effter tilhopa / beswärade sigh emot hwar andra/ at theras

Ett nytt alarm aff Keysarens egne Hoffbetiente som med falskt Mynt hade blifwit affbetalte.

betalning skedde them vthi ideligit falskt Mynt/ i thet Keysarens thesaurarii låto slå hemligen falske Asprar/ och när Soldatesquen skulle betalas/ inblandade the vthi Burserne mera än halffparten aff thet falske myntet ; hwar öfwer thesse berörde sigh sammansatte / walde sigh til Anförare en gammal renommerad Spahi Assan Aga, och kommo så oförmodeligen til Seraglien, begärande at tala med Keysaren ; hwilken och måste komma vthi ett vphögt rum wid yttre Porten aff Seraglien (kallas Ali Tiosk) ther på alles wägnar berörde Assan Aga föredrog Keysaren theras beswär. Och effter the gåfwo orsaken på Kislar Aga, och någre andre aff the Morer och Eunuchis, som woro Keysarens största favoriter (kallas Mushahip) fordrade the them vth til straff / hwilket ehuru

Stillas med Executionen på Myntmästarne,

thet gick Keysaren högt til sinnes/ måste thet lijkwäl skee så at han först låt strangulera Kislar Aga, och sålebes honom med andre sin kasta öfwer

Muren

Junius.

Muren til them / them the så döde hängde alla vthi ett Trää / sedan skoro med Knifwar them Kiöttet aff Benen; läto sigh icke äntå nöya thetåth / vthan ferdrade Keysarinnans favorit, en Dame, widh nampn Mulkikadin, hwilken sedan hon wardt them gifwen / hängde the henne widh Föttren vpp i samma Trää. Och ehuruwäl med thesses Dödh Vploppet bleff stillat / brukade lijkwäl themme Assan Aga medh sitt Anhang åthskillige andre små insolentier, och hade före at köra alle Judar vtur Constantinopel, (hwilke äre öfwer 20 Tusend) och dela sig theras Egendom samt Döttrar emillan: Men thetta bleff igenom några the klokeste aff them affstyrdt. Men sedan Viziren ofwanberörde Chiaus Passi kom til Constantinopel, bleff på hans Inrådande Assan Aga aff Keysaren kallat vthi Divanen, lijka som han hade welat tala med honom / och när han förmenande at alt thet förra war glömt / och han således säker kom / lät han sabla neder honom. Således wardt med honom och thenne Sedition stillat.

Och Mulkikadin Keysarinnans favorit.

Judar öfwer 20000 i Constantinopel.

Såledés har thet ene Vploppet slåpt / och thet andra tagit wid / vti Sult. Mehemets omyndige åhr: men ifrån thenne Tijden har han warit för Vplop och rebellion frij / allenast efter vti hans Regementz Tijd / förvtan the berörde åthskillige rebellioner, Turkiske Rijket hade / och lijdit continuerlige Nederlag vtan efter af Venetis, så at förvtan the Bataglier the til Siös förlorat / hafwa the och mist i åtskillige gånger ett otaligt tahl folck i Candia, the hafwa måst lijda thet Veneti så godt som in för Porten aff Constant. hafwe them ifrån tagit then ene befäste Inselen efter then andra vti Archipelago, och all Tillförsel vtur Ægypten och andre Orter i Africa hindrat. Altså begynte man blifwa om thenne Keysaren S. Mehemet twehogse / tilskrifwande all theras motgång hans olycka / och hördes wid min förste ankomst / emot honom i samma mening hårdt och gement tahl / så at han stodh vthi Fahra aff förandring vppå thet ringesta Turkarnes wijdare Nederlagh. Ehuruwäl rätte Orsaken til Venetorum Successer wore ministrorum Turcicorum egen Lättferdigheet / hwilke togo Stickpenningar och förde wäsendet til Venetianernes avantage. Såledés tilgick alt stadigt / så at hwar Vizir efter annan blef bestucken / och thet alt igenom Fransöske Ambassadeurens bearbetande och intriger, intil theß thenne närwarande Vizir, Cöprili Mehemet Passa, är tilkommen / (hwilken intet kiöter the Venetianiske Penningarne / vthan är jalous om sin Herres Keysarens sampt Turkiske Rijkets reputation) har Keysaren / som här til warit ett Barn / och intet förstått huru Regementet är fördt / vnderwijst hwad Orsaken har warit til Venetorum framstegh emot Turkiske Rijket / the andre Turkiske ministros som sigh låtit bésticka

Orolighet i S. Mehemets omyndige åhr.

Och continuerlige Nederlag aff Venetis.

Förorsakade aff ministrorum Turcicorum Lättferdigheet.

Corrigerat genom thenne Vizir.

Hwilkens manlige Gärningar.

Junius.

sticka/ hwar effter annan tagit aff daga; Then Fransöske Ambassadeuren som sigh ther til bruka låtit/ högeligen affronterat, kallat honom offentligen en Traitre, och hans Tolck i några Månader inslutit vthi Fängelse/ och then Compagnie af förledit åhr stelff i Person bijwistat/ och igen bemächtigat sigh the Öyar/ som Veneti vthi Archipelago intagit/ och giort at Venetorum store och considerable Flotta har måst medh oförrättat saak gå tilbakars igen. Hwar igenom är händt/ at Turkiske Keysaren är råkat vthi bättre opinion och æstim ibland sine Vndersåtare/ och altså sitter nu fastare i sin Trohn/ ther han tilförende stodh i fahra/ at vppå then ringeste olyckelige Rencontre blifwa affsatt (förthenskull och vthi then förflutne Somar hållitz så myckin och owahn devotion i Constantinopel, ty emot hwar gång som Viziren skulle widh Dardanellerne något förehafwa/ hafwer Keysaren sielff farit stundom til Jobs Kyrckia/ stundom til Okmeidan och ther hele Nättren igenom hållit sin devotion, med osäyeligit Roop och Skrål/ sampt några hundrade Barketer farit Canalen vp och neder med samma Ropande: Viziren och sielff har bekommit hoos Keysaren stoor Credijt, hwilken honom som sin Fader respecterar.

(Keysarens devotion).

Och är thenne Vizir en Man både aff naturligit förstånd effter theras arth/ och stoor förfarenheet för sin ålder skull/ men aff Comportement rud och Tyrannisk/ hwilket hoos Turkarne æstimeras. Igenom sin snällheet förer han wäsendet wäl: igenom sin grymhet affskräcker han them som stå honom effter Lijfwet.

Och naturlige gåfwor beskrifwes.

Vthi begynnelsen aff hans Gouvernamente war Spahiernes Insolentie, effter som af the vptalde actioner är at sluta/ och auctoritet något stoor/ förthenskull thet första han giorde/ låt han sedan han sigh hoos Janizarerne hade insinuerat/ taga aff daga/ emot 4. â 5. hundrade Spahier aff the förnämste/ aff hwilke han befruchtade Alarm och Vplop/ och thet giorde han hemligen och oförmärckt om nättren.

Proff ther aff wijst på Spahierne/

Förthenskull och förledet åhr/ när han skulle gå i Fält/ befruchtade han sigh för Spahierne at the sigh skulle revangera (såsom the och vthi Lägret vthför Constantinopel giorde åthskillige gånger alarm/ och togo en gång fatt Viziren, förden til Keysaren/ och begårte han skulle afflijfwas/ men bleff åter aff Keysarens Förbön befrijat) altså roconcilierade han them Spahierne med penningar/ och störste hopen/ nembl. them aff Asien, låt han gå hem hwar til sitt igen/ på thet han the öffrige så myckit bättre regera kunde.

Så wäl som Janizarerne.

Men effter igen Janizarerne woro något wuxne aff Spahiernes förnedring/ brukade han Spahierne til hielp och abaiserade/ som han tilförende hade giort Spahierne/ och så them med Dardanellerna/ låtande måst alle ja på en gång 17. Janizarernes Soubacier (äre öfwerstar) med sielfwa Chihaja Begh afflijfwa/

sampt

Junius.

sampt många Hundrade Janizarer, vnder prætext at the illa fächtade / och thet låt han måst vrätta igenom Spahierne, til at minska förtroendet them sielff emillan. Således har han bägge thesse formidable Turk. Rijkets Lemmar igenom hwar andra abaiserat, så at hwarken Spahierne eller Ianizarerne någon tijd haswa warit så låge som the nu äre.

Jämpte åthskillige Basser och Vizirer.

Han haswer förvthan thetta / åthskillige Basser och Vizirer dels affsatt/dels aff daga tagit. Caimakam Frenk Achmet Passa satte han aff så oförmodeligen / at ingen Menniskia wiste ther aff / ja / icke han Caimakam sielff / förr än thet war giordt; vthan ther han satt i Keysarens Seraglie och hölt Divan, fick en annan Embetet / och han måste hals öfwer Huswudet fort. Capitain Bassa, Beglerbegen aff Buda, Passan aff Siliftrien, som har warit en gång Vizir, twå gånger Caimakam, har han och affsatt Mustin och Nakib Effendi som äre the högste digniteter, och ibland them helige/förandrat/och satt sine favoriter i stället igen. Patriarcken aff Constantinopel har han låtit vphängia. Patriarken aff Jerusalem någre Wekor fängzligh hållit / förvtan otalige andre Beger och Officerare, ja/ alle Capitener aff Flåtan som han dels affsatt / dels giordt aff med. Summa/ han har med sin grymheet så myckit vthrättat/ at then Turkiske Soldatesqven som war i begynnelsen allenast begifwen til oroo och Vplopp / men emot theras Fiende hade ingen arth eller alfware/ förgätit theras hugh at rebellera och i thet ställe nu thenne förleden Sommar icke allena giordt Venetis wåldigt motstånd / vthan och affhändt them the bägge faste öyar Tenedo och Lemnos. Ty the säge/ at anten skulle the winna sin Fiende/eller ovndwijkeligen förgås igenom Vizirens Händer/walde altså hällre Fienden/ och haswa nu åter igen begynt wänia sigh til at winna.

Och Patriarkerne aff Constantinopel och Jerusalem.

Jämwäl then Turkiske Soldatesquen förbättrat.

Turkiske Keysaren blir myndig wid sitt 17. åhr

Wid min Närwarelse vthi Constantinopel, har Sult. Mehemet inträdt vthi sitt 17. ålders åhr / widh hwilken Tijd Turkiske Keysaren blifwer myndig/och måste tå Modren resignera sitt Förmynderskap/och Keysaren sielff effter theras Lagh resa til Adrianopel, antiquam sedem Imperatoriam, och taga sigh före någon expedition, på thet således Viziren må kunna hängia honom then tridie Fiedren vthi Turbanten. Ty tilförende bär allenast Keysaren twå Fiädrar/och them vthföre hängiande: men sedan han har giordt thenne Resan/må han och öka ther til then tredie / vthaff hwilke han kan bära twå vprätte: men then tredie måste han wända nedföre/til theß han har conquesterat någon provincie; sedan bär han them alle tree oprätte / och blifwer aff sine Vndersåtare vpburin för gild och fullmyndig. Altså reste Keysaren vppå Vizirens Inrådande then 23. Septemb, 1657 vthur Constantinopel, och sedan han

Adrianopel antiqua sedes Imperatoria.

Junius.

Keysaren reser uthur Constantinopel til Adrianopel.

i några Dagar hade stått uthi sine Tält widh Daut Passi, reste han fort til Adrianopel. Viziren som ännu war widh Dardanellerne occuperat, begaff sigh och tiit effter några Wekors förlopp / och undfick aff Keysaren store Caresser och ähra. Och ehuruwäl som månge Gißningar hafwa warit om affseendet aff thenne Keysarens Resa / så har lijkwäl i sanning thenne som nu är sagt warit then rätte och förnämste. Theß förutan är thenne Viziren aff stora och widt uthseende concepter, har tient twenne renomerade och kloke Vizirer, som woro i Sult. Amuratis tijd / then förste heet Tabani Bujuk, then andre Kara Mustafa Passa, såsom och i Sult. Ibraims tijdh några åhr förde Regementet / hwilkas maximer han lärdt och stricte efterföllier. Och såsom S. Murath aff berörde Tabani Bujuk bleff drifwen til at begynna en expedition, och ther med göra sigh uthi Werlden renommerad / så gör och thenne Viziren med närwarande Keysare S. Mehem. Och ehuruwäl han sielf är af naturen stilla och melancholisk / har lijkwäl Viziren intalt honom så myckit / at han nu i thenne förledne Sommar effter Sult. Murats Exempel / til at göra sigh anseende och formidabel, har begynt löpa omkring Constantinopel alt incognito, och hwarest han funnit någon dricka Tobak / eller sedt någon annan disordre, straxt låtit caputera igenom sine Bödelsknechtar / som han ther til altijd hafwer hoos sig / och således allaredo begått några Exempel aff grymheet. Viziren har och sökt at intala honom lust til Krigh / så at han widh sitt Uthtog utur Constantinopel låt sig märckia emot sin Moder / thet han icke wille innan 7. åhrs förlopp komma in til Constantinopel igen / utan employera sin Ungdom til förwidgande aff Musulmennernes rijke (Ty the hafwa uthi theras constitutioner / at en Keysare intet må byggia någon Muschia, med mindre han har underlagt sig någon Provincie. Och til at byggia en Kyrckia äre the så myckit mera begiärlige / såsom the hafwa then Wantro / at then Keysare som ey har byggt någon Kyrckia / om honom är owist om han kommer i Himmelen eller ey) Men thenne hans hugh bleff snart förandrat / så at han allaredo wid min närwarelse widh Adrianopel, begynte långta til Constantinopel igen / och kunde med möda aff Viziren behållas ther qwar til Armeens uppbråth. Hwar och thenne Viziren blifwer länge wid Lijfwet / lärer han wisserligen instigera honom til at företaga något remarquabelt emot någon deel aff Christenheten. Uppå Italien war fuller tå stält all apparence, men Viziren gofwe myckit / thet han hade thet owäsendet bijlagt / och kunde obehindrat sine andre wichtigare desseiner företaga Aff thet ropet om expeditionen emot Venetos, hafwa the Turkiske Budalater (hållas aff them för helige och Propheter / men äre i sanning Fantaster)

(Förnämste Orsaken ther til).

Aff Naturen stilla oc melancholisk.

Har begått några Exempel af grymheet.

(Turkarnes Waantro).

Expeditioner emot Italien oc Venetos.

Junius.

ster) tagit sigh före / ehwar the gå på Gatorne / at ropa Cicil Alma, cisil alma, thet är Rom. Ty the hafwa vthi theras Muhamedier (är en Book aff Prophetia) thet Turkiske Keysaren skal komma alt in til Rom och thet intaga / och sättia Påfwen til Patriarka aff Jerusalem / och effter någon tijdh skal han och antaga Mahometiske Tron; sedan skal Christus komma / och wijsa huru the Christne hafwa farit wille / at the icke hafwa antagit Alcoranen, och vnderwijsa them / at Dufwan som nederkom aff Himmelen / war icke then H. Ande / vthan war Mahomet / och skal vthi 30. åhr wara på Jorden / och stadfästa Alcoranen med nyje Vnderwärck. Effter then Tijden skal Turkarnes macht lijda Kräfwetegången / til theß the sigh retirera vthi thet öde Arabien / och sedan skal blifwa ända på Werlden. Hwilken theras Vndergång skal koma aff thet Folcket Nordan effter / som kallas i Prophetian Caumies fer, thet är Guulhärige Sönerne. Men Constantinopels ruin skal skee vthi en S. Mehemetz Tijd / och tå skole Turkarne blifwa så få at och 60. Musulmanniske Qwinnor skole allenast hafwa en Man. Förthenskull effter nu en S. Mehemet regerar / och the vthaff Kongl. May:tz progresser vthi Polen hördt hafwa / the ther vthöfwer högeligen warit altererade / befruchtande at then Tijden wore nu them för Dören. Ty the kalla the Swenske Sfed, och säya thet emellan Sfed och Sfer är så ringa åthskildnat / at och lätteligen härvthinnan kan aff skrifwande wara föreluppit ett förseende / så at Sfer är skrifwit för Sfed, ty ר skriffz ר och ד ר särdeles effter the nu sedt thet slagz Folcket vthi Constantinopel, hwilke effter the tilförende ey hafwa blifwit warse / lärer theras Prophetier snart måste få sin fullkomnad. Och har wår Ankomst så blifwit aff Turkarne remarquerat, at ther the som Hattar båra och här pläga af them kallas frenk, hafwa the lijkwäl sedan iag 8. Dagar hade warit i Constantinopel, lärdt så wäl åtskillnaden / at the icke allenast migz och mitt folk / vtan och hwem the säge med gult Här / icke mera kallade frenk, vtan Sfed.

Theras Prophetia at T. Keys. skal intaga Rom Påfwen antaga Mahom. Tron / Christus koma och stadfästa Alcoranen / theras macht lijda Kräfwetegången aff the Nordiske / Constantinopels ruin skee i en Sult. Mehemetz Tijdh

Effter the nu sedt thet slagz Folcket fruchta the Prophetien sannas.

Och i Saning / när man theras Stat något öfwerlägger / synes såsom skulle thenne store machina snart willia falla: Ty Turkarnes Rijke hafwer tagit theras incrementum i förtijden aff thesse theras qualiteter, 1. At the hafwa lagt sigh på Krigzöffning / och intet mera skytt än tilfälle til långlig Fredh; Men nu äre the til intet mindre än Krigh / til intet mera än Fredh inclinerade / och äre bleffne otroligen effeminerade. 2. Hafwa the intet gifwit sigh til några delicier, vthan både i Maat och Dryck warit temperat, therföre är them i theras Lagh Wijn förbudit / therföre är them förbudit at hålla långe

Turkiske Rikets incrementum af Krigzöfning.

Mätteligheet i Mat och dryck.

 Mål-

Junius.

Måltijder / lijka som stodo twå Englar och vpwachtade hwar Musulman, så länge han äter / hwilke the icke måste göra länge omak: men rätte orsaken är / at Mahomet icke welat tillåta them at wänia sig wid långe Måltijder och delicier. Ther emot äre nu ingestädes excesser och Fyllerij mera än hoos thesse / och the som äre aff någon dignitet, dricka hemligen i theras Hws / effter the vthan förklening aff theras existimation ey kunna görat vppenbart. 3. Har ibland them warit troo och loswen. Nu är intet thera / och ingen Turk troor then andre / v-han fast mera förtroende sättia the til en Christen. Therföre äre the förnämste Embeten besatte aff Renegater, eller theras Barn / ja / alle Keysarens Hoffbetiente äre Renegater. 4. Tilförende hafwa icke blifwit brukade til förnähme Embeten vthan the capableste aff Turkarne: men nu wällies ingen / vtan alle Embeten sällies aff Keysarens Eunuchis, vthan anseende aff capacitet. 5. Tilförende hafwer forcen aff Turkiske Rijket bestått vthi thesse twenne slagz militie, Spahier och Janizarer, til hwilke icke allena har tagitz Kärnan aff hele rijket / vthan och ingen ther til admitterad / som icke aff Barndomen har blifwit vpfödd och wäl instruerad vthi Keysarens Seraglier (som ther til trenne åre destinerade) ibland Azamoglanerne. Nu tagas the promiscue aff allehanda Folck / och kosta nu intet mera än en Ocka Socker eller Cafe til at blifwa Janizar, oachtat at the ingen Paga bekomma / allenast the hafwa nampnet och äre således frije för tribut, så at aldrig hafwer warit flere Janizarer i Turkiske Rijket än the nu äre: men aldrig har Turkiske Rijket mera trutit Soldater än nu; ty thet är hoos them hwarcken modh eller generositet, therföre och nu en Janizar är mindre achtat än en Hund. 6. Har theras Reverens warit mycket stoor emot theras Keysare / så at han har hållitz såsom en Gudh ibland them / och hans befallningar warit oemotsäyelige; ja then igenom hans befallning har skolat döö / har hållitz för Salig: nu höres ick eallenast åhrlige Vplopp och Rebellioner emot Keysaren / vtan och Sult. Osman är blifwen aff them ihiälslagen / S. Mustafa affsatt / Sult. Ibraim ihiälslagen / Sult. Murat stodo the effter lijfwet / men han förekom thet / thenne Sult. Mehemet huru offta och når han har warit sin Vndergång / är tilförende förmält. När Keysaren tilförende sände sine Capuci Passer (aff hwilke han har vthi sitt Hoff 200) til någon Passa at blifwa aflijfwat / vndfiekz han med stoor wördning / och Passan medh stoor Lydno antogh executionen: nu sändes offta emot berörde Capuci Passer, och göres aff med them på wägen eller tagas widh Hufwudet / pijnas så länge the

Tro och loswen.

The capableste blifwit brukade til förnäme Embeten.

Forcen aff Turkiske Rijket bestått aff Spahier och Janizarer.

Reverentz emot theras Keysare.

Junius.

the måste förswärja at aldrigh i sådant åhrende komma igen. 7/ Är nu och Reverentien til Mahomets Lagh och Stadgar förfallen / så at Muftius som öfwerste Handhafwaren och Vthydaren aff Lagen / hwilken tilförende är hållen heligh / och ingen har mått komma widh honom / bliswer för hwariehanda Orsak och Rationes Status af och tilsatt / ja och aff Sult. Murat en gång afflifwat. 8. Justitien administreras intet effter Lagens förskriffning / vthan effter Vizirernes och Passernes Girugheet / och Cadierne twingas at fälla Domar twert emot Lagen ; Ja och Muftius sielff twingas at fälla Sententier twärt emot sitt Samwet / och effter thet som anten Viziren eller andra / när något Vplopp skeer / til paß kommer. 9. Och thet som gör fyllest för alt / haswa nu några Keysare tilbakars kastat ifrån sigh omwårdnaden och efterfrågan / huru med Regementet och theß Inkomster tilgår / och förlusta sigh allenast ibland theras Concubiner och Eunucher ther igenom alle Betiente fått tilfälle til at bruka theras egen nytta / haswa för sitt förnämste vpsåt rappa och snijka hwar åth sigh ; hwarest en förnimmes som har något i förrådh / han är strax bracht om Halsen oachtat hans meriter eller skickeligheet ; och när thet intet gör tilfyllest / slås falskt Mynt vthi stoor myckenheet / och bedrages så sedan Soldatesquen, hwar vthaff kommer Buller och Vpror. Och vndantagande thenne nu regerande Viziren, kan iagh icke säya thet en aff the Turkiske ministrerne har funnitz vthi min tijdh som til thet gemene Wäsendet har hafft thet ringeste affseende / vthan låta ambition, egen nytta och Girugheet / gå för all annan Respect. Thetta har nu några åhr bortåth skadt Turkiske Rijket emot Venetos, ther igenom lärer thet och ändteligen bliswa stört och ruinerat ; Ty när en Nation går ifrån sitt gamble ingenio och inclinerar til nyie Seder / så plägar thet wara ett wist förebodh aff någon märckeligh förandring vthi Regementet ; och såsom thet är Dygd eller Odygd / hwar til Nationen förfaller / så plägar och förandringen wara til skada eller förbättring. Men effter nu thesse Turkar vti all theras wäsende inclinera til odygden / altså kan man ther aff föga annat än theras vndergång augurera och sluta / med mindre Christenhetenes Oenigheet icke stadfäster them ; igenom hwilken såsom the här til wyxit / så lära the sigh och igenom then samme conservera, så långe GUdh behagar at bruka them til sitt olydige Folckz Gißell.

Ibland annat som är at förmäla om Turkiske Rijket / så är Turkiske Keysarens Seraglie eller Septum magni Domini, med theß enstylte Hoffstat märkeligh / doch är thet icke så myckct at skatta för theß

Reverentz til Mahomets Lag och Stadgar.

Justitiens administration.

Omwårdnat om Regementet och theß inkomster.

Falskt Mynt.

Ambition / egen nytta och Girigheet.

Hwar aff theras Undergång är nu til at sluta.

Keysarens Seraglie och censtylte Hoffstat.

Junius.

theß kostelige och magnifiqve architectur skull/ såsom therföre at ingen Christen eller Turk/ förvthan Keysarens egit närmaste Hoffolck är tillåtit tijt at komma; och hwar thet befinnes at någon annan har allenast tittat ther in och blifwit warse något aff hans Qwinfolck/ then samme är Lijflös/ förthenskull äre fåå och snarast sagt ingen främmande som theß beskaffenheet rätt kan erfara. Men effter iagh aff en Renegat, Alberto Bobovio (en lärd Man/ och vthi Fransöske/ Italienske/ Tyske/ Latinske/ Grekiske/ Turkiske och Arabiske Språken wäl erfaren/ men vthi thet Venetianiske Krijget war blefwen fången/ och sedan vthi 10. åhr har tient för en Musico vthi berörde Seraglie, och nu war tådan lös kommen och vpbar löhn för en Spahi, men höllt sigh vppe hoos then Engelske Ambassadeuren/ i mening at blifwa igenom honom hemligen vthur Turkiske Rijket och in vthi Christenheten igen hulpen/ effter som han och war vthi sitt Hierta en Christen aff then reformerade Läran) har ther om en particular efterrättelse bekommit/ altså nämner iagh ther om här några Ord.

Alb. Bobovius gifwit ther om en particular efterrättelse.

Orten som thet ligger vppå/ är en Vdde som skiuter sig vthi Bosphorum, och på tree sijdor omfluten/ kallas aff Turkarne Sarai Burnu, hwilkens Vddes proprietet med Slott och alla the Byggningar ther vppå stå/ hörer vnder Mecca/ och besittes aff Keysaren för en wiß Hyra/ som åhrligen ther vthaff gifwes til Meccæ Tempel. Hele Byggningen består vthi tree ombygde store Borggårdar och en stor Trägård som hele Slottet omgifwer. Grundristen ther vthaff är som Bilagde Tafla vthwijsar.

Orten aff sielfwe Seraglien hörer vnder Mecca

Vthi then främste Borggården är Tyghuset/ Hospitalet, Wed- och Watnbärarnes Hws/ Bagare hws/ och theras som göra och skiöta allehanda Mattor hwar med Golfwen beklädas (som hoos Turkarne göras myckit artigt och wäl) Vthi thenne Gården stijger Viziren, och alle the som til Häst komma/ aff theras Hästar/ och gå sedan til foot inn. Then andre Borggården är in vthi rundt omgifwen medh ett Skiul/ som sigh stödier på Marmor Pelare/ vnder hwilke sittia Basser, Chiauser och Janizarer, så och andra Officerare när Divan kallas; ther hålles och theras Divan eller Senatus, ther är och theras Cantzelie; Ther boo Kockar the som tilreda allehanda söta och syltade wahror/ och the som Qwinfolcken för Laqueyer vpwachta. Berörde Borgård är myckit stoor/ fullsatt med Lorbär Cypreß och andre Trä/ emillan hwilka gå Hiortar och Rådiur som i en annan Diurgård. Then tridie och innerste Gården begriper vthi sig thet rum/ vthi hwilket giffz publique Audience, kallas Divan Hane, sampt Keysarens/ hans Qwin-

Främste Borggården.

Andre Borggården.

Innerste Borggården.

Junius.

Qwinfolcks och dagelige Hofftienares Wåningar/hwilke efter the äre mångehanda slag/willias hwart effter annat med theras tahl vppräkna.

Keysarens förnämste Hoffbetiente/Capi Aga

The förnämste Keysarens Hoffbetiente äre twenne Eunuchi, en hwijt kallas Capi Aga; hafwer vnder sigh 100 hwijta förskurne/ hwilke gifwa acht vppå the Ynglingar som kallas Jzoglaner, at the icke skole med hwar andre drijfwa otucht. Berörde Cap Agas Ämbete är elliest at commendera alt thet som vthi Keysarens Seraglie är Manfolck/ honom brukar Keysaren til at straffa then store Viziren, när Keysaren tycker at han blir något för högmodig/ och lijkwäl gouvernerar så wäl at Keysaren icke willa'a taga honom aff daga/ tå måste thenne Cap Aga gifwa honom så månge slag som Keysaren förordnar.

Kislar Aga.

Then andre Keysarens ypperste Hoffbetiente är Kislar Aga, en swart Eunuchus, hwilken har vnder sig 200 swarte förskurne/ the ther gifwa acht vppå Qwinfolcken. Hans Embete är at regera alle Keysarens Hustrur/ Concubiner och theras Slawinnor/ och när någon aff berörde Hustrur sig emot Keysaren förbryter/ så lägger thenne Handen widh och straffar henne. Näst thesse twenne är Bustanci Bassi som är Huswärdet öfwer alle Keysarens Hortulanos, (kallas Bustancier) theras Embete är at skiöta thetta och alle andre Keysarens Hws och Trägårdar ehwar the äre belägne/ äre alls vthi tahl 5000 Thesse tree Officerare äre altijdh om och hoos Keysaren/ böya och hafwa honom såsom the willia/ them måste then store Viziren flattera och alle andre grandes, om the wela blifwa conserverade.

Bustanci Bassi.

Hazodali eller Cammar-Herrar.

Näst thesse äro 40. ynglingar/ kallas Hazodali, och äre såsom Cammar Herrar/ kläda af och på Keysaren/ liggia och vthi hans rum. Jbland thesse äre tree the förnämste/ 1. Silictar Aga, Keysarens Wapndragare/ förer altijd effter Keysaren hans Sabel. 2. Chohadar hans Cammartienare/ som skiöter hans Gängekläder. 3. Rike Haptar then som förer i Resor Keysarens Turbant/ och när han stijger til Häst håller hans Stegbögla. Thesse tree rijda altijd i bredd näst effter Keysaren när han vthreser. Sedan är hans Hwßgerådzmästare medh sine Vnderhafwande/ kallas Haznali, och äre 200. Musici, hwilke äre twäggehanda slagh/ the som hans Fält Music föreslå/ och the som spela på allehanda Instrument, sampt Sångare kallas Mechetarler, och äre tilhopa 80. mera eller mindre/ effter som Keysarne äre ther vthi Curieuse. Thesses Embete är at spela för Keysaren och hans Hustrur Dagar och Nätter/ effter som theras mäste och endeste Tijdfördrijff består ther vthi. Keysarens Fogelfängiare kallas Doganci, äre i tahl 200/ thesse förestå Keysarens Jacht och

Haznali, Hwßgerådzmästare.

Mechetarler/ Musici.

Doganci/ Fogelfängiare.

Junius.

Kilerli/ Socкerbagare.

och måste Dag och Natt gå af och ann wid theras Hws/ och båra Falkarne på händren. Hans Sockerbagare kallas Kilerli, åre 100 til tahl.

Izoglani/ intimi famuli.

Hans intimi famuli kallas Izoglani åre 1000 til tahl/ thesse åre lijka som materia prima aff the Hoffbetiente/ som vthi thenne inre Borgården åre/ och boo vti twenne långa Hws lijka som långa Lador/ vthan några affdelningar aff Camrar/ i thet ene år 400/ i thet andre 600. hafwa hwarthera så myckit rum at han knapt kan liggia och sittia; måste Dagen igenom sittia ther stilla förvthan någon rörelse/ förvthan tahl (med mindre the bliswa tiltalte aff några theras förmän/ elliest talas the sin emellan widh med tecknande) förvthan Löye eller then ringaste strepitu; måge allenast låsa eller skriswa / och en gång om Månan gå omkring Borggården och räckia Benen: Elliest komma the intet vthur theras ställe/ vthan når the skole låsa / bada eller Naturens wärck förrätta / til hwilke tree Syslor husen åre widh theras Dör.

Hamam/ Badare.

Badare kallas Hamam, åre 80.

Keysarens Hustrur / Concubiner och theras Slafwinnor.

Förvthan thesse betiente aff Manspersoner åre Keysarens Hustrur/ hans Concubiner och theras Slawinnor. Hwilke icke altijd åre vthi lijka tahl / vthan effter Keysarens egen åstundan och willia. Thenne Sult. Mehemet har allenast twå Hustrur. Hans Fader Sult. Ibraim hade nije Hustrur och oändelige Concubiner, så at man skattade the Qwinfolck som han hölt til 10. Tusende / men i gemeen åre the Qwinfolcken som åre vti sielfwe Seraglien aff allehanda slagh til 1000 i tahl Thesse vptalde hafwa alla sine särdeles Hws och Wåningar/ vthi then innerste Borggården

Asci/ Kockar/ Halvaci / Sulufli Baltaci.

Vthi then mildre boo Kockarne/ (kallas Asci,) åre 300. och the som tilreda allehanda söte och syltade Wahror aff Honung / kallas Halvaci, åre i tahl 200. Item Qwinfolckens Laqueyer kallas Sulufli Baltaci, hwilke åre 100 och theras Embete at vpwachta Qwinfolcken / theras Gewåhr åre store Yxor.

Hassirgi. Ekmekgi. Azamoglani.

Vthi then tredie och ytterste Borggården boo the som skiöta och göra Mattor kallas Hassirgi, åre 120 Item, Bagare kallas Ekmekgi åre 80. sampt Wedh- och Wattnbårare kallas Azamoglani åre 100.

Bostanciler Oladari. Stalldrängier.

Vthi sielfwe Trägårdzmuren boo the som hålla acht på Husen och Trägården/ kallas Bostanciler Odalari, åre vthi thenne Keysarens Seraglie altijd til tahl 600/ sampt Staldrenger vthi tahl 1000.

Alle thesse spijsas myckit ynkeligen.

Alle thesse som nu åre nämbde/ måste Nätter och Dagar finna sigh vthi Keysarens Seraglie, liggia och spijsas ther / men myckit ynkeligen / så elakt Brödh en gång i Wekan ett lijtet stycke halffruttit Kött/ theß emillan Bönor/ Frucht/ och sällan en skied eller twå Rijß/ Theras Drick år Wattn. Alle thesse vptalde tagas aff the Christnes

stnes Barn/ eller the Fångar som vtur Christenheten hämptas. Med Fångarne hålles ett sådant procedere, när the komma vthi Keysarens Seraglie, at the först blifwa waande widh theras Seder/ särdeles sittiande/ hwilket them är aldraswärast; och blifwa månge vtur Seraglien vthskutne och satte på Galeyerne/ therföre at the äre så obögelige/ at the icke kunne lära theras arth at sittia. Ty then förste Månan som the komma ther in/ så skole the lära sittia/ således at the hele för middagen sittia på Knän och Hälarne/ hafwande Benen ändelängz vnder sigh/ och Tåerne i Golfwet; effter middagen wäxla the positeuren/ och läggia Benen i kors vnder sigh som Skräddaren. The som nu thetta icke kunne vthålla/ som äre the måste/ vthon aff ther continuerlige krokot sittiande swulna them Benen och Låren vp/ så läggias the vthi Spetalen/ smörias och lagas til theß the komma til rätta igen; så begynnes åter sittiande på nytt medh them/ til theß the åter swulna; således försökes til trenne gånger. Om the i thesse tree omskifften icke kunna sigh ther til wänia/ så blifwa the brukade på Galeyerne eller annat arbete/ vthom Seraglien. Är thet och så at the kunna lära sittia/ så är thet andra/ at the begynna intalas at wedertaga then Mahometiske Religionen, och at låta omskära sigh. När til om the sigh icke godwilligt beqwäma/ så hafwas the om Nättren vthi ett särdeles rum/ piskas/ plågas och hållas med allehanda marterande ifrån all Sömpn: om Dagen föras the i sitt rum igen/ och förordnas wisse som skole sökia med goda och allehanda persvasionibus och skiäl at öfwertala them. Sålunda continueras med them til theß the sig måste beqwämma. När the sig tå ändteligen til theras Troo begifwit/ är then tredie actus at the blifwa instruerade i theras Lagh/ vthi läsande och skrifwande/ och hafwas sedan vthi theras hoop som kallas Izoglani, och sittia i the tw stora Husen/ och bringa ther sin Tijdh til vthi stoor ålendigheet som är omrördt/ blifwa tådan medh tijden befordrade til the andre Embeten som äre vptalde.

Fångarne wänias 1. til sittiande.

2. Intalas at wedertaga Mahom. Religion/ och at låta omskära sigh.

3. Instrueras i theras Lagh/ i läsande och skrifwande.

The som aff Azamoglanerne tagas til Keysarens Hofftienare/ äre tilförende lärde/ och äre the samme först födde Christnas Barn/ som Inwånarne äre skyldige lijka som en contribution at gifwa ifrån sigh. Til thesses Vptuchtelse hafwer Keysaren trenne store Hws vthi Constantinopel, och Pera tw/ och ett vthi Adrianopel, vthi hwilke the informeras til theß the komma til sine åhr/ sedan tagas the ther vthur/ och kallas först vthi 6. Åhr Azamoglani, brukas til Keysarens particular Hofftienst/ så at 100 i sänder med Wed och Watns bärande vthi Seraglien sine skipten vpwachta/ och ellieft til andra vile

Azamoglani the först födde Christnas barn/

Junius. Syslör effter Tarfwen brukas inom Constantinopel, hafwa öfwer sigh en Officerar (kallas Stambol Aga) hwilken och vthi Janizar Agas Frånwaru the återleffde aff Janizarerne commenderar. När thesse Azamoglani theras 6. åhr vthållit och lärdt lijda något ondt / blifwa the sedan satte til Janizarer, Bustancier eller Izoglaner.

Capuci Bassi. Förvthan them äre och andre Hoffbetiente / som fuller dageligen doch per vices vpwachta / men hafwa sine Hws- och Boningar vthom Seraglien, vthi Staden / såsom äre Capuci Bassi, äre til tahl 200. Theras Embete är at altijd vpwachta widh Keysarens innerste Cammardörr / 4. hwar sitt skiffte / sampt låta bruka sig vthi wichtige förskickningar.

Mutafaraka. Item, Mutafaraka äre i tahl 200. theras Embete är / at föllia och vpwachta Keysaren / och när någon Solennitet är å färde / at båra Maat för honom.

Chiaus Bassi. Thet tredie är Chiaus Bassi medh sine 600. Chiauser, hwilke och brukas i Gesandtskaper / Förskickningar och andre ringare Beställningar / måste dageligen hoos Keysaren / then store Viziren och Caimakam vpwachta.

Andre Statz-Betiente och aff militien. The andre Statz-Betiente och the aff Militien hwar effter sitt Embete och Ordning skulle falla för wijdlyfftigt här at beskrifwa / går thet förthenskull förbij / och wil allenast med några Ord omröra Summan aff Turkarnes Troo och Lära / hwilken består vthi Ser Artickiar förnembligast:

Turkarnes Tro och Lähra.

1. Om en Gudh. 1. At the troo en GUDH wara / hwilken sigh ingen har jämnlijk / och är eximerad ifrån alt Epitheto aff Fader / Son eller H. Ande / som hwarcken är född eller har födt / har hwarcken Begynnelse eller ände / Skapare / Beskyddare och Behållare aff Himmel och Jord / och alt thet som Lijff hafwer. Tilägnandes honom i thet öfrige Altzmechtigheet / Allwijßheet / Allwettenheet / så at han (som theras Ordesätt är) seer en swart Myras gång på en swart Steen / allestädes närwarelse / med andre sådane Egenskaper; Förvthan hwilkens willie och tilstädielse intet skeer hwarcken ondt eller godt.

2. om Englarne. För thet Andra / troo the wara Englar onde och gode / the gode wara Gudz Tienare och aff Gudh brukas til åthskillige tienster / så i Himelen som på Jorden. Ibland them är Gabriel then störste och mächtigeste; Esrail tager emot the Dödas Siälar / och kallas Dödzens Engel; Isafil skal blåsa i Basun / när then ytterste Dagen kommer / hållande Basunen alt stadigt för Munnen til at wara färdigh när Gudh befaller honom blåsa. Then onde Engelen kalla the Iblis; hwilken för sin olydno skull och Högfärd bleff kastad vthur Himmelen / har sedan födt månge Söner / hwilke äre the onde Englar / som Menniskian på allehanda sätt efftergå.

Til

Til thet Tredie/ troo the wara fyra Helige Böcker aff GUdh skreffne och nedersände/ nembl. Mosis Böcker/ Christi Ewangelium/ Dawidz Psaltare och Alcoranen, hwilke alle äre trowärdige: Men the trenne förste äre förfalskade/ och förthenskull igenom Alcoranen sedermera afskaffade/ som senast af Gudh är bleswen til en rättelse nedersändt/ hwilken och skal bliswa til then ytterste Dagen/ och icke skal kunna bliswa förfalskad. Thenne wördas aff them så högt/ at ingen otwättad både til Händer och Kropp må honom läsa eller handtera/ med mindre thet skedde aff Nöd at han föllo nedh/ eller wid andre sådane Händelser/ tå måste the först läggia ikring honom ett kläde; Hwar och någon som läser i honom/ wände Ryggen til samma Bok/ woro thet en obotelig mißgerning. The som Alcoranen kuña prydeligen affskriswa (ty hoos them lijdes intet Tryck) bliswa högt wördade/ och kallas Hitet, och the som läsa honom vthan til/ skattas som Helige eller Affgudar/ kallas Huffar: the skriswa vthur honom wisse Werser eller Språk/ och hängia sig på Halsen/ förmenande ther igenom bliswa befrijade ifrån allehanda fahra til Kropp och Siäl.

3. Fyra helige Böcker.

Alcoranen.

Theras æstim som then skriswa eller vtan til läsa kunna.

Til thet Fierde troo the/ at Gudh haswer sändt Propheter och Ewangelister til at predika och lära Sanningen. Och at Adam war then förste och Mahomet then sidste/ hwilken thenne Lagen som Alcoranen innehåller/ war giswen at publicera, och at the som honom föllia/ hållas aff GUdh för the ypperste ibland alt folck i Werlden. Ther vthaff är och then store inbillning som Turkarne om sigh haswa/ så at ibland them ingen är så ringa/ som skattar sigh icke myckit högre och wärdigare än någon Konung aff the Christne/ ja/ skal hålla för en injurie at bliswa förlijknad widh honom.

4. Propheter oc Ewangelister

Turkarnes inbildning om sigh sielswe.

Til thet Fempte/ troo the then ytterste Domen och Vpståndelsen/ men förmena at tillijka med Kroppen och så Siälen begraswes: men at the som salige döö theras Siälar haswa ett lijtet Fönster/ igenom hwilket the see alt hwad som görs i Himmelen; troo och wara Antichristum, hwilken the kalla Deggiali; och at Christus skal stijga ned aff Himmelen och förgöra honom; och at en General Director skal födas aff Mahomets Herkomst/ hwilken skal stämma öfwereens medh Christo/ och giswa honom sin Dotter til Hustru; sedan skal Himmel och Jord förgås; och skal Gudh läggia en Broo öfwer Helswetit hwilken skal wara grannare än ett Hår och skarpare än något Swärd/ öfwer then skole gå alla Menniskior/ och the Vthwalde skole kunna gå ther öfwer/ men the Gudachtige skole falla aff berörde Broo in vthi Helswetit. Och hålla the therföre/ at then Himmelske Glädien består

5. Domen och Upståndelsen.

Siälarne.

Antichristus.

Christus.

Werld ände.

Helswetit.

Himmelrijket.

Junius.

står vthi sijdelige Wällurster / med kostelige Wäningar aff Muscus och ädle Stenar / med Maat och Dryck / men särdeles och i synnerheet med skiöne Qwinfolck.

6. Prædestinat.

För thet Siette / troo the Prædestinationem, at alt både ondt och godt skeer aff ett oundwijkeligit Gudz Decret och Beslut.

Thesse Artiklar bewijsas
1. Medh sielfwe Bekännelsen.

Thesse äro the 6. Troos Artícklar / vthi hwilke the sigh skole stadfästa och bewijsa. 1. med sielfwe Bekännelsen / at the säya / när the åthsporde blifwa: Jag troor at thet är en GUdh / Englar / Böcker / Propheter / ytterste Dom / och ett Besluth aff GUdh vthi alt thet som skeer / både ondt och godt.

2. Bönen.

2. Med Böner / hwilke äre twegge-handa / Farza, som Gudh vthi Alcoranen har budit / och Sunna som theras Mahomet befallat. Fem gånger om Dagen ropas aff alle theras Kyrckio Torn til Bönen / hwilket är them i stället aff Klockor.

Twättande.

Och när the skole läsa / måste the först twätta Händren / Ansichtet / Armarne til Armbogen och Föttren / sedan Nackan och baak på Halsen / sampt emillan Axlarne: hwilket twättande them är i stället aff Döpelsen.

Omskärelsen.

Men Omskärelsen förrätta the med theras wisse Ceremonier, som här woro förlångt at beskrifwa. När the läsa / så ställa the sig i ordning aff en Batalie, och then Lärdeste ibland them främst och förer ordet / wändande sigh alle åth then sijdan som Meca är.

3. Allmosa.
Ingen Tiggiare ibland Turkarne.

3 Med Allmosa: hwar til the äre myckit willige / oc seer man ibland them inge Tiggiare / ja / the vnderhålla och Foglar / Hundar och Kattor med Allmosa / så at i Constantinopel några Tusende Hundar ther aff blifwa vppå wisse publique Orter födde.

Foglar/hundar/ Kattor födas aff Allmosa.

Och är artigt at see / när theras Förman går in vthi theras Bösenstånde (är som en Bötzba til at sambla them Allmosa) så går icke en Hund med honom in / vtan några Hundrade stå och wänta hans återkomst för Dören och när han kommer vth / fägna och föllia the honom som andre Vpwachtare.

item Roffoglar

Ther födas och månge Tusende Roffoglar / så at aff them Lufften är så full vthi Constantinopel, som annorstädes aff Myggior / för hwilke alle Mörnar kastas vth små Kiöttbijtar / hwilke the med sådan arth weta til at fånga i Lufften så at icke ett skal vndfalla them neder på Marcken.

Wärdzhws för the Resande och Fattige.

Berömligast är thet theras Grandes, såsom Vizirer, byggia sig til åminnelse / kostelige Broar / Channer, (äre Wärdzhws / ther the Resande kunne logera, och blifwa på somblige Orter spijsade omsunst / särdeles månge hundrade Fattige) och Fontainer the Resande til nytta / til hwilkas Vnderhållande the läggia wisse Godz aff månge Tusende Dalers Inkomst.

4. Fastande.

4. Med Fastande / hwilken the kalla Ramadan, och warar en heel

Månad /

Junius.

Månad/ så at the ifrån Solenes Upgång til theß Nedergång smaka hwarcken wått eller tort/ men ther emot åta hele Nåttren.

5. Pelegrims Resa til Mekan.

5. Med theras Pelegrims Resa til Mechan, hwilken alle som Råd hafwa anten sielfwe böra förråtta/eller en sin substitut åstad sånda. Och göra the berörde Pelegrims Resa til Mekan, ther Mahomet är född: til Medinam ther han är begrafwen: til Babylon/ ther theras förnämste Ewangelist Imam Asim, och theras General Ali äre begrafne: Sidst til Jerusalem/ ther the hafwa bygt ett Tempel hwar som the säya Christi Fötter hafwa stått/ når han lärdt/görande ther Christo theras Veneration. Månge flere Dårheter hafwa the vthi theras Låra/ men thet skulle blifwa för wijdlyfftigt sådant alt at förmäla.

Medinam/ Babylon/ Jerusalem.

Portæ förstånd medh the Christne Potentater.

Turkiske Wäsendet i respect aff the omliggiande Rijken och Potentater angående/ så är Kongl. May:tt tilförende nogsampt bekåndt/ vthi hwad förstånd thet står medh the Christne Potentater, at nembl. Franckrijke/ Engeland och Hålland står med Turkarne i wänskap/ för then Kiöphandel skull the drijfwa in Oriente, och hafwa försthenskull sine Ministros vthi Constantinopel, och vthi Grand Cairo, Aleppo, Smirna, och månge andre Orter i Asia och Africa sine Consules. Doch har Engeland en myckit avantagieusare Capitulation med Porta än någonthera aff the andre; Holländarne äre och nu intet synnerligen wäl ansedde/ effter i thenne Sommar hafwa funnits fast månge Holländer Skepp vthi Venetianiske Flotten. Med Keysaren och Hws Österrijke har förtroendet här til intet warit stort/ men lijkwäl Freden vnderhållitz en tijd bortåth aff the Keysares incapacitet, som några effter hwar andre Turkiske Rijket regerat. Nu synes Hws Österrijke hafwa widh Ottomanniske Hofwet större affection och credit än någon tijdh tilförende/ ty thenne Viziron flatterar thenne Keysaren och hans Son Konungen i Vngern/ och lådes embrassera hans Interesse; Doch skeer thet aff hans finesse, til at förmå honom at gifwa Turkiske Armeen frij passage igenom Dalmatien. Konungen i Spanien har med thetta Hofwet ingen communication, aff orsak at theß ministri icke blifwa handterade på wijs och sått som then Spaniske Grandessen är lijkmätigt/ och wil han icke låta sig nöya/at the niuta andre Christne Potentaters Gesandters wilkohr. Påfwen håller sigh ifrån alt Commercio med thesse såsom Christenhetennes Fiender/ och igenom hwilkas Umgånge hans heligheet skulle blifwa profanerad: ehuruwäl han lijkwäl har vthi Galata trenne Collegia, ett Jesuiticum, och twenne Capuziner; huru the stå med Venetis, är mehra än vppenbart. Polen har tilförende hafft här lijten Credijt, men effter thet är bracht til the

Frankrike/ Engel. och Hållan.

Keysaren och Hws Österrijke.

Konungen i Spanien.

Påfwen.

Pohlen.

Junius.

the wilkor/ at thet intet kan skada/ altså är thet bättre ansedt/ särdeles therföre/ at Kongl. May:s macht och progresser i Polen äre Turkarne suspecte giorde/ therföre animeras Pohlen at göra motstånd.

Tartaren.

Theßförvthan har och Tartaren/ hwilken är läckad aff Polniske Penningar och thet Roff han åhrligen gör i Polen/ giswit Ottomanniske Hofwet gode impressioner om Polen/ så at nu Polen til vthwärtes skeen favoriseras mera än någon tiidh tilförende.

Muscovitern.

Muschovitern är vthi thet gamble Mißtroende hoos Portam, och ökas thet sama dageligen mera aff thet Röfwerii som Cossaci Dunenses göra in Ponto Euxino, sampt then Mißtancka Porta har til sine egne Vndersåthare aff then Grekiske Religionen, at the skole spela vnder Kappan medh Ryssen. Aff then orsak bleff i förledne åhr Patriarken aff Constantinopel vphängd/ och Patriarken aff Jerusalem några Wekor fångzlig hållen.

Cossaci/

Effter och Cossaci Saporovienses stå i godt förstånd med Ryssen/ och theßförvthan låta altijd finna sigh i Sällskap medh Cossacis Dunensibus in Ponto Euxino, såsom och i thenne förledne Sommar är skedt/ ther the in Julio giorde Turkarne stoor skada widh en Stad vti Bulgaria, Pangala, ther the vthplundrade Passæ Silistriensis Lägre/ och tände Elden på Staden; altså är och theras Wänskap Portæ suspect.

I Orienten med Konungen i Persien.

Vti Orienten har Porta en stor och mächtig æmulum aff Konungen vthi Persien, men sedan hon har recupererat aff honom igen Babylonien/ och Konungen aff Persien för ett åhr sedan Portam igenom en anseenlig Legation besökte är nu them emillan godt förstånd. Och har i lijka måtto Porta affstickat sine Gesandter til Persien/ Kiose Ismael Pascha, til at confirmera then vprättade accorden them emillan sampt och söka at accommodera Wäsendet emillan them och Indianerne.

I Indien/medh Magnus Mog.

Vthur Indien aff Magno Mogor war och widh same tijd en Gesandter hoos Turkiske Keysaren/ hwars Åhrende war både til at förnyja then förre Wänskapen/ och theßförvthan at persvadera Portam at tillika med honom angrijpa Persianerne/ och beniächtiga sig Persien/ til at sedan dela sigh thet emillan.

Orsaken til theras haat emot Persianern.

Orsaken til thetta theras Haat emot Persianern/ war förvthan annat/ thet Persianern wid samme Tijd hade afhändt Indianern Staden med Provincien Kandehar, och ther vthi nederlagt en stoor Myckenheet aff hans Folck.

Indianiske Gesandterne widh Porta/ Och theras Depeche.

Berörde Indianiske Gesandter bleswe widh Porta magnificentissime vndfångne och tracterade/ och wardt alle Vizirer och Passer pålagt/ at hafwa them til Gäst och bewijsa them all åhra: Men thet Swar the bekommo/ war/ thet Porta wore emot Christenheten engagerat/ kunne icke heller begynna något emot Persianern/ med mindre the fœdera, som them emillan wore op-

Junius.

re oprättade/ vppenbarligen skulle brytas: doch wille hon til contestation aff sin Wänskap/ sökia at bringa Wärcket them och Persianern emillan til ett wänligit Fördrag. Men rätte Orsaken war/ thet Mustius them affskyrckte at ruinera Persianern/ vtan fast mera at hielpa maintenera honom / ty han wore en Konung / hwilken Turken altijd wore wuxen; woro och så belägen/ at han separerade Turkiet ifrån berörde mächtige Mogors Rijke och thet stora Tartariet. Förthenskull hwar han blefwe ruinerad/ skulle Porta komma til at gränßa emot them bägge; och såsom the bägge äre aff samma Troo med Turkarne och aff myckit äldre Härkomst/ skulle the prætendera Protectionen aff Mecha, hwilken Porta nu lijkwäl roligen possiderar. Således blef han depecherat/ och aff Porta tillijka med honom affärdat en Gesandter Hussein Manoli.

Rätte Orsaken ther til.

Then tridie Konungen i Orienten, som Turken drager respect vppå / är Husbeck, eller Regnum Zagathay, thet mächtigaste vti store Tartariet hwilken Porta älskar och högt wördar/ både för thet at the stämma i Troon med Turkarne öfwereens/ sedan och at the äre aff Mohometz egen extraction; men förthenskull skatta sigh the aff Husbeck sielff så höge/ at the icke wörda Turken med någon Communication, besynnerligen mißunna the Portæ protectionen aff Mecha, hwilken the förmena aff berörde orsak med all Rätt böra sigh. Doch såsom the på ingen Ort röra the Turkiske Grentzerne / vthan allenast Persianern/ Regnum Magni Mogor, Muskowiten / och på fierde Kanten stöta til Mare Caspium, altså kunna the intet skada hwar andra / och måste vnna Turkarne berörde protection.

Regnum Zagathay thet mächtigeste vthi store Tartariet.

Then Fierde Konungen i Orienten eller emot Middagen som Turken har öga vppå / är Abyssinorum Konung/ kallas elliest Padescha Jabesch, med hwilken / efter han är Christen med hela sitt Rijke/ Turken lefwer vthi continuerlig jalousie. Sult. Amurates affhände honom twenne Provincier, aff hwilke Abyssinus nu sedan har recupererat then ene wid namn Jemenia, then andre possiderar Turkarne ännu/ och sändes åhrligen ifrån Grand Cairo tijt en Bassa. Turkarne äre fuller medh berörde Granpelagh illa tilfredz/ men hafwa icke ännu vnderstått sig til at bryta löst emot honom / efter thet är en långwäga expedition, och aff thesse Asiaticis och Æuropeis Lufften icke heller wäl kan fördragas/ altså hafwer sällan emot berörde Abyssinorum Rijke Turkarne stort lyckas.

Abyssinorum Konung.

Thetta är således korteligen Turkiske Rijkets Wilkor i respect aff the Grannar i Orienten.

Här-

Junius.
Återkomsten til Förloppet aff Negotiationen widh Porta.

Här med synes then Turkiske närwarande Staten sampt theß connexiter med omliggiande Potentater tilfyllest wara omrördt / och min Skyldigheet migh åter kalla til wijdare förloppet aff then anbefalte negotiationen widh thet Turkiske Hoffwet.

Sedan som Kongl. May:tz migh anbefalte Ährenden woro hoos Keysaren och then Store Viziren brachte vthi thet Stånd som tilförende är omrördt / och thet migh destinerade Swar och Affsked bleff vpskutit / Reste then Store Viziren then 28. Maij vthur Staden Constantinopel, vth på Fältet widh Daut Passi, en halff fierdedels miijl ifrån Staden med Armeen, och then 4. Junij fyllest bort til Dardanellerne / lemnandes Wärcket effter sig vti händer af Caimakam Frenk Achmet Passa, hwilken war en raisonabel Man / aff Nation en Italiener, och Saken heel affectionerad. Men Viziren war näppligen förreest / förr än ibland the Turkiske ministros begynte mumlas / tilståndet aff Kongl. May:tt måste wara slättare än som them tilförende woro föremålat; thet måste wara någon angustie som honom drefwe så iifrigt at sökia Portæ Wänskap; och hwad them aff migh war förebracht / kunde icke annars wara skiedt / än til at draga them widh Näsan och winna tijden; blefwe och på sidstonne dels aff sin egen ostadigheet / dels andres inbläsande brachte ther hän / at the talte om Kongl. May:tt och theß confœderation med Rakotzi, effterdänckelige ord / och sade öfwerliudt / at man måste then förre fattade Resolutionen vphäfwa / och ansee Wärcket så länge / til theß the ährenden som then andre K. May:tz Affstickade medbrachte / woro proponerade / och sedan hålla ther öfwer å nyo ett consilium, men i medler tijd skulle man låta Tartaren avangera i Polen eller Siebenburgen.

Turkarnes Mummel om K.M. actioner

Ther emot vnderlåt iagh intet at remonstrera them / både sielff vthi Audiencen, hoos Caimakam, och igenom then Engelske Ambassadeuren rätte orsaken aff thenne fördubblade Affstickningen / och at the ther vthaff så myckit handgripeligare kunde afftaga Kongl. May:tz Vprichtigheet och Wälmening emot sigh. När och Herr Welling war then 9. Junij ankommen / inlade iagh en skrifftelig Remonstration aff hele thetta Wäsendet / hwilken så myckit wärckade / at the blefwe apaiserade / låtande theras förre Mißtanckar och fattade Inbillningar igen falla. Emedan och så wäl Keysaren och Viziren som the andre Turkiske Ministris K. M:tz begäran allaredo war tilfyllest deducerat / hwad dubia the ther vthi fattad diluerade / och them fullkomligit Liws och nöye gifwit / särdeles effter Wärcket bleff erhållit widh förre goda wilkor och fattade Resolution, nembl. så / at the icke som ämnat

Remonstration ther emot / med orsaken aff thenne fördubblade Affstickningen.

Julius.

nat war ginge til någon widrig resolution/ altså återstodh allenast at trängia på Affskedet/ hwilket iag fuller intet vnderlät/ vtan åthskillige gånger både skriffteligen och munteligen Caimakam ther om ansökte; men honom feeltes autoritet aff sigh sielff oß at depechera, och then Ordre han ifrån Viziren wäntade/ bleff tilbakars/ aff the Occupationer som han widh Dardanellerne hade. Ty han ther icke allenast aff Venetianerne hårdt tilsattes/ vthan och aff sine egne Vnderhafwande ledh dageligen Rebellioner, hwilke til at dämpa han alla sine Tanckar och Kraffter anwända måste. Altså medh affskedet drögde ifrån then ene Wekan in til then andra/ oachtat hwad man ther om giorde; ja/ och så länge at then ene widrige Händelsen effter then andre inföll. Ty först ankom then Polniske Envoyen, hwilken igenom the Catholiske Ministrernes tilhielp icke giorde i Sakerne lijtet hinder. Och ehuruwäl wij thennes Stämplingar lijkwäl med stor möda öfwerwunno/ och woro ändteligen ther til komne/ at ordre war ankommen ifrån Viziren om wår depeche, och Caimakam oß thet sielff then 21. Julij ansade vthi Audiencen, tå wij på fölliande sätt taltes wid. Först begynte iag tala om wårt Vppehåld: tå swarade han åthskilligt til theß endskyllan/ i synnerheet wände han skullen på the månge occupationer som thetta Krijget hade förorsakat; och thet han oß nu kallat at gifwa oß the gode Tijdender/ at wij med thet aldraförsta skole blifwa affärdade med god och önskelig Beskedh. Jagh swarade/ thet wij oß hugne ther åth/ at wij höra oß skola med godh Besked och snart blifwa affärdade/ allenast effter wij sådane förtröstningar offta tilförende hördt/ låre wij tå först medh alfware glädia oß/ när wij see sielfwe effecten. Hwad theras Krijgh angingo/ så woro intet vthan/ at the nu hade ther widh occupationer aff stor wichtigheet: men the wille lijkwäl ther hoos tänckia/ at wår Commission war icke mindre wichtig/ och aff then Natur at hon tiente mera til at lätta the andre Occupationer än them til at öka. Ty thet låter gifwa theras Fiender stort efftertänckiande och myckin mindre Dristigheet/ när the lära höra thet the medh en så mächtig Konung som Konungen aff Swerige hafwa slutit wänskap; Begärte altså ytterligare at wij måtte hans Tilsäyelse i Wärcket snart spöria. 2. Sade iagh oß altijd hafwa blifwit mötte så aff sielfwe Viziren som honom/ med all höfligheet och gode Tilsäyelser: Men nu spöria wij icke vthan förvndran/ thet sielfwe wärcket löper ther emot/ i thet Hanus Crimensis skal wara gången åth Polen/ hwilket icke kan wara något Teckn aff Portæ Wänskap emot Kongl. May:tt/ altså

Saken aff Polniske Envoyen icke litet hindrat

21. Julij. Audience hoos Caimakam.

Julius.

Orsaken hwij Hanus är gången åth Polen.

wij intet wiste til at jämföra thetta emot theras tilsäyelser; han wille sielff vthyda huru wij skulle thet förstå? Ther på swarade han / thet Hanus intet woro gången åth Polen til at hielpa Polackarne / vthan allenast på Grentzen til at gifwa acht vppå the actioner i Polen / at icke Keysarens Provincier något tilstöta måtte / ty effter thet fördes Krigh vthi Polen / så borde jw Tartarne taga sigh thet an. Jagh swarade hwad Tartarne hade med Polen at göra: iagh hade än aldrig hördt / thet Konunga Rijket Polen hade antagit Hani protection, ey heller hade han vthi Polen någon Jurisdiction, at han skulle observera wåra actioner: och beskydda Turkens Provincier woro onödigt; ty thet är ingen som them infesterar, är och en injurie at hålla Kongl. May:tz vprichtigheet och wälmening mißtänckt. Han swarade: The trodde Kongl. May:tt wäl nogh / men Försten aff Siebenburgen / som hade så grofweligen handlat emot sin Plicht / och Keysaren oåhsporde gått åth Polen / wiste the ey hwad the skulle försee sigh til. Jag swarade: Kongl. May:tz och Furstens intention wore en / nembl. mera at gagna än skada Portæ. Och hade han sigh förseedt vthi Ceremonierne / så kunde Porta thet sachta öfwerskyla / när intentionen och Vpsåtet woro godt. Jagh begärte förthenskull Turkiske Keysarens Befallning til Hanum, at han skulle hålla sigh inom sine Grentzer. Han swarade: Thet skulle skee / och strax en expresse til honom affärdas.

Furstens af Siebenburgen fauter.

Han frågade om Kongl. May:tt hade sändt sine Gesandter til Hanum och til hwad ända? Jag swarade: Honom wara sändt at göra Wänskap med Hano, och til Justification aff Kongl. May:tz Wapn vthi Polen. Han sade thet wara rätt wäl giordt; men sade iag / Hanus hade samma Kongl. May:tz Gesandter intet wäl antagit eller affärdat. Han begynte åter repetera endskyllan aff wårt Vpphållande; och sade / så snart the få Swar aff Hano, skulle wij blifwa affärdade. Jag swarade: Wij hade icke tänckt thet Porta skulle behöfwa sökia Hani samtyckie vthi thet hon will göra / wij woro sände til Hufwudet / nembl. Keysaren / hade med Hano intet at skaffa; förmodade och thet Keysarens autoritet wore så stoor / thet han ett sådant Wärck vthan Hani Loff skulle kunna decernera, wij wiste icke annat än at Hanus wore Undersåtare och borde lyda / men Keysaren Herre och borde befalla; Ther til med måtte Porta icke all för stoor lijt sättia på Hanum, ty han woro bättre Polnisch än the trodde; aff them woro han bestucken / talte och rådde them til godo / sökte och sin privat nytta vtan affseende aff Portæ fördeel. Widh thetta wardt han något flat / sade sig wäl weta thet wara sant som wij sade / skulle ey heller wänta på hans

Kongl. May:tz Gesandter til Hanum.

Swar /

Swar / vthan oß med thet aldraförsta affärda / och woro wårt Affsked allareda vnder Händren. Jagh frågade om wij skulle oß ther på förlåta / och om wij thet kunde Kongl. May: tt berätta / på thet wij ey måtte skrifwa thet sedan ey følgde? Han sade thet wisserligen så skee skulle ; och wij måtte thet fritt skrifwa. Jagh sade sedan / at ihe om Kongl. May: tz Wälmening måtte wara så myckit wissare / så wille wij om them så behagade / gifwa them Kongl. May: tz försäkring med egen Hand och Signete bekräfftadt ; Doch med the wilkor / at Turkiske Keysaren gifwer och så oß sin försäkring / at han Kongl. May: tt och theß allierade intet hinder gör eller göra låter. Och skulle Porta aff thetta sluta thet Kongl. May: tz Wälmening wore vprichtigh ; Men hwad thesse Tijder the andre wåre Wederwärdige vthspridt / wore lutter Falskheet och Lögn. Han badh thet wij wille låta göra thet på Turkiska / och ingifwa tw Exemplar / ett åth Viziren och thet andra som han finge wijsa Keysaren. Wij frågade och / om honom icke wore emot / at wij skrefwe Viziren til? Han swarade / wij måtte thet wäl göra / han wille sända thet fort. Altså fattade iagh strax en Skrifft / then wij tillijka medh Copien aff Kongl. May: tz Assecuration öfwersände. Ther på bleff och the Siebenburgische ministri den 26. Julij kallade til Audience hoos Caimakam, och them theras dimission loswat / med wijdhängde Ord / at Turkiske Keysaren hade wäl hafft orsak at istra then faute som Fursten Rakotzi hade begått / at han Keysaren oåthspordt hade gått i Polen ; men i anseende aff Kongl. May: tz intercession hade han honom thet thenne gången förlåtet / han skulle man nu sitt begynte wärk wäl agera, och laga så / at han hade något för sin mödo. Ty Kongl. May: tt / Ryssen / Brandeburgern och Cossakerne hade fuller thet bästa aff Polen borto. När thet nu som förmält är stod som bäst / och wij wore til wår Depeche ansagde om Audience hoos Keysaren / infóll Rychtet om Furstens Rakotzis retraite vthur Polen / och ther på följde Nederlagh / igenom hwilket helt och hållit slogs (som man plägar säya) Bottnen vthur Tunnan / så at hans ministri blefwe then 9. August. insatte vthi Fängelset / och wij hoos Turkiske Hofwet begynte råka vthi ett stort mißtroende / ja / jw högre wij oß tilförende för bemälte Furstes interesse hade vthlagt / jw större wardt tå wårt äfwentyr / så at Roper war vthöfwer hele Constantinopel, thet wij och så woro insatte / och wänte wij i sanning hwar stund at thet oß skulle hända / ty vthi 3. Wekor woro wij förvtan all communication, och ehuru offta wij och sökte Audience, bleff then oß lijkwäl affslagen.

26. Julij. The Siebenburgiske Audience hoos Caimakam.

Furstens retraite vhr Pohlen och Nederlagh.

Wårt ther aff så wäl som hans egit förorsakade äfwentyr.

August.

Sålunda bleff wärcket som Kongl. May:tt til Furstens avantage hade hoos Portam låtit bearbeta/ och war bracht til sin önskelige Stadga (så at och Turkiske Keysarens Ordre allaredo war til Tartaren affgången/ thet han skulle draga sigh tilbakars inom sine Grentzor igen/ hwilket Hanus bekom dagen effter Furstens Nederlagh/ hwar på han och gick tilbakars) aff Fursten sielff förspillt/ och förorsakat/ at wij uti Porta oförtient sedan både Uppehäld och annat mycke skulle lijda/ som war emot Kongl. May:tz respect; och wåra Owänner til glädie/ hwilke tå finge ett yppet tilfälle at arbeta emot oß med större effect än tilförende; såsom the och uthrättat/ at ehuruwäl then 24. Aug. på nytt igen ifrån Viziren ordre ankom om wår Depeche, war lijkwäl sålunda/ at Caimakam skulle oß allenast affärda/ föruthan at bliswa til Keysaren admitterade. Hwar emot wij lijkwäl protesterade/ och både sielff och igenom then Engelske Ambassadeuren Caimakam remonstrerade theß obilligheet: hwilken oß och låt swara/ at han och sielff tyckte thet skulle sigh icke skicka/ och förthenskull hade skriswit ther om Viziren til/ och wäntade hans Swar hwar dag. Men effter thet Swaret något drögde/ och wij lijkwäl trägit om Affärdingen anhölle/ for han Caimakam then 15. Sept. til Keysaren/ i wilje at taga hans Ordre om Dagen til wår Audience och Affsked/ (såsom han war en helt raisonabel och oß myckit wäl affectionerad Man) men lyckades icke bättre/ uthan i thet han kom i Seraglien, bleff han oförmodeligen affsatt/ och en annan Thior Hassan Passa kom ther til igen/ sänd ifrån Dardanellerne aff Viziren, til hwilken hans Olycka til äfwentyrs then Remonstration som han Viziren för oß giorde/ intet lijtet hade hulpit. Hos then samme sökte wij fuller at han Vizirens Ordre skulle wärckställig göra/ men bleff lijkwäl intet uthaff/ både för Keysarens Upbråth skull til Adrianopel, som skedde then 23. Sept. sampt och aff hans Caimakams egen malitie; hwilken war en afwigh/ grym och oförnufftigh Man/ så at alle främmande Ministri skydde at komma för honom; hölt oß och sedan uppe i 12. Wekor med en hoop Lögner och Löfften/ at han om oß skriswit hade/ och wille skriswa: ther han lijkwäl icke hade skriswit ett Ord/ eller sändt i wår Sak ett Budh til Viziren; ey heller tilstadde han thet wij sielfwe måtte komma med honom til tahls/ myckit mindre sända någon åstad. Och thet alt til ingen annan ända/ än at prässa uthaff oß penningar/ til theß ändteligen/ sedan iagh så wäl mundteligen then 30. Novemb. som skriffteligen then 21. Decemb. hade honom Sanningen och huru oß lijkade reent uthsagt/ och hans obeskedenheet och hoot ther öfwer måste höra/ i thet han hotade at låta hug

24. Augusti.

15. Septemb. Caimakam affsatt.

Thior Hassan Passa i stället.

En afwig/ grym och oförnufftigh Man.

30. Novemb.

ta hug

Decemb.

tå hugga Huswudet aff oß hwar wij droge vthan hans Tilståndielse til Adrianopel. Alsså måste wij åndteligen resolvera at emot hans Willia och Förbudh sielff skriswa Viziren til / och sända ther medh min Tolck til Adrianopel, Sedan wij först hade bestickat the Fransöske / Engelske och Hällendske Ministrerne / och them hans oförnufft föredraga låtit / med theß Consequentie, om Turkarne en gång skulle göra en begynnelse at violera Jus Gentium vppå Christne Potentaters Gesandter / huruledes thet och skulle lända them til största åfwentyr / effter the woro ther Ordinarii, och thesses oförnufft dageligen vnderkastade. Ther vppå resolverade then Engelske at skriswa Viziren här om til. Then Fransöske på thet han och skulle synas hafwa giordt något / lät och affgå sitt Breff / men icke til Viziren (effter han sade sig wara hoos honom så illa ansedd / at han skulle saken igenom sitt Breff mera fördärfwa) vthan til en Vizirens bekände Ali Aga, som liikwäl tå icke war aff någon Credijt. Then Hälländske togh thet först i betänckiande / sedan affstyrckte thet hels och hållit / och sade sig så wäl känna Turkarnes humeurer, och erfarit aff them han dageligen vmgåtz / at om wij thet giorde / skulle thet icke allenast hindra oß / vthan kan skee komma oß på största olycka. Men effter iagh kände honom alt för wäl / och märckte at thetta hans Råd kom ther aff / at han intet gärna wille blanda sig ther vthi / och offendera Konungens i Vngeren Resident, resolverade iagh lijkwäl at sända min Tolck fort then 31. Decembris. Hwilket når han hörde / och förnam at the andre hafwa skriswit / skämdes han / och sände / når min Tolck allaredo war sin koos / och sitt Breff / men thet bleff intet öfwergifwit. När min Tolck war til then store Viziren vthi Adrinnopel ankommen / bleff han icke allenest admitterad / vthan och strax wäl affärdat med Vizirens Ordre til Caimakam, thet han oß skulle låta resa och göra oß befordran med Wagnar och Chiaus.

Min Tolck med Breff til Viziren til Adrianopel, then 1. Decemb

Hwarom först confereras med the Engelske / Fransöske / och Hälländske Ministrerne.

Ther på låt Caimakam then 13. Januarii 1658 kalla oß / ställande sigh myckit freündtlig. Wij togo af honom Affsked / och sedan then 22. Januarii bröto vp från Constantinopel. Then 8. Februarii ankommo wij til Adrianopel, tå wij aff Viziren blefwe wäl antagne / och med logementer och andre Nödtorffter försedde.

1658. 13. Jan. Audience hos Caimakam.

Then 10. låt iagh igenom then Engelske Ambassadeurens Tolck / som hade Ordre aff sin Herre at gå oß tilhanda / och Kongl. May:tz Tienst effter möjeligheet at befordra / tiltala Vizirens Chiahaia (är såsom Hoffmästare / igenom hwilken sökes hoos Viziren Audience och andra ährender) at han wille skaffa oß Audience hoos Vi-

10. Februarii.

Februar.

ziren, på thet iagh medh samma Lägenheet finge honom föredraga Hws Österrijkes Practiquer medh Pohlen / effter Kongl. May:ts Ordre, hwar öfwer iagh ett memorial författat / och på Turkiska hade låtit affsättia. Then 13 bekom iagh Vizirens Swar / thet han så snart som han finge tijdh skulle oß låta kalla / effter han nu were occuperad med Spahiernes och Janizarernes affbetahlning / och ehuruwål iagh sedan dageligen låt ther om påminna / dels hoos berörde Chihaija, dels hoos Chiaus Passi, ja och så träget / at min Tolck aff berörde Chiaus bleff en gång affwijst / drögdes lijkwål med Audiencen til then 20. Februarii tå wij blefwe aff Viziren kallade / och med thet samma affärdade; Altså oß tilfället affskurit at öfwergifwa berörde memorial. Ty Viziren war tå allaredo aff Konungens i Ungern öfwerste Tolck Panejotti, så intagen / at inge Remonstrationer mera hulpe / ty han gillade intet annat än allena thet som honom aff berörde Tolck föredrogz / och hwad andra nämde / antog han så wijda thet aff Panejotti godt kändes: men ogillade han thet / så war thet och af Viziren ogillat. Altså wij icke tyckte wara til Kongl. May:ts Respect thetta at öfwergifwa / och ther med gifwa Viziren anledning / at mocquera sigh öfwer Kongl. May:ts Wälmening. Ther til medhade berörde Tolck ibland annat medh Viziren så wijda begått / at han icke tillät oß taga then Wägen öfwer Venedig / uthan wille thet wij skulle gå öfwer Buda, och så igenom Konungens i Ungern Provincier.

20. Februarii. Depeche aff Viziren.

Summan aff thet som widh Audiencen förehades.

Widh Audiencen hoos Viziren, begynte han / sedan iagh the öfliga Curialia aflagt / säya huru såsom Kongl. May:tt hade sändt til Portam Ottomannicam at uprätta med henne Wänskap; i thet samma förbundit sigh med Portæ Slaf Försten af Siebenburgen / hwilken igenom thet tilfälle har rebellerat, och gått emot Portæ Undersåtare Tartaren. Ther på iagh honom swarade / at såsom Kongl. May:tt efter Konung Gustaff Adolphs uprättade Wänskap med Sultan Murat wille continuera, och til contestation af sin uprichtige Wälmening emot Porta, hade oß tijt affärdat til bekräfftande aff berörde Wänskaps continuation, så wore thet och effter berörde Kon. Gustaff Adolphs och Dr. Christinæ Exempel / thet Kongl. May.tt medh Fursten Rakotzi sigh förbundit / effter thet af långe tijder tilbakars Sweriges Crono har plägat Wänskap medh Furstarne af Siebenburgen; Och hade Porta ther af så mycket fastare Argument af Kongl. May:ts Wälmening emot sigh / thet han med theß Wän och Vasal, och icke med theß Fiende lefde uthi Förbindelse; Wore

Porta

Februar.

Porta förargat ther öfwer / at Fursten Rakotzi henne oäthsfordt wore gången i Polen / och sedan sigh emot Tartaren förgriipit / så wore thet hans Furstens egen faute, för hwilken han och igenom sin ruin hade plichtat; Kongl. May:tt wore thet icke til behag / hwilken hade i acht tagit alle moment som en Wänn tilstodo / i thet han icke allenast same tijd som han med Fursten begynt at tractera, sin Affskickning giordt ther om til Portam; vtan och altiid styrckt och rådt Fursten til thet som har warit Portæ fördeel / och til thenne senare actionen emot Tartaren icke medgifwit honom en Man / ey heller ther aff wist / förr än thet wore skedt. Ther med begynte han säya innehället aff Recreditivet.

Remonstration angående Recreditivet.

Jagh remonstrerade honom wijdlyfftigt och med alfwarsamme Ord / huru som thet icke war jämlijkt Kongl. May:tz vprichtige affection emot Portam, och at han aff Kongl. May:tz illwilliande war förledder. Han swarade at thet fuller war rätt talt / men Brefwet wore nu sålunda förfärdigat / och kunde icke mera återgöras. Porta hade försedt sig til Kongl. May:tt all Wänskap / men medan han Viziren hade warit emot Turkiske Rijketz Fiender occuperad / woro the nämbde förandringar infallne / så at the nu icke wiste hwad the sig skulle försee til K. M. vthan hoppades blifwa ther om wijdare försäkrade. Och ther medh lät han koma Caftaner, äre långe Kiortlar / och them oß öfwerhängia.

Med Anmälan Om Audience hoos Keysaren.

Ther på talte iagh honom til om Audience hoos Keysaren; han swarade / at thet för thenne gången intet kunde skee: när antin wij eller andra ifrån Kongl. May:tt igenkommo / at the wiste hwad the sig til K. M. kunde försee / skulle them wederfaras alt nöye. Jagh swarade at thetta woro fast mera ett medel at afwända K. M.tz Hogh ifrån Porta til at pläga med henne någon wijdare communication, at när K. M. säge sine Wälmeningar aff them ey bättre skönias / och skulle han tilsee / at han icke vthan gifwen orsak offenderade K. M. tt / hwilken oß affskickat til at stadfästa then gamble Wänskapen / och förthenskull på sådant sätt icke borde blifwa affärdade. Men han repeterade thet förre swaret. Sedan taltes något om wår återresa och theß befordran / och brukade han widh alt sitt Tahl moderation; förvthan någon Häfftigheet eller obeskedenheet. Befallande at låta kläda wårt Folck / effter som och Kiortlar ther til blefwe inburne / men aff Chiaus Paßis argheet / hwilken hwiskade then i örat som them inbar / bleff thet affstyrdt.

Och befordring på wår återresa.

Ther medh blefwe wij dimitterade, och effter Vizirens Ordre oß en Burse med Asprar gifwen til Resepenningar / sampt och then tijden wij låge vthi Adrianopel til wårt Vnderhåld richtigt 1500 Asprar / dageligen tilräknat (ehuruwäl the woro måst alle falske) blefwe theß förvthan

Dimißion ifrån Viziren medh Resepenningar /

Februar.

Och Keysarens öpne Paß.

vthan med en Chiaus på Wägen/ sampt Keysarens öpne Paß förfedde/ ther til med aff then Store Viziren recommenderade/ til Viziren i Buda/med sträng befallning/ at han oß skulle säkert wijdare fortskaffa vthi Christenheten/ och ett säkert Duchtogh igenom the Österrijkiske Provincierne förskaffa. Viziren bestickade och Konungens i Ungern Resident, och fordrade vthaff honom ett Paß/ hwar medh wij öfwer Grentzen til Komorra skulle säkert fortkoma/ thet han oß sedan tilsände.

28. Februarij på Resan ifrån Adrianopel.

Således blefwe wij ifrån Adrianopel affärdade/ och begofwo oß på Resan ther ifrån then 28 Februarii then wägen åth Buda/efter Viziren icke wille tilstädia thet wij måtte resa öfwer Venedig/ hwilket skedde allenast aff then Vngerske Tolkens Panejotti ingifwande.

Vthi thenne återresa vtstodo wij så myckin olägenheet/at then hwarcken vthtalas eller beskrijfwas kan. Ty emillan Constantinopel och Adrianopel som äre ey mera än 6. eller 7. lagom Dagzresor/ måste wij tilbringa 18. Dagar för Owäder skull/ i thet then 26. Januarij inföll en sådan onaturligh Storm och Kiöld med Snöyhr/ at wij med stor Lijffzfahra kommo til Herberges/ och hade wij hafft en halff mijl längre/ hade thet med oß icke vthan olycka afluppit; ty allaredo en aff wåre Kutzskar bleff så stelen/ at han walt aff Wagnen/ och bleff af the andra förlåten/ som icke annars wist än at han war dödh. Min Tolck wardt och så steel/at han intet mera kunde röra sig/ eller regera Hästen/ vthan lät honom gå hwart han wille; reff och Wädret Myssan honom af Hufwudet/ och förde henne bort åth Fältet/så at hon hwarcken til Foot eller Häst stodh at inhämpta; Icke war eller någon af oß/som för Kiöld skull kunde skiöta then andra/ vthan rede på samma sätt som man i Siön plägar lovera, at wij höllo oß alt emot Wägen; kunde lijkwäl intet nåå honom/ vthan drefwes af Wädret på sijdan.

Olägenheet aff onaturlig storm Kiöld och Yhr.

28. K. Resande samma Dagh på then Wägen ihiälfrußne.

Samma Dagh fröse Otta och Tiugu Wägfarande Personer ihiäl/ på then Wägen eller Dagzresan/ näst bakom oß/ emillan en Orth Buiukmese och Silibrien. Men på thenne Dagzresa gaf sig ingen vth mera än wij allena/ the andre Turkar wände alla om igen. Then andre Dagen måste wij för Yhrwäder och Kiöld skull blifwa stilla liggiande vthi en Stadh Czorlu. När wij med beswär och möda hade släpat oß igenom Snön/ som äntå war lijdelig/ til en Stad Baba, och woro then 30. Januarii tijt komne och inlogerade vti ett Hws ther som wore hwarcken Fönster eller Dörar/ vthan Sniödrijfwan låg oß wid sijdan (ty alle Channer woro widh wår Ankomst fulla af Wägfarande som hade låtit yra in sigh) snögade then Natten öfwer så oheideligen/ at hwarken wij eller någon annan kunde komma igenom Siön/ och

några

Februar.

några Wagnar / som försökte med Boffel Oxar at komma igenom / måste Natten öfwer liggia i Fältet / och kommo andre Dagen tilbakars igen / sedan en aff theras Sällskap war ihiälfrusen. Wid Adrianopel hade och Snön kramat neder med sin Tyngd (ty ther äro flata Tak) några och fyratijo Hws / och en Kiälla / som stodh på Fältet otta alnar högh / war med Snió öfwertäckt / Gatorne och så vpfylte / at i många dagar ingen kunde komma Hws emillan / förr än alle Christne och Judar blefwe vthkiörde at skätta Wägh.

Wid Adrianop. har Snön medh sin tyngd nederkramat några och 40. Hws. I månge dagar kunde ingē komma hws emillan

Then 3. Febr. inföll ett osäyeligit Dunder / Blixrande och Regn / huaraff en stor deel aff berörde Snió fuller smälte / men när wij tillijka medh månge andre Passagerare begofwo oß på wägen / war watnet så högt stigit öfwer Broerne / at man intet kunde blifwa them warse. Och en Turk som meente sigh wissast wara om Wägen / och förthenskull redh föråth i watnet / tog Strömmen bort med sampt hans Häst: then som honom näst war / kom fuller med inn / men Hästen war så starck / at han samm med honom i Land. Vtaff thesses skada blefwe wij andre warnade och wände tilbakars igen / sedan wij en miil fåfängt rest / måste altså blifwa liggiande stilla uti berörde Baba, på nijonde dagen och lijda stoor olägenheet / effter en sådan myckenheet aff wägfarande kommo dageligen från Constantinopel, som alla måste blifwa liggiande / at alla Hws i Staden woro vpfylte / och fans på sidstonne hwarken Kiött eller Brödh mera för Penningar. Ändteligen reste wij then 7. Febr. fort sedan wattnet någorlunda hade sunckit och kommo med stoor Lijffsfahra öfwer åthskillige Watn til Adrianopel, och förginges vthi the dagar månge 100. Resande Personer / på then wägen emillan Constantinopel och Adrianopel, och ibland them then Engelske Ambassadeurens Janizar som war sänd med Breff til Adrianopel, hwilken Strömmen med Häst och alla reff vthaff en Broo. Emillan Adrianopel och Philippopoli war lijdeligit / så at wij giorde oß godt hopp om wägarne och wäderleken. Men samme dag wij reste ifrån Philippopoli, begynte på nytt snöga / och continuerade tree dagar / så at wij måste alt in til Sophia rijda nästan vnder Buki Snön. Hwilken när han smälte / wäxte alle Rånlar så medh watn / at wij mångestädes måste med Hästarne / särdeles the som smärst wore simma igenom wattnet / och blefwe wij som woro til Häst vthi ett wattn emillan Sophia och Dragoman dreffne öfwer 70. stegh med Strömmen vtur wår wäg. Men Wagnarne kunde intet komma igenom / vtan måste blifwa stående för Watnet in til morgonen / til theß thet hade någorlunda vtsunkit. Således continuerade med thet Regn och Snögande alt in til theß wij kommo til Bellegrad then 25 Martij / så at när wij

osäyeligit Dunder / blixoch regn. Ther aff Watns öfwerflödigheet.

hwar af månge 100 Personer förgångne.

Wij öfwer 70. steg dreffne med Strömmen vhr Wägen.

25. Martij.

Aprilis.

Savus och Danubius löpa tilhopa/ och skillia Ungern.

wij tijt ankomme/ woro wåra Häſtar vtaff the bottnlösa Wägar/ Snö och Watn/ som the hade arbetat sigh igenom/ vnder hele Buken och på Benen så hårlöse/ som hade the warit rakade. Ifrån Bellegrad hwarest som Savus och Danubius löpa tilhopa / och skillia Ungeren ifrån Bosnien, wore sedan Wägarne lijdelige.

Til Buda.

Then 5. April ankommo wij til Buda, och blefwe aff Viziren ther sammastädes Kenan Passa, igenom 4. Chiauser vth på Fältet vtan för Staden antagne; Och effter han allaredo war vthur Staden vpbruten/ och slagit sitt Lägre på andre sijdan Donaven wid en lijten Stad Peste benembd / skulle om morgonen ther effter gå åth Temesvar och commendera the trouper, som gingo emot Fursten Rakotzi, altså fordrade han oß straxt til sig til Audience. När wij woro til honom ankomne / war hans förste begäran thet han måtte få see wårt Recreditif. Hwilket iagh honom kort affslogh/ sågande thet för ingen vthan för K. M.tt böra ypnas/ hwar med han gaff sigh tilfredz. När wij til Audiencen inkommo/ satte han sig straxt på sin Stool/ och begynte tala oß til/ förvtan at sättia för oß några Stolar; Hwarföre iag swarade/ migh icke wara waan at tala wid någon ſtående/ han skulle intet billa sig then wärdigheet in/ at Kongl. May:tz aff Swerige Gesandter skulle för honom ſtående tahla/ wille han haſwa swar/ så skulle han strax hämta Stolar/ eller iag hade med honom intet otalt; Ther på wände iag mig om och til honom ryggen (hwilket the hålla för en affront) Vtaff thetta wardt han heel flater och lät genast Stolarne komma som fuller woro tilredz/ men til ett Proff förhåldne. När iagh mig nedersatt/ sade iagh han skulle tala hwad han wille/ så skulle han få Swar. Ther på begynte han sine extravagantier, först beskyllande K. M. at han hade bekrijgat Polackarne theras Wänner: Hwaröfwer iag wiste migh icke lijtet commoverad/ sägande thet K. M. wore en Souverain Konung/ behöffde tilspöria hwarcken Portam Ottomannicam, eller någon annan när han wille föra Krigh eller sluta Fred; giorde thet alt effter sitt egit godtfinnande. Och på thet han måtte weta K. M. sinne/ så wore thet sådant/ at han sine illa affectionerade/ ehwem thet och woro/ med sine Wapn förfolgde: ther emot älskade och ährade sine Wänner/ gofwe för alt sådant ingen vthan sig sielff Räkenskap. Ther på begynte han tala om Rakotzis och Kongl. M. tz förbindelse med honom/ at thet wore icke heller något Wänstycke/ effter han woro Portæ vnderdånare/ och hwad wille K. M. sigh med honom förbinda/ som icke är mera än som en Voivoda, nu skulle man see huru med honom lärer gå. Jag sade honom orsaken aff förbindelsen/ at effter alle tracterade

Audience hos Viziren.

Swar på hans extravagances

Om Rakotzis förbindelse med honom.

effter

Aprilis.

effter Pohlen/ så wille K. M. hielpa then tijt som woro Portæ obligerad/ at Portæ Afwundzmän ey skulle ther inställa sigh/ och sedan göra them ett fahrligit Grannelagh ; Sedan war ther aff at erkänna K. M:tz Wälmening/ at han sigh förbunde med Portæ Wänner och ey med theß Fiender/ om han sigh förbunde medh Moscho emot Portam, hwad skulle the fuller tå säya? Ther vppå blefft han staat/ säyande/ wele wij tala något annat. Sade sedan om K. M:tt wille wara Portæ Wän/ så skulle han hafwa sin Resident wid Portam. Jag sade migh inter hafwa ther til at swara/ thet dependerade aff K. M:tz egen Willia/ hoos hwilken the sådant måtte söker. Sedan begynte wij tala om wår Resa/ huru wij skulle komma säkert igenom til Komorra. Han frågade och huru wij sedan wille komma igenom Tyßland. Och när wij om wår Depeche tilfyllest talt/ slöt han ther med/ at K. M:tt jw skulle blifwa Wän som han har warit; och effter vndfängit Löffte om hans befordran på wår Resa/ togo wij Affsked och redo til wåra Herbergen igen; Men aff Passans ordre en annan Wägh än wij woro komne/ ty Turkarnes maneer är sådant at the hålla för ett ondt omen, Om man rijder thet tilbakars som man rijder fram. Han förordnade oß twenne Chiauser och twenne Janizarer til Vpwachtning/ men sedan han war vpbruten/ blefwe wij aff hans efterleffde Caimakam så stricte håldne/ at ingen aff wårt Folck måtte gå längre än emillan wåre Hws/ (ty wij giäste vthi 4. åthskillige Hws) allenast bleff oß efterlåtit at några gånger gå vthi the warme Baden som ther äre vthi Förstaden. Dagen effter wår Ankomst fortsändes Vizirens Breff til Grefwen aff Buchein, om wår säkra passage. Wij försände och then följande Dagen Secreterar Wallich med wår skrifwelse til berörde Grefwe och then Vngerske Regeringen/ hwilken bleff til samme Resa aff Viziren med Paß och förspan befordrad. Och ehuruwäl ther på aff KrigzRådet i Wien om wår passage bleff strax ordre stält/ och Secreteraren Wallich oß och ther om igenom sine skrifwelser aviserade/ blefwe lijkwäl the samme oß aff berörde Caimakam förhåldne/ allenast therföre at han wille blifwa mutad; så at wij vtan någon efterrättelse måste liggia och wänta vthi Buda i 12. Dagar/ och the i Komorra wänte oß icke mindre/ med förvndran hwar wij woro bleffne. Ändteligen kom den 16. April en Capuzi Bassi, som hade warit til Wien förskickat/ at begära Durchtogh för then Turkiske Armeen igenom Dalmatien: thenne hade med sigh ett Breff ifrån Wallich, men ärnade fuller oß thet inter öfwergifwa/ vthan har brutit vp thet/ i mening at få någon som thet för sigh läsa skulle: men efter

Annat Tal aff honom begynt

Om wår Resa

Secr. Wallich med Breff til Grefwen af Buchein.

En Capuci Bassi ifrå Wien som begärde Durchtogh för T. Armeen genom Dalmat.

Aprilis.

ter han ingen fan som thet kunde låsa/och liikwål war förwetten at erfara hwad ther vthi stodh/ sånde han effter min Tolck och Kinaen/ och låt them låsa och tolcka för sigh berörde Breff. Ther igenom finge och wij efferråttelse huru thet tilstod / och huru bedrågeligen Caimakam emot oß handlade; sånde altså strax och låto med honom expostulera; blefwe ther på aff honom then fölliande Dagen affårdade/ och med ordre om Confoy och annan nödtorfft til then Beg som i Gran commenderade/försedde. Således reste wij fort ifrån Buda öfwer Gran, och kommo den 18. April til Grentzen aff Christenheten/ widh en Bondeby en mijl ifrån Komorra; ther bleff widh then ene Åndan i Byen thet Turkiske Confoyet beståendе aff ett Compagnie Hussarer med theras flygande Fahna hållandes: på andre åndan aff Byen höllo the aff Konungens i Ungern oß emotsånde tw Compagnie Tyska Curasserer. Och når wij aff Turkarne hade tagit Affsked/ vndfinges wij aff the Christne igenom en ther til förordnat Vngersk Commissario, hwilken oß på Commendantens wägnar/ med ett Latinskt Complement emottogh/ hafwande hoos sigh några Ungerske Hussarer, med hwilke han oß förde igenom Byen tijt som Curassererne stodo/ ther och theras Major oß höfligen vndfeck/ och til then Palanga, som ligger öfwer Donauen för Staden och Fåstningen Komorra, beledsagade/ ther wij aff the nårwarande Officerare wål blefwe vndfångne och inlogerade. Och skedde oß aff berörde Officerare all åhra och wånskap/ så at the icke wiste på hwad sått the skulle gå oß tilhanda. Men sielfwe Commendanten vthi Fåstningen Komorra en Vngerer/ Gabriel Bossani, war plump och owettig/ wijste oß icke ett Halmstrå til willie. Wij sånde honom och ther på ett sådant Complement, som honom höffdes. Fölliande Dagen målde sigh hoos oß ann then oß aff Krijgz Collegio i Wien tilordnade Commissarius, med hwilken wij straxt fort ginge / blefwe med en Saike satte öfwer Donauen til Staden Komorra, vthaff hwilken skiötes tw stycken når wij widh Palangen lade från Land / och andre tw når wij widh Staden anlade. Ther satte wij oß til Håst och reste fort / blefwe hele wågen med fritt förspan försörgde och måst vthi Herbergen defroyerade. Wid Vngerske Grentzen ther wij skulle komma in vthi Mehren/ blefwe wij aff Vice Comitis Comitatus Trancinensis Broder/ Judice, och några andre Vngerske Adelsmån/ sampt 40. Heiduker confoyerade en Dagzresa/ til förste Stadh vthi Mehren; vndfinges och vthi Mehren och Schlesien allestådes med tåmmeligh Höfligheet och Befordran/ så når som widh Breslau; ther som öfwer Ampts Cantzleren

18. Aprilis
Til Grentzen aff CHRISTENHETEN.

Affsked aff Turkarne.

Commendanten i Komorra plump och oförståndig.

24. Aprilis. Vngerske Grentzen.

Mehren / Schlesien / Breslau.

Majus.

wår Commissarium helt stubbot affärdade/ och gaff sin Konungz Paß icke then ringeste respect, allenast therföre/ at vthi Ceremonierne war felat/ och öfwer Amptet aff then Behmische Regeringen icke war adverterat: För thenne theras ohöfligheet skull/ reste wij Staden förbij til nästa Wärdzhws en halff fierdedels Mijl från Staden/ tijt som Fursten aff Lignitz som är Præsident vthi öfwer Amptet oß medh sin Hoffmästare beskickade/ och återkallade wårt förspan som woro hans Bönder/ tilsäyande oß andre i stället/ vthaff hwilket iagh togh tilfälle at remonstrera honom then ohöfligheet/ som oß war wederfahren/ med sådane Ord som sig tiente. Hwarmed berörde Hoffmästare reste til sin Förste igen/ men bleff strax til oß tilbaka sänd til at honom endskylla: men wij låto allenast Secreteraren tala wid honom vthe på Platzen/ icke admitterande honom til oß. Och effter han icke kunde bringa vpp annat förspan/ måste han taga the samme sine Bönder igen och them på alle wägar Natten öfwer sökia låta och oß tilföra/ hwilke wij sedan brukade til Neumarck/ ther wij aff Fält Tygmästaren Hunoltstein blefwe tämmeligen vndfångne/ tracterade/ och med en ny Commissario och annan befordran til Schlesische Grentzen effter nödtorfften försedde. Men berörde Felt Tygmästare hade sin Måltijd späckat med tämmelige piquante Discourser, på hwilke han fuller fick sine gode swar/ men när han alt stadigt ther vthi continuerade och begynte blifwa med frågande något förimportun, nödgas iagh säya honom/ thet iag war kommen til at äta hoos honom och icke at blifwa examinerad/ therföre skulle han hålla migh förskont. Hwar öfwer han icke allenast bleff heel flaat/ vthan wände om talet/ drack Kongl. May.tz Skål/ och handterade oß höffligen.

1. Maij.

Fält Tygmästaren i Neumarck.

4. Maij. Måltid späckad medh piquante discurser.

Således kommo wij mitt igenom K. M.tz Afwundzmäns och Fienders Land icke allenast oskadde/ vtan och medh theras egen befordran: hwilket ehuruwäl the icke med synnerligit godt hierta giorde/ galt lijkwäl then respect the drogo til K. May:tz Valiance och Wapn/ hoos them så myckit/ at the emot sin Natur och Willia/ måste göra oß alt godt och befordran.

Thetta är förloppet aff then förnähme och wichtige Legation som H. K. M.t bemälte Herre til Turkiske Keysaren anförtrodt hafwer/ hwilket vthförligare fins vthi thes Herres Resebok och Diario beskrifwit medh månge flere tänckwärdige saker som i thenne Relation til H. K. M.tt icke vthsatte ära/ och meritera doch för sig sielff en annor tijdh at vpläggias och i Liuset framdragas.

Register på the Land / Städer och Örter / sampt Förnähme Herrars och andre Måns Nampn / som i thenne Resebok finnas.

B.

Jern-

C.

K

Kut-

dödh

Register.

E N D E.

The Tryckfeel som finnas på en Bookstaff eller annan som kan wara författ/såsom pag. 14. lin. 14. Tokainer för Tokayer. lin. 20. åge för åre. 15. 14. Olliefärga för Elgefärga. 25. 26. Cabal för Cabab. 26. 5. sats för suto. 38. 35. emot för med. 93. 36. del. Herres/och några flere sådane små Stafwewillor/behagar then gunstige Läsaren sielff rätta.

Stockholm/

Åhr 1679.